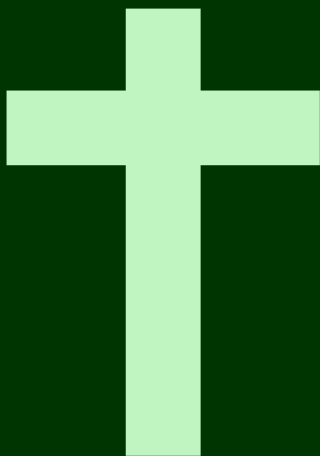

Buk Baibel long Anuki

Portions of the Holy Bible in the Anuki language of Papua
New Guinea

Buk Baibel long Anuki
Portions of the Holy Bible in the Anuki language of Papua New
Guinea
Buk Baibel long tokples Anuki long Niugini

copyright © 2010-2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Anuki

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-06-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jun 2025 from source files dated 31 Aug 2023
3c3405c8-4e9b-582a-95e8-4f2128c4872e

Contents

-credits-	1
Genisis	2
Exodas	29
Livitikas	49
Nambas	52
Diutoronomi	60
Josuwa	64
Judges	66
1 Samwel	67
2 Samwel	77
Kiikiiwawo bukana dagudaguna	81
Kiikiiwawo bukana wiibatana	93
2 Kronikols	100
Esra	102
Niyamaiya	103
Job	104
Psam	109
Wonawiiyoyowana (Proverbs)	119
Ekalesiyestis	123
Aisaiya	129
Jerimaiya	141
Nuwapoya Ayidi	145
Igikel	147
Deniyel	150
Hoseya	151
Emos	152
Jona	153
Maika	156
Jakaraiya	157
Mrk	158
Apasol (Acts)	191
Sisiya basudi	244

God Warana Miisena Mak Igirumi
The book of Mark in the Anuki language of Papua New Guinea
Mak long tokples Anuki long Niugini

[au:]

Translation: © 2010-2016, Wycliffe Bible Translators

Print publication, 2010 by Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
 2016, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri**. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating**. Na tu, **yu no ken senisim Tok**.

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela**.

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela**.

Genesis

Wonawiiakowa

Mmko bukana na dagudaguna yisisiyeni. Yisisiya da metagha kubura itubugha, bi metagha wawaya situbugha da kate metagha dam Isrel itubugha. Mmko bukana sitoreyarayi da bata:

Chapter 1 da inagho 11 yawonawona da metagha God kubura da dagudaguna wawayidi iberadi. Mma takabiyawa da Adam da Eve waragututudi, Kein da Eibol, Nowa da kutukutuwa bi kate Babel barena gekirakiina.

Chapter 12 da inagho 50 yawonawona da metagha dam Isrel itubugha. Mma takabiyawa da Abraham waragututuna, natuna Aisik, tubuna Jeikap da kate Jeikap natunatuna yadi 12, nokona dam Isrel kadi dam yadi 12 kayekikidi.

Wawaya iyyabo mmko bukana igirumina gegha kana waghawagha iyawoneda bi akowa damdi korotodi sigeruwana da Mosis mmkodi waragututudi igiruma Isrel damdi kiiravidiye bi toudi akowa siyakabi da metagha God ivineyidi da touna yana wawaya bi awaki beradi iberi toudi kiiravidiye. Mosis mmko bukana memeda 1500 BC da 1230 BC basudiye igirumi.

Dagudaguna

¹ Ghuyoghuyone na, God abama da kubura iberi.

² Kubura na kanakita gegha torewiikayokayowanina bi kwebuna, wiididibara rarima wautapudi isowomumudi, bi God kanumina rarima wowodigha iyaghanoghanowa.

³ Bi God iwona bo, “Yeghana nama inarumaghatara” da yeghana irumaghatara.

⁴ God yeghana ikita da imiise; na yeghana da wiididibara ivibogabogaedi.

⁵ God yeghana ikwatuveni *Raghani* bi wiididibara ikwatuveni *Nubabasu*. Ravidi inagho bi didibara ipiika - gabudara dagudaguna.

⁶ Wasina bi God iwona bo, “Taraboga nama rarima basune da inibogabogaedi.”

⁷ Bi God taraboga iberi da rarimina ivibogaedi da bata situbugha. Bi tarabogine iberi, da rarima rogune bi kiidamove. Na itubugha.

⁸ Taraboga kiidamove ikwatuveni *Abama*. Ravidi inagho bi didibara ipiika - gabudara wiiibatana.

⁹ Noko murine God iwona bo, “Rarima abama rogune gawara tanagha initaghom, bi tanawa kanakanana inarumaghatara,” na itubugha.

¹⁰ Bi God tanawa kanakanana ikwatuveni *Kubura* bi rarima wiiwiitaghomidi ikwatuveni *Yegii*. Na God ikita da imiise.

¹¹ Bi noko murine God iwona bo, “Kubura sawara bogaebogae inigogodi, pei kiidi, da kiiuwa kiidi mma kubure sinagogo bi sinuwagha da ere peidi. Yadi tubugha nunudigha,” na itubugha.

¹² Wasina bi kubura kiiuwa bogaebogae ivigogodi, yadi tubugha nunudigha na God ikita da imiise.

¹³ Ravidi inagho bi didibara ipiika - noko gabudara wiiarobina.

¹⁴ Bi God iwona magha bo, “Yeghana abame sinarumaghatara bi raghani da nubabasu sinibogabogaedi, bi toudi sinimatakira da raghani meyani gabudara, bodu da kwamra sinadagu,

¹⁵ bi abame sinakarata da kubura yeghana sinavereni,” na itubugha.

¹⁶ Na God yeghana ghamadi bata iberadi - gabudara raghani inibadeni bi nawaravi nubabasu inibadeni, bi kate bada kewokewo iberadi.

¹⁷ Na mmkodi abame itoredi na yeghana kubura sinavereni,

¹⁸ da raghani bi nubabasu sinibadedi, na yeghana wiididibarama ivibogaeni. Bi God ikita da imiise.

¹⁹ Ravidi inagho bi didibara ipiika - noko gabudara wiiruwaruvina.

²⁰ Wasina bi God iwona bo, “Sawara yawayawiidi bogaebogae rarima sinibonuvi bi manu kiidamo sinibonuvi.”

²¹ Na God yegii ighanidi ghamanakidi da gisigisidi mekodi rarime samakamake na iberadi, yadi tubugha nunudigha, bi kate bada manu roworowoyidi tupadi yadi tubugha nunudigha. Bi God ikita da imiise.

²² Na ivimiiseyedi bi iwonedo bo, “Ighana kovituwa wiipeyara da yegii konibonuvi bi manu bada kovituwa wiipeyara kiidamove.”

²³ Na ravidi inagho bi didibara ipiika - noko gabudara wiiimiikovina.

²⁴ Wasina bada God iwona bo, “Kubura ribiribi bogaebogae initubuyidi, yadi tubugha nunudigha: ananamanidi da gegha ananamanidi, ghamanakidi da gisigisidi” na itubugha.

²⁵ Bi God awaki tupadi iberadi, na ikita da imiise.

²⁶ Wasina bi God iwona bo, “Bi katana wawaya tanabera mekeyudae, naboni touda mayimayiyida bi toudi kubura tupana sinibadeni da kate ighana, manu kiidamove, ribiribi tupadi, ananamanidi da gegha ananamanidi, ghamanakidi da gisigisidi, bi kate sawara mekodi tanave sasasadi.”

²⁷ Na God wawaya ibera tounamani mekeyune, da touna naboni.

Tomogha da wasike iberadi.

²⁸ Wasina bi God ivimiiseyedi bi iwona wiyyowyanedi bo, “Kovituwa da natunatumi sinakoroto, da kubura konibonuvi da konakoyayi, bi yegii ighanidi da manu kiidamove bi kate ribiribi tupadi mekodi tanave sasasadi konibadedi.”

²⁹ Bi God iwona bo, “Tagu kii tupadi ere peidi da kiiuwa ere peidi bogaebogae avereveremi da toudi tami kamikam, mmko kuburina debane,

³⁰ bi kubura ribiribidi tupadi da kiidamo manudi da kate sawara yawayawiidi tupadi mekodi tanave sasasadi - kiimatagha uwadi avereveredi kadikam,” da itubugha.

³¹ Wasina bi God sawara tupadi ibera na ikita da imiise kirakii. Ravidin inagho bi didibara ipiika - noko gabudara kana wiisix.

2

¹ Na mmkona metagha God abama da kubura iberadi bi kate sawara tupadi yawata ivitubuyidina ivikovini.

² Na God awaki iyaberaberana ikabitore, bi gabudara kana wiiseven na yana bagibagi tupadima iviyawitaveyana.

³ Bi gabudara kana wiiseven ivimiiseyeni da ririmonina, basuna noko gabudarine awaki bagibagina iyaberaberana tupana ikabitore bi iviyawitaveyana.

Yawe wawaya iberadi

⁷ Wasina bi Yawe God tanawa dobodobona ikabi da tomogha ibera bi yawa-yawiina gigha bonayine iuvenarughuveni, na tomoyina irupapara.

⁸ Bi Yawe God raghani matane, Eden kubura kamone kwabu tana ikabununayi; da name tomoyina iberana itore.

⁹ Bi noko gawarine ibera da dobodoboma kii warawaratetedi sigogo - kadi kita sivin-uwakaywana bi kadi kam simiise. Tanavina basukiine na kii bata, yawa verevereyana kiina da akowa verevereyana kiina meko wawaya uwana sinakani na akowa sinakabi awaki miisena da berona.

¹⁵ Wasina bi Yawe God - tomoyina ikabi da Eden kwabuna kamone itore da iyabigeni bi iyakoyayi.

¹⁶ Bi Yawe God - tomoyina iwonawiiyowani bo, “Kwabu kamone kii tupadi uwadi na kunakam,

¹⁷ bi kii meko wawaya inaberadi da awaki berona da awaki miisena sinakovina gegha uwana kunakanina, memeda uwana kunakanina rotomanina tam kunarabobo.”

¹⁸ Bi Yawe God iwona bo, “Mmkona gegha iyamiise da tomogha tanaduma inamakana. Kana gwabigwabiyana anabera da iniwiiteni.”

¹⁹ Wasina bi tanawa dobodobo nama kwabu ribiribidi tupadi da kiidamo manudi tupadi iberadi. Bi kate ipiikedi bi iyakita da metagha tomoyina iyyawaghawaghayedi; bi metagha ribiribi tupadi iyyawaghawaghayedi na wasina kadi waghawagha naboni.

²⁰ Na tomoyina ribiribi tupadi, kiidamo manudi da kate ribiribi tupadi gegha ananamanidi iyyawaghawaghayedi, bi gegha ribiribi tana rubana da tomoyina iyagwabiyeni da kanawiiwiita.

²¹ Na Yawe God ibera da tomoyina ikenayakuka, bi raghanina iyakenakenana, ghabaghabana irikena tana ikabitaveni bi gawarina vighoma igudu.

²² Wasina bi Yawe God tomogha ghabaghabana irikena ikabitavenina tounama wasike ibera, bi ikabi ipiikeni tomoyina biidi.

²³ Na tomoyina iwona bo,
“Eka! Katada tagu mayimayiyigu -
irike tagu irikeguma, bi vigho tagu vighoguma,
na kana waghawagha *Wasike*,

basuna touna tomogha gwabinama ikanibu.”*

²⁴ Na noko kiiravine tomogha tamananaki da sinananaki inakuyovedi bi inanagho wavinena teya sinikapudi, da toudi tubugha tanagha.

²⁵ Bi tomoyina wavinena teya na ighanidigha, bi gegha siyisinimayaghana.

3

Wawaya yadi anibekuna

Raghanina God Kubura ibera, na sawara tupadi miisedi, da wawaya miisedi. Mmko waragututuna na metagha berona irughu kubure. Waragututuna na mota gwabinama idaguni.

¹ Wasina bi mota touna wiiyaba iyakowa kirakii gegha ware ribiribi dipa mekodi Yawe God iberadina naboni. Bi raghani tana mota ipiika da wasikena iwoneneni bo, “Wiisuwona God iwona da, ‘Mmko kwabuna kamone kii tupadi uwadi gegha konakamna?’ ”

² Na wasikena mota iwonenabodeneni bo, “Gegha, tounmii kii tupadi mmko kwabuna kamone uwadi kanakam,

³ bi God iwonenmii bo, ‘Kii kwabu basukiine yamiimiirina uwana gegha konakanina, da konakabitowoyina, bi konaberana konarabobo.’ ”

⁴ Na mota iwona bo, “Noko wiiyaba, kate gegha konarabobona!

⁵ God noko iwonenina, basuna iyakovi da raghanina uwana konakanina inaberami da matami sinaruyeghana, da tami naboni God na awaki miisena da berona na konakovi.”

⁶ Na wasikena ikita da kii uwana kanakam ivinuwakayowana bi kiina ivimatakona-kona, da kate kiina nuwagiura iyavereni, na uwana mududi iyouna bi ikam; da kate mududi moghanena nama yawata na ivereni, da touna bada ikam.

⁷ Wasina bi yadi batabata matadi siruyeghana, da sakowa bi sinoghoti da ighanidigha; na bidogo rugurugudi siwaturatawatawana naboni kwama da sivikasibabara.

⁸ Bi ravidu duduvine na tomoyina wavinena teya Yawe God kwabu kamone iyapepewa na kwarituna siwaiyaneni, na toudi kii dughudughudi kamodiye Yawe God sikowoyeni da gegha iyakitadina.

⁹ Bi gegha, Yawe God tomoyina ikwatuwiidagu bo, “Tam meme barasina?”

¹⁰ Tomoyina iwona bodeyana bo, “Kwabu kamone kuyapepewa na awaiyanem bi anaghara kiiravine na akowogha, basuna tagu ighanigugha.”

¹¹ Na Yawe God iwona bo, “Iiyabo iwonenem da tam ighanimgha? Bo noko kiina uwana meko avigesiyem da gegha kuyakani na kukani?”

¹² Tomoyina iwona bo, “Wasike gwabiguve kutore na touna kiina uwana iveregu na akani.”

¹³ Wasina bi Yawe God wasikena iwoneneni bo, “Mmko awaki berana tam kubera?”

Na wasikena iwona bo, “Mota iviyabegu na uwana akani.”

Yawe God metagha aro iveredi

¹⁴ Na Yawe God mota iwoneneni bo,

“Tam mmko berana kubera kiiravine na aro kunakabi;

ribiribi tupadi ananamanidi da gegha ananamanidi kamodiye, na tam kawagha aro kunakabi:

kata da nabo inagho na tam dobodobo debanagha kamokamomma kunasasa, bi popoku kunakamkam yam yawa kamone.

¹⁵ Bi anaberam da wasike teya nonowa koninuwapughu kabivivirana;

kate anabera da touna nosinosina da tam nosinosim nonowa siniaviya.

Touna nosina gayamim initugudaguda bi tam touna nosina kayegiduna kunaru-tarayi.”

¹⁶ Bi kate wasikena iwoneneni bo,

“Tagu yam ropeya nuwapoyina aniragasi da sinivisi teya bi simira gisigisi kuni tubuyi.

Bi yam wiina da moghanem kuni badeni, bi gegha,

da touna tam inibadem.”

¹⁷ Bi kate bada tomoyina iwoneneni bo, “Wavinem gamona kukabisisireni da kii uwana kukani, meko avitarababaranem awona bo,

‘Gegha uwana kunakani,

na noko biidi tam yam bera kiiravine na mmko tanavina iimimagi.

* 2:23: Hibru gamodima sisiya tomogha da wasike kiiravidiye na waiyanidi mayimayiyidi. Tomogha sawoneni da is bi wasike sawoneni da issah. 2:24: Mrk 10:7,8

- Bi yam yawa tupane na sinivisiye kunabagibagi bi kunawawa kunakam.
¹⁸ Bi tanavina dinamona iyiyodi da modimodidi inigogodi yam kwabu kamone kiirav-imve,
 bi karayaba dipa kunakam.
¹⁹ Bi bada kunabagibagi kirakii kukuma inaturim da kamkam kunabanani,
 patana da kunaveramagha dobodobove,
 basuna tounama kutubugha.
 Na tam dobodoboma kutubugha kiiravine,
 na bada kunidobodobo magha.’ ”
²⁰ Wasina bi Adam wavinena iviwaghawaghayeni Eve, basuna touna wawaya tupadi kiiravidiye na katara inisinada.*
²¹ Bi Yawe God ribiribi ghnunighunidima kwama ibera Adam wavinena teya kiiravidiye, bi ivikotedi.

Yawe God, Eden kwabunama Adam ivikanibuveni

- ²² Wasina bi Yawe God tounamani iwonena mayeni bo, “Aa, katana tomogha touda naboni, na iyakowa da awaki miisena bi berona. Na touna gegha wiiwaghasina inakabi da imana inakoghasi bi kii meko yawa yaverevereyana na uwana inakiyapuri da inakanina, kate bi inamake waghata.”
²³ Na Yawe God noko kiiravine tomoyina wavinena teya Eden kwabunama ivikanibuvedi da dobodobone inawawa mekonama touna itubughana.
²⁴ Wasina bi Yawe God iviporadi bi murine, na Eden kwabune raghani matane serubim† ivikoyayidi bi kate seri wiibububuna wiikuwamiwamirina, nabo da mabo itore da yawa verevereyana kiina kana keda sinakoyayi bi sinitarababareni, da wawaya kiine gesiyapiikana.

4

Kein da Eibol

- ¹ Adam, wavinena Eve teya sivimumurana, da iropeya bi ivituwa da Kein itubugha. Na Eve iwona bo, “Yawe God yana wiiwiita kamone natugu tomogha avitubuyi,” na kana waghawagha ikwatuveni da Kein.*
² Bi muriye ivituwa magha da natuna ivibata bi ikwatuveni da Eibol.
 Bi sivimagura murine, Eibol, na ribiribi kadi waghawagha sip iyakoyakoyagha, bi Kein na kiiuwa iyawawawa tarana kamodiye.
³ Raghani tana, Kein yana kiiuwa muduna ipiikedi da Yawe God biidi isuware,
⁴ bi Eibol na yana ribiribi kamodima nigenige mududi iyyarokodi ivikasunughana bi taridi miisedi ipiikedi da Yawe God biidi isuware. Yawe God na Eibol yana suwara teya kiiravine iviwaghasineni,
⁵ bi Kein yana suwara teya kiiravine na Yawe God gegha iyyiwaghasineni. Na Kein nuwanuwana ipughu kirakii, bi ibera da mayiyina ibero da touna ivinuwapoya.
⁶ Wasina Yawe God, Kein iwonen bo, “Awaki biidi nuwanuwam ipughu? Awaki biidi mayiyim kanakita ibero?”
⁷ Memeda bera miisedi kuyaberabera na ayiwaghasinem. Bi meboda bera beroberodi kwaberabera na, kukita yapor! Basuna berona nama ririmve, ikowogha naboni ware ribiribi dipa yikoyakoyagha da tam inaggonakurim. Yana wiina da inibadem, bi tam kunimaragata da kunagetawani.”
⁸ Wasina muriye na Kein tiinaru Eibol iwonen bo, “Tana kanibu wareregha tana pepewa.” Raghanina toudi name warereye, na Kein tiinaru igogonakuri da ikasunuyi.
⁹ Noko berana murine Yawe God, Kein ivitarakiyaneni bo, “Tiiru Eibol meme?”
 Na Kein iwona bo, “Gegha ayakovi da meme. Bi tagu gegha touna kanakoyakoy-aghana.”
¹⁰ Bi, Yawe God iwona bo, “Awaki biidi mmko berana bero kirakiina kubera? Tiiru kukasunuyi, bi akitana iikanighughuveni, da ware ganiganina dobodoboma iyakwatuk-watu da kanarabobo biwana kabina biidi.
¹¹ Bi katana mma naboni animagim. Tiiru kukasunuyi na ibera da dobodobo ganiganina yasusus, na katana gegha rubana mmko tanavine kunawawana.

* **3:20:** Hibru yadi gamoma waghawagha *Eve waiyanina naboni sisiya yawa.* † **3:24:** Serubim na gegha akakovidina bi toudi na kanukanuma ere-mabemabedi iyyawogha gawara kabikabikuwayidi sakoyakoyagha. * **4:1:** Hibru yadi gamoma waghawagha *Kein yana basuna avitubuyi.*

¹² Bi katana mmko tanavine kunawawana kate kam gegha miisedi inaveremna. Wasina, kata da nabo inaghona gegha ere yam meyagiina bi tam kedakedagha kunaapeep-ewa wapawapa.”

¹³ Wasina Kein, Yawe God iwoneni bo, “Kagu aro na iragata kirakii da tagu anipiyyeni.

¹⁴ Tam kata mmko tanavinama kuvikanibuvegu da mayiyimma kwiikowoyigu. Da tagu anikedakeda mmko kuburine, bi wawaya iyyawogha sinabanani na sinakasunuyigu.”

¹⁵ Wasina Yawe God iwoneni bo, “Gegha tana! Iiyabo inakasunuyimna, wiisuwona da kambiwa kiiravine, na iyyabo inirabobom na vita ghamakirakiina inakawari.” Bi Yawe, Kein debane matakira ivikarapasi, da iyyabo inabanani na gegha inakasunuyina.

²⁵ Bi Adam, wavinena teya sivismumurana magha, da tomogha ivitubuyi. Bi ikwatuveni da kana waghawagha Set,[†] basuna Eve iwona bo, “God, wawaya tana iveremayegu da Eibol kana wiitaparara kiiravine, basuna Kein tiinaru ikasunuyi.”

²⁶ Wasina bi Set bada ivituwa da natuna tomogha itore, bi ikwatuveni da Inosi. Noko raghanine Inosi iyamakamakena, wawaya sidagu Yawe God siyakabekabepepi.

6

Wawaya yadi bera beroberodi

⁵ Yawe God ikita da wawaya yadi bera beroberodi iragata kirakii, bi bada awaki nonowa siyanoghonoghoti, bo awaki siyigiugero gerora na ibero kirakii.

⁶ Na noko kiiravine Yawe God ivinuwabero bi inoghoti da wawaya mmko kuburine itoredi, na kiiravine ivinuwapoya.

⁷ Bi iwona bo, “Wawaya tupadi mmko kuburina debane anagigirataveni, iinuwapoya da aberadi. Na noko kiiravine tagu, wawaya tupadi da ribiribi ghamadi da gisigisidi, sasasadi mmko kuburina debane da manu tupadi kiidamove saroworowogha na aniberodi.”

⁸ Bi Nowa kabikuwaye imake yapora na Yawe God ivinuwamiise touna biidi.

Nowa waragututuna

⁹⁻¹⁰ Nowa, natunatuna teya waragututudi naboni:

Nowa kawagha na tomogha kabikibuwayina bi kate gegha ere yana berona mmko kuburine nokodi raghanidiye, na God yawata siyiturana yapora. Touna ivituwa da natunatuna yadi aroba, kadi waghawagha Sem, Hem da Jeipet.

¹¹ Bi kata God mmko kuburina ikita da ibero kirakii bi wawaya megghamegha na wiikayotaketowana kamone siyamakamake.

¹² God ikita da wawaya tupana yawa beroberodi kamodiye siyamakamake na mmko kuburina sivibero kirakiyyeni.

¹³ Na God, Nowa iwoneni bo, “Wawaya yadi berawapawapae na kubura tupana sivibero kirakiyyeni, noko biidi awiwiini da wawaya tupana nama samakamake na aniberodi. Bi kate sawara tupadi mmko kuburine bada anagigiratavedi.

¹⁴ Bi mmkona awaki kunabera: Waga ghamanakina kiiravimve kunayoghani. Kii maragasidi bi kakokakodima kunayoghani. Kamona tupana kunatupayararayi. Bi wagana kubuna da kamona pakima kunapasidi.

¹⁵ Naboni kunayoghani: da yanaguri 140 mitas, yananaba 22 mitas, bi yanagae 14 mitas.

¹⁶ Bare kubu kubera, bi bonagha gegha ghamadi bare kubu bi papa basudiye kunabera da wagana kunikenavivivireni. Waga papana nawanawane matamketa kutore. Bi wagana kamone na kawii guridi aroba kuberadi: Tana wowone, tana basune bi tana rogune.”

¹⁷ God iwona bo, “Kuwaiyana, tagu kutukutuwa ghamana anipora da mmko kuburina tupana inakutuvi, bi sawara tupana yawayawiidi bo samakamakena iniberodi.

¹⁸ Bi yagu wiisuwona ghamana gwabimve atoretore. Tam, wavinem, natunatum, da natunatum natuwavinedi yawata tupami wagae konarughu.

¹⁹⁻²⁰ Ribiribi mayiyi bogaebogae batabatighate wagae kunuwana, tam yawata. Manu tomoyina tana da wasikena tana bi ribiribi ghamanakidi bada naboni, bi kate ribiribi gisigisidi sasasadi tupadi, da yawayawiidi sinamake.

²¹ Bi kate kam bogaebogae kunuwana kiiravimve, yam rakaraka, da ribiribi tupadi kiiravidiye.”

²² Wasina Nowa bera tupana metagha God iwonenina naboni ibera.

[†] 4:25: Hibru yadi gamoma waghawagha Seti yana basuna iveremayegu.

7

Kutukutuwa idaguni

¹ Yawe God, noko kiiravine Nowa iwoneni bo, “Yam rakaraka yawata wagaе korughu, basuna akita da wawaya tupadi kamodima na tam kabikuwaya kirakiim.

² Bi ribiribi miisedi tupadi mekodi iiwaghasinem na makidi yadi seven bi yagaridi bada yadi seven kunakabidi. Bi nokodi ribiribi dadabudi na bata kawagha kabidi - makina da yagarina.

³ Bi kate bada manu roworowoyidi tupadi bogaebogae kuyouna, tomotomoyidi yadi seven bi kadi wiibatabata wasiwasikedi yadi seven. Mmko kunabera na ribiribi da manu bogaebogae tupadi mmko kuburine sinamake bi sinituwawiipeyara magha.

⁴ Bi gabudara yadi seven murine na, amra aniporani inayowogha da mmko kuburine inakiyara da gabudara 40 da nubabasu 40, bi mmko kuburina debane sawara tupadi yawayawiidi aberadi na anagigiratavedi.”

⁵ Wasina Nowa bera tupana metagha Yawe God iyawonewonenina ibera.

¹⁷ Kutukutuwa inowiiwoneni da gabudara 40 na, rarimina isisiragasi da iviwautapu na waga irutenam igae da kubura igetawani.

²³ Wasina bi, Yawe God mmko kuburine sawara tupana iviberodi. Wawaya tupadi, ribiribi ghamadi da sasasaki da manu roworowoyidi tupadi sirabobo. Wasina Nowa, yana rakaraka bi ribiribi bogaebogae da manu tupadi nama waga kamone na toudi kawagha simakae.

8

*Kutukutuwa imama, bi tanawa ikanakana murine na.**Kutukutuwa tughurina*

¹⁵ Na God ivisisiya Nowa biidi iwona bo,

¹⁶ “Wavinem, natunatum da natuwavinedi teya waga kokanibutaveni koyowogha.

¹⁷ Sawara yawayawiidi tupadi yawata kabitavedi sinayowogha - manu, ribiribi da mekodi tanave sasasaki - da sinituwa wiipeyara da mmko kuburina tupana sinibonuvi.”

¹⁸ Wasina, Nowa, wavinena, natunatuna da natuwavinedi teya waga sikanibutaveni.

¹⁹ Bi kate ribiribi tupadi, manu da mekodi sasasaki kadirokone waga sikanibutaveni bada siyowogha.

²⁰ Wasina bi Nowa, suwara gibugibu gawarina ibera bi ribiribi da manu miimiisedi mekodi Yawe God iwiwaghasinedi suwara kiiravinena, yadi tubugha nunudigha tatadi-gegha iyouna bi ere tupadi igibu da Yawe biidi isuwara, suwara gibugibu debane.

²¹ Raghanina Yawe God mmko suwarina pughuna imaghani da ighabu, na nuwanuwana kamone iwona bo, “Akovi da wawaya na ededa raghanine noghota berodi nuwanuwadiye sanoghonoghota na sadaguni, bi Tagu kate gegha meyani mmko kuburina anakasiwiibero mayenina, bagune akovi da wawaya awaki siberana. Bi bada kate gegha sawara yawayawiidi aniberodi da ware kata aberana naboni.

²² Raghanina kubura inamakamakena,
wawa da yaba,
bodu da kwamra,
kiyara da gabudara
raghani da nubabasu,
sinanagho wiikarukaru, da gegha sinakovi.”

9

God yana Wiisuwona Nowa biidi

¹ Wasina bi God, Nowa da natunatuna teya ivimiiseyedi bi iwonedo bo, “Kovituwa da yami koroto inaragata bi mmko kuburina tupana konibonuvi.

² Bi ribiribi ghamadi, gisigisidi bi sasasaki mmko kuburine, bi manu da kate ighana, anaberadi da tami sinanagharena kirakiyemi. Bi tupadi na konibadedi.

³ Sawara yawayawiidi tupadi na kamikam. Ware naghove kii matagha uwadi averemina naboni, bi katana sawara tupadi avereveremi da kamikam.

⁴ Bi tami iyuwa ere ganiganina gekonakani, basuna ganigani touna yawa kayena, bi memeda kanina konawiinina ganiganina inadiororotaveni bi muriye konakani.

⁵ Bi ribiribi tana wawaya inaburavi na noko ribiribina aro inakabi. Bi mmko naboni, memeda iyyabo wawaya turana inakasunuyi, na tagu, noko wawayina aro anavereni.

⁶ Tagu, God, wawaya aberadi da mayimayiyigu noko kiiravine iyyabo wawaya turana tana inakasunuyi na touna wawayina sinakasunuyi.

⁷ Bi kata tami, kovituwa bi yami koroto inaragata da mmko kuburina tupana koni-bonuvi."

⁸ Wasina God, Nowa, natunatuna teya iwonedo bo,

⁹ "Kowaiyana, mmko raghanine yagu wiisuwona tami biidi atoretore bi bada raghani murine nosinosimi kiiravidiye

¹⁰ bi kate ribiribi yawayawiidi mekodi tami yawatana - manu, meyagii da garagara ribiribi tupadi - kate mekodi tami yawata wagama kokanibuna, tupadi raghani murine mmko kuburine sinamake na kiiravidiye.

¹¹ Yagu wiisuwona tami gwabimiye atoretore, da gegha meyani kutukutuwa tana anawona inatubugha da sawara tupadi yawayawiidi inirabobodi, bi kate mmko kuburina iniberona."

¹² Bi God iwona bo, "Mmkona wiisuwona matakirina tagu bi tami basudaye, da sawara tupadi yawayawiidi kiiravidiye raghani muriye.

¹³ Yagu wurere, uwaye anatore da wiisuwona inimatakireni da tagu bi sawara yawayawiidi kiiravidiye mmko kuburine.

¹⁴ Raghani nonowa abama, karekarewama anasowo bi wurere inarumaghatara na uwaye konakita,

¹⁵ bi inabera na ananoghosi da yagu wiisuwona matakirina tagu bi tami da sawara yawayawiidi tupadi biidi, na gegha muriye kutukutuwa yawa tupana iniberona."

11

Babel barena kiidamo kirakiina

¹ Dagudagune, na wawaya tupana mmko kuburine na yadi gamo tanagha, bi sisiiyidi mayimayiyidi siyisisiya.

² Noko raghanine na wawaya sivikedakeda raghani matana kubure sitaveyana, da gawara tana ruwiipikapikana sibanani Sainai kubure da name sikwanatu bi simake.*

³ Bi toudimani sivisisiya da siwona bo, "Kopiika, dobodobo tana youna tana kabiwi-ipakipaki brik tanabera bi tanagibu da sinakakokako." Bi naboni sibera, da toudima bare siyayoghana akima wasadi bi pakima siyapasi da siyakabitawana.

⁴ Bi toudimani siwonena mayedi bo, "Kwanatu ghamana kiiravidaye, bi bada bare tana teya tanayoghani inagee kirakii inanagho abame. Naboni tanabera da kada waghawagha inaragata bi gegha mmko kuburine tanimosaredana."

⁵ Bi gegha Yawe God iyowogha da, kwanatuna da barena geekirakiina yawata, mekona wawaya siyayoghayoghani na iyakita.

⁶ Bi iwona bo, "Meboda mmko na dam tanagha bi gamo tanagha sisisiya. Bi kata mmkodi beradi sidagu sinabera na raghani muriye na awaki sinawiiwiini berana, rubana sinabera.

⁷ Noko biidi, tanayowogha da yadi gamo tanawamiri bi sininagonagowana kabivivirana."

⁸ Wasina Yawe God ikasiwiimosaridi na sivibogabogae kubura tupane da kwanatuna siyayoghayoghana sikabitore.

⁹ Wasina, noko kiiravine kwanatuna sikwatuveni da Babel, basuna Yawe God name, wawaya tupana yadi gamo iwamiri,† bi bada name ikasiwiimosaridi da sivibogabogae kubura tupane.

12

Raghani iguri inagho muriye na Nowa, natuna Sem nosinosina kamodima, Abram itubugha.

Yawe God, Abram ikwatuveni

¹ Bi Yawe God mma naboni, Abram iwoneni, "Yam kwanatu, yam dam da yam rakaraka kukuyovedi bi kunagho da gawara tana avineyina bi muriye aniyevevemna nabo.

² Da nosinosim korotodi anaverem bi sinituwa wiipeyara da yadi koroto inaragata. Bi animiiseyem da kam waghawagha inaragata da wawaya sinakabikarawayem. Bi tamve na wawaya bada miisena sinakabi.

9:6: Exo 20:13; Gen 1:26

9:7: Gen 1:28

*

11:2: Babilon kuburina

†

11:9: Hibru gamodima Babel waiyanina

yana basuna naboni wamira.

12:1: Acts 7:2,3

³ Raghanina wawaya sinimiiseyem na, animiiseyedi.

Bi memeda wawaya sinisisiya berovem na, tagu aro anaveredi.

Tamve na dam tupadi, mmko kuburine animiiseyedi.”

⁴⁻⁵ Noko raghanine Abram kana bodu 75, bi wasina metagha Yawe God iwonenina naboni ibera, touna, wavinena Serai bi tiinaru natuna, Lot, Haran kuburina sikuyoveni. Yadi sawara tupadi sikawara da ribiribi bi yadi wiibagubagurana wawayidi Haranne siyounana, da Kenen kubure sitouya sinagho.

Bi sipiika kubura kana wiibarabarate,

⁶ na Abram, yana dam teya noko kuburina sipepewa rughuwoneni sinagho gawara tana, Sikem kwanatuna ririne. Bi name tomogha kana waghawagha More yana kii ghamanakina ririne sivitaki.* (Noko raghanine na Kenen damdi patana nama siyamakamake).

⁷ Name Yawe God ivimaghatara mayeni Abram biidi bi iwona bo, “Mmko, Kenen tanavina tam nosinosim anaveredi.” Na Abram, suwara gabugabuna gawarina ibera, meme Yawe ivimaghatara mayenina gawarine.

Kenen kuburena, Abram yana wawaya teya siyapeepewa wapawapa, meygii bi meygii. Toudi bare gegha siyayoghana bi kiregoru sabera bi rogudiye samake. Bi raghanina satouya gawara tane make biidi, na yadi kiregoru sanokutavedi, bi ribiribi kadi waghawagha kamel debadiye satoura, da sakawara sanagho.

Toudi gegha pei siyawawawana, bi ribiribi siyakoyakoyagha. Yadi ribiribi mududi siyakamkam bi wawaya biidi kam kiiravine mududi siyigimona. Abram yana wawaya teya na wit wawaya bogae gwabidima siyagimogimona. Mmkodi witdima parawa siyaberabera bi bred siyagibugibu.

13

Abram da Lot sivibogabogae

⁵ Noko raghanine, na Lot patana Abram teya siyapeepewa. Bi yana sip da kau na peyaridi bi yana rakaraka da wiibagubagurana.

⁶ Toudi ribiribi sivirapeneyana na sipeyara kirakii da kadikam gegha rubana, bi kate yadi bata na gerubana da gawarina tanagha siyamakena.

⁸ Na Abram, Lot iwonenini bo, “Kuwaiyana, touda rakarakada bi gegha tanikawakereyana, bi yada ribiribi kadi koyakoyagha bada gegha sinirouwa kabivivirana.

⁹ Wasina tani bogabogae bi tananagho gawara mududiye tanamake. Noko kuburina naghodaye kukita, meko nawana kunawiiwiini na kuvineyi, da kunagho name kunamake. Memeda katiyamve kunanagho na, tagu dugemve ananagho. Bi dugemve kunanagho na, tagu katiyamve ananagho.”

¹⁰ Nokona Yawe God, Sodom da Gomora kwanatudi gegha iyiberodi raghanine, bi muriye iviberodi. Wasina bi Lot ikayogagawa bi ikitawiiwera da Jodan tanavina ruwiiipikapikadi tupana ikita, patana da Jor kwanatune na ere rarimidi bi mounouridi ware Yawe God yana tarana Iden kwabuna mayimayiyina,* bo Ijiptne tanawa miisedi naboni.

¹¹ Na Lot, Jodan rarimina ririne, tanawa ruwiiipikapikana tupana ivineyi kiiravine bi yana wawaya teya raghani matane sitaveyana. Bi mmko kedane, sivibogabogae.

¹² Abram, Kenen kubure ikwanatu, bi Lot, kwanatu viya ruwiiipikapikaye riridiye imakeyowogha, bi Sodom bera ririne ivitaki.

¹³ Sodom damdi yadi bera ibero kirakii, bi bera berokirakiidi Yawe God matane siyaberabera.

¹⁴ Lot, aghunanaki ivibogaeni bi murinena, Yawe God, Abram iwonenini bo, “Kukita wiiweravera yapoyapora inanagho da meme matam inatupona.

¹⁵ Mmko tanavina kwakitakitana tupana, tam da nosinosim teya anaveremi, da konirapenena waghasi.

¹⁶ Nosinosim korotodi anaveremna gegha rubana da wawaya sinakabiyawa, naboni ware egga mmko kuburine, na gegha tana iiyabo rubana da nosinosim inakabiyavidina.

¹⁷ Mmko tanavina tupana tam avereverem, na wasina kunagho, kunaepewa wiikenavivireni bi kunakita yapoyapori.”

* **12:6:** Kenen damdi kadi makoya mmko kiina rogune siyapepetedi. (Genisis 2:8). **13:15:** Acts 7:5

12:7: Acts 7:5

* **13:10:** Iden tarana

¹⁸ Wasina Abram itouya ikanibau da Hebron kubure, Mamri yana kii kabikabikar-awayidi gwagwaridiye ivitaki. Bi name suwara gabugabuna gawarina tana ibera da Yawe God iyapepeteni.

Raghanina Lot, Sodom kwanatune iyamakamakena, kiikiwawo ruwamaruwa sigogona sipiika Sodom da Gomorama. Nokodi kiikiwawo ruwamaruwa, Sodom da Gomora kana wiiwiyogha tomotomoyidi sigeiwayidi.

14

Lot sirutayini bi Abram ikabimayeni

¹¹⁻¹² Kiikiwawo ruwamaruwa yadi wawaya yawata, Sodom da Gomora damdi yadi sawara tupadi sikawara, da kadikam yawata. Bi kate Abram, tiinaru natuna, Lot, na Sodomne iyamakamake na sirutayini da yana sawara yawata sikawara, bi sitouya sinagho.

¹³ Bi tomogha tana wiirouwa kamonama ivikanibu iveraipiika Abram biidi, da awaki wiirouwa kamone itubugha na tupana iwonen, bi noko raghanine na Abram, touna Hibru tomogha, bi Amori dam tomogha kana waghawagha Mamri yana kii kabikabikar-awayidi gwagwaridi riiridiye iyamakamake. Bi Mamri yana rakaraka Iskol da Ena yawata na Abram teya siyitoghatii, bi wiiwaghasina sibera da wiirouwa raghanine na siyiwiita kabivivirana.

¹⁴ Na raghanina Abram iwaiyana da kiikiwawo ruwamaruwa, natunaru Lot sirutayini na yana wiiyogha tomotomoyidi yadi 318 nama yana dam kamone situbugha siyamakamakena ikwatu wiiataghomidi bi kiikiwawo ruwamaruwa yadi wawaya yawata sirukwavinidi sinagho patana da Dan kwanatune.

¹⁵ Nubabasuve na Abram yana wiiyogha tomotomoyidi iyarayidi ribayeribaye, bi keda bogaebogaema sigogona kiikiwawo ruwamaruwa yadi wawaya yawata biyayadi da sigeiwayidi. Bi siverataveyana na sirukwavinidi sinagho patana da kwanatu kana waghawagha Hoba, nokona Damaskas kwanatuna bi nabo.

¹⁶ Da sawara siyapina tupadi bi kate natunaru Lot na yana sawara iyouna magha bi bada yawata na wasiwasike da wawaya iyawogha kiikiwawo ruwamaruwa yadi wawaya yawata sirutayinidina iviveramayidi.

Melkasidek, God ivibabiini da Abram iyimiiseyeni

¹⁸ Wiirouwa murine Melkasidek, Salem kwanatuna kana kiwawo bi God Kiidamo Kirakiina yana **priest**, Abram verabodenina biidi, na bred da wain ikawara ipiika bi ivereni.

¹⁹ Bi ivimiiseyeni mma naboni iwona,
“Abram, God Kiidamo Kirakiina,
iiyabo abama da kubura ibera,
na inimiiseyem.

²⁰ God Kiidamo Kirakiina,
iiyabo iviwiitem da kam aviya kugeiwayidi
na tanakabepepi.”

Wasina, Abram sawara aviya damdi gwabidima iyouna, na riba yadi ten iberadi, bi tanaikabitaveni da Melkasidek ivereni.

15

Yawe God, yana Wiisuwona Abram biidi ibera

¹ Raghani muriye Yawe God mimeu kamone Abram biidi ivisisiya iwona bo, “Abram, gegha kunanagharana. Tagu na kam babara, bi puyo ghamanakina anaverem.”

²⁻³ Bi Abram, iwona bo, “Yawe God yagu Bada, tagu natunatugu gegha bi yam puyo ghamanakina kate gegha iniwiiteguna. Tam gegha natugu tomogha kuyavereguna, bi anarabobo murine, na Damaskas tomogha kana waghawagha Eliyesa, yagu wiibagubagurana, buderigu tupana inayouna.”

⁴ Wasina bi Yawe God, Abram iwonen mayeni bo, “Gegha, noko tomoyina buderim gegha inayouna, bi natum tomogha tam gwabimma inatubugha, na buderim tupana inayouna kuna rabobona murine.”

⁵ Bi Yawe God, Abram irutayini sikanibu maghatare bi iwonen bo, “Kayogagawa abame bi kuberatowoyi da kewokewo kunakabiyawa - Memeda tam rubana na! Raghani muriye na nosinosim na naboni ware mmkodi kewokewodi bi getana iiyabo rubana da inakabiyavidina.”

⁶ Abram, Yawe God yana sisiya ivigeruveni na Yawe God matanama ikita na iviwaghasi-neni iwona, da Abram na gegha awaki berona tana gwabinena.

¹² Gabudara iyayoyo, na Abram ikena yowogha da ikenayakuka, na wiididibara da kumararagha ipiika na mimeu ikita na iyarewarewa.

¹³ Bi Yawe God ivisisiya touna biidi iwona bo, “Mmko kwakowa yapori! Nosinosim na kubura wiibate sinibaretaya mekona gegha rapediyena. Bodu 400 kamodiye na noko kuburina damdi sinakabidi da kiiravidiye sinabagibagi bi bada sinitupaketowanedi.*

¹⁴ Bi noko kuburina damdi, iiyawogha kiiravidiye sinabagibagiyedina, raghani muriye nosinosim kadi biwa nokodi damdi gwabidiye anakabi da aro anaveredi bi nosinosim kuburina sinikanibutaveni da sawara miisedi peyaridi yawata sinakawara.

¹⁵⁻¹⁶ Abram, bi tam, na kunamoraba kirakii bi nuwamiiseye kunarabobo da sinadogum. Bi nosinosim na gegha mmko kuburine sinaveramagha yaininagha, da kimta ruwamaruwa murine bi sinaveramagha, basuna Amori damdi mmko kuburine katana samakamake, bi raghanina yadi makamake yawana inabero kirakiina, noko raghanine aro anaveredi bi anarukwavinidi mmko tanavina sinakanibutaveni.”

16

Serai da Heiga

¹ Abram, wavinena Serai ivigagara da gegha tana iyituvonina, bi gegha da touna Ijpt wasike nada waghata ikabi yana wiitamariyana kana waghawagha Heiga,

² na Serai, Abram iwoneni bo, “Yawe God ivigagarigu da geayituwa, na kunagho da yagu wiitamariyana yawata konimumurana. Memeda inituwa na noko pepeyina aninatuneni.”

Abram, wavinena metagha iwonana iwiwaghasineni

³ na Serai, yana wiitamariyana ikabi da moghanena Abram ivereni da naboni iwiwowowara, (Mmko berana itubugha na raghanina Abram, Kenen kubure bodu 10 imakae bi murine na).

¹⁵ Muriye na Heiga, Abram natuna tomogha ivitubuyi bi Abram iwiwaghaneni Ismel.

17

Yawe God yana matakira torena

¹ Raghanina Abram kana bodu 99, na Yawe God, irumaghatara touna biidi bi iwoneni bo, “Tagu God Maragata Kirakiigu. Kaye warubigugha kupepewa da gegha bera berodi kunaberana,

² na yagu wiiwaghasina tam biidi maragasina anabera da nosinosim gerorina sinakoroto kirakii.”

³ Abram ivituwapore oghogheyana da mayiyina iyowogha dobodobo iyakasikasetowoyi na God iwoneni bo,

⁴ “Mmko kuwaiyanena yapori, bi tagu yagu nawae na, yagu wiiwaghasina maragasina tam yawata: Iisuwona da kuninosina dam korotodi kiiravidiye.

⁵ Anaberam da dam korotodi nosidinaki, noko biidi kam waghawagha awamiwamiri da gegha Abram* bi katana Abraham.†

⁶ Anabera da kunituwa wiipeyara da nosinosim korotodi anaverem, bi mududina sinikiwawo. Tam nosinosim sinakoroto kirakii da dam bi dam korotodi sinatubugha.

⁷ Yagu wiisuwona anakabitawani da mmko wiiwaghasina maragasina anabera na makewaghawaghasina tam da nosinosim biiyadi raghani muriye da yam God bi nosinosim muriye bada yadi God.

⁸ Kenen tanavina tupana, meko kata kopeepevenina, anavereyana naboni yami sawara makewaghawaghasina tam da nosinosim yawata raghani muriye da tanavina sinirapenena waghasi, bi tagu na yadi God.”

⁹ God, Abraham iwonena mayeni bo, “Bi tam yam nawae, na yagu wiiwaghasina maragasina kunakabisisireni, da kate nosinosim bada naboni sinakabisisireni.

¹⁰ Da tami wiiwaghasina maragasina sirana kunakabisisireni da tam kuni **sinibori**, bi kate nosinosim kamodiye tomotomogha tupadi bada naboni.

¹¹ Toudi mayinaghodi matabekadi sinaboritavedi, da noko wiiwaghasina maragasina kana matakira tami da tagu basudae.

¹²⁻¹³ Pepeya tomoyina, inatubugha bi gabudara 8 sinakovi, na yagu matakira naboni gwabine konatore. Natunatumi biiyadi konabera bi bada yami wiibagubagurana

^{15:13}: Exo 1:1-14; Acts 7:6

*

^{15:13}: Mmko berana na Exodas waragututuna kamone itubugha.

^{15:14}: Exo

12:40,41; Acts 7:7

*

^{17:5}: Hibru gamodima Abram waiyanina naboni Tamada Kabikabikuwayina.

†

^{17:5}: Hibru

gamodima Abraham waiyanina yana basuna naboni Dam tupadi kayekikidi.

^{17:8}: Acts 7:5

^{17:10}: Acts 7:8

natunatudi biiyadi - tomotomogha tupadi yam kunukunu kamone. Wasina bi tomotomogha yam kunukunuve sinatubugha bi kate kunukunu wiibata tomotomogha meme konagimonidi yami wiibagubagurana, na yagu matakira gwabidiye konabori. Noko inimatakira da yagu wiiwaghasina maragasina tubuyimi kamone inamake nonowa.

¹⁴ Bi meko tomoyina wiiwaghasina maragasina matakirina tubuyine gegha na getagu yagu wawaya, touna yagu wiiwaghasina maragasina ivikasigiyyeni na noko damnama sinikanibuvuni.”

Yawe God, Serai ivisuwoneni da ininatuna, da Aisik

¹⁵ Yawe God, Abraham iwonenana mayeni bo, “Wavinem Serai na gemuriye kunakwatuvuni Serai, bi kata kana waghawagha na Sera.”

¹⁶ Bi animiiseyeni da natum tomogha touna gwabinama anaverem. Animiiseyeni bi inisinada dam korotodi kiiravidiye bi nosinosina kamodima kiikiwawo sinakanibu.”

¹⁷ Abraham ivituwapore oghogheyana bi mayiyina iyowogha dobodobove, da imaniwa bi nuwanuwana kamone iwona bo, “Tomogha kana bodu 100 rubana inituwa bo? Bi Sera na 90 - rubana inituwa bo gegha?”

¹⁸ Bi Abraham, God iwonenani bo, “Rubana da Ismel kuyimiiseyeni da kagu tupataveyana.”

¹⁹ Bi God iwona bo, “Gegha! Wavinem Sera inituwa da tomogha bi kuniwaghaneni da Aisik. Yagu wiiwaghasina maragasina gwabine anabera bi kate nosinosina gwabidiye touna murine, da wiiwaghasina maragasina makewaghawaghasina.

²⁰ Bi yam wiina, Ismel kiiravine na awaiyaneni. Animiiseyeni bi natunatuna korotodi anavereni bi bada nosinosina sinakoroto kirakii. Bi babada ghamaghamadi yadi 12 touna gwabinama sinatubugha, bi nosinosina anaberadi da yadi dam inaragata kirakii.

²¹ Bi gegha da yagu wiiwaghasina maragasina, na Aisik gwabine anatore, iiyabo, Sera muriye initubuyina mmko nawaravine bi viko bodune.”

18

Tomotomogha aroba Abraham sivikiiwagani

¹ Yawe God, irumaghatara Abraham biidi Mamri kiina kabikabikarawayidi riridiye na waragututuna mma naboni.

Da gabudara yana muyamuya kirakii raghanine na Abraham yana kiregoru matamketane iyamakamake.

² Bi iyakayogagawa na tomotomogha aroba nama ririne, gegha rabarabae siyamiimiiri. Iyakitakitadi, na kiregoru matamketana ikuyoveni, bi ivera inagho da iyikiikiivedi na ipepeta iyowogha dobodobove.

³ Bi iwona bo, “Yagu bada, memeda konanoghosi da tagu miisege, na gegha konaveratupiiiregu.

⁴ Bi rarima anakawari anapiika da kayemi konakogha, bi mmko kiina rogune koniyawitaveyana.

⁵ Bi kam bada anakawara anapiika konakam da maragata inaveremi, bi muriye da yami wagawaga konadagu mayeni. Bi kokabikarawayeguna, wasina anabigemi.”

Na siwona bo, “Wasina, awaki kuwononina kubera.”

⁶ Wasina bi Abraham yaininagha inagho irughu kiregoruve bi Sera iwonenani bo, “Yaininagha, yam kabikabiwiitaghoma ma parawa miisena kabi da bred benabenana kugabuni.”

⁷ Bi bada ivera inagho kau borudiye da natudi takukuna tana ivineyi, bi yana bagibagi wawayina ivereni da iyakabununagha yaiyaineni.

⁸ Wasina bi Abraham, ribiribi susudi miidi bi kam susu miidima siwamirina da kate iyowuwa ikawara ipiika bi kii rogune, tomotomoyidi naghodiye iririini, bi siyakamkam na riridiye iyakoyakoyayidi.

⁹ Na sivitarakiyaneni bo, “Wavinem Sera meme?”

Na iwona bodedi bo, “Kiregoru kamone.”

¹⁰ Tomoyina tana Abraham iwonenani bo, “Wiisuwona mmko nawaravine, bi viko bodune anaveramagha, na wavinem inituwa da natuna tomogha.”

Bi Sera na tomoyina iyisisiyana murine, kiregoru matamketane, iyawaiwaiyana.

¹¹ Abraham da Sera na simoraba kirakii, na Sera kubuwiiipum kabina ikabitore da wiituwa kedana gegha.

‡ 17:15: *Serai, Sera:* Hibru gamodima mmkodi waghawagha yadi basuna tanagha da kiiwawo natuna wasikena. *God, Serai waghawagha wouna ivereni bi iyyiyeveyana da touna wawaya yadi kunukunu da kiikiwawo sinadinaki.* § 17:19: Hibru gamodima *Aisik waiyanina yana basuna Imaniwa.*

¹² Bi imanivena mayeni iwona bo, “Tagu amoraba da kata anoganoga, bi moghanegu bada imoraba bi rubana da wawaya wiitubuyina aninuwamiiseyeni?”

¹³ Yawe God, Abraham ivitarakiyaneni bo, “Awaki biidi Sera imaniwa bi iwona bo, ‘Tagu amoraba - bi rubana da wawaya anitubuyi bo?’

¹⁴ Sawara tana meme ipiropiro da Tagu Yawe God gegha anaberana bo? Bi nada awona, anaveramagha tam biidi mmko nawaravine, bi viko bodune, da wavinem Sera inituwa da natuna tomogha.”

¹⁵ Sera inaghara, na ikeeyeni bi iwona bo, “Geayamaniwana.”

Bi Yawe God iwona bo, “Gegha, kumaniwa.”

Sodom kwanatuna waragututuna

¹⁶ Nokodi tomotomogha aroba sigeghomiiri, sitouyana na Abraham yawata sipepewa sinagho da ivitutavedi. Sikita iyowogha da Sodom tanavina sikita,

¹⁷ Bi Yawe God iwonenana mayeni bo, “Awaki pinimina bi anabera, na gegha Abraham gwabinama anikowoyina,

¹⁸ touna kana dam na inaragata bi inimaragata kirakii bi tounae na dam tupadi mmko kuburine animiiseyedi.

¹⁹ Na avineyi da natunatuna, bi nosinosina murine inawonedi da kaye warubigugha sinapepewa bi bera rotomanidi sinabera, da kate miisena sinabera, na awaki avisuwoneni na anabera.”

²⁰ Na Yawe God imiiriwamira da Abraham biidi iwona bo, “Sodom da Gomora kwanatudi sisiyidi awaiyana bi wawayidi yadi tamumu na iragata kirakii.

²¹ Ayowoyowogha anakita da mmkodi gwinidi na wonawaghata bo gegha, da anakovi.”

²² Wasina tomotomogha bata sitouya na Sodomma sitaveyana, bi Yawe God, na Abraham naghona imiiriwaghata.

²³ Abraham imiiririya Yawe God biidi bi iwona bo, “Wonawaghata da wawaya miisedi da berodi yawata kunakasiwiiberodi?”

²⁴ Meboda kwanatu kamone wawaya miisedi yadi 50, rubana kuniberodi? Bi gegha kwanatuna kuanuwatotoveni da nokodi wawaya miisedi yadi 50 kiiravidiyen nama kamonenana bo?

²⁵ Wonawaghata kate gegha wawaya miisedi, berodi teya kunikasunughana na. Noko gewasina, bi gerubana da kunabera. Bi memeda kunabera na wawaya miisedi, berodi yawata kunikamowana da aro sinakabi, nokona wawaya miisedi kunikasunughana wawaya beroberodi yadi berae. Noko gebera miisena. Gegha, Tamna wawaya kadi wiitupawamiwamira kubura tupana debane - na kayowiiyayeyane kunibademii, bo?”

²⁶ Yawe God iwona bo, “Memeda wawaya miisedi yadi 50 Sodom kwanatune anabanani na, Tagu kwanatuna ananuwatawani basuna toudi kiiravidiyen.”

²⁷ Abraham iwonabodeyana bo, “Yagu Bada, tagu na tomogha wapawapa, bi tam biidi mmko wiisisiyenina adaguni na anitarakiyana magha.

²⁸ Memeda wawaya miisedi yadi 50 kamodima yadi 5 sinawapana - rubana da kwanatuna tupana kunibero basuna wawaya miisedi 5 sinawapana?”

Yawe God iwona bo, “Memeda wawaya miisedi yadi 45 nama anabanani na gegha aniberoni.”

²⁹ Abraham ivitarakiyana magha bo, “Memeda nama wawaya miisedi yadi 40 kuna-bananidina?”

Yawe God iwona bo, “Memeda 40 nama, na gegha anaberana.”

³⁰ Abraham iwona bo, “Yagu Bada, gegha nuwanuwam inapughu tagu biidi, bi anisisiya magha - meboda yadi 30 namana?”

Yawe God iwona bo, “Memeda yadi 30 anabanani, na gegha anaberana.”

³¹ Abraham iwona bo, “Mmko wiisisiyenina avidaguveni tam biidi, rubana da anisisiya magha - meboda yadi 20 nama kunabanani?”

Yawe God iwona bo, “Memeda yadi 20 anabanani, na gegha aniberona.”

³² Abraham iwona bo, “Yagu Bada, gegha nuwanuwam inapughu tagu biidi, kayowiiyayegu da raghani tanagha anisisiya magha - meboda wawaya miisedi yadi 10 nama kunabanani?”

Yawe God iwona bo, “Memeda wawaya miisedi yadi 10 anabanani, na gegha aniberona.”

³³ Wasina Yawe God, Abraham teya sisivisiya ikovi, na itouya inaghotaveyana, bi Abraham iveramagha yana gaware.

¹ Nokodi aneyaneya yadi bata sinagho bi ravidie na Sodomma siverakanibu, na Lot kwanatu matamketane iyamakamake* bi raghanine ikitadi na igeghomiiiri inagho da iyikiiivedi, na ipepeti iyowogha da mayiyina dobodobove.

² Bi iwona bo, “Yagu babada, kopiika yagu bare kamone konarugghu, bi anabigemi. Kayemi konakogha, da mma konakena bi raghani inaborina didibarawote konageghomi-iri da konanagho.”

Bi siwona bo, “Gegha, toumii mma debakiikave kanakena kwanatu kamone.”

³ Bi gegha, da ivibaba tupetupedi, da yawata sinagho bi sirugghu yana bare kamone. Bi kepo gisina ibera, da bred gegha yist teya igibu kiiravidie, bi ikabununagha da sikam.

⁴ Bi muriye da kiiwaga siyarugghu siyakena, na Sodom kana tomotomogha bare sikousi sivikenavireni, kwanatu kana tomotomogha tupadi, yaraga bi magura,

⁵ bi Lot siyakwatukwatuveni bo, “Nokodi tomotomogha iiyawogha, kata ravidie tam biidi sipiika na meme? Kurutayina kanibuedi toumii biiyadi, yama wiina da kanakenedi!”

⁶ Wasina Lot ikanibu maghatate da bare naghone imiiri bi murinama matamketa igudu.

⁷ Bi iwoned bo, “Turaturagu, gegha mmko berana berona konaberana.

⁸ Kowaiyanegu! Natunatugu wasiwasikedi bata, wabuwabudi bi gegha tomotomogha teya siyakenatowoghana. Mmkodi wasiwasikedi woudi anarutayina kanibuedi tami biiyadi, da yami wiina toudi biiyadi konabera. Bi mmkodi tomotomogha apiikedi yagu bareye, na gegha awaki tana konabera.”

⁹ Bi Sodom tomotomogha siwona bo, “Kumiiri irana! Tam wawaya wiibata mma, bi kata yam wiina kunabera da tam bada ghamam. Bi kata kanabera da kunakabikwarakwara kirakii gegha naboni nokodi bata!” Na Lot sirutuvena tagutagureni, bi yadi wiina da ware matamketa siyagawowori.

¹⁰ Na aneyaneya yadi bata bare kamove imadi sirorona sikanibu, da Lot sitayina rugghuveni toudi biiyadi, bi matamketa sigudu.

¹¹ Bi namanamarama tomotomoyidi maghatate sirouvidi da matadi sididibara raghani tupona, na gegha rubana da matamketa siyabananina.

¹²⁻¹³ Bi aneyaneya yadi bata, Lot siwoneni bo, “Pinimina bi mmko kuburina kanibero, Yawe God, mmko kwanatuna wawayidi yadi berabero sisiyidi peyaridi iwaiyana ki-iravine na iviporamii da kaniberoni. Bi yam rakaraka mududi mma bo? Natunatum tomotomogha da wasiwasike, natunatum kadi kabibabara, tomotomoyidi: mmko gawarina kabitavedi kokanibu konanagho!”

¹⁴ Na Lot ikanibu da natunatuna wasiwasikedi kadi kabibabara iwoned bo, “Yawe God pinimina bi mmko kwanatuna inibero, yaininagha, mmko gawarina kokuyoveni.” Bi sinoghosi da ware iyyaba.

¹⁵ Bi raghani kana didiguba iyoghoyeni, na aneyaneya yadi bata, Lot siwoneni da iyyaininagha. Siwona bo, “Gegha iyamiise da kunamomogha, raghanina Yawe God mmko kwanatuna iniberona. Kuviyaininagha, wavinem, bi natunatum wasiwasikedi bata kabitavedi.”

¹⁶ Bi Lot ikayowiiwiiyupe na Yawe God inuwatotoveni, na nokodi aneyaneya yadi bata, imana sikabi, wavinena bada imana sikabi da natunatuna wasiwasikedi bata imadi siyouna, da sivinaghovedi kwanatuna sikanibutaveni.

¹⁷ Raghanina sivikanibuedi murine, na tana iwona bo, “Kovera da konayawa! Gegha kona rusinimurana bi bada gegha meme anagha kamone koniraborabobona. Koya kadivera kovera, gegha iyamiise da konamomogha.”

²³ Wasina gabudara iyageege bi Lot yana rakaraka yawata Jor kwanatune siverakanibu raghanine,

²⁴ na Yawe God ibera da salfa† keyamina karakarasina, kiyara mayimayiyina Yawe God gwabinama iyowogha Sodom da Gomora ikarasidi.

²⁵ Wasina naboni nokodi kwanatudi da tanawa ruwiiipikapikana tupana bi wawaya tupadi nokodi kwanatudiye da kate sawara tanave siyagogogona tupadi iviberodi.

²⁶ Bi Lot murine, na wavinena irusinimura na iviwamiwamira da ivimadasoru yegii pakoridi totokina naboni.

* **19:1:** Noko raghaninena kwanatu kadi papa na kiidamo kirakiidi bi akimama siyayoghayoghana wiikenaviviredi, bi kadi matamketa na tanagha bo bata. Tomotomogha na name matamkete sinamake raghanina yadi wiina wiigimogimona na bo sisiya (bera) ghamanakidi wiisisiyedi bo beradi biidina. † **19:24:** Salfa na sawara tana bi tana gabunina muyana iragata kirakii bi kate pughuna ibowa kirakii.

21

Aisik itubugha

¹ Wasina bi Yawe God, Sera iviwiiteni da metagha ivisuwonana naboni da Sera iyituwa da natuna tomogha.

² God metagha gabudarina iyatoretoarena naboni ibera, da Sera iropeya bi Abraham natuna tomogha ivitubuyi, Abraham yana moraba raghanine.

³ Sera, tomogha ivituvuni bi Abraham iviwaghaneni da Aisik.

⁴ Raghanina itubugha bi gabudara 8 sikovi, na Abraham, Aisik **sinina ibori** da ivimatakira, metagha God naghove iwoneni, na naboni ibera.

⁵ Mmko berana itubugha na raghanina Abraham kana bodu 100 bi natuna Aisik itubugha.

Abraham, Heiga natuna Ismel teya iviporatavedi

⁸ Raghanina Aisik ivimagura bi siyikarataveni, na gabudarine Abraham kepo ghamana ibera.

⁹ Noko raghanine Abraham natuna Ismel, touna Ijipt wasike ivituvuni, na Aisik iyinamayeni na Sera ikita.

¹⁰ Na noko biidi Abraham iwoneni bo, “Noko wiitamariyana wasike natuna teya kudaru ketoketodi sinanagho! Basuna gegha yagu wiina da natuna buderim muduna inayoyo, wasina natugu Aisik kawagha buderi inirapeneyana.”

¹¹ Na Abraham mmko sisiyina ivinuwapoyena kirakiiyeni, basuna Ismel na touna wosina natuna.

¹² Bi gegha, God iwoneni bo, “Tomogha gisigisi da sinananaki, yam wiitamariyana wasike gekuninuwapoyedina. Bi Sera awaki yawonewonem na kubera, basuna iisuwona da Aisik gwabinama nosinosim sinatubugha.

¹³ Bi gegha da wiitamariyana wasike natunama na nosinosina korotodi anavereni da dam tana kate inatubugha, basuna touna na tam natum.”

¹⁴ Na raghani ibori didibara wote, Abraham igeghomiiri bi kam mududi da rarima, kabikabiwiitaghoma ribiribi bekadima siberana kamone iyouna, bi Heiga katiiyane ivikawari bi tomogha gisigisi teya iviporatavedi.

22

Yawe God, Abraham yana wiitumaghana irubuni

¹ Raghani viya sikovi murine na God, Abraham yana wiitumaghana irubuni, ikwatuveni bo, *Abraham!*

Na Abraham iwona bo, “Tagu mma.”

² Na God iwona bo, “Tam, natunuwam Aisik kabi, meko kuvinuwayuyunena kirakiiyena, bi kunagho Moriya kubure. Bi name koya tana anawonem na debane, kunigeni da ere tupana kugabuni naboni suwara tagu biidi.”

³ Na raghani ibori didibara wote Abraham igeghomiiri. Da yana donki ikabununayi, bi keyama ibiga suwara gabunina kiiravine, bi yana wiitamamariyana bata da natuna Aisik irutayinidi bi sitouya sinagho meko gawarina God iwonenina nabo. ⁴ Wasina bi sipepewa siyanono da gabudara wiirrobine na Abraham rabarabama ikitarorona da gawarina ikita.

⁵ Na yana wiitamamariyana iwonedo bo, “Mma donki teya komakae, bi tagu da tomogha gisigisi kanatowawona vibo da God kanakabikuwayeni. Bi kate kanaveramagha tami biyadi.”

⁶ Na Abraham suwara kana gabugabuna keyamidi iyouna da natuna Aisik ivikawari bi touna kiirupatuma da ipaga ikawara bi sinagho. Bi raghanine siyanono patapata,

⁷ na Aisik ikaradeba tamananaki biidi iwona bo, “Tamada?”

Abraham iwona bo, “Kisisiya, natugu.”

Na Aisik iwona bo, “Keyama da kiirupatuma na mma, bi suwara gabunina kana nigenige na meme?”

⁸ Na Abraham iwona bodeyana bo, “Natugu, God kawagha nigenige inavereda suwara gabunina kiiravine.” Bi yadi bata sinagho patapata.

⁹ Bi raghanina God gawarina iwonenina name sikanibu, na Abraham akima ivitagho-taghoma da suwara gabunina gawarina ibera bi debane keyama iririni. Bi natuna Aisik iyaghiratawatawani da suwara gabugabuna gawarina debane, kii debadiye ivikeneni.

¹⁰ Wasina bi imana ikoghasi ipaga ikabi da natuna iyagwarunuyi.

¹¹ Bi Yawe God yana aneya abamama ikwatuveni iwona bo, “Abraham! Abraham!”

Abraham iwona bodeyana bo, “Tagu mma.”

¹² Na Yawe God yana aneya iwona bo, “Gegha imam tomogha gisigisi debane kunatorena, bo awaki berona tana kunabera touna biidi. Kata akovi da wiisuwona Tagu, God kwakabikabikuwayegu basuna natunuwam gwabiguma gekuyanuwatotovenina.”

¹³ Wasina bi Abraham ikitarorona da sip makina ikita, doghana kii gisigisi ragharaghane sikira. Na inagho da sip na ikabi, ikasunuyi bi ere tupana igabuni da God biidi isuwarra, natuna wasana. ¹⁴ Mmko itubugha kiiravine na Abraham gawarina ikwatuveni “Yawe God inavereyana.” Noko raghanine da patana kata wawaya mma naboni sawona bo, “Yawe God yana koya debane inavereyana.”

¹⁵ Wasina bi Yawe God yana aneya abamama Abraham ikwatuvena mayeni raghani wiibatana,

¹⁶ iwona bo, “Yawe God iwona, “Tam kukabisisiregu da natunuwam gwabiguma gekuyanuwatoveni, na tam biidi iisuwona da kagu waghawaghae

¹⁷ animiiseyem bi nosinosim korotodi anaverem. Yadi koroto naboni kewokewo abame bi egga kikire. Na nosinosim kadi aviya sinageiwayidi da yadi kwanatu sinirapeneyana

¹⁸ bi nosinosimve na dam tupadi mmko kuburina debane animiiseyedi, basuna tam kukabisisiregu na mmko anabera.”

¹⁹ Wasina bi Abraham natuna Aisik teya siveramagha yana wiitamata mariyana biyadi, bi tupadi sitouya siveramagha Biasibama. Bi Abraham name itourawii pikapika imakae.

Raghanina Sera kana bodu 127, na irabobo. Abraham wavinena idouveni. Bi gawara gegha tana da iyadogu, na tanawa muduna wawaya iyyawogha noko kuburine siyamakamake na gwabidima igimoni, bi name wavinena idoguni.

Bodu yadi 3 sikovi murine, Abraham natuna Aisik, Haran wasike irawayi. Wasikena kana waghawagha Rebeka bi Abraham waresina Naho natuna. Aisik kana bodu 40 bi inayi. Raghanina Abraham kana bodu 175 na irabobo, na natunatuna yadi bata tubuyina, wavinena karawagina ririne sidogu.

25

Isso da Jeikap situbugha

¹⁹ Abraham natuna Aisik da natunatuna yawata waragututudi mma naboni. Aisik tamananaki na Abraham

²⁰ bi raghanina Aisik kana bodu 40, na Rebeka irawayi. Touna Betuwel* natuna, bi Leiban tiinaru wasike, na toudi Aram damdi bi Mesapotemiya kubure siyamakamake.

²¹ Bi Rebeka ivigagara na Aisik, Yawe God biidi irupari da wavinena iyiwiiteni. Wasina bi Yawe God, Aisik yana rupari iwaiyaneni na wavinena wawaya bata imakeyedi.

²² Bi muriye da siyatubugha na ededidi sinadinaki kamokamone siyiketokabivivirana, na Rebeka, Yawe God biidi ruparima ivitarakiiyana bo, “Awaki kiiravine bera naboni yatubutubugha tagu biidi?”

²³ Na Yawe God iwonen bo,

“Nokodi ededa bata kamokamomve na kate dam sinatubugha

wawaya bata kunituvedi, bi sinia viya kabivivirana.

Tana inimaragata kirakii genaboni tana

Iyarokona touna murimurina inabigeni.”

²⁴ Raghanina Rebeka yana wiituwa gabadarina ipiika, na tomotomogha wawaya bata situbugha.

²⁵ Bi iyarokona itubugha na sinina idurina bi ere ghunighunina, ware kwama ghunighunina, noko biidi kana waghawagha sikwatuveni Isso.[†]

²⁶ Bi noko murine na tomoyina tana itubugha imanama toghanaru kayegidune ikabikikita, na sikwatuveni Jeikap.[‡] Aisik kana bodu 60 bi wavinena mmkodi tomotomogha bata ivituvedi.

Isso iaroko routotona miisena Jeikap ivereni

²⁷ Raghanina tomotomoyidi bata sivimagura murine, na Isso yebaye na wasina na nonowa iyanono garagaraye. Bi Jeikap na tomogha wawumina bi nonowa bareye iyamakamake.

²⁸ Aisik yana wiina, na Isso yayebagha na iyuvidi kam, noko biidi Isso ivinuwayuyunena kirakiiyeni bi Rebeka, na Jeikap ivinuwayuyuneni.

^{22:18}: Acts 3:25   * ^{25:20}: Betuel na Leiban da Rebeka tamadinaki.   † ^{25:25}: Hibru yadi gamoma waghawagha Isso waiyanina naboni sisiya *ghunighuni* ma isowo.   ‡ ^{25:26}: Hibru yadi gamoma *Jeikap* yana basuna touna *kayegidu ikabitawani*. Mmkona miiba sisiyina, yana basuna *wiiyaba*.

²⁹ Raghani tana gabudare Jeikap kiipeni monamonana iyimuyamuya, bi Isso gara-garama iveramagha, vitonana irabobo da iyamameyeni.

³⁰ Na Jeikap iwoneni bo, “Tagu vitonana arabobo. Noko kiipenina idurina katota kuveregu anakani!” (Noko biidi sikwatuveni *Idom*).^S

³¹ Bi Jeikap iwona bo, “Tamna iyarokom, muriye tamadanaki yana mourama reregha ghamana kunakabi. Kata kunawonegu da noko rereyina kunaveregu, na mmko kiipenina monamona anaverem.”

³² Wasina Isso iwona bo, “Tagu vitonana araborabobo, na noko iyaroko rereyina kate gegha iniwiitegu! Na tam kabi.”

³³ Bi Jeikap iwona bo, “Katota wota kuwonakasiyaragha da noko iyaroko rereyina kunaveregu.” Na Isso wonakasiyaragha ibera da noko iyaroko rereyina Jeikap ivereni.

³⁴ Wasina bi Jeikap kiipeni monamonana muduna iyepataveni da Isso ivereni, bred viya teya, bi ikam iniuna bi igeghomiiri da inaghotaveyana. Wasina noko naboni kiiravine, Isso iyaroko rereyina miisena geiyakabikarawayenina da isinighiiyeni.

26

Yawe God ivisuwona da Aisik inimiiseyeni naboni Abraham

¹ Kapoe ghamana ipiika magha Kenen kuburine. Bi noko kapoena, na ware naghove Abraham yana raghaniye itubughana. Na Aisik inagho Gera kwanatune, meme Abimelek, Pilistain damdi yadi kiwawo, iyamakamakena.

² Wasina bi Yawe God irumaghatara Aisik biidi bi iwona bo, “Gegha kunanagho Ijipt ma, bi gawara anawonem na name kumakae.

³ Mmko gawarine kunamake raghani gisina, bi tagu na tam gwabimve da animiiseyem. Tagu mmko tanavina tupana anaverem bi kate nosinosim yawata, bi kiiravimve anabera da awaki tamamnaki Abraham biidi avisuwoneni na inatubugha.

⁴ Nosinosim korotodi anaverem, yadi koroto naboni ware kewokewo abame, bi mmko tanavina tupana anaveredi. Nosinosimve na dam tupana mmko kuburina debane animiiseyedi

⁵ noko biidi mmko anabera, basuna Abraham gamogu iwaiyaneni, bi yagu sisiya tupadi ikabisisiredi, kate yagu wiiveveyana da yagu gwara.”

⁶ Na Aisik nama Gera kwanatune imakae.

28

Muriyena, Aisik inagho kubura Biasibane iyamakamake bi raghanina imoraba kirakii da matana sibero na natuna murimurina kana waghawagha Jeikap igeghomiiri da iviyabeni. Mmko ibera na tamananaki Aisik wiimiiseyana miisenama ivimiiseyeni da touna naboni iyarokona. Raghanina natuna iyarokona Isso mmko iwaiyanenina nuwanuwana ipughu bi ikayoveni da Jeikap iyakasunuyi.

Jeikap naghara ivera inagho Leiban biidi

¹ Wasina bi Aisik, Jeikap ikwatuveni ipiika da ivimiiseyeni bi sisiya bagibaginama iwoneni bo, “Gegha Kenen wasike* kunarawayina.

² Bi kunagho Mesapotemiyama, sinamnaki tamananaki Betuwel yana kubure. Bi name wasike kiiravimve kunakabi da wavinem, sinamnaki nughunaru, Leiban natunatuna kamodiye.

³ Bi God Maragata Kirakiina inimiiseyem kunituwa da yam koroto inaragata, bi kunitamada dam peyaridi kiiravidiye!

⁴ Bi bada tam da nosinosim wiimiiseyana inaveremi naboni Abraham iverenina, da kate mmko tanavina kunirapeneni meme wawaya wiibata naboni tam kwamakamakena, tanawa meko God, Abraham iverenina.”

Jeikap imimeu da Yawe God iyisisiya touna biidi

¹⁰ Wasina bi Jeikap, Biasiba kwanatuna ikuyoveni bi itouya iyanono Haranma.

¹¹ Raghanina ipiika da gawara tane ikanibu na nama ivitaki, basuna gabudara nada imakepowa. Bi ikenayowogha da kena biidi, na akima tana ikabi da ivikasepa.

¹² Bi iyakenakena na imimeu da kedawaga ikita, kayena kubura debane ivitupeni bi damona igae inagho abame, na God yana aneyaneya debanagha siyayoyo bi siyageegge.

^S 25:30: Hibru yadi gamoma *Idom* yana basuna ididurina. 26:3: Gen 22:16-18 * 28:1: Kenen wasiwasike na gegha Isrel damdi bi toudi tarabiibiisaka sapeepetedi. 28:4: Gen 17:4-8

¹³ Bi nama wowone na Yawe God iyamiimiiri, na iwona bo, “Tagu Yawe God, tubumnaki Abraham yana God da tamamnaki Aisik yana God. Mmko tanavina debane kwakenakena, na tam da nosinosim anaveremi.

¹⁴ Nosinosim sinakoroto kirakii ware kubura popokuna naboni. Keda tupane sinimosaredi, bi wawaya tupadi mmko kuburina debane tamve da nosinosimve na animiiseyedi.

¹⁵ Tagu na tam gwabimve bi meghamegha kunanono na anakighukighum, da anakabim kunaveramagha mmko tanavine. Bi gegha anakuyovem patana da awaki avisuwonem da ayabera na anabera.”

¹⁶ Raghanina Jeikap igeghomiiri na iwona bo, “Wiisuwona Yawe God mma, mmko gawarine bi akovina geayakabina.”

¹⁷ Wasina bi inaghara na iwona bo, “Mmko gawarina ririmonina iraghata! Bi mmko God yana bare, ware abama kana matamketa.”

¹⁸ Raghani ibori bi didibara wote, Jeikap igeghomiiri da noko akimina ivikunuwaneni na ikabiwiimiiri naboni matakira. Bi oliv miina debane iwayi, da God biidi na kabikabikuwayina.

¹⁹ Bi noko gawarina ikwatuvuni Betel (Naghove kwanatuna siyakwatukwatuvuni Lus).

²⁰ Wasina bi Jeikap wiisuwona maragasina ibera Yawe God biidi iwona bo, “Memeda tam gwabiguve bi mmko wagawagana akabikabi bi kunakoyayigu bi kam da kwama kunaveregu,

²¹ bi yawayawiigu anaveramagha tamagunaki yana kubure, na tamna yagu God.

²² Bi mmko matakira akimina meme akabiwiimiiri na tam yam bare, kabepepa gawarina. Bi sawara tupadi mekodi kunavereguna, riba yadi 10 anabera, bi tana anakabitaveni da anaverem.”

35

Jeikap inagho Haranma bi Leiban natunatuna wasiwasike bata kadi waghawagha Liya da Reitsel irawayidi. Leiban kiiravine bodu 14 ibagibagi da kiiravidiye iyimiisana. Bi Liya yana wiitamariyana wasike Zilpa, Jeikap ivereni da naboni wavinena tana bi bada Reitsel yana wiitamariyana wasike Bilha, Jeikap ivereni da naboni wavinena tana. Bi God iwonenen da rawananki yana kubura iyakuyoveni bi iyaveramagha tamananki yana kubure. Raghanina iyaveramagha, na Issa yana wawaya teya inagharedi basuna yana rakaraka teya siyakayowiiaviyedi. Bi raghanina sivibanana, na Issa genuwanuwana iyapughana bo gesiyirouwa kabivivirana.

God, Jeikap ivimiiseyeni

⁹ Jeikap, Mesapotemiyama* iveramagha, bi Betel kwanatune iyamakamake na God irumaghataramagha touna biidi da ivimiiseyeni.

¹⁰ Bi iwona bo,

“Tam kam waghawagha Jeikap,
bi gegha muriye sinakwatuvem Jeikap.

Kam waghawagha na Isrel.”†

Na ikwatuvuni Isrel.

¹¹ Wasina bi God iwona bo,

“Tagu God Maragata Kirakiigu.

Kuvituwa da natunatum sinakoroto.

Tam nosinosim na sinidam kiitowana bi dam mududi

bi kiikiwawo tamve sinatubugha.

¹² Tagu tanawa anaverem,

noko Abraham da Aisik averedina

bi bada mmko tanavina

nosinosim murimve anaveredi.”

¹³ Wasina bi God, noko gawarine Jeikap yawata sivisisiya, na ikuyoveni inagho.

¹⁴ Bi gawarina meme God touna biidi ivisisiya, na Jeikap akima ikabiwiimiiri bi wain iwayi debane da naboni yana suwara.‡ Wasina bi oliv miina bada debane iwayi.§

28:13: Gen 13:14,15   **28:14:** Gen 12:3, 22:18   * **35:9:** Mesapotemiya na kubura Padam Aram kana waghawagha tana.   **35:10:** Gen 32:28   † **35:10:** Hibu yadi gamoma waghawagha *Jeikap yana basuna kayegidu ikabitawani, bo wiyaba. Bi waghawagha Isrel yana basuna God teya sirouwa.*   **35:11:** Gen 17:4-8   **35:14:** Gen 28:18,19

‡ **35:14:** Suwara nininina na touna suwara rarimina nonowa na wain. Mmko suwarina na nonowa suwara tana teya sakabiwiikapu sasuwara. Jeikap ikayoveni da wiimayimayiyi iyiyeyeveyana da yana wiitumaghana God biidi.

§ **35:14:** Jeikap mmko gawarina iyaberabera da kabikabikuwayina da God biidi pepeta.

¹⁵ Bi noko gawarina ikwatuveni Betel, ^{**} basuna God name ivisisiya touna biidi.

Reitsel yana rabobo

¹⁶ Noko murine Jeikap yana dam yawata Betel sikuyoveni bi siwagawaga siyanono, na boga gisina rabarabana bi muriye da Ifareit kwanatune siyakanibu. Na Reitsel wawaya idaguni. Bi yana wiituwa ipiropiro

¹⁷ na patana iyibusura da sinivisi ghamana iyidami bi pepeya iyatubutubugha. Na wiiburaburawa wasikena iwona bo, “Gekunanagharana! Tomogha tana kuvitubuyi.”

¹⁸ Raghanina Reitsel yawiina itavenatughureni - bi rabobo biidi na pepeya ikwatuveni *Benoni*.^{††} Bi tamananaki ikwatuveni *Benjiman*.^{‡‡}

¹⁹ Wasina bi Reitsel irabobo na name Ifareit (kata sakwatuveni Betlihem) kedana ririne sidogu.

²⁰ Bi Jeikap wavinena karawagine akima ikabiwiimiiri. Noko akimina na kata patana nama da Reitsel karawagina yimatakireni.

Jeikap natunatuna bi Aisik yana rabobo

(^{22b}) Wasina bi Jeikap natunatuna yadi 12 kadi waghawagha mma.

²³ Liya natunatuna:

Rubin na Jeikap natuna iyarokona,
Simiyon, Livai, Jiuda, Isaka bi Jebulan.

²⁴ Bi Reitsel natunatuna:

Jousep da Benjiman.

²⁵ Reitsel yana wiitamariyana wasike, Bilha natunatuna:

Dan da Neptalai.

²⁶ Liya yana wiitamariyana wasike, Zilpa natunatuna:

Ged da Aser.

Mmkodi na Jeikap natunatuna Mesopotemiya kubure natuwavinena sivituvédi.

²⁷ Wasina bi Jeikap iveramagha Mamrima, Kiriyat-Aba (kata sakwatuveni Hebron) ririne, tamananaki Aisik biidi. Bi mmko kuburine Abraham imake, bi bada muriye Aisik imake.

²⁸ Bi Aisik imakae da kana bodu 180.

²⁹ Touna imoraba da ikabipipin bi irabobo, na kayekikina muridigha inagho. Wasina bi natunatuna Issa da Jeikap tubuyina sidogu.

37

Jousep da kana makewona iyyarokodi yawata

¹ Wasina bi Jeikap yana dam yawata Kenen kubure simakae, tanawa meme tamananaki Aisik imake ware naboni wawaya wiibata.

² Mmkona Jeikap natunatuna teya waragututudi.

Raghanina Jousep wabuwabuna kana bodu 17, na tamananaki natuwavinena Bilha da Zilpa natunatudi yawata sip da gout siyakoyakoyagha.* Bi Jousep kana makewona iviwara berovedi tamananaki biidi.

³ Wasina bi Jeikap, Jousep ivinuwayuyunena kirakiiyeni gegha naboni natunatuna mududi, basuna Jeikap yana moraba raghanine bi itubugha, na kwama katukatuyina ibera bi ivereni.

⁴ Raghanina kana makewona iyyarokodi sikita da tamadinaki yana nuwayuyuna iragata Jousep biidi, bi gegha toudi biyayi, na yadi nuwavisi iragata da genuwayuyune ivisisiya touna biidi.

⁵ Nubabasu tana Jousep imimeu bi raghanina kana makewona iwonedni, na yadi nuwavisi iviragata kirakiiyeni.

⁶ Jousep iwonedni bo, “Kowaiyana bi yagu mimeu anawonemi.

⁷ Touda kwabu kamone wit ere taghodi tayapetopeto, tayiitaghotaghoma da tayaginaginaba. Bi noko raghanine yagu ginaba igeghomiiiri da imiiri rotomana. Bi yami ginaba yagu ginaba simiiri gwagwari da situwayowaneni.”

⁸ Wasina bi kana makewona iyyarokodi siwona bo, “Da kwanoghonoghosi tam kunikiwawo? Bi kwanoghonoghosi da kunibademii, bo?” Na Jousep yana sisiya da yana mimeu kiiravine na yadi nuwavisi touna biidi iragata kirakii.

^{**} 35:15: Hibru yadi gamoma *Betel yana basuna God yana bare bo God yana gawara.* ^{††} 35:18: Hibru yadi gamoma *Benoni yana basuna yagu nuwapoya tomoyina.* ^{‡‡} 35:18: Hibru yadi gamoma *Benjiman yana basuna waghata na katiyagu tomoyina (miiba sisiyina) yana basuna abawiiwiita maragasina.* 35:27: Gen 13:18 * 37:2: Dan, Neptalai, Ged da Aser.

Jousep, Ismel damdi biiyadi sivigimoneni

¹² Raghani tana Jousep kana makewona sinagho Sikem kubure tamadinaki yana sip da gout siyakamkam na siyakoyakoyayidi.

¹³ Na Jeikap iwoneni bo, “Warewaresim Sikem kubure sip da gout sakoyakoyagha. Awiiwiini da aniporam kunanagho toudi biiyadi.”

Na Jousep iviwaghasina iwona bo, “Wasina, ananagho.”

¹⁴ Na Jeikap iwona bo, “Kunagho da kam makewona kunakitadi wasina samakamake bo gegha bi kate sip da gout yawata, bi kunaveramagha na kuniwaraveregu.”

Wasina bi Jeikap Hebron anayinama Jousep iviporataveni inagho. Raghanina ikanibu Sikemma,

¹⁵ bi muriye na tomogha tana Jousep ibanani guburagha iyapeepewa wapawapa na ivitarakiyaneni bo, “Awaki kwiininogha?”

¹⁶ Na Jousep iwona bo, “Kagu makewona ininoyedi, yadi sip da gout sakoyakoyayidi. Rubana da kuyawonegu toudi meme barasina?”

¹⁷ Bi tomoyina iwona bo, “Nada sinagho bi awaiyanedi siwona bo, ‘Tanatouya tananagho Doten kubure.’” Wasina bi kadi makewona Jousep muridigha ikivinidi, inagho da Doten kubure ibanani.

¹⁸ Bi muriye da iyakanibu toudi biiyadi, na vimenaki rabarabae sikita na sinuwakapiyeni da siyakasunuyi.

¹⁹ Na sivisisiya siyawonawona bo, “Kokita, mimeu badana yapiipiika!”

²⁰ Kopiika, tanakasunuyi bi tubuyina mmkodi dogu tana kamone tanitavenayowoyeni. Bi tamadanaki tanawoneni da ribiribi dipa itarunuyi. Bi tanakita yana mimeuma awaki inatubugha.”

²¹ Bi Rubin mmko yadi sisiyina iwaiyaneni na iberatowoyi da Jousep iyiyawiini. Na iwona bo, “Gegha yana yawa tanaborina,

²² bo tanakasunuyina. Bi mma mayabe, doguve tanitavenayowoyena wosi, bi gesinina taniberona.” Rubin mmko iwonenina kiiravine iyanoghonoghoti da Jousep iyiyawiini bi iyakabi iyanaveni tamananaki biiyadi.

²³ Wasina raghanina kadi makewona Jousep ipiika toudi biiyadi, na sikabitawatawani da kana kwama katukatuyina meko tamananaki ibera bi ivereni iyakotekotenina siroukiyakiyani.

²⁴ Bi sikabi sinagho da dogu kwebuna kamone sivitavenayowoyeni.

²⁵ Bi sivitavenayowoyeni ikovi. Na muriye simakeyowogha siyakam, na sikitarorona da dam Ismel boruna yadi kamel teya siyapiipiika na sikitadi. Yadi kamel na sawara sikawara bi sawaridina: kam kadi wiwiimetewa, sawara ghabughabudi mududi da myrrh, bi Giliyed kwanatunama sipiika siyanono Ijiptma.

²⁶ Na Jiuda yana rakaraka iwonedo bo, “Memeda tiidaru tanakasunuyi bi yana rabobo warana tanikowoyi, na muriye yana miisena awaki tanabanani?”

²⁷ Kopiika, Ismel damdi biiyadi tanigimoneni bi geimada debane tanatorena. Kiiravine touna waresida waghata, bi tubuyida da ganiganida tanagha.” Na wasina Jiuda yana rakaraka yana sisiya siwiwaghasinini.

²⁸ Na raghanine wiigimona damdi Giliyed kwanatuna, Midiyan kubura kamonama† siverakanibu na Jousep yana rakaraka sigeghomiiri sinagho da doguma sitayinageeyeni bi sivigimoneni da silva pinipinimidi 20 rubana Ismel damdi biiyadi. Bi sikabi sinagho Ijipt kubure.

²⁹ Bi noko murine, raghanina Rubin iveramagha doguve na iyakita da Jousep genama na ivinuwapoya kirakii da kana kwama itainagosiri.

³⁰ Bi iveramagha yana rakaraka murimuridi biiyadi da iwona bo, “Tomogha gisigisi gedogu kamonena! Tagu awaki anabera?”

³¹ Wasina bi Jousep, yana rakaraka gout sikasunuyi bi kana kwama sikabi da ganiganine sisirakutuvi.

³² Bi kwamana sikabi sinagho tamadinaki biidi bi siwona bo, “Mmko kwamana kabanani, kabikitakita, meboda natum kana kwama bo?”

³³ Na Jeikap akovina ikabi na iwona bo, “Wasina, mmkona natugu kana kwama! Ribiribi dipa itarunuyi. Oo-o, natugu! Ribiribi itainamiimiini.”

³⁴ Wasina bi Jeikap ivinuwapoya kiiravine na kana kwama itainagosiri, bi wirowarowa **kwamana ribiribi ghunighunidima** sibera, na ikoteni bi natuna kiiravine idou da sinina irudavero.

37:28: Acts 7:9 † 37:28: Abagirugiruma wawayina waghawagha bata igirumi, Ismel damdi da Midiyan, bi gegha, da dam tanagha yisisiyeni.

³⁵ Bi natunatuna tupadi tomotomogha da wasiwasike sikayoveni da siyiororoyi, bi gegha, touna isinighai. Na iwona bo, “Tagu patana anaduudu, da ere duudugu anay-owogha anano Tanamama, natugu biidi.” Na natuna Jousep kiiravine idou wiiwoneni.

39

Potipa wavinena Jousep ikita kiroroveni

¹ Wasina bi Ismel damdi Jousep sikabi, sinagho Ijpt kubure da sivigimoneni na Potipa igimoni da yana wiitamariyana. Potipa touna na Ijpt kana kiiwawona yana ababagibagi wawayina ghamana tana, bi kate yana bare kanakoyakoyagha kadi bada.

² Yawe God na Jousep gwabine, na iviwiiteni bi bera tupana iyaberabera na miisena. Bi yana bada Ijpt tomogha yana bareye iyamakamake.

³ Raghanina yana bada Potipa ikita da Yawe God na gwabine bi iyiwiiteni da bera tupana iyaberabera na miisena,

⁴ na ivinuwamiise bi iwoneni da touna wasina yana wiitamariyana. Na Jousep itore da yana bare da kate sawara tupadi rapene, na ima debane itoura da inakoyagha.

⁵ Noko raghanine bi nabo inaghona, Jousep nama kiiravine na Yawe God, Potipa yana bareye wawaya wadubodi ivimiiseyedi na miisena siyabanabanani. Yana sawara tupadi, bare kamove da kwabuve na Yawe iyiimiiseyedi.

⁶ Bi bera tupadi Jousep ima debane itoura da iyibadedi bi iyakoyayidi, na Potipa getana awaki iyinuwapoyenina wasina kam iyakamkam na touna kawagha.

Bi Jousep na ere tubuyina bi komerowanina.

⁷ Na nama imake gegurina bi yana bada wavinena ikita kiroroveni na igagari iwoneni bo, “Piika, taniragoba tanakena!”

⁸ Bi Jousep isinighii na iwoneni bo, “Kukita, yagu bada yitumaghanegu na getana awaki yana bare kamone iyinuwapoyenina basuna tagu mma. Sawara tupadi rapene na imaguve itoura da anakoyagha.

⁹ Bi mmko barena kamone getana iiyabo iyageekirakii da tagu naboni, na getana awaki iyanuwatoveni da wasina tam kawagha, basuna tamna wavinena. Na metagha bi bera berona anabera da God biidi tamumu anabera?”

¹⁰ Bagune wasike gabudara patepatena iyigagarana, bi Jousep iyasinisinighii, na geyawata siyiragoba bo siyamaake patapata.

¹¹ Gabudara tana Jousep irughu bare kamone yana bagibagi iyabera, bi noko raghanine na bare kana wiitamariyana getana nama kamone.

¹² Na Potipa wavinena ipiika Jousep biidi da kana tarasowo ikabitawani bi iwoneni bo, “Piika, taniragoba tanakena!” Bi gegha, Jousep kana kwama wasikena gwabine ikuyoveni bi bare kamonama ivera ikanibu maghatate.

¹³ Raghanina wasikena ikita da Jousep kana tarasowo imadebane ikuyoveni bi ivera ikanibu maghatate,

¹⁴ na yana bare kana wiitamamariyana damdi ikwatuvedu sipiika bi iwona bo, “Kokita! Moghanegu mmko Hibru tomoyina meko ipiikeni bareye na ivibera berowaneda! Irughu yagu tupayaraye bi iberatowoyi da iyakenegu, na arakapara da ghamana.

¹⁵ Bi raghanina iwayianegu arakapara, na kana kwama ririguve ikuyoveni, bi ivera ikanibu maghatate.”

¹⁶ Wasikena tarasowona gwabine ikabitawani patana da Jousep yana bada iveramagha bareye.

¹⁷ Wasina bi moghanena bada sisiyina mayimayiyina iwoneni bo, “Noko wiibagubagurana Hibru tomoyina meko kupiikeni mabo, na irughu yagu tupayaraye bi iwiini da iyibera berowanegu.

¹⁸ Bi raghanina arakapara na, kana tarasowo ririguve ikuyoveni bi ivera ikanibu maghatate.”

¹⁹ Wasina bi Potipa wavinena yana sisiya iwayiana na nuwanuwana ipughu kirakii

²⁰ da iwona, na iyo damdi Jousep sikabitawani bi biwa gawarine sitorerughuveni, meme kiiwawo yana biwa damdi satutoura, na nama imakae.

Bi raghanina Jousep biwa gawarina kamone iyamakamake,

²¹ na Yawe God na gwabine; bi ivinuwayuyuni da ivimiiseyeni, na biwa gawarina kana bodaboda ivinuwamiise kirakii touna biidi.

²² Na Jousep itore da iiyawogha nama biwa gawarina kamone na kadi bada, bi awaki bagibagidi name siyaberabera na iyakoyakoyayidi.

²³ Na biwa gawarina kana bodaboda bagibagi mekodi Jousep iyirutamariyeni na iyakoyakoyagha gegha iyanoghosidina, basuna Yawe God na gwabine, bi wiiwiita ivereni da bera tupana iyaberaberana miisena.

40

Redu kana vereveryana da kam kadi gabugabuna

¹ Raghani viya murine, na Pero* yana redu vereveryana badana† da kam gabugabuna badana bera berodi mududi sibera yadi kiiwawo biidi.

² Na nuwanuwana ipughu nokodi yana bagibagi damdi bata biiyadi,

³ da biwa gawarina, bare kana koyakoyagha kadi bada yana bareye sitorerughuedi, gawarina tanagha meme Jousep sitorena.

⁴ Bi biwa gawarine simake raghani iguri, na koyakoyagha kadi bada, Jousep irupoyedi da yadi wiitamariyana. Bi biwa gawarina kamone siyamakamake.

⁵ Da nubabasu tana tomotomoyidi bata - redu vereveryana badana da kam gabugabuna badana simimeu, bi yadi mimeu na basudi bogaebogae.

⁶ Didibare raghanina Jousep ipiika toudi biidi na ikitadi da siyinuwabero.

⁷ Na ivitarakiiyanedi bo, “Awaki kiiravine kata mayiyimi sibero kirakii?”

⁸ Bi siwonabodeni bo, “Toumii kamimeu, bi getana iiyabo mma da yama mimeu basudi iyawonemii.”

Na Jousep iwona bo, “Wasina, God kawagha yiwiita da mimeu yawonawiiakowa. Yami mimeu kowonegu.”

⁹ Wasina bi redu vereveryana badana iwona bo, “Yagu mimeu kamone na *greip* uravina naghoguve akita,

¹⁰ debane na ragharaghana aroba. Bi raghanina rugurugudi sirumaghatara, da sipopo bi suwagha da simeni.

¹¹ Na uwana ayouna bi kiiwawo yana redu imaguve na arubotoboto kamone bi kiiwawona avimakabi.”

¹² Wasina bi Jousep iwona bo, “Mma naboni: da nokodi ragharagha aroba na yana basuna gabudara aroba.

¹³ Bi gabudara aroba murine na kiiwawo inikanibuvem da yam gawara inaverem, bi yana redu imane kuni imakabi ware yana redu kana vereveryana roro kuyaberaberana naboni.

¹⁴ Bi raghanine bera inarotomana tam biidi na kunoghosigu bi yam miisena anakita, da kiiraviguve; kiiwawo biidi kunikawa da mmko gawarinama anikanibutaveyana.

¹⁵ Kiiravine wawaya tupeyename Hibru damdi tanavidima sipiikegu, bi bada mma Ijiptne, na gegha awaki berona ayabera da biwa gawarine sitorerughuegu.”

¹⁶ Wasina bi kam kadi gabugabuna badana iwaiyana da redu vereveryana badana yana mimeu kana wonavereyana irotomana na Jousep iwoneni bo, “Tagu teya naboni amimeu da bred irigidi aroba gayamiguve akunapa.

¹⁷ Bi iriga wowone na kam gibugibudi bogaebogae kiiwawo kiiravine, bi manu irigina kamonama siyakamkam.”

¹⁸ Na Jousep iwona bo, “Mma naboni: da nokodi iriga aroba na yana basuna gabudara aroba.

¹⁹ Bi gabudara aroba murine na kiiwawo inikanibuvem da kanighom sinakasiyarayi! Bi tubuyim kiye sinakuwiirorogi bi manu vighom sinakani.”

²⁰ Wasina bi gabudara aroba murine, na kiiwawo yana tubugha gabudarine, na kepo tana ibera yana ababagibagi damdi kadi babada ghamaghamadi kiiravidiye; redu kana vereveryana badana da kam kadi gabugabuna badana ivikanibuedi yana ababagibagi damdi kadi babada naghodiye.

²¹ Redu vereveryana badana yana gawara iveremayeni, da kiiwawo imane bada redu inimakabimayeni,

²² bi iwonana kam kadi gabugabuna badana kanighona sikasiyarayi bi sikuwiirorogi, metagha Jousep yana wonawiiakowa iwonedi na naboni itubugha.

²³ Bi redu kana vereveryana badana gegha Jousep iyanoghosina; touna Jousep ivinuawawapi.

* **40:1** Ijpt damdi yadi kiiwawo sakwatuveni Pero. Mmkona gegha kana waghawagha waghata. Sikabigubawosi.

† **40:1** Mmko tomoyina yana bagibagi na kiiwawo kana rarima da kam inakaratoowogha yaininagha da gegha wawaya, kiiwawo tuwamrobama sinaburavina, muriye na kiiwawo inavereni inaniuna.

41

Kiiwawo yana mimeu

¹ Bodu bata sikovi murine, Ijpt kana kiiwawo imimeu. Yana mimeu mma naboni: Da touna Nail rarimina ririne iyamiimiiri,

² bi kau miisedi bi takutakukudi yadi 7 rarimama sigae da siviya siyakamkam.

³ Bi muridigha na kau berodi kirakiramidi yadi 7 bada Nail rariminama sigae, da kau takutakukudi simiiri tawanidi rarima kawabarane.

⁴ Nokodi kau berodi bi kirakiramidi, kau miisedi takutakukudi yadi 7 sikamkovidi. Wasina bi kiiwawo ivitunoka na imataka.

⁵ Bi ikena nuwawapa magha na bada imimeu. Da wit kuvedi miisedi tavetaveyana yaporidi yadi 7 nama kiina tanagha sirukewakewa.

⁶ Wasina bi muridigha na kuvedi yadi 7 sikarapumka sigae, da uwadi na kumararayidi, bi nada raghani matana yanununa muyamuyana ivikarunughana.

⁷ Nokodi kuvedi kumararayidi, kuvedi miisedi bi ruruvudi yadi 7 sivitonanidi. Wasina bi kiiwawo imataka na inuwagiura da touna iyamimeu.

⁸ Didibare igeghomiiri na ivinuwabero, na sisiya idaru mimeu kadi wonawon-avereyana Ijpt kamone da kate akowa damdi tupadi siyapiika touna biidi. Kiiwawo yana mimeu iwoned, bi getana iyyabo rubana da nokodi mimeu bata basudi iyawonaverenina.

⁹ Wasina bi redu verevere yana badana kiiwawo iwonen, bi, “Tagu, kata yagu berona anoghosi.

¹⁰ Da naghove noko raghanine nuwanuwam ipughu kam gabugabuna badana da tagu biidi, bi biwa gawarina Potipa yana bare kamone kutorerughvemii.

¹¹ Tourni tatadigegha nubabasu tana kamimeu, bi mimeudi yadi basuna bogaebogae.

¹² Name na Hibru tomogha yaragina tourni yawata, tounana Potipa yana wiitamariyana. Yama mimeu kawonen, na yadi basuna iwonaveremii.

¹³ Metagha iwonemii na naboni itubugha, da yagu gawara kuveremayegu, bi kuwona na kam gabugabuna badana kanighona sikasiyarayi da sivorogi.”

¹⁴ Wasina bi kiiwawo yana sisiya idaru Jousep biidi na yaininagha biwa gawarinama sivikanibueni. Raghanina ivimura ikovi bi kwama miisedi ivikote murine na, sikabi sipiikeni kiiwawo biidi.

¹⁵ Da kiiwawo ivisisiya Jousep biidi iwona bo, “Tagu nubabasuve amimeu, bi getana iyyabo rubana da yagu mimeu basudi iyawonavereyana. Bi awaiyana da raghanina mimeu kwawaiyana, na yadi basuna kwawonavereyana.”

¹⁶ Na Jousep iwona bo, “Tagu gerubagu da anabera, bi God kawagha wonabodeyana misena kiiwawo inavereni.”

²⁵ Wasina bi Pero yana mimeu yadi bata ivisisiyedi ikovi na Jousep iwona bo, “Kiiwawo, nokodi mimeu yadi bata na mayimayiyidi bi basudi tanagha. Bi God awaki pinimina bi inabera na kiiwawo biidi ivimaghatari.

²⁶ Nokodi kau miisedi yadi 7 na toudi bodu miisedi yadi 7, bi kate wit kuvedi miisedi yadi 7 na bada bodu miisedi yadi 7; bi mimeudi na mayimayiyidi da basudi tanagha.

²⁷ Bi nokodi kau kirakiramidi yadi 7 murigha sigae na bodu 7, da kate wit kumararayidi kuvedi yadi 7 raghani matana yanununa ikabisisi na ivikarunughana na sivivi: Na toudi kapoe bodudi yadi 7 yirupatanedi.

²⁸ Kiiwawo, mmko metagha awonem na inatubugha: basuna God pinimina bi awaki inabera na iviyeveven.

²⁹ Bodu yadi 7 kamone na moura ghamanakina yapiipiika Ijpt kuburina tupane,

³⁰ bi gegha da kapoe bodudi bada yadi 7 murigha sinapiika, na wawaya Ijpt kubure moura raghanina sininagonagoveni, basuna kapoe kubura tupana inakabimumu.

³¹ Da moura ghamanakina raghanina kate gegha sinanoghosina, basuna kapoe muriye yapiipiika, na inabero kirakii.

³² Yana basuna naboni kiiravine na kiiwawo nokodi mimeu yadi bata kukita bi mmko noghosina na God tounamani ikayoveni, na pinimina bi berana inabera.

³³ Na kiiwawo, memeda kata na tomogha akakovina bi nuwanuwagiurina kuninoyeni bi kunatore da Ijpt kuburina tupana inibadeni.

³⁴ Bi kate Ijpt kubura kamone babada mududi kunavinegha. Bi moura raghanine na kabipura ribadi 5 kamodima tana sinakabitaveni da maghara bareye sinatoura.

³⁵ Mmkodi babada moura raghanine kam tupadi sinituwitaghoma. Bi tam gamomve na kwanatu nunudigha kam sinimaghara bi sinakighudi da nokona wawaya kadi kam.

³⁶ Bi mmko kamna sinanuatawani da wawaya kadi kabiwiitete raghanina kapoe bodudi yadi 7 sinapiika Ijpt kuburena. Da mmko kedane na wawaya gegha vitonana sinarabobona.”

Jousep Igipt kamone yibada

³⁷ Wasina bi kiiwawo da yana ababagibagi damdi kadi babada tupadi Jousep yana nuwagiura miisena kiiravine siviwaghasina.

³⁸ Na yana wiitamariyana iwonedo bo, “Wiisuwona God kanumina Jousep gwabine; touda gerubana wawaya tana nuwanuwagiurina tana banani ware mmko tomoyina naboni.”

³⁹ Na kiiwawo imakewamira iwona bo, “Jousep, God mmkodi bera tupadi tam biidi ivimaghataridi kiiravine, na memeda getana iyyabo meme akakovina bo nuwanuwagiurina tam naboni.

⁴⁰ Anatorew yagu kubura kunibadeni, bi yagu wawaya tupadi sinawaiyanem bi gamom sinakabisisireni. Bi tagu kawagha kiiwawo, kiiravine na yagu wiibadana inagee kirakii gegha tam naboni.

⁴¹ Tagu kata avineyim da Ijpt kuburina tupana kana wiibadana.”

⁴² Wasina bi kana imakwaki kiiwawo yana matakira debane* na tounamani imane ikabitaveni da Jousep imane iviyagha. Bi kiikiwawo kadi kwama yeyeghaninama ivikoteni bi Gould posaru kanighone iviruvivireni.

⁴⁵ Wasina bi kiiwawo Ijpt gamodima Jousep waghawagha ivereni Jepen-Paniya.† Bi bada wasike ivereni da wavinena; kana waghawagha Esenet. Bi tamananaki na Potipera bi On kuburina kana prist.‡ Wasina Jousep Ijpt kuburina tupana ivibadeni.

⁴⁶ Noko raghanine na Jousep kana bodu 30, bi kiiwawo wiibadana ivereni. Na kiiwawo gwabinama ikanibutaveyana da Ijpt kuburina tupana ipepewawiiwoneni.

⁴⁷ Moura bodudi yadi seven kamone, na tanawa kam ghamana ivereyana.

⁴⁸ Nokodi bodudi yadi 7 kamone, na Jousep Ijpt kuburina tupane kam ivituwiitaghoma, da kwanatu nunudigha ivimaghara. Kwanatu nunudigha, na kwabu name riridiye na kam nama ivituwiitaghoma.

⁴⁹ Jousep wit kamdi riba kiikiitowana ivitubugha ware egga kikire naboni na gerubana da iyakabirubata maghana.

⁵³ Wasina bi moura bodudi yadi 7 Ijpt kubure ipiika tughura,

⁵⁴ bi bada kapoe bodudi yadi 7 idagu, metagha Jousep ivisisiyana. Kapoe ghamana kubura mududiye bada itubugha, bi Ijpt kuburina tupane na kam nama.

⁵⁵ Bi raghanina Ijpt damdi vitonana sidagu siyaraborabobo, na kiiwawo siyibabiini da kam iyaveredi. Na iwonedo bo, “Konagho Jousep biidi da awaki inawonemina kobera.”

⁵⁶ Kapoe kubura tupana ikabimumu bi Ijpt kubure na ibero kirakii da Jousep maghara baredi ikabitavetaveyana bi wit iyigimona Ijpt damdi biiyadi.

⁵⁷ Kubura mududiye na bada kapoe ibero kirakii, na wawaya nokodi kuburidima sipiika Ijptma da Jousep gwabinama wit siyagimona.

42

Jeikap natunatuna iviporadi Ijptma

¹ Raghanina Jeikap akowa ikabi da wit name Ijptne, na natunatuna iwonedo bo, “Awaki tana konabera bo gegha?

² Na mma naboni! Tagu awaiyana da name Ijptne na wit samakamake. Koyowogha konanagho nabo da wit konagimona kiiravida, da tanayawa bi gegha tanarabobona!”

³ Wasina bi Jousep warewaresina iyyarokodi yadi 10 siyowogha Ijptma da wit siyagimona.

⁴ Bi Jeikap inaghara na Jousep tiinaru waghata Benjiman gegha iyiporana basuna kate bi awaki berona touna biidi inakayotubugha.

⁵ Kenen kubure kapoe ibero kirakii na Jeikap natunatuna, wawaya mududi yawata siyowogha Ijptma da wit siyagimona.

41:40: Acts 7:10   * **41:42:** Wiibada matakirina bi wiisuwona da Jousep na kiiwawo yana wiibadane da yana sisiye iyabagibagi.   † **41:45:** Ijpt yadi gamoma waghawagha *Jefenet-faniya yana basuna God yisisiya bi yamakamake.*

‡ **41:45:** On na kwanatu Hiliopolis kana waghawagha tana. Noko kuburine na wawaya gabudara sapepeteni.

41:54: Acts 7:11   **42:2:** Acts 7:12

⁶ Wasina bi Jousep, Ijpt iyibadeni na raghanine, wawaya biyiyadi wit iyigimona kuburina tupane. Na raghanina warewaresina siverakanibu na sipepeteni da mayiyidi siyowogha dobodobove.

⁷ Jousep warewaresina iyyiarokodi ikitarutavedi da iyakovidu bi ibera da ware iyinagonagovedi na iwonaghakighakiyedi bo, “Tami mema kopiika?”*

Na warewaresina siwona bo, “Kenen kuburama kopiika da kam kanagimona.”

⁸ Jousep warewaresina iyyiarokodi iyakovidu, bi toudi, touna sivinagonagoveni.

⁹ Bi naghove waghata imimeuvedina inoghosi na iwona bo, “Tami na kitawiikighu dammi! Bi yama kubura mekodi noganogadi konakita kiiravine kopiika.”

¹⁰ Bi warewaresina iyyiarokodi siwona bo, “Gegha, bada, toudi na yam wiitamariyana bi kopiika kam kanagimona.”

²¹ Na toudimani sivirusiya siwona bo, “Wiisuwona touda awaki tabera tiidaru biidi, kiiravine na mmko arona takabikabi. Basuna yana nuwavisi metagha na takita bi raghanine yana yawa kiiravine ikabida touda biyiyadi, na getayawaiyaneni, noko biidi mmko nuwapoyina tabanabanani.”

²² Rubin iwona bo, “Roro na tagu awaki awonemi, ‘Tomogha gisigisi gegha koniberoni!’ Bi yagu sisiya gekoyawaiyanenina! Na katana yana rabobo miisanina takabikabi.”

²³ Bi sinoghosi da Jousep yadi gamo geiyawaiwaiyanana basuna Ijpt gamodima iyisisiya bi wawaya tana iyyiwaraveredi.

Jousep warewaresina wit gwabinama sigimona bi sikawara siveramagha Kenen kubure tamadinaki biidi. Muriyena siveramagha da wit siyagimona magha.

45

Jousep ividebena mayeni

⁴ Wasina bi Jousep warewaresina iwonedu bo, “Maboda kopiika ririguve.” Bi sipiika ririne na iwona bo, “Tagu waresimi Jousep, iyyabo kovigimoneni Midiyan damdi da toudi sikabigu sinagho Ijpt damdi biyiyadi.

⁵ Na genuwanuwami sinavisi bo tamimani koniwawuvivirana da mabo kovigimonegu, basuna God tounamani iviporagu avinagho da wawaya ayiyawiidi.

⁶ Kiiravine kata na bodu bata gomara mmko kuburina kamone. Bi bodu yadi 5 kamodiye na kwabu beradi da kabipura gegha.

⁷ Na God iviporagu avinagho da mmko berakayowiiwiyakinama ayiyawiimi da nosinosimi viya mmko kuburine sinamake.

⁸ Na getami koyiporagu mabo, bi gegha da God. Na itoregu da kiiwawo yana bada ghamanakina tana, yana wawaya kadi koyakoyagha da kate Ijpt kuburina tupana kana wiibadana.

⁹ Na konagho yaininagha, tamagunaki biidi bi kowoneni bo, ‘Natum Jousep iwona da, “God iberagu da Ijpt kuburina tupana kana bada. Na kuyowogha yaininagha tagu biidi bi gekunimetewana.

¹⁰ Bi Gosen kubure kunamake, da tagu ririguve - tam, natunatum, tubutubum, yam ribiribi gisigisidi da ghamaghamadi da kate sawara rapemve na tupadi.

¹¹ Da name na tagu kam anavereveremi, basuna gomara bodudi yadi 5 katara bada sinapiika. Bi meboda gekonayowogha na tam, yam rakaraka da yam ribiribi yawata tupami vitonana konarabobo.” ’ ’ ’

²⁵ Wasina bi Jousep warewaresina iyyiarokodi Ijpt sikanibutaveni siveramagha Kenen kubure tamadinaki biidi.

²⁶ Raghanina sipiika na siwoneni bo, “Jousep patana yawayawiina, bi wiisuwona Ijpt kuburina tupana yibadeni.” Jeikap yadi sisiya iwaiyana na nuwanuwana irugaogaowori da gegha iyigeruvedina.

²⁷ Bi raghanina sisiya tupadi metagha Jousep iwonedu na siwoneni, bi kate ikita da Jousep weigon iviporapora da siyigeru siyaveramagha Ijptma. Na tamadinaki Jeikap yana noghota inoveramagha.

²⁸ Na iwona bo, “Wonawaghata! Natugu Jousep patana yawayawiina. Ananagho anakita bi muriye da anarabobo.”

* **42:7:** Touna gegha Hibru gamodima iyisisiya toudi biyiyadi bi wawaya tanama iyawonawonavereyana.

42:9:

Gen 37:5-10   **42:22:** Gen 37:21,22   **45:9:** Acts 7:14

46

Jeikap iyowogha Ijiptma

¹ Wasina bi Jeikap yana sawara tupadi rapenena iguguwa itouya Ijiptma, bi raghanina Biasibama ivera kanibu, na ribiribi tana igabuni da tamananaki Aisik yana God biidi isuwara.

² Bi nubabasuve na God mimeu kamone ivisisiya Jeikap biidi iwona bo, “Jeikap! Jeikap!”

Jeikap iwona bodeyana, “Tagu mma.”

³ Na God iwona bo, “Taguna God, bi tamamnaki yana God, na gegha Ijiptma yowogha kunanagharenina, kiiravine name anabera da nosinosimi inidam kiitowana.

⁴ Tagu yawata tanayowogha Ijiptma, bi muriye na wiisuwona nosinosimi anakabidi sinaveramagha mabo Kenenma. Bi raghanina kuna rabobona natum Jousep inakabununayim bi inadogum.”

⁵ Wasina Jeikap Biasiba kuburina ikuyoveni, na natunatuna sigeghomiiri tamadinaki, bi toudi natuwavinedi da natunatudi yawata weigonye sivigerudi mekodi kiiwawo iviporaporana.

⁶⁻⁷ Bi kate yadi ribiribi tupadi da sawara rapediye mekodi Kenen kubure siyounana bi siyowogha Ijiptma. Na Jeikap yana rakaraka tupana yawata sinagho natunatuna tomotomogha da wasiwasike da tubutubuna tupadi.

Jeikap yana rakaraka yawata sipiika Ijiptma

²⁸ Gosen kubura siyitutukabikabi na Jeikap natuna Jiuda ivipora, ivinagho da Jousep iyitarakiyaneni da Gosen kubura kedana iyyeveyeni. Bi raghanina Gosen kubure siverakanibu,

²⁹ na Jousep yana seriyot* ikabununagha bi inagho da tamananaki Jeikap iyaverabodeni. Bi ibananidi, na Jousep tamananaki itaraghuni bi iduu kirakii.

³⁰ Wasina Jeikap iwona bo, “Jousep, katada akitam bi akovi da yawayawiim na wasina bi nuwamiiseye anarabobo.”

48

Jeikap, Ifreim da Manasa ivimiiseyedi

¹ Raghani viya murine na Jousep siwoneni bo, “Tamamnaki igubaga.” Na natunatuna bata Manasa da Ifreim irutayinidi, bi sinagho da Jeikap siyakita.

² Raghani wawaya Jeikap siwoneni bo, “Natum Jousep kitam kiiravine ipiika,” na Jeikap (kana waghawagha tana Isrel) ivimaramaragateni da yana kenakena gawarinama iken a geghomiiri.

³ Wasina bi Jeikap, Jousep iwonen bo, “God Maragata Kirakiina irumaghatara tagu biidi Biasiba (kana waghawagha tana Lus) kwanatune, Kenen kubura kamone da ivimiiseyegu,

⁴ bi iwonegu bo, ‘Natunatum korotodi anaverem, bi nosinosim anaberadi da kadi dam sinakoroto bi Kenen tanavina nosinosim anaveredi, da sinirapenena waghasi.’”

⁵ Bi Jeikap iwona bo, “Natunatum yadi bata, Ifreim da Manasa kiiravidiye, iyyawogha Ijipt kubure situbugha yainagha bi muriye apiika mabo, na tagu rapeguve ware natunatugu Rubin da Simiyon naboni.

⁶ Bi natunatum muriye sinatubughana, tam rapemve bi tanawa sinirapeneyana na turadi iyyarokodi, Ifreim da Manasa kadi waghawaghae sinayoyo.”

¹³ Jousep natunatuna bata ipiikedi, da Ifreim, na Jeikap dugenama ikabi wiimiiri, bi Manasa na, Jeikap katiyanama ikabi wiimiiri.

¹⁴⁻²¹ Bi gegha, Jeikap imana ivikasiruwireni, da katiyana Ifreim gayamine itore bagune touna murimurina, bi dugena Manasa gayamine itore bagune touna iyarokona. Bi raghanina Jousep ikita da tamananaki katiyana Ifreim gayamine itore, na geiyinu wamiisena. Na tamananaki imana ikabi, ware Ifreim gayaminama iyakabitaveni bi Manasa

46:6-7: Acts 7:15   *   **46:29:** Seriyot na dedewaga kayena bata bi wawaya tanagha yageru bi ribiribi kana waghawagha hosi yatayitayini. Bi geaviya kawagha kamone siyagerugeruna bi wagawaga wote yawata.   **48:3:** Gen 28:13,14

gayamine iyatore* na iwona bo, “Gegha, tamada! Manasa iyarokona, katiiyam gayamine kutore.”

Bi tamananaki isinighii na iwona bo, “Natugu, akovi awaki aberabera. Manasa kana waghawagha inaragata bi nosinosina inidam kiitowana, bi gegha da, tiinaru inage kirakii bi nosinosina kadi dam sinakoroto.” Na noko gabudarine ededidi bata ivimiiseyedi iwona bo,

“Yagu God, iiyabo tamagunaki Aisik da tubugunaki Abraham siyapeepetenina, God, iiyabo yagu yawa tupane ikoyayigu ware sip kadibodaboda naboni, Yam aneya, iiyabo bero tupadi gwabidima ivitarababaranegu, na mmkodi tomotomoyidi inimiiseyedi.

Basuna mmkodi tomotomoyidi kiiravidiye na,

wawaya kagu waghawagha da tamagunaki Aisik kana waghawagha da tubugunaki Abraham kana waghawagha sinanoghotata wiiwoneni, bi anoghonogho da nosinosim korotodi mmko kuburine sinatubugha.

Isrel damdi kami waghawaghae raghanina

wiimiiseyana sinaberabera, na sinawona bo

‘Karurupari da God wiimiiseyana inaverem naboni Ifreim da Manasa iveredina.’ ”

Na Jeikap noko kedane Ifreim kana waghawagha itore ivinagho bi Manasa kana waghawagha ivimuri.

Wasina bi Jeikap, Jousep ivimiiseyeni iwona bo, “Jousep, kukita, pinimina bi anarabobo, bi God na gwabimiye, da inakabimi konaveramagha Kenenma nosinosinakimi yadi tanave.”

49

Jiuda wiimiiseyana ikabi

Wasina bi Jeikap natunatuna ikwatuvedi sipiika touna biidi, bi ivimiiseyedi iwonedida raghani muriye awaki beradi sinatubugha toudi biyadi. Bi natuna Jiuda mma naboni iwoneni:

⁸ “Jiuda, warewaresim sinakabepepim da sinapepetem, basuna kam aviya kanighodiye kwayouna da kwageiwayidi.

⁹ Tam ware laiyon natuna, tam kunimaragata da wawaya kunibadedi. Bi ware laiyon meko kana iyuwa yaburavi yakani, bi yaveramagha yakenayowogha da yiyawiitaveyana. Bi iiyabo rubana inanagho da inakasiwiimataki? Getana da iiyabo!

¹⁰ Bi Yawe God yana wikiwawo matakirina dighonina, na Jiuda imane inamake bi nosinosina nonowa sinibada patana da iiyabo noko wiibadana rapene inapiika na dam tupadi sinakabikuwayeni.”

³³ Raghanina Jeikap natunatuna iwonawiiyoyowanedi ikovi, na kayena itouragegeeyana yana kenakena gawarine bi ikenayowogha. Da yawiina itavena tughureni bi irabobo.

Jeikap bodu yadi 17 Ijpt kamone imakae, bi yana yawa bodudi tupana na 147.

50

Jousep warewaresina iwonawiiyoyowanedi

¹⁵ Raghanina Jousep warewaresina sakovi da tamadinaki irabobo, na toudimani sivisiyiya bo, “Memeda Jousep patana nuwanuwana touda biyadi inapughu da awaki bera berodi naghove tabera touna biidi na kana biwa inakabi.”

¹⁶ Na sisiya sidaru Jousep biidi, siwona bo, “Tamadanaki mmkodi wonawiiyoyowanama iwonemii bi muriye da irabobo.

¹⁷ ‘Mma naboni Jousep konawoneni, “Ibabiim da warewaresim yadi tamumu da kate berona sibera da sivikayotaketowanem na kunoghotatavedi.”’ Na katana kiibabiim da toudim na tamamnaki yana God yana wiiwiitamariyana, na yama berona kunoghotatavedi.” Raghanina Jousep mmko sisiyina iwaiyaneni na idou.

¹⁸ Wasina bi warewaresina sipiika da naghone sipepeta siyowogha dobodobove, bi siwona bo, “Kita, toudim na yam wiiwiitamariyana.”

¹⁹ Bi gegha da Jousep iwonedida bo, “Gekonanagerana, tagu na gegha God, bi gebiwa anaveremina.

* **48:14-21:** Hibru damdi yadi noghote na katiiya touna iragata kirakii gegha naboni duggedu, na tomogha gisigisi meko Jeikap katiiyana debane itorena, touna wiimiiseyana miisena inakabi. Noko kiiravine Jousep inokeni raghanina Jeikap katiiyana tomogha murimurina debane itorena. **49:33:** Acts 7:15

²⁰ Naghove yami kayowana da koyiberogu, bi God ikayoveni na iwamiri da miisena ibera, da wawaya korotodi gegha sinarabobona, bi yawayawiidi sinamake naboni kata takitakitana.

²¹ Na noko biidi gekonanagharana, tami da natunatumi gisigisidi anabodami.” Noko naboni, iwonawiiyoyowanedi bi nuwamiimiiseye ivisisiya toudi biiyadi.

Exodas

Wonawiiakowa

Waghawagha *Exodas* yana basuna “kanibutaveyana,” yia kovi da bera ghamanagina Isrel damdi kamodiye, yadi kanibutaveyana Ijpt kuburama, meme toudi sivibagubaguranana. Bukana itoreyarayi da rowa ruwamaruwa:

God wiibagubaguranama Hibru damdi iviyawidi;

Hibru damdi sipepewa sinagho Sainai Koyane;

God *wiiwaghasina maragasina* ibera yana wawaya yawata Sainaine, bi kabepepa, aviya da kabikuwaya gwaradi iveredi; bi kate Isrel damdi kabepepa gawarina sibera.

Jeikap nosinosina sikoroto kirakii Ijpt kamone

¹ Raghanina Jeikap inagho Ijpt na natunatuna, ere natuwavinedi da natunatudi yawata sinagho, na kadi waghawagha na:

² Rubin, Simiyon, Livai, Jiuda

³ Isaka, Jebulan da Benjiman,

⁴ Dan, Neptalai, Ged da Aser.

⁵ Noko raghanine Jeikap natunatuna tomotomoyidi da tubutubuna tomotomogha tupadi na yadi 70. Bi natuna Jousep na nada name Ijptne iyamakamake.

⁶ Bi noko murine, na Jousep warewaresina teya tupadi, da kate bada wawaya iiyawogha noko raghanine siyamakamake na sirabobo.

⁷ Bi nosinosidi, Isrel damdi, sivituwa wiipeyara da ividam kiitowana. Toudi sivikoroto kirakii da noko kuburina sivibonubi.

Ijpt kana Kiiwawo nuwapoya ghamana Isrel damdi iveredi

⁸ Bodu viya murine na kiiwawo wouna, iiyabo touna Jousep geiyakovina, idagu Ijpt kuburina iyibadeni.

⁹ Na yana wawaya iwonedni bo, “Kowaiyana, Isrel damdi sikoroto bi sivimaragata kirakii da yadi koroto ikasiwoneda genaboni touda.

¹⁰ Memeda touda biiyadi aviya inatubugha, na kada aviya sinirukapuvendi siniaviyeda da sinagetawanida bi sinavera sinanagho yada kubura sinakuyoveni. Na keda taninoyeni bi yadi koroto tana yarayi da gegha sinakoroto kirakiina.”

¹¹ Wasina bi Ijpt damdi sibera da bagibagi ghamana Isrel damdi siyaberabera kiiravidiye, bi wiibagubagurana kadi babada sitoura da siyibadedi. Nokodi babada siberadi da kwanatu ghamaghamadi yadi bata siyoghana, kadi waghawagha Pitom da Ramesis naboni wiimaghara kwanatudi, meme kiiwawo kana kam da sawara mududi iyatoura.

¹² Bagune Ijpt damdi bagibagi ghamadima Isrel damdi siyikayotaketowanedi, bi gegha da, Isrel sikoroto kamokamogha da noko kuburina tupana sivibonubi. Na Ijpt damdi parapa siyanaghanaghara.

¹³⁻¹⁴ Bi siberadi da sibagibagi kirakii da parapa sikabikwarakwara. Bi siyatupetupedi na brik siyaberabera da kate dohodobo siyawamiwamira brik pasitawanidi kiiravine. Bi bada siyawonewonedi na kwabu bagibagidi tupadi siyaberabera. Ijpt damdi nuwapoya ghamana Isrel siyavereveredi yadi bagibagi kamone bi gesiyanuwaghanedina.

²² Wasina bi Ijpt kana kiiwawo yana wawaya iwonedni bo, “Raghanina Hibru damdi natunatudi tomotomogha sinatubugha, na Nail rarimine konitavena yowoyowoghana. Bi raghanina wasiwasike sinatubugha, na wasina sinamake.”

2

Mosis yana tubugha

¹ Noko raghanine bera siyatubutubugha, na tomogha tana kana dam Livai bi dam turanama wasike irawayi,

² da wasikena iropeya bi ivituwa da natuna tomogha. Bi ikita da pepeyina komerowanina, na Ijpt damdi nagharidi na ivikowoyi da nawaravi aroba sikovi.

³ Bi raghanina gerubana iyikowogha wiigurina na tobo, rei kana waghawagha pa-pairasma sibera na ikabi bi pakima ipasibodaboda. Wasina bi pepeyina iuveni kamone bi Nail rarimina kawabarane siviya kamodiye ivitenamni.

⁴ Pepeyina toghanaru wasike kana taraboga imiiri bi iyaruruwiitete da awaki iy-atubugha pepeyina biidi.

⁵ Bi noko raghanine kiiwawo natuna wasike iyowogha rarime wiiyeka kiiravine, na yana wiitamariyana wasiwasikedi rarima kawabaranagha siyitutubata siyanono bi siyapiipiika. Bi tobona siviya kamodiye ikita, na yana wiitamariyana wasikena tana ivipora da rarimama iyatayinageeyeni.

⁶ Bi raghanina tobona iyarukwouve, na pepeya ikita, iyaduuduna ivinuwapoyeni, na iwona bo, “Aki-i-i-i, mmkona Hibru damdi natudi tana.”

⁷ Wasina bi pepeyina toghanaru inagho da kiiwawo natuna iwoneni bo, “Rubana da ayanagho Hibru wasike tana ayinoyeni da mmko pepeyina iyakoyayi da kiiravimve iyisusu?”

⁸ Na kiiwawo natuna iviwaghasina iwona bo, “Wasina, kunagho!” Na wasikena inagho da pepeyina sinananaki waghata irutayini ipiika.

⁹ Na kiiwawo natuna iwona bo, “Mmko pepeyina kabi da kiiraviguve kunisusu, bi animiisanim.” Na wasikena natuna ikawari inagho bareye na ivisusu da ikoyayi.

¹⁰ Raghanina pepeyina ivimagura bi wiikaratavenina kiiravine, na ikabi inagho kiiwawo natuna biidi da iyayabiyi naboni natuna. Na iviwaghawaghayeni Mosis, iwona bo, “Tagu rarimama atayinageeyeni.”*

Mosis, Ijpt ikuyoveni ivera inagho Midiyanma

¹¹ Raghanina Mosis nada ivimagura, bi bodu viya sikovi murine, na kiiwawo yana bare ikanibutaveni inagho da yana wawaya iyarubodadi, na Ijpt damdi ikitadi da metagha Hibru damdi siyabagubaguredi bi bagibagi ghamadi siyaberabera. Noko raghanine, ikita da Ijpt tomogha tana Hibru tomogha iyarurouvi, yana wawaya waghata tana.

¹² Na Mosis ikita wiiveravera, da wawaya gesiyakitakita, na yaininagha Ijpt tomogha ikasunuyi bi tubuyina eghae itouna wiikowoyi.

¹³ Raghani iborina Mosis ikanibu magha da yana wawaya iyarubodadi, na Hibru tomo-tomogha bata siyirouwa na ikitadi. Bi tomogha mekona iberabero na ivitarakiyaneni bo, “Awaki kiiravine dam turam kwarourouvi?”

¹⁴ Tomoyina iwonabodeni bo, “Awaki, iiyabo itorem da kunibademii bi kama wi-itupawamiwamira? Bo kwanuwanuwagiura da kunirabobogu ware Ijpt tomogha kukasunuyina naboni?”

Na Mosis inaghara bi inuwagiura da, “Wawaya nada sibananigu bi sakovi da awaki abera.”

¹⁵ Raghanina Ijpt kana kiiwawo mmko warana iwaiyaneni, na iberatowoyi da Mosis iyakasunuyi. Bi Mosis, kiiwawo gwabinama iverataveyana inagho Midiyan kubure da name imakae. Bi iverakanibu na dogu tana ririne itourawiiipikapika imakae.

3

Mosis nama prist tana yawata simakae, bi natuna, Jipora irawayi.

God ivisisiya Mosis biidi

¹ Mosis rawananaki Jetro yana sip da gout iyakoyakoyagha. Jetro na Midiyan kubura kana prist tana. Bi gabudara tana ribiribidi ivinaghokedaridi sikanibu mayabe da Sainaima siverakanibu, koya kabikabikuwayine.*

² Noko gawarine Yawe God yana Aneya irumaghatara Mosis biidi, kana kita ware keyama gweyurina naboni kiikiiruku basunama iyapiipiika. Mosis ikita da kiikiirukuna iruwiinawa bi gegha iyakarataveni.

³ Na Mosis inuwagiura, “Awaki biidi mmko kiikiirukuna geiyakaratavenina? Ananagho wiitupo da anakita.”

⁴ Raghanina Yawe God ikita bi Mosis iyapiipiika wiitupo na kiikiiruku kamona ikwatu bo, “Mosis! Mosis!”

Bi Mosis iwona bo, “Uu, tagu mma.”

⁵ Na God iwona bo, “Gegha kunapiika wiitupo kiikiiruku ririnena. Mmko gawarina debane kwamiimiiri na tanawa kabikabikuwayina, na kam kaye turababara kabitave-taveyana.”

2:10: Acts 7:21 * **2:10:** Hibru gamodima sisiya Mosis waiyanina ware rarimama atayinageeyeni.

7:23-28

2:15: Acts 7:29

*

3:1: Sainai kana waghawagha tana na Horeb.

3:2: Acts 7:30-34

2:11: Acts

⁶ Bi iwona bo, “Tagu nosinosiminakim yadi God - Abraham, Aisik da Jeikap yadi God.” Raghanina Mosis mmko iwayaneni na inaghara da gegha God kitana iyakayoveni, na mayiyina ikasibabari.

⁷ Wasina bi Yawe God iwona bo, “Tagu akita da metagha Ijpt yagu wawaya sib-eraberowanedi na yadi dou, yagu wiwiita sikayoveni kiiravine awaiyana na kadi tupetupeyana damdi gwabidima aiyawiidi. Yadi kabikwarakwara na akovi.

⁸ Na ayowogha da Ijpt damdi gwabidima aniyawiidi da anakabidi Ijpt sinakanibutaveni bi sinanagho kubura miisene, mekona ghamana bi mounmourina, meme katana dam Kenen, Hitti, Amori, Periji, Hivi bi kate dam Jebusi nama samakamakena.

⁹ Wiisuwona, yagu wawaya yadi dou nada awaiyana. Bi akita da Ijpt damdi metagha sikayotaketowanedina.

¹⁰ Na kata iiporam, kunanagho Ijpt kana kiiwawo biidi, da yagu wawaya Isrel damdi kuninaghovedi bi Ijpt sinakanibutaveni.”

¹¹ Bi Mosis, God iwoneni bo, “Tagu na gerubagu. Metagha ananagho kiiwawo biidi da Isrel damdi aninaghovedi Ijpt sinakanibutaveni?”

¹² Bi God iwona bo, “Tagu na tam gwabimve. Bi noko raghanine wawaya kuninaghovedi da Ijpt sinakanibutaveni, na mmko koyane konakabikuwayegu. Noko berana inimatakira da kunakita bi murine, na wiisuwona tam kunakovi da taguwosina aviporam.”

¹³ Bi Mosis iwona bo, “Raghanina ananagho Isrel damdi biiyadi anawona bo, ‘Nosi-nosidanakim yadi God iviporagu tami biiyadi,’ na sinitarakiiyanegu, ‘Kana waghawagha metagha?’ Na awaki anawonedi?”

¹⁴ Na God, Mosis iwoneni bo, “Tagu Makewaghawaghasigu, da gegha tughurina.” Na Isrel damdi kunawonedi, Noko, kana waghawagha na, “Tagu Makewaghawaghasigu,”† touna iviporagu tami biiyadi.

¹⁵ Isrel damdi kuwonedi, Yawe, nosinosidanakim yadi God - Abraham, Aisik, da Jeikap yadi God, iviporagu tami biiyadi. Mmkona kagu waghawagha makewaghawaghasina. Mmko kimtina tupadi na kagu waghawagha naboni sinakwatuveni.

Noko murine Mosis iveramagha yana gaware, muriye nokodi beradi tupadi toghanaru Eron iwoneni, da kate Isrel damdi kadi babada. Bi muriye toghanaru Eron teya sinagho Ijpt kana kiiwawo biidi siwona bo, “Yawe God iviporamii tam biidi da kanawonem bi Isrel damdi kuniwaghasinedi sinanagho mayabe da touna biidi suwara sinagabuni.”

Ijpt kana kiiwawo iwona bo, “Gegha aniwaghasinedi da naboni sinabera. Toudi patana sinabagibagi wiikaru.”

Na God beraberodi peyaridi Ijpt damdi biiyadi iyaberabera, bi gegha, Ijpt kana kiiwawo patana geiyiwaghasina da siyanagho. Rarima iviwamiwamira da ganigani, bi gegha, Ijpt kana kiiwawo patana geiyiwaghasina da styanagho. Ijpt damdi yadi ribiribi peyaridi sir-abobo bi kate wawaya korotodi sivinotanota, bi gegha, patana Isrel damdi geiyiwaghasinedi da siyanagho.

11

Ijpt natunatudi tomotomogha tubugha-yainidi sinarabobo

¹ Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Tagu aro raghani tanagha Ijpt kana kiiwawo da yana wawaya teya anaveremayedi. Noko murine na kate kiiwawo iniwaghasinemi da konanagho, bi raghanina iniwaghasinemi, na inikanibuvena waghasimi.

² Na kunagho Isrel damdi kunawonedi bo, “Tami tupami konagho Ijpt damdi biiyadi, mekodi ririmiye samakamakena, bi awaki sawaridi gould da silvama sibera, na kiiraviyiye konibabiidi.”

³ Na Yawe God, Ijpt damdi iberadi da Isrel damdi sikabikuwayedi. Bi wiisuwona, Mosis kana waghawagha Ijpt kamone iragata kirakii, kiiwawo yana bagibagi damdi ghamaghamadi matadiye da yana wawaya tupadi.

⁴ Wasina bi Mosis inagho da kiiwawo iwoneni bo, “Yawe God iwona bo, ‘Kata pomkam basune, Ijpt tupana anaverarughuwoneni,

⁵ da ededa tomotomoyidi tubugha-yainidi tupadi Ijpt kamone sinarabobo. Dagudagune na kiiwawo natuna gwabinama inadagu, meko wiikiiwawo gawarina iyakabina, bi inayowogha inanagho bagibagi damdi, mekodi wit sagudaguda, na natunatudi tubugha-yainidi biiyadi. Ribiribi tupadi natunatudi tubugha-yainidi bada sinarabobo.

⁶ Meghamegga Ijpt kamone na wawaya sinaduudu siyapa. Bi siyapa mma naboni naghove na gegha, bi muriye na bada kate genaboni inatubugha maghana.

† 3:14: Hibru yadi gamoma sisiya Tagu makewaghawaghasigu waiyanina naboni Yawe God.

⁷ Bi getana awaki inatubugha Isrel damdi biiyadi, bo bero gisina tana inatubugha toudi biiyadi, daghasi kate gegha Isrel damdi bo yadi ribiribi inakawonedina. Wasina bi tami Ijpt dammi konakovi da, Tagu Yawe God, Isrel damdi avibogaedi tami gwabimima.’

⁸ Yam ababagibagi damdi kadi babada ghamaghamadi sinapiika naghoguve sinapepeta sinayowogha bi sinawona bo, “Tam da yam wawaya tupadi yawata, konagho!” Bi noko murine, tagu ananagho.” Bi Mosis nuwanuwana ipughu kirakii na kiiwawo ikuyoveni inagho.

⁹ Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Kiiwawo kate gegha gamom inawaiyaneni. Bi mmko mma naboni na Tagu kate Ijpt kamone **berakayowiiwiiyaka** mududi bada anabera.”

¹⁰ Mosis da Eron mmkodi berakayowiiwiiyaka tupadi Ijpt kana kiiwawo matane sibera, bi Yawe God ibera da kiiwawo nuwanuwana ikotakii, na Isrel damdi geiyiwaghasinedi da Ijpt siyakanibutavenina.

12

Koughanu dagudaguna

¹ Yawe God Ijptne Mosis da Eron biiyadi mma naboni iwonedu,

² “Mmko nawaravina konatore kiiravimiye da bodu dagudaguna nawaravina.

³ Isrel damna tupana kowonedu da gabudara yadi 10 mmko nawaravina kamone to-mogha tupadi nigenige bo gout tana sinavineyi yadi rakaraka kiiravine, bare nunudigha na tanagha.

⁴ Bi meboda tomogha tana yana bareye wawaya gekorotodi sinamakamake bi gerubana da noko ribiribina tupana sinakani, na turadi teya sinikamvereyana, mekodi nama riridiye samakamakena. Bi ribiribina yadi koroto rubane sinarereyi da wawaya rubadiye sinakam.

⁵ Tami sip bo gout tanagha konavineyi, bi makina, kana bodu tanagha bi tubuyina miisena.

⁶ Kokoyagha yapora patana da gabudara 14 mmko nawaravine, bi noko raghanine gabudara inakepowe na Isrel damna tupana nokodi ribiribidi sinikasunughana.

⁷ Wasina bi ganiganina muduna yami bare matamketadi koghoridi nawanawadiye konakwamira da kate matamketa wowodiye, meme tami kamone konakamkamna.

⁸ Noko pomne iyuvudi konawatara keyama wowone, bi kiimatagha kawagabegabedi da parawa gegha yist teya konakam wiikaninigha.

¹¹ Mma naboni konakam: Tami pepewa kiiravine konakounagha, kamikaye turababara konakoteyana bi yami dighona imamiye konakabitawana. Konakam kabiyaninagha. Mmkona **Koughanu** porayina da Tagu, Yawe God konakabepegu.

¹² Noko pomna tanagha, Ijpt kuburina tupana anaverarughuwoneni da tomotomogha tubugha-yainidi tupadi anunugha, wawaya da ribiribi. Tagu na Yawe God, bi god gisigisidi kadi waghawagha anatourayowoyana, noko mekodi Ijpt damdi sapeepetedina.

¹³ Bi ganigani matamkete na yami bare kana matakira, bi iniyevevegu da nokodi barediye na nama kamone komakamake; bi raghanina ganiganina anakita, na anaver-atuppiiremi. Bi getana awaki berona tami biiyadi inatubughana raghanina Ijpt kuburina biwa anavereverenina.

¹⁴ Mmko porayina bodu nununagha konabera gabudarina mayimayiyina, na Tagu Yawe God awaki abera na nonowa konanoghonoghosigu. Kimta muriye sinapiikana, tami mmko porayina raghani nonowa konaberabera, bi konakabikabitawani.”

Parawa Gegha Yist Teya porayina

¹⁵ “Bi gabudara 7 kamodiye na parawa gegha yist teya sinabera na konakam. Poragha gabudarina dagudaguna na yist tupadi yami barema kovitavena kanikanibuwana. Bi iyyabo parawa yist teya sibera bi mmkodi gabudaridi yadi 7 kamodiye inakamkam na dam Isrel kamonama sinikanibuvuni.

¹⁶ Gabudara dagudaguna da kate poragha gabudarina tughurine na konitaghomimi kabikuwaya kiiravine. Mmkodi gabudaridi kamodiye na getana bagibagi konaberana, da kam kawagha konakabikuya.

¹⁷ Tami **Parawa Gegha Yist Teya** porayina konabera na yami noghota sinaveramagha da metagha noko gabudarine yami rakaraka da kami dam avinaghovedi Ijpt kuburina sikanibutaveni. Noko gabudarine mmko porayina konaberana naboni poragha naghowi-ikarukaruna.”

²¹ Wasina bi Mosis, Isrel kana babada tupadi ikwatuwiitaghomidi bi iwonedo bo, “Konagho yaininagha da sip bo gout natuna tana konavineyi yami rakaraka kiiravidiye bi konakasunuyi da Koughanu porayina konakam patapata.

²² Bi kii kana waghawagha hisop konayouna da gumba konabera bi ribiribi ganigane kaboma kamone konasirakutuvi, bi ganiganinama yami matamketa wowone da nawanawadiye kiiye kokasikwamikwamira. Bi getana iyyabo bare inakanibutavenina patana da raghani inabori.

²³ Raghanina Yawe God kubura tupana inaverarughuwoneni Ijipt damdi kasunuyidi kiiravine, na ganigani matamketa wowone da nawanawadiye inakita, na noko barena inakoughanuni, bi gegha yana kasunugha Aneyina iniwaghasinene da yami bare kamodiye inarughu da natunatumi tomotomoyidi tubugha-yainidi inirabobodina.

²⁴ Mmkodi wonawiiyoyowana konakabisisirena nonovedi kiiravimiye, tami da nosinosimi.

²⁵ Raghanina Yawe God meko tanavina ivisuwona da inaveremi na name konarughuna, mmko porayina bodu nunudigha konaberabera.

²⁶ Raghanina natunatumi sinitarakiyanemi bo, ‘Mmko porayina yana basuna awaki tami biidi?’

²⁷ Na konawona bo, ‘Mmkona **Koughanu** suwarina Yawe God biidi, iyyabo naghove Ijiptne yada bare iverakoughanudi da inuwatawanidi bi Ijipt damdi natunatudi tomotomogha tubugha-yainidi iunugha raghanine.’ ” Wasina bi wawaya sipepeti Yawe biidi da sikabepepi.

²⁸ Na Isrel damdi sinagho da metagha Yawe God, Mosis da Eron iwonedo na naboni sibera.

Ededa tomotomogha tubugha-yainidi sirabobo

²⁹ Pomkam basuve na Yawe God Ijipt kubura tubugha-yainidi tupadi iunugha, dagudagune na kiiwawo natuna tomogha tubugha-yainina gwabine idagu, iyyabo wiikiwawo gawarina iyakabina, bi iyowogha inagho biwa kabikabina biwa gawarina kamone, natuna tubugha-yainina, da kate ribiribi natunatudi tubugha-yainidi tupadi.

³⁰ Bi nubabasuve na kiiwawo, yana bagibagi babadidi ghamaghamadi yawata da kate Ijipt damdi tupadi simatakana sigeghomii, bi nama Ijipt kamone na duu siyapa ghamana, kiiravine getana bare nama wawaya raborabobona iyakabiwiadina.

Kanibutaveyana

³¹ Wasina bi Ijipt kana kiiwawo nubabasuve Mosis da Eron ikwatuvedi sipiika bi iwonedo bo, “Kogeghomii! Yagu wawaya kokuyovedi, tami da Isrel damdi! Konagho, yagu kubura kokanibutaveni da Yawe God konakabepepi metagha kovibabana.

³² Yami sip, gout da kau tupadi korutayina, konagho, metagha kowonana. Bi kate yami God kovibabiini da wiimiiseyana inaveregu.”

³³ Na Ijipt damdi siruwiiyaininagha da Isrel damdi yadi kubura siyakanibutaveni, siwona bo, “Meboda gekonanona, toumii tupamii kanarabobo.”

³⁷ Wasina noko raghanine Isrel damdi Ramesis kwanatuna sikuyoveni bi kayegha sitouya siyanono Sukot kubura. Na tomotomogha yadi 600,000, bi wasiwasike da ededa na gegha kabikabiyawa wiikapudina.

³⁸ Wawaya korotodi iyyawogha gegha Isrel damdi na yawata sinagho, sip, gout da kau peyaridi yawata.

³⁹ Raghanine Ijipt damdi sikwavinidi na toudi siviyaianinagha da gegha taraboga meme da kadi kam siyakabikuya, bi parawa wamiwamiridi gegha yist teya sikawara. Na nokodi parawa wamiwamiridi gegha yist kamodiye na toudima bred benabenadi sigibu.

⁴⁰ Isrel damdi na bodu yadi 430 Ijipt kubura kamone simakae bi muriye sikanibutaveyana.

Koughanu porayina siradi

⁴³ Yawe God, Mosis da Eron iwonedo bo, “**Koughanu** porayina siradi mmakatanidi: kuburawibata wawayidi gesinakanina.

⁴⁴ Yami wiibagubagurana mekodi manema kogimona na sinakani, bi dagudagune na **sinibori** konaveredi.

⁴⁵ Kuburawibata damdi iyyawogha samakamake gubaguba kamomiye da kate bagibagi wawayidi iyyawogha kwiimiisanidi na, gesinakanina.

⁴⁶ Tami Koughanu nigenigena bare tanagha kamone konakani, bi iyuvina getana noko barenama konakawari konakanibu maghatarena, bo gegha irikena tana konagiinina.

⁴⁷ Isrel dammi tupami mmko Koughanu porayina konakani.”

13

Ededa tubugha-yainidi tore iriredi

¹ Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo,

² “Tomotomogha tubugha-yanidi tupadi kutoura irirana kiiraviguve. Bi Isrel damna kamodiye na tomotomogha tubugha-yainidi tupadi, meboda wawaya bo ribiribi, na tagu rapeguve.”

Mosis, Isrel damdi iwoned.

¹¹ “Yawe God inakabimi, konanagho Kenen damdi yadi kubure da inaveremi, metagha nosinosiminakim ivisuwonedina. Raghanina mmko berana inaberana

¹² tami natunatumi tubugha-yainidi da ribiribi natunatudi tubugha-yainidi na Yawe God konapuyoni. Ribiribi makidi mekodi tubugha-yainidi tupadi na rapene.

¹³ Bi donki tubugha-yainina wasana na nigenigema Yawe God konimiisaneni naboni donki kanamiisana da konakabi mayeni. Bi memeda donki tubugha-yainina gegha konimiisana da konagimona mayeni na kanighona koturaviroyi. Bi natunatumi tomotomogha tubugha-yainidi na konimiisana da konagimona mayedi.

¹⁴ Raghani muriye natunatumi sinitarakiiyanemi, ‘Awaki kiiravine mmko berana tabera?’ Na konawonedi bo, ‘Yawe God yana maragata ghamanama Ijpt kuburinama irutayinida takanibutaveyana, bi noko kuburine tabagibagi naboni bagubagurana.

¹⁵ Bi Ijpt kana kiiwawo nuwanuwana ikotakii na geiyiwaghasineda da taya kanibutaveyana, na Yawe God tomotomogha tubugha-yainidi Ijpt tanavina kamone iunugha, wawaya da ribiribi tupadi yawata. Noko kiiravine touda tomotomogha tubugha-yainidi tupadi Yawe God biidi tasuwasuwara, bi natunatuda tubugha-yainidi tagimogimona da tiiveramaghamayedi.’

¹⁶ Mmko berana na wonawiinoghota, naboni matakirina imamiye bo kounagha maitepamiye, da Yawe God yana maragata ghamanama Ijpt tanavinama ivikanibuveda.”

²⁰ Noko murine Sukot kubura sikuyoveni sinagho mayaba kawabarane kubura Itemne sivitaki.

²¹ Yawe God na iyinaghonagho, gabudare na uwa ware madasoru kamone bi iyinagho iyanono, bi nubabasuve na keyama pepana ware madasoru kamone bi iyinagho iyanono da yeghana iyavereveredi. Bi mmko kedane na rubana gabudare da nubabasuve siyapeepewa.

14

Ijpt kana Kiiwawo Isrel damdi irukwavinidi

⁵ Wasina, raghanina kiiwawo siwoneni da Isrel damdi sivera, na yana bagibagi damdi kadi babada ghamaghamadi teya yadi noghota siwamiri siwona bo, “Mmko awaki berana tabera? Nokodi Isrel damdi taviwaghasinedi sinagho na kata gesinabagibagiya mayadana!”

⁶ Wasina bi kiiwawo yana seriyot ikabununagha da iyo wawayidi iyouna.

⁷ Bi nuwanuwana seriyotidi miisedi yadi 600 iyouna da kate Ijpt kana seriyot mududi, tatadigegha na ere aviya badana.

⁸ Bi Yawe God, Ijpt kiiwawona iberani da nuwanuwana ikotakii, na Isrel damdi iverakwavinidi inagho. Bi Isrel damdi na nuwanuwadi torane bi siyakanikanibutaveyana.

⁹ Na Ijpt damdi siverakwavinidi sinagho - kiiwawo, yana seriyot, iyo tomotomogha hosiye tupadi, da iyo tomotomogha kayegha bi kubura Pi-ahirotna sikabitawanidi, Yegii Idurina ririne meme sivitakina, kubura Baal-jipon ririne.

¹⁰ Raghanina Isrel damdi sikita bi Ijpt kana kiiwawo yana aviya damdi yawata nada siyitutuwiikabikabidi, na sinaghara kirakii da wiiwiita kiiravine Yawe God biidi sidou.

¹¹ Na Mosis siwoneni bo, “Ijptne karawaga gegha, kiiravine na mabo kupiikemii mayabe da kanarabobo? Awaki berana kubera da Ijptna kuvikanibuvemii?”

¹² Raghanina Ijptne taya makamakena kawonem bo, ‘Kuyovemii, da Ijpt damdi kana bagibagiyedi!’ Bi Ijpt damdi yadi wiibagubagurana kayamakae na iyamiise, bi gemayabe rabobo biidi!”

¹³ Bi Mosis iwoned bo, “Gegha konanagharana! Yami miimiiriye komiiri bi konakita da awaki Yawe God inabera da kata iniyawiimi. Bi mmkodi Ijpt damdi kata kokitakitadi, na gekonakita mayedina.

¹⁴ Yawe God kiiravimiye inirouwa, bi getana awaki konaberana, komake wiirab-orabobo.”

Isrel naghara sivera yegii sivera rughuwoneni

¹⁵ Wasina bi Yawe God Mosis iwoneni bo, “Awaki kiiravine Tagu biidi kwaduudu? Isrel damdi kuwonedi sinanagho.

¹⁶ Yam dighona kurukabepi bi yegiiye kukoghasi inakanibu da yegii inatupayarayi bi Isrel dammi tanawa kanakananagha konapepewa rughuwona.

¹⁷ Kukita, tagu, Ijpt damdi nuwanuwadi anikotakiidi da murimigha sinakivinimi sinayowogha yegiiye. Bi Ijpt kana kiiwawo, yana seriyot, iyo tomotomogha hosiye anageiwayidi, na wawaya sinakabepepigu.

¹⁸ Raghanina kiiwawo, yana seriyot da iyo tomotomogha hosiye anageiwayidi na Ijpt damdi sinakovi da Taguna Yawe God.”

¹⁹ Wasina bi God yana Aneya, Isrel damdi naghodiye iyanono, na ivituramiiriyeni bi iveramagha muridiye. Bi uuwa ware madasoru naghodiye iyanono, na bada ivimuritayina da muridiye imiiri.

²⁰ Bi uuwa, Ijpt damdi da Isrel damdi basudiye imiiriyarayidi. Noko nubabasune wiididibara Ijpt damdi iveredi, bi yeghana Isrel damdi iveredi, kiiravine na noko nubabasu gurigurina Ijpt damdi da Isrel damdi gerubadi siyimiiruriya kabivivirana.

²¹ Wasina bi Mosis imana ikoghasi ikanibu yegiiye, na Yawe God raghani matana yannununa maragasina ivipora, da noko nubabasu gurigurina yegii itapini da ivibogabogae, da tanawa kanakanana itubugha.

²² Bi Isrel damdi tanawa kanakanane sipepewa rughuwona, bi rarima ware papa naboni katiyadiye da dugediye siyamiimiiri.

²³ Wasina bi Ijpt damdi Isrel siverakwavinidi - kiiwawo yana hosi, seriyot da iyo tomotomogha hosiye tupadi muridigha siyowogha yegii kamone.

²⁴ Bi raghani boriboriye Yawe God uuwa da keyama madasoru kamodima, ikayogenara Ijpt damdi biyayi da ikasiwiineghaneghadi.

²⁵ Yadi seriyot kayedi ibera da sitamotavetaveyana, da gerubana siyaverana. Na Ijpt damdi siwona bo, “Yawe God na Isrel damdi yiwiitedi, da touda Ijpt damda yiaviyeda, na kokayotanavera magha!”

²⁶ Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni mayeni bo, “Imam kukoghasi inakanibu yegiiye da yegii inanoveramagha, bi Ijpt damdi yadi seriyot da iyo tomotomogha hosiye inakutuvidi.”

²⁷ Na Mosis imana ikoghasi ikanibu yegiiye, bi raghani ibori na yegiina iveramagha kana gaware da ikasiwiikapu mayeni. Ijpt damdi sivimatipo da siyaverataveyana, bi gegha, Yawe God yegiiye ivitavenayowoyowedi.

²⁸ Rarimina iveramagha ikasiwiikapu da kana gaware na Ijpt damdi mekodi Isrel damdi sikivinidi siyowogha yegiiye na tupadi ikutuvidi. Nokodi seriyot, iyo tomotomogha hosiye da iyo damdi getana da siyayawana.

³¹ Raghanina Isrel damdi Yawe God yana maragata ghamana sikita, da metagha Ijpt damdi igeiwayidi, na sikabikuwayena kirakiiyeni bi yadi wiitumaghana touna da yana wiitamariyana Mosis gwabadiye sitore.

15

Mosis kana ayi

¹ Wasina bi Mosis da Isrel damdi Yawe God biidi mmko ayinama sikabepepa, mma naboni sitawora,

“Tagu, Yawe God anakabepepi,
basuna kana aviya parapa igeiwayidi;
bi hosi da seriyot ere aviya badadi
yegiiye ivitavenayowoyedi.

² Yawe God na kagu wiiwiita maragasina na
ayima anakabepepi;
touna iviyawiigu.

Touna na yagu God na anakabepepi,
bi tamagunaki yana God na anakabikuwayeni.

³ Kana waghawagha na Yawe God
bi touna wiiyogha tomoyina.

⁴ Ijpt kana kiiwawo yana seriyot da iyo tomotomogha
yegiiye ivitavenayowoyedi;
bi kiiwawo yana babada miisedi

Yegii Idurine iviniudonadi.

⁵ Bi rarima wautapudi isowodi;
na sinibuka siyowogha sinagho
yegii dibune ware akima.

⁶ Oo Yawe God, katiiyam na ivimaragata kirakii;
bi yam maragatama na aviya damdi kuvitugaogaoworidi.

⁷ Tam wiisuwona kugekirakii na
noko biidi kam aviya kugeiwayidi.

Yam nuwapughu kuvikanibuveni na
iviberodi ware keyama rei iyakararakasina naboni.

⁸ Yawiimma yegii kuveni na
rarima ivitaghotaghoma mayeni,
bi yabarata simiirikikita ware papa;
bi rarima wautapudi yegii nuwanuwane na sikakokako.

⁹ Bi aviya damdi siwona bo, 'Knaverakwavinidi,
da kana kabitawanidi,
yadi moura tupadi kanayouna
bi kate awaki kakayokayowana na kanayouna,
yama seri kanatayina kanikanibuwana da kanunugha.'

¹⁰ Bi gegha da, yawiimma yegii kuvenatatabi
na isowomumudi;
da yabarata maragasidi kamodiye
sinibuka ware akima vitadi.

¹¹ Yawe God, god tana meme tam naboni bo? Gegha!
Tam wiisuwona kabikabikuwayim,
yam maragata iragata na kanaghanagharem,
bi **berakayowiwiyyaka** kwaberabera!

¹² Tam katiiyam kukoghasi ikanibu,
na kubura kawana itatari da kam aviya ivitonanidi.

¹³ Yam nuwayuyuna nuwakayowaninama, kuvisuwona na naboni da,
yam wawaya kuvinaghovemii,
toumii kama aviya gwabidima kuviyawiimiina.

Tam yam maragatama kuvinaghovemii tanagho
gawara kabikabikuwayine meme kwamakamakena.

¹⁴ Dam mududi awaki kuberana sisiyidi siwaiyana na naghara ikabidi.
Pilistiya damdi naghara ghamana ivibonuvidi;

¹⁵ Idom kubura kana dogadogara sinaghara kirakii;
bi Moab kubura kana babada ghamaghamadi

sinaghara na siyakirokiroro;
bi Kenen damdi tupadi yadi noghota ibeku da gesiyimaragatana.

¹⁶ Naghara ghamanakina tupadi debadiye ibeku.

Oo Yawe God, yam maragata ghamana sikita
na simiiri waghata ware akima,

patana da toumii yam wawaya

kapepewa da kaveratupiiredi,

nokodi wawaya wiibaguranama kugimona mayemiina.

¹⁷ Yawe God, tam kunakabirughuvedi

da koya rapemve debane sinamake,

meko gawarina kuvineyi da kunamakena,

gawara kabikabikuwayina touna imamma kuberana.

¹⁸ Yawe God na inikiwawo waghata."

¹⁹ Isrel damdi yegii sirughuwoneni tanawa kakanananagha sipepewa. Bi raghanene
Ijpt kana kiiwawo yana hosi da seriyot bi kate seriyot kadi babada yegii kamone
siyowogha, na Yawe God rarima ikabiwiiveramayi da tupadi isowomumudi.

Miriyam kana ayi

²⁰ Eron toghanaru Miriyam na **peroveta** wasikena tana. Bi inawa gisina ikabi bi
wasiwasike mududi yawata sikanibu da inavidi gisigisidi siyarourouwa bi siyarikuriku.

²¹ Miriyam mma naboni itawora,
 “Yawe God ayima tanakabepepi,
 kiiravine kana aviya parapa igeiwayidi,
 basuna hosi da seriyot ere aviya badadi
 yegiiye ivitavenayowoyedi.”

Rarima berona imiise magha

²² Wasina bi Mosis, Isrel damdi ivinaghovedi da Yegii Idurina sikuyoveni bi sinagho sirughu Sur mayabine. Bi gabudara aroba mayabe sipepewa bi getana rarima siyabananina.

²³ Bi raghanina sipiika Mara kubure na rarima sibanani, bi damina na ibero kirakii na gerubana siyaniuni (Noko biidi gawarina sikwatuveni Mara).*

²⁴ Na wawaya Mosis biidi siyagwinigwini, siyawonawona bo, “Katana awaki tanani-una?”

²⁵ Na Mosis wiwiita kiiravine irupari Yawe God biidi na kii raghana gisina iviyeveveni. Raghanina Mosis kiina raghana ivitavenayowoyeni rarima kamone, na rarimina iwaratete ninina kiiravine.

Noko gawarine Yawe God wawaya yadi makamake siradi iveredi, bi iruyaghadi da iyakita memeda siyakabisisireni bo gegha.

²⁶ Na iwona bo, “Memeda yagu sisiya konawaiyana wiimasi bi yagu noghota miisedi konakivina da yagu gwara konakabisisiredi, na gubagidi mayimayiyidi gegha anaveremina ware Ijpt damdi averedina. Tagu na Yawe God, iiyabo yaberami da koyawa.”

²⁷ Muriye na sipiika Elim kubure. Noko gawarine na wusira yadi 12 bi kate notuveya kiidi yadi 70. Bi nama rarima ririne sivitaki.

16

God mayabe kam ivereyana

¹ Wasina bi Isrel damdi tupadi Elim kubura sikuyoveni bi sikanibu sinagho mayaba kana waghawagha Sin, nama Elim da Sainai Koyana bi basudiye. Noko gawarine na gabudara 15 nawaravi wiibatane bi siverakanibu, nokona nawaravi tana ikovi Ijpt kubura sikuyoveni bi murine.*

² Isrel damdi noko gawarine Mosis da Eron biyadi bada sigwinimagha.

³ Siwonedi bo, “Kakayoveni da Yawe God naghove iyyiunuyimii raghanine Ijptne kaya makamakena. Name kamakeyowogha da iyuwa kakam bi kate yama kayowana kamdi mududi. Bi gegha da kokabi kanibuvemii mabo mayabe na vitonanama kanarabobo.”

⁴ Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Kuwaiyana! Tagu abamama kam anipora kiiravimiye inayowogha ware amra. Gabudara patepatena wawaya sinakanibu da noko gabudarina kawagha rubane kam sinameka. Mmko kedane na anarubudi bi anakita, memeda gamogu sinakivini bo gegha.

⁵ Bi gabudara 6 na kam sinameka kirakii gabudara 2 rubadiye bi sinakabikuya.”

¹¹ Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo,

¹² “Isrel damdi yadi gwini awaiyaneni. Na kuwonedi, ‘Ravidi pompomve tami iyuwa konakam, bi didibare na kam tupadi kokayokayowana na konakam. Wasina bi konakovi da Tagu na Yawe, yami God.’ ”

¹³ Noko ravidine manu gisigisi kadi waghawagha kweal† peyaridi sirowogha sirughu da meme wawaya siyamakamake na name sitowa, bi didibare na youra tanawa tupana ivibedibedi.

¹⁴ Raghanina yourina ikanakana, na sawara tana ware yapukare bi nenenenadi sirumaghatara dobodobo debane.

¹⁵ Raghanina Isrel damdi sikitana, gesiyakovi da awaki na sivitarakiiyana vivirana bo, “Mmko awaki?”

Na Mosis iwonedi bo, “Kamna makatanina Yawe God iveremi da konakani.

¹⁶ Mmkodi na Yawe God yana wonawiiyoyowana, ‘Wawaya tanagha kamdi rubane inameka da inakam. Bi oma tanagha irigina wawaya tanagha rubane inayouna da yana kiregoru kamone kiiravidiye.’ ”‡

* 15:23: Hibru yadi gamoma mara yana basuna tomatoma.

* 16:1: Isrel damdi na gabudara yadi 15 nawaravi tana kamone bi Ijpt kubura sikuyoveni. † 16:13: Kweal touna manu tana kana kita ware kivivi bi Isrel damdi mayabe siya peepewa na siya kanikani. ‡ 16:16: Hibru yadi sisiya oma tanagha na 2 litas rubane.

¹⁷ Na Isrel damdi God metagha iwonedina naboni sibera, da wawaya mududi simeka kirakii, bi mududi na viyagha.

¹⁸ Bi raghanina sikabirubetadi, na wawaya tupana wasina rubadiye. Iiyawogha simeka kirakii na gesiypuwatana, bi iyyawogha viyagha simeka na rubae. Rakaraka nunudigha na awaki sikayovenina sikabi.

¹⁹ Wasina bi Mosis iwoned bo, “Getana iyyabo kamdi inakabitawana maram kiiravine.”

²⁰ Bi gegha da, Isrel damdi gesiyawaiyaneni. Na wawaya viya kam muduna siviupwata patana da raghani ibori, bi gegha, kamdi simotamota da siyabowabowa, na Mosis nuwanuwana ipughu wawaya biiyadi.

²¹ Didibara nunudigha wawaya kamdi rubae siyamekameka da kam kiiravine, bi raghanine gabudara iyamuyamuya na kamdi mekodi gesiyamekana sitamoguda da simomogha.

²² Bi gabudara 6 kamone na wawaya kam simeka kirakii gabudara 2 rubane bi wawaya tatadigegha na oma 2 rubadiye. Wawaya kadi babada ghamaghamadi tupadi sipiika Mosis biidi da mmko herana kiiravine siwoneni.

²³ Na Mosis iwoned bo, “Mmkona Yawe God yana sisiya bagibagina, ‘Maram na gabudara meko Yawe God tana kabikuwayeni, bi gabudarina na kabikabikuwayina da taniyawitaveyana pom. Awakigha konagibu, na kata kogibu bi awakigha konitawogha, na kata kovitawogha. Bi mekodi konakabitoura na kokabitawana da maram didibare.’”

²⁴ Na nokodi kam kabiwiiriyidi wawaya sikabitawana patana da raghani ibori, metagha Mosis iwonedina, da gesiyabowa bo siyamotamotana.

²⁵ Wasina bi Mosis iwona bo, “Kata konakani, basuna katana **wiiyawitaveyana gabudarina** Yawe God biidi na kam kate gegha taki kubune konabanana.

²⁶ Tami gabudara 6 kamodiye kam konituwiitaghoma, bi gabudara 7 na wiiyawitaveyana gabudarine na kate gegha kam konabanana.”

²⁷ Bi gabudara 7 na wawaya mududi sikanibu kam siyameka, bi getana, sirubodakawa.

²⁸ Na Yawe God, Mosis iwonen bo, “Wawaya kuwonedi, Raghani viya yagu wi-iyaveveyana da yagu gwara kivinidi konasinighiiyana?”

²⁹ Konoghosi da wiiyawitaveyana gabudarina na Yawe God yana puyo tami biiyadi. Noko kiiravine gabudara 6 kamone na gabudara 2 kanayaku ikabi kiiravine na kam iveremi, na gabudara 2 rubadiye konakam. Bi wiiyawitaveyana gabudarine, na tupami bareye konamake. Bi gegha tana iyyabo gabudara 7 kamone na kam inamekana.

³⁰ Wasina bi gabudara 7 kamone wawaya getana kam siyamekana.

³¹ Isrel damdi mmko kamna sikwatuvuni da *mana*.[§]

³⁵ Na Isrel damdi bodu 40 kamone mana sikani, patana da Kenen tanavine siver-akanibu, kubura meme siyamakewaghatana.

17

Akimama rarima iwusira ikanibu

¹ Wasina bi Isrel damdi mayaba kana waghawagha Sin sikuyoveni. Bi Yawe God gamone, na gawara siyamakamake wiipepewa. Da Repidim kubure sivitaki, bi name na rarima gegha da wawaya siyaniuna.

² Na Mosis teya sivigamowana siwona bo, “Rarima kuvereda tananina!” Bi Mosis iwona bo, “Awaki biidi tagu yawata tiigamowana? Bi awaki kiiravine Yawe God koruburubuni?”

³ Bi gegha da wawaya kanighodi sirugaowora kirakii, na Mosis biidi sigwini siwona bo, “Awaki kiiravine Ijipt kuburinama kukabi kanibuvemii? Bo, toumii, natunatumii da yama ribiribi kanigho rugaoworama kunirabobomii?”

⁴ Wasina bi Mosis, irupari wiimaragata Yawe God biidi, “Awaki anabera mmkodi damdi biiyadi? Bi sikabunagha da akimama sinarouvigu.”

⁵ Na Yawe God, Mosis iwonen bo, “Yam dighona kabi, mekoma Nail rarimina kurouvina bi wawaya kimuriyedi naghodiye kupepewa. Bi Isrel kana dogadogara mududi kuyouna da sinikapuvem, bi konanagho.

⁶ Na Sainai kubure naghomiye akima debane anamiimiiri. Na akimina kunarouvi, da rarima inakanibu wawaya kiiravidiye da sinaniuna.” Mosis mma naboni Isrel kana dogadogara matadiye bera ibera.

⁷ Na gawarina ikwatuvedi Massa* da Meriba,† basuna name Isrel damdi Mosis teya sivigamowana da Yawe God sirubuni, siyawonawona bo, “Yawe God mma touda yawata bo gegha?”

Dam Isrel, Amelek damdi teya siniyogha

⁸ Wasina bi Amelek damdi sigogona sipiika Repidimne Isrel damdi biiyadi.

⁹ Na Mosis, Josuwa iwoneni bo, “Tomotomogha kiiravidaa kuvinegha. Bi konagho da Amelek damdi teya konirouwa. Bi maram, na Yawe God yana dighona na imaguve bi koya debane anamiiri.”

¹⁰ Mosis metagha iwona, na naboni Josuwa ibera, bi Amelek yadi wiiyogha damdi teya sivirowa. Bi raghanina tanagha, bada Mosis, Eron da Hur sinagho sigae koya debane.

¹¹ Raghanina Mosis imana da dighona irukabekabepa sigae kiidamove simakewiiguri, na Isrel wiiyogha damdi turadi siyageegeeiwayidi, bi raghanine imana iyatutoura yowoghana, na Amelek wiiyogha damdi turadi siyageegeeiwayidi.

¹² Bi raghanina Mosis imana siyamameyana, da gerubana iyarukabepa siyagae, na Eron da Hur akima sikabi da Mosis rogune sitore da debane iyamakekira bi ririne siviimiiri nawaneni da imana sirukabekabepa, na imana gesiyidagudagu patana da gabudara imakepowa.

¹³ Bi mmko kedane na Josuwa yana wawaya teya yadi serima Amelek wiiyogha damdi sigeiwayidi.

18

Jetro ivikiiwaga Mosis biidi

¹ Mosis rawananaki Jetro, na Midiyan kubura kana prist bi sisiya iwaiyana da Yawe God awaki tupana ibera Mosis da Isrel damdi kiiravidiye, bi kate metagha ivinaghovedi raghanine Ijpt sikanibutavenina.

⁵ Bi Jetro, na Mosis wavinena da natunatuna tomotomoyidi yadi bata yawata sipiika mayabe Yawe God yana koyaye, meme Mosis iyamakamakena.

⁶ Muriye da iyaverakanibu na Mosis yana sisiya iwonataveni iwona bo, “Tagu, Jetro, rawamnaki bi wavinem da natunatum tomotomoyidi yadi bata yawata kapiipiika kana kitam.”

⁷ Bi raghanina siverakanibu, na Mosis ikanibu da rawananaki iyikiikiiveni, na naghone ipepeta iyowogha, bi imaghani. Wasina sivikiikiiwa kabivivirana, bi sirughu Mosis yana kiregoru kamone.

⁸ Mosis, rawananaki iwoneni da awaki beradi tupana Yawe God ibera Ijpt damdi da yadi kiiwawo biidi, da Isrel damdi iyyawiidi na kiiravine. Bi kate iwoneni mayeni da kedae wawaya nuwapoyaye sikabikwarakwara na kiiravine bi kate metagha Yawe God iwiwiitedina.

⁹ Wasina bi Jetro bera miisedi sisiyidi tupadi iwaiyana bi kate Yawe God awaki ibera dam Isrel biiyadi raghanina Ijpt damdi yadi maragatama iviyawiidi kiiravine, na ivinuwamiise.

¹⁰ Na Jetro iwona bo, “Tagu, Yawe God akabekabepepi basuna Ijpt damdi gwabidima da Ijpt kana kiiwawo gwabinama iviyawiimina. Bi wiisuwona Ijpt damdi yadi maragatama na Isrel iviyawiimi.

¹¹ Bi kata akovi da Yawe God na ivimaragata kirakii genaboni god tupadi mekodigha wawaya sapeepetedina, basuna Ijpt damdi siyatoretoegegeeyedi da yana wawaya siyikayotaketowanedi raghanine, na iviyawiidi.”

Jetro, Mosis iwonawiiyoyowaneni

¹³ Raghani ibori, na Mosis wiitupawamiwamira abamakamakene imakeyowogha da wawaya yadi wiikawakereyana iyawaiyana, toudi kana didibara naghone simiiri patana da iravidi.

¹⁴ Raghanina rawananaki ikita da awaki tupana iyaberabera wawaya biiyadi na iwona bo, “Mmko awaki kwaberabera wawaya kiiravidiye? Awaki biidi mmko bagibagina tamduma kwaberabera, na wawaya kana didibara siyamiimiiri patana da iravidi?”

¹⁵ Na Mosis iwonabodeyana bo, “Mmko aberaberana basuna wawaya sapiika tagu biidi bi akowa sakabi da awaki Yawe God yawiwiinedi da sinabera.

¹⁶ Raghanina wawaya yadi 2 sikawakereyana, na sapiika tagu biidi bi anuwagiura da mekona wasina, bi Yawe God yana wiiyeveveyana da sira awonaveredi.”

* 17:7: Hibru yadi gamoma sisiya Massa yana basuna na rubu.

† 17:7: Hibru yadi gamoma sisiya Meriba yana basuna na wiigamowana.

¹⁷ Wasina bi Mosis rawananaki Jetro iwona bo, “Mmkona gebera miisena kuyaberabera-ana.

¹⁸ Mmko bagibagina na ivita kirakii da tamduma kuyabera. Tam da wawaya tupadi konamameyemi.

¹⁹ Na kuwaiyanegu bi anawonawiiyoyowanem, bi Yawe God na yawata gwabimve. Bi wawaya wasadi na imiise kirakii da tam kiiravidiye na Yawe God biidi kunisisiya bi yadi wiikawakereyana kunimaghmaghatareni.

²⁰ Yawe God yana wiiyeveveyana da sira kuwonaveredi, bi makamake yawana kunawonawiiyevevedi da awaki kate sinabera.

²¹ Bi kate wawaya tupadi kamodima tomotomogha nuwanuwagiuridi kuvinegha bi kutoreni da wawaya sininaghovedi: mududi wawaya yadi 1,000 sinibadedi, mududi yadi 100, mududi yadi 50 bi mududi yadi 10 sinibadedi. Tomotomogha mekodigha God sakabikabikarawayenina kuvineyidi, iiyawogha kwiitumaghanedina bi gegha wiinuwatayina manedi kabiiwiiwoye wawaya gwabidima sinayouna wapawapana.

²² Bi nonowa wawaya yadi wiikawakereyana sinanuwagiureyana. Wiikawakereyana piropirodi na sinapiikedi tam biidi, bi wiikawakereyana gisigisidi na toudi wosina sinanuwagiureyana. Bi siniwiitem da vitana konakawari, na berana inatekateka tam biidi.

²³ Mmko kunaberana Yawe God ininaghovem, da gegha kunamameyemna, bi mmkodi wawaya tupadi sinanagho yadi bareye da nuwaruririye sinamakae.”

²⁴ Na Mosis rawananaki Jetro yana wonawiiyoyowana iwaiyaneni da berana ibera.

²⁵ Dam Isrel kamonama tomotomogha nuwanuwagiuridi mududi ivinegha, bi itoreni da wawaya siyinaghovedi: mududi wawaya yadi 1,000 siyibadedi, mududi 100, mududi 50, bi mududi na wawaya yadi 10 siyibadedi.

²⁶ Mmkodi babadidi na nonowa wawaya yadi wiikawakereyana siyakabikabi wirotomana. Bi wiikawakereyana piropirodi na siyapiiikedi Mosis biidi bi toudi wosina na wiikawakereyana gisigisidi siyanuwanuwagiureyana.

²⁷ Wasina bi mmko murine, na Mosis rawananaki ivikukuveni bi Jetro iveramagha yana kubure.

19

Yawe God ividebena mayeni Sainai koyane

² Wasina bi Isrel damdi Repidim kubura sikuyoveni bi sinagho mayaba kana waghawagha Sainaima. Da name Sainai Koyana kayene sivitaki,

³ bi Mosis igae koyae da God yawata siyibanana. Yawe God koyama ikwatuveni da Jeikap nosinosa, Isrel damdi iyawonedi bo,

⁴ “Tami wosina kokita da Ijpt damdi biiyadi awaki abera bi kwakovi da metagha akawarimi ware kakaka natunatuna mabenama yakawakawaridi na naboni, da apiikemi mabo tagu biidi.

⁵ Meboda konakabisisiregu bi yagu wiiwaghasina maragasina konakabitawani, na wasina tami na tagu wosina yagu wawaya. Kubura tupana na rapeguve bi gegha da dam tupadi kamodima na anavineyimi da yagu wiivinevinegha wawayimi.

⁶ Bi konabigegu da naboni **priist** bagibagina konabera patapata, bi kami dam na atoretaveni kiiraviguve da tagu kawagha yagu wawaya. Wasina mmkodi sisiyidi Isrel damdi kuwonedi.”

⁷ Na Mosis koyama iyowogha bi Isrel damdi kadi babada ikwatu wiitaghomidi, bi bera tupana iwonedi metagha Yawe God iwonenina.

⁸ Wasina bi wawaya tupana siwonabodeyana bo, “Bera tupana kanabera metagha Yawe God iwonana.” Na Mosis yadi wonabodeyana Yawe God biidi iwonavereni.

⁹ Na Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Tagu karekarewa kamodigha anapiika kurim, bi wawaya sinawaiyanegu tam teya tanisisiya na nonowa sinigeruvem.” Wasina bi Mosis, Yawe God ivimaghmaghatareni da metagha wawaya siwonabodeyana.

¹⁰ Na Yawe God iwona bo, “Kuyowogha wawaya biiyadi bi kuwonedi da kabepepigu kiiravine kata da maram sinakabununagha mayedi. Kadi gara sinakogha

¹¹ bi sinakabununagha gabudara wiirabina kiiravine, basuna noko gabudarine wawaya tupana matadiye bi anayowogha Sainai Koyane.

¹² Koyana barata kutore da wawaya gesinighanunina. Bi kuwonedi da sinakoyagha yaporidi! Da gegha koyane sinage bo sinanagho ririnena. Iiyabo inanagho koyane bi kayenama initutowoyi na inarabobo.

¹³ Memeda wawaya bo ribiribi barata inighanuni, na gekona kabitowoyina, bi iyoma bo akimama kona kasunuyi. Bi gegha, raghanina gisumani gamona konawaiyaneni, na wasina bi wawaya sinanagho koyana kayene.”

¹⁴ Wasina bi Mosis koyama iyowogha bi wawaya iwonedu da kadi gara sinakogha da siyakabununagha mayedi God kabepepina kiiravine.

¹⁵ Na iwonedu bo, “Gabudara wiirabina kiiravine kokabununagha bi kata da inanagho noko gabudarine na gekonimumuranana.”

¹⁶ Gabudara wiirabine, didibare na namanamara da warikayakeya sidagu, bi koyae karekarewa sirumaghatara, da gisumani gamona ghamana siwaiyaneni, na wawaya nama makamakedi naghara ikabidi na sikiroro.

¹⁷ Mosis ivinaghovedi taki sikanibutaveni da God teya siyibanana, na koyana kayene simiiri.

¹⁸ Sainai Koyana tupana buu isowomumu, basuna Yawe God debanagha iyowogha keyama naboni. Bi buuna igae na ware brik sagabugabuna na naboni, da koyana tupana ivinukenuke,

¹⁹ bi gisumani gamona iragata kamokamogha. Wasina bi Mosis ivisisiya, na God gamo ghamanama iwonabodeyana warikayakeya naboni.

²⁰ Yawe God iyowogha Sainai Koyana debane bi Mosis ikwatuveni bo, “Mabo kugae,” na Mosis igae koya debane da Yawe God teya siyibanana.

20

Gwara yadi ten

¹ Wasina bi God mmkodi sisiyama ivisisiya bo,

² “Taguna Yawe yami God, bi Ijipt kuburama akabikanibuvemi, meme tami koy-ibagubaguranana.

³ Tami god mududi gegha konakabepepidina, tagu kawagha konakabepepigu.

⁴ Gegha tarabiibiisaka kiiravimiye konabera mekodi kadikita naboni sawara abama kamone bo kubura debane bo rogune yegii kamonena.

⁵ Gekona pepetedi bo konakabepepidina, basuna Taguna Yawe yami God bi geani-waghasinemi da wasagu konakabepepidina. Tagu wawaya sinisinighiighiyege na aro anaveredi bi mmko arona inanagho wiwoneni natunatudi bi tubutubudi da nosinosidi biiyadi.

⁶ Bi memeda koni nuwayuyunegu da yagu gwara konakabisisiredi na anin-uwayuyunena wiikaruvemi bi kate nosinosimi yawata kimta 1,000 murine kiiravidiye.

⁷ Gegha kagu waghawagha konabera da iniwaghawagha wapawapa, kiiravine Tagu na, Yawe yami God, bi iiyabo kagu waghawagha inabera da iniwaghawagha wapawapa na aro anavereni.

⁸ Konoghosi da **wiiyawiiitaveyana gabudarina** kokabikarawayeni bi konakabitawani da kabikabikuwayina.

⁹ Taparoro nununagha na gabudara yadi 6 kamodiye yami bagibagi konabera.

¹⁰ Bi gabudara 6 sinakovi murine na Yawe yami God yana raghani, wiiyawiiitaveyana gabudarina. Noko gabudarine na getana iiyabo inabagibagina - gegha tami, natunatumi, yami wiibagubagurana, yami ribiribi, bo kubura wiibata damdi iiyawogha yami kubure samakamakena.

¹¹ Basuna gabudara 6 kamodiye na Tagu, Yawe God, abama, kubura, yegii da sawara tupadi kamodiye abera, bi gabudara 7 kamone na aviyawiiitaveyana. Noko biidi Tagu, Yawe God, wiiyawiiitaveyana gabudarina avimiiseyeni bi atoreireni ivibogae da Tagu kiiraviguve.

¹² Tamamnaki da sinamnaki kuna kabikarawayedi, na yam make inaguri mmko tanavina debane meko Tagu, Yawe yami God avereveremina.

¹³ Gegha konakasunughana.

¹⁴ Gegha wawaya tana wavinena teya konimumurana.

¹⁵ Gegha konayapina.

¹⁶ Gegha wawaya tana wiiyabama koniwawuna.

¹⁷ Gegha kwiinam yana bare kuna kita kirorovenina. Gegha wavinena kuna kirorovenina, yana wiibagubagurana, yana kau, yana donki, bo sawara wapawapa kwiinam rapenena.”

21

Gwara wawaya wiiberodi kiiravine

¹² Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, “Memeda wawaya tana wawaya turana inarouvi bi inarabobo, na noko wawayina sinakasunuyi.”

¹³ Bi meboda inatubugha wapawapa bi geiyanoghosi da kasunuyina, na Tagu gawara kiiravimiye anavineyi na nabo kasunugha wawayina inavera inanagho da inayawa.

¹⁴ Bi memeda wawaya tana nuwanuwana yapughu na yauwagiura yakovi bi wawaya yakasunuyi, na bagune inavera inanagho yagu suwara gabugabuna gawarine yawa kiiravine, bi gegha da sinakabi kanibuvuni da sinakasunuyi.

¹⁵ Memeda wawaya tana tamananaki bo sinananaki inarouvi, na noko wawayina sinakasunuyi.

¹⁶ Memeda wawaya tana tupeyane kwiinana inakabiyapi bi inigimoneni bo patana inakabikabitawani gwabine, na noko wawayina sinakasunuyi.

¹⁷ “Bi memeda wawaya tana tamananaki bo sinananaki inawona imimagi na noko wawayina sinakasunuyi.”

22

Gwara yami makamake kiiravine

¹⁶ Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, “Memeda tomogha iniyaba, bi wasike wabuwabuna touna tomogha yawata gesiyakenatowogha da getana iyyabo siyakabibabareni bi yawata sinimumurana, na wasikena kiiravine na nayi miisanina inatore bi inarawayi.

¹⁷ Bi memeda wasike tamananaki inasinighii bi geiniwaghasina da tomoyina, wasikena inarawayi na tomoyina, wasike tamananaki manema inimiisani wasike wabuwabuna rubane nayi miisanina kiiravine.

¹⁸ Memeda wasike imapu inaberabera na sinakasunuyi.

¹⁹ Memeda wawaya, ribiribi teya sivimumurana na noko tomoyina sinakasunuyi.

²⁰ Memeda iyyabo suwara inagabuni god mududi biiyadi bi getagu kawagha, Yawe God biidi, na noko wawayina sinakasunughataveni.

²¹ Kubura wiibata damdi gegha konitupaketowanedina, kiiravine tami wosina na raghani tana kovi dam wiibata Ijipt kubure.

²² Gegha kwabura bo uuwuwi konitupaketowanedi.

²³ Memeda konitupaketowanedi bi raghanina wiiwiita kiiravine sinibaba Tagu biidi, na Tagu Yawe God rubana anawaiyanedi da aniwiitedi

²⁴ bi nuwanuwagu inapughu kirakii na aviya kamone anunuyimi. Natuwavinemi sinakwabura, bi natunatumu siniuwuwavi.

²⁵ Memeda mane kwavereyana yagu wawaya moyamoyakidi biiyadi, na gegha kunabera da mane verevereyana damdi naboni da awaki kuvereyana na kunawona da debane mane pinimina inatore bi inaverem.

²⁶ Memeda wawaya tana mane kunavereni bi inisuwona da muriye inimiisana mayem, na kana kwama kunakabitawani naboni kabivereyana matakirina kiiravine, na kunavere mayeni muriye da gabudara inamakepowa,

²⁷ basuna nokona wasina yanasowo keyakeya da sinina inakabiwiimuyamuya. Na awakima bada kamone inakena? Memeda gekuniveramay bi kwiinam wiiwiita kiiravine inibaba tagu biidi, na anawaiyaneni, basuna Tagu na wiinuwauwaghana tomoyigu.”

23

Rotomana da wiinuwauwaghana gwaradi

¹ Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, “Gegha wawaya mududi kiiravidieye sisiya wiyyaba konakabirereghana. Gegha wiitupawamiwamira wawayina naghone koniyaba da wawaya kawakeekeena koniwiiteni.

² Wawaya korotodi berona sinabera na gegha konigubegubedina. Raghanina wiitupawamiwamira wawayina naghone kunisisiya, bi wawaya korotodi mududi siniyabana, gekonabera da toudi naboni. Gegha rotomana kedana naboni konakiyawiiirwana.”

24

Wiiwaghasina Maragasina dagudaguna

³ Wasina bi Mosis inagho da Yawe God yana gwara da wiiyeveveyana tupadi iverenina wawaya iwoned, na tupadi gamo tanagha bi siwonabodeyana bo, “Yawe God awaki beradi tupana ivisisiyedi, na tounii kanabera.”

⁴ Bi Mosis, Yawe God yana sisiya da gwara tupadi igiruma. Raghani ibori didibare igeghomii da koyana kayene suwara gabugabuna gawarina ibera. Bi kate akima ghamaghamadi yadi 12 ikabiwiimiri naboni matakira, da Isrel kana dam ikabipatadi.

⁵ Wasina bi tomotomogha yaragidi dam Isrel kamonama iviporadi da ribiribi sivika-sunughana bi sigibu naboni puyo Yawe God biidi bi kate kau woudi makidi sisuwara naboni wiituran puyona.

⁶ Mosis mmkodi ribiribi sisuwara na ganiganidi muduna ikabi da kaboma kamodiye iwagha bi ganiganidi muduna na suwara gabugabuna gawarina iyeburi.

⁷ Wasina bi Wiiwaghasina Maragasina Bukana ikabi bi ikabiyavi na wawaya tupadi siwaiyaneni. Raghanina siwaiyaneni na siwona bo, “Yawe God kanakabisisireni bi awaki tupana ivisisiyeni na kanabera.”

⁸ Wasina bi Mosis ganigani kabomidi iyouna bi wawaya iyeburidi bi iwoned, bi, “Kokita, raghanina Yawe God mmkodi gwara iveremina, wiiwaghasina maragasina ibera tami biyayadi bi mmko ganiganina na yimatakira da Yawe God yana wiiwaghasina maragasina Isrel yawata yadagudaguni.”

¹² Bi Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo, “Kugae koya debane da yawata tanamake. Bi yagu gwara da sisiya akima benabenadi yadi bata debadiye agiruma na anaverem, bi tam wawaya kunieyevedi da sinakabisisiredi.”

¹³⁻¹⁴ Wasina bi Mosis kana wiiwiita Josuwa teya sikabununagha da koya siyaghiini. Na dogadogara biyayadi ivisisiya iwona bo, “Mma kokoyayimii patana da kanaveramagha tami biyayadi. Bi Eron da Hur na tami yawata mma. Memeda iiyabo wiikawakereyana nuwapoyina gwabine na inapiika toudi biyayadi da sinakabiwirotomani.” Wasina bi Mosis da Josuwa, Yawe God yana koya aghiinina sidaguni.

¹⁵ Raghanina Mosis igae koya debane na uuwa dumadumana koya isowomumu.

¹⁶ Bi Yawe God yana kiniwa yeghanina iyowogha Sainai Koyana debane. Bi uuwa koyana isowomumu da gabudara 6 sikovi bi raghani ibori na God, uuwa kamonama Mosis ikwatuvuni da iyapiika.

¹⁷ Bi Isrel damdi na koya kayene bi raghanina sikayogagawa, na Yawe God yana kiniwa sikita ware keyama ghamana gweyurina koya debane.

¹⁸ Wasina bi Mosis koyana iyaghiini iyageege da uuwa kamone irughu bi name gabudara 40 da nubabasu 40 imakae.

25

Kiregoru Kabikabikuwayina

God, Mosis iwoned, na wawaya ivikatayidi da siyiwiita sawara bogaebogaema siyapuyo da God yana Kiregoru Kabikabikuwayina yoghanina kiiravine.

⁸ Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo, “Wawaya Kiregoru Kabikabikuwayina sinabera kiiraviguve da Tagu nama kamodiye anamake.

⁹ Kiregoru Kabikabikuwayina da kana sawara tupadi nuwagiuridi na naboni mayimayiyina aniyevemna kobera.”

Wiiwaghasina Maragasina dedewagina

¹⁰ “Wawaya kuwoned, da kii kana waghawagha akeisiyama dedewaga sinabera. Kanakabirubata na yana guri 110 sentimita, yana naba na 66 sentimita bi yana gae na 66 sentimita.*

¹¹ Kamona da kubuna gould wotama kopasi bi nawanawanagha gouldma kikiru konatorewiikenavireni.

¹² Kwaki yadi ruwamaruwa gouldma kobera bi dedewagina kayena yadi ruwamaruwa na tadigegha kovikaba, kwaki bata nawana tane bi bata bada nawane.

¹³ Akeisiya kiinama paghodi kobera bi gouldma kopasi.

¹⁴ Paghodi dedewaga nawanawadiye kwakidiye konitupatete bi toudima konakawari.

¹⁵ Paghodi kwakiye kokuyowana; gegha konakabitavedina.

¹⁶ Raghanina dedewagina inakovi na Wiiwaghasina Maragasi girumidi akima benabenadiye anaverem, na kunuwana kamone.

^{24:8} Mrk 14:24   *   ^{25:10} Hebrew gamodima kadikabirubata na kiubikma sikabiyavi, (yana guri 2.5 bi yana naba 1.5 da yana gae 1.5) kiubik na yana ruba na imakwarukwaru da inagho imatupiyi bo basune 44.5 - 45.7 cm.

¹⁷ Wasina bi taratawana gouldma konabera tamumu koghatavenina gawarina, yana guri 110 sentimita, bi yana naba na 66 sentimita.[†]

¹⁸ Bi gould kokasigudaguda da Serubim[‡] bata koberadi

¹⁹ bi taratawana debane konikarapasidi na toudi da taratawana na tanagha, taratawanina pusiridiye na Serubim tadigegha kotoura.

²⁰ Bi mabedi na sinarorona sinakanibu da taratawana sinarogutawani. Sinimiiri karokaroneyana bi sinakayogenara taratawanine.

²¹ Bi Wiiwaghasina Maragasina girumina akima benabenadiye dedewaga kamone kwuwana bi mumko taratawanina kabi da dedewaga debane kutore.

²² Wasina bi taraboga Serubim bata basudiye da Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina debane, na noko gawarina kamone tam yawata tani banana da yagu gwara anaverem Isrel damdi kiiravidiye.”

28

God, Mosis bada iwoneni da metagha kemakema kabikabikuwayina, gouldma wane ghabughabu gabugabuna gawarina, da kibe miimiiri ragharaghana yadi 7 meme kibe sinatourana sinabera. Bi kate Mosis bada iwoneni da metagha Kiregoru Kabikabikuwayina sinabera tupayaragha yadi bata yawata kamone, da bebera inibogabogaeni, bi gari kiregoru inikenavivireni. Bi kate iwoneni da suwara kiiravine ribiribi kadigabugabuna gawarina bronsma sinabera, bi kate dabira ghamana koghakogha kiiravine.

Prist kadi kounagha

¹ Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni mayeni bo, “Waresim Eron da natunatuna: Nadab, Abiu, Eliesa da Itama kwatuvedi yawata sinapiika. Dam Isrel kamodima na toudi avineyidi da sinabagibagiyegu naboni **prist**.

² Bi kounagha kabikabikuwayidi kobera waresim Eron kiiravine, da ragahanina inikote na kanakita ininuwakayowana bi wawaya sinakabikarawayeni.

³ Wawaya akowa kirakiidi kuwoned, iyyawogha nuwagiura averedi da sawara sinabera. Na toudi kawagha prist kadikounagha sinabera Eron kiiravine bi wawayina konakabireni da tagu inabagibagiyegu naboni prist kiikiwawona.”

31

God yana Kiregoru sawaridi kanaberabera wawayidi

¹ Wasina bi Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo,

² “Kuwaiyana! Tagu, Jiuda kana dam kamonama, Hur tubuna, bi Uri natuna tomogha Besalel avineyi,

³ bi kanumiguma avibonuvi. Na noghota da nuwagiura miimiisedi avereni, bi akowa yawata da sawara bogaebogae beradi:

⁴ Bi katugha wiinuwakayowanidi beradi bi kate gould, silva da bronsma sawara beradi;

⁵ akima sinabori bi sinataramumu sawara tupadi kadikounagha kiiravine da kii tarakatugha. Touna nuwagiura tupana inikapukapu bi mmkodi bagibagi akowama inabera.

⁶ Bi kana wiiwiita, na Dan kana dam kamonama, Ahisamek natuna tomogha Oholiya avineyi. Bi kate bagibagi damdi akakovid nuwagiura averedi da awaki sawaridi awonem da kunabera na sinabera.

⁷ Sawaridi na mma: Yagu Kiregoru Kabikabikuwayina, Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina, da kate taratawanina, touna na tamumu koghataveyana gawarina, da kate yagu Kiregoru Kabikabikuwayina kana sawara:

⁸ kiinabonabo bi kate kana sawara; kibe miimiiri gouldma sibera bi kate kana sawara, da sikoko kana gabugabuna gawarina;

⁹ suwara gabugabuna gawarina da kana sawara, bi dabira ghamana koghakogha kiiravine da kate kana abamiimiiri,

¹⁰ bi kounagha wiinuwakayowanidi katukatuyidi poopodi - nokodi na Eron kana gara prist kiikiwawona kiiravine, da kate gara natunatuna sinakounagha bi sinabagibagiyegu naboni **prist**;

¹¹ bi wawaya bo sawara toreiredi kana mayawaga; da kate sikoko ghabughabu gawara Kabikabikuwayina kiiravine. Bi wawaya nuwagiura kirakiidi mmkodi sawaridi sinabera metagha awonem na naboni.”

[†] 25:17: Yana guri na 2.5 kiubik, bi yana naba na 1.5 kiubik. [‡] 25:18: Serubim na gegha akakovidina bi toudi na kanukanuma ere-mabemabedi iyyawogha gwara kabikabikuwayidi sakoyakoyagha.

32

Kau natuna makina gouldma sibera

¹ Wasina bi wawaya sikita da Mosis koyama geiyayowogha yaininagha, na Eron sigwagwari bi siwoneni bo, “Geghomiiri da god kiiravidae kunabera da ininaghoveda bi inakoyayida. Noko tomoyina, Mosis iiyabo Ijipt kuburama ikabikanibuveda, na gekayakovi da awaki itubugha touna biidi.”

² Na Eron iwonedni bo, “Natuwavinemi, natunatumi tomotomogha da wasiwasike taina yodi gouldma beraberadi siyagha na kokabitavetaveyana, bi kokawara kopiika tagu biidi.”

³ Na wawaya tupadi kadi taina yodi sikabitavetaveyana bi sikawara sipiika Eron biidi.

⁴ Bi gould iyouna da ivirararayidi na sivirarima bi ibera da kau natuna makina igubani. Raghanina wawaya sikita na sirukwatu bo, “O Isrel, god na mmakatanina meko Ijiptma ikabi kanibuvedana!”

⁵ Raghanina Eron ikita da wawaya svinuwamiise, na kau natuna makina naghone suwara gabugabuna gawarina ibera bi iviyonayona iwona bo, “Maram na Yawe God biidi kepo tana tanabera.”

⁶ Raghani ibori na didibara wote wawaya ribiribi sikawara sipiika bi puyo gabugabunidi da wiiturana puyodi sigibu. Wasina bi muriye na simake yowogha sikam da siniuna, bi siniuna neghanegha na madawara beradi siyaberabera.

⁷ Wasina bi Yawe God, Mosis biidi iwona bo, “Kuyowogha yaininagha, basuna yam wawaya, iiyawogha kukabidi da Ijipt kuburinama kokanibutaveyana, na bera berokirakiina sibera.

⁸ Toudi siviyaaininagha da keda metagha aviyevevedi da siyakivini na sikuyoveni, bi kau natuna makina gouldma sibera na sipepeteni da sisuwari. Bi siwona da nokona yadi god meko Ijipt kuburama ivikanibuvedina.”

⁹ Bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, “Mmkodi wawaya akitadi na akovi da nuwanuwadi sikotakii.

¹⁰ Katana kuyovegu bi nuwanuwagu ipugha kirakii toudi biiyadi na anakasiwiiberodi. Wasina bi tam da nosinosim anabera da konidam kiitowana.”

¹¹ Bi gegha da Mosis, God nuwanuwana ikani iwona bo, “O Yawe God, yam maragata ghamanama yam wawaya Ijiptama kukabi kanibuvedi, bi noko kiiravine na gegha nuwanuwam inapughu da kuniberodina!

¹² Memeda kuniberodi, na Ijipt damdi sinawona da yam noghota berona bi Isrel damdi kupiikedi koyae, da kubura debanama kunibero tuwanonoyidi. Na genuwanuwam inapughuna; yam noghota kuwamiri da gekuna kasiwiiberodina.

¹³ Yam wiitamariyana Abraham, Aisik da Jeikap kunoghosidi, kiiravine wiisuwona maragasina kam waghawaghae kuveredi raghanina kuwona bo, ‘Anabera da nosinosim yadi koroto ware kewokewo abame naboni bi kate avisuwona da kubura tupana ayaveredina sinirapenena waghasi.’ ”

¹⁴ Na Yawe God yana noghota iwamiri da awaki iyanuwanuwagiureni Isrel damdi biiyadi, na ibera da geiyunuyidina.

¹⁵ Wasina bi Mosis koyama iveremagha iyowogha bi imane na akima benabenadi bata. Akimidiye na God yana gwara karodiye da kubudiye girugirumidi.

¹⁶ Mmkodi akima na God tounamani itarapaapadi, bi sisiyidi na touna wosina igiruma.

¹⁹ Raghanina Mosis ipiika taki ririne da kau natuna makina bi kate wawaya siyirikuwana ikitadi na nuwanuwana ipughu kirakii, na nokodi akima benabenadi koya kayene dobodobove ivitavena yowoyowoghana da igawoworidi.

²⁰ Bi kau natuna makina meko wawaya siberana, ikabi da keyame igabuni. Wasina bi ikasigudaguda da iviyapukare bi rarime ivitavenayowoyeni bi Isrel damdi itupedi da siniuni.

²¹ Wasina bi Mosis, Eron ivitarakiyaneni iwona bo, “Mmkodi wawaya awaki tam biidi sibera bi kuvinaghovedi mmko tamumuna ghamana sibera?”

²² Na Eron iwonabodeyana bo, “O bada, genuwanuwam inapughu bi mmkodi wawaya na kwakovidi da yadi wiina metagha bi berona siyabera.

²³ Na siwonegu bo, ‘Geghomiiri da kiiravidae god kunabera da ininaghoveda bi inakoyayida. Bi noko tomoyina, Mosis iiyabo Ijipt kuburama ikabikanibuveda na gekayakovi da awaki itubugha touna biidi.’

²⁴ Na awonedi bo, 'Iyawogha taina yodi gouldma beraberadi gwabimiye na kokabitave-taveyana.' Wasina bi sikawara sipiika siveregu, na keyame avitavenageegeeyana na mmko kau natuna makina nuwane iguba mayeni da itubugha."

²⁵ Mosis ikita da Eron gerubana wawaya iyakabiwiidouvidi, bi sibera da kadiaviya matadiye toudi neghanegha waghata.

²⁶ Na taki matamketane imiiri bi irakapara bo, "Tam iyyabo Yawe God yana nawae, na piika tagu biidi!" Na Livai kana dam kamonama tomotomogha tupadi sivikasisitghomana bi sigwagwarawiikenavivireni.

²⁷ Bi iwonededi bo, "Yawe God, Isrel dammi yadi God, mma naboni iwona, 'Tupami yami seri koyouna bi konagho konarughu da taki tupana konavera rughuwoneni nawana da nawana bi warewaresimi, turaturami da maketurami kovikasunughana.'"

²⁸ Na dam Livai tomotomogha Mosis yana sisiya sikabisisireni bi noko gabudarine na tomotomogha yadi 3,000 sivikasunughana.

²⁹ Wasina bi Mosis iwonededi bo, "Tami, Yawe God kokabisisireni bi bera rotomanina kobera da warewaresimi, turaturami da maketurami kovikasunughanedi, na kata Yawe God ivimiiseyemi bi yatoretoireiremi naboni yana **priest** da konabagibagiyeni."

³⁰ Raghani ibori na Mosis wawaya iwonededi bo, "Tami tamumu bero kirakiina kobera. Na katana anaveramagha anagae koyae; da memeda tamumu noghotataveyanina Yawe God gwabinama anakabi tami kiiravimiye."

³¹ Wasina bi Mosis iveramagha igae Yawe God biidi bi iwona bo, "Mmkodi wawaya na bera berokirakiina sibera. Da toudimani kiiravidiye gouldma god sibera na siyapepeteni.

³² Bi katana, yadi tamumu kunoghotataveni, bi gegha na, memeda kagu waghawagha yam buka kamonama kasunaghataveni."

³³ Bi Yawe God iwonabodeyana bo, "Gegha, iyyawogha Tagu biidi tamumu sinaberana, yagu buka kamonama kadi waghawagha anakasunayi.

³⁴ Na kunagho, da yagu wawaya kuninaghovedi konanagho da gawara meme awonem na nabo, bi yagu aneya ininagho. Bi gegha da raghani inapiika na yadi tamumu kiiravine na aro anaveredi."

³⁵ Wasina bi wawaya kau natuna makina, Eron ibera bi sipepeteni kiiravine na Yawe God gubaga bero kirakiinama aro iveredi.

34

Akima benabenadi woudi

¹ Raghani viya murine, na Yawe God, Mosis iwoneneni bo, "Akima benabenadi bata kuboridi nokodi kugawoworana naboni, bi debadiye na sisiyidi mayimayiyidi anagiruma ware naghove naboni.

² Maram didibare na kabununagha, da kugae Sainai Koyane bi name kunabananigu."

⁴ Na Mosis akima benabenadi bata iboridi, bi didibare pomsowae akimidi ikawara igae Sainai Koyane, metagha Yawe God iwonenina naboni.

⁵ Bi Yawe God uuwa kamonagha iyowogha da nama yawata siyamiimiiri, na Tounamani kana waghawagha iwonenana mayeni, Yawe God.

⁶ Wasina bi Yawe God, Mosis naghone inomiiri bi irukwatu bo, "Tagu, na Yawe, bi kayowiiyayeyana da nuwatotowana kana God, na genuwanuwagu iyapughupughu yaininagha, bi nuwamonika da wiitumaghaneyana gwabiguve da aninuwayuyuna nonowa.

⁷ Bi nuwamonika gwabiguve da aninuwayuyuna nonowa kata da inanagho kimta 1,000 murine, bi iyyawogha bera beroberodi da tamumu sabera na ananoghotatavedi. Bi berabero wawayidi da natunatudi, tubutubudi, bi kate nosinosidi na aro anaveredi."

⁸ Bi Mosis ivituwapore oghogheyana da mayiyina iyowogha dobodobove bi God ikabepepi

⁹ iwona bo, "O Yawe God, memeda kuninuwamiise tagu biidi na arurupari da gwabimiye kunamake. Wiisuwona mmkodi damdi nuwanuwadi sikotakii, bi gegha da bagune, yama beraberodi da tamumu kunoghotatavedi bi kabimii da tamwosina yam wawaya."

¹⁰ Wasina bi Yawe God iwonabodeyana bo, "Kuwaiyana! Tagu wiiwaghasina maragasina aberabera Isrel damdi teya. Bi wawaya tupami naghomiye konakitagu bera ghamaghamadi anabera mekodi wawaya gegha naghove siyakita kubura mududiye siyatubughana. Basuna tami kiiravimiye na mmkodi anabera, na wawaya kamodiye komakamakena tupadi sinanaghara."

²⁸ Mosis gabudara 40 da nubabasu 40 name koya debane Yawe God yawata simakae, bi getana awaki iyakam bo iyaniunana. Bi touna wiiwaghasina maragasina sisiyidi - gwara yadi 10 akima benabenadi debadiye igiruma.

Mosis mayiyina iyayeyeghani

²⁹ Wasina bi Mosis Sainai Koyanama iyowogha bi imane na Wiiwaghasina Maragasina akimidi benabenadi bata ikabitawana. Touna koya debane God teya sivisisiya bi raghanina iveramagha iyowogha, na mayiyina iyayeyeghani bi geiyakovina.

³⁰ Eron da Isrel damdi sikita bi Mosis mayiyina iyayeyeghani na sinaghara da gesiyapiika ririnena.

³¹ Bi gegha da Mosis ikwatuvedi na Eron da Isrel dogadogara siveramagha bi ivisisiya toudi biyadi.

³² Wasina bi noko murine, na Isrel damdi tupadi simiiririya bi Mosis gwara tupadi Sainai Koyana debane Yawe God iwoneni, na naboni wawaya iwonawiiakovidi.

³³ Raghanina Mosis toudi biyadi wiisisiya yakabitore, na mayiturababara garanama mayiyina yasowo.

³⁴ Bi raghanina Mosis yanagho Yawe God yawata Kiregoru Kabikabikuwayina kamone wiisisiya biidi, na mayiturababara yakabitaveni patana da yakanibu. Bi raghanina yakanibu na metagha God iwonawiiyoyowaneni na Isrel damdi yawonedi,

³⁵ na Isrel damdi sakita da mayiyina na yayeyeghani. Wasina bi Mosis mayiturababara garanama mayiyina yasowo mayeni patana da Yawe God yawata wiisisiya magha biidi na yakabitaveni.

40

*Wasina bi Mosis puyo kiiravine wawaya ivibabiidi. Mmkodi puyodina na Kiregoru Kabikabikuwayina sinayoghani da kana sawara bi kate **prist** kadi kunagha kabikabikuwayidi. Wawaya puyo sipiikena kirakiyeni da mmkodi sawaridi rubana siyabera. Dam Jiuda kamonama tomogha kana waghawagha Bejarel bi dam Dan kamonama na tomogha kana waghawagha Oholiyab, bi kadi kabiwiiwita akakovidi, tomotomogha da wasiwasike mmkodi sawaridi sibera metagha God, Mosis iyyeveveni da iyaberana naboni.*

Kiregoru Kabikabikuwayina kabiwiimiirina

¹ Wasina bi Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo,

² “Nawaravi dagudaguna bi gabudara dagudaguna na yagu Kiregoru Kabikabikuwayina kona kabiwiimiiri.

³ Bi Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina, mekona gwara yadi 10 kamone na Kiregoruna kamone kutore bi tupayarayina beberama naghona kutorebabari.

⁴ Bi kiinabonabo kawari kurughu da kate kana sawara kiiravine sibera, na debane kutoura. Bi kate kibemiimiiri kawari kurughu bi kibedi debane kutoura.

⁵ Wasina bi sikoko gabugabuna gawarina gouldma sibera na Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina naghona kutore bi bebera kirorogi da Kiregoruna kunaguduni.

⁶ Bi suwara kadi gabugabuna puyo gabunidi kiiravine na yagu Kiregoru naghona matamkete kutore.

⁷ Bi dabira ghamana koghakogha kiiravine kabi da Kiregoru da suwara gabugabuna gawarina basudiye kutore bi rarimama kibonuvi.

⁸ Bi gawarina na beberama kutayinaviviridi da kunagaridi bi bebera siberana kuviro-roggi da Kiregoru garina matamketana inagudu.

⁹ Wasina bi toreirana mayawagina kabi bi Kiregoru da kana sawara tupadi kamone na debadiye kiwagha, bi kutoreireni, da touna kabikabikuwayina.

¹⁰ Bi suwara kadi gabugabuna gawarina puyo gabunidi kiiravine da kana sawara tupadi, mayawagama kiwayidi bi kutoreireni da kabikabikuwayina.

¹¹ Mayawagama dabira ghamana koghakogha kiiravine da kana miimiiri kiwayidi bi kutoreiredi.

¹² Bi Eron natunatuna yawata kupiikedi Kiregoru Kabikabikuwayina naghona da rarimama kiyekidi.

¹³ Bi Eron gara kabikabikuwayidima kikounayi, bi mayawaga debane kiwayi da kutoreireni tagu inabagibagiyegu naboni **prist**.

¹⁴ Natunatuna piikedi da prist kadi garama kikounayidi,

¹⁵ bi mayawaga debadiye kiwagha ware tamadinaki mayawagama kwiiwayi na naboni, da nonowa sinabagibagiyegu naboni prist. Toudi da nosinotsidi na kata da kimta muriye sinapiiika na prist bagibagina sinaberabera wiiwoneni.”

¹⁶ Mosis bera tupana metagha Yawe God iwonenina naboni ibera.

¹⁷ Wasina bi bodu wiibatane, na nawaravi dagudaguna bi gabudara dagudagune, na Kiregoru Kabikabikuwayina sikabiwiimiirini.

¹⁸ Mosis, koghora kadi miimiiri akimama siberana name bonayidiye koghoridi ikabi-wiimiiridi bi riiri da tupoga itoura.

¹⁹ Wasina bi sowo siberana Kiregoruna irikena debanagha sitore bi wowone na ribiribi bekadima sowo siberana tounama sikasitawani, metagha Yawe God iwonana naboni.

²⁰ Wasina bi Mosis akima benabenadi bata iyouna da Wiiwaghasina Maragasina Dedewagine iuwana. Bi paghodi kwakiye sivitupateete Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina nawanawane, bi kanataratawana, meko debane na tamumu koghatavenina gawarina ikabi da itaratawani.

²¹ Bi Dedewagina ikawari irughu Kiregoru Kabikabikuwayine bi tupayaragha beberina tupatupana ivirorogi da Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina iyababari, metagha Yawe God iwonana naboni.

²² Bi kibe kiinabonabo ikawari irughu Kiregoru Kabikabikuwayina kamone, bi tupa-yaragha beberina kubune kikiramutumutuba yana nawae itore,

²³ bi bred Yawe God biidi sipuyo na iyouna da debane itoura, metagha Yawe God iwonana naboni.

²⁴ Bi kibe miimiiri ikawari irughu Kiregoru kamone da wareregubugubura yana nawae itore da kiinabonabo imiiri karoneni

²⁵ bi kibedi Yawe God matane ivinawanawii, metagha Yawe God iwonana naboni.

²⁶ Bi sikoko gabugabuna gawarina gouldma sibera na ikabi da tupayaragha beberina naghone itore,

²⁷ bi sikoko igibu, metagha Yawe God iwonana naboni.

²⁸ Wasina bi bebera ivirorogi da Kiregoru matamketana iyagudu.

²⁹ Bi suwara gabugabuna gawarina puyo gabuna kiiravine Kiregoru matamketana naghone itore, bi debane ribiribi da bred isuwara, metagha Yawe God iwonana naboni.

³⁰ Bi dabira ghamana koghakogha kiiravine Kiregoru da suwara gabugabuna gawarina bi basudiye itore bi rarimama ivibonuvi amagha kiiravine,

³¹ na Mosis, Eron da natunatuna yawata name imadi da kayedi samagha,

³² raghanina Kiregoru kamone rughu biidina, bo nagho suwara gabugabuna gawarine na, metagha Yawe God iwonenina naboni ibera.

³³ Na Mosis, Kiregoru da suwara gabugabuna gawarina beberama igari wiikenavivireni, bi gari matamketane bebera ivirorogi. Wasina bi Mosis bagibagi tughurina ibera da ivikovini.

Yawe God yana kiniwa

³⁴ Wasina bi uuwa Kiregoru Kabikabikuwayina isowo, na Yawe God yana kiniwa ivibonuvi.

³⁵ Uuwa Kiregoru wowone itourawiipikapika na Yawe God yana kiniwa ivibonuvi kiiravine, na Mosis gerubana da iyarughu kamonena.

³⁶ Bi raghanina uuwa Kiregoru debanama inarukawari, na Isrel damdi sinaguguwa bi sinakivini sinanagho gawara tane.

³⁷ Bi uuwa geinarukawari, na kate gesinanaghona - patana da inarukawarina gabudarine na wasina.

³⁸ Na yadi pepewa gabudaridi tupana kamone, na Yawe God yana gwabigwabiyanu uuwa Kiregoru wowone gabudare siyakitakita, bi nubabasuve na keyama iyakararakata na siyakitakita.

Livitikas

Wonawiiakowa

Bariyawa gamodima (English) mmko bukana kana waghawagha na *Livitikas*, basuna mmko bukana na Livai kana dam yisisiyeni. Nokodi wawayidi ribana na **prist** siyiwiitedi, bi siyiwiita da Yawe God yana Kiregoru Kabikabikuwayina siyakoyakoyayi.

Tamumu wiimiisana suwarina

¹ Yawe God, Kiregoru Kabikabikuwayinama Mosis ikwatuveni iwona bo,

² “Mmkodi na suwara gabuna kadi wonawiiyeveyana, na Isrel damdi mma naboni kuwoned, raghanina wawaya iyyabo ribiribi kwasuwasuware Yawe God biidi na kau tana, bo sip bo gout tanagha kunakawari kunapiika yam suwara kiiravine.

³ Meboda yam suwara kau, na nokona ribiribi makina bi takutakukuna bi getana berona gwabinena. Kunakawari kunapiika Kiregoru Kabikabikuwayina matamketane, da Yawe God matanena tam wasina.

⁴ Bi imam ribiribina gayamine kutore, da yana basuna noko ribiribina kam gawara inakabi inarabobo da Yawe God noko rabobona iniwaghasineni da kam gawara ikabi da yam tamumu ikabitaveni, bi inaberam da matane na tam rotomanim.

⁵ Yawe God naghone kunakasunuyi, bi Eron natunatuna toudi na **prist** noko ribiribina ganiganina sinayouna bi Kiregoru Kabikabikuwayina matamketane, suwara gabugabuna gawarina nawanawana yadi 4 sineburidi.

⁶ Wasina bi ribiribina bekana kunasikataveni, bi kunarigha da kunataramutu.

⁷ Bi prist suwara gabugabuna gawarine kii raberabega sinatoura bi sininawiini.

⁸⁻⁹ Bi ribiribina dimna da kayena kukoghadi bi prist kunaveredi, da taridi tupadi bi gayama da nanara teya suwara gabugabuna debane keyama wowone sinatoura, da noko ribiribina ere tupana sinagabuni. Mmkona suwara gabugabunina, kam suwarina, bi ghabuna iwaratete kirakii Yawe God biidi.”

Yawe God kate bada Mosis iwonen da rubana wawaya sip bo gout bo ayabo da buruku wouna kedana mayimayiyina sinasuware naboni puyo gabugabunina. Mmkodi sawaridi gabunidi kiiravine na bada iwonawiiyeveni.

3

Wiiturana suwarina

¹ Yawe God iwona magha bo, “Meboda kau kunapuyo naboni wiiturana suwarina, na noko makina bo yagarina bi takutakukuna getana berona gwabinena.

² Bi Kiregoru Kabikabikuwayina matamketana naghone, imam ribiribina gayamina debane kutore bi kunakasunuyi. Bi Eron natunatuna toudi na **prist** ribiribina ganiganina sinakabi da suwara gabugabuna gawarina yadi nawanawana 4 sineburidi.

³⁻⁴ Bi dim kamonama nanara tupadi, da kubupisipisika yadi bata ere nanaridi da katekate gerena kuyouna bi kusuware. Bi prist wiiturana puyonama mmkodi dimdima inasuware naboni kam suwarina Yawe God biidi.

⁵ Wasina bi Eron natunatuna suwara gabugabunidi debane sinatoura bi sinagibu wiikapu.* Mmkona kam suwarina, bi ghabuna na iwaratete kirakii Yawe God biidi.”

Noko wawayina iyyabo ribiribi rapene na yana rakaraka da turaturana yawata ribiribina iyyuvina sinakani. Mmkodi na Yawe God yana sisiya kau kiiravine. Sisiyidi mayimayiyidi ivisisiya sip bo gout sapuyo naboni wiiturana suwarina kiiravine.

13

Beka gubagidi kana wiieveyana

¹ Wasina bi Yawe God ivisisiya Mosis da Eron biiyadi iwona bo,

² “Meboda iyyabo gubaga ghamana, nota bo sinina inaruyano bi yaberabera da beka gubagina ghamana, na yana wawaya sinapiikeni **prist** biiyadi, Eron, bo natunatuna tana.

³ Da prist gubagina sinakabikita yapori, bi ghunighuni gubagina kamone miimiiridi sinapoe bi gubagina inayokirakii sini kamone, na wasina nokona beka gubagina ghamana. Wasina bi prist wawaya inawonedi bo, ‘Mmko wawayina na God matene na idadabu.’

* 3:5: Didibara patepatena da ravidu patepatena prist puyo gabugabunidi sasuwara Isrel damdi kiiravidiye, bi wiiturana suwaridi sakabi da puyo gabugabunidi debane sinatoura.

⁴⁵ Iiyabo beka gubagina ghamana gwabine na gara tamogosigosiridi iniyagha, gayama ghunighunina geininasina, bi kawana inakasibabari bi wawaya biiyadi inarukwatu bo, 'Tagu na dadabugu! Gekonapiika ririguvena!'

⁴⁶ Raghanina gubagina gwabine inamakamake na touna patana dadabuna. Na tanaduma taki kubune inamakae, wawaya gwabidima inibogae."

17

Ribiribi ganiganidi sisiyina

¹⁰ Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo, "Raghanina wawaya ribiribi inakasunuyi, na ganiganina inororotaveyana bi noko murine inakani. Meboda Isrel wawaya tana bo kubura wiibata wawaya yawata komakamake bi iyuwa ere ganiganina inakani, na noko wawayina tagu anamiiri kubuteni da getagu yagu wawaya.

¹¹ Sawara yawawawiidi tupadi yadi yawa na ganigani kamone, bi ganigani averemi da suwara gabugabuna gawarina debane yami tamumu iyakoghatavedi. Na ganiganina yana basuna na yawa, noko biidi na tamumu yakoghataveyana."

18

Wiimumurana kana wonawiiyoyowana

¹ Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo,

² "Isrel damdi kuwonedida Tagu na Yawe yami God.

³ Gegha konabera da ware Ijipt damdi siyaberaberana, iyyawogha yadi kubure koya makamakena naboni, bo konabera da ware Kenen damdi siyaberaberana, iyyawogha yadi kubure akabimi tanaghonagho na naboni. Geyadi kedagha konanaghona.

⁴ Tagu na Yawe God, noko biidi yagu gwara da wonawiiyoyowana kokabisisiredi da konabera.

⁵ Memeda yagu gwara konakabisisiredi bi wonawiiyoyowana konabera, na yawa gwabidima konakabi, Tagu Yawe God.

⁶ Tagu Yawe God, na yagu sisiya kowaiyana, da getana iyyabo yana rakaraka ririne yawata sinimumuranana.

¹⁹ Gegha wasike nawaravi yakabikabi, bi yawata konimumuranana, basuna touna na dadabuna.

²⁰ Gegha tomogha tana wavinena yawata konimumuranana - memeda naboni konabera na konidadabumi.

²¹ Gegha natunatumi konapuyo, god Molek* yana suwara gabugabuna gawarina debane. Tagu na Yawe yami God, bi memeda naboni konabera na kagu waghawagha konisinimayamayayi.

²² Gegha tomogha tana tomogha turana yawata sinimumuranana, mayimayiyina wasike teya; Mataguve na mmko ibero kirakii.

²³ Gegha tomogha bo wasike tana ribiribi teya sinimumuranana, memeda naboni konabera na tami konadadabu.

²⁴ Gegha mmkodi beradi konabera da konidadabumi. Basuna nokodi wawaya Kenen kubure samakamakena naboni sibera da mataguve na sidadabu, noko biidi na kuburi-nama ivikanibuvedi bi tami konarughu kamone."

19

Nuwapoya vitadi gwaradi

¹ Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo,

² "Isrel damdi tupadi kukasi wiitaghomidi bi kuwonedida Tagu Yawe yami God na kabikabikuwayigu, na kobera da kabikabikuwayimi.

¹⁷ Iiyabo berona inabera tam biidi, na noko berana gegha nuwanuwam kamone kunatorena, bi gegha da nuwamiiseye kisisiya wawayina biidi, bi berana kuvirotomani wawayina yawata, da gegha iniberomna.

¹⁸ Gegha biwa kunakabina bo nuwanuwam patana inapughu yam wawaya waghata biidi, bi gegha da maketoram kinuwayuyuneni naboni tammani kwiinuwayuyunemna. Tagu na Yawe God."

20

Raborabobodi kanumidi gegha yawata wiisisiya

⁶ Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo, “Isrel damdi kuwonedo da iyyabo sawara yana basuna kabina kiiravine, na Tagu, Yawe God initarakiyanegu. Bi gegha wonawiiyoyowana kiiravine na inanagho iyyabo, raborabobodi kanumidi yawata sisisiya na wawayina biidi. Memeda wawayi naboni inabera, na anamiiri kubuteni da getagu yagu wawayi.”

24

Biwa kabina kana wonawiiyoyowana

¹⁹ Yawe God, kate bada Mosis iwonena mayeni bo, “Isrel damdi kuwonedo da iyyabo wawayi iniruberowaneni, na awaki ibera, na mayimayiyina touna biidi konabera.

²⁰ Meboda irikena inakasiyiini, na touna bada mayimayiyina konabera da irikena tana konakasiyiini. Bi meboda wawayi matana tana inibero, na mayimayiyina touna bada naboni matana tana kovibero. Bi meboda wawayi nighona tana inakasiyige, na mayimayiyina touna bada naboni nighona tana kokasiyige. Wawayi iyyabo nokodi bera berodi naboni inabera, na mayimayiyina bada bera berodi naboni touna biidi konabera.

²¹ Iyyabo wawayi tana yana ribiribi inakasunuyi, na inimiisana da initaparari. Bi iyyabo wawayi tana inakasunuyi, na mayimayiyina touna bada kokasunuyi.

²² Tagu na Yawe yami God, noko biidi mmkodi gwara na tami tupami kiiravimiye, Isrel dammi da kate kubura wiibata damdi iyyawogha kamomiye samakamakena.”

Nambas

Wonawiiakowa

Bariyawa gamodima na mmko bukana kana waghawagha na *Nambas* basuna yana chapter dagudagudi yadi ruwamaruwa na Isrel yana wiiyogha tomotomogha yadi koroto sikabiyavina da kate kadi dam yisisiyedi. Mmko bukana bada yawonawona da metagha Isrel damdi, bodu yadi 38 mayabe siyamakamakena, da awaki siyaberabera bi metagha Sainai Koyanama sipepewa sinagho Kenen kubura wiibarabarate.

6

Eron yana wiimiiseyana Isrel damdi biiyadi

²² Yawe God, Mosis iwonen bo,

²³ “Eron da natunatuna kuwonedi da Isrel damdi siniimiiseyedi na mmkodi sisiyidima sinawonedi.

²⁴ “Yawe God inimiiseyemi,
bi inabodami.

²⁵ Yawe God mayiyina inabera da inaruyeghani debamiye,
bi miisena inabera tami biiyadi.

²⁶ Yawe God nuwamiiseye inakitakitami,
bi nuwaruriri inaveremi.’

²⁷ Raghanina Eron natunatuna yawata kagu waghawaghae Isrel damdi siniimiiseyedi, na Tagu wosina toudi animiiseyedi.”

13

Kitawiikighu damdi yadi twelve

¹ Yawe God, Mosis iwonen bo,

² “Isrel damdi kadi dam yadi 12 kamodima, babada tadigegha kuvinegha dam nununagha kiiravidiye bi sinanagho da Kenen kubura, meko Isrel damdi avereveredina sinakitawiikighuni.”

³ Na Mosis metagha Yawe God iwonen na ibera. Da Isrel kana dam yadi 12 kamodima babada tatadigegha ivinegha, bi Paran mayabine yadi takima iviporadi sikanibu sinagho.

¹⁷ Raghanina Mosis iviporadi siyakanibu da Kenen kubura siyakitawiikighuni na iwoned bo, “Kikiramutumutuba yana nawae kogae da Negeb kubura makewapana koverarughuwoneni bi korughu konagho koyakoya kubure.

¹⁸ Da kuburina akovina konakabi, bi wawaya viya name samakamake, bi meboda maragasidi bo noganogadi?

¹⁹ Bi tanawa akovina konakabi, miisena bo berona? Awaki kwanatudiye samakamake ere papadi bo debae gepaapadina?

²⁰ Bi dobodobona kanakita metagha? Moumourina bo gomagomarina? Bi name kii bo gegha? Bi kovimatipo da kuburina kana kiiuwa mududi kokawara koveramagha.” (Mmkona greip yadi meni dagudaguna irina).

²¹ Na tomotomoyidi kikiramutumutuba yana nawae sigae sinagho da tanawa sik-itawiikighudi Zin mayabina wareregubugubura yana nawae bi igae inagho patana da kubura kana waghawagha Reob, nokona kubura kana waghawagha Lebo-Hamat ririne kikiramutumutuba yana nawae.*

Kitawiikighu siveramagha

²⁵ Kuburina sikitawiikighuni ikovi bi gabudara 40 sikovi murinena siveramagha,

²⁶ Mosis, Eron da dam Isrel tupana biiyadi Paran mayabine, kubura kana waghawagha Kedesma. Bi yadi kitawiikighu warana dam Isrel biiyadi sivimaghamaghatara da kate noko kuburinama kiiuwa sikawara siveramagha na siviyevevedi.

²⁷ Wasina bi tomotomoyidi, Mosis siwoneni bo, “Tam noko kuburine kuviporami kanagho, na tanavina moumourina, da kwabudi miisedi; bi kam wiiveveveyana na kiiuwadi makatanina noko kuburinama.

* **13:21:** Mmko yana basuna mmkodi tomotomogha Kenen kuburina tupana sivitukitakita yegii ghamane da inagho Jordan rarimine bi wareregubugubura yana nawae barate da inagho kikiramutumutuba yana nawae barate.

²⁸ Bi gegha da wawaya noko kuburine samakamake na toudi maragasidi, bi yadi kwanatu na ghamanakidi da papadi na bada maragasidi. Bi Anak nosinosina kakitadi, da wawayidina imaraguriguri. ²⁹ Bi Amelek damdi Negeb kubure samakamake, bi dam Hitti, Jebusi da Amori na koyakoya kubure samakamake, bi Kenen damdi yegii ririne samakamake da kate Jordan rarimina rurerenagha.”

³⁰ Wasina bi Keileb iwona na wawaya, Mosis sigwagwari siyamiimiiri na sivorab-orabobo bi iwona bo, “Touda rubana nokodi wawaya tanageiwayidi bi tanavina tanakabi, na kata tanagae tananagho da kuburina tanakabi tanirapeneni.”

³¹ Bi gegha da tomotomogha iiyawogha yawata sigae sinagho na siwona bo, “Gegha, nokodi wawaya na sivimaragata kirakii, bi gerubana tananagho da yawata tanirouwana.”

³² Na noko tanavina sikitawiikighuni na kiiravine wara berona Isrel damdi biiyadi sivi-sisiya, siwona bo, “Tanawa meko kakitawiikighuni, na wawaya kamone samakamakena yiberodi. Nokodi wawaya name kakitadi na imaraguriguri.”

³³ Bi kate Napili damdi bada name kakitadi. (Toudi na Anak nosinosina). Bi toumii kakita mayemii da toudi matadiye, na kagisi kirakii ware tatata naboni toudi riridiye.”

14

Wawaya sigwini

¹ Wasina bi dam Isrel tupana sidagu gamo ghamanama sinasiyapa, da noko nubaba-sune na siduu raghani.

² Da gwinima Mosis da Eron siviaviyedi, siwonedo bo, “Toumii kakayoveni da name Ijiptne kayarabobo! Bo meboda mma mayabe.

³ Bi awaki kiiravine na Yawe God yanavenaveda noko kuburine, da wawaya name sinikasunughaneda? Bi natuwavineda da natunatuda sinaroda naboni neneyana. Bi iymiise kirakii da meboda tayaveramagha Ijiptma!”

⁴ Na siwonena mayedi bo, “Touda kiiravidaa kada wiinaghowana tana tanavineyi bi tanaveramagha Ijiptma.”

⁵ Wasina bi dam Isrel tupana naghodiye bi Mosis da Eron sipepeta da mayiyidi siyowogha dobodobove.

⁶ Bi Nun natuna Josuwa da Jepune natuna Keileb, na kitawiikighu damdi yadi bata svinuwapoya na kadi gara sitayina gosigosira,

⁷ bi dam Isrel tupadi siwonedo bo, “Noko kuburina tupana kavera rughuwononi da kakita wiikighuni bi tanavina na imiise kirakii.

⁸ Memeda Yawe God ininuwamiise touda biiyadi, na noko kuburine inakabida tanarughu da inavereda. Bi tanavina na mounourina da kwabudi miisedi bi ribiribi peyaridi.

⁹ Bi gekonikuwamira da Yawe God koniaviyenina, gegha kuburina wawayidi konanagharedina, basuna Yawe God na gwabidaa bi toudina gegha kadiwiiwita tana meme, bi rubana da tanageiwayidi, noko biidi na gekonanagharedina.”

¹⁰ Wasina bi wawaya tupana siwona da Josuwa da Keileb akimama siyarouvidi da siyikasunughana. Bi gegha da Yawe God yana kiniwama irumaghatara dam Isrel tupadi biiyadi, Kiregoru Kabikabikuwayina naghone.

God, Mosis iwone ni da iyikuwamira bi wawaya iynaghovedi siyanagho mayabe, da Yegii Idurina kanarutayine siyataveyana.

God iwona da yana wawaya aro inaveredi

²⁶ Wasina bi Yawe God, Mosis da Eron iwonedo bo,

²⁷ “Raghani viya mmkodi wawaya kawakekedi gwinima siniaviyegu? Isrel damdi yadi gwini Tagu biidi na awaiyana!

²⁸ Na noko biidi mmko sisiyina kowonedo: Yawe God yawonawona bo, ‘Wiisuwona da awaki beradi sisiyidi awaiyana kosisisiyedi na nokodi bera anabera tami biiyadi.

²⁹ Bi iiyawogha sikabiyavimi da kami bodu 20 bi nabo igae, na mma mmko mayabine konarabobo, basuna tupami gwinima koviaviyegu na kiiravine,

³⁰ bi kubura meme avisuwona da ayaveremi, na tupami kate gegha konarughu da konamakena. Wasina Jepune natuna Keileb da Nun natuna Josuwa, toudi kawagha sinarughu noko kuburine.

³¹ Bi natunatumi kiiravidiye mekodi kowona da kami aviya sinayouna ware neneyana, na anakabidi sinarugha noko kuburine, meko kosinighiiyeni na name sinamake.

³² Bi tami na mmko mayabine konarabobo.

³³ Bi natunatumi na bodu 40 mmko mayabine sip sinakoyakoyagha patana da tupami konarabobo. Bi geyami wiitumaghana gwabiguve kiiravine na sinakabikwarakwara.

³⁴ Tami tanavina gabudara yadi 40 kokita wiikighuni kiiravine, na bodu 40 aro anaveremi bodu tanagha, na gabudara tana kiiravine. Bi koberagu da kami aviya kiiravine na noko kabikwarakwarana damina konakabi.

³⁵ Tagu, Yawe God iisisiya, da wiisuwona mmko berana anabera mmko damna kawakekedi tupadi biiyadi, i yawogha sivituwikapukapu da siaviyeguna. Bi mma mayabe yadi tughura sinabanani, da mma tupadi sinarabobo.’ ”

20

Miriyam irabobo

¹ Wasina bi nawaravi dagudagune, na dam Isrel tupana siverakanibu Zin mayabine, da Kedes kubure sivitaki. Bi Miriyam name irabobo na sidogu.

Dam Isrel sigwini magha

² Bi noko kuburine rarima gegha kiiravine, na wawaya tupadi Mosis da Eron sigwagwaridi bi siviaviyedi.

³ Da gwinima Mosis siwoneni bo, “Toumii kakayovena kiirakiyeni da warewaresimii yawata kayarabobo, Yawe God matane sirabobona naboni.

⁴ Awaki kiiravine touda Yawe God yana wawaya mabo kukabi kanibuvada mmko mayabine, da yada ribiribi yawata tanarabobo?

⁵ Awaki kiiravine kubera da Ijpt kubura kakuyoveni bi kapiika mmko kuburina berone? Mma na getana wit bo kogheya, greip bo pomegrenate,* bi getana rarima da niuna.”

⁶ Wasina bi Mosis da Eron, wawaya tupadi sikuyovedi bi sinagho Kiregoru Kabik-abikuwayina matamkete bi mayiyidi siyowogha dobodobove. Na Yawe God yana kiniwa yeghanina irumaghatara toudi biiyadi,

⁷ bi Mosis iwonen bo,

⁸ “Yam dighona kabi bi waresim Eron yawata Isrel tupadi kokwatu wiitaghomidi. Bi wawaya matadiye noko akimina kuwoneni da rarima inaveremi. Noko kedane na tam akimama rarima kunapiikeni toudi kiiravidiye, da yadi ribiribi teya sinaniuna.”

⁹ Na Yawe God, Mosis iwonen na naboni ibera da naghona bi dighonina ikabi.

Mosis akima irouvi

¹⁰ Wasina bi Mosis da Eron wawaya tupadi sikwatuvedi na akima ghamana naghona sivitaghomidi, bi Mosis iwona bo, “Kowaiyana, tami wawaya kawakeekeemi, bo mmko akiminama rarima kanapiikeni kiiravimiye?”

¹¹ Bi Mosis yana dighona imane na irukabepi da akimina irouvi raghani bata, na rarima ivitisiyo ikanibu da wawaya tupadi da yadi ribiribi yawata siniuna.

¹² Bi gegha da Yawe God, Mosis da Eron iwoned bo, “Tami Isrel damdi matadiye gekoyitumaghanegu bi gekoyiyeveveyana da Tagu kabikabikuwayigha kiiravine, na mmko damna kate gekoninaghovedi meko kuburina avisuwona da ayaveredina nabo.”

Eron yana rabobo

²³ Bi Idom kubura kana wiibarabarate, Hor Koyane Yawe God, Mosis da Eron iwoned bo,

²⁴ “Tami kubura Meriba rarimine gekoyakabisisiregu kiiravine, na Eron gerubana noko kuburina Isrel damdi avereveredi na inarughuna, bi touna mma inarabobo.

²⁵ Na Eron da natuna Eliesa kurutayinidi kogae Hor Koyana debane.

²⁶ Bi name **priest** garadi Eron gwabine na kabitavetaveyana bi natuna Eliesa kikounayi, kiiravine Eron nama inarabobo da inanagho nosinosinanakim biiyadi.”

²⁷ Mosis awaki tupana Yawe God iwonen na naboni ibera. Da wawaya tupadi matadiye bi Hor Koyana saghiini sigae.

²⁸ Mosis, Eron kana gara ikabitavetaveyana bi natuna Eliesa ivikounayi, bi Eron name koya debane irabobo. Wasina bi Mosis da Eliesa koyama siveramagha siyowogha,

²⁹ bi raghanina dam Isrel akowa sikabi da Eron irabobo, na tupadi gabudara 30 kiiravine sidou.

21

Bronsma mota sibera

14:33: Acts 7:36   **20:2:** Exo 17:1-7   * **20:5:** Pomegrenate na kiiuwa tana bi Isrel damdi kadi kam tana. Bi kana kam na metemetevina, bi kana kita na ware pasiporo bi ghamanakina.

⁴ Bi Hor Koyana sikuyoveni bi sitouyana Yegii Idurina kedana sikabi, da Idom kubura siyaveravivireni. Bi gegha da kedae wawaya nuwanuwadi sipughu basuna yadi wagawaga iyaguriguri.

⁵ Na toudi gwinima God da Mosis siviaviyedi siwona bo, “Awaki biidi Ijptma kok-abikanibuvada da mma mayabe tana rabobo? Tournii kam da rarima gegha! Bi kate geyama kayowana mmko kamna berona!”

⁶ Wasina bi Yawe God, mota googonidi iviporadi sirughu wawaya kamobasudiye da siyakanikanidi, na dam Isrel korotodi sirabobo.

⁷ Na wawaya sipiika Mosis biidi bi siwona bo, “Tournii bera berona kabera raghanina Yawe God da tam biidi kagwinina. Bi kiiravimiiye Yawe God biidi kurupari da mmkodi mota gwabimiima inakabitavetaveyana.” Na Mosis wawaya kiiravidiye irupari.

⁸ Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Mota googonidi gubadi tana kubera bi kiikera damone kiyatawatawani. Memeda mota, wawaya tana inakani na inakayogagawa inakita na inayawa.”

⁹ Noko biidi Mosis, bronsma mota igubani bi kiikera damone ikiyatawani. Da memeda mota, wawaya tana inakani na inakayogagawa da bronsma mota beraberana inakita na inayawa.

Sinagho Moab kubure

¹⁰ Wasina bi dam Isrel sitouya sinagho da kubura kana waghawagha Obotne sivitaki.

¹¹ Bi Obot kubura sikuyoveni sitouya na sinagho mayabe kubura kana waghawagha Iye-Abarim, Moab kubure raghani matana nawane.

¹² Bi nama sitouya na sinagho viriri kubura kana waghawagha Jeredne sivitaki.

¹³ Wasina bi nama sitouya magha na sinagho da kikiramutumutuba yana nawae Anon rarimina rurere sivitaki, mayabe dam Amori yadi kubura kana wiibarabarate (Anon rarimina na barata, touna Moab kubura da Amori kubura itupayarayidi).

Amori yadi kiiwawo Siyon sigeiwai

²¹ Wasina bi Isrel damdi sawariyonayona sidarudi dam Amori yadi kiiwawo Siyon biidi da siyawoneni bo,

²² “Tournii yama wiina da yam kubura kanavera rughuwoneni. Bi gekeda kanituirana da yami kwabuve kanarughuna, bo yami doguve rarima kananiunana. Tournii Kiiwawo yana kedagha kawagha kananagho patana da yam kubura kanaveratupiireni.”

²³ Bi gegha, kiiwawo Siyon geiyiwaghasina da Isrel yana kubura siyavera rughuwoneni. Touna yana aviya damdi ikwatu wiitaghomidi bi sikanibu sinagho mayabe da dam Isrel teya siyaviya. Raghanina kubura kana waghawagha Jahasne siverakanibu na name dam Isrel teya sivirouwa.

²⁴ Bi gegha da Isrel sigeghomiiiri da yadi serima kiiwawo Siyon sigeiwayi bi yana kubura sikabi, Anon rarimine da igae inagho Jabok rarimine, bi gesiyano kirakii wasina Ammon damdi yadi barate, basuna yadi barata na ere maragasidi siyakighukighu wiimasiyeni.

²⁵ Dam Isrel sigeghomiiiri da dam Amori yadi kwanatu tupadi sivirapeneyana da kamodiye sitoura wiipikapika, yadi kwanatu ghamana Hesbon da kate kwanatu gisigisidi ririrena.

Basan yadi kiiwawo Og sigeiwayi

³¹ Dam Isrel, Amori damdi yadi kubure sitoura wiipikapika simakae.

³² Bi Mosis tomotomogha idarudi da Jasa kwanatuna siyakitawiikighuni, murine na dam Isrel sigeghomiiiri da kwanatu gisigisidi ririne teya sivirapeneyana bi Amori damdi nama makamakedi sirukwavina sikanibu.

³³ Wasina bi dam Isrel simiiri wamira da keda yageege Basanma na sikabi sinagho. Bi Basan kana kiiwawo Og yana aviya damdi teya sikanibu da kubura kana waghawagha Dreine sivirouwa.

³⁴ Bi gegha da Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Gekunanagharenina, kiiravine touna, yana wiaviya damdi tupadi da kate yana kubura imadebamve atoretoredi. Bi Amori damdi yadi kiiwawo Siyon, iiyabo Hesbonne iyibada bi metagha kuberani na naboni mayimayiyina kunabera kiiwawo Og biidi.”

³⁵ Na dam Isrel, kiiwawo Og, natunatuna da yana wiaviya damdi sigeiwayidi, getana iiyabo siyakabiwiadina. Wasina bi yana kubura sikabi sivirapeneni.

22

Balam isinighii da Isrel iymagidi

¹ Wasina bi Isrel damdi sitouya sinagho da Jodan rarimina ririne, Moab ruwi-ipikapikane sivitaki bi nawane na Jeriko kwanatuna.

² Raghanina Jipo natuna Balak, Moab kana kiiwawo iwaiyana da Isrel damdi awaki sibera dam Amori biyyadi,

³ bi kate Isrel damdi yadi viya nama, na yana wawaya teya sinaghara kirakii.

⁴ Wasina bi Moab damdi Midiyan babada siwonedo bo, “Mmko korotona ghamana bi sawara tupadi sigwagwarida na siniberodi, ware metagha kau kwabuwei rei tupadi yakamkovi na naboni.”

⁵ Bi noko raghanine na Jipo natuna Balak, touna Moab kana kiiwawo kiiravine, na sawariyonayona iviporadi da Beo natuna Balam biidi, touna yana kubura wadubowe Petone iyamakamake Euprate rarimina ririne. Na Balak wara idaru iwone ni da iyapiika touna biidi na iwona bo, “Dam tana Ijptma ipiika. Toudi kubura tupana sakabikabimumu bi ririguve samakamake.

⁶ Bi sivarimaragata kirakii getagu naboni, na piika kiiraviguve kunimagidi. Memeda noko murine na rubana anageiwayidi da anarukwawina yagu kubura sinakanibutaveni. Akovi da raghanina wawaya kwiimiiseyeni, na wiimiiseyana yakabi bi raghanina wawaya kwimagi, na noko wawayina yakabikwarakwara.”

⁷ Na Moab da Midiyan babada sitouya, na imaga kana wiimiisana manena sikawari da Balam siyavereni da Isrel iyimagidi. Raghanina sipiika Balam biidi, na Balak metagha ivisisiyana siwonavereni.

⁸ Wasina bi Balam iwonedo bo, “Kata nubabasuve mma yawata tanakena, bi maram yagu wonabodeyana metagha Yawe God inaveregu na anawonemi.” Na Moab babada nama Balam yawata simake.

⁹ Bi God ipiika Balam biidi iwona bo, “Noko awaki wawayidi tam yawata komakamake?”

¹⁰ Na Balam iwona bo, “Jipo natuna Balak, Moab damdi yadi kiiwawo wara idaru tagu biidi iwona bo,

¹¹ “Kuwaiyana, dam tana Ijptma sipiika. Toudi kubura tupana sakabikabimumu na piika da kiiraviguve kunimagidi. Memeda noko murine na rubana da anagogona kuridi da anarukwavinidi.”

¹² Bi gegha da God, Balam iwone ni bo, “Geyawata konanona. Bi gegha Isrel damdi kunimagidina, basuna toudi nada wiimiiseyana sikabi.”

¹³ Bi raghani ibori na Balam igeghomiiri da Balak yana sawariyonayona iwonedo bo, “Yawe God geiyiwaghasinegu da yawata tananaghona, na koveramagha yami kubure.”

¹⁴ Na Moab babada siveramagha Balak biidi bi siwone ni bo, “Balam isinighii na geyawata kayapiikana.”

Wasina bi Balak, babada ghamaghamadi iviporadi sinagho Balam biidi. Bi Balak iwona da miisana ghamana Balam iyavereni memeda iyapiika da Isrel damdi iyimagidina. Katana God, Balam iwone ni da tomotomoyidi teya sinanagho Balak biidi, bi God metagha iwone ni da iyabera na naboni kawagha inabera.

Balam yana donki

²¹ Na Balam didibare igeghomiiri da yana donki ikabununayi bi Moab babada yawata sinanagho Balak biidi.

²² Bi gegha da, God nuwanuwana ipughu Balam biidi basuna touna nokodi babada yawata sinagho, na Yawe God yana aneya Balam yana keda imiriboda ware aviya naboni. Balam na yana donki debane iyamakamake bi yana wiitamamariyana tomotomogha yadi bata yawata siyanono.

²³ Bi raghanina donki, Yawe God yana aneya ere serina keda basune ikita iyamiimiiri, na kedama ivituirana irughu kwabuwei. Bi Balam yana donki irouvi bi ibera da iyiveramayi kedae.

²⁴ Wasina bi Yawe God yana aneya wain kwabudi yadi bata basudiye keda gidorona imiriboda, bi nawana da nawana na papa akimama sibera.

²⁵ Raghanina donki, Yawe God yana aneya ikitana, papae iviriya da Balam kayena iwasiaturatu. Na Balam, donkina iromayeni.

²⁶ Bi Yawe God yana aneya ivinagho da taraboga gisina imiriboda, bi getana taraboga meme da wiikasiwamira katakatiye bo duggedugeye.

²⁷ Raghanina donki, Yawe God yana aneya ikitana, Balam rogune ikenayowogha. Na Balam nuwanuwana ipughu na yana dighonama irouvi.

²⁸ Wasina bi Yawe God, donki kawana ikimotatari na Balam iwone ni bo, “Tagu getana awaki berona ayabera tam biidi, bi awaki kiiravine na kurouvigu da raghani aroba?”

²⁹ Na Balam iwona bo, “Tagu kuberagu da wawaya matadiye na naboni ware neghanegha. Tagu akayovena kirakiyeni da memeda seri ayakabi imaguve, na kata ayagwarunuyim!”

³⁰ Wasina bi donki iwona bo, “Taguna yam donki, bi raghani nonowa debaguve kwageru bi kwawagawaga. Bi naghove, naboni abera tam biidi, ware kata abera na naboni, bo gegha?”

Na Balam iwona bo, “Gegha, getana naboni kuyaberana.”

³¹ Wasina bi Yawe God, ibera da Balam ikitarunagha da aneya ikita keda basune iyamiimiiri bi imanena seri iyakabikabitawani. Na Balam ipepeta da mayiyina iyowogha dobodobove.

³² Na Yawe God yana aneya iwona bo, “Awaki biidi yam donki kurouvi da raghani aroba? Kuwaiyana, mmko yam wagawagana mataguvana ibero kiirakii, na apiika da anaviyem.

³³ Bi yam donki ikitaguna raghani aroba naghoguve ivikasirana. Bi memeda noko geiyaberana, wiisuwona tagu ayakasunuyim, bi touna iyayawa.”

³⁴ Wasina bi Balam, Yawe God yana aneya iwona donki bo, “Tagu bera berona abera, geayakovi da tam keda basune kuyamiimiiri wiaviyegu kiiravine. Noko biidi memeda mmko yagu wagawagana matamve inabero na kata anaveramagha.”

³⁵ Yawe God yana aneya iwona bo, “Mmkodi tomotomogha yawata konagho, bi awaki anawonemna toudi kawagha kisisiya.” Wasina bi Balam, na Balak yana babada yawata siveramagha sinagho Moab kubure.

23

Raghani aroba Balak da Balam suwara sibera, da meboda Balam Isrel damdi iyimagidi, bi nonowa na Balam gerubana iyimagidina. Touna wasina God kawagha iyisisiyeni da metagha miisena iyabera Isrel damdi biyadi. Balam, God wonana raghani ruwamaruwa ivisisiyana. Mmkona yana sisiya wiibatana.

¹⁸ Wasina bi Balam mmko warana ivisisiyeni:

“Balak, Jipo natuna,

piika da yagu sisiya kunawaiyana wiimasi.

¹⁹ God touna gegha wawaya wotana, gemeyani iyiyabana.

Bi touna gemeyani yananogho iyawamiwamirina, naboni wawaya saberaberana. Bi nonowa yabera da awaki yawoneni na inabera.

Raghanina yisuwona da awaki berana inabera, na naboni yatubugha.

²⁰ Tagu iwonegu da mmkodi wawaya animiiseyedi.

Touna ivimiiseyedi, na gerubana noko wiimiiseyanina anawamirina.

²¹ Yawe yadi God na gwabidiye,

Toudi rukwatuma sakabepepa da touna na yadi kiiwawo,

Bi piropiro bo nuwapoya ghamadi

gegha inapiikedi Jeikap nosinosina biyadi,

toudi na Isrel damdi.

²² God, Ijipt kuburama ikabikanibuedi,

bi yana maragata na ware garagara kau makina naboni geananamanina.

²³ Wawaya gerubana dam Isrel sinimagidina

toudi kate gerubana imapuma siniberodina.

Kata na wawaya, Jeikap nosinosina sinisisiyedi, toudi na Isrel damdi:

‘Kokita awaki beradi ghamaghamadi God ibera yana wawaya kiiravidie!’

²⁴ Bi Isrel damdi na ware laiyeon naboni maragasina

Yageghomiiri da kana aviya yunugha yakam

bi ganiganidi yaniuna.

Murine na yakena yowogha da yiyawitaveyana!”

24

Wasina bi Balam yana wonakasiyaragha wiiruwamaruvina ivisisiyeni, iwona bo:

¹⁷ “God iviyevevegu da wawaya tana kate murigha inapiika,

tagu akitani, bi gekatota iyapiipiikana.

Bi kiiwawo tana inapiika, naboni kewokewo,

Jeikap nosinosina, toudi na Isrel damdi kamodima.

Touna, Moab damdi mayitepadi inarouwa

bi Set damdi deudeudi inagawowora.

¹⁸ Bi kana aviya, Idom damdi inageiwayidi,

da yadi kubura inakabi,
na dam Isrel inimaragata kamokamogha.
¹⁹ Wiinaghowana tana Jeikap nosinosina kamodima inapiika
bi Moab damdi toudi Ir kwanatune patana samakamake na iniberodi.”

25

Dam Isrel, Baal sipepeteni

¹ Raghanina Isrel damdi Sitimne siyamakamake, na tomogha sidagu wiimumurana beradi siyaberabera Moab wasiwasike yawata.

² Wasina bi mmkodi wasiwasikedi, tomotomogha siviynedi da yadi god siyasuwasuwaridi, na Isrel tomotomogha, Moab wasiwasike yawata sikam da yadi god sipepetedi.

³ Mmko kedane dam Isrel, Moab damdi sivirukapuvedi da Baal-Peo sipepeteni, na Yawe God nuwanuwana ipughu kirakii na gubaga bero kirakiina ivipora Isrel biiyadi.

⁴ Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneneni bo, “Wawaya kadi wiinaghowana kabidi, da naghoguve bi gabudare koroto matadiye kikasunughana da Isrel damdi biiyadi genuwanuwagu inapughu maghana.”

⁵ Na Mosis dam Isrel kadi babada iwonedni bo, “Tami tatadigegha, tomotomogha iiyawogha yami wiibadana rogune bi sivirukapuwana da Baal-Peo siyapeepeteni na kovikasunughana.”

⁶ Wasina bi Mosis da dam Isrel na Kiregoru Kabikabikuwayina matamketana naghone siyiduduwana, bi matadiye Isrel tomogha, Midiyan wasike irutayini ipiika yana rakaraka biiyadi.

⁷ Raghanina Eron tubuna, bi Eliesa natuna Piniyas touna na **prist**, mmko ikitana igeghomiiri da koroto ikuyoveni, bi imane iyo ikabi

⁸ da Isrel tomogha ikivini irughu yana kiregoru kamone. Piniyas noko iyonama tomogha igwari da iyona ivikukupaghopagho inagho wasike kamokamone irughu na sirabobo. Noko raghanine gubaga bero kirakiina Yawe God ivipora Isrel damdi biiyadi na ikovi.

⁹ Bi gegha da noko gubaginama na wawaya yadi 24,000 nada sirabobo.

¹⁰ Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneneni bo,

¹¹ “Eron tubuna, Piniyas touna na prist yana berama iviyeveveyana da yana noghota tagu naboni, bi geiyiwaghasina da wawaya, god mududi siyapepetedina, wasina tagu kawagha. Nuwanuwagu ipughu Isrel damdi biiyadi bi ayanoghonoghota da ayiberodi, bi gegha da noko naboni na Piniyas yagu nuwapughu ivikovini da gegha aniberodina.

¹² Na Piniyas kuwoneneni da tagu wiiwaghasinina maragasina touna biidi aberabera, da yagu nuwaruriri averevereni.

¹³ Touna ikayovena kirakiiyeni da kagu waghawagha ghamana iyitarababaraneni, na Isrel damdi yadi tamumu ikoghataveni, noko biidi. Tagu wiiwaghasina maragasina aberabera touna da nosinosina biiyadi. Da toudi na yagu prist raghani nonowa.”

27

Josuwa, Isrel ininaghovedi

¹⁸ Na Yawe God, Mosis iwoneneni bo, “Kanumigu na Nun natuna, Josuwa gwabine na kabi bi imam gayamina debane kutore.

¹⁹ Bi Eliesa, touna na **prist** da kate wawaya tupana naghodiye kubera da Josuwa inamiiri bi matadiye karadeba da touna wawaya ininaghovedi naboni kam tupataveyana.

²⁰ Bi yam wiibadana muduna kuvereni da Isrel damdi gamona sinakabisisireni.

²¹ Bi Eliesa, touna na prist naghone inamiiri bi kiiravine na Eliesa inibabiigu da yagu nuwagiura Urimve* inakabi. Bi yana sisiye, na Josuwa da dam Isrel tupadi sinakanibu bi yana sisiyama na sinaveramagha.”

²² Na Mosis ibera da metagha Yawe God iwoneneni na naboni. Josuwa ikabi bi Eliesa da dam Isrel naghodiye ikabiwiimiiri.

²³ Bi Mosis imana Josuwa gayamine itoura bi ikaradeba da wawaya ininaghovedi, metagha Yawe God iwoneneni na naboni.

33

God iwona da dam Isrel, Kenen kuburina sinakabi

^{27:18}: Exo 24:13   * ^{27:21}: Urim na sawara gisigisidi, memeda akima gisigisidi naboni. Bi toudima prist rubana da God yana noghota siyabanabanani. Bi getayakovi da kadikita metagha bo prist metagha bera toudima siyaberabera (Exodus 28:29-30 kokita).

⁵⁰ Raghanina dam Isrel, Moab ruwiiipikapikane, Jodan rarimina ririne sivitaki siya-makamake, bi nawane na Jeriko. Noko raghanine, Yawe God, Mosis iwoneni bo,

⁵¹ "Isrel damdi mmko sisiyina kuwoned, 'Raghanina Jodan rarimina konatowawonen bi konarughu Kenen kubure,

⁵² na iiyawogha kata nama noko kuburine samakamake na kurukwavina sinakanibu. Yadi god akimama tarakatukatuyidi da yadi kabepepa sawaridi kovikourikayana.

⁵³ Tagu noko kuburina averemi na kokabi kiiravimiye da kamone konamakae.

⁵⁴ Isrel kamone damve damve kuburina kokabirerei metagha aviyevevemina naboni. Kubura ghamana, dam ghamana kovereni bi kubura gisina, dam gisina kovereni. Nosinosiminakim kadi dam nunudigha kokabireregha. Bi gegha da akima kabik-abikuwayidima wiirekwa* aviyevevemi dam nunudigha kiiravidiye, na naboni yadi kubura sinayouna.

⁵⁵ Bi meboda wawaya iiyawogha noko kuburine kata samakamakena gekonaruk-wavinidi, bi kwiiwaghasinedi sinamake na nuwapoya ghamadi sinaveremi, toudi na ware mugumugu matam kamone bo ware modi ririwamve, bi siniaviyemi.

⁵⁶ Bi meboda gekona rukwavina sinakanibu na tagu aro anaveremi, kedana mayi-mayiyina ayanoghonoghosi da aro ayaveredina.' "

35

Wawaya kadi babara kwanatudi

⁹ Wasina bi Yawe God, Mosis iwonen bo,

¹⁰ "Isrel damdi kuwoned, 'Raghanina Jodan rarimina konatowawonen bi konarughu Kenen kubure,

¹¹ na kwanatu mududi kovinegha da wawaya babaredi kiiravine. Bi meboda tomogha tana geiyanuwagiura da kasunugha bi wawaya tana ikasunuyi na inavera inanagho noko kwanatune na inayawa.

¹² Bi memeda wawaya raborabobona yana rakaraka sinakayoveni biwa kabina, bi kasunugha wawayina inavera inanagho babara kwanatune, na gerubana yaininagha sinakasunuyina. Dagudagune na wawaya tupadi matadiye bi wiitupawamiwamira wawayina naghone inamiiri.' "

---

* **33:54:** Mmkona Isrel damdi yadi kiki berana tana, raghanina sakayoveni God yana noghota kabina kiiravinena. Getayakovi da awaki sibera, bi meboda akima gisigisidi bo kii ere tarakatuyidi siyirekweyana. Raghanina sakita da metagha akimidi saririghana, noko naboni na God yana noghota yiyevevedi (Mak 15:24 da Apasol 1:26 kokita).

Diutoronomi

Wonawiiakowa

Mmko bukana kamone na dam Isrel pinimina bi Kenen kubure sinarughu da sinakabi sinirapeneni. Mosis gerubana yawata sinarughuna, noko biidi na yawonawona wiiyoy-owanedi muriye da sinarughu. Na Mosis yawonawona wiiakovidida da metagha God, Ijpt kuburama ikabi kanibuedi bi mayabe ikoyayidina. Bi kate iwonenana mayedi da metagha God sinakabisisirena yapori raghanina sinarughu Kenen kuburena.

Grik gamodima, mmko bukana kana waghawagha yana basuna, na *Gwara Wiibatana* kiiravine Mosis, God yana gwara wawaya yawonewonena mayedi yibatani. Bi gwaradi na gegha woudi bo bogeana.

4

Mosis, Isrel iwonedida da God sinakabisisireni

¹ Wasina bi Mosis, dam Isrel iwonedida bo, “Gwara tupadi kokabisisiredi mekodi awonewonemina, da konamake bi konarughu da kubura meko Yawe, nosinosiminakim yadi God yavereveremina, da konakabi kiiravimiye.

² Bi Yawe yami God yana gwara awonemi na gegha gwara mududi woudima koniagagudina, bi kate gegha gwarana mududi konakabi tavetaveyanana, wasina kokabisisirena wosidi.

⁶ Mmkodi gwara kokabisisirena yaporidi da dam mududi yami nuwagiura bi yami akowa sinakita. Raghanina mmkodi gwara tupadi siwaiyanedi na sinawona bo, “Wiisuwona Isrel na dam maragasina bi kana wawaya na nuwanuwagiuridi da akakovidida!”

⁷ Yawe yada God na riridae bi yiwiiteda raghanina tarupari touna biidina. Bi dam mududi, ghamaghamadi bo gisigisidi god noko naboni gegwabidiyena.

⁸ Mmkodi gwara tupadi kata awonewonemi na rotomanidi bi miisedi, getana dam mududi ghamaghamadi bo gisigisidi, gwara rotomanidi mmkodi naboni gwabidiyena.

³²⁻³⁴ Raghanina maragata ghamanama bi Yawe yami God, Ijptma ikabikanibuvemi, na **berakayowiiwiiyaka** da bera ghamanakidi matamiye ibera. Tami kiiravimiye na Ijpt damdi iiviaviyedi, da kabikwarakwara ghamana iveredi. Bi iberami da yana wawaya waghata, bi Sainai Koyane keyama kamonama kowaiyana ivisisiya tami biiyadi, bi gegha da patana komakamake. Bi bera tana mmko naboni naghove itubugha bo gegha? Getana! Konoghota inaveramagha da ghuyoghuyone raghanina God kubura debane wawaya iberadina, kubura tupane kovinogha. Getana god meme mmkodi bera naboni iyaberana!

³⁹ Kata kovigeruwana bi konakowa yapori da Yawe na God, abama kamone bi kubura debane, getana god meme.

⁴⁰ Yana gwara tupadi kokabibisisiredi mekodi kata avereveremina. Wasina bi tami da nosinosimi makamake miisena konabanani, bi raghani gurina kuburine konamakae meko Yawe yami God yaverevere waghasinga.”

6

Yawe yami God koninuwayuyuneni

⁴ Wasina bi Mosis iwona bo, “Dam Isrel, kowaiyana! Yawe yada God, na touna kawagha God.

⁵ Bi Yawe yami God, nuwanuwami tupana, kanumimi tupana da yami maragata tupanama koninuwayuyuneni.

⁶ Mmkodi gwara kata awonewonemina na yami noghota kamone kokabitawana yaporidi.

⁷ Mmkodi gwara natunatumi koviyevevedi. Raghanina yami bareye komakamakena, kedae kopeepewana bo nubabasuve kokenakena yowoghana da kate raghani diidibare kogeghomiiri na konisisiyana.”

7

Isrel na Yawe God, touna wosina yana wawaya

¹ Wasina bi Mosis, Isrel damdi iwonedida bo, “Raghanina Yawe yami God inakabimi

konarughu meko kuburina konakabi konirapeneni, na naghomiye dam yadi 7 inaruk-wavina sinakanibu: Damdi na mmakatanidi dam Hitti, Gegasi, Amori, Kenen, Periji, Hivi da dam Jebusi. Nokodi dam na ghamadi bi maragasidi getami naboni.

² Yawe yami God nokodi dam yami maragate inatoreni bi raghanina konageiwayidi, na kovikasunughana. Gegha konakayowiiyayedi da sinamakana. Gewiiwaghasina yawata konabera da koniwiita kabiviviranana da nuwaruririye konamakae.

³ Geyawata koninayi kabivivirana, bi genatunatumi wasiwasike koniwaghasinedi da natunatudi tomotomogha sinarawayidina, bo natunatumi tomotomogha, natunatudi wasiwasike sinarawayidina.

⁴ Bi memeda tami naboni konabera na nokodi dam sinageghomiiri da natunatumi sinatainawamiridi da kivinigu sinakabitore bi god mududi sinakabepepidi. Na Yawe God nuwanuwana inapughu kirakii na yaininagha iniberotuwanonoyimi.

⁵ Mmko na awaki kunabera toudi biyyadi: Yadi suwara gabugabuna gawaridi kiberodi, yadi akima kabikabikuwayidi madasorudi kugawowora, yadi god wasikena Asera* kabepepina kiitupodi kitaragiiyana da yadi tarabiibiisaka tarakatukatuyidi keyame kugibu.

⁶ Mmkodi beradi kunaberana basuna Yawe yami God itoreiremi touna wosina ki-iravine. Dam tupadi kubura debane kamodima na Yawe God tami ivineyimi da yana wawaya. Tami na touna rapene.

⁷ Yawe God ivinuwayuyunemi na ivineyimi, bi ivineyimi na gegha tami yami koroto iyaragatana kiiravine bi dam mududina gegha. Wiisuwona da kami dam na igisi kirakii genaboni dam mududi kubura debanena!

⁸ Yawe God ivinuwayuyunemi bi ikayoveni na wiisuwona maragasina ibera nosinosim-inakim biyyadi na naboni inabera. Noko kiiravine yana maragata ghamanama bi Ijpt kuburama ikabikanibuvemi. Bi wiibagubagurana gawarinama iviyawiimi, Ijpt kana kiiwawo yana wiibadana rogune.

⁹ Na kwakowa yapori da Yawe yami God na God waghata, touna nonowa awaki yawoneni na naboni yabera. Wawaya iiyawogha sininuwayuyunemi da yana sisiya sinakabisisireni, na ininuwayuyunena kirakiyedi bi metagha ivisuwona na naboni miisena yabera, da kimta 1,000 kiiravidiye.

¹⁰ Bi gegha da iiyawogha gesiyakabikabisisireni na aro yaveredi da yibero-tuwanonoyidi. Iiyawogha sasinighiiyeni na yaininagha aro yaveredi.

¹¹ Na noko biidi kokoyagha yaporimi da kata mmkodi gwara da wiiveveveyana tupadi mekodi awonewonemina kokabisisiredi.”

8

Yawe yami God gekoninuwapina

² Wasina bi Mosis, Isrel damdi iwonedni bo, “Konoghosi da metagha Yawe God vikodi bodudi 40 kamodiye ivinaghovemi mayabe kopepewa. Bi genuwanuwami sinawapa da metagha piropiro iveremi da yana sisiya koyakabisisireni, bi nokodi piropiroma na irubumi. Ikayoveni da yami noghota iyakita bi kate akowa iyakabi da memeda yana gwara konakabisisireni bo gegha.

³ Na ibera da vitonana korabobo da yana sisiya koyakabisisiredi, bi muriye na mana iveremi da koyakani. Tami da nosinosiminakim noko kamna gemeyani naghove koyakamtowoyina. Mmkona wiiveveveyana ibera da kam kawagha na gerubana wawaya inayawana. Wawaya yawa inakayoveni na awaki sisiyidi tupadi Yawe God kawanama sakanikanibu na toudi kawagha inakabisisiredi.

¹² Raghanina kam konamoureni da konakamkam bi bare miisedi konayoghana,

¹³ bi yami kau, sip da gout sinapeyapeyara, bi konamoumoura da yami sawara sinapeyara,

¹⁴ na kokita wiimasi da gekona toreegegeeyemi da Yawe God koninuwapina bi kate metagha Ijpt kubure, wiibagubagurana gawarinama ikabikanibuvemina.

¹⁵ Bi nuwanuwami gesinawapa da touna ivinaghovemi mayaba ghamane bi naghanagharine, meme ere googonidi da gwaghayagwaghaya yawata. Noko kuburina na kanakanana bi gegha ere rariminana. Bi gegha da akima kakokakonama ibera da rarima iwusira ikanibu kiiravimiye,

* 7:5: Asera touna na Kenen damdi yadi god wasikena, bi wasana na wawaya kiitupodi siyakabekabepepidi.

¹⁶ bi kate mana ivikanimi, touna nosinosiminakim naghove gesiyakamtowoyina, bi mmko iberana irubumi da koyakabikuwayeni, bi damone na miisena iyapiikeni tami biiyadi.

¹⁷ Bi kwakowa wiimasi da genuwanuwamiye konawona bo, “Tagu avikiawo basuna maragasigu bi abagibagi kirakii.”

¹⁸ Yawe yami God konoghosi, touna yana wiiwaghasina maragasina nosinosiminakim teya sibera, na wiiwaghasinina yakabikabitawani, noko biidi maragata iveremi da sawara peyaridi konayouna.”

11

God awaki iber na konoghosi

¹⁸ Wasina bi Mosis, dam Isrel iwona wiikatawayi bo, “Yawe God gamona konoghosidi bi konuwagiurena nonovedi. Kwasiye kogiruma bi imamiye kwaghira da kate maitepamiye koviyagha naboni matakira.

¹⁹ Natunatumi koviyevevedi; yami bareye konamakamake na Yawe yana gwara konisisiyedi bo kedae konapeepewana, nubabasuve kena kiiravine bo raghani diidibare kogeghomiirina.

²⁶ Kowaiyana! Yami kayowana da Yawe God inimiiseyemi bo aro inaveremi?

²⁷ Kata yana gwara avereveremi. Memeda konakabisisiredi na inimiiseyemi.

²⁸ Bi memeda yana gwara konasinighiyedi bi keda iyevevemi na konamiiri kubutedi, da god mududi konakivinidi mekodi naghove gekoyakivina, na Yawe God aro inaveremi.

³² Na kobera yapori bi mmkodi gwara da wonawiiyoyowana kata awonewonemi na konakabisisiredi.”

17

Metagha kiiwawo vineyina

¹⁴ Wasina bi Mosis iwona bo, “Yawe God, kubura yavereveremi bi raghanina konapiika noko kuburine na kami aviya konageiwayidi bi yami bare konayoghana da konatourawi-ipikapika murine, na mma naboni konanuwagiura, ‘Dam turaturada ere yadi kiikiawo. Noko biidi na kiiwawo tana kiiravidae tanavineyi.’

¹⁵ Yawe God kami dam kamonama tomogha tana inavineyi bi konatore da yami kiiwawo. Gegha tomogha wiibata konavineyina, iyyabo na gedam turamina.

¹⁶ Bi gegha hosi peyaridi inayouna tounamani kiiravine bo wawaya iniporadi Ijptma da sinayouna bi sinarutayina sinaveramagha, basuna Yawe God iwona da yana wawaya gemeyani noko kedanagha sinaveramagha Ijptma.

¹⁷ Bi kiiwawo genatuwavinena korotodi inayounana. Memeda inabera, na kate nuwanuwana sinatayina wamiri da Yawe God geinakivinina; bi bada moura geinituwi-itaghomana.

¹⁸ Bi raghanina konabera da inikiawo, na mmko gwara bukana mayimayiyina tana tounamani kiiravine inagiruma mayeni. Gwara bukana dagudaguna na **priest**, toudi na dam Livai imadiye. Kiiwawo noko bukana inakabi da inagiruma mayeni.

¹⁹ Bi yana yawa tupane, na gwabine inamake da nonowa inakabikabiyavi, bi akowa inakabi da Yawe yana God inakabikarawayeni bi mmkodi gwara tupadi inakabisisiredi.

²⁰ Raghanina mmko inaberana, kate geinatoregeeyena mayeni da yana wawaya inagetawanidina. Bi kate mmkodi gwarama geinamiiri wamira katakatiye bo duggedugeye bi touna da nosinosina teya raghani gurina Isrel sinibadeni.”

18

Yawe God mmkodi kiki beradi geyanawiina

⁹ Mosis kate bada wawaya iwonedo bo, “Raghanina kubura meme Yawe God yavereveremi bi konarughu, na gegha nama dam wiibata yadi kiki beradi bero kirakiidi konigubegubeyana.

¹⁰ Gemeyani natum tomogha bo wasike suwara gabugabuna keyamine kunagabunina. Bi kate gegha kasiko bogae bogae kunaberana, geimapuma kunawonakasiyaragha raghani murina kiiravine, bo kiirapu da yapunema, bo kuniimagana

¹¹ da kate raborabobodi kanumidi bo kayekiki mekeyudi teya wiisisiya.

¹² Yawe yami God geyana kayowana wawaya iyyawogha mmkodi bera bero kirakiidi saberaberana. Wawaya noko kuburine samakamake na mmkodi bera saberabera, noko biidi Yawe God pinimina bi inarukwavina, raghanina kuburine konarughurughuna.

¹³ Tami nonowa Yawe yami God konakabisisireni.

¹⁴ Kubura meko pinimini bi konirapeneni, na wawayidi wonawiipusipusiri imapu damdi da kate wawaya iyyawogha raborabobodi biyadi sisisiyana gwabidima sakabi, bi Yawe yami God geiyiwaghasina da nokodi damdi yadi kiki beradi konaberana.”

Peroveta tana Mosis naboni

¹⁵ “Wasina bi Yawe God, **peroveta** tana inakabi wiimiiri kiiravimiye tagu mayi-mayiyigu kami dam kamonama, na kobera da konawaiyaneni.

¹⁶ Kiiravine mmkona awaki Yawe yami God biidi kovibaba Horebne, Sainai Koyana kayene kovitaghomimi na raghanine, bi kowona bo, ‘Gekunabera da Yawe yama God gamona kanawaiyana bo yana keyama kanakita, geiyamiise da kanarabobo.’

¹⁷ Wasina bi Yawe God iwonegu bo, ‘Yadi wiibaba na imiise kirakii.

¹⁸ Na tagu, peroveta tana anakabi wiimiiri tam naboni nama yadi wawaya kamodima. Bi anawoneni da metagha inisisiya, bi bera tupana inawonedi metagha awoneni da iyisisiyana.

¹⁹ Bi perovetina waghawaghaguve inadimadima bi wawaya iyyabo gamona geinawaiyaneni na tagu aro anavereni.

²⁰ Bi memeda peroveta tana inatoregeeyena mayeni bi awaki geayawoneni da iyisisiya bi inisisiya, bo god mududi waghawaghadiye inisisiya, na konakasunuyi.”

²¹ Bi Mosis yana sisiya ivikiitayini bo, “Memeda konitarakiyanena mayemi bo, ‘Metagha tanakovi da yana sisiya na gegha Yawe God gwabinama?’

²² Mmkona metagha konakovi. Raghanina peroveta tana waghawaghaguve inadimadima bi yana sisiya gesinatubughana, na wasina noko sisiyina na getagu gwabigumana. Noko perovetina itoregeeyena mayeni da yana noghotama ivisisiya, na gekonagharenina.”

31

Josuwa, Mosis itupataveni

⁷ Wasina bi Mosis, Josuwa ikwatuvuni ipiika da dam Isrel tupadi naghodiye bi iwoneni bo, “Kimaragata da kitepatora, basuna mmkodi wawaya kuninaghovedi da kubura meko Yawe God wiisuwona maragasina ibera nosinosidinakim iyaveredi na nabo konarughu. Bi kuniwiitedi da kuburina sinakabi sinirapeneni.

⁸ Bi Yawe God touna wasina ininagho naghomve, bi yawata gwabimve; kate gemeyani inakuyovem bo inakayosinighiiyemna. Gegha kunanaghara bo kuninuwapoyana.”

34

Mosis yana rabobo

¹ Wasina bi Mosis, Moab ruwiipikapikanama itouya inagho da Nebo Koyana iyaghiini bi igekamokamogha da igekawaruwana koyapokona sakwatuveni Pisga, bi nawane na Jeriko kwanatuna. Bi Yawe God kuburina tupana iviyeveveni; Giliyed kubura da inagho Dan kwanatune,

² Neptalai kubura tupana, Ifreim da Manasa kuburidi, Jiuda kubura tupana, bi inagho da Mediteriyen Yegine.*

³ Yawe God kate bada Mosis, mayaba kubura kana waghawagha Negeb iviyeveveni, Jodan viririna, bi yawata na Jeriko (kana waghawagha tana na notuveya kwanatuna), bi ikitarorona inagho da Jor kwanatune.

⁴ Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Kuburina mmakatanina, noko kiiravine wiisuwona maragasina abera Abraham, Aisik da Jeikap biyadi awona bo, ‘Nosinosimi anaveredi.’ Tagu aviwaghasinem da matamma kuburina kukita, bi gegha da gekunarughu kamonena.”

⁵⁻⁹ Wasina bi muriye na Mosis, imana Nun natuna Josuwa gayamine itoura bi ikaradeba da touna na wiinaghowana, na God nuwagiura ghamana Josuwa ivereni na dam Isrel sikabisisireni. Bi bera tupadi siyaberabera metagha Yawe God, Mosis iwonenina naboni. Bi Yawe God yana wiitamariyana Mosis nama Moab kubura kamone irabobo metagha Yawe God ivisisiya naboni.

18:15: Acts 3:22, 7:37

18:19: Acts 3:23

31:8: Jos 1:5

*

34:2: Hibru gamodi na: yegiididina

34:4: Gen

12:7, 26:3, 28:13

Josuwa

Wonawiiakowa

Mmko bukana yawonawona da metagha dam Isrel sirughu Kenen kubure da wawaya nama makamakedi sigeiwayidi. Bi kate bada yawonawona da metagha kuburina sikabirereyi kiiravidiye damvedamve, Isrel kana dam yadi twelve nunudigha. Mmko bukana kana waghawagha na *Josuwa* basuna dagudagune, na yawonawona da metegha Josuwa inakanibu da dam Isrel kanawinaghowana, Mosis irabobo bi murine.

Yawe God, Josuwa iruwiitamariyeni

¹ Raghanina Mosis yana yawa tupane iyamakamake na Yawe God iyabigebigeni bi Nun natuna Josuwa na iyiwiiteni. Bi irabobo murine na Yawe God, Josuwa iwone ni bo,

² “Mosis yagu wiitamariyana na irabobo. Na noko biidi kabunagha, bi tam da dam Isrel tupana Jodan rarimina konatowawoneni konarughu kubura avereveredina.

³ Tagu, kubura tupadi meme debadiye kayemi konitutughana anaveremi, metagha Mosis avisuwoneni na naboni.

⁴ Yami kubura na Negeb mayabine inadagu bi inanagho da Lebinon koyadiye kiki-ramutumutuba yana nawae, bi raghani matene Euprate rarimine inadagu bi inanagho da dam Hitti yadi kubura tupana patana da inanagho Mediteriyen Yegine, gabudara yowoyinama.

⁵ Josuwa, yam yawa tupane kunamakamake, na getana iiyabo rubana da inageebodem inageeiwayimna, kiiravine tagu na tam gwabimve ware naboni Mosis gwabine na. Gegha meyani anasinighiyem bo anakuyovemna.

⁶ Tagu yagu wiisuwona maragasina mmkodi wawaya nosinosidanim biiyadi abera da mmko kuburina ayaveredi. Na kimaragata da kisinitora, bi wawaya kinaghovedi da kuburina konakabi konirapeneni.

⁷ Noko biidi kimaragata bi kisinitora kirakii, bi kayowiimasi da mmkodi wonawiiyoyowana tupadi yagu wiitamariyana Mosis iveremna kunakabisisiredi. Bi yagu wonawiiyoyowana kunakivina yapora da gegwabidima kunituirana katakatiye bo duggedugeye na tam bera tupana kunabera na wasina kawakawa.

⁸ Kubera wiimasi da mmko gwara bukana nonowa konakabiyavi. Gabudare da nubabasuve nonowa akovina kunakabikabi na girumina akovina kunakabisisirena wiimasiyeni. Memeda naboni kunamake, na tam awaki kunaberabera na wasina kawakawa.”

5

Koughanu porayina dagudaguna Kenen kubure

¹⁰ Dam Isrel, Jeriko ruwiiipikapikane kubura kana waghawagha Gilgalne sivitaki siyamakamake raghanine, nawaravi dagudaguna bi gabudara 14 ravidine na **Koughanu** porayina sibera.

¹¹ Bi Koughanu porayina ikovi murine bi raghani ibori na wit peidi sisabeda bi parawa gegha yist teya sigibu bi sikam. Nokona kabipura kamna noko kuburinama da sikam.

¹² Noko gabudarine, kam noko kuburinama sikam ikovi murine, na getana mana siyarumaghatarana. Na dam Isrel getana mana siyakam maghana, wasina noko gabudarine inagho na Kenen kubura kamna siyakanikani.

Bodu peyaridi dam Isrel, wawaya Kenen kubure makamakedi yawata sivrrouwa. Yadi kwanatu peyaridi siyouna sivraperneyana da kamodiye sitourawiiipikapika. God iwiwitedi da kadi aviya sigeiwayidi bi kuburina kadi dam nunudigha sikabireregha.

24

Dam Isrel sisuwona da Yawe God sinabigeni

¹ Wasina bi muriye na Josuwa, Isrel dogadogara tupadi damvedamve iwone ni da Sikem kwanatune siyitaghomidi. Raghanina name sivitaghomidi na Josuwa, dogadogara, wiinaghowana, wiitupawamiwamira da babada ikwatuedi sipiika da God naghone siyamiiri.

² Bi Josuwa, wawaya tupadi iwone ni bo, “Yawe God, dam Isrel yadi God iwona bo, ‘Naghove waghata kayekikimi Tera da natunatuna Abraham da Naho, Euprate rarimina nawane siyamakamake, bi god mududi siyapeepetedi.

³ Bi gegha da nosiminaki Abraham noko kuburinama akabi da avinaghokedari da Kenen kuburina tupana kaverarughuwoneni. Bi natuna Aisik gwabinama na nosinosina korotodi avereni.

¹³ Kubura ere kwabudi averemi, meme getami koyawawana bi kate kwanatu getami koyayoghana na averemi, kwanatudi meme kata komakamakena. Bi greip da oliv uwadi kokamkam, bi nokodi uravidi da kiidi getami koyawawana.' "

¹⁴ Wasina bi Josuwa, Isrel damdi iwonena mayedi bo, "Noko biidi Yawe God kokabisisireni da nuwanuwami tupanama kobagibagiyeni. Tarabiibiisaka mekodi kayekikimi siyapeepetedina, raghanina Euprate rarimina nawane siyamakamake da kate Ijiptne na kovitavetaveyana, bi Yawe God kawagha konabagibagiyeni.

¹⁵ Bi memeda Yawe God bigenina konasinighiiyeni, na kata konivinevinegha da meko godna konabigeni, nokodi Eupratene kayekikimi sibigedina bo nokodi god, Amori damdi sibigedina, bi kata yadi kubure komakamakena. Bi tagu da yagu rakaraka yawata, na Yawe God kana bagibagiyeni."

¹⁶ Wasina bi wawaya siwona bo, "Toumii gemeyani Yawe God kanakuyoveni bi god mududi kanabigedina.

¹⁷ Kiiravine Yawe yada God, na touna kayekikida iviyawiidi da kate touda teya, raghanine Ijipt kubure tayibagubaguranana. Bi **berakayowiiwiiyaka** maragasidi matadaye ibera, bi kate raghanina mayabe kada aviya kamodiye tayapeepewana ikoyayida.

¹⁸ Bi dam Amori da dam mududi mmko kuburine siyamakamake bi kiiravidaye na irukwavina sikanibu. Noko biidi na toumii teya, Yawe God kanabigeni, kiiravine touna kawagha na yada God."

Judges

Wonawiiakowa

Judges bukana yawonewoneda da Josuwa yana rabobo raghanine bi inagho Samwel yana tubugha gabudarine. Mmkodi giruma mma na sawonawonavereda da nokodi raghanidi na kadikita metagha.

2

Josuwa irabobo murine raghanina metagha

⁷ Josuwa iyamakamake gabudaridiye na Isrel damdi Yawe God siyabigebigeni, bi irabobo murine na bada wawaya, Yawe God sibigena wiikaruveni patana da Isrel kanababada yawayawiidi siyamakamakena, i yawogha Yawe God yana berabera Isrel damdi kiiravidiye ibera sikitana.

⁸ Yawe God yana wiitamariyana Josuwa, Nun natuna na kanabodu 110 bi irabobo.

⁹ Na yana wawaya, kubura kana waghawagha Timnat Heresne tanawa ivirapenenina name sidogu, dam Ifreim yadi kubure koyae, Gaas Koyane kikiramutumutuba yana nawae.

¹⁰ Noko kimtana tupana sirabobo murine, na bada kimta tana itubugha na Yawe God gesiyakovina bo Isrel damdi kiiravidiye awaki iberana.

¹¹ Na toudi Yawe God matane bera berona sibera da Baal yana tarabiibiisaka siyapepetedi.

¹² Toudi tamadinakim yadi God, Yawe God sisinighiiyeni, iiyabo Ijpt kuburama ikabikanibuedi, bi sidagu wawaya wiibata i yawogha nama riridiye siyamakamake na yadi god siyapepetedi, na Yawe God svinuwapughupughuni

¹³ Basuna toudi Yawe God sisinighiiyeni bi Baal da Astoret* siyapepetedi.

¹⁴ Na Yawe God yana nuwapughu iragata kirakii Isrel damdi biyadi bi ibera na wiikayotaketowana damdi sigeghomiiri da Isrel damdi tupeyanama siyapiyedi bi aviya damdi nama riridiye iviruveredi da gerubana siyageebodedi.

¹⁵ Raghanina Isrel damdi sanagho wiaviya biidi, na Yawe God geiyiwiitedi da kadi aviya sinageeiwayidi. Touna iwonawiiikatayidi da metagha ivisuwona na ibera. Na Isrel damdi nuwapoya ghamana sikabi.

¹⁶ Wasina bi Yawe God babada ikabiwiimiiridi da Isrel damdi siyiyawiidi i yawogha siyayapiyapiyedi na gwabidima.

¹⁷ Bi gegha, Isrel damdi babadidi gesiyawaiyanedi da Yawe God kawagha siyapepeteni, bi gegha da bada god wiibata sikirorovedi da sipepetedi. Toudi yaininagha nosidinakim yadi kedama simiiri irana da Yawe God gesiyakabisisireni.

¹⁸ Raghanina Yawe God, bada tana Isrel damdi yaveredi bi noko badana yana make yawana kamone na God wawaya i yiwiitedi da kadi aviya siyaviyeyedina gwabidima yiwiitedi. Basuna Isrel damdi yadi kabikwarakwara da wiikayotaketowana kamodima siyakabikabida kiiravidiye na Yawe God i yinuwanuwaghanedi.

¹⁹ Bi raghanina noko badana yarabobo na wawaya, Yawe God samiiri kubutuni da saveramagha yadi yawa katamanidiye bi bera bero kirakiidi sabera geware kimta katamanidi naboni, da god mududi sakivikivina bi sabigebigedi da sapepetedi. Toudi geyadiwiina da bera beroberodi da kotakii beradi sinakabitourana.

Yawe God yana wiisuwona wiwaghasinina Isrel damdi teya bi sivikasigiiyeni, na nuwanuwana ipughu bi ikayoveni da iyaruyaghadi na wiwiitedi kubura wiibata damdi, Isrel kuburama wiikanibuedi ikabitore. Kubura wiibata damdi yadi bera beroberodima Isrel siruyaghadi, da memeda Yawe God siyakivini ware tamadinakim sibera bo gegha na naboni.

* **2:13:** Baal touna Kenen damdi yadi god tomoyina bi wavinena touna Astoret. Kenen damdi situmaghana da mmkodi god wuituwa kedadi siyaveveredi.

1 Samwel

Wonawiiakowa

Buka yadi 4 kamodima bi mmkona buka dagudaguna yawonewoneda da Isrel da Jiuda yadi wiibadana waragututuna. Samwel touna wawaya ghamana mmko bukana dagudaguna kamone, bi Isrel kana wiibadana tughurina tana bi touna wosina Isrel damdi yadi kiikiwawo bata dagudagune ivituborodi (Sol da Deivid), na noko kiiravine mmko bukana siviwaghaneni. Mmko bukana na Isrel damdi yadi waragututu yisisiyeni patana da Sol yana rabobo.

Vinevineyidi

Samwel yana tubugha (1; 2:1-11; 3:1-21)
Isrel damdi kiiwawo kiiravine sivibaba (8:1-22a)
Samwel, Sol ivituboro (9:1-3, 15-16; 10:1-2, 5-24)
Sol yana wiibadana (11:14-15; 13:13-14; 15:1-4)
Yawe, Sol isinighiiyeni (15:7-23, 27-29, 34-35)
Samwel, Deivid ivituboro (16:1-7, 10-14)
Sol, Deivid inuwakapiyeni (18:5-9)
Deivid, Sol gwabinama iverataveyana (21:1-6)
Sol yana rabobo (31:1-5)

Samwel itubugha

¹ Name na tomogha tana kana waghawagha Elkana, dam Ifreim kamonama bi Rama kwanatune iyamakamake Ifreim yadi koyakoya kubure. Touna Jeroham natuna bi Elihu tubuna bi Tohu yana rakaraka, Jup kana dam muduna.

² Elkana natuwavinena yadi bata, Hana da Penina. Penina ivituwa ere natunatuna bi Hana na gegha.

³ Bodu nunudigha na yana kuburama iyatutuya iyananono Sailoma da Yawe God Maragata Kirakiina biidi iyakabikuwaya da iyasuwara. Bi name na Eli natunatuna yadi bata, Hopni da Piniyas na Yawe yana **prist**.

⁴ Raghanina Elkana yapiika suwara puyodi kiiravine, na iyuwa taridi rereyina tana wavinena Penina yavereni da kate bada natunatuna yaveredi.

⁵ Bi gegha da bagune Yawe God, Hana yana wiituwa kedana igudu. Elkana, Hana ivinuwayuyunena kirakiyeni na kana reregha iyuwa taridi waratetena bada iyaverevereni.

⁶ Orananaki Penina, Hana nonowa na wiinamaghama iyisisiya beroveni basuna Yawe God ivigagari da geiyituwana.

⁷ Bodu patepatena mmko berana iyatubutubugha; raghanina sanagho Yawe God yana bareye, na Penina nonowa Hana yimarumaruvuni na yinuwapoya kirakii da yadou na kam yasinighii.

⁸ Na moghanena Elkana iyitarakiyaneni bo, “Hana, awaki kiiravine kwaduudu da geyamkayowana kam? Bi awaki biiyadi nuwanuwam ibero kirakii? Wiisuwona tagu ware natunatum tomotomoyidi yadi 10 naboni tam biidi!”

Hana da Eli

⁹ Gabudara tana, Sailone Yawe God yana bareye sikam da siniuna ikovi murine, na Hana igeghomiri bi inagho da iyarupari. Noko raghanine Eli touna **prist** na yana gawara God yana bare kamone matamketa ririne iyamakamake.

¹⁰ Hana ivinuwapoya kirakii da ere duuduna bi Yawe God biidi iyarurupari.

¹¹ Na ruparima ivisuwona iwona bo, “O Yawe God Maragata Kirakiim, kitagu, tagu yam witaamariyana! Yagu nuwapoya kita bi kunoghosi! Gekuninuwawapiguna! Bi memeda natugu tomogha kunaveregu, na iisuwona da anatoreireni tam kiiravimve yana yawa tupane bi gemeyani gayamina inaborina.”*

¹² Hana naboni iyarurupari wiiguriguri na Eli kawana iyaruruwiitete.

* **1:11:** Buka katamanine, tomotomogha da wasiwasike wiisuwona siyabera bi siyiyeveveyana da toudi siveremayedi God biidi. Wawayina iiyabo mmko wiisuwonina ibera na sakwatuvuni da “Nasarait” (meko yana basuna “wawaya wiibogabogayedi”) bi wiisuwonina siyakwatuvuni da “Nasarait wiisuwona.” Mmko wiisuwona siradi na: (a) Nasarait gerubana wain siyaniuna bo wain tomatomana bo kam wapawapa greipma sabera na sinakam; (b) Nasarait gerubana gayamina iyabori bo gayamina iyasabu; (c) Nasarait gerubana iyanagho wawaya raborabobona riirine (Nambas 6:1-5 kokita).

¹³ Touna nuwanuwana kamone iyisisiya na Eli gamona geiyawaiwaiyanenina, bi giburu kawanagha siyidagudagu. Noko kiiravine inoghosi da ware Hana iyaniuna neghanegha.

¹⁴ Na ikini iwoneni bo, “Awaki kiiravine kunina neghanegha? Yam niuna kabitore bi kimaragata!”

¹⁵ Bi Hana iwona bodeyana bo, “Gegha bada, tagu gegha ayaniuna neghaneghana, tagu nuwanuwagu ivisikirakii na yagu nuwapoya ayakarakaraiwayi Yawe God biidi.

¹⁶ Bi mma naboni arurupari basuna avinuwapoya kirakii, na gegha kunanoghosi da tagu wasike berogu.”

¹⁷ Na Eli iwona bodeyana bo, “Nuwaruririye kunagho! Bi Isrel kana God gwabinama awaki kiiravine kwiibaba na inaverem.”

¹⁸ Na Hana iwona bo, “Avikiikiivem bada, bi kunoghota wiimasiyegu.” Wasina bi inagho ikam bi gemuriye iyinuwapoya maghana.

¹⁹ Raghani ibori, na Elkana yana rakaraka didibara wote sigeghomiiri da Yawe God sikabepepi bi siveramagha yadi bareye Rama kwanatune. Elkana wavinena teya sikena na Yawe God, Hana yana rupari iwaiyaneni.

²⁰ Na wasina Hana iropeya da ivituwa natuna tomogha, bi iviwaghawaghayeni Samwel bi iwona bo, “Touna kiiravine Yawe God avibabiini.”†

Hana, Samwel ikabi da Yawe God ivereni

²¹ Raghani puyo gabudarina ikabimayeni na, Elkana yana rakaraka yawata tupadi sinagho Sailoma, metagha ivisuwona na naboni da bodu tughurina suwarina siyapuyo Yawe God biidi.

²² Bi Hana geiyanagho, na moghanena iwoneni bo, “Tomogha gisigisi wiikaratavenina inakovi murine, na anakabi ananagho Yawe God yana bareye da name yana yawa tupana inamakae.”

²³ Elkana iwona bo, “Wasina, awaki kwanoghonoghosi imiise tam biidi na kubera bi kumakae da tomogha gisigisi kunikarataveni, bi Yawe God yana sisiya inabera da inarumaghatara.” Na Hana bareye imakae natuna iyisusu patana da ivikarataveni.

²⁴ Samwel sivikarataveni bi murine, na sinananaki ikabi inagho Sailoma, bi siyanono na bull wotuna kana bodu 3, parawa siripuna tana‡ da wain kabikabiwiitaghoma kamone tana sikawara. Touna simira wouna bi sinananaki ikabi sinagho Sailoma, Yawe God yana bareye. ²⁵ Bi bull sisuwara ikovi na tomogha gisigisi na sikabi sipiika Eli biidi

²⁶ bi sinananaki iwona bo, “O bada! Iisuwonem da tagu noko wasikena iiyabo rorowayinagha kukitagu Yawe God biidi ayaruruparina.

²⁷ Tagu Yawe God avibabiini mmko simirina kiiravine na yagu wiibaba iveregu.

²⁸ Na kata Yawe God averevereni, yana yawa tupana na Yawe God inabigeni.” Wasina bi Yawe God nama sikabepepi.

2

Hana yana kabepepa ruparina

¹ Wasina bi Hana ruparima iwona bo,

“Tagu, Yawe God biidi avinuwamiise;

Yagu maragata touna yavereveregu,

bi iviyawiiigu na iinuwamiise,

noko kiiravine kagu aviya iinamayedi.

² O Yawe God, getana iiyabo kabikabikuwayina ware tam naboni.

Getana god mududi meme

Getana miiribabara ware tam naboni, yama God.

³ Na anawona bo, ‘Yami kabigeegeeyana kokabitoura;

yami noghota mayeyana sisiyidi tughuridi kotoura.

Basuna Yawe God bera tupadi iyakowa

bi yami bera initupawamiwamiredi.’

⁴ Yawe God, tam aviya damdi yadi riwariwa kugiidi;

bi wawaya noganogadi kukabi wiimaragasidi.

⁵ Iiyawogha roro simoura kirakiina, kata kam kiiravine sinabagibagi,

bi gomagomaridi katana sakamkam kirakii.

† 1:20: Hibru yadi gamoma waghawagha *Samwel* yana basuna na *avibaba*.

kilogrem rubana.

‡ 1:24: Sisiya “epa” tanagha na 10

Wasike gagarina katana ivituwa da natunatuna seven
bi wasike wiituwa kirakiina na getana iyyabo da iyiwiiteni.

⁶ Tam rabobo kwiitubuyi bi yawa kwavereyana;

Wawaya karawage kwatoredi bi kwakabiwiigeghomiiridi.

⁷ Yawe God, kwabera na wawaya mududi sagomara bi mududi samoura;
kwabera na mududi kwatoreyowoyedi bi mududi kwatoregeeyedi.

⁸ Moyamoyakidi popokuma kwakabiwiimiiridi
bi wiikanighughuvidi yoghoma kwarukabepidi
da kiikiwawo yawata samake
bi kabikuwaya gawaridi sirapeneyana.

Bi kubura tupana na tam Yawe God rapemve;
bi bera tupadi kadi gaware kutoredi.

⁹ Yam wawaya kabikabikuwayidi kwiitarababaranedi,
bi wawaya wiikawakeekeedi wiididibara kuburine sanagho.
Wawaya gemeyani yadi maragatama kadi aviya sinageeiwayidina

¹⁰ Kam aviya kwakasiwiiberodi,
yam nuwapughu abamama inaguguri na ware warikeyakeya naboni toudi biyadi
Yawe God, tam kubura tupana kunitupawamiwamireni
bi yam kiwawo kunakabiwiimaragasi,
bi yam wiivinevinegha kiwawona maragata kunavereni.”

¹¹ Bi Elkana yana wawaya yawata siveramagha yadi bareye Rama kwanatune, bi Samwel, Sailo kwanatune imakae da Yawe God ibagibagiye ni Eli touna prist yana wiibadana rogune.

*Raghanina Samwel ivimagura na iyiwiita da God yana bare kamone iyabagibagi. Bi God da wawaya na Samwel siyakabikabigegeeyena kirakiyeni. Bi Eli natunatuna yadi bata na toudi prist kawakekedi. Na Yawe God, **peroveta** tana idaru inagho Eli biidi bi iyawoneni da bera beroberodima natunatuna gegha iytarababaranedi, na Yawe God inageghomiiri da Eli natunatuna yadi bata tomotomogha gabudarina tanagha inikasunughana. Bi noko murine na Eli natunatuna tupadi woudiye sinarabobo.*

3

Yawe God, Samwel ivineyi

¹ Wasina bi raghanina Samwel, tomogha wabuwabune, na Yawe God iyabigebigeni Eli yana wiibadana rogune. Noko raghanine Yawe God gewawaya biyadi iyisisiyana bo wawaya biyadi genonowa iyarurumaghatara mimeu kamodiye bi raghani tatadigegha siyatubutubugha.

² Eli matana siberu kirakii na pinimina bi siyapota. Nubabasu tana yana gaware iyakenakena,

³ bi Samwel na Yawe God yana bare kamone Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina ririne iyakenakena. Bi raghani kana didiguba iyoghogheni na kube gawara kabikabikuwayine patana iyakarakarata

⁴ bi Yawe God irukwatu bo, “Samwel!”

Na Samwel iwona bo, “Awaki, tagu mma!”

⁵ Bi igeghomiiri da iverainagho Eli biidi bi iwona bo, “Tam kukwatuvegu, tagu mma nada apiika.”

Bi Eli iwona bo, “Getagu ayakwatuvmna, kuveramagha kunakena.” Na Samwel iveramagha ikenayowogha iyakenakena.

⁶ Wasina bi Yawe God ikwatumagha bo, “Samwel!”

Na Samwel igeghomiiri da inaghomagha Eli biidi bi iwona bo, “Tam kukwatuvegu, nada apiika.”

Bi Eli iwona bo, “Natugu, getagu ayakwatuvmna, kuveramagha kunakena.” Na Samwel iveramagha ikenayowogha iyakenakena.

⁷ Noko raghanine Yawe God getana iyisisiya towogha Samwel biidi noko kiiravine na gamona iwaiyana wiinagonagoveni.

⁸ Wasina bi Yawe God ikwatu iviarobi, na Samwel igeghomiiri magha da inagho Eli biidi bi iwona bo, “Tam kukwatuvegu?”

Wasina bi Eli noghota ikabi da nokona Yawe God tomogha gisigisi iyakwatukwatuvuni.

⁹ Na Samwel iwoneni bi, “Kuveramagha kunakenayowogha, bi memeda wawaya tana inakwatuvuna mayem na mma naboni kisisiya, ‘Yawe God, kisisiya, bi yam wiitamariyana yawaiwaiyana.’” Wasina bi Samwel iveramagha ikenayowogha.

¹⁰ Wasina bi Yawe God ipiika da imiiri bi Samwel ikwatuvuni ware dagudagune iberana naboni iwona bo, “Samwel! Samwel!”

Na Samwel iwona bo, “Kisisiya, tagu yam wiitamariyana awaiwaiyana.”

¹¹ Na Yawe God iwona bo, “Isrel damdi kamodiye Tagu bera bero kirakiina anabera. Raghanina wawaya sinawaiyaneni na sinakabinoka da sinanaghara.

¹² Tagu, aro Eli yana rakaraka teya anaveredi ware rorowainagha awonedina naboni.

¹³ Touna natunatuna bera beroberodi siyaberabera, bi geiyakidi da siyakabitore, na awoneni da yana rakaraka aro anaverewaghasidi.

¹⁴ Bi iisuwona da yadi tamumu geananoghotataveni, bagune memeda sinasuwara tagu biidi bi kate geananoghotatavedina.”

¹⁵ Samwel ikenayowogha bi iyimatatete patana da raghani ibori, bi igeghomiiri da Yawe God yana bare matamketana ikabitaveni. Bi Yawe God awaki iwoneni na inaghara da gerubana noko yana mimeuna iyimaghamaghatareni Eli biidi.

¹⁶ Bi gegha Eli ikwatu bo, “Samwel, natugu.”

Na Samwel iwona bo, “Tagu mma.”

¹⁷ Na Eli iwona bo, “Yawe God metagha iwonem? Na sisiyina tupana kuwonegu, bi memeda gekunawonegu, na God aro ghamanakina inaverem!”

¹⁸ Na Samwel, Yawe God yana sisiya tupana Eli ivimaghamaghatareni, bi getana iyikowoyina. Wasina bi Eli iwona bo, “Yawe na God, bi awaki yanoghonoghosi miisena touna biidi na inabera.”

¹⁹ Raghanina Samwel iyaragaragata na Yawe God, Samwel iyagwabigwabiye bi iberani da yana sisiya tupadi situbugha.

²⁰ Na Isrel damdi tupadi, Dan kwanatune da inagho Biasiba kwanatune sakovi da Samwel na Yawe God yana **peroveta**.

²¹ Yawe God raghani ipeyari Sailo kwanatune iyidebena mayeni da iyiisisiya Samwel biidi.

8

Isrel kiiwawo kiiravine sivibaba

¹⁻² Samwel natunatuna yadi bata, iyarokona kana waghawagha Jowel bi murimurina Abija. Raghanina iyamoramoraba na ivineyidi da Isrel damdi siyibadedi, bi noko bagibagina Biasiba kwanatune siyaberabera.

³ Bi gegha da gebera miisedi siyabera da ware tamadinaki iberana naboni. Toudi yadi wiina da bera berodima mane siyayouna, na wiinuwatayinama mane kabiwiikowoye wawaya gwabidima siyayuyouna wapawapa bi gegha da keda rotomanina naboni sikiyawiiwi.

⁴ Na noko kiiravine Isrel kana babada sivitaghomidi bi sinagho Rama kwanatune Samwel biidi da yawata siyibanana.

⁵ Na siwona bo, “Tam nada kumoraba bi natunatum na gekayewarubimgha siyanono bi geyam bera rotomanidi siyaktivikivina. Na noko biidi kiiwawo tana kuveremii da ininaghovemii ware kubura mududi saberaberana naboni.”

⁶ Bi gegha da Isrel babadidi yadi wiibaba kiiwawo kiiravine na Samwel geiyinuwami-iseyeni na Yawe God biidi irupari.

⁷ Na Yawe God iwona bo, “Awaki kiiravine sibabiim kuyabera na kubera. Tagu sisinighi-ighiiyegu, gegha tam. Toudi geyadi kayowana da kata Tagu kiiravidie anikiwawo maghana.

⁸ Raghanina Ijpt kuburama akabikanibuvedi gabudarine patana da kata na samiimiiri kubutegu da god mududi sakivikivina ware rorowainagha siyaberabera na naboni. Bi katana bada tam biidi naboni saberabera.

⁹ Na kuwaiyana, metagha sivibabiim na naboni kubera, bi dagudagune na sisiya maragasinama kuwonawiiikatayidi da metagha noko kiiwawona inibadedi.”

¹⁰ Na Samwel, i yawogha kiiwawo kiiravine sivibaba na Yawe God yana sisiya tupana ivisisiyena rutughutughuredi toudi biyadi

¹¹ bi iwona bo, “Memeda kiiwawo inibademi, na mma naboni inabera - natunatum tomotomogha viya inayouna da yana iyo damdi. Bi inabera da mududi yana seriyot da hosi debadiye sinabagibagi, bi yana seriyot naghodiye sinaveravera kiiwawo warana siniyoneyoneni.

¹² Bi mududi inabera da iyo damdi yadi 1,000 kadi babada bi mududi iyo damdi yadi 50 kadi babada. Mududi na yana kwabuve sinabagibagi da yana kam sinituwiitaghoma. Bi kate mududi na yana wiyyogha sawaridi da seriyot kadi sawara sinabera.

¹³ Noko kiiwawona natunatumi wasiwasike mududi inayouna bi inabera da touna kiiravine wane ghabughabu sinabera bi mududi kana kam sinitawogha da sinagibugibu.

¹⁴ Yami kam kwabudi, wain kwabudi da kate oliv kiidi sinawawa na gawaridi miisedi inayouna da yana bagibagi wawayidi ghamaghamadi inaveredi.

¹⁵ Raghanina yami kabeni da wain uwadi konituwiitaghoma bi riba 10 konaberadi, na riba tana inakabi da yana bagibagi wawayidi da wiitamariyana yawata sinarereyi.

¹⁶ Yami wiitamariyana tomotomogha da wasiwasike, bi kau da donki miisedi inayouna da touna wosina yana bagibagi sinabera.

¹⁷ Raghanina yami sip bo gout konayouna da riba 10 konaberadi bi kamodiye na ribiribi yadi 10, na riba tana inakabitaveni touna kiiravine, bi inaberami da touna wosina yana wiitamariyana.

¹⁸ Noko gabudarine, raghanine kiiwawo mmkodi bera inabera na tami, Yawe God biidi konadou mmko kiiwawona kiiravine koyibaba na gwabinama iyiwiitemi, bi gegha Yawe God kate geiniwiitemina.”

¹⁹ Bi gegha da wawaya, Samwel yana sisiya maragasina gesiyawaiyaneni bi siwona bo, “Gegha, toudii yama kayowana da kiiwawo inibademii.

²⁰ Na wasina bi toudii ware kubura mududi naboni. Yama kiiwawo inibademii bi ininaghovemii da ininagho kana kanibu da dam mududi kaniaviyedi.”

²¹ Na Samwel, wawaya yadi sisiya iwaiyana ikovi bi inagho da ivitowawoneni Yawe God biidi,

²² na Yawe God iwona bo, “Awaki sakayokayoveni na kubera da kiiwawo kuveredi.”

9

Sol, Samwel ibanani

¹ Dam Benjiman kamonama na tomogha tana nama kana waghawagha Kis, tamanananaki na Abiel, tubunanaki Jero bi nosinanaki na Bekoret, bi kayekikidi na Apiya dam Benjiman tomogha bi moudourina.

² Kis natuna Sol na tomogha komerowanina, geware tomotomogha mududi Isrel kamone naboni. Bi kate bada igurikirakii da Isrel tomotomogha imiiritawanidi.

³ Gabudara tana Kis yana donki sisiwana, na natuna Sol iwonen bo, “Wiitamariyana tana kurutayini bi konagho da donki koninoyedi.”

Sol da wiitamariyana tomoyina raghani gurina donki sivinoyedi bi getana siyabananidi. Na sitouya peroveta Samwel sivikiiwageni da siyitarakiyaneni mebo siyanagho da donki siyinoyedi.

¹⁵ Gabudara raviravi naboni, muriye da Sol iyapiika Samwel biidi, na Yawe God, Samwel iwonen bo,

¹⁶ “Mmko raghanine maram, na dam Benjiman kamonama tomogha tana anipora tam biidi. Bi oliv miinama kituboro bi noko iniyeveveyana da avineyi yagu wawaya Isrel damdi inibadedi. Touna Pilistain damdi gwabidima iniyawiidi. Yagu wawaya yadi kabikwarakwara akita bi wiiwiita kiiravine yadi dou awaiyana.”

10

Samwel, Sol ivituboro

¹ Wasina bi Samwel oliv miina verikokona ikabi bi Sol gayamine iwayi, imaghani bi iwona bo, “Yawe God ivineyim da nuwanuwana wawayidi Isrel damdi kunibadedi noko biidi mmko berana aberabera.

² Raghanina kata kunakuyovegu, na tomotomogha bata Jelsane, Benjiman kubura kana wiibarabarate Reitsel karawagina ririne kunabanani. Na sinawonem bo, ‘Nokodi donki kunagho wiinoyedi kiiravine, na nada sibananidi. Na katana tamamnaki geiyanoghonoghosidina, touna tam yinuwapoyem na patana yitarakiyana yawonawona bo, “Metagha natugu anabanani?” ’”

⁵ Bi bada Samwel, Sol iwonenamayeni bo, “Bi noko murine na kunanagho God yana Koya Gibiyane,* meme Pilistain damdi sivitakina. Bi kwanatuve kunarughurughu, na peroperoveta boruna kunabanani kabepepa gawarinama sinayoyo. Toudi kabepepa

* 10:5: Hibru gamodima na “Gibiya-elohim”.

sawaridi kadi waghawagha hap da laya, tambarin da durere sinirekwedi, bi sinawona-wona kasiyaragha.

⁶ Noko raghanina na Yawe God kanumina inayoyom na toudi yawata konawonawona kasiyaragha. Tam iniwuwamirem na yam bera inibogae.

⁷ Raghanina mmkodi bera sinatubugha, na Yawe God iniwiitem da awaki beradi yakayokayovem da kuyabera na kunabera.

⁸ Wasina bi kuninagho kunayowogha Gilgal kwanatune, bi name tanibanana da ribiribi anikasunughana bi anagibu naboni suwara Yawe God biidi bi ribiribi mududi anaverewosi naboni wiiturana suwarina. Tam name gabudara 7 kunikoyakoyagha patana da anaverakanibu, bi anawonem da awaki kunabera.”

Sol ivikiiwawo

⁹ Raghanina Sol imiiri wamira bi Samwel iyakuyokuyoveni, na Yawe God iviwuwamireni na yana bera ivibogae. Noko gabudarine Samwel sawara tupadi Sol iwonenana katamaneni na wiisuwona situbugha.

¹⁰ Berana mma naboni. Raghanina Sol da yana wiitamariyana Gibiya kwantune siverakanibu, na peroperoveta boruna sikitadi siyapiipiika toudi biyiadi. Wasina bi God kanumina Sol ivibonuvi, na inorughu da idagu yawata siyawonawona kasiyaragha.

¹¹ Raghanina iyyawogha Sol sakowakatamaneni bi sikita mmko berana iyaberabera, na sivitarakiyana kabivivirana bo, “Wiisuwona? Da mmko awaki berana itubugha Kis natuna biidi? Wiisuwona da Sol touna **peroveta**?”

¹² Waway tana nama iyamiimiiri na iwona bo, “Getamananaki tananoghoti kiraki-iyenina, rubana da waway wapawapa iniperoveta.” Na wonakayowiiwiiyaka mma naboni irumaghatara, “Wiisuwona bi wonawaghata da Sol touna peroveta?”

¹³ Raghanina Sol iwonakasiyaragha ikovi na igae kabepepa gawarine.

¹⁴ Muriye na aghunanaki iipiika da ibananidi na touna da yana wiitamariyana teya ivitarakiyanedi bo, “Tami meme koyamakamake?”

Na Sol iwona bo, “Toumii donki kayininoyedi, bi gekayabananidina. Na kanagho Samwel biidi da kayitarakiyaneni donkidi meme.”

¹⁵ Na aghunanaki ivitarakiyana bo, “Bi metagha Samwel iwonem?”

¹⁶ Na Sol iwona bo, “Touna iwonemii da waway donkidi nada sibanana.” Bi Sol aghunanaki geiyawoneni da Samwel iwona da touna inikiwawo Isrel damdi kiiravidiye.

¹⁷ Muriye na Samwel, Isrel damdi tupadi iwonedni da siyanagho Mispa kwanatune da Yawe God yana sisiya siyawaiyana.

¹⁸ Raghanina siverakanibu, na Samwel iwonedni bo, “Yawe God, Isrel kana God, mma naboni yawonewonemi, “Tami Isrel dammi, nosinosiminakim Ijipt damdi maragasidima aviyawii, akabi apiikedi mmko kuburine bi dam tupadi siyikayotaketowanemi na gwabidima aviyawii.”

¹⁹ Bagune Tagu yami God, iyyabo yami nuwapoya da kabikwarakwarama aviyawii, bi gegha da kata mmko gabudarine na kosinighiiyegu, kowona bo, “Gegha, toumii yama kayowana da kiiwawo inibademii.” Noko biidi Yawe yami God naghoguve kovitaghomimi, bi kami dam nunudigha kokabiwiiborumi komiiri.”

²⁰ Na Samwel, Isrel tupana ikabikanibuvedni da kadi dam nunudigha simiiri, bi Yawe God, dam Benjiman ivineyi.

²¹ Wasina bi Samwel, dam Benjiman kamonama rakaraka tupadi iwonedni na simiiri kanikanibu, bi Yawe God, Metri yana rakaraka ivineyi bi noko rakarakana kamonama Kis natuna Sol ivineyi. Bi gegha raghanina waway, Sol sivinoyeni na gesiyabanani.

²² Na Yawe God sivitarakiyaneni bo, “Bada wawayina mma bo gegha?”

Na Yawe God iwona bo, “Touna sawara kamodiye yakowokowogha.”

²³ Na sivera sinagho Sol sininoyeni, bi raghanina sibanani na sirutayini sipiika waway naghodiye sikabiwiimiiri, bi siyakita da touna igurikirakii da tupana imiiritawanidi.

²⁴ Wasina bi Samwel, waway iwonedni bo, “Tomoyina mmakatanina Yawe God ivineyi da yami kiiwawo. Getana iyyabo touda Isrel damda kamodae touna naboni!”

Na waway tupana sikarayewoveni bo, “Kiiwawo rubana inamake da bodu peyaridi!”

11

Isrel siviwaghasina da Sol na yadi kiiwawo

¹⁴ Muriye na Samwel, Isrel damdi iwonedni bo, “Kopiika tana nagho Gilgalma bi taniwaghasina da wiisuwona Sol na yada kiiwawo.”

¹⁵ Na tupadi sinagho Gilgalma, bi raghanina Yawe God siyakabekabepepina sivi-waghasina magha da wiisuwona Sol na yadi kiiwawo. Name ribiribi Yawe God siverewosi

naboni wiituranu suwarina, meko tupadi sikam patapata. Na Sol da Isrel damdi tupadi sivinuwamiise kirakii.

13

Sol, Yawe God geiyakabisisireni

Raghanina Sol kana bodu 30 na ivikiwawo. Sol, Isrel wiyyogha damdi ivinaghovedi bi Ammon damdi yawata sivirouwa da sigewayidi. Noko murine, na Pilistain damdi bada yawata siyirouwa, bi nokodi dam yadi wiyyogha wawayidi sikoroto kirakii, na Isrel damdi sinaghara. Sol na Samwel iyakoyakoyayi da iyapiika Yawe God biidi iyasuwara muriye da siyanagho siyirouwa, bi gegha Samwel ivimetewa, na Sol tounamani Yawe God biidi isuwara. Mmko berana kiiravine Yawe God nuwanuwana ipughu, bi muriye Samwel iverakanibu.

¹³ Samwel, Sol iwoneni bo, “Mmkona beraneghanegha kubera! Yawe yam God yana sisiya bagibagina meko iverem na gekuyakabisisireni. Bi memeda kuyakabisisireni, na Yawe God, tam da nosinosim yawata iyabera da Isrel koyibadana waghasi!

¹⁴ Bi kata da nabo inagho, na yam wiibadana geinano wiikaruna, basuna yana sisiya bagibagina gekuyakabisisireni kiiravine. Na Yawe God, wawayi tana nada ibanani iyyabo yana noghota na ware touna yana noghota naboni, na ikabiguba ivineyi da kam tupataveyana yana wawayi Isrel damdi ininaghovedi.”

15

Yawe God, Sol isinighiyyeni

¹ Muriye na Samwel, Sol iwoneni bo, “Tagu wosina Yawe God iviporagu avituborom da kuvikiwawo Isrel kuyibadeni. Na noko kiiravine Yawe God yana sisiya kuwaiyana.

² Yawe God Maragata Kirakiina iwona da, ‘Raghanina Isrel damdi Ijptma siyapiiika, na Amelek damdi nosinosidinakim sigeghomiiri da sigogona kuridi, na kata Amelek damdi aro anaveredi.

³ Na konagho da Amelek kogogona kuridi, bi sawara tupadi rapediye na kovibero-tuwanonoyidi. Gegha konanuwatotovedina bi tomotomogha, wasiwasike, natunatudi da pepeya tupadi kovikasunughana. Bi kate bada yadi kau, sip, kamel da donki tupadi kovikasunughana.’ ”

⁴ Wasina bi Sol yana wiyyogha tomotomoyidi yadi sisiya idaru da siyapiika Telem kwanatune siyitaghomidi. Wiyyogha tomotomoyidi yadi 10,000 dam Jiuda kamona sipiika bi 200,000 na Isrel kana dam mududi kamodima sipiika.

⁷ Sol yana wiyyogha tomotomoyidi ivinaghovedi bi wiirouwa sidaguni da Amelek damdi sigewayidi, wiirouvina na Havila kwanatune sidagu bi sivirouwa wiikaru da Su, noko kwanatuna na Ijpt bi raghani matanama.

⁸ Toudi Amelek yadi kiwawo Agag yawayawiina siburavi, bi wawayi tupana na siviberotuwanonoyidi.

⁹ Bi Sol yana wiyyogha tomotomogha yawata gegha Agag siyakasunuyina, da kate bada sip da kau miisedi, bi natunatudi takutakukudi da kate sawara miisedi tupadi. Bi ribiribi da sawara tupadi mekodi gesiyakayovedi, na toudi kawagha siviberodi.

¹⁰ Muriye na Yawe God, Samwel iwoneni bo,

¹¹ “Tagu iinuwarero da Sol atore ivikiwawo, basuna imiiri kubutegu da yagu sisiya bagibagidi geiyakabisisiredi.” Raghanina Samwel, Yawe God yana sisiya iwaiyaneni na ivinuwapoya da noko nubabasu gurigurina irupari wiimaragata Yawe God biidi.

¹² Raghani ibori didibarawote na Samwel itouya inagho da Sol iyyinoyeni, bi gegha wawayi tana iwoneni da Sol inagho Kamel kwanatune. Meme tounamani noghosine akima ikabiwiimiiri da wawayi siyakabikuwayeni, bi muriye iyowogha inagho Gilgalma.

¹³ Wasina bi Samwel, Sol ibanani raghanine, na Sol iwona bo, “Samwel, Yawe God inimiiseyem. Tagu yana sisiya bagibagidi akabisisiredi.”

¹⁴ Bi gegha da Samwel iwona bo, “Memeda yana sisiya bagibagidi kuyakabisisiredi da sawara tupadi kuyiberodi, bi awaki kiiravine sip da kau gamodi awaiwaiyana?”

¹⁵ Na Sol iwona bo, “Yagu wiyyogha tomotomoyidi nokodi ribiribi Amelek damdi gwabidima siyouna. Bi sip da kau waratetedi sikabitawana da Yawe yam God biidi siyasuwara, bi muduna na kaviberotuwanonoyidi.”

¹⁶ Wasina bi Samwel, Sol iwoneni bo, “Kiraborabobo kunawaiyana! Bi Yawe God metagha nubabasuwe iwonegu na anawonem.”

Na Sol iwona bo, “Metagha iwona?”

¹⁷ Na Samwel iwona bodeyana bo, “Bagune kunoghosida da tam gewawaya ghamam, katana tam Isrel damdi kadibada. Yawe God itituborom na tam yadi kiiwawo.

¹⁸ Sisiya bagibagidima iwone bi iviporam kukanibu da nokodi Amelek damdi kawakeekedi kuyiberotuwanonoyidi. Iwone da kuyirouwa patana da tupadi kuyagigiratavedi.

¹⁹ Awaki kiiravine gekuyakabisisirenina? Iwone da tupeyane yapi sawaridi gekoyayouna, bi gegha da wiisasarane koyouna, na tami Yawe God matane bera berona kobera.”

²⁰ Na Sol iwona bo, “Tagu Yawe God akabisisireni, bi iwonegu da ayanagho na akanibu anagho da Amelek damdi tupadi agigiratavedi bi yadi kiiwawo Agag akabi averamagha.

²¹ Bi gegha da yagu wiyyogha tomotomoyidi, na sip da kau miisedi mekodi siyouna, na gesiyikasunughana bi sikawara sipiika mabo Gilgalma da siyasuwara Yawe yam God biidi.”

²² Wasina bi Samwel iwona bo,
“Awaki ivinuwayuyuna kirakii Yawe God biidi
suwara gabugabunidi

bo gamona kabisisirenina?

Wiisuwona! Kabisisira, na imiise kirakii

gware suwara gabugabunidi naboni.

Bi bera ghamana na gamona tana waiyaneni,

gegha ware sip makina nanarina miisena suwarina naboni.

²³ Bi memeda wawaya Yawe God iniaviyeni,

na yana berona na ware imapu naboni.

Bi wawaya nuwanuwana inakotakii Yawe God biidi na

yana berona na ware tarabiisaka pepetedi naboni.

Na Yawe God yana sisiya bagibagina kuvisinighiighiyeni kiiravine,
na isinighiyyem da tam gemuriye yana wawaya yadi kiiwawona.”

²⁷ Raghanina Samwel imiiri wamira da iyatouya na Sol, Samwel kana kwama itainatawani na itamogosi.

²⁸ Na Samwel iwone bo, “Kagu kwama kutainatawani da itamogosi, na bada mayimayiyina kata mmko gabudarine Yawe God yam wiibadana Isrel damdi gwabidima ikabitaveni, bi wawaya tana ivereni iyabo imiise getam naboni.

²⁹ Isrel kana God makewaghawaghasina na gegha wiwiiyabina bo yana noghota iyawamiwamirana. Touna gewawaya wota, da yana noghota inawamiri.”

³⁴ Wasina bi Samwel iveramagha Rama kwanatune, bi Sol iveramagha yana bareye Gibiya kwanatune.

³⁵ Samwel yawayawiine iyamakamake raghanine, na geiyanagho da Sol iyakita mayenina, bi gegha da Sol kiiravine na ivinuwapoya. Bi Yawe God ivinuwapoya kirakii da Sol ibera da Isrel kana kiiwawo.

16

Yawe God, Deivid ivineyi da kiiwawo

¹ Yawe God, Samwel iwone bo, “Sol kiiravine kuninuwapoya da raghani meyani duu kunakabitore? Tagu asinighiyyeni da naboni Isrel kana kiiwawo. Na oliv miina yam dogha kamone kiwayi bi kabikunagho tomogha kana waghawagha Jese biidi, Betlihem kwanatune. Natunatuna kamodima tomogha tana avineyi kiiwawo kiiravine Sol kana tupataveyana.”

² Na Samwel ivitarakiyana bo, “Metagha ananagho? Memeda Sol mmko berana kiiravine inawaiyana na inakasunuyigu!”

Bi Yawe God iwona bo, “Kau wouna yagarina kunarutayini da kunananagho bi kunawona bo, “Tagu apiika da Yawe God biidi anasuware.”

³ Bi Jese kuviyoneni noko suwarina kiiravine, bi aniyevem da awaki kunabera. Raghanina natuna meko avineyi na oliv miina gayamine kuniwayi na noko inimatakira da yagu wiivinevinegha.”

⁴ Na Samwel, Yawe God awaki iwonenina naboni ibera. Raghanina Betlihemma iverakanibu na kwanatu babadi ere kirokirorodi sikanibu da siyikiikiiveni na siwona bo, “Metagha, nuwaruririye kopiika?”

⁵ Na Samwel iwona bo, “Eeka, mabo apiika da Yawe God biidi anasuware. Kok-abununagha mayemi bi kopiika tana suwara.” Bi kate bada Jese natunatuna yawata iwone da siyakabununagha mayedi bi iviyonedi noko suwarina kiiravine.

⁶ Raghanina siverakanibu, na Samwel, Jese natuna iyarokona Eliyab ikita, na touna-mani iwoneni mayeni bo, “Wiisuwona, mmko tomoyina mma Yawe God naghone yamiimiiri na yana wiivinevinegha kiiwawona.”

⁷ Bi gegha Yawe God, Samwel iwoneni bo, “Gegha yana komerowana da yana guri kunanoghosidina, Tagu geyaguwiina touna. Wawaya gesiyakitakita da Tagu awaki akitakitana. Toudi wawaya tubuyina kubuna sakitakita, bi Yawe God na wawaya nuwanuwana akitakita.”

¹⁰ Na mmko kedane Jese natunatuna yadi 7 ipiikedi Samwel biidi. Bi gegha da Samwel, Jese iwoneni bo, “Yawe God mmkodi tomotomogha woudi getana meko iyavineyina.”

¹¹ Bi ivitarakiyaneni bo, “Da natunatum wasina mma naboni?”

Na Jese iwona bo, “Natugu tomogha tughurina, na touna sip yakoyakoyagha.”

Na Samwel iwona bo, “Tomotomogha viya koviporadi da sinarutayini sinapiika mabo. Raghanina inaverakanibu na suwara tanabera da tanakam.”

¹² Wasina bi Jese tomotomogha iviporadi da sikabisipiikeni. Bi tomoyina na tubuyina miisena, komerowanina bi matana yeghanidi. Raghanina tomoyina iverakanibu.

Na Yawe God, Samwel iwoneni bo, “Wasina tomoyina mmakatanina avineyina! Geghomiiri da oliv miinama kunituboro.”

¹³ Wasina bi Samwel oliv miina ikabi da Deivid kana iyyaroko naghodiye bi ivi-tuboroni. Na noko gabudarine da nabo inagho na Yawe God kanumina Deivid ivibonuvi da gwabiyenina idagu. Noko murine na Samwel iveramagha Rama kwanatune.

¹⁴ Wasina bi Yawe God kanumina miisena Sol ivikanibutaveni bi kanuma berona ivipora da Sol ivibonuvi na nonowa iyyinakinakiyeni na iyanaghanaghara.

Deivid, Sol yana iyo tomotomogha damna kamone.

18

Sol, Deivid inuwapughuveni

⁵ Sol awaki sawaridi beradi kiiravine na Deivid iyyipora na rubana iyaberabera, noko biidi na itore da naboni yana wiyyogha tomotomoyidi kadi bada. Mmko berana kiiravine na wawaya tupadi da wiyyogha tomotomogha kadi babada yawata svinuwamiise.

⁶ Deivid, Golaiyet ikasunuyi murine, bi raghanina tomotomogha siyaveravera magha bareye na wasiwasike Isrel kwanatudima sikanibu da Sol siyikiikiiveni, na tambarin da kabepepa inavina tana kana waghawagha lute siyiirekwedi bi nuwamiise ayidi siyatawotawora da siyarikuriku.

⁷ Wasina bi yadi nuwamiise kamone na wasiwasikedi mma naboni siyatawotawora, “Sol aviya damdi yadi 1,000 iunugha!

Bi Deivid na 10,000 iunugha!”

⁸ Sol mmkodi sisiyidi kiiravine geiyinuwamiise, na nuwanuwana ipughu kirakii da iwona bo, “Toudi Deivid satoretoregeeyeni sawonawona da touna aviya damdi yadi 10,000 ivikasunughana, bi tagu na 1,000 kawagha avikasunughana. Bi muriye na sinabera da yadi kiiwawo!”

⁹ Wasina bi noko raghanine da nabo inagho, na Sol, Deivid iyanuwanuwakapiyeni.

Mmko raghanina murine na Sol, Deivid iviaviyeni bi ivimatipo da iyakasunuyi. Bi Sol natuna Jonatan, Deivid ivimaghamaghatareni da tamananaki yana wiina da inakasunuyi, na Deivid iverainagho kubura bogaebogae da Sol gwabinama iyakowogha.

21

Ahimelek, Deivid iviwiiteni

¹ Wasina bi Deivid inagho kwanatu kana waghawagha Nobma da Ahimelek iyakita, bi touna na **prist**. Raghanina Ahimelek ikanibu da iyikiikiiveni, bi inaghara na iwona bo, “Awaki kiiravine tamduma mabo kupiika bi getana da iyyabo yawata?”

² Deivid, iwona bodeyana bo, “Kiiwawo Sol iwonegu da bagibagi tana anabera, bi iwona bo, ‘Gewawaya tana kunawoneni da awaki basuna na iiporam bo wonawiiyoyowana awonemna.’ Bi yagu wiyyogha tomotomoyidi, na awonedi da gawara tane sinikoyakoy-agma da muriye sinabanangu.”

³ Gwabimve kam bo gegha da mududi kunaveregu? Bred geredi yadi 5 bo kam wapawapa gwabimve na kuveregu.”

⁴ Bi gegha da Ahimelek iwona bo, “Toumii getana bred wota gwabimiiyena, bi mma na bred* Yawe God biidi sisuwara na toudi kawagha. Mmkodi bred kunayouna bi memeda yam wiiyogha tomotomoyidi gabudara viya natuwavinedi yawata gesiyakena, na wasina.”

⁵ Na Deivid iwona bo, “Wiisuwona toumii gegha wasiwasike yawata kayakenana. Raghanina kakanibu kanagho aviya kiiravine na nonowa, toumii kakabununagha mayemii da kanakabepepa. Katana kiiwawo iviporamii na parapa kakoyagha yapoyapora mayemii da toumii mmko bagibagina kanabera.”

⁶ Getana awaki kamna nama, kiiravine na Ahimelek bred Yawe God biidi sipuyo, na iyouna da Deivid ivereni, noko bred na Yawe God naghone satoura yana Kiregoru kamone. Noko gabudarine na bred katamanidi kiinabonabo debanama sikabitavetaveyana Yawe God yana Kiregoru kamone bi bred woudi name sitoura.

31

Sol yana rabobo

¹ Noko raghanine Pilistain damdi, na Isrel damdi teya Gilbo Koyane siyiirouwa. Na Isrel wiiyogha tomotomoyidi, Pilistain nagharidi siverataveyana, na Pilistain sigeghomiiri da Isrel damdi korotodi sivikasunughana.

² Pilistain damdi Sol da natunatuna yawata sirukwavina sinagho, da natunatuna Jonatan, Abinadeb da Malkisuwa sivikasunughana.

³ Sol ririnagha na wiirouwa ivita da ibero kirakii na aviya damdi riwariwa iyonama sogha na sivinoganoga.

⁴ Na Sol wiiyogha tomoyina, meko yana wiirouwa sawaridi iyakawakawara na iwoneni bo, “Yam seri kabitaveni da tounama kunakasunuyigu! Geyagu kayowana da mmkodi kubuna damdi sininamayegu bi sinakasunuyiguna.” Bi gegha da mmko wiiyogha tomoyina kasunuyina inagharareni. Wasina bi Sol tounamani yana seri ikabitaveni da ikabiwiinighonigho bi debane ibeku.

⁵ Raghanina wiiyogha tomoyina ikita bi Sol irabobo, na touna bada yana seri itaina kanibuveni bi berana mayimayiyinama ivirabobo mayeni.

---

* **21:4:** Livitikas iwona da bred kabikabikuwayidi na prist kawagha sakam. Bi Mak 2:25-26 kamone, na Yesu, Deivid yana waragututu yisisiyeni.

2 Samwel

Wonawiiakowa

Mmko bukana na Deivid yana wiibadana raghanina yisisiyeni. Chapter 1 da inagho chapter 4 yawonawona da metagha wareregubugubura yana nawae Jiuda kubure kawagha ivibadana bi chapter 5 da inagho chapter 24 yawonawona da metagha kikiramutumutuba yana nawae Isrel kubura ivibadeni. Mmko girumina yawonawona da metagha Deivid aviya damdi Isrel kamone da kubura mududiye iviaviyedi. Yiyeveveda da metagha Deivid, Yawe God ivinuwayuyuneni da ivitumaghanenina, bi gegha da yana tamumu bi yananoganoga mududi bada yiyeveveda. Takitakita da metagha Yawe God, raghanina Deivid tamumu iberana aro ivereni bi bada takitakita da metagha Deivid iniiri karona na Yawe God inoghotataveni. Deivid nuwapoya peyaridi ibanana Isrel iyibadenina raghanine bi gegha da Yawe God ivitarababareni bi yana wiisuwona Deivid da nosinosina biyadi na ikabitawani (2 Samwel 7:11-16 kokita).

Vinevineyidi

Deivid ivikiwawo Isrel kiiravine (5:1-4)

Yawe God yana wiiwaghasina maragasina Deivid biidi (7:1-5, 8-17)

Deivid utuwiiyogho berana Betsiba teya sibera (11:1-17, 26-27)

Peroveta Neitan yana sisiya (12:1-25)

5

Deivid ivikiwawo Isrel kiiravine

¹ Wasina bi Isrel damdi kadi babada tupadi sipiika Hebron kwanatune bi Deivid siwoneni bo, "Toumii na yam rakaraka, tubuyida da ganiganida tanagha.

² Roro, raghanine Sol iyikiwawo kiiravimiye, na Isrel yana wiiyogha totomoyidi kuyinaghovedi wiirouwa kiiravine koyakanikanibu. Na Yawe God iwone bo, 'Yagu wawaya Isrel damdi kunakoyayidi ware sip kanabodaboda* wawayina sip yakoyakoyaidina naboni, bi tam kadi wiibadana.'

³ Raghanina Isrel kana babada ghamaghamadi tupadi sipiika Hebronma Deivid biidi, na Yawe God matane wiiwaghasina maragasina touna yawata sibera. Wasina bi babadidi oliv miina Deivid gayamine siwayi da noko iyiyeeveyana da touna kata Isrel kana kiiwawo.

⁴ Raghanina Deivid kana bodu 30 na ivikiwawo, bi bodu 40 kamone ivibada.

7

God yana Wiiwaghasina Maragasina Deivid biidi

¹ Wasina bi Yawe God, Deivid kana aviyama ivitarababareni bi maragata ivereni da aviya tupadi igewayidi. Bi yana kiiwawo barene nuwaruririye iyamakamake,

² na Deivid, **peroveta** Neitan iwone bo, "Kata tagu mma, bare waratena bi kii mi-isena sidama siyoghanina kamone amakamake, bi God yana Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina na kiregoru kamone yamakamake."

³ Bi Neitan iwonebode bo, "Yawe God na gwabimve, na kunagho da awaki kwanghonoghosi na kubera."

⁴ Bi gegha da noko nubabasune Yawe God, Neitan iwone bo,

⁵ "Kunagho yagu wiitamariyana Deivid kunawoneni bo, 'Yawe God mma naboni iwona: Gegha tam kiiraviguve bare kunayoghani da kamone anamakena.'

⁸ Bi katana yagu wiitamariyana Deivid kuwoneni bo, 'Yawe God Maragata Kirakiina mma naboni iwona: Naghove na tam wawaya wota wawa kuburidigha sip kuyakoyakoyagha, bi gegha da avineyim bi atoregeeyem da yagu wawaya Isrel damdi yadi bada.

⁹ Meghamegha kuyanono, na tagu nama gwabimve, da matamve bi kamaviya ageiwayidi. Na kata kam waghawagha anabera da inaragata kirakii, ware wawaya kadi waghawagha ghamaghamadi mmko kuburine naboni.

¹⁰⁻¹¹ Bi yagu wawaya Isrel damdi tamawa anaveredi sinirapeneni, bi gawara tana avineyina name anatore wiipikapikadi meme nuwaruririye sinamake da gemuriye sinitainairiredina. Bi wawaya kawakeekedi gemuriye sinikayotaketowanedina, ware

* 5:2: God tounamani sakwatuvuni da sip kadi bodaboda (Genesis 48:15 kokita).

5:4: 1 Ki 2:11

dagudagune siberana naboni nokona babada avinegha da Isrel siyibadenina raghanine sibera. Tagu, Yawe God awonewonem da tam bi nosinosim yawata anaberami da kiikiwawo.

¹² Bi nosinosim tana anavineyi, tam wosina natunatum tana da inikiwawo raghanina yam yawa damona inapiika da kunanagho kayekikim biyadina. Tagu anabera da yana wiikiwawo inimaragata,

¹³ da getana iyyabo rubana da yana wiibadana gwabinama inakabitavenina. Touna wosina kiiraviguve bare inayoghani.

¹⁴ Tagu na touna tamananaki, bi touna na tagu natugu. Raghanina bera berona inabera, na aro anavereni ware tamada natuna aro yavereverenina naboni.

¹⁵ Bi gerubana da yagu nuwayuyuna gwabinama anakabitavenina, ware Sol aberana naboni da yagu nuwayuyuna gwabinama akabitaveni bi tam kanagaware atorem da kunikiwawo.

¹⁶ Kam dam inatuwa wiwoneni da inamake nonowa bi anabera da nosinosim sinikiwawo waghata.’ ”

¹⁷ Wasina bi Neitan, awaki sisiyidi mimeu kamone Yawe God ividebedi touna biidi, na tupadi Deivid biidi ivimaghamaghatara.

11

Deivid utuwiiyogho Betsiba teya sibera

¹ Roro, raghanine kiikiwawo nonowa siyakanikanibu siyanono wiaviya kiiravine, na kwamra tane noko gabudarina ikabi na Deivid, Joab bi wiirouwa babadidi da kate Isrel wiiyogha tomotomogha iviporadi sikanibu da Ammon damdi teya siyirouwa. Noko raghanine sinagho da Ammon wiiyogha tomotomoyidi siviberotuwanonoyidi bi Raba kwanatuna simiiri gwagwara wiikenavivireni,* bi Deivid na Jerusalem kwanatune imakae.

²⁻⁴ Gabudara tana ravid gabudare, Deivid yana kenama igeghomiiiri bi yana kiiwawo bare debane iyapeepewa. Bi ikitarorona da wasike iyyeka na ikita, noko raghanine wasikena ivikubuwipum na iyyekayeka, da iyiimiiseyena mayeni nawaravi dadabuna iyakoghakoghataveni. Bi wasikena ivikepamara kirakii, na Deivid wawaya tana idaru da akowa iyakabi. Tomoyina iveramagha da iwona bo, “Noko Betsiba, Eliyam natuna, bi dam Hitti tomogha Uraiya wavinena.” Na Deivid sawariyonayona idarudi da wasikena siyakabi siyapiika, na wasikena ipiika Deivid biidi da yawata sikena bi muriye da iveramagha yana bareye.

⁵ Muriye raghanina wasikena ikabibanani da imake na sisiya idaru iveramagha Deivid biidi iwona bo, “Tagu aropeya.”

⁶ Wasina bi Deivid wara idaru Joab biidi iwona bo, “Dam Hitti tomogha Uraiya kuvipora inapiika tagu biidi.” Na Joab, ivipora ipiika Deivid biidi.

⁷ Bi ipiika na Deivid ivitarakiyaneni bo, “Joab da wiiyogha tomotomogha wasina bo gegha? Bi wiirouwa metagha yanono?”

⁸ Wasina bi Deivid iwona bo, “Uraiya, kunagho yam bareye da kuniyawiitaveyana.” Raghanina kiiwawo barena ikuyoveni bi murine, na Deivid puyo ivipora inagho Uraiya biidi yana bareye.

⁹ Bi geiyanagho yana bareyena, touna nama kiiwawo barena matamketane ikena, Deivid yana wiitamariyana damdi yawata.

¹⁰ Na wawaya Deivid siwoneni bo, “Uraiya gegha iyanagho yana bareyena.”

Na ivitarakiyaneni bo, “Tam kubura rabarabama kupiika. Awaki kiiravine gekuyanagho yam bareyena?”

¹¹ Bi Uraiya iwona bo, “Wi汪hasina Maragasina Dedewagina, bi Isrel da Jiuda damdi na kiregoru kamodiye samakamake. Yagu wiiyogha badana Joab da yana iyo damdi na warereye sitaki. Touna kiiravine na gerubana ayanagho yagu bareye bi ayakam da ayaniuna da wavinegu teya kayakena, gegha gerubana naboni ayaberana!”

¹² Na Deivid, Uraiya iwoneneni bo, “Kata mma kumake, bi maram aniporam kunaveramagha.” Na noko gabudarine da wowonama na Uraiya, Jerusalemne imakae.

¹³ Na Deivid, iviyoneneni da yawata sikam da siniuna patapata, bi ibera da Uraiya iniuna neghanegha. Bi gegha, ravidye na geiyanagho yana bareye bi ikanibu da yana gaware ikena Deivid yana wiitamariyana damdi yawata.

¹⁴ Bi didibare na Deivid pepa igirumi bi Uraiya ivereni da iyakawari iyanagho Joab iyavereni.

^{7:12}: Acts 2:30   * ^{11:1}: Mmko yigesa da wawaya gegha sinarughu bo sinakanibu, na wawaya Raba kwanatuna kamone rubana da kadi kam sinakovi.

¹⁵ Pepa kamone na mma naboni iwona, “Uraiya wiirouwa matane kutore meme wiirouwa yaworaworana bi wiyyogha tomotomoyidi kuberadi da sinimuritayina touna gwabinama da inasirage bi inarabobo.”

¹⁶ Joab na Raba kwanatuna iyaruruwiitete na iyakovi da aviya damdi yadi wiyyogha tomotomoyidi miisedi meme, na Uraiya noko gawarine ivipora inagho.

¹⁷ Bi kwanatu kana tomotomogha sikanibu da Joab yana tomotomogha teya sivirouwa na Deivid yana wiyyogha tomotomoyidi viya da kate Uraiya dam Hitti tomogha yawata sivikasunughana.

²⁶ Raghanina Betsiba iwaiyana da moghanena Uraiya irabobo, na kiiravine idou.

²⁷ Bi duu raghanina ikovi murine, na Deivid wara idaru da wawaya tana iyakabi iyapiika yana bareye da wavinena tana. Wasina bi ivituveni da natuna tomogha. Bi gegha da Deivid naboni ibera na Yawe God geiyinuwamiiseyenina.

12

Neitan yana wiimiiba sisiyina

¹ Wasina bi Yawe God, **peroveta** Neitan idaru inagho Deivid biidi. Raghanina ipiika Deivid biidi na iviwaragututu iwona bo, “Kwanatu tana kamone tomotomogha yadi bata siyamakamake. Tomogha tana kiikiwawona bi tana na moyamoyakina.

² Tomogha kiikiwawona yana sip da kau sipeyara kirakii.

³ Bi tomogha moyamoyakina na getana da awaki wasina sip wouna yagarina igimoni na touna kawagha bi touna da natunatuna teya gwabidiye iragata da iyamakamake. Kam siyikamvereyana, yana reduve iyaniniuna bi kate imadebane iyakenakena. Touna nigenige na iyabiya da ware natuna wasike naboni.

⁴ Gabudara tana kiiwaga iverakanibu tomogha kiikiwawona yana bareye, na tomogha kiikiwawona geiyakayoveni da yana sip bo kau tana iyakasunuyi bi iyitawoyi da kiiwaga iyakam. Bi gegha tomogha mounourina, tomogha moyamoyakina yana sip wouna yagarina ikabi da ikasunuyi bi ivitawoyi da kiiwaga ipiika yana bareye na ivereni ikam.”

⁵ Noko raghanine na Deivid nuwanuwana ipughu kirakii noko tomoyina biidi na Neitan iwonen bo, “Wiisuwona, Yawe God yamakamake bi kana waghawaghae awonawona da noko tomoyina mmko berana ibera na imiise da inarabobo.

⁶ Bi mmko ibera na geiyinuwanuwaghaneni, noko kiiravine touna sip woudi yadi ruwamaruwa tomogha moyamoyakina inaveremayeni da inimiisana.”

⁷ Wasina bi peroveta Neitan, Deivid iwonen bo, “Tomoyina na tam! Mmko na metagha Yawe, Isrel kana God iwona, ‘Tagu avituborom da Isrel tupana kana kiiwawo, bi Sol yana maragatama aviyawim.

⁸ Bi yam bada yana bare averem, bi kate natuwavinena imamve atoura. Bi atorem da Isrel bi Jiuda kadi kiiwawo. Bi mmkodi bera meboda matamve siyagisikirakii, na memeda ayavere kirakiyem.

⁹ Awaki kiiravine Yawe God gamona kuvisinighiighiiyeni da matane bera berona kubera? Gamomve na Ammon damdi, dam Hitti tomogha Uraiya sikasunuyi bi wavinena kukabi da kuvirapeneni.

¹⁰ Na noko kiiravine yam rakaraka kate genuwaruririye sinamakena, basuna gamogu gekuyakabisisireni bi Uraiya wavinena kukabi da kiiravimve.’

¹¹ Mmko na metagha Yawe God yawonawona, ‘Anabera da tam wosina yam rakaraka kamonama na wawaya tana makepiropiro inapiikeni tam biidi. Da matakamomve bi natuwavinem anayouna da tomogha tana ririmve na anavereni, da yawata gabudara moramoraye sinimumurana.

¹² Tam wiikowoye tamumu kubera bi gegha da tagu gabudara moramoraye Isrel damdi tupadi naghodiye bi mmko berana anabera da inatubugha na matadima sinakita.’ ”

¹³ Wasina bi Deivid, Neitan iwonen bo, “Tagu tamumu abera Yawe God biidi.”

Na Neitan iwona bo, “Yawe God yam tamumu inoghotataveni. Kate gekunarabobona.

¹⁴ Bi tam, wonawagha Yawe God gekuyakabikarawayeni bi mmko berana bero kirakiina kubera, na natum tomogha meko itubugha na inarabobo.”

¹⁵ Neitan iveramagha yana bareye bi murine, na Yawe God, ibera da Deivid natuna meko Uraiya wavinena ivituvenina igubaga kirakii.

¹⁶ Na Deivid noko raghanine, Yawe God biidi irupari simirina kiiravine. Bi iviia da geiyakamkamna bi Irughu yana bare kamove bi nubabasuve na geyanagawara debane iyakenana, bi dohodobo debane iyakenakena.

¹⁷ Yana bare wadubo kana dogadogara sinagho da simiiritawani bi sivimatipo da siyawona wiitoratorani iyageghomiiri, bi gegha Deivid isinighii da geyawata siyakamna.

¹⁸ Taparoro tana ikovi murine, na simirina irabobo. Bi Deivid yana wiitamariyana sinaghara na gesiyawoneni da simira irabobo, kiiravine toudimani sivisisiya kabivivirana bo, “Raghanina simira yawayawiine iyamakamake, na Deivid biidi tayi sisiya bi geiyawaiyaneda. Na metagha tana woneni da simira irabobo? Kate bi bera tana inabera da tounamani iniberoni.”

¹⁹ Raghanina Deivid ikita bi yana wiitamariyana siyikawaghamgham, na iyakovi da awaki itubugha, na ivitarakiyanedi bo, “Da simira irabobo?”

Na siwona bo, “E-ee, irabobo.”

²⁰ Wasina bi Deivid dobodoboma iken a geghomiiri da iviyeka, bi wane ghabughabuma sinina ikwamira da ivigararutaveyana. Bi inagho Kiregoru Kabikabikuwayine da Yawe God iyakabepepi. Noko murine, na iveramagha yana bareye bi kam kiiravine ivibaba na sepa da ikam.

²¹ Bi yana wiitamariyana sivitarakiyana bo, “Awaki kiiravine mmko naboni kwabera-bera? Raghanina simira yawayawiine iyamakamake na kam kuvi iya da kudou, bi irabobo murine na kata kugeghomiiri da kukam.”

²² Na Deivid iwona bo, “Simira yawayawiine iyamakamake na aviiya da adou, kiiravine anoghosi da Yawe God iyinuwawanuaghanegu bi simira iyakuyoveni iyamake.

²³ Bi kata irabobo, na awaki kiiravine aniiya? Da simira anakabiwiiveramayi inayawamagha? Gabudara tana kate ananagho touna biidi, bi touna geinaveramagha tagu biidina.”

Solomon itubugha

²⁴ Wasina bi Deivid wavinena Betsiba ivinuwapikepikeni, na inagho da yawata sikena. Bi iropeya da ivituwa natuna tomogha na Deivid iviwaghawaghayeni Solomon. Yawe God, Solomon ivinuwayuyuneni kiiravine,

²⁵ na **peroveta** Neitan idaruni inagho da Deivid iyawoneni da simirina waghawagha ivereni Jedidiya.*

---

* 12:25: Hibru yadi gamoma waghawagha *Jedidiya* yana basuna na Yawe God yinuwayuyuneni.

Kiikiiwawo bukana dagudaguna (1 Kings)

Wonawiiakowa

Kiikiiwawo bukana dagudaguna na rowa yadi aroba. Rowa daguadaguna (chapter 1 da 2) na metagha Deivid irabobo bi natuna Solomon kana gaware ivikiiwawona. Rowa wiibatana (chapter 3 da 11) Solomon yana wiibadana Isrel tupana kiiravine yisisiya, bi metagha mmko wiibadana iragata. Bi bada yawonawona da metagha God yana bare Jerusalem kamone iyoghani. Rowa wiiarobina (chapter 12-22) yawonawona da metagha Isrel damdi siyarayidi da dam bata, Isrel kikiramutumutuba yana nawae bi Jiuda wareregubugubura yana nawae. Nokodi dam yadi bata na ere yadi kiiwawo. Mmko girumina na nokodi kiikiiwawo yadi waragututu yisisiyeni. Yiyeveveda da mekodi kiikiiwawo, Yawe God yana sisiya sikivini ware Deivid ibera na naboni, bi mekodi kiikiiwawo, Yawe God simiiri kubuteni da god mududi sikivina.

Vinevineyidi

Kiiwawo Deivid irabobo bi natuna Solomon ivikiiwawo (2:10-12)

Solomon nuwagiura miisedi kiiravidiye Yawe God biidi ivibaba (3:3-5, 7-14, 16-28)

Solomon yana wiibada iragata kamogha (4:20-21, 25)

Solomon Yawe God yana bare iyoghani bi kiiravine irupari (5:1; 6:1, 7, 11-14; 8:1, 3-6, 10-11, 22-23, 27-30, 41-43)

Seba yadi kiiwawo wasikena, kiiwawo Solomon biidi iwagawaga (10:1-9)

Solomon, God imiiri kubuteni (11:1-5, 7-13, 26-33, 35, 40)

Solomon irabobo bi natuna Rehoboam ivikiiwawo (11:42-43)

Wawaya siyarayidi da dam bata, Isrel da Jiuda (12:1-20, 25-31)

Kiiwawo Aheb, Yawe God imiiri kubuteni da god mududi ikabepepidi (16:30-33)

Peroveta Elaija, kwabura natuna iviwiiteni (17:1, 8-24)

Yawe God, Kamel Koyane Baal yana peroperoveta igewaiyidi (18:1-2, 17-46; 19:1-21)

2

Kiiwawo Deivid yana rabobo

¹⁰⁻¹¹ Kiiwawo Deivid Isrel iyibadeni raghanine, dagudaguna na bodu yadi 7 Hebron kwanatune imakae bi muriye na Jerusalem kwanatune bodu yadi 33 imakae. Da noko kedane na bodu 40 Isrel ivibadeni. Bi irabobo na Jerusalem kwanatuna kamone nosinosinanakim yawata sidogudi.

¹² Wasina bi Solomon ivikiiwawo, da tamananaki kana gaware Isrel ivibadeni bi God ibera da yana wiibadana ivimaragata.

3

Solomon nuwagiura kiiravine ivibaba

³ Solomon, Yawe God ivinuwayuyuneni na tamananaki Deivid yana wonawiiyoyowana tupadi ikivina. Bi gegha da keda tane na Yawe God geiyakivina yaporina. Touna ribiribi iunugha da ipuyo naboni suwara, god wiiwiiyaba yadi suwara gabugabuna debadiye da insens igibu ware wawaya siyaberabera na naboni.

⁴ Raghani tana Solomon inagho Gibiyon kwanatune da puyo peyaridi 1,000 naboni isuwara Yawe God biidi, basuna suwara gabugabuna gawarina ghamana na noko kuburine.

⁵ Yawe God nubabasu tana mimeu kamone ividebena mayeni Solomon biidi Gibiyon kwanatune, bi ivitarakiyaneni bo, “Awaki kwakayokayoveni? Awaki kiiravine kunibaba na anaverem.”

⁷ Solomon iwonabodeni iwona bo, “O Yawe yagu God, tam tamagunaki kanagaware kutoregu da anikiwawo, bi gegha da tagu wawaya ededa kawagha na geayakovi da metagha wawaya anibadena yaporidi.

⁸ Bi tagu kata mma yam wawaya vinevineyidi kamodiye, toudi sikoroto kirakii da gerubana anakabiyavidina.

⁹ Gerubana iiyabo mmko yam damna ghamana tanaduma inibadedina. Na nuwagiura miisedi kuveregu da yam wawaya anibadena wiimasiyedi bi anakovi da awaki miisena bi awaki berona.”

¹⁰ Solomon nuwagiura kiiravine ivibaba, na Yawe God ivinuwamiise.

¹¹ Na Yawe God iwona bo, “Tam gegha makewiiguri kiiravine kuyibabiigu, bo gegha mane peyaridi da sawara bo kam aviya wiikasunughana kiiravidiye kuyibabiigu. Gegha, tam nuwagiura miisedi kiiravidiye kuvibabiigu da ayaverem bi yagu wawaya rubana da keda rotomanine kunibadedi.

¹² Na awaki kiiravine kuvibaba na anaverem! Tagu nuwagiura miisedi da akowa anaverem, genaboni wawaya naghove sikabina bo wawaya muriye sinakabimayenina naboni.

¹³ Bagune gemoura bo waghawagha ghamadi kiiravidiye kuyibaba, bi gegha da toudi sawaridi na bada anaverem. Patana yawayawiim kunamakamakena, getana meko kiiwawona mane bo waghawagha ghamana inakabi ware tam naboni.

¹⁴ Bi meboda yagu sisiya kunawaiyana da yagu gwara da sira kunakabisisiredi ware tamamnaki Deivid ibera na naboni, na anaberam da bodu peyaridi kate kunamakae.”

Solomon yana nuwagiura ividebeni

¹⁶ Raghani viya murine na keda wasiwasike yadi bata piropiro tana basudiye na sipiika kiiwawo biidi bi sivibabiini da yadi piropiro iyakabiwirotomani.

¹⁷ Keda wasike dagudaguna iwona bo, “Kiiwawo, mmko wasikena da tagu na bare tanagha kamakamake. Bi kayamakamake patapata raghanine, na avituwa.

¹⁸ Gabudara aroba murine na mmko wasikena bada ivituwa. Toumiiduma, yama bata kawagha name noko barena kamone, getana da iyyabo nama.

¹⁹ Wasina bi nubabasu tana kamone ikenawamira na yana pepeya ikenatawani da ikenunuyi.

²⁰ Tagu akenayakuka na igeghomiiri da yagu pepeya tomogha ririguve ikabi. Bi yana pepeya raborabobona ririguve ivikeneni bi yagu pepeya ikabi da yawata siviragoba.

²¹ Diidibare ageghomiiri da natugu ayisusu bi gegha, pepeya irabobo. Wasina bi raghani diidibara yeghanine akitarukunukunuveni, da touna getagu natugu.”

²² Bi wasikena tana iwona bo, “Gegha! Yawayawiina na tagu natugu bi raborabobona na tam natum!”

Bi gegha wasike dagudagune ivituwa na iwona wiimaragata bo, “Raborabobona na tam natum bi yawayawiina na tagu!” Wasina bi kiiwawo naghone naboni siyikawakeereyana.

²³ Na Solomon iwona bo, “Wasina, mmko wasikena yawona da ‘Pepeya raborabobona na tam, bi yawayawiina na tagu,’ bi noko wasikena tana yawona da, ‘Gegha! Yawayawiina na tagu bi raborabobona na tam.’”

²⁴ Wasina bi kiiwawo yana bagibagi damdi iwonedo bo, “Seri kopiikeni konaveregu.” Na seri sikawari sipiika kiiwawo biidi.

²⁵ Bi kiiwawo iwona bo, “Pepeya yawayawiina korigha seseri da bata! Nawana wasike tana kovereni bi nawana bada wasike tana kovereni.”

²⁶ Noko pepeya sinananaki waghata ivinuwayuyunena kirakiiyeni, na douma ikabida iwona bo, “Oo bada ghamam, pepeya gekunakasunuyina, noko wasikena kovereni!”

Bi wasikena tana iwona bo, “Gegha, pepeya korigha seseri da bata. Da gegha tagu bo touna natuna.”

²⁷ Wasina bi kiiwawo iwona bo, “Pepeya gekunakasunuyina, bi meko wasikena yakayokayoveni da pepeya inamake na touna kovereni, basuna touna na sinananaki waghata.”

²⁸ Raghani kiiwawo noko yana sisiyina Isrel damdi siwaiyaneni, na sakovi da God nuwagiura miisedi ivereni da piropiro iyakabiwirotomana, na sikabikarawayena kirakiiyeni.

4

Solomon yana wiikiiwawo da nuwagiura

²⁰ Jiuda da Isrel damdi na sikoroto kirakii, ware egga kikire naboni. Toudi kam da rarima rubarubadi na siyinuwamiise.

²¹ Solomon dam tupadi, Euprate rarimina ghamane idaguni bi iyowogha inagho Pilistain damdi yadi kubure da Ijipt kubura kana wiibarabarate wareregubugubura yana nawae iyibadedi. Mmkodi damdi na yadi puyo siyiipora kiiwawo Solomon biidi, bi siyakabikabisisireni raghanina yawayawiine iyamakamakena.

²⁵ Raghani Solomon yawayawiine iyamakamake, na wawaya tupadi Jiuda da Isrel kamodiye nuwaruririye simakae, getana piropiro ghamadi siyabanana. Dan

kwanatune kikiramutumutuba yana nawae bi iyowogha inagho Biasiba meyagiine war-eregubugubura yana nawae, rakaraka nununagha toudimani siyakoyakoyagha mayedi, ere yadi bare bi ere yadi kwabu.

5

Solomon ikabununagha da God yana bare iyayoghani

¹ Naghove, kiiwawo Deivid yawayawiine iyamakamake, na yana wiiturana waratetena na kiiwawo Hiram. Touna Taya meyagiina damdi iyibadedi, na raghanine iwaiyana da Deivid natuna Solomon na Isrel damdi yadi kiiwawo wouna, na sawariyonayona idarudi sinagho da siyikiikiiveni.

² Wasina bi Solomon wara iwonataveni iveramagha Hiram biidi iwona bo,

³ “Tam kwakovi da metagha tamagunaki Deivid dam tupadi sivitumpipineni na iyaviyedi, noko biidi gerubana da kabepepa barena iyayoghani da Yawe God iyakabepepina. Dagudaguna na iyikoyakoyagha da Yawe God iyiwiiteni da kana aviya tupadi iyageiwayidi.

⁴ Bi katana Yawe yagu God nuwaruriri iveregu tupana ivikenaviviregu. Na geere kagu aviya bo getana piropiro ghamadi.

⁵ Na Yawe God tamagunaki iwoneni bo, “Tagu natum anatore inikiwawo kam gaware bi touna kabepepa barena inayoghani da kagu waghawagha inakabepepi.’ Noko biidi anuwanuwagiura da kabepepa barena kata anakayoghani da Yawe yagu God anakabepepi ware tamagunaki Deivid iwonnana naboni.

⁶ Na yam bagibagi wawayidi kudarudi sinanagho Lebinonma da kii kana waghawagha sida kiiraviguve sinataragha, bi yagu bagibagi damdi na yawata sinabagibagi. Touda takovi da tami Saidon dammi kii tarayidi kwakowa kirakii, getoumii Isrel dammii naboni na kuwonagu da yam bagibagi wawayidi mane viya rubana animiisanedi na noko rubane anaveredi.”

Na Solomon nokodi kii Hiram gwabinama igimona, bi Isrel tomotomogha yadi 30,000 ikabidi bi siviwiita da nokodi kii da sawara mududi siyouna God yana bare yoghanina kiiravine.

Solomon kate bada tomotomogha yadi 150,000 bagibagiye itoredi, toudi God yana bare yoghanina kiiravine kayena kana akima ghamanakidi siyaboribori.

6

Solomon, God yana bare iyoghani

¹ Solomon bodu aroba kamone Isrel damdi ivibadedi, bi bodu 4 kamone nawaravi wiibatana kana waghawagha Jiv, na Yawe God yana bare yoghanina idaguni. Nosinonakim yadi gabudare Isrel damdi Ijipt kubura sikanibutaveni, bi bodu 480 nada sikovi bi Solomon mmko bagibagina idaguni.

⁷ Toudi yoghana kana akima na gawara meme dobodobove sabori na tupadi name sakabununagha, bi irabaraba kirakii da meme barena siyayoghayoghanina, da yoghana gawarine na getana iyyabo amama da karuwakoya bo sisiruma akima iyyabori bo iyataraapapi da kwarituna siyawaiyana.

¹¹⁻¹² Wasina bi Yawe God ivisisiya kiiwawo Solomon biidi noko barena iyayoghayoghani kiiravine, iwona bo, “Memeda yagu sisiya kunawaiyana bi yagu gwara kunakivina da awaki awonemna kunabera, na metagha tamamnaki Deivid avisuwoneni na kiiravine naboni anabera.

¹³ Tagu yagu wawayi Isrel kamobasudiye bare meko kwayoghayoghanina kamone anamake, bi geanakuyovedina.”

¹⁴ Wasina bi kiiwawo Solomon, God yana bare iyayoghayoghani na ivikovini.

8

Wiiwaghasina Maragasina dedewagina sirughuveni God yana bareye

¹ Wasina bi kiiwawo Solomon, Isrel dogadogara, bi dam kadi babada da bare kadi babada iviyonedi da siyapiika Jerusalemma, Deivid yana kwanatu kana waghawagha Zaiyon, bi name Yawe God yana Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina siyakawari siyarughu God yana bareye.

³ Raghanina Isrel dogadogara tupadi siverakanibu na **prist**, Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina sirukabepi.

⁴ Bi Livai kana damma tomotomogha da prist, Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina da Kiregoru Kabikabikuwayina da kana sawara kabikabikuwayidi sikawara sinagho God yana bare kamone.

⁵ Kiiwawo Solomon da Isrel damdi tupadi nama Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina naghone sivitaghomidi bi sip da kau peyaridi siyasuwawara, bi sipeyara kirakii da gerubana siyakabiyavidina.

⁶ Wasina bi prist, Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina sikawari sirughu God yana bare kamone da Gawara Kabikabikuwaya Kirakiine, da Serubim mabe rogudiye sitore.

¹⁰ Raghanina prist, Gawara Kabikabikuwayina sikanibutaveni, na karekarewa God yana bare ivibonuvi.

¹¹ Wasina bi karekarevina prist igududi da gerubana yadi bagibagi siyabera basuna Yawe God yana kiniwa bare irughuwoneni.

²² Wasina bi kiiwawo Solomon, Yawe God yana suwara gabugabuna gawarina naghone imiiri bi Isrel damdi tupadi na murine siyamiimiiri. Bi imana irukabekabepa abame,

²³ da mma naboni irupari,

“O Yawe Isrel kana God, getana da god tam naboni abama kamone bo mma kubura debane. Tam nonowa kwabera da metagha kwiisuwona na naboni, tam nonowa yam wawaya kwiinuwayuyunedi, iyyawogha nuwanuwadi tupadima sakabikabisisiremna.

²⁷ Bi rubana God, kubure inamake? Gegha! Abama tupana geiyaragata kirakii da inakamuwanim, Bada! Na mmko kabepepa barena ayoghanina, memeda getam yam makamake gawarina!

²⁸ Yawe yagu God, tagu na yam wiitamariyana. Na yagu pari kuwaiyana, da kata awaki kiiravine iibabiim na kuveregu.

²⁹ Tam mmko barena kiiravine mma naboni kuwona, ‘Kagu waghawagha nama inamakae.’ Na mmko kabepepa barena gabudara da nubabasu kunakoyakoyayi. Kuwaiyanegu raghanina anamiiri karon mma barene da anaruparina.

³⁰ Yagu pari da yam wawaya Isrel yadi pari kuwaiyana raghanina kanakitarorona da mmko gawarina kanakita bi kanarupari tam biidina. Yam makamake gawarinama abame bi yama pari kunawaiyana na yama berona kunoghotatavemii.

⁴¹⁻⁴² Raghani muriye, kubura wiibata damdi iyyawogha na gegha Isrel damdi, kam waghawagha ghamana, yam maragata da yam bera ghamaghamadi sisiyidi sinawaiyana, na yadi kubura rabarabae bi sinapiika da sinakabikuwayem bi yam Bare sinakita bi tam biidi sinarupari.

⁴³ Yam makamake gawarinama abama kamone, bi yadi rupari kuwaiyana da yadi kayowana sinibaba na kuveredi. Wasina bi dam tupadi kubure sinakovi bi sinakabepepim ware toumii yam wawaya Isrel dammii kaberberana. Toudi sinakovi da mmko barena ayoghani, na touna tam kabepepim kana gawara.”

10

Siba damdi yadi kiiwawo wasikena

¹ Raghanina Siba damdi yadi kiiwawo wasikena iwaiyana, da wawaya tupadi Solomon sakowa kirakiyeni bi kate metagha Yawe God iyakabikabikarawayeni na iwagawaga ipiika touna biidi, bi yana wiina da Solomon yana nuwagiura miisedi iyaruyagha na wiitarakiyana bagibagidi peyaridi ivitarakiyaneni.

² Touna bagibagi damdi korotodi irutayinidi da kate kamel peyaridi kam kadi wiimetewa miisedi, gould peyaridi da akima wiinuwakayowanidi sikawara. Raghanina Solomon teya sivibanana, na wasikena yana noghota tupadi iyanoghonoghotana siviisiyana.

³ Na Solomon wiitarakiyana tupadi iwona bodeyana, getana awaki iyapiropiro da wasikena iyawonawiiyeveni.

⁴ Wasina Siba yadi kiiwawo wasikena, Solomon yana nuwagiura miisedi iwaiyana, bi kate kiiwawo barena meko iyoghani na ikita.

⁵ Bi kate bada ikita da kam kiinabonabo debadiye, bagibagi damdi kadi kunagha miisedi, bi kate redu verevewayana da suwara gabugabunidi Yawe God yana bareye Solomon isuwara ikitadi, na beradi tupadi kiiravidiye na ivisoko kirakii.

⁶ Na wasikena kiiwawo Solomon mma naboni iwoneni, “Yagu kubura waghate, na yam nuwagiura miisedi da yam bera ghamaghamadi peyaridi kiiravidiye na awaiyana bi kata akovi da nokodi sisiya na wiisuwona!

⁷ Ghuyoghuyone, na nokodi sisiya geayitumaghanedina bi kata apiika da mataguma akitakita. Yam nuwagiura miisedi da yam maura na siragata kirakii, genaboni awaki siwoneguna!

⁸ Yam wawaya sinuwamiise kirakii bi yam bagibagi wawayidi gabudara patepatena naghomve samiimiiri, da yam nuwagiura miisedi sawaiyana.

⁹ Tagu, Yawe yam God akabekabepepi, tam kiiravimve na yinuwamiise, na itorem da yana wawaya Isrel kunibadedi. Basuna yana nuwayuyuna makewaghawaghasina Isrel damdi biyadi kiiravine, na ibera da kuvikiwawo, bi yana wawaya keda miisena da rotomanine kunibadedi.”

11

Solomon, Yawe God imiiri kubuteni

¹ Kiiwawo Solomon, na Ijipt kana kiiwawo natuna irawayi, bi gegha da kubura wiibata wasiwasike bada korotodi ivinuwayuyunedi. Touna Moab, Ammon damdi, Idom, Saidon da Hitti wasiwasike mududi irawayidi.

² Naghove Yawe God Isrel damdi sisiya bagibaginama nokodi dam kiiravidiye mma naboni iwona, “Tami gekonarawayidina, basuna konarawayidi na toudi nuwanuwami sinatainawamira da yadi god konakayokivinidi.” Bi gegha da, bagune noko sisiyina Solomon touna nokodi wasiwasike ivinuwayuyunena kirakiyedi.

³ Kiiwawo Solomon natuwavinena yadi 700, toudi na kiikiiwawo natunatudi. Bi bada yana bagibagi wasiwasikedi yadi 300, toudi naboni natuwavinena mududi. Mmkodi wasiwasike nuwanuwana sitayinawamiri da Yawe God kivinina ikabitore.

⁴ Raghanina kiiwawo Solomon imoraba, na natuwavinena nuwanuwana sitayinawamiri da god mududi iyakivina, touna gegha wiisuwona Yawe God kawagha iyakivini ware tamananaki Deivid ibera na naboni.

⁵ Touna Saidon damdi yadi god wasikena, Astoret bi Ammon damdi yadi god, bero kirakiina Molek iyapeepetedi.*

⁷ Jerusalem kwanatune raghani matana yana nawae koya debane, kiiwawo Solomon, Moab damdi yadi god bero kirakiina, Samos, da Ammon damdi yadi god bero kirakiina, Molek, kiiravidiye na kabepepa gawaridi iyoghana.

⁸ Bi bada kabepepa gawaridi iyoghana natuwavinena kiiravidiye da name insense siyagabugabuna bi yadi god biidi siyasuwawara.

⁹⁻¹⁰ Naghove, Yawe God raghani bata ividebena mayeni Solomon biidi, bi iwonawiiyoy-owaneni da gegha god mududi iyakivinidi, bi Solomon, God yana sisiya geiyawaiyaneni, touna Isrel damdi yadi God imiirikubuteni da geiyakivinina. Na Yawe God nuwanuwana ipughu Solomon biidi.

¹¹ Wasina Yawe God mma naboni Solomon iwoneni, “Tam, yagu wiiwaghasina maragasina gekuyakivini da yagu gwara gekuyakabisisireni kiiravine, na iisuwona da yam wiibadana Isrel damdi gwabidiye anakabitaveni bi yam bagibagi tomoyina tana anavereni.

¹² Bi gegha da tamamnaki Deivid avinuwayuyuneni, na gegha yam wiibada kata yawayawimve kwamakamake na raghanine anakabitavenina. Gegha, noko wiibadana na natum yana raghaniye anakabitaveni.

¹³ Bi gegha dam Isrel tupana yana wiibadanama anakabitavenina; Tagu yagu wiitamariyana Deivid da Jerusalem kwanatuna, meko avineyi da rapeguve na noghosidiye dam tanagha yana wiibadana rogune anakuyoveni.”

Jeroboam, kiiwawo Solomon iviaviyeni

²⁶ Kiiwawo Solomon yana bagibagi tomoyina ghamana tana kana waghawagha Jeroboam, Nebet natuna, yana kwanatu na Jereda, Ifreim kubura kamone bi sinananaki na kwabukwaburina, kana waghawagha Jeruwa, touna iggehomiiri da kiiwawo Solomon iviaviyeni.

^{11:1}: Deu 17:17   ^{11:2}: Deu 7:3,4   *   ^{11:5}: Hibru gamodima, Milcom bi gegha da akowa damdi sanoghonoghosi da mmko sisiyina na Ammon damdi yadi god Molek yisisiyeni (Livitikas 18:21 kokita).

²⁷ Waragututuna mma naboni da metagha kiiwawo iviaviyeni. Solomon, Jerusalem kwanatune raghani matana yana nawae tanawa iyasousouwiipika da kwanatu papane bonagha iyagudugudu bodaboda Jerusalemne, tamananaki Deivid yana kwanatu kamone.

²⁸ Jeroboam na tomogha akakovina bi raghanina kiiwawo Solomon ikita bi Jeroboam na tomoyina akakovina bi bagibagi tomoyina miisena, na itore da dam Ifreim da Manasa toudina Jousep nosinosina kamodima bagibagi wawayidi tupadi iyakoyayidi.

²⁹ Gabudara tana raghanina Jeroboam, Jerusalem kwanatuna ikanibutaveni iyanono, na kedae **peroveta** tana ibanani, kana waghawagha Ahija touna yana meygai na Sailo. Toudi yadi bata kawagha wawa kuburidiye bi Ahija na kwama wouna iyakotekoteni.

³⁰ Ahija noko kwamana wouna ikabitaveni bi itaina gosigosiri da pinipinimidi yadi 12 situbugha.

³¹ Wasina bi Ahija, Jeroboam iwoneni bo, “Mmkodi kwama pinipinimidi yadi 10 kabidi kiiravimve. Basuna Yawe, Isrel kana God mma naboni iwona, ‘Tagu, wiibada Solomon imanama anakabitaveni, bi dam yadi 10 tam anaverem.

³²⁻³³ Basuna Solomon imiiri kubutegu, bi idagu Saidon damdi yadi god wasikena As-toret, Moab damdi yadi god, Samos da Ammon damdi yadi god Molek iyakabekabepepidi. Touna yagu keda geiyakivini da mataguve miisena iyabera bi kate yagu sisiya da gwara geiyawaiyana ware tamananaki Deivid ibera na naboni. Bi gegha da yagu tamariyana Deivid noghosine na Isrel kana dam tupana kamonama na Jerusalem kwanatuna avineyi da kiiraviguve, na noko biidi dam tanagha anakuyoveni da Solomon yana wiibadana rogune inamakae.

³⁵ Bi Solomon natuna yana wiibadana raghanine dam Isrel anayarayi bi kamonama na dam yadi 10 na tam anaverem.’ ”

⁴⁰ Noko kiiravine kiiwawo Solomon ivimatipo da Jeroboam iyakasunuyi bi gegha da ivera inagho kiiwawo Sisak biidi Ijpt kubure bi name imakae patana da Solomon irabobo.

Solomon yana rabobo

⁴² Solomon, Jerusalem kwanatune iyikiwawo bi dam Isrel tupana bodu 40 kamone ivibadedi.

⁴³ Raghanina irabobo, na tamananaki Deivid yana Kwanatuve sidogu. Wasina bi Rehoboam, tamananaki Solomon kana gawara ikabi da ivikiwawo.

12

Kikiramutumutuba damna Rehoboam siviaviyeni

¹ Rehoboam inagho Sikemma, meme Isrel damdi tupadi siyiikoyakoyagha da siyatore iyikiwawo.

² Raghanina Nebet natuna Jeroboam, iiyabo naghove Solomon nagharina ivera inagho Ijpt kubure iyamakamake, bi mmko sisiyina iwayaneni, na Ijpt kuburama iveramagha.

³ Bi kikiramutumutuba yana nawae damna siviyoneni ipiika, bi touna da wawayata tupadi sinagho kiiwawo Rehoboam biidi bi siwoneni bo,

⁴ “Tamamnaki Solomon na ghakighakina bi bagibagi vitadi iyavereveremii, memeda mmkodi vita kunabera sinatekateka da yama makamake yawadi sinamiise, na toudi yam wiibadana rogune kanamakae.”

⁵ Rehoboam iwonabodedi bo, “Konagho bi gabudara aroba murine na koveramagha da yami sisiya kiiravine anawonabodemi.” Na wawayata tupadi siveramagha sinagho.

⁶ Wawayata sugetaveni murine, na Rehoboam babada magumaguridi yawata siviisiya, nokodi iiyawogha naghove Solomon yawayawiine iyamakamake, bi siyiwiitenina. Touna ivitarakiyanedi bo, “Vikodi wawayata metagha anawonabodedi?”

⁷ Babada magumaguridi siwona bo, “Memeda wawayata wiiwiitedi kunakayoveni, na awaki kiiravine sibabiim na kubera, nokove na yam wiibadana rogune sinamake waghata.”

⁸ Bi gegha, Rehoboam magumaguridi yadi sisiya geiyawaiyanedi, bi inagho da totomogha woudi yawata siviisiya, mekodi yawata siragata patapata bi kata siwiitenina.

⁹ Ivitarakiyanedi bo, “Metagha anabera? Mmkodi wawayata sawonewonegu bo, ‘Yama bagibagi kubera inatekateka, gegha tamamnaki yana raghaniye naboni.’ Awaki wonabodeyaninama anawonedi?”

¹⁰ Tomotomogha woudi siwonabodeni bo, “Mma naboni siviabiim, ‘Yama bagibagi kubera inatekateka,’ na kuwoned, ‘Tagu tomogha ghakighakigu, gegha tamagunaki naboni!’

¹¹ Tamagunaki piropiro ghamadi iveremi, bi gegha, tagu piropiro ghamanakidi anaveremi! Touna kwaro bagidima iyawakiwakirimi bi tagu na kwaro iyiyodima anawakirimi.’”

¹² Gabudara aroba murine, Jeroboam da wawaya tupadi siveramagha da kiiwawo yana wonabodeyana siyawaiyaneni, metagha iwonedni na naboni sibera.

¹³ Bi gegha da, kiiwawo Rehoboam babada magumaguridi yadi wonawiiyoyowana geiyawaiyana, bi sisiya ghakighakidima wawaya iwonedni.

¹⁴ Tomotomogha woudi yadi wonawiiyoyowana touna ikivini, na wawaya iwonedni bo, “Tagu tomogha ghakighakigu, geware tamagunaki naboni! Tamagunaki piropiro ghamadi iveremi, bi gegha da taguna piropiro ghamanakidi anaveremi! Touna kwaro bagidima iyawakiwakirimi, bi tagu na kwaro ere iyiyodima anawakiwakirimi!”

¹⁵ Yawe God ikayoveni da mma naboni iyatubugha kiiravine, na Rehoboam wawaya yadi sisiya geiyawaiyana. Rorowainagha Yawe God ivisisiya Nebet natuna Jeroboam biidi, Sailo kwanatuna kana **peroveta** Ahija yana sisiyae. Na raghanina Yawe God kiiwawo Rehoboam ivigesiyeni da wawaya yadi sisiya geiyakivini, na Ahija metagha ivisisiya na naboni itubugha.

¹⁶ Wasina bi Isrel damdi tupadi sikita bi kiiwawo yadi sisiya geiyawaiyaneni, na siwona bo,

“Toumii gegha Jese natuna Deivid yana rakaraka muduna!

Toumii getouna kana dam muduna!

Isrel dammi kokayo tana veramagha yada kubure yada kubure,

bi Deivid nosina Rehoboam yana wawaya waghata inibadedi!”

Wasina bi Isrel damdi siveramagha sinagho yadi kubure yadi kubure.

¹⁷ Bi gegha da, Rehoboam patana Isrel damdi iiyawogha Jiuda kubura kwanatudiye siyamakamake na iyibadedi.

¹⁸ Wasina bi kiiwawo Rehoboam yana bagibagi damdi kadi bada kana waghawagha Adoniram ivipora inagho Isrel damdi iyatayina wamiridi da kiiwawo yana wiibadana rogune siyarughumagha, bi gegha Isrel damdi sigeghomiiri da akimama sirouvi sika-sunuyi. Raghanina kiiwawo Rehoboam warana iwaiyaneni na yana seriyotye igeru bi naghara iverainagho Jerusalem kanatune.

¹⁹ Noko raghanine inagho da kata, na Isrel damdi kikiramutumutuba yana nawae, na geyadikayowana da Deivid nosinosina sinibadedina.

²⁰ Raghanina Isrel damdi siwaiyana da Jeroboam, Ijipt kuburama iveramagha, na dughu tana siviyeoneni bi noko dughuna kamone Jeroboam sitore da Isrel tupana kana kiiwawo. Wasina dam Jiuda touna kawagha Deivid nosinosina yadi wiibadana rogune imakae.

Jeroboam, God geiyakabisisireni

²⁵ Wasina bi kiiwawo Jeroboam, Ifreim koyakoya kubura kamone Sikem kwanatuna iyababareni na akimama igari wiikenavivireni, bi name imakae. Bi nama itouya na inagho bada Penuel kwanatuna akimama igari wiikenavivireni da iyababari.

²⁶⁻²⁷ Gabudara tana Jeroboam mma naboni iyanuwanuwagiura na tounamani iwonena mayeni, “Wawaya tupadi na sanagho Jerusalemma, da Yawe God yana bareye yadi puyo sasuwara Bada biidi. Awaki bada inatubugha memeda sinamiiri karonu Deivid yana rakaraka biiyadi bi nuwanuwadi sinawamiri da yadi bada ghamana, Rehoboam, Jiuda kana kiiwawo biidi? Toudi sinakasunuyigu bi kagu gaware sinatore da inikiwawo.”

²⁸ Wasina bi kiiwawo Jeroboam awaki iyabera kiiravine na yana wawaya akakovidu yawata sivisisiya ikovi, na kau wotudi bata gouldma iberadi. Bi wawaya iwonedni bo, “Jerusalemma naghona, tami Isrel dammi biiyadi na ipiropiro kirakii, na yami god makatanidina, toudi Ijipt kuburama sikabikanibuvemi.”

²⁹ Na kau wotudi gouldma ibera, da tana Betel kwanatune itore, bi tana Dan kwanatune.*

³⁰ Wasina bi mmko kedane na wawaya tamumu sibera. Bi kate bada siyanono Dan kwanatune kau gouldma beraberana siyakabekabepepi.

³¹ Jeroboam kate bada kabepepa gawaridi koya debadigha iyoghana, bi dam wiibatama tomotomogha ivinegha da naboni **prist**, bi toudi na gegha Livai kana dam kamonama.

12:28: Exo 32:4 * **12:29:** Isrel damdi yadi noghota na Dan da Betel na gawara kabikabikuwayidi. Betel na Jereboam yana wiibana wareregubugubura yana nawae kubura wiibarabarate. Noko na Jerusalemma yana raharaba na 16 kilomitas. Jerusalem na geiyarabaraba kirakiina, na Jeroboam ware Jerusalem iyawonawona wiiberoveni, wawaya iyawonewonedi da siyanagho Betelne siyakabepepa. Dan na kikiramutumutuba yana nawae kubura wiibarabarate.

Jeroboam, Isrel kubure iyikiiwawo raghanine, na Rehoboam touna Jiuda kubure iyikiiwawo. Rehoboam bodu yadi 17 ivikiiwawo. Noko yana wiikiiwawo raghanine, na Jiuda damdi god wiwiiyaba siyapeepetedi, da Ijpt damdi sigogona sipiika Jiuda kubure da yadi sawara warawaratetedi, God yana bareye da kate kiwawo yana bareye sikawara. Rehoboam da Jeroboam na nonowa siyiaviya kabivivirana.

Raghanina Rehoboam irabobo, na natuna Abaija ivikiiwawo da bodu aroba Jiuda kiiravine. Bi Jeroboam teya bada siyiaviya. Raghanina irabobo na natuna Asa, Jiuda kiiravine ivikiiwawo. Asa bodu 41 ivikiiwawo. Touna kiwawo miisena bi God iyakabekabepepi da Jiuda damdi yadi god wiwiiyabidi iviaviyedi. Touna nonowa Isrel damdi yadi kiwawo Baasa teya siyiaviya. Raghanina Asa irabobo na natuna Jehosepet, Jiuda kiiravine ivikiiwawo.

Isrel kamone, na Jeroboam natuna Nadab touna kiwawo berona, bi kate iiyawogha murine sivikiiwawo na bada sibero kirakii. Touna bodu bata Isrel kiiravine ivikiiwawo. Wasina bi Baasa igeghomiiri da Nadab ikasunuyi da kate Jeroboam yana rakaraka tupadi. Baasa ivikiiwawo da bodu 24 sikovi bi irabobo, na natuna Elah ivikiiwawo da bodu 2 Isrel ivibadeni. Wasina bi yana wiirouwa tomotomoyidi badana tana kana waghawagha jimri igeghomiiri da ikasunuyi bi tounamani itoregeyena mayeni da ivikiiwawo. Bi gegha da taparoro tanagha murine, na Isrel damdi yadi wiirouwa badana Omri sitore da kiwawo, na Jimri naghara ikabi na tounamani ikasunugha mayeni. Omri bodu 12 kamodiye ivikiiwawo, wasina bi natuna Aheb ivikiiwawo. Aheb bodu 22 kamodiye Isrel kiiravidiye ivikiiwawo.

16

Aheb ivikiiwawo Isrel kiiravine

³⁰ Omri natuna Aheb na Yawe God matene na bera bero kirakiidi ibera, geware kiikiiwawo tupadi mekodi naghone sivibadana naboni.

³¹ Touna inoghosi da wiitamumu na getana awaki, ware Nebet natuna Jeroboam tamumu iberana naboni. Bi bera bero kirakiina ibera na Saidon damdi yadi kiwawo Eetbaal natuna wasike Jesibel irawayi bi Baal iyapeepeteni.

³² Aheb kabepepa barena tana Baal kiiravine Sameriya kwanatune iyoghani da suwara gabugabuna gawarina kamone ibera.

³³ Bi kate bada god wasikena Asera* kabepepina kiiravine kana kiitupo ikabiwiimiiri. Aheb bera peyaridi ibera da Yawe, Isrel kana God ivinuwapughupughuni, geware kiikiiwawo naghone sivibadana naboni.

17

Elaija iwona da kapoe inatubugha

¹ Peroveta tana kana waghawagha Elaija,* bi yana kwanatu na Tisbi, Giliyed kubura kamone, inagho kiiwawo Aheb biidi bi iwonenani bo, “Wiisuwona, Isrel kana God, Yawe na Makewaghawaghasina bi tagu na yana wiitamariyana. Bi kana waghawaghae tagu awonawona da geamra† bo youra sinayowogha, mmkodi bodu sapiipiikana kamodiye patana da gamogu anatore na wasina.”

Metagha na naboni itubugha. Da raghani gurina nama amra gegha, na getana awaki da wawaya siyakam.

Kwabura, Jerepet meyiagiine

⁸ Wasina bi Yawe God, Elaija iwonenani bo,

⁹ “Kunagho da Jerepet meyiagiine‡ kunamakae, Saidon kwanatuna ririne. Name na kwabura tana awonenani da tam inikanim.”

¹⁰ Na Elaija inagho Jerepetma. Bi raghanina iverakanibu meyiagi matamketane, na kwabura tana ikita kiiraberabega iyatoghutoghura, na ivitarakiyaneni bo, “Rubana bo gegha da rarima gisina kiyabu kamone kuyakawari kuyapiika da ayaniuna?”

¹¹ Bi wasikena itouya iyanono rarima kabina biidi, na ikwatukwavini bo, “Bi kate bred viya teya kuyouna da anakam.”

* 16:33: Asera touna god wasikena bi Mesapotemiya, Ijpt, Ponisiya da Siriya damdi yadi god tana Baal wavinena.

* 17:1: Hibiru yadi gamoma waghawagha *Elaija yana basuna Yawe na God*. † 17:1: Kenen damdi yadi God Baal siyitumaghaneni da touna amra iyibadeni, taraghaniye na yadi god kana waghawagha Mot, yana basuna “rabobo,” Baal yakasunuyi. Bi raghanina Baal yayawa magha na rubana kubura rarima inaveremayeni. Elaija, na Baal iyaviyeni iyawonawona da touna “God Makamakewaghasina” yabagibagiye bi God na amra da kate rabobo yibadeni. ‡ 17:9: God, Elaija ivipora inagho Saidon kubure meme wawaya parapa Baal siyakabekabepepina. Mmkona Aheb rawananaki tomyina Eetbaal yana kubura, bi mmko raghanine, na Elaija, Aheb gwabinama iyakowokowogha.

¹² Bi wasikena iwona bo, “Yawe yam God makewaghawaghasina kana waghawaghae awonawona da wiisuwona tagu getana da bred gwabiguve. Tagu gwabiguve na parawa yoghoyoghona kaboma kamone da kate oliv oil kabikabiwiitaghoma gisina kamone. Tagu kiiraberabega atoghutoghura bi anakawara anaveramagha bareye da awaki pinimina gwabiguve na anakabununayi, natugu teya kiiravimiye da kanakam, bi muriye na vitonana inirabobomii.”

¹³⁻¹⁴ Bi gegha Elaija, wasikena iwoneni bo, “Gekuninuwapoyana! Yawe, Isrel kana God iwona da, ‘Parawa da oliv oil na nonowa yami kabikabiwiitaghoma kamodiye sinamakamake patana da Yawe amra inipora na pei sinagogo maghana raghanine.’ Na kunagho da metagha kuvisisiya na naboni kubera, bi dagudaguna na bred gisina kiiraviguve kugabuni da kawari piika. Bi muriye na kabiwiiririyina kabununayi, tam bi natum teya kiiravimiye.”

¹⁵ Wasikena inagho da metagha Elaija iwoneni na naboni ibera, na Elaija da kwabura bi yana rakaraka yawata gabudara patepatena na kam siyakamkam.

¹⁶ Bi metagha Yawe God ivisuwona, na naboni da Elaija metagha ivisisiya na nunune, da parawa kabomina geiyakovi bi oliv oil kabikabiwiitaghoma geiyamamana.

¹⁷ Raghani viya sikovi murine, na noko kwaburina iyyabo bare rapene, na natuna igubaga. Kanagubaga iragata kamokamogha da tughurine na irabobo.

¹⁸ Wasina bi wasikena, Elaija iwoneni bo, “Tam na God yana **peroveta**, awaki kiiravine na naboni kubera tagu biidi? Bo mabo kupiika yagu tamumu^s wiiyevevegu kiiravine da natugu kasunuyina biidi?”

¹⁹ Bi Elaija iwona bo, “Natum kuveregu.” Na tomogha gisigisina sinananaki imane bi ikabaro, da teteboruborugha ikawari igae da tupayaragha meme touna iyamakamake, na name yana kenakena debane ivikeneni.

²⁰ Bi Yawe God biidi irupari iwona bo, “Oo Yawe yagu God, awaki kiiravine nuwapoya ghamana mmko kwaburina kuvereni? Touna iwiwaghasinegu da yana bareye amakamake, bi kata natuna kubera da irabobo!”

²¹ Wasina bi Elaija iroroni da raghani aroba tomogha gisigisi debane bi irupari Yawe God biidi iwona bo, “Oo Yawe yagu God, mmko tomogha gisigisina yana yawa kuveremayeni!”

²² Yawe God, Elaija yana pari iwaiyaneni, na tomogha gisigisi yawiina tavenina idagumayeni da iyawamagha.

²³ Wasina bi Elaija, tomogha gisigisina irubevi bi ikawari iyowogha tupayaragha ghamane. Da sinananaki iviruvereni bi iwona bo, “Kita, natum iyawamagha!”

²⁴ Wasina bi wasikena, Elaija iwoneni bo, “Kata akovi da tam na God yana peroveta, bi Yawe God gamona tam kawamma sakanikanibu na wiisuwona.”

18

Elaija da Baal yana peroperoveta

¹⁻² Raghani iguri murine, bodu wiirrobine getana amra Sameriya kubura kamone iyayotowogha, na gomara ghamana itubugha. Noko kapoe boduna wiirrobina kamone, na Yawe God, Elaija iwoneni bo, “Kunagho da kimaghatara mayem kiiwawo Aheb biidi, bi kuwoneni da Tagu pinimina bi amra anipora inayowogha kubure.” Na Elaija inagho da kiiwawo Aheb biidi iyimaghatara mayeni.

¹⁷ Raghanina Aheb, Elaija ikita na iwona bo, “Da noko tam, iyyabo piropiro ghamaghamadi Isrel biidi kawapiipikedi?”

¹⁸ Bi Elaija iwona bo, “Tagu getana awaki piropirona Isrel biiyadi ayaberana, bi gegha da, tam bi tamamnaki yana rakaraka yawata noko berana naboni kohera. Tam geyamwiina da Yawe God yana sisiya bagibagidi kuyakabisisiredina, bi bada tam wosina na Baal yana tarabiibisaka kuyapepetedi.

¹⁹ Katana Isrel damdi tupadi kwatuwiitaghomidi da Kamel Koyane sinabananigu. Bi Baal yana peroperoveta yadi 450 da god wasikena Asera yana peroperoveta yadi 400 kurutayinidi konapiika, mekodi kiiwawo wasikena Jesibel kam yavereveredina.”

²⁰ Na Aheb, Isrel damdi tupadi da Baal yana peroperoveta tupadi iviyoneyonedi da Kamel Koyane siyitaghomidi.

^s **17:18:** Noko raghanine wawaya siyitumaghana da gubaga da rabobo na God yana aro, tamumu kiiravine. Kwabura iyyitumaghana da Elaija yana bareye iyamakamake bi ibera da God matane na touna biidi itore da yana tamumu ikita, noko biidi iberana natuna tomogha gisigisi irabobo.

²¹ Elaija wawaya tupana naghodiye imiiri bi iwonedo bo, “Raghani meme bi noghota bata basudiye konituyakayakata? Memeda Yawe touna God, na kokivini; bi meboda Baal touna God, na wasina kokivini.” Bi gegha, wawaya tupadi sivikawapotapota.

²² Wasina bi Elaija iwonedo bo, “Yawe God yana **peroveta** na tagu kawagha amakamake,* bi Baal yana peroperoveta na yadi 450.

²³ Kau makidi yadi bata kopiikedi toumii biiyadi. Baal yana peroperoveta kau makina tana sinavineyi, sinakasunuyi, sinarigha pinipinimi bi kiiraberabega wowodiye sinatoura, suwara gabugabuna gawarina debane, bi keyama gesininawiinina. Tagu berana mayimayiyina kau makina tana biidi anabera.

²⁴ Wasina bi Baal yana peroperoveta yami god biidi korupari, bi tagu na Yawe God biidi anarupari. Bi meko god na keyamama wonabodeyana inabera da kiiraberabega sinaruwiinawa, na touna wiisuwona God!” Na wawaya tupadi siviwaghasina.

²⁵ Wasina bi Elaija ivisisiya Baal yana peroperoveta biiyadi iwonedo bo, “Tami kokoroto kirakii kiiravine, na kovinagho yami suwara konabera. Na kau makina tana kiiraviniye kovineyi da kokabununayi bi keyama gekoninawiinina, bi yami god biidi korupari.”

²⁶ Na kau makina tana sikabununayi bi suwara gabugabuna gawarina debane sitore. Wasina bi Baal biidi rupari sidaguni, didibare da inagho gabudara youbasuve. Toudi siyarurukwatu siyawonawona bo, “Oo Baal, kuwaiyana bodemii!” Bi getana wonabodeyana, na yadi suwara gabugabuna gawarina meko siyoghani na parapa siyiibaga wiikenavivireni.

²⁷ Gabudara youbasune na Elaija idagu iynamayedi iyawonawona bo, “Gamo ghamanama korupari! Wiisuwona touna na god! Memeda nuwanuwana iwapawapeni yanuwanuwagiura bo inagho yisarewaboni, bo inagho yawagawagaboni. Meboda yakenakenaboni, na konakasiwiimataki!”

²⁸ Na gamo ghamanama sirukwatu kamokamogha bi yadi kiki nunune, na seri da iyoma siyarigharigha mayedi patana da ganiganidi siyorororo.

²⁹ Toudi sirukwatu, bi sirukwatu, patana da ravidu suwarina kana gabudare, bi gegha, getana gamo, getana iiyabo iyawaiyana da iyawonabodeyana.

³⁰ Wasina bi Elaija wawaya ikwatuvedi iwona bo, “Mabo kopiika tagu biidi.” Na tupadi sipiika da simiiri wiikenavivireni, bi idagu Yawe God yana suwara gabugabuna gawarina, meko sikouwiiririyi na iyakabukabunagha mayeni.

³¹ Akima yadi 12 iyouna bi Isrel kana dam tanagha kiiravine na akimidi tatadigeghama ikabigubadi. Mmko waghawaghana Isrel, na Yawe God, toudi nosidinaki Jeikap ivereni.

³² Mmkodi akimidima Elaija suwara gabugabuna gawarina iyoghana mayeni da Yawe God kabepepina kiiravine. Bi durein ibani wiikenavivireni da yana ragata, na rarima 14 litas naboni rubana iyakabitawani.

³³ Bi kiiraberabega suwara gabugabuna gawarina debane itoura, bi kau makina irigha pinipinimi da kiiraberabega debadiye itoura. Wasina bi iwona bo, “Kibubu yadi ruwamaruwa rarimama kovibonuvidi, bi suwara da kiiraberabega rariminama kwiiwaghayoyoyidi.”

³⁴ Raghanina naboni sibera na iwona bo, “Berana mayimayiyina kobera mayeni.” Na sibera mayeni ikovi na iwona bo, “Bada berana mayimayiyina kobera mayeni koniarobi.” Bi iwonedo na berana sibera raghani kanawiiaroba.

³⁵ Da rarima suwara gabugabuna gawarinama sivitototo siyowogha da durein sivi-bonuvi.

³⁶ Ravidu suwara gabuna gabudarine, na Elaija ipepewa inagho suwara gabugabuna gawarine bi irupari iwona bo, “Oo Yawe - Abraham, Aisik, da Jeikap† yadi God - kata kiyeveveyana da tamna God Isrel kamone bi tagu na yam wiitamariyana. Bi kiyeveveyana da tam gamomve na mmkodi bera tupadi abera.

³⁷ Kuwonabodegu, Yawe God, kuwonabodegu, da mmkodi wawaya sinakovi, da tam Yawe, na God bi nuwanuwadi kwatayina wamira magha tam biidi.”

³⁸ Wasina bi Yawe God yana keyama karakasina abamama irukarata iyowogha, da kau makina, kiiraberabega, akima da dobodobo suwara gabugabuna gawarina rininagha ikarasidi bi kate rarima durein kamone imuyamuya kirakii na imama.

³⁹ Raghanina wawaya tupadi mmko sikita, na sivituwapore oghogheyan mayiyidi siyowogha dobodobove bi sirukwatu bo, “Yawe, touna God! Yawe, touna God!”

* **18:22:** Elaija yana sisiya na yatupatuparorona Jesibel biidi basuna yimatipo da God yana peroperoveta iyika-sunughana. Aheh yana wiitamariyana Obedaiya ivimatipo da God yana peroperoveta iyiwitidi na mududi epamana bonayidiye iyyikowoyidi bi kam da rarima iyavereveredi, bi tayakovi yadi viya siyamakamake. **18:31:** Gen 32:28, 35:10 † **18:36:** Jeikap kana waghawagha tana na Isrel.

⁴⁰ Wasina bi Elaija sisiya bagibaginama iwonedo bo, “Baal yana peroperoveta kokabitawatawanidi. Getana konakabiwiadidi da inaverataveyana!” Na wawaya sigeghomiiri da Baal yana peroperoveta tupadi sikabitawatawanidi, bi Elaija ivinagho kedaridi siyowogha Kison anayine da name sivikasunughana.

Kapoe tughurina

⁴¹ Bi Elaija, kiwawo Aheb iwoneni bo, “Kunagho awaki kunayouna da kunakam bi kunaniuna, kiiravine tagu amra ghamana yapiipiikana gugurina vimenaki awaiwaiyana-neni.”

⁴² Na Aheb inagho da awaki iyakam da iyaniuna, bi Elaija na igae inagho Kamel Koyana debane bi ivituwapore oghogheyana bi gayamina tuwaporena basudiye itore da mayiyina iyowogha dobodobove da iarupari.

⁴³ Bi yana wiitamariyana iwoneni bo, “Kunagho da kunakitarorona yegiiye.”

Na wiitamariyana inagho da ikita bi iveramagha Elaija biidi bi iwona bo, “Tagu getana awaki ayakitana.” Raghani yadi 7 Elaija yana wiitamariyana iwoneni bo, “Kunagho kunakita.”

⁴⁴ Bi raghani 7 tughurine na yana tamariyana inagho bi iveramagha da iwona bo, “Tagu uwa gisina akita bi yana ragata na ware wawaya imana yegiima yageege.”

Na Elaija yana wiitamariyana iwoneni bo, “Kunagho da Aheb kuwoneni bo, “Yam seriyotye kugeru bi kunagho bareye muriye da amra inabodebodem.”

⁴⁵ Bi gerabarabana, na uwa dumagawoworidi sipiika da abama sisowo. Yanunu idagu inatapi bi amra idagu iyayoyo. Na Aheb yana seriyot debane ivikiyagha igeru bi itouya inaveramagha Jesrelma.

⁴⁶ Wasina bi Yawe God parapa maragata ghamana Elaija ivereni, na kana kwama damona irukabepi da kanakiideye ivitupakavini bi ivera da Aheb yana seriyot iverawitaveni ivinagho patana da Jesrelma iverakanibu.

19

Elaija iverainagho Sainai koyane

¹ Raghani Aheb bareye iverakanibu, na awaki tupadi Elaija ibera da kate metagha Baal yana peroperoveta tupadi ivikasunughana, na wavinena Jesibel iwoneni.

² Na Jesibel sawariyonayona tana idaru inagho Elaija iyawoneni bo, “Iisuwona mmko raghanine maram, tagu anakasunuyim ware metagha peroperoveta kuvikasunughana na naboni. Memeda mmko geanabera, na arurupari da god parapa aro inaveregu bo meboda inakasunuyigu.”

³ Elaija inaghara kirakii da yana yawa kiiravine, na ivera inaghotaveyana. Raghani Jida kubure Biasiba kwanatune iverakanibu, na yana wiitamariyana nama ikuyoveni,

⁴ bi touna tanaduma inagho mayabe, da gabudara tanagha ipepewapom, bi ipiika da kii gisina kana waghawagha brum* rogune imakeyowogha bi irupari da yana wiina iyarabobo. Iwona bo, “Mmko gewasina, tagu inunurigu, Yawe God, yagu yawa kata kabitaveni. Mmkona tagu ware nada arabobo naboni nosinosigunakim iiyawogha nada sirabobo na naboni!”

⁵ Wasina bi kiina rogune ikenayowogha da nuwanuwana iwapa iyakenakena.

Na yaininagha aneya ikabitowoyi bi iwoneni bo, “Geghomiiri, kunakam!”

⁶ Bi ikitawiiweravera, da nama gayamine na bred benabenana tana akima muya-muyandiye sigabuni da rarima kiyabuna. Bred ikani bi rarima inina ikovi, na ikenayowogha magha.

⁷ Wasina bi Yawe God yana aneya ipiikamagha da ikasiwiimataki bi iwona bo, “Geghomiiri, bred viya kunakam kamogha. Bi gegha na kate mmko wagawagane na tam gerubam.”

⁸ Na igeghomiiri da bred ikam da rarima iniunamagha. Noko kamna maragata ivereni, na gabudara 40 bi nubabasu 40 ipepewa da Sainai† Koyane, nokona Yawe God yana Koya.

⁹ Nama na inagho epamana tana bonayine da noko nubabasune name ikena.

Yawe God ivimaghataramayeni Elaija biidi

Bi gegha Yawe God iwona bo, “Elaija, mma awaki kwaberabera?”

¹⁰ Na Elaija iwona bo, “Yawe God Maragata Kirakiina, tagu nuwanuwagu tupanama ayabagibagiya nonovem, tam kawagha. Bi gegha da Isrel damdi yam

^{19:4} Jona 4:3   * ^{19:4} Brum na mayaba kiina tana bi rubana da rogu miisena inavereyana da wawaya name siniiyawitaveyana.   † ^{19:8} Sainai kana waghawagha tana na Horeb (Exodas 3:1 da 17:6 da Diutoronomi 18:16 kokita). Nokona meme Yawe God ivimaghatara mayeni Isrel damdi biyadi da yana gwara iveredi (Exodas 19:20 kokita).

wiiwaghasina maragasina toudi yawata na sivikasigiyyeni, yam suwara gabugabuna gawaridi sivikouririghana bi yam peroperoveta tupadi sivikasunughana. Tagu kawagha amakamake, bi kata simatipo da sinakasunuyigu!"

¹¹ Bi Yawe God iwona bo, "Kanibu da koya debane naghoguve kunamiiri." Wasina bi Elaija nama iyamiimiiri bi Yawe God ipiika da iyaveratupiira, na yanunu maragasina koya itapi da akima ghamadi ivikouririghana da tanawa yarayaragha itubugha, bi gegha Yawe God genama yanunu kamonena. Yanunu tapi ikabitore na bada nukenuke ipiika, bi gegha Yawe God genama nukenuke kamonena.

¹² Nukenuke murine na bada keyama, bi gegha Yawe God genama keyama kamonena. Bi keyama murine, na wiikawaghamgham gisina gugurina ipiika.

¹³ Raghanina Elaija iwayaneni, na mayiyina kana garama ikasibabari[‡] bi ikanibu da epamana kawa bonayine imiiri.

Wasina bi gamo tana ivisisiya touna biidi iwona bo, "Elaija, awaki kiiravine tam mma?"

¹⁴ Na Elaija iwona bo, "Yawe God Maragata Kirakiim, nonowa na tagu nuwanuwagu tupanama ayabagibagiyem, tam kawagha. Bi gegha da Isrel damdi yam wiiwaghasina maragasina toudi yawata na sivikasigiyyeni, yam suwara gabugabuna gawaridi sivikouririghana bi yam peroperoveta tupadi sivikasunughana. Tagu kawagha amakamake, bi kata simatipo da sinakasunuyigu!"

¹⁵ Wasina bi Yawe God iwona bo, "Megha kupiika, na kedana mayimayiyina kuveramagha, da kunagho Damaskas mayabine. Raghanina name kunaverakanibu, na kurughu kwanatune, bi Hasael kituboro bi noko iniyeveveyana da touna Siriya kana kiiwawo.

¹⁶ Bi Nimsi natuna Jehu kituboro bi noko iniyeveveyana da touna Isrel kana kiiwawo, bi kwanatu kana waghawagha Eibol Mehola tomogha, Sapat natuna Elaisa kituboro bi noko iniyeveveyana da touna, tam inatupatavem naboni yagu **peroveta**.

¹⁷ Wawaya iyyabo Hasael gwabinama inavera, na Jehu inageghomiiri da inakasunuyi, bi nokodi iyyawogha Jehu gwabinama sinavera, na Elaisa inageghomiiri da inikasunughana.[§]

¹⁸ Bi Isrel damdi yadi 7,000 iyyawogha na gemeyani Baal siyatuwayowaneni bo geyana tarabilbiisaka siyamaghanina sinamake!"

Elaisa kanakwatu

¹⁹ Na Elaija inagho da Sapat natuna Elaisa yana tanawa iyaroverove na ibanani. Nama na tomotomogha yadi 12 bi kau batabatiighatema tanawa siyaroverove bi touna tughurine kau yadi batama iyaroverove.** Elaija inagho touna biidi bi kana kwama Elaisa katiiyane ivitavenageyeni bi itouya da inagho.††

²⁰ Wasina bi Elaisa yana kau ikuyowana bi Elaija murinagha ivera inagho da iwoneni bo, "Dagudagune na kuyovegu ananagho tamagunaki da sinagunaki anamaghanidi da anikukuvodi, bi muriye na anakivininim tananagho!"

Na Elaija iwona bo, "Wasina kuveramagha, bi kwakowaboga da awaki abera tam biidi."

²¹ Wasina bi Elaisa iveramagha yana kau biidi da ivikasunughana. Touna roverove sawaridi kiima sibera bi kau satayina da tanawa sarove, na toudima keyama ibera da iyuvodi ivitawogha bi wawaya iveredi da sikam. Wasina bi itouya inagho da Elaija ikivini da kanawiiwiita.

[‡] **19:13:** Meboda Isrel damdi siyakayogagawa God siyakita na katebi siyarabobo (Exodas 3:6 kokita).

[§] **19:17:**

God ruabana yana wawaya wiiwaghasina maragasina sinikasigiyyeni na aro inaveredi.

** **19:19:** Isrel damdi yadi kwabu na ruwipikapikae saberabera gegha koyae. Toudi kau sabera da rove sawaridi satayina bi yadi kwabu kamodiye tanawa sarove. Toudi kau yadi bata saberadi da rove yewadi kiima sibera na satayina bi dobodobo sarove da rotomanidi wawa kiiravine. †† **19:19:** Elaija yana bera yiyeveveyana da Elaisa, Elaija inatupataveni da naboni God yana peroveta.

Kiikiiwawo bukana wiibatana (2 Kings)

Wonawiiakowa

Kiikiiwawo bukana dagudaguna da wiibatana na yawonewoneda da awaki itubugha kiiwawo Deivid ivibada bi murine. Kiikiiwawo bukana dagudaguna yawonawona da metagha Solomon, Deivid murine ivikiwawo.

Solomon irabobo murine, na Isrel iyarayi da kubura bata. Wareregubugubura yana nawae sikwatuveni Jiuda, bi kikiramutumutuba yana nawae na patana sakwatuveni Isrel.

Jiuda da Isrel, God siyakabikabisisireni raghanine, name na nuwaruriri. Raghani viya na kiikiiwawo, Yawe God gesiyakabikabisisirenina bi god mududi siyakabekabepepidi. Na bera mududi berodi situbugha. Raghanina Isrel damdi, Yawe God kabisisirenina sikabitore, na peroperoveta iviporadi. Na Kiikiiwawo bukana wiibatana kamone na peroveta ghamakirakiina, na Elaisa. Touna bera mekodi ibera na wasina God yanawiiwiitae kawagha. Touna wawaya iwonedo da God sinakabepepa mayeni.

Elaisa irabobo murine, na kiikiiwawo korotodi na sibero kirakii. Na God yana wawaya aro iveredi bi kadi aviya wiiwaghasina iveredi da siburavidi. Dagudaguna na Isrel damdi biiyadi itubugha. Muriye na Jiuda damdi biiyadi. God yana wawaya geiyiwaghasinedi da bodu 70 kamone siyaveramagha yadi kuburena.

Vinevineyidi

Dam bata Isrel da Jiuda

Peroveta Elaisa waragututuna (2:1-18; 4:8-11, 14-17, 42-44; 5:1-3, 9-19)

Asiriya damdi yadi kiiwawo, Sameriya kwanatuna igeeiwayi da dam Isrel igigirataveni (17:5-10, 24-29)

Jiuda kana kiikiiwawo waragututudi

Kiiwawo Hesekeiya yana wiibadana raghanine idaguni da inago kiiwawo Josaiya yana wiibada raghanine (18:1-8; 21:1-6, 10-16, 18-24; 22:1-2, 11-13, 16-20; 23:1-4)

2

Yawe God, Elaija ikabi igae abame

¹ Raghani tupona bi muriye, da Yawe God yanunu virovirogha kamone Elaija iyakabi iyagae abame, na Elaija da Elaisa Gilgalma sitouya siyanono,

² na Elaija, Elaisa iwonen bo, “Mma kumakae, Yawe God iwonegu da ananagho Betelma.”

Bi gegha Elaisa iwona bo, “Wiisuwona, Yawe God yamakamake na kana waghawaghae da kate tam yam yawa waghataama awonawona da gemeyani anakuyovemna.” Na siyowogha sinagho Betelma.

³ Betel meyagiine na God yana peroperoveta ribana nama siyamakamake na sipiika Elaisa biidi bi siwoneni bo, “Kwakovi bo gegha da Yawe God kata yam bada gwabimma inakabirenataveni?”

Na Elaisa iwona bo, “Akovi, bi gegha noko konisisiyenina.”

⁴ Wasina bi Elaija iwona bo, “Elaisa, mma kumakae, Yawe God iwonegu da ananagho Jeriko kwanatune.”

Elaisa iwona bo, “Wiisuwona, Yawe God yamakamake na kana waghawaghae da kate tam yama yawa waghataama awonawona da gemeyani anakuyovemna.” Na sinagho Jerikoma.

⁵ Bi Jeriko kwanatune na God yana peroperoveta ribana nama siyamakamake na sipiika Elaisa biidi da siwoneni bo, “Kwakovi bo gegha da Yawe God kata yam bada gwabimma inakabirenataveni?”

Na Elaisa iwona bo, “Akovi, bi gegha noko konisisiyenina.”

⁶ Wasina bi Elaija, Elaisa iwonen bo, “Mma kumakae, bi Yawe God iwonegu da ananagho Jodan rarimine.”

Bi gegha Elaisa iwona bo, “Wiisuwona Yawe God yamakamake na kana waghawaghae da kate tam yam yawa waghataama awonawona da gemeyani anakuyovemna.” Na yadi bata sipepewa patapata sinagho.

⁷ Bi peroperoveta ribana kamonama tomotomogha yadi 50 bada yawata sinagho da kadi taraboga sivituramiiriyedi. Bi Elaija da Elaisa, sinagho da Jodan rarimina ririne sivituramiiriyedi bi peroperovetidi na kadi taraboga simiiri bi Elaija da Elaisa siyaruruwiitetedo.

⁸ Wasina bi Elaija kana kwama, ikabitaveni da inoku bi tounama rarima irouvi na ivibogabogae, bi yadi bata tanawa kanakananagha sipepewa sitowawona!

⁹ Raghanina Jodan rarimina nawane sikabigae, na Elaija, Elaisa iwoneni bo, “Yam kay-owana awaki na kuwonegu da anabera, muriye da Yawe God gwabimma inakabitavegu.”

Na Elaisa iwona bo, “Rubana da yam wiiperoveta kamonama maragata tupatupaw-i-ikapuna* kuyaveregu, bi kam gawara ayakabi naboni peroperoveta kadi bada.”

¹⁰ Na Elaija iwona bo, “Tam sawara ghamana kiiravine kuvibaba. Meboda raghanina kunakita bi Yawe God gwabimma inakabikabitavegu, na wasina yam wiibaba kunakabi, bi meboda gegha kunakitagu na bada gegha.”

¹¹ Raghanina yadi bata sivisiyiya patapata sipepewa siyanono, na raghani tana hosi da seriyot ere keyama karakarasi sirumaghatara, na Elaija da Elaisa sivibogabogaedi bi Yawe God, yanunu virovirogha kamone Elaija ikabiigae abame. ¹² Bi Elaisa ikitana irukwatu iwona bo, “Tamagunaki! Tamagunaki! Tagu, Isrel kana seriyot da hosi akitakitadi!” Wasina bi gemuriye Elaija iyakita mayenina. Bi yana nuwapoya matakirina, na kanakwama itayina gosiri da bata situbugha.

¹³ Raghanina Yawe God, Elaija ikabi iyageege, na kana kwama ibeku iyowogha dohodobove, na Elaisa ikabi† bi iveramagha inagho Jodan rarimina ririne imiiri.

¹⁴ Bi Elaija kana kwama meko kiidamoma ibeku, na nokoma rarima irouvi bi iwona bo, “Yawe na meme, Elaija yana God?” Na rarimina itamoyaragha da sivibogabogae bi ipepewa inagho nawane.

¹⁵ Raghanina God yana peroperoveta ribana, toudi Jeriko kwanatunama sivitukivini bi rabarabama sikitarorona da awaki itubugha sikitana na siwona bo, “Elaija yana maragata na kata Elaisa gwabine!” Wasina bi sitouya sinagho da siyikiikiiveni, na naghona sipepeta da mayiyidi siyowogha dohodobove.

¹⁶ Bi siwona bo, “Toumii yama 50 mma bi tupamii maragasimii bi kiwaghasinemii da kananagho yam bada kaninoyeni. Meboda Yawe God kanumina ikabiinagho da koya tana debane bo anagha tana kamone itoreboni.”

Bi Elaisa iwona bo, “Gegha, gekonanaghona.”

¹⁷ Bi gegha, toudi siyibaba tupetupeni patana da sinimayagha ikabi na iviwaghasina, iwona bo, “Wasina, tami konagho.” Na tomotomogha yadi 50 sinagho da gabudara aroba sivinoyeni, bi getana da Elaija siyabananina.

¹⁸ Elaisa na Jeriko kwanatune iyamakamake, bi raghanina siveramagha na iwonedo bo, “Tagu awaki awonemi, awona bo, ‘Gekonanaghona.’”

4

Elaisa, Sunem wasike mounourina iviwiiteni

⁸ Raghani tana Elaisa inagho Sunem kwanatune.* Bi wasike mounourina nama iyamakamake, na ivibaba wiimaragata da iyapiika yana bareye da siyakam patapata. Noko murine, raghanina Elaisa iyanono Sunem kwanatune na noko barene iyakamkam.

⁹ Na wasikena, moghanena iwoneni bo, “Kuwaiyana, tagu noko tomoyina raghani peyaridi yapiiika mabo na akovi, touna God yana **peroveta** kabikabikuwayina.

¹⁰ Imiise da tupayaragha gisina yada bare wowone† tanabera bi kenakena kana pesapesa tana da kamkam kana kiinabonabo, bi abamakamake da bada kibe kamone tanatoura. Da tomoyina meboda inapiika, na noko gawarine inamake.”

¹¹ Gabudara tana, raghanina Elaisa ipiika magha Sunem kwanatune, na inagho wasikena yana bare wowone yana tupayaraye da iyiyawitaveyana.

¹⁴ Noko murine, na Elaisa yana wiitamariyana kana waghawagha Gehasi ivitarakiyana neni bo, “Awaki sawarina miisena rubana ayabera mmko wasikena kiiravine?”

Na Gehasi iwona bo, “Touna natuna tomogha gegha bi moghanena‡ imoraba.”

¹⁵ Na Elaisa yana wiitamariyana iwoneni bo, “Wasikena mabo kuwoneni inapiika.” Na Gehasi, wasikena iwoneni na ipiika da Elaisa yana tupayaragha matamketane imiiri.

* **2:9:** Isrel damdi yadi kiki kamone, na raghanina tamada irabobo, na natu tomogha iyarokona tamananaki yana mourama reregha ghamanaki inakabi. Elaisa na natu tomogha iyarokona rereyina kiiravine iyibaba da Elaija kana tupataveyana. † **2:13:** Mmko berana yiyeveveyana da Elaisa na Elaija kana tupataveyana. Touna Elaija yana maragata da yana wiibada iyouna (Kiikiwawo bukana dagudaguna 19:19 kokita).

* **4:8:** Sunem na kwanatu gisina, bi Isrel kana kwantu ghamana Sameriya bi yana rabaraba na 40 kilomitas naboni. † **4:10:** Isrel damdi yadi bare na kubudi benabenadi. ‡ **4:14:** Meboda Gehasi inanoghosi da tomogha imoraba na gerubana ininatuna. Meboda tomogha inarabobo bi gegha erenatuna, na geliyabo da wavinena iniwiitenina.

¹⁶ Bi Elaisa iwona bo, “Mmko gabudarina naboni viko bodune, na natum tomogha imamve kunarurubevi.”

Na wasikena iwona bo, “Gegha, tomogha ghamam. Tam na peroveta, na gekuniyabeguna, yam wiitamariyana.”

¹⁷ Bi gegha, wiisuwona wasikena iropeya. Da gabudarina mayimayiyina noko boduna ikovi murine na wasikena ivituwa da tomogha ware Elaisa iwoneni na naboni.

Elaisa, wawaya yadi 100 ivikanidi

⁴² Raghani tane, na tomogha tana Baal-Salisa kwanatunama bred geredi yadi 20 noko bodune barlie dagudaguna sikabipura na toudima sigabuna, bi kate grain woudi katota sikabipura, na irigama iuwana bi ikawara ipiika da Elaisa ivereni. Bi Elaisa yana wiitamariyana iwoneni bo, “Kamna wawaya kuveredi da sinakani.”[§]

⁴³ Na Elaisa yana wiitamariyana iwona bo, “Awaki, gerubana da tomotomogha yadi 100** mmko kamna wiitakani.”

Bi Elaisa iwona bo, “Yawe God iwona da sinakam inanunuridi bi patana kawatupo sinamake, na kamna kuveredi sinakam.”

⁴⁴ Wasina bi wiitamariyana kamna wawaya iveredi. Toudi sikam bi murine, na kam muduna iyamakamake, ware Yawe God iwonana naboni.

5

Elaisa, Naaman iviyawiini

¹ Naaman na, Siriya damdi yadi kiiwawo yana wiyyogha tomotomogha kadi bada ghamana. Yawe God, Naaman iviwiiteni na Siriya damdi sigeghomiri da kadi aviya sigeiwaiyidi. Na Siriya damdi yadi kiiwawo iyanoghonoghosi da Naaman na tomogha ghamana, na ikabikarawayeni. Naaman na wiyyogha tomoyina ghamana tana, bi gegha da gubaga berona kana waghawagha korekore* ikabi.

² Naghove Siriya damdi yadi gogona tane Isrel damdi biyyadi. Na wiyyogha totomoyidi Isrel wasike wabuwabuna tana siburavi. Bi wasikena na Naaman wavinena ikabi da yana wiitamariyana.

³ Gabudara tana kana bada wasikena iwoneni bo, “Tagu akayokayoveni da yagu bada Naaman iyanagho da God yana **peroveta** Sameriya kubure yamakamake na iyakita. Bi kana gubaga korekore iyiyawiini.”

⁹ Na Naaman yana hosi da seriyot teya sinagho Sameriya kubure, da Elaisa yana bare matamketane ivituramiiriyeni.

¹⁰ Bi Elaisa sawariyonayona tana idaru inagho da Naaman iyawoneni bo, “Kunagho da Jodan rarimine raghani yadi 7 kuniyeka. Na sinim inanoveramagha da kam korekorema kunayawa da kunamiise.”[†]

¹¹ Bi gegha Naaman nuwanuwana ipughu, na itouya inaghotaveyana bi iwona bo, “Yagu noghota maragasina, na ware peroveta yana barema iyananibu tagu biidi da iyamiiri bi yana God, Yawe biidi iyarupari bi gubaga wowone imana inarutapitapi da kagu korekore iyayawa!

¹² Bi Damaskas kwanatuna rarimidi Abana da Parpar na simiise kirakii bi Isrel kubura rarimidi na gegha miisedina. Rubana da tagu nokodi rarima Siriya kubure ayiyeka na ayayawa.” Na Naaman nuwanuwana ipughu kirakii bi imiiri wamira da itouya inaghotaveyana.

¹³ Bi Naaman yana wiitamamariyana sipiika da siwoneni bo, “Tomogha ghamam, memeda peroveta iyawonem da awaki sawarina ghamana kuyabera, na imiise da kunabera. Na rubana kuyakabisisireni da kuyiyeka raghanina iwona bo, ‘Kunagho kuniyeka da kunayawa!’”

¹⁴ Na Naaman inagho Jodan rarimine bi ivikipukipu da raghani yadi 7 metagha Elaisa iwonenina naboni, na sinina inoveramagha da iyawa ware tomogha gisina sinina naboni da touna imiise.

¹⁵ Wasina bi Naaman yana wawaya tupadi yawata siveramagha peroveta Elaisa biidi da naghone ivituramiiriyeni bi iwona bo, “Kata akovi da parapa Isrel kana God, na God

4:16: Gen 18:14   § 4:42: Peroveroveta viya nama Elaisa yawata siyamakamake. Nama na kapoe noko kuburine, na Elaisa yana wiina da wawaya noko kamna siyakani.   ** 4:43: Sisiya waghata “Metagha, rubana da tagu tomotomogha yadi 100 mmko anaveredi?”

* 5:1: Beka gubagina sakwatuvuni korekore bi Baibol kamone na gubagina na ibero kirakii. Touna genonowa naboni metagha kata touda takwatukwatuvuni da korekore.   † 5:10: Mosis yana gwara iwona da mmko gubagina, na inabera da wawaya inadadabu (wiyyawiitaveyana Livitikas 13:3 kokita).

waghata kubura tupane! Na kata, rubana bo gegha da puyo gwabiguma kuyakabi, tagu yam wiitamariyana.”

¹⁶ Bi Elaisa iwona bo, “Wiisuwona, Yawe God yamakamake, iiyabo yana wiitamariyana na tagu bi kana waghawaghaye awonawona da puyona geanakabina.” Naaman, Elaisa ivibaba tupetupeni da puyona iyakabi, bi gegha da, touna isinighii na geiyakabina.

¹⁷ Wasina bi Naaman iwona bo, “Meboda yagu puyo gekunakabi, na rubana kuyi-waghassinegu da mule[‡] yadi batama mmko kuburinama tanawa ayuwana, bi sinakawara kanaveramagha yagu kubure.[§] Basuna kata da nabo inagho, na puyo bo suwara gabugabunidi gegha meko godna biidi anavereyana da Yawe God biidi kawagha anabera.

¹⁸ Na anoghonoghosi Yawe God rubana inanoghotatavegu raghanina yagu kiiwawo animataturaneni kananagho Siriya damdi yadi god, Rimon yana kabepepa barene,^{**} da name kanakabepepi bi imagu debane inirukekewana da tagu, touna yawata nama kanapepeta. Wiisuwona Yawe God rubana inanoghotatavegu!”

¹⁹ Elaisa, Naaman iwoneneni bo, “Nuwaruriri kamone kunagho.”^{††} Wasina bi Naaman itouya da inagho.

Isrel kana kiiwawo Aheb na 851 BC kamone irabobo. Noko murine na Isrel kana kiikiiwawo bada mududi, na bada Sameriya kwanatune siyamakamake patana da Hoseya ivikiwawo. Bi muriye 724 BC kamone, na Asiriya damdi yadi wiyyogha tomotomogha, Isrel damdi sigogona kuridi.

17

Hoseya, Isrel kana kiiwawo tughurina

⁵ Wasina bi Asiriya yadi kiiwawo yana wiyyogha tomotomoyidi sipiika Isrel kubure da Isrel damdi siyageiwaiyidi. Toudi bodu aroba kamone Sameriya kwanatuna siyami-imiri gwagwari bi mmko berane na wawaya iyagudugudu da gesiyakanikanibu bo siyarughurughuna, na wawaya Sameriya kwanatuna kamone kadi kam siyakovikovi, na siyaverevere mayedi kadi aviya biyyadi.

⁶ Kiiwawo Hoseya yana wiibada boduna nine bi kamone, na Asiriya yadi kiiwawo Sameriya kwanatuna ikabi, bi Isrel damdi siberadi da biwa kabikabi wawayidi na sikabidi sinagho Asiriya kubure. Da mududi Hala kwanatune itore wiipikapikadi, mududi Gosan kubure Habo rarimina ririne bi mududi na Midiya kubura kwanatudie itoredi.

Yawe God, Isrel damdi iviporatavedi sinagho

⁷ Mmko itubugha basuna Isrel damdi tamumu sibera Yawe yadi God biidi, iiyabo Ijpt kana kiiwawo yana maragatama iviyawiidi da Ijpt kuburinama ikabidi sikanibutaveyana. Bi god mududi siya peepetedi

⁸ da dam mekodi Yawe God, Kenen kuburama irukwavina sikanibutaveyana na yadi kiki beradi siyakivikivina bi kate kiki mekodi Isrel kana kiikiiwawo sivitubutubugha, na siyakivikivina.

⁹ Isrel damdi bada wiikowoye bera peyaridi sibera mekodi Yawe yadi God geiyakayove-dina. Bi god mududi kadi kabepepa gawaridi yadi kwanatu tupadiye siyoghana, meyagii gisigisidi da igae inagho kwanatu ghamanakidiye.

¹⁰ Bi akima kabikabikuwayidi^{*} da Asera kabepepina kiitupodi[†] koya tupadi debadiye da kii tupadi rogu miisedi savereyana, na rogudiye sikabiwiimiiridi.

Asiriya damdi Isrel kubure sitourawiipikapika

²⁴ Wasina bi Asiriya damdi yadi kiiwawo, kwanatu ghamaghamadi Babilon, Kuta, Ava, Hamat da Separwaimma wawaya ikabidi da Sameriya kubura kwanatudie[‡] itoredi siyamake Isrel kaditupataveyana. Bi Sameriya kubura sikabi sivirapeneneni da kana kwanatu nunudigha simakae.

[‡] 5:17: Mules na toudi sawara kadi kawakawara. Bi toudi na donki tomoiyina da horse wasike simumura na yatubugha.

[§] 5:17: Memeda Naaman inoghosi da Isrel yadi god na Isrel kubure kawagha sinapepetedi. Na wawaya singhosi da tanawa Isrel kubure na kabikabikuwayina. Naaman ikayoveni da suwara gabugabuna inabera God kiiravine bi muriye inaveramagha inagaye mmko tanavine Isrel kubure. ^{**} 5:18: Rimon na Siriya damdi yadi god tana kana waghawagha. ^{††} 5:19: Elaisa ivitumaghana da Yawe, Naaman inanoghotataveyana na yana wiimiiseyana Naaman biidi ivisisiyeni.

^{*} 17:10: Akima kabikabikuwayidi toudina madasoru wiwiiakimidi, kenan damdi siyapepetedi yadi kabepepa kamodiye. Toudi kenan damdi yadi god ghamana Baal yimatakireni. [†] 17:10: Asera kabepepina kiitupodi. Asera na Kenen damdi yadi god wasikena. Wawaya meme kabepepina kiiravine na gawaridiye kiitupo siyakabikabiwiimiiridi. [‡] 17:24: Babilon kwanatuna, Cutha kwanatuna, Avva kwanatuna, Hamat kwanatuna da Separvaim kwanatuna na tupadi Asiriya kiiwawo kana wiibadana kamone.

²⁵ Raghanina mmkodi kubura wiibata damdi sitourawiipikapika ghuyoghuyone, na Yawe God gesiyakabekabepepina. Noko kiiravine na God, laiyou iviporadi da kubura wiibata damdi viya siyitarunughana.

²⁶ Na wawaya, Asiriya yadi kiiwawo siwoneni bo, “Wawaya mekodi kuviporadi da Sameriya kubura kwanatudigha samakamake, na noko kuburina kana god yana gwara gesiyakovina, noko kiiravine God, laiyou iviporadi toudi biyyadi, da wawaya sitarunughana.”

²⁷ Wasina bi Asiriya yadi kiiwawo iwona bo, “**Prist** tana tapiikedi naboni biwa kabikabi wawayidi, na kovipora inaveramagha Sameriya name inamake, da noko kuburina kana god yana gwara, dam wiibata wawayidi nama samakamakena iniyevevedi.”

²⁸ Na prist tana naghove Sameriya kuburama sirutayini, na iveramagha da Betelne imakae bi dam wiibata wawayidi nama makamakedi iviyevevedi da Yawe God siyakabepepi.

²⁹ Bi gegha, kubura wiibata damdi na kwanatu meghamegha siyamakamake, na kamodiye toudimani yadi god rapediye siyaberabera, bi Isrel damdi yadi god mududi kadi kabepepa gawaridi[§] naghove sibera, na kamodiye siyatutoura.

18

Hesekaiya na Jiuda kana kiiwawo

¹ Bodu wiirabine Ela natuna Hoseiya, Isrel kana kiiwawo iyibada raghanine, na Ahes natuna Hesekaiya ivikiiwawo da Jiuda kiiravidiye wiibada idaguni.

² Bi kana bodu 25 na ivikiiwawo bi Jerusalem kamone bodu yadi 29 ivibada. Sinananaki na Abija, touna Jakaraiya natuna.

³ Bi yana berabera na rotomanidi Yawe God matane ware nosinanaki Deivid ibera, na naboni.

⁴ Hesekaiya kabepepa berodi gawaridi ivikouririghana, akima kabikabikuwayidi ivikasigiyanana bi Asera* kabepepina kiitupodi ivikasiyarahana. Bi kate naghove waghata Mosis bronsma mota iberana† ikasigiigini, basuna Isrel damdi noko motana noghosine, na insense siyagabugabuna‡. Motana sikwatuveni da Nehusten. Na Hesekaiya, motana ikasigiigini da pinipinimidi.

⁵ Hesekaiya, Yawe Isrel kana God ivitumaghanena kirakiiyeni. Getana meko Jiuda kiiwawona naghone bo kiiwawona murine da God ivitumaghaneni ware Hesekaiya ibera na naboni.

⁶ Bi Yawe God metagha iwona, na nonowa iyaberabera. Touna, Yawe God yana gwara Mosis iverenina ikabisisiredi.

⁷ Noko kiiravine na Yawe God, Hesekaiya iyagwabigwabiye bi yana bagibagi na wasina kawakawa. Bi Asiriya yadi kiiwawo igebodeni da isinighii bagibagiyenina.

⁸ Hesekaiya, Pilstain damdi igewaiyidi, nokona Jiuda kubure da inagho Gasa kwanatune bi kate kubura ririnagha kwanatudigha, meyagii gisigisidi da inagho kwanatu ghamaghamadi akimama sigari wiikenaviviredina.

Raghanine Hesekaiya irabobo, na natuna Manasa kana gawara ikabi da ivikiiwawo.

21

Manasa na Jiuda kana kiiwawo

¹ Manasa na kana bodu 12 bi ivikiiwawo, da bodu 55 Jerusalem kamone ivibada. Bi sinananaki na kana waghawagha Hepsiba.

² Manasa, Yawe God, ivikawakeeeyeni bi dam wiibata yadi kiki beradi beroberodi iyaberabera, iyyawogha na Yawe God, Kenen kuburama iyarurukwavina siyakanikanibu bi Isrel damdi siyarughurughu.

³ Manasa kabepepa berodi gawaridi iyoghana magha mekodi tamananaki Hesekaiya ivikouririghana. Touna suwara gabugabuna gawaridi ibera da god Baal siyakabepepi. Bi kate god wasikena Asera kabepepina kiitupodi bada ikabiwiimiiridi ware Isrel kana kiiwawo Aheb iberana naboni. Manasa bada ipepeta da abame kewokewo iyakabekabepepi.

§ **17:29:** Mmkodi na kabepepa gawaridi meme Isrel damdi yadi god wiwiiyaba sakabekabepepidina. * **18:4:**

Asera na Kenen damdi wasikena kana waghawagha. Wawaya na Asera kiitupove sikabiguba na touna siyapepeteni.

† **18:4:** Noko raghanine Isrel damdi mayabe siyamakamake bi meboda mota inakanidi na sinakayogagawa noko gubana sinakita na sinayawa, bi katana toudi bera berona siyaberabera, da motana gubana siyapepeteni ware god naboni. ‡ **18:4:** Mmko waragututuna na Nambas 21:9 kamone kunakabiya.

⁴ Bi Manasa, god mududi yadi suwara gabugabuna gawaridi Yawe God yana bareye ibera, gawara meme naghove Yawe God iwona bo, “Kagu waghawagha Jerusalem kamone inamake nonowa.”

⁵ Yawe God yana bare garidi yadi bata kamodiye na kewokewo abame kiiravidiyi suwara gabugabuna gawaridi ibera.*

⁶ Bi bada natuna waghata keyame igabuni naboni suwara gabugabunina, touna kiirapu bo yapune da kasiko beradi iyaberabera, touna imapu damdi da iyyawogha kanukanuma teya sisisiyana wawayidi iyawaiwaiyanedi.† Touna bera berokirakiina ibera na Yawe God nuwanuwana ipughu.

¹⁰ Wasina bi Yawe God yana peroperoveta, iyyawogha sabagibagiye, na sisiya iveredi,

¹¹ iwonedini bo, “Kenen damdi bera berodi sibera bi gegha da Manasa parapa bera bero kirakiidi ibera. Bi Jiuda damdi iberadi da bera berodi sibera, toudi yana tarabiibiisaka sipepetedi

¹² Na Tagu, Yawe, Isrel kana God piropiro ghamanakina anapiikeni Jerusalem kwanatune da Jiuda kubure. Noko raghanine na wawaya mmko piropirona sisiyina sinawaiyaneni na sinanaghara.

¹³ Tagu Sameriya kwanatuna akabirubata da avibero da Aheb yana rakaraka yawata, na noko naboni tagu Jerusalem kwanatuna aro anavereni. Bi wawaya tupadi Jerusalemne anagigiratedi ware wawaya enopu sakimokogha bi sikuratabuni da inakanakana na naboni.

¹⁴⁻¹⁵ Yagu wawaya bera berodi sibera bi nuwanuwagu sivipughu, raghanina rowainagha nosinosidinakim Ijipt kubura sikanibutaveni, gabudarine bi ipiika da kata mmko raghanine. Na yagu wawaya mekodi patana yawawayiidi samakamakena anasinighiyedi da kadi aviya aniruveredi. Kadi aviya sinageghomiiri da Jiuda damdi yadi kubura bi yadi sawara tupadi sinayapi.”

¹⁶ Bi kate bada, Manasa igeghomiiri da bera miisedi kadi berabera wawaya korotodi ivikasunughana, na Jerusalem kwanatuna kedadi na ganigani ibonuvi; Na mmko berana ibera na bera katamanina ivikiitayineni bi Jiuda damdi ivinaghovedi da tarabiibiisaka siyapepetedi bi tamumu siyaberabera Yawe God matane.

¹⁸ Manasa irabobo na kwabu yana kiiwawo bare ririne sidogu, kwabuna sikwatuveni Usa. Bi natuna Amon kana gawara ikabi da ivikiwawo.

Amon na Jiuda yadi kiiwawo

¹⁹ Noko raghanine na Amon kana bodu 22 bi ivikiwawo Jiuda kiiravine. Bi Jerusalem kamone iyikiwawo da bodu bata sikovi. Bi sinananaki na Mesulemet, bi Jotba kwanatu tomogha Harus natuna.

²⁰ Amon, Yawe God ivikawakekeyeni ware tamananaki Manasa iberana naboni

²¹ Amon tamananaki yana bera ikabi na touna bada dam wiibata yadi kiki beradi beroberodi tarabiibiisakidi iyapepetedi, tamananaki ipepetedina naboni.

²² Bi nosinosinanim yadi God, Yawe isinighiyeni, bi yana sisiya bagibagidi geiyakabisisiredina.

²³ Noko biidi na yana bagibagi tomotomoyidi ghamaghamadi siviaviyeni, na sivigiugerogerora bi yana kiiwawo bare kamone sikasunuyi.

²⁴ Na Jiuda damdi mududi sigeghomiiri da iyyawogha Amon sikasunuyi,‡ na wawayidi tupadi sivikasunughana, bi natuna Josaiya sitore kana gaware ivikiwawo.

22

Josaiya na Jiuda kana kiiwawo

¹ Noko raghanine na Josaiya kana bodu 8 bi Jiuda kiiravine ivikiwawo, touna Jerusalem kamone ivibada patana da bodu 31 sikovi. Bi sinananaki na kana waghawagha Jedida bi Boskat kwanatunama tomogha kana waghawagha Adaiya natuna.

² Josaiya, bera iberadina Yawe God ivinuwamiimiiseyeni. Bi nosinanaki Deivid yana bera ikabi na Yawe God yana gwara iyakabikabi sisiredi geiyituirana katakatiya bo duggedukeye.

Josaiya, tomotomogha viya iwonedini da Yawe God yana bare sinakabunayi siyunuri. Noko raghanine siyununuri na Mosis yana gwara nama sibanani na sikawari sipiika Josaiya biidi.

* **21:5:** Isrel damdi wiiwaghasina sikabi da gari tanagha kamone kwagha sirughu bi prist kawagha na wiiwaghasina sikabi da gari wiibatane sinarughu. † **21:6:** Mmkodi berabera na Mosis yana gwara wiikasisiyeni (Diutoronomi 18:14). ‡ **21:24:** Mmkona memeda wawaya ghamaghamadi bo akakovidu Jiuda kubura kamone.

¹¹ Raghanina kiiwawo gwara bukana kamonama sisiya iwaiyana, na wiiveveyana ibera da touna ivinuwapoya, na kana gara itayina gosigosira.

¹² Wasina bi raghani tana Josaiya sisiya itore Hilkaiya touna **prist**, bi Sapan natuna Ahikam, Mikaiya natuna Akibo, bi kiiwawo yana girugiruma wawayina Sapan da kiiwawo yana wona wiyyowwana wawayina miisena Asaiya biyyadi iwona bo,

¹³ “Nosinosisidanakim mmko bukana sisiyidi gesiyakabisisiredi, bi metagha iwonedatayabera na genaboni siyaberana, noko biidi Yawe God nuwanuwana ipughu kirakii yamuyamuya ware keyama naboni touda biyyadi. Na konagho God yana bareye da Yawe God biidi kovisisiya kiiraviguve bi kate Jiuda kana wawayaya* tupadi kiiravidiye da mmko buka kamone awaki sigiruma.”

Josaiya yana bagibagi tomotomogha ghamaghamadi sinagho Yawe God yana peroveta tana biidi. Bi perovetina na wasike, bi mmko warana idaru iveramagha kiiwawo biidi:

¹⁶⁻¹⁷ “Yawe God mma naboni iwona bo, ‘Jiuda damdi sisinighiyege, toudi god mududi siyasuwawaridi, bi tarabiibiisaka imadima siyaberabera na yadi bera kiiravine na siviinuwapughupughugu. Na aro ghamanakina anapiikeni Jerusalem kwanatune da wawayaya iyyawogha nama samakamake biyyadi, ware metagha Jiuda yadi kiiwawo buka kamone ikabiyavina naboni. Tagu nuwanuwagu ipughu ware keyama naboni gerubana sinasighirina.’

¹⁸ Jiuda kana kiiwawo, iyyabo iviporami da Yawe God koyitarakiyaneni, na kowoneni bo, ‘Mmkona metagha Yawe, Isrel kana God iwona wara kuwaiyaneni na kiiravine.

¹⁹ Kuvinuwapoya da Yawe God naghone kutore yowoyenamayem bi kam gara kutayina gosigosira. Noko raghanine tam yagu sisiya kuwaiyaneni da mmko kuburina da iyyawogha mma samakamake kiiravidiye, na metagha aro anaveredi bi anaberadi da wawayaya sinasinighiyedi bi kadi waghawaghave sinimimaga na kiiravidiye kudou,

²⁰ bi aniwaghasinem da kunarabobo bi yam wawayaya nuwaruririye sinadogum. Tam aro ghamanakina meko Jerusalem biidi ayapiikeni na gekunakitana.” Na wasikena yana sisiya sikabisiveramagha da Josaiya siwoneni.

23

Josaiya ivisuwona da Yawe God inakabisisireni

¹ Wasina bi kiiwawo Josaiya, Jiuda kuburidi kadi babada da Jerusalem kwanatuna babada ghamaghamadi iwonedani na sipika touna biidi.

² Da tupadi sigae sinagho Yawe God yana bareye, bi **prist** da peroveroveta, da kate wawayaya tupadi sivikayeturantedi yawata, wawayaya moyamoyakidi bi igae inagho wawayaya mounouridi. Name Yawe God yana bareye, na Josaiya Wiiwaghasina Maragasina Bukana meko bagibagi damdi, Yawe God yana bareye sibananina, tupana ikabiyavi wawayaya biyyadi.

³ Josaiya, Yawe God yana bare tupogina ririne imiiri, gawara meme kiiwawo inamiiri bi sisiya ghamaghamadi inisisiya. Na name Josaiya wiiwaghasina maragasina Yawe God matane iviwwamireni. Bi ivisuwona da Yawe God yana sisiya bagibagidi, gwara bi sira inakabisisiredi da awaki sisiyidi Wiiwaghasina Maragasina Bukana kamone na inabera. Wawayaya tupadi bada mayimayiyina siviisuwona wiimaragata Yawe God biidi.

⁴ Wasina bi kiiwawo Josaiya sisiya bagibaginama, Hilkaiya touna prist kiikiiwawona, bi kana wiiwiita pristna da kate prist mekodi Yawe God yana bare matamketana samiimiiribabari, na iwonedani da sawara mekodi wawayaya sibera Baal kiiravine, Asera kiiravine, kewokewo tupadi kiiravidiye abama kamone, na Yawe God yana barema siyakawara siyakanibu maghatate. Bi kiiwawo Josaiya wawayaya iwonedani na sawaridi tupadi Jerusalem kwanatuna kubune, tanawa Kidron anayina gisina ririne siyagabuna. Noko murine na yapukaredi siyakawara siyanagho Betel kwanatune.*

Wasina bi Josaiya, inagho Jiuda kubura da Isrel kubura kamodiye bi gawara tupadi meme wawayaya tarabiibiisaka siyapeepetedi na ivikourikeyana da kate prist, mmkodi tarabiibiisaka siyabagibagiyedi, na ivikasunughana.

Kiikiiwawo, Josaiya murine na Yawe God gesiyakabikuwayeni na toudi tamumu sibera touna biidi.

* **22:13:** Kubura wawayidi na augunai da yana basuna na kubura kana tomotomogha akakovidni bo babada ghamaghamadi. Toudi kadi kabikuwaya na ivibogae. **23:4:** 2 Ki 21:3 * **23:4:** Betel kwanatuna na yana rabaraba 16 kilomitas bi Jerusalem kwanatune.

2 Kronikols

Wonawiiakowa

Buka sakwatuvuni 1 da 2 Kronikols na waragututudi mayimayiyidi ware 1 da 2 Samwel bukadi da Kiiwawo yadi buka Dagudaguna da Kiiwawo yadi buka Wiibatana bukadi yisisiyedina. 1 Kronikols na kiiwawo Deivid waragututuna yisisiyeni da Deivid yana nuwagiura Jerusalem kwanatuna kamone Yawe God yana bare kabikabikuwayina kiiravine. Deivid sisiya miimiisedi **priist** iveredi. Bi yana wiina da wawaya tupadi God siyabagibagiyena wiimasiyeni.

2 Kronikols na Isrel kana kiikiwawo waragututudi yisisiyeni. Yawonawona da metagha Solomon yana bagibagi damdi Jerusalem kamone Yawe God yana bare kabikabikuwayina siyoghani. Solomon irabobo murine na yana kubura iyarayi da kubura bata situbugha. 2 Kronikols na mmkodi kubura bata kadi kiikiwawo da bagibagi yisisiyedi. Mmkodi kiikiwawo mududi na kiikiwawo miimiisedi, toudi Yawe God siyakabikabisisireni. Bi gegha, kiikiwawo tupanakidi na siberokirakii. Bi Yawe God yana gwara gegha siyakabisisirenina, bi god wiiwiiyaba siyakivikivina. Mmkodi kiikiwawo vita ghamadi wawaya siyavereveredi na kiiravine Yawe God aviya iviwaghasinedi da mmkodi kubura bata wawayidi biyidi sigogona kuridi da siviaviyedi. Aviya sigeghomiiri da mmkodi kubura bata siviberodi.

36

Jerusalem yana bekuna

¹⁴ **Priist** babadidi tupadi da wawaya na yadi wiisuwona maragasina Yawe God biidi sibera na gesiyakivinina bi sigeghomiirii da bera berona ghamana sibera da wawaya wiibata yadi kiki beradi siyaberabera da tarabiibiisaka siyapeepetedi na Yawe God yana bare, meko itoreireni da kabikabikuwayina Jerusalem kamone, na sidadabu kirakiiyeni.

¹⁵ Wasina bi Jiuda damdi nosinosidinakim yadi God, Yawe na ivinuwapoya kirakii yana wawaya da yana Bare kiiravidiye, na sawariyonayona idarudi da yana wawaya siyikatagha wiitaratawatawanedi,

¹⁶ bi gegha da, wawaya sigeghomiiri God yana sawariyonayona sivinamayedi da yana wiioyowana gesiyakabikarawayenina, bi yana peroveroveta simanivedi. Na Yawe God yana nuwapughu iragata kirakii, da gerubana awaki iyagudu bodenina.

Babilon damdi Jerusalem kwanatuna sivibero

¹⁷ Na Yawe God, Babilon damdi yadi kiiwawo Nebukednesa idaru da iyagogona Jerusalem kwanatuna biidi da iyaviyeni. Babilon iyo damdi sigeghomiiri da Jiuda kana totomogha woudi sivikasunughana bi bada iiyawogha Bare Kabikabikuwayina kamone na sirukwavina da nama sivikasunughana. Babilon iyo damdi getana Jiuda wawaya siyanuwaghanedina, toudi totomogha woudi da wasiwasike woudi sivikasunughana bi bada wawaya moramorabidi da wawaya gubagubagidi yawata. Yawe God, Jiuda damdi tupadi na kiiwawo Nebukednesa yana maragata rogune itoredi.

¹⁸ Na sawara tupadi ghamadi da gisigisidi God yana bare kamone siyamakamake, na kiiwawo yana iyo totomogha sikawara siveramagha sinagho yadi kwanatu ghamana Babilonma. Bi kate Yawe God yana bare kana gararaba teya sikawara sinagho da kate kiiwawo da yana babada yawata yadi gararaba. Mmkodi sawara tupadi sikawara siveramagha Babilonma.

¹⁹ Bi God yana bare kabikabikuwayina sigabuni bi Jerusalem kwanatuna akimama sigari na sikkowuiriiriyi da kate bare ghamanakidi sigibu. Bi moura sawaridi nama siviberodi.

²⁰ Babilon kana kiiwawo yana iyo totomogha, Jiuda damdi iiyawogha yawayawiidi siyamakamakena sikabidi bi siberadi da biwa kabikabi wawayidi bi sinavedi Babilon kwanatune. Noko raghanine Jiuda damdi name siyamakamake na toudi sivibagubagurana da kiiwawo Nebukednesa da natunatuna teya siyabagibagiyedi patana da Pesiya kubura wiibada maragasina ikabi.

²¹ Wasina bi Yawe God wonana **peroveta** Jerimaiya kawanama siyakanikanibu na irumaghatara: Da tanawa yana **wiiyawiiitaveyana gabudaridi** na iviyawiiitaveyana patana da bodu 70 sikovi.*

* **36:21:** Peroveta Jerimaiya kawanama sisiya sikanibu da bodu 70 kamone, na geiiyabo tana tanawa inarove da kwabu inaberana (Jerimaiya 25:11 kokita).

²² Wasina bi Pesiya kubura kana kiiwawo Sairus yana wiikiiwawo boduna dagudagune na, noko warana Yawe God peroveta Jerimaiya iyaverevereni na itubugha. Yawe God ibera da Sairus nuwanuwana irukawari na sisiya igituma bi ivipora kubura tupadi yana wiihana rogune da wawaya akovina siyakabi.

²³ Mmkona metagha Pesiya kana kiiwawo Sairus iwona:

Abama kana God, Yawe kubura tumtumpipinina tupana kana wiibadana iveregu. Bi bagibagi iveregu na yana Bare Kabikabikuwayina Jerusalem kwanatune anayoghani Jiuda kubura kamone. Yawe God yana wawaya iiyawogha sawiiwiini veramagha na rubana nabo sinaveramagha, bi Yawe yami God na tami yawata gwabimiye.

Esra

Wonawiiakowa

Buka sakwatuveni Esra yawonawona da metagha Jiuda damdi mududi Babilonne siya-makamake bi metagha da siveramagha yadi kubura waghate da Jerusalem kwanatuna kamone Yawe God yana bare kabikabikuwayina sinayoghana mayeni.

3

Suwara gabugabuna gawarina yoghana mayenina

¹ Isrel damdi* noko raghanine nawaravi 7 kamone na yadi kwanatuve, kwanatuve siyamakamake, na tupadi nuwanuwadi tanagha bi Jerusalem kwanatune sivitaghomi.

² Wasina bi Josadak natuna Jesuwa da **prist** mududi yawata bi Sieltiel natuna Zerubabel, da yana rakaraka teya, Isrel kana God yana suwara gabugabuna gawarina yoghana mayenina sidaguni, da debane suwara siyagabuna ware sira nunune, God yana **peroveta** Mosis yana gwara kamone na naboni.

³ Isrel damdi na wawaya mududi iiyawogha nama noko kuburine makamakedi siyanaghanagharedi, bi gegha da suwara gabugabuna gawarina kana gharaube siyoghana mayeni. Wasina bi sigeghomiiri da suwara gabugabuna gawarina debane didibara da ravidu puyodi siyagabugabuna da naboni suwara Yawe God biidi.

Wawaya sidagu Bare Kabikabikuwayina sinayoghana mayeni

⁷ Wasina bi Isrel damdi sigeghomiiri da akima tarapapi damdi da yoghayoghana damdi sigimoni, bi kate kam, wain da oliv Saidon da Taya damdi siveredi da Lebinon kuburama sida kiidi kiiravidiye, kiidi na Lebinon kubure sagogogo bi siyayowoyedi kikire bi yegiigha siyadeudi siyanagho Jopa kawakedane,[†] metagha Pesiya yadi kiiwawo Sairus iwona na naboni.

⁸ Wasina bi sipiika God yana bare Jerusalem kwanatuna kamone, boduna ikovi murine bi bodu tane nawaravi wiibatane na yoghana bagibagina sidaguni.

Wawaya bagibagi sidaguna mayeni, Yawe God yana bare siyayoghayoghani patana da bodu 21 sikovi, wasina bi bagibagina siviikovi.

6

Bare Kabikabikuwayina ikovi bi wiimiiseyanina porayina

¹⁶ Wasina bi Isrel damdi, da **prist**, da dam Livai tomotomogha* da kate wawaya iiyawogha kadi aviya sikabidi bi siveramayidi na tupadi God yana bare wiimiiseyanina nuwamiiseye porayina sibera.

* **3:1:** Isrel damdi-dam bata Isrel da Jiuda sikovi na katana sivikapu mayedi da tanagha kiiravine giruma wawayina damdi ikwatuvedi da Isrel damdi. [†] **3:7:** Jopa touna yana rabaraba 58 kilomitas kayetanawagha da Jerusalem kwanatuna.

* **6:16:** Livait na tomogha kana waghawagha Livai nosinosina, touna na Jeikap da Liya natudi wiirabina. Toudi na prist siyiwiitedi Kiregoru Kabikabikuwayina kamone da Bare Kabikabikuwayine kabepepa kiiravine.

Niyamaiya

Wonawiiakowa

Mmko bukana sakwatuveni Niyamaiya na metagha Jiuda damdi mududi Babilonne siyamakamakena yisisiyedi da toudi rubana siyaveramagha yadi kubura waghate, na toudi, Yawe yana Kabepepa barena sinayoghana mayeni Jerusalem kamone.

8

Esra, Yawe God yana gwara wawaya biiyadi ikabiyavidi

¹ Wawaya tupadi sipiika debadebae matamketa tana sakwatuveni rarima* naghone sivitaghomidi bi gwara wiiveveyana tomoyina kana waghawagha Esra siwoneni da Mosis yana gwara bukana meko Yawe God sisiya bagibagidi Isrel damdi iveredi na iyakawari iyapiika.

² Wasina bi nawaravi kana wii 7 bi gabudara dagudagune na **prist** kana waghawagha Esra† gwara bukana ikawari ipiika wawaya biiyadi, tomotomogha, wasiwasike da ededa iyyawogha kadi bodu rubana da siyakowa na sivitaghomidi.

³ Na debadebae bi Esra gwara bukana ikabiyawa gwaruveni wawaya biiyadi. Touna kabiyawa gabudara iyageegeena idaguni patana da gabudara yubasuve, bi wawaya tupadi gwara bukana siwaiyanena wiimasiyeni.

⁵ Esra na pesapesa debane iyamiimiiri na wawaya tupadi rubana siyakitakita. Bi raghanine gwara bukana irutatari bi wawaya sikita na yadi kabikarawagha Yawe God yana gwara biidi sitore na tupadi simakegeghomiiri.

⁶ Wasina bi Esra iwona bo, “Kabepepa Yawe biidi, God maragata kirakiina!” Na wawaya tupadi imadi sirukabekabepa kiidamove bi siwona bo, “Waghasina! Waghasina, noko wiisuwona!” Wasina bi sivituwapore oghogheyana da mayiyidi siyowogha dobodobove bi Yawe God sikabepepi.

⁸ Livait gwara bukana sikabiyavi bi yana basuna wawaya biiyadi sivisisiyena yapoya-poridi, na wawaya akovina siyakabi wiimasiyeni da awaki sikabiyavi.

⁹ Noko raghanine wawaya gwara sisiyidi siwaiyana, na kiiravine siyaduudu na gavena Niyamaiya, bi Esra touna prist bi gwara wiiveveyana tomoyina, da kate dam Livai tomotomogha, toudi na gwara kana wonawonavereyana wawayidi sigeghomiiiri da wawaya tupadi siwonedi bo, “Mmko gabudarina na kabikabikuwayina Yawe yami God kiiravine na gekoninuwabero bo konaduuna!”

¹⁰ Wasina bi Niyamaiya sisiya ivikiitayini iwona bo, “Konagho bareye bi kepo kobera, kam miimiisedi kokam, wain metevidi koniuna, bi wawaya iyyawogha moyamoyakidi na toudi teya kovikamvereyana. Mmko gabudarina na kabikabikuwayina yada Bada biidi, na gekoninuwaberoni, kiiravine Yawe God yana nuwamiise tami biiyadi na yami maragata!”

* **8:1:** Matamketa sakwatuveni rarima na Jerusalem kwanatuna garina akimama siberana tarabogina tana. Touna na raghani matana yana nawaye. † **8:2:** Esra na prist bi bada gwara wiiveveyana tomoyina.

Job

Wonawiiakowa

Mmko bukana touna tomogha tana miisena iyyabo nuwapoya peyaridi iyabanabanana, na waragututuna. Bi yiyeveveyana da Job yana noghota mmkodi nuwapoya kiiravidiye, bi kate turaturana yadi noghota mmkodi nuwapoya kiiravidiyena. Job turaturana sinoghosi da yana nuwapoya kiiravine na yiyeveveyana da God aro yaverevereni yana bera berodi ibera na kiiravine. Bi Job iyakovi da mmko na gewiisuwona, touna patana God iyiitumaghaneni, bi gegha da yana wiina yana kabikwarakwara basuna iyakovi.

Mmko bukana kamone, na God gegha Job yana kabikwarakwara basuna iyawoneni, bi gegha da iviyeveveni da yana maragata bi nuwagiura na siragata kirakii da wawayakovina gesinakabina. Raghanina Job akowa ikabi da God yana maragata da nuwagiura metagha, na yana kabikwarakwara basuna kana wiitarakiiyana ikabitore bi kabepepa kawagha ibera God biidi.

Bukana damone, na Job kana gubagama God iviyawii, natunatuna korotodi ivereni bi kate iheramayeni da tomogha mounourina. Bi kate Job turaturana ikidi basuna toudi gesiyakowa yapori da awaki kiiravine Job iyakabikabikwarakwara.

Job da yana rakaraka

¹ Raghani tana name Us* kubure na tomogha tana kana waghawagha Job iyamaka-make. Bi tomogha miisena da God kawagha iyakabekabepepi da bera rotomanidi iyaberabera.

² Touna natunatuna tomotomogha yadi 7 bi wasiwasike yadi 3,

³ bi yana sip yadi 7,000, kamel yadi 3,000, bi kau yadi 1,000 da donki yagayagaridi yadi 500 bi kate yana wiitamamariyana korotodi. Touna imoura kirakii gegha ware wawayamududi nama raghani matana kubure naboni.

⁴ Job natunatuna tomotomogha na nonowa tatadigegha yadi gabudara duma kepo yadi bareye siyatutoura bi warewaresidi da nughunughudi yadi 3 siyiyonedi siyapiipiika da yawata siyakamkam niniuna.

⁵ Kepo gabudaridi sakovi bi muridiye, na Job natunatuna yadi sisiya yadaru na sapiika touna biidi da yaberadi da God matane na toudi miisedi. Yana noghota na, “Meboda natunatugu berona sibera, bo meboda nuwanuwadiye God sivisisiyena beroveni.” Na didibara wote yageghomiiri na ribiribi yagabuna da God biidi yasuwara natunatuna kiiravidiye.

Job kana ruyagha dagudaguna

⁶ Wasina bi gabudara tana God yana aneyaneya sivitaghomidi Yawe naghone, bi **Seitan**† na bada nama kamodiye yawata.

⁷ Na Yawe God igeghomiiri da Seitan ivitarakiiyaneni bo, “Tam katota wota na mema kupiika?”

Na Seitan iwona bo, “Tagu kubure ayapeepewa wapawapa, nabo ayanono mabo ayapiipiika.”

⁸ Wasina bi Yawe God, Seitan ivitarakiiyaneni bo, “Da yagu wiitamariyana Job kwanoghonoghosi bo gegha? Touna wawayamiiisena, geware wawayamududi kubure naboni. Bi bera rotomanidi kawagha yaberabera da God yakabikabikuwayeni bi bera berodi geiyaberabera.”

⁹ Bi Seitan iwona bo, “Tam kukoyagha yapori, noko biidi yakabikabikarawayem!

¹⁰ Na nonowa touna bi yana rakaraka da yana sawara tupadi kwababaredi. Awaki tupana yaberabera na tam kwiimiiseyeni na yana bagibagi wasina kawakawa, na kata yana kau da sip sipeyara.

¹¹ Bi memeda imam kunakoghasi da yana sawara tupadi kuna kabitavetaveyana, na rubana da matamve bi inakaradeba da inisisiya berovem.”

¹² Na Yawe God, Seitan iwoneneni bo, “Waghasina, Sawara tupadi rapene na yam maragate atoretoredi, bi gegha tubuyina kuniberona.” Wasina bi Seitan, Yawe God naghonama inaghotaveyana.

Job natunatuna da yana moura sibero

¹³ Gabudara tana raghanina Job natunatuna tomotomogha da wasiwasike toghadiru iyarokona yana bareye siyakamkam kepokepo,

* 1:1: Mmko kuburina na gawarina waghata na geakakovina. † 1:6: Seitan na kasi wiibero tomoyina.

¹⁴ na sawariyonayona tana ipiika Job yana bareye, bi iwoneni bo, “Yam kau kwabuwe siyaroverove bi yam donki na nama riiridiye rei siyakamkam,

¹⁵ raghani tana wawaya yapiyapidi toudi na Siba damdi sipiika da ribiribi tupadi siyapi bi wiitamariyana tupadi sivikasunughana, wasina tagu kawagha ayawa, na averataveyana apiika da tam ayawonawiikatayim!”

¹⁶ Tomoyina patana iyisisiya, bi sawariyonayona tana iverakanibu da iwona bo, “Namanamara abamama iyogha iyowogha na yam sip da kadi koyakoyagha ivikarunughana, wasina tagu kawagha ayawa, na averataveyana apiika da tam ayawonawiikatayim!”

¹⁷ Noko tomoyina patana iyisisiya, bi sawariyonayona kana wiiroba iverakanibu da iwona bo, “Yapiyapi damdi borudi aroba Babilon kuburama, yam kamel tupadi siyapi da yam wiitamamariyana sivikasunughana. Wasina tagu kawagha ayawa na averataveyana apiika da tam ayawonawiikatayim!”

¹⁸ Noko tomoyina bada patana iyisisiya, bi sawariyonayona tana bada iverakanibu da iwona bo, “Natunatum tomotomogha da wasiwasike siyakamkam kepokepo, natum tomogha tubugha yainina yana bareye.

¹⁹ Bi yaininagha yanunu maragasina mayabama irughu da bare itapi kirakiyeni, na barena ibeku da natunatum tupadi kamone ivikasunughana. Wasina tagu kawagha ayawa na averataveyana apiika da ayawonawiikatayim!”

²⁰ Wasina bi Job imakegeghomiiri, da kana kwama itayina gosigosira bi gayamina imurataveni da noko yana wiinuwabero matakirina. Bi ivituwapore oghogheyana da mayiyina iyowogha dohodobove da God iyakabikuwayeni.

²¹ Na iwona bo,
“Getana awakima ayimakabi babarana bi atubugha,
da getana awakima animakabi babara raghanina anarabobona.

Yawe God sawara iveregu,
bi bada Yawe God sawaridi gwabiguve na ikabitavetaveyana;
na Yawe God kana waghawagha anakabepepi.”

²² Mmkodi nuwapoya tupadi Job biidi situbugha, bi gegha iyawona da God ibera bero, Job tamumu genaboni iyaberana.

2

Job kana ruyagha wiibatana

¹ Gabudara tana God yana aneyaneya sivitaghoma mayedi Yawe God naghone, bi **Seitan** na bada nama kamodiye yawata na ipiika da Yawe God naghone imiiri.

² Na Yawe God igeghomiiri da Seitan ivitarakiyaneni bo, “Tam katota wota na mema kupiika?”

Na Seitan iwona bo, “Tagu kubure ayapeepewa wapawapa, nabo ayanono mabo ayapiipiika.”

³ Wasina bi Yawe God igeghomiiri da Seitan ivitarakiyaneni bo, “Da yagu wiitamariyana Job kwanoghonoghosi bo gegha? Touna tomogha miisena, geware wawaya mududi kubure naboni. Bi bera rotomanidi kawagha yaberabera, bi God yakabik-abikarawayeni da bera berodi geiyaberaberana. Touna getana awaki berona iyabera bi kutupegu da gebasuna bi ayakasiwiibero, bi gegha da patana bera rotomanidi yaberabera da yakabikabikuwayegu.”

⁴ Seitan igeghomiiri da Yawe God iwoneni bo, “Touna, tounamani tubuyina yanoghonoghota mayeni! Tomogha yana yawa kiiravine na yana sawara tupadi inavereyana tavetaveyana bi inamake.

⁵ Bi memeda imam kunakoghasi da tubuyina kuna kasiwiibero, na rubana da matamve bi inakaradeba da inisisiya berovem!”

⁶ Na Yawe God igeghomiiri da Seitan iwoneni bo, “Waghasina, Tagu tubuyina yam maragate atoretore, bi gegha kuna kasunuyina!”

Job kana gubaga

⁷ Wasina bi **Seitan** igeghomiiri da Yawe God naghonama inaghotaveyana. Bi ibera kayowiiwiyaka da gubaga berona Job sinine sikarabubu, kaye kamone da igae inagho gayamina.

⁸ Noko biidi Job yana wiinuwabero matakirina kiiravine na yapukare imakeyarayi iyamakamake bi nau tamobogana sepinama kana gubaga iyaghosighosidi.

⁹ Na wavinena iwona bo, “Mmkodi piropiro tam biidi situbugha na awaki kiiravine tam patana bera rotomanidi kwaberabera da kate God kwakabikabikuwayeni? Rubana da God kuyawona wiiberoveni na wasina da kuyarabobo!”

¹⁰ Bi gegha, Job iwona bo, “Tam kwiisisiya na ware wasike neghaneghana naboni. Touda sawara miimiisedi God gwabinama tayuyouna, noko biidi raghanina sawara berodi yavereda, na touda teya tanayouna!” Mmkodi piropiro tupadi situbugha Job biidi, bi gegha, getana God iyisisiya berovenina.

Job turaturana aroba

¹¹ Job turaturana yadi aroba, kadi waghawagha na Elipas yana kwanatu na Teman, bi Bildad yana kubura na Sua bi Jopar yana kwanatu na Naamat. Bi raghanina Job yana piropiro sisiyidi siwaiyana na sivitaghomidi bi sivikiwaga sinagho touna biidi da siyawona wiikayokayowaneni.

¹² Raghanina rabarabama Job sikita na gesiyakita akovina. Bi akovina sikabi na siduu siyapa, da kadi gara sitayina gosigosira bi popoku siyitavetaveyana kiidamove bi gayamidiye siyatutoura da yadi nuwawisi kiiravine siyimatakira.

¹³ Bi siverakanibu na gabudara 7 bi nubabasu 7 Job yawata dobodobove simakey-owogha. Getana iyyabo awaki iyisisiyenina, simake wiiraborabobo, kiiravine sikita da Job yana kabikwarakwara na ibero kirakii.

3

Job yana sisiya dagudaguna

¹ Noko taparorone raghanine getana iyyabo iyisisiya bi murine, na Job ikararupama da ere ghakighakina sinananaki ivitubuyina gabudarina ivisisiya beroveni.

² Iwona bo,

³ “O God, sinagunaki ivitubuyigu na gabudarina kasunaghataveni
da kate nubabasune siwona bo,
‘Tomogha itubugha.’

⁴ Noko gabudarina na inididibari!
God kiidamove kate geininoyenina,
da yeghana kate geinarukarata debanena.

⁵ Wiididibara ghamana noko gabudarina inibonuvi;
Uwa wowonagha inasowo mumu,
bi mmko wiididibarina inabera

da sinagunaki ivitubuyiguna gabudarina inanaghara kirakii.

⁶ Wiididibara ghamana noko nubabasuna inakabitawani!
Noko nubabasuna kate geininuwamiise
ware gabudara mududi naboni bodu tana kamone;
genoko boduna kamone sinakabiyawa wiikapuna.

⁷ Noko nubabasuna na inigagara,
getana nuwamiise rukwatudi sinawaiyana.

⁸ Imapu damdi iyyawogha sakovi da metagha yegii motana ghamanakina sinakasiwi-
imatakina,
na toudi damdi mmko gabudarina sinawona imimagi.*

⁹ Rubana raghani boribori kewokewona inididibari,
rubana da raghani yeghanina inakoyagha kawakawa
da raghani didigubana na geinakitana,

¹⁰ kiiravine noko wiididibarina sinagunaki raparapana matamketana geiyagudu boden-
ina,
getana piropiro gwabiguma iyikowoyidina.

¹¹ Iyamiise da sinagunaki kamokamone ayarabobo,
bo ayatubutubugha na raghanine ayarabobo.

¹² Awaki kiiravine sinagunaki manonone ivikenegu?
Bi awaki kiiravine susunama ivisusugu?

¹³ Memeda yagu tubugha raghanine ayarabobo, na tagu ayakenayowogha, ayirab-
orabobo;
Augunai da tagu ayakenakena, bi nuwaruririye ayiiyawitaveyana.”

4

Elipas ivisisiya Job biidi

* 3:8: Wawayi waragututu sisivisiyana na noko mota ghamanakina yegii kamone iyamakamake kiiravine. Kana waghawagha Leviatan. Wawayi sinoghosi da sinakasiwimataki na inageghomiiri da nuwapoya bo piropiro initubutubugha.

- ¹ Wasina bi Teman tomogha Elipas iwona bodeyana bo,
² “Meboda animatipo da wiisisiya biidi,
 na nuwanuwam inapughu bo gegha?
 Basuna gerubana da mmko raghanine anikawapotapota makena.
³ Wasina tam raghani katamanidiye wawaya korotodi kuviyevevedi,
 bi wawaya noganogadi kuviwiitedi da sivimaragata.
⁴ Yam sisiya na wawaya bekubekudi ikabiwiigeghomiiiridi;
 bi wawaya utukirokiroodi kuberadi da sivimaragata.
⁵ Bi katana piropiro ipiika tam biidi,
 na tam gekuyitumaghanana;
 piropirona ikabitowoyim,
 na parapa kwanaghanaghara.
⁶ Metagha, God kabepepina yam noghota yimaragasi bo gegha?
 Bi yam makamake yawana noghota yavereverem da tam wasina bo?
⁷ Mmko kunuwagiureni!
 Da wawaya iiyawogha bera berodi gesiyaberaberana sarabobo?
 Bo wawaya yadi makamake yawana rotomanidi,
 God iviberodi bo gegha? Gegha!
⁸ Bi yagu wiikitakitayena, wawaya iiyawogha berona sarove bi piropiro sawavi,
 na damone mayimayiyina sinakabipura.”
*Job turaturana patana siyawonewoneni da touna bera berodi peyaridi ibera kiiravine
 na kata piropiro ghamadi iyouna bi gegha da Job iyawonawona da getana bera berodi
 iyaberana.*

38

- Yawe, Job iwona bode ni*
¹ Wasina bi Yawe God yanunu virovirogha kamonama Job iwona bode ni bo,
² “Metagha, bi yam sisiya kwabudima
 yagu nuwagiura kiiravine kwiitarakiyana?
³ Kabunagha da tomogha naboni bagibagi ghamana kiiravine;
 Basuna gwabiguve na wiitarakiyana viya tam kiiravimve,
 da kunawonabodeyana.
⁴ Raghanina kubura kayena ayaberabera, na tam meme barasina?
 Mmko kunakovi na kuwonegu.
⁵ Kwakovi bo gegha da iiyabo kana ruba inuwagiureni?
 Bi iiyabo imana irutataru da irubani?
⁶ Kayena awaki debane ivitukikita,
 bo iiyabo papasusu koghorina ikabiwiimiiri,
⁷ noko raghanine, na raghani boribori kewokewodi tupadi sitawora patapata
 bi aneyaneya tupadi nuwamiise kiiravine sirukwatu?
⁸ Iiyabo matamketa itoredi da yegii iyamiiri babareni
 raghanina raparapama ivikwata ikanibuna?”

40

- ¹ Wasina bi Yawe God ivisisiya iwona bo,
² “Job, rubana bo gegha da tagu, God Maragata Kirakiigu
 teya wiikawakereyana kuyakabitore?
 Bi memeda tagu biidi kuna gwini,
 na wasina yagu wiitarakiyana kunawonabodedi.”
³ Wasina bi Job, Yawe God iwona bode ni bo,
⁴ “Tagu getomogha wapawapa,
 metagha bi tam, God anawonabodem?
 Bi kawagu imaguma anagudu da anikawapotapota.
⁵ Tagu nada avisisiya, bi gerubana anawonabodemna.
 Bi getana awaki da anisisiya maghana.”

42

- Job, Yawe God iwona bode ni*
¹ Wasina bi Job ivisisiya magha Yawe God biidi iwona bo,
² “Akovim Yawe God, tam rubana bera tupadi kunabera,
 da getana iiyabo inigesiyem da awaki kwanoghonoghosi kuyabera na gekunaberana.

³ Tam kuvitarakiyanegu bo, ‘Metagha bi tam, yagu nuwagiura kiiravine yam sisiya kwebudima kwiitarakiyana?’

Wiisuwona, tagu sawara geayakowa na kiiravidiye avisisiyana, parapa sawara ghamanakidi gerubana akovidi ayayouna na kiiravidiye avisisiya.

⁴ Tam kuwonegu bo, ‘Kuwaiyana bi anisisiya!

Tagu anitarakiyanem, bi tam kunawonabodeyana.’

⁵ Naghove na wawaya mududi tam kiiravimve siwonegu na touna kawagha akovi, bi katana tagumani mataguma akitam.

⁶ Na yagu sisiya tupadi kiiravidiye na iisinimayagha, bi popoku da yapukare kamodiye amakamake, noko yagu miiriwamira kanawiiyeveveyana.”

Yawe God, Job ivimiiseyeni

⁷ Yawe God mmkodi sisiya Job biidi ivisisiya ikovi murine, na Teman kwanatuna kamonama tomogha kana waghawagha Elipas biidi ivisisiya iwona bo, “Tagu nuwanuwagu ipughu tam da turaturam yadi bata biiyadi, basuna kiiraviguve gewiisuwona koyisisiyeni ware yagu wiitamariyana Job iberana naboni.

⁸ Na kata kau makidi 7 da sip makidi 7 koyouna bi konagho yagu tamariyana Job biidi da puyo gabugabunidi konasuwara tamimani kiiravimiye. Touna kiiravimiye inarupari, bi metagha inibabiiguna naboni kiiravimiye anabera, da bagune bera berona kobera bi gesinimayagha anaveremina. Tami, gegha wiisuwona sisiyidi kiiraviguve koyaberana, ware Job ibera na naboni.”

⁹ Na Teman kwanatunama tomogha Elipas, bi Bildad yana kubura Sua da Naamat tomogha Jopar metagha Yawe God iwonedni na naboni sibera, bi Yawe God na metagha Job ivibaba na naboni ibera.

¹⁰ Job turaturana kiiravidiye irupari ikovi murine, na Yawe God ibera da Job imouramagha. Sawara tupadi naghove rapenena Yawe God iveremayeni bi bada debane iviagagumayeni.

¹¹ Job warewaresina da genegeneghuna tupadi da iiyawogha naghove sakovina, sipiika yana bareye da yawata siyakam patapata. Piropiro tupadi Yawe God ipiikedi Job biidi kiiravine na sivinuwapoyeni bi siwona wiitoratorani. Bi wawaya tatadigegha mane mududi da imakwaki gouldma beraberadi sikabigunaveni.

¹² Job yana make yawana damona Yawe God ivimiiseyena kirakiyeni geware yana make yawana dagudagune naboni. Na kata Job ribiribi ivirapeneyana na erenonoyina sip yadi 14,000 bi kamel yadi 6,000 bi kau yadi 1,000 da donki yagayagaridi yadi 1,000.

¹³ Bi kate bada natunatuna tomotomogha yadi 7 bi wasiwasike yadi 3.

¹⁴ Natuna wasike iyarokona iviwaghawaghayeni Jimaima, tububasuna iviwaghawaghayeni Kisaiya, bi wiirabobina na Keren-Hapuk.*

¹⁵ Kubura tupana debane na getana wasiwasike nama siyikepamara ware Job natunatuna wasiwasikedi naboni. Job iwonedni da raghanina inarabobo bi murine na yana moura sinarereyi da riba 10 bi ededidi tatadigegha na riba tanagha sinakabi, genatunatuna tomotomogha kawaghana, bi gegha da natunatuna wasiwasike yawata.

¹⁶ Mmko murine na Job imake da bodu 140. Na parapa imake da raghani gurina bi tubutubuna ikitadi da kate tubutubuna natunatudi bi iyowogha inagho da kimta ruwamaruwa.

¹⁷ Bi raghanina Job imoraba kirakii, na irabobo.

42:3: Job 38:2   42:4: Job 38:3   42:10: Job 1:1-3   * 42:14: Hibru gamodima mmkodi waghawagha tatadigegha na waiyanidi naboni sisiya kepamara. Bi yadi basuna na Jimaima basuna ayabo, Kisaiya yana basuna wane ghabughabu, wasiwasike kiiravidiye bi Keren Hapuk basuna na dedewaga gisina, wane ghabuhabu kana dedewaga.

Psam

Wonawiiakowa

Raghani iguri kamone, wawaya bogaebogae korotodi ayi da pari mmko bukana kamone sigiruma. Isrel damdi sivituwiiaghoma da toudima sikabepepa. Mma na ayi da pari bogaebogae: mududi na God kabikuwayenina da kabepepina kiiravine bi wiikiikiivenina da wiimiiseyana kiiravine. Mududi na wiiwiita da wiitarababarana kiiravidiye sibaba, bo noghotataveyana kiiravine. Ayi mududi kamodiye na wawaya yadi kiiwawo kiiravidiye sarupari, bi God sibabiini da kadi aviya aro inaveredi. Bi mududi kamodiye na giruma wawayina yana piropiro da nuwapoya kiiravidiye yagwinigwini God biidi.

Yesu touna wosina raghani viya na sisiya mmkodi paridima ivisisiya, bi keresiyana dagudagunama, na God yana wawaya mmkodi ayi da parima siyakabekabepepa.

Psam Vinevineyidi

Psam: 1, 23, 27, 34, 51, 67, 90, 95:1-11, 100, 103, 110, 119:9-16, 139

1

Nuwamiise wiisuwonina

- ¹ Wawaya iyyawogha berabero wawayidi geyawata siyapeepewa
bi yadi sisiya gesiyakivikivina,
da bada gewiigeruwana damdi yadi sisiya siyawaiwaiyana raghanina God sina-
mayenina,
toudi nuwamiise wawayidi.
- ² Bi gegha da Yawe God yana wiiveveyana svinuwayuyuneni,
na raghani nonowa gabudara da nubabasu na yana gwara sinuwanoghonoghoteni.
- ³ Toudi ware kii rarima kawabarane siwawa na naboni,
kadi iri vinevineyina nunune suwagha
bi rugurugudi gesiyaraborabobo da siyariirighana.
Wawaya nokodi naboni, na awaki sabera na berana kamna yatubugha.
- ⁴ Bi berabero wawayidi na genaboni.
Toudi na ware rugurugu pokina naboni,
yanunu yatapitaveni.
- ⁵ Na God matane na toudi gewasina
raghanina wawaya initupawamiwamiredina gabudarine,
toudi kate gegha God yana wawaya yawata sinikapudina.
- ⁶ Yawe God kana kiviikivina yinaghovedi bi yakoyayidi,
bi berabero wawayidi na rabobo kedane sapeepewa.

23

Bada na kada Bodaboda

Ayina Deivid igirumi

- ¹ Yawe God yakoyakoyayigu
ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyayidina naboni
na getana awaki ayadadina.
- ² Bi yaberagu da idu miisediye akenayowogha,
bi rarima nighorovidi riridiye yinaghovegu.
- ³ Touna yawa wouna yavereveregu,
bi keda rotomanidiye yinaghovegu
basuna yana keda waghata na nonowa rotomanidi.
- ⁴ Raghani viya na anagha wiididibaridiye apeepepa,
bi gegha ayanaghanagharana,
basuna tam kwabaabaregu da kwiiwiitegu,
ware sip bodaboda yana kiima
sip yitarababaranedi bi yakoyakoyayidina naboni.
- ⁵ Kagu aviya matadiye bi
tam kepo kiiraviguve kwakabunayi.

Tam oil gayamiguve kwiiwayi
 da wiiveveyana tam kwakabikabi karawayegu.
 Yagu niniuna reduna kwiibonuvi yakamiviwayi
⁶ Akovi da tam kuninuwayuyunegu
 bi miisena kunabera tagu biidi
 patana da anarabobo
 da Yawe God yana bareye anamake waghata.

27

Kabepepa Parina

Ayina Deivid igirumi

- ¹ Yagu yeghana na Yawe God gwabinama yapiipiika,
 bi yiyawiigu na geananagharana.
 Touna piropiro gwabidima yamiiri babaregu
 na kate geiiyabo ananagharenina.
- ² Raghanina kagu aviya, iyyawogha na wawaya beroberodi
 sinagogona tagu biidi bi sinimatipo da kasunuyigu,
 na toudi wosina sinataguredi da sinabeku.
- ³ Meboda aviya peyaridi sinapiika sinituwiikapudi da sinagogona tagu biidi,
 bi gegha da geananagharedina.
 Raghanina sinagogona tagu biidi,
 na tagu Yawe God kawagha anitumaghaneni.
- ⁴ Tagu sawara tanagha kiiravine Yawe God avibabiini,
 sawara tanagha kawagha akayoveni:
 Yagu wiina kirakii da yagu yawa tupana kamone na yana bare kamone anamakae,
 bi anakita da touna imiise da awaki patana
 bi yana Bare Kabikabikuwayine anarupari touna biidi.
- ⁵ Raghanina piropiro anabanani na yana gawara nighorovine inikowoyigu,
 bi yana bare kamone inababaregu,
 touna akima kiidamo kirakiine inatoregeeyegu
 meme kagu aviya gerubana sinakabiguna.
- ⁶ Kagu aviya sinagwagwara wiikenaviviregu,
 bi gegha da animaragata kirakii da anageiwayidi.
 Yawe God yana bare kabikabikuwayina kamone tagu suwara anagibu,
 bi nuwamiiseye anarukwatu da anatawora
 bi inawa anarouwa da ayima anakabepepi.
- ⁷ Yawe God, raghanina arupari tam biidi na kwawaiyanegu,
 kinuwanuwaghanegu bi yagu sisiya kuwonabodegu!
- ⁸ Tam kuwonegu bo, Piika kunisisiya tagu biidi,
 na kata apiipiika tam biidi.
- ⁹ Tagu yam wiitamariyana,
 genuwanuwam inapughu da kunamiiri kubuteguna,
 gegwabiguma kunakowoghana!
 Tam kuviyawiigu bi nonowa kwiiwiitegu,
 na kata gekunakuyoveguna!
- ¹⁰ Meboda tamagunaki da sinagunaki sinamiiri kubutegu,
 bi gegha, Yawe God na nonowa inakoyakoyayigu.
- ¹¹ Yawe God, kagu aviya sikoyakoyagha da sinaburavigu,
 na kiyevevegu da anakivinim,
 bi keda rotomanidiye kinaghovegu.
- ¹² Nokodi aviidi kiiraviguve sisiya wiyyaba saberabera,
 yadi wiina da siniberogu,
 na gekuniwaghasinedi da sinaburaviguna!
- ¹³ Bi gegha da iitumaghana da Yawe God miisena inabera tagu biidi,
 raghanina mmko kuburina debane patana yawayawiiguve amakamakena
 bi anakitani da noko inabera.
- ¹⁴ Na tam Yawe God kitumaghaneni,
 kimaragata bi nuwanuwam inatora,

na Yawe God kitumaghaneni.

34

God yana Miisena kiiravine Kabepepina

Raghani tana Abimelek naghone bi Deivid ibera da ware iyaneghanegha na iviporataveni inagho. Muriye na God metagha Deivid iviwiiteni na kiiravine noko raghanine mmko ayina igirumi.

- ¹ Tagu raghani nonowa Yawe God anakabepepi
bi yana miisena kiiravine anisiya.
- ² Tagu kana waghawagha iragata kirakii na anakabepepi,
tami moyamoyakimi yagu sisiya koyawaiyana bi koyinuwamiise.
- ³ Kobera da tupada Yawe God tana kabepepi,
kobera da tupada kana waghawagha tana kabikarawayeni!
- ⁴ Tagu arupari Yawe God biidi na iwonabodegu,
nokodi wawaya ayanaghanagharedi, na gwabidima iviyawiigu.
- ⁵ Wawaya iiyawogha wiiwiita kiiravine samiiri wamira Yawe God biidi,
na toudi parapa sinuwamiise,
bi nonowa iniwiitedi.
- ⁶ Tagu piropiro kamone bi arupari na Yawe God iwaiyanegu,
touna yagu nuwapoya tupadi kamodima iviyawiigu.
- ⁷ Bi wawaya iiyawogha Yawe God sakabi karawayeni,
na yana aneya inakoyayidi,
bi riiridiye yamake da yitarababaranedi.
- ⁸ Na Yawe God biidi komiirwamira
bi tami bada konakabibanani da yana miisena metagha.
Memeda wiiwiita kiiravine konanagho touna biidi,
na tami parapa koninuwamiise.
- ⁹ Tami wiiwiigeruwana dammi,
Yawe God kokabikarawayeni.
Wawaya iiyawogha sakabikarawayeni na
getana awaki siyadadiyenina.
- ¹⁰ Raghani viya, na laiyo kadi kam sarukwamra na vitonana sarabobo,
bi gegha da Yawe God yana wiiwiigeruwana damdi na
sawara miisedi bogaebogae gesinadiyanana.
- ¹¹ Natunatugu, kopiika yagu sisiya konawaiyana.
Tagu aniyevevemi da metagha Yawe God konakabikuwayeni.
- ¹² Memeda makewiiguri konakayoveni
bi yawa miisena kabina,
- ¹³ na gewawaya konisiya berovedi
da gekoniyabana.
- ¹⁴ Berabero beradima komiirwamira,
bi miisena konabera,
kovi matipo kirakii bi wawaya koniwiitedi
da nuwaruririye sinamakae.
- ¹⁵ Yawe God na rotomana berabera wawayidi yakighukighudi,
raghanina wiiwiita kiiravine sakwatu touna biidi na yawaiyanedi.
- ¹⁶ Bi bera bero wawayidi na yamiiri kubutedi da yiaviyedi,
toudi sinarabobo da getana iiyabo inanoghotu mayedina.
- ¹⁷ Raghani Yawe God yana wawaya wiiwiita kiiravine sarukwatu,
na yawaiyanedi,
da yadi piropiroma yiyawiidi.
- ¹⁸ Yawe God na noghotu kawakawa wawayidi yagwabigwabiyedi,
bi raghanina wawaya yadi noghotu parapa sabeku na yiwiitedi.
- ¹⁹ Rotomana berabera wawayidi na nuwapoya peyaridi sabanana,
bi gegha da Yawe God yiwiitena nonovedi.

²⁰ Touna irikedi tupadi yabaabarena wiimasiyedi
da irikedi getana inipokina.

²¹ Bi wawaya berodi kiiravidiye,
na toudi wosina yadi berona sinageghomiiri da sinirabobodi,
bi rotomana berabera wawayidi
kadi aviya na aro sinakabi.

²² Bi gegha, Yawe God yana wiitamariyana yiyawiidi.
Wawaya iyyawogha wiiwiita kiiravine samiiri karonu
touna biidi na aro gesinabananina.

51

Noghotataveyana kana Pari

Raghani tana kiwawo Deivid madawara ibera, tomogha kana waghawagha Uraiya wavinena kana waghawagha Betsiba yawata. Na God yana peroveta Neitan noko berana kiiravine ikini na Deivid yanabera kiiravine ivinuwapoya na God biidi mmko parina igirumi.

¹ O God, yam nuwayuyuna geiyakovikovina
na miisena kubera tagu biidi.

Tam nonowa wawaya kwiinuwapoyedi,
na berona ayaberabera na kunoghotataveni;

² yagu berona koghataveni,
bi yagu tamumu kugigirataveni ware wawaya gara dadabuna sakoghatavenina naboni.

³ Berona ayaberabera na akovi,
raghani nonowa na iinuwanoghonoghoteni.

⁴ Tagu berona tam biidi abera, tam kawagha;
yagu kabikwayo matam kamone ibero.

Na raghanina kuwonegu bo, "Tam bera berona kubera!"
Na tam wonawaghata kwiisisiya.

Raghanina aro kunavereguna,
tam bera rotomanina kwaberabera.

⁵ Yagu tubugha raghanine da kata na tagu tamumu wawayigu,
raghanina tagu patana sinagunaki kamokamone na tagu naboni abero.

⁶ Bi gegha da kukayoveni da nuwanuwagu kamone wiisuwona iyibonuvigu
na noghota miisena nama kuviyevevegu.

⁷ Yagu berona ayaberabera na kukoghataveni da anamiise magha;
da parapa anapoe wamira.

⁸ Kuwonegu da tam kunoghotatavegu na
wiisuwona aninuwamiise!

Naghove, tam irikegu kugawowora,
katana kubera da aninuwamiise magha.

⁹ Geyagu berona kunakita kirakiyedinu
bi kabitavena tuwanonoyidi.

¹⁰ O God, nuwanuwa miisena, bi wouna kuveregu
da tam wiisuwone anakivininim.

¹¹ Gegha gwabimma kunaporataveguna!
Gegha Kanumim Kabikabikuwayina gwabiguma kunakabitavenina!

¹² Kuberagu da aninuwamiise magha,
ware dagudagune kuviyawiiguna raghanine naboni;
kuberagu da yam sisiya kabisisirenina nuwanuwagu inasisira.

¹³ Wasina bi bero berabera wawayidi biiyadi yam keda aniyeveveyana
da sinamiiri karonu magha tam biidi.

¹⁴ O God tam kuviyawiigu, na kata yagu yawa kitara babaraneni
bi yam keda rotomanidi kiiravine nuwamiiseye anataworedi.

¹⁵ O Bada, kiwiitegu da anisisiya
da tam anakabepepim.

- ¹⁶ Tagu ribiribi anagibu da tam biidi anasuwara, bi gegha, noko geyam kayowana,
tam suwara noko naboni na gekiiravidiye kuyibabana.*
- ¹⁷ Raghanina atoreyowoyena mayegu
bi iibabiim da yagu tamumu kunanoghotataveni,
na nokodi suwara naboni na tam yam kayowana.
O God, gekuyamiimiiri kubutegu
raghanina yagu tamumu kiiravine iinuwapoya
bi arupari tam biidina.
- ¹⁸ O God yam nuwasisirama na Zaiyon biidi miisena kunabera;
bi Jerusalem papana kunayoghana mayeni.
- ¹⁹ Wasina bi wawaya nuwanuwadi miisenama tam biidi suwara sinabera, na tam
kuninuwamiise toudi biiyadi.
Toudi suwara bogaebogae sinagabuna tam biidi.
Bi suwara gabugabunidi kiiravine na kau makidi yam suwara gabugabuna debane
sinagabuna.

67

Ayi wiikiikiwa kiiravine

Kabepepa ayidi badana kiiravine. Inawa ere uravidima. Psam, bo Ayi.

- ¹ O God, kinuwanuwaghanemii, da kimiiseyemii
bi mayiyim kubera da inarukarata toudi biiyadi.
- ² Wasina bi wawaya tupadi kubura debane
sinakovi da tam awaki kwakayokayoveni da toudi sinabera,
dam bi dam tupadi sinakovi da tam rubana kuniyawii.
- ³ Na dam bi dam tupadi tam sinakabepepim,
O God, wawaya tupadi na tam sinakabepepim!
- ⁴ Dam tupadi kubura debane na nuwamiiseye sinatawora
basuna tam keda rotomanidiye wawaya kwiibadedi,
bi dam tupadi kubura debane kwiinaghovedi.
- ⁵ Na dam bi dam tupadi tam sinakabepepim,
O God, wawaya tupadi na tam sinakabepepim!
- ⁶ Na kwabu kabipura miisena inavereyana,
bi yada God parapa miisena inabera touda biiyadi.
- ⁷ Wonawaghata, God wiimiiseyana inavereda
bi meghamegha mmko kuburina debane,
na wawaya God sinakabikarawayeni.

90

God da Wawaya kiiravidiye

God yana bagibagi tomoyina Mosis, touna mmko parina igitumi.

- ¹ Yawe God, kimta bi kimta nunudigha na
tam na ware yama bare.
- ² Tam rorowainagha na God waghata
bi muriye da koya kuyaberadi
da muriye na kubura kuyabera.
- ³ Wawaya kwawonedi bo, "Koveramagha konidobodobo magha!"
Na kwawamiridi da saveramagha sidobodobo, mema sipiikana.
- ⁴ Mata kamomve, na bodu 1,000 na ware gabudara tanagha naboni,
toudi ware raghani tupona nubabasu kamone.
- ⁵ Wawaya yadi yawa kwabori yaininagha
ware raghanina mimeu yakovina naboni.
Touda ware rei didibare yagogo yageena naboni.
- ⁶ Didibare na reina matayina da yagogo yapora

* **51:16:** Mmko geiyawonawona da God yana kayowana da wawaya suwara beradi sinakabiturana. Mmko yana basuna na God yanothonoghotata da parapa suwara miisena na raghanina yada berona kiiravine tani nuwapoya bi tani babiini da inanoghotata taveda.

bi ravidiye na yivivi da yarabobo.

⁷ Noko naboni da yam nuwapughu ghamana yiberomii.

Raghanina nuwanuwam yapughu toumii biiyadi,
na parapa kanagharena kirakiyem.

⁸ Bi yama bera berodi tupadi kwakitakita
bi kiimatipo da yama berona kayikowoyidi,
bi gegha da tupadi kwakitadi.

⁹ Raghanina yawayawiimii kamakamake na nuwanuwam yapughu toumii biiyadi,
da yama yawa kwabori yaiyainedi,
mayimayiyina raghanina wawaya yiyawiigurina naboni.

¹⁰ Toumii kamake da bodu 70 naboni
bi meboda wawaya viya maragasidi na
samake da bodu 80 naboni,
bi gegha da nuwapoya peyaridi kabanana,
na raghani yanagho yaininagha da karabobo.

¹¹ Getana iiyabo parapa iyakakovi da yam nuwapughu maragasina metagha;
meboda yam nuwapughu kayakowa yapori,
na parapa kayakumararayem.

¹² Kiyeevemii da yama yawa makena gabudarina yana guri kanakovi,
da toumii noghota miisena tam gwabimma kanakabi.

¹³ Yawe God kuveramagha da kuninuwanuwaghanemii!

Genuwanuwam inapughumake toumii biiyadina!

¹⁴ Yam nuwamonikama didibara patepatena kibonuvimii,
da yama make yawana kamone nuwamiimiiseye kanatawora.

¹⁵ Bodu peyaridi nuwapoya kuveremii kiiravine,
na kata raghani gurina nuwamiise kuveremii!

Yama kabikwarakwara kabitavetaveyana,
bi bodu miisedi kuveremii!

¹⁶ Toumii yam wiitamariyana, yam bagibagi yana maragata kiyeevemii.
Yam badobado da maragata metagha na natunatumii kiyeevede!

¹⁷ Yawe tamna yama God, kinuwanuwaghanemii

bi awaki bagibagidi kaberabera na

kubera da sinuwagha wiimasi,
bi awaki bagibagidi kaberabera na
kubera da sinuwagha wiimasi.

95

Kabepepa ayina

¹ Kapiika, Yawe God tanakabepepi!

Kobera da nuwamiise kiiravine God biidi tanatawora,
iyyabo yitarababaranedana.

² Kobera da wiikiikiiwama tanapiika naghone
bi kabepepa ayidi nuwakayowanidi tanatawora da tanakabepepi.

³ Kiiravine Yawe na God kiidamo kirakiina,
touna kiiwawo maragata kirakiina,
da god tupadi igeetawanidi.

⁴ Bi kubura tupana yibadeni,
epamana bonayidi didibaridiye da inagho igae koya gekirakiidiye.

⁵ Yegii tupana yibadeni, meko iherana;
bi bada tanawa, meko touna wosina ikabiwiipakipakina.

⁶ Kapiika, kobera da tanapepeta bi tana kabikuwayeni;
kobera da Yawe God naghone tanituwapore oghogheyana,
kada berabera tomoyina!

⁷ Touna na yada God;
bi touda na yana wawaya, na yakoyakoyayida,
ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyayidina naboni.

Kata kowaiyana Yawe God awaki yawonewoneni:

⁸ Genuwanuwami sinakotakii,

ware nosinosiminakimi Meriba kubure siberana naboni,

ware toudi noko gabudarine Massa mayabine siberana naboni.

⁹ Name siruyaghagu da sivitupawamiwamiregu,

bagune sikita da awaki abera kiiravidiye

raghanina Ijptma akabikanibuedina gabudarine.

¹⁰ Bi bodu 40 kamodiye nuwanuwagu ipughu nokodi damdi biiyadi.

Awona bo, Toudi nuwanuwadiye tagu simiiri kubutegu,

da yagu gwara gesiyakabisisiredina.

¹¹ Na nuwanuwagu ipughu na wiisuwona maragasina mma naboni abera, awona bo,

“Tagu gawara kiiravidiye akabununayi da siyiyawitaveyana,

bi gegha da kata geaniwaghasinedi da sinarughu kamonena.”

100

Kabepepa ayina

Mmko ayina kamone na God yana miisena kiiravine yana wawaya sikiikiiveni.

¹ Wawaya tupami kubura debane,

kabepepa ayidma kotawora gwaru Yawe God biidi!

² Nuwamiimiiseye touna kokabepepi,

kopiika naghone bi konatawora touna biidi.

³ Bi konakovi da, “Yawe na God!”

Touna iberada, touda na yana wawaya,

bi yakoyakoyaida ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyaidina naboni.

⁴ Ere wiikiikiivimi yana Bare Kabikabikuwayine korughu,

korughu garina kamone bi konakabepepa.

Touna kovikiikiiveni da kana waghawagha kovimiiseyeni.

⁵ Basuna Yawe God na wiinuwanuwaghaneyanina;

yana nuwamonika na makewaghawaghasina

bi yana nuwamiise na inanowiikarukaru kimta bi kimta biiyadi.

103

Yawe God yana nuwayuyuna

Ayina Deivid igirumi

¹ Tagu nuwanuwagu tupanama Yawe God anakabepepi!

Kana waghawagha kabikabikuwayina anakabepepi!

² Tagu nuwanuwagu tupanama Yawe God anakabepepi,

bi bera miisedi tupadi ibera na gemeyani aninuwwawapidina.

³ Touna yagu tamumu tupadi yanoghotatavedi,

bi gubaga tupadima yiyawiigu.

⁴ Touna karawagama yiyawiigu,

bi yinuwanuwaghanegu da nuwamonika yaveregu

bi miisena yaberabera tagu biidi.

⁵ Patana amakamakena,

touna sawara miisedi yiwiitegu,

da tubuyigu na ware kakaka wouna maragasina naboni.

⁶ Yawe God yana wiiwiita na yayowogha wawaya biiyadi

basuna yana keda na nonowa rotomanidi;

bi raghanina wawaya berona sabera na Yawe God toudi wawayidi wiitupawami-

wamira yaveredi.

⁷ Touna yana noghota iyanoghonoghosi da iyabera na Mosis biidi ividebeni,

bi Isrel damdi biiyadi parapa yana maragata ghamana iviyevevedi.

⁸ Yawe God na wiiwiinuwanuwaghaneyanina da wiinuwayuyunina,

touna genuwanuwana iyapughupughu yaininagha,

bi yana nuwayuyuna kiiravida na gegha damonana.

- ⁹ Touna genonowa yada berona inatupakoghatedina,
bi kate yana nuwapughu inanuwatawana waghawaghasina.
- ¹⁰ Bagune touna rubarubana da aro ghamana iyavereda,
bi yada bera beroberodi kiiravine yanuwatotoveda na gegha iyiimiisanena mayedana.
- ¹¹ Yana nuwayuyuna touda kiiravida, iiyawogha sakabikabikarawayeni na gegha damonana;
nuwayuyunina na iragata kirakii,
gegha abama yana ragata naboni.
- ¹² Ware raghani matanama metagha na yana rabaraba mayimayiyina raghani didinama naboni,
yada bera berodi gwabidama yayounataveyana da yana rabaraba noko patana.
- ¹³ Ware tamada natunatuna yanuwatotovedi na naboni,
bi Yawe God iiyawogha sakumakumararayeni na yanuwatotovedi;
- ¹⁴ touna yanoghosi da touda dobodoboma kawagha iberada,
na iyakovi da touda na noganogada.
- ¹⁵ Bi yada make yawana kubura debane na ware rei naboni.
Ware garagara sarudi naboni, tiisaru bi tarabobo.
- ¹⁶ Yanunu yatapidi, na toudi sasiwana
getana iiyabo iyakitakita mayedina.
- ¹⁷ Bi gegha da iiyawogha Yawe God sakumakumararayeni,
na yana nuwayuyuna da bera rotomanidi beradi gwabidiye inamake nonowa,
kimta da kimta kiiravidiye
- ¹⁸ da nokodi iiyawogha yana wiiwaghasina maragasina sakabikabitawani
bi yana gwara sakabikabisisiredina biyidi.
- ¹⁹ Yawe God ibera da abama na yana wiibada abamakamakena,
bi nama sawara tupadi yibadedi.
- ²⁰ Yawe God kokabepepi, tami aneyaneya tupami badobadomi da maragasimi,
iiyawogha yana sisiya kowaiyana da koberadina
tami Yawe God kokabepepi.
- ²¹ Yawe God kokabepepi
abama kana iyo wawayimi
iiyawogha kobagibagiyeni
da yana noghota koberaberana.
- ²² Sawara tupadi touna iberadina,
sawara tupadi yana wiibadana kamone,
na tami Yawe God kokabepepi.
- Tagu nuwanuwagu tupanama Yawe God anakabepepi.

110

Yawe God da yana Wiivinevinegha Kiiwawona

Mmko Psamna Deivid igirumi.

Dima wawayina-wawaya biyadi

- ¹ Yawe God yagu Bada* iwoneni bo,
“Mma ririguve kumakekira gawara kabikabikarawayine
bi Tagu kam aviya anageiwayidi da yam wiibadana rogune anatorei.”

Dima wawayina-kiiwawo biidi

- ² Yawe God inabera da yam wiibadana inaragata
da Jerusalem yam kanibutaveyana kamone
na tam kam aviya kunibadedi.
- ³ Noko gabudarine kunanagho aviye yam maragatama wiirouwa biyidi,
na yam wawaya nuwasisire sinaveremayedi sinanagho.
- Tam na gara kabikabikuwayidi kunikote,
bi gabudara nununaghana yam maragata aniiuwamiri,
ware youra didibara nununagha naboni.

Dima wawayina-kiiwawo biidi

- ⁴ Tagu, Yawe God wiisuwona abera na

110:1: Mrk 12:36; Acts 2:34,35 * **110:1:** Akowa damdi sawona da mmko God yana Wiivinevinegha Kiiwawona,
Keriso kiiravine yisisiya (Matiu 22:44 kokita).

gegha yagu noghota anawamirina, awona bo,
 “Tam na kuni **prist** waghata
 Melkasidek[†] yana kayenama.”

Dima wawayina-Yawe God biidi

⁵ O Yawe God, kiwawo na katiyamma yamiimiiri
 da babarem kiiravine.

Bi kiikiwawo korotodi inikasunughana
 raghanina nuwanuwana inapughuna.

⁶ Touna dam tupadi aro inaveredi
 bi yadi kubura na wawaya sirabobona tubuyidima inibonuvi.

Bi kiikiwawo tupadi inageiwayidi, kubura tupane.

⁷ Touna kedae wusire rarima inaniuna
 da gayamina inarukabepi bi iniyeveveyana da touna kana aviya igeeiwayidi.

119

Yawe God yana Gwara

⁹ O Yawe God metagha tomogha yaragina keda rotomanine inamake?
 Nokona wonam kabisisirenina.

¹⁰ Nuwanuwagu tupanama iimatipo da anabagibagiyem;
 na kiwiitegu da yam gwara kabisisiredi geanasinighiyyedina.

¹¹ Bi wonam agirumeyana da nuwanuwagube atourarughuwana,
 na getam biidi tamumu anaberana.

¹² Yawe God akabekabepepim,
 yam gwara kiyevevegu.

¹³ Kawaguma gwara tupadi yam wawaya kuveredi
 na anakabiya gwaruvedi.

¹⁴ Tam wonam akivikivini na nuwamiisena parapa iragata kirakii,
 genaboni moura peyaridi wiirapeneyanana.

¹⁵ Bi yam keda ananoghonoghosi;
 yam gwara kiiravidiye na yagu wiinuwannoghonoghota kamone
 nonowa ananoghonoghosi.

¹⁶ Tagu yam gwara kiiravidiye na aninuwamiise,
 bi wonam geannuwawapidina.

139

God yana nuwagiura tupana da koyagha

Mmko Psamna Deivid igirumi.

¹ Yawe God, tam nuwanuwagu kamona kwaginigini
 bi kwakowa kirakiyegu.

² Tam kwakovi da awaki raghanine amakeyowogha
 bo ageghomiiri amiiri.

Bagune tam rabarabae,
 nonowa na yagu noghota kwakakovi.

³ Tam apeepewana raghanine na kwakitakitagu
 bo raghanina yagu bare kamone iyyawitaveyanana.

Tagu sawara tupana aberabera na tam kwakakovi.

⁴ Yawe God, muriyeda ayisisiya na,
 tam nada kwakovi da awaki anisisiyeni.

⁵ Tamna ware gari naboni kuvitumpipinegu,
 bi imam debugu kutore da yam maragatama kwabababaregu.

⁶ Tam akovigu kabina mma naboni na parapa iragata kirakii
 da gerubana anakovina.

⁷ Tagu gerubana mebo anaveraiem ananagho da gekunakitaguna?
 Getana kubura noko naboni meme.

Meghamegha ananono na tam nonowa na nama!

⁸ Meboda anagae abame, na tam nama;

[†] **110:4**: Melkasidek na yana kayena getayakovina bi touna God yana prist kiikiwawona tana ware Isu naboni Abraham yana raghaniye.

Bo meboda anarabobo bi sinadogugu,
na tam nama.

⁹ Meboda anarowoghataveyana ananagho raghani matene gabudara yageegeena
kuburidiye,

bo meboda ananagho raghani didine gabudara yayoyona kuburidiye make biidi

¹⁰ na tam imam maragasina ininaghovegu,
bi katiyam inababaregu.

¹¹ Tagu meboda wiididibara ayawoneni da iyikowoyigu
bo yeghana ivitumpipinegu na iyididibara magha

¹² Bi gegha da bagune wiididibara kamone,
tagu gerubana anakowoyemna.

Tam biidi wiididibara na parapa yeghanina ware gabudara.
Wiididibara da yeghana tam biidi na mayimayiyidi.

¹³ Tam tubuyigu kamona torerereyidi, nuwanuwa da gayama kubera
bi sinagunaki raparapane kuvikiikiigu.

¹⁴ Bi kubera wiimasiyegu kiiravine na iikiikiivem;
bagibagi tupadi kwaberabera na waratetedi.
Tagu nuwanuwagu tupanama akovi.

¹⁵ Raghanina irikegu kubera, bi sinagunaki raparapane kutoura yapoyapora,
bi name wiikowoye ayaragaragata na tam kwakovi da tagu nama.

¹⁶ Muriye da ayatubugha na tam kukitagu.

Na yagu make yawana gabudaridi kuveregu da anamake,
na yam buka kamone kugiruma.
Muriye da gabudara dagudaguna iyadagu,

¹⁷ O God ipiropiro kirakii da tagu yam noghota parapa anakovidi
basuna toudi sipeyara kirakii!

¹⁸ Tagu gerubagu da anakabiyavidina
basuna toudi parapa sipeyara,
gekikira eghana naboni!

Bi tupadi kabiyawa kovidina na,
augunai da ayamakewaghata tam naboni!

¹⁹ God, tagu parapa akayokayoveni da berabero wawayidi kunikasunughana!
Kasukasunugha wawayidi gwabiguma kurukwavina tavetaveyana.

²⁰ Toudi sisiya berodima sigiboyim;
bi kam waghawagha gesiyakabikabi karawayenina.

²¹ O Yawe God, tagu iyyawogha sasinighiiyem na asinighiiyedi,
da iyyawogha gesiyakabikabi sisiremna.

²² Getana awaki, da nuwapughuma iisinighiiyedi,
na toudi kagu aviya.

²³ O God, kita rughuwona da nuwanuwagu kunakita
bi kuruyaghagu da yagu noghota kunakovi.

²⁴ Bi meboda berabero wawayidi yadi kedagha ananono na kiyevevegu,
bi yawa makewaghawaghasina kedane kinaghovegu anapiika tam biidi.

Wonawiiyoyowana (Proverbs)

Wonawiiakowa

Mmko bukana kamone na wonawiiyoyowana peyaridi, toudi na God yana wawaya yiyevevedi da rotomane sinamakae. Kiiwawo Solomon mmkodi wonawiiyoyowana peyaridi igiruma, bi gegha da wawaya viya na bada mududi sigiruma. Tomogha kana waghawagha Agar mududi igiruma (Wonawiiyoyowana 30:1 kokita) bi kiiwawo Lemuel mududi igiruma (Wonawiiyoyowana 31:1 kokita).

Mmko girumina kamone na wiyeveveyana ghamana tana, da nuwagiura tupadi na God yana puyo, bi akowa kirakii wawayina dagudagune na God inakabisisirena yaiyaineni. Yada makamake yawana gabudara patepatena bareye, meyagiye, gabe-maniye bo bagibagiye na mmko nuwagiurina yawata yiwiiteda. Mmko girumina bada yiyeveveyana, da touda tayabera da awaki wawayida, bi metagha bera rotomanidi naboni tayabera, bi tayabera da getayakabi geegeeyeda, touda tayabagibagi wiimaragata bi wawaya iiyawogha gwabidiye getana awaki na toudi biiyadi tayavereyana.

Wiiyoyowana wawaya woudi biiyadi

- ⁷ Wiiwawaya wiimasi dagunina biidi,
na tam ghuyoghuyone na Yawe God kunakabikarawayeni
da kunitumaghaneni nokona akowa dagudaguna,
bi kawakeekee wawayidi sanoghosi da
nuwagiura da akowa kabina na toudi yadi basuna gegha.
⁸ Natugu, tamada yana wonawiiyoyowana kuwaiyaneni,
bi sinada yanawiiyeveveyana gekunasinighiiyenina.*
⁹ Yadi wiyeveveyana na iniwiitem da kuniwawaya wiimasi,
ware saru gerorina gayamim debane
bo ware posaru kanighomve naboni, na inabera da kamkita inawaratete.

5

Madawara kana wiiyoyowana

- ⁸ Madawara wasike gwabinama kumiiritaveyana!
Da gekunanagho yana makamake gawarina ririnena!
⁹ Bi meboda kunanagho, na wawaya kate tam gesinakabikarawayemna,
bi sawara tupana kunavereyana da moghanena kunimiisanena mayeni,
tomogha meko geinanuwaghanemna.
²¹ Wawaya awaki sawaridi tupadi yaberabera na Yawe God yakitakita,
bi bera miisedi bo berodi wawaya yavinevinegha na yakitakita yapoyapora.
²² Kawakeekee damdi yadi tamumu na noko sapuru,
na yadi tamumu sapuruna yakonamayedi.
²³ Toudi koyagha mayeyana gwabidiye kiiravine na sarabobo.
Yadi kawakeekee beradi siniporadi sinanagho kadi karawage.

6

Madawara kana wiikatagha

- ²⁰ Natugu, tamada da sinada sawara tupadi* siyevevem,
na kabisisiredi da kukivina.
²¹ Yadi sisiya nuwanuwamve kutoredi da nonowa kunanoghonoghotu.
Kubera da ware posaru kanighomve naboni.
²² Raghanina kunapeepewa,
na mmkodi gwara waratetedi yam keda siniyevevem.
Raghanina kunakenakena,
na mmkodi gwara sinababarem.
Bi kunamataka,

* **1:8:** Mmkona God yana gwara Mosis iverenina yisisiyeni. Tamaminakimi da sinaminakimi mmkodi gwara siyiyevevem. * **6:20:** Mmkona God yana gwara Mosis ivereni na yisisiyeni. Tamamnaki da sinamnaki mmkodi gwara siyiyevevem.

- na mmkodi gwara sinisisiya tam biidi.
²³ Kiiravine gwara na kibe,
 bi wiiveveyana na yeghana wiididibara kamone.
 Yadi giu na rubana iniyevevem da metagha keda rotomandiye kunamakae.
²⁴ Toudi madawara wasike yana kedama sinamiiri babarem
 da kate tomogha bogae wavinena yana sisiya metemetevindima.
²⁵ Gegha nuwanuwam kamonama yana kepamara kunakita kirorovenina,
 bo yana wiimatakamokamota inabera da tam inirubasimna.

8

Yawe God nuwagiura beradi yabera

- ²² Yawe God, Tagu nuwagiura ibera yayiainegu,*
 muriye da mmko kuburina ibera. Naghove waghata, muriye da awaki sawaridi
 iyabera na tagu iberagu.
²³ Dagudagune waghata na, Tagu nuwagiura atubugha,
 muriye da kubura iyabera.
²⁴ Dagudagune Tagu nuwagiura atubugha,
 muriye da Yawe God yegii ibera,
 bi kate rarima wusirama sakanikanibuna.
²⁵ Muriye da koya iyakabiwiipakipakidi,
 na Tagu nuwagiura atubugha yayiainagha.
²⁶ Raghanina atubughana,
 Yawe God genada kubura da guburidi iyaberana, bo getana dobodobo.
²⁷ Yawe God abama kiidamove itore raghanine na tagu nada nama,
 da kate gawara ikabiguba da meme abama da yegii sinibanana.
²⁸ Uwa abama kamone itoura raghanine na tagu nama ririne,
 bi kate wusira ibera da yegii sivibonuvina raghanine.
²⁹ Yawe God yegii kana barata itore raghanine na Tagu nama,
 bi iwoneni da genoko barasina iyaveratupirenina.
 Tagu nama noko raghanine bi kubura kayena itore.
³⁰ Touna mmkodi sawaridi iberadi raghanine na Tagu nama bi aviwiiteni da
 kanuwagiura bi kabera.
 Gabudara patepatena na ayaberabera da iyiinuwamiise,
 bi bada nonowa na ayiinuwamiise da Tagu nama touna yawata.
³¹ Tagu avinuwamiise da kubura ibera na akitani,
 bi avinuwamiise kirakii da wawaya nama kamone akitadi.

9

Nuwagiura da kawakeeke

- ¹ Nuwagiura yana bare iyoghani ware abayoghayoghana yaberana naboni;
 touna barena kiiravine na kanakoghara yadi 7 itarakatukatuyidi.
² Wasikena parapa ribiribi iunugha da kepo ghamanakina kiiravine ikabununayi,
 da kana wain iwamira,
 bi sawara tupadi na kiinabonabo debane itoura.
³ Bi yana tamariyana wasiwasike idarudi sikanibu da wawaya tupadi siyiyonedi.
 Nuwagiura kwanatu kamone gawara gekirakiina debanama iyiikwatu,
⁴ iyawonawona bo, “Iyawogha geakakovimi
 korughu yagu bareye,”
 bi kawakeekeedi biyadi iyawonawona bo,
⁵ “Kopiika, korughu yagu kam konakani,
 bi wain meko awamirina konaniuni.
⁶ Kawakeeke beradi kokuyowana,
 bi konadagu yawa miisene konamakae,
 bi akowa yana keda konakivini.”

13

- ¹ Natu nuwanuwagiurina, na raghanina tamananaki keda miisedi yiyevenina na
 yakabisisiredi,

* **8:22:** Mmko sisiyina kamone, na Nuwagiura yisisiya ware wawaya iyisisiya na naboni.

bi wawaya kawakeekeena, na raghanina wawaya tana yakikini na gegha iyawai-waiyanana.

⁴ Wawaya kapokapoyanina parapa yana wiina sawara,
bi gegha da getana awaki iyakabikabina;
bi wawaya bagibagi kirakiina na
awaki yakayokayovenina inakabi.

²⁴ Wawaya iiyabo natuna aro geiyaverevereni,
na touna natuna geiyinuwayuyunenina;
bi wawaya iiyabo natuna yinuwayuyuneni na
raghanina natuna bera berona inabera na inakabiwirotomani.

17

²¹ Tamada bi sinada iiyawogha natunatudi wiikayotirana saberabera,
na getana awaki da nuwapoya da kanighughuwa gwabidiye.

20

⁴ Upi wawayina iiyabo yakapokapoyana
bi yana kwabu gerove gabudarine iyaroverove,
na kasiyaragha gabudarine na getana awaki inakamna.

22

⁶ Ededa koviyevevedi da metagha sinamake,
da sinimagura na yadi yawa tupana kamone na bera rotomanidi kedadi
sinanoghonoghosi.

23

¹³ Gekunanaghara da natum bera berona iberana aro verenina;
bagune memeda kiima kurouvi kate geinarabobona.
¹⁴ Memeda kiima kunarouvi,
na augunai da raboboma kwiiyawiini.

24

³⁰ Tagu, tomogha kapokapoyanina yana kwabu averatupiireni,
bi greip kwabuna, na tomogha kawakeekeena rapene.
³¹ Bi akita da dinamona iiyodi kwabuna debane siyagogogo,
bi pasiporo dobodobo sisowomumuni,
da kwabuna garina akimama beraberana itamoririgha.
³² Tagu mmkodi sawara akitadi,
na akowa gwabidima akabi:
³³ Da kena pinimina, wiiyawiiitaveyana gisina kabina.
Bi imam kunarukuma da kuniiyawiiitaveyana kamogha,
³⁴ bi gegha, noko raghanine kunakenakena na
yaininagha tam kunigiikayokayo
ware yapiyapi tomoyina ruta yawata yapiika da yam sawara tupadi yayounana
naboni.

26

¹³ Wawaya kapokapoyanina yana bare kamone yamakamakae,
bi yawona bo, "Laiyon nama maghatare! Laiyon nama kedae!"

- ¹⁵ Wawaya kapokapoyanina imana kana kam dahirina kamone yatore;
touna ikapokapoyana kirakii
da gerubana kam inakabepi da kawane inatorena.

29

- ³ Wawaya tana nuwagiura miisedi gwabine na yabera da tamananaki yinuwamiise,
bi wawaya iyyabo keda wasike yawata sinapeepewa na yana moura inikawawaneni.
- ¹⁵ Aro kabina da kabiwirotomana na sabera da simira nuwagiura savereni.
Bi ededa toudimani yadi keda sinakabi,
na sinabera da sinadinakim sinisinimayagha.
- ¹⁷ Natunatumi kokabiwirotomanidi da toudi nuwaruriri sinaveremi,
bi sinabera da koninuwamiise kirakii.

31

Gwabigwabiyana miisena

- ¹⁰ Wiisuwona gwabigwabiyana dadourina,
na touna parapa gararaba miisena tomogha iyyabo inabanani na.
- ¹¹ Tomogha wavinena initumaghaneni,
na kate getana awaki inadiyanana.
- ¹² Touna nonowa miisena yaberabera bi geberona moghanena biidi
gabudara tupadi yana yawa kamone.
- ¹³ Touna sip ghunighunidi yayouna da bebera yabera bi
yinuwamiise da imanama yabagibagi.
- ¹⁹ Bi yana urawa yatumsesera bi yanowa,
da kana gara tounamani yaberabera.
- ²⁰ Touna imana yatatari moyamoyakidi yiwiitedi
da imana yakoghasi iyyawogha getana awaki gwabidiye na toudi biyyadi.
- ³⁰ Wasike yana bera wiigayagayaye na rubana tomogha iniyabeni,
bi mayiyi kepamarina na geinamake waghatana.
Bi gegha da, wasike iyyabo Yawe God yakabikabikarawayeni na kokabepepi.
- ³¹ Bi awaki iberana na kiiravine kana reregga kovereni,
wawaya naghodiye kokabepepi basuna sawara tupadi iberana kiiravine.

Ekalesiyestis

Wonawiiakowa

Getayakovi wawaya iiyabo Ekalesiyestis igitumi. Wawaya mududi sanoghonoghosi da kiiwawo Solomon mmko bukana igitumi. Giruma wawayina na tomogha nuwagiura kirakiina. Tounamani ikwatuvena mayeni da Abawiiyeveveyana. Abawiiyeveveyana sisiya mududi bogae ivisisiyana. Yana basuna mmko: Wawaya korotodi gesiyakovi da God touna iiyabo, na simatipo da sawara tupadi satubutubugha na yadi basuna siyabanana. Bi gerubana basudi siyabanana.

Abawiiyeveveyana yawonewoneda da awaki mmkodi wawaya sanoghonoghosi. Wawaya viya bera sabera na basudi gegha. Abawiiyeveveyana mmkodi bera yimaghataritouda biyyadi. Nokona ware wawaya iylimatipo da yanunu iyaburawatawani. Touna yawonawona da nokona neghanegha. Mmkodi wawaya sikabibanani da yawa mmko kuburina debane na basuna gegha.

Sawara tupadi basudi gegha

¹ Mmkodi na abawiiyeveveyana yana sisiya, Deivid natuna, iiyabo Jerusalem kamone iyyikiwawo na:

² Abawiiyeveveyana iwona da, “Sawara tupadi basudi gegha, yawa na yana basuna gegha, parapa basuna gegha!”

³ Tomogha bagibagi tupadi mma kubura debane yaberabera na awaki yakabi?

⁴ Kimta yanagho, bi kimta yapiika, bi gegha da kubura yamake waghata.

⁵ Gabudara yagae, bi gabudara yayowogha, bi yiyaininagha da mema yageegge maghana nabo.

⁶ Yanunu wareregubugubura yana nawae yatapi yanagho, da yatapi wiikenavivira yagae yanagho kikiramutumutuba yana nawae; yanunu yatapi da yatapi wiikenavivira.

⁷ Rarima savera sayowogha yegiiye, bi gegha da yegii geiyabonubonuvina.

Rarima samama saveramagha anagha matadiye mema sawusiwsirana, bi vera sadagumayeni sayowogha yegiiye.

⁸ Sawara tupadi saberam da kwamameyem; wawaya kate gerubana noko kiiravine inisisiyana. Bagune mata yakitada meme, bi gerubana inanunurina, bi taina yawaiyana da meme, bi gerubana inanunurina.

⁹ Awaki sawaridi tupadi naghove situbugha, na bada sinatubugha magha.

Sawara tupadi wawaya naghove sibera, na bada sinabera magha, getana da awaki wouna mma kubura debanena.

¹⁰ Metagha wawaya inawona bo, “Kita, mmkona sawara wouna!” Bi gegha, sawara tupadi naghove situbugha, naghove waghata muriye da tatubugha.

¹¹ Getana iiyabo iyanoghonoghosi da awaki naghove itubugha, bi getana iiyabo kata wawaya awaki saberabera na inanoghosidina. Getana iiyabo nokodi sawara raghani muriye sinatubughana inanoghosidina.

Nuwagiura yana basuna gegha

¹² Tagu, na Abawiiyeveveyana bi Isrel damdi yadi kiiwawo, bi Jerusalem kwanatune ayamakamake.

¹³ Yagu Nuwagiura miisenama na akayoveni da bera tupadi kubura debane parapa ayakita yapoyaporidi. Na anoghoti bo, “God nuwapoya da piropiro vitadi wawaya iveredi da iytaina iriredi.”

¹⁴ Tagu sawara tupadi wawaya kubura debane saberabera na akitadi, kokita, tupadi na basudi gegha, ware tayimatipo da yanunu taya veraverakwavini.

¹⁵ Awaki iriwariwa na gerubana sinakabi wirotomanina, bi memeda awaki isiwana na gerubana sinakabiyawa wiikapuna.

¹⁶ Na tagumani awonena mayegu, “Kita, kiikiwawo iiyawogha naghoguve Jerusalem kwanatune sivibadana, toudi meboda nuwagiura miisena gwabidiye bi gegha da tagu yagu nuwagiura da akowa na parapa simiise kirakii.”

¹⁷ Tagu parapa avinuwanoghonoghotu kirakii da nuwagiura ayakovi, bi kate kawa-keekee da neghanegha. Bi gegha, tagu abanani da mmko teya na yanunu vera kwavikwavinina.

¹⁸ Memeda yagu nuwagiura inaragata kirakii,

na tagu parapa aninuwapoya.

Bi bada memeda sawara peyaridi akovidi anayouna,

na tagu parapa aninuwapoya.

2

Wiinuwamiise kayovenina basuna gegha

¹ Tagu awona bo, “Wasina, animatipo da tagumani aninuwamiimiiseyena mayegu.” Bi gegha, abanani da mmko bada basuna gegha.

² Na awona bo, “Maniwa touna neghanegha. Wiinuwamiimiiseyena mayegu na basuna gegha.”

³ Yagu nuwagiura iynaghovegu kiiravine, na parapa ayanoghonoghotu kirakii, da metagha wainma bo neghanegha beradi ayabera da ayinuwamiimiiseyena mayegu, bi ayakovi memeda mmko imiise wawaya kiiravidiye, mma kubura debane mmko raghanina tupona yawayawiidi samakamakena.

⁴ Tagu parapa bagibagi kiitowana abera. Bare ayoghana, da wain kwabudi kiiraviguve abera.

⁵ Kiimatagha kwabudi abera bi kii bogaebogae awawa da kam siyavereyana.

⁶ Bi tarakibubu aberadi da rarima siyaveregu da yagu kii peyaridi kiiravidiye.

⁷ Bi wiibagubagurana korotodi, tomotomogha bi wasiwasike agimona da kate wiibagubagurana mududi iiyawogha nama yagu bareye situbughana. Bi kate bada kau da sip peyaridi avirapeneyana geware kiikiwawo iiyawogha Jerusalem kwanatune naghove simakena.

⁸ Tagu silva da gould peyaridi, nokodi na kiikiwawo yadi sawara wiinuwakayowanidi kubura wiibatama avituwiitaghomana. Tomotomogha da wasiwasike kiiraviguve sita-wora bi bada natuwavinegu kepakepararidi korotodi, parapa kepakepararidi.

⁹ Na yagu sawara parapa sipeyara geware wawaya Jerusalem kwanatune naghoguve simakena naboni. Mmkodi sawaridi tupadi kamodiye, na yagu nuwagiura gemeyani iyakuyoveguna.

¹⁰ Sawara akitadi bi akayoveni da ayimatipo,

na toudi beraberadi akivina.

Tagu sawara tupadi mekodi siyaberagu

da ayinuwamiise na avimatipovedi.

Bi bagibagi tupadi siberagu da avinuwamiise,

yagu bagibagi tupadi miisanina kiiravidiye na nuwamiise akabi.

¹¹ Wasina bi sawaridi aberana kiiravidiye parapa anoghotu kirakii

da kate yagu bagibagi ghamadi,

bi akita da bera tupadi na kwebudi,

noko ware yanunu taya veraverakwavini na naboni,

da getana awaki toudi gwabidima tanayouna mmko kuburina debane.

Nuwagiura yawata makena basuna gegha

¹² Wasina bi adagu aninuwanoghonoghotu nuwagiura,

kawakeekee da neghanegha beradi kiiravidiye.

Tomogha iiyabo muriye kiiwawo murinagha inapiika

na awaki nada Tagu abera na bada inabera.

¹³ Tagu akita da nuwagiura na iwaratete kirakii geware neghanegha naboni,

mayimayiyina yeghana na imiise geware wiididibara naboni.

¹⁴ Wawaya nuwanuwagiurina matanama yakita da mebo yanono,

bi wawaya kawakeekeena na ware wiididibare iyapeepewa.

Bi gegha, akovi da berana tanagha yapiika

nokodi wawaya bata biiyadi.

¹⁵ Wasina bi awonena mayegu bo,

“Yagu rabobo na mayimayiyina

wawaya kawakeekeena yana rabobo na naboni.”

Bi awona bo, “Mmkona bada basuna gegha.

Na nuwagiura kirakiima awaki akabi?"

¹⁶ Getana da iyyabo, wawayu nuwanuwagiurina inanoghotamayenina bo wawayu kawakeekeena inanoghotamayenina.

Wawayu nuwanuwagiurina yarabobo na mayimayiyina metagha wawayu kawakeekeena yarabobona naboni.

¹⁷ Basuna sawara tupadi mma kubura debane taberabera na nuwapoya saverevereda noko biidi yawa avisinighiighiyyeni. Bera tupadi na basudi gegha - ware yanunu taya veraverakwavini.

Bagibagi kirakii na basuna gegha

¹⁸ Tagu yagu kayopika tupadi mma kubura debane asinighiyyedi, basuna akovi da bera ayaberabera na tomogha iyyabo muriguve inibada, na ima debane anakuyowana.

¹⁹ Bi iyyabo iyakovi? Noko wawayina inakowa kirakii bo inaneghanegha? Bi gegha da bera tupadi kiiravidiye ayabagibagi na inirapeneyana, sawara tupadi mmko kuburina kamone yagu nuwagiurama situbughana. Toudi na basudi gegha.

²⁰ Na noghota awamiri da yagu kayopika mmko kuburina debane tupadi kiiravidiye na avinuwapoya kirakii.

²¹ Wawayu na nuwagiura, akowa da noghotama sabagibagi, bi wasina bera tupadi rapediye na sakuyowana da wawayu tana iyyabo gekiiravidiye iyabagibagina inirapeneyana. Mmko bada yana basuna gegha, bi gebera miisenana!

²² Wawayu tubuyinama da gayaminama mmko kuburina debane yabagibagi kirakii, bi awaki yakabi?

²³ Yana make gabudaridiye na sinivisi yakabikabi bi yana bagibagi yaberani da nuwanuwana yapughu. Bi kate nubabasuve na bada geiyakenakenana. Mmko bada basuna gegha.

²⁴ Bera miisena wawayu inabera na inakam da inaniuna bi ininuwamiise basuna awaki ibera situbughana kiiravine. Bi akita da mmko teya na God gwabinama ipiika,

²⁵ basuna God gegha, na getana iyyabo inakam bo ininuwamiisena.

²⁶ God, na nuwagiura, akowa da nuwamiise iyyawogha sinuwamiimiiseyenina yaveredi, bi tamumu damdi na yaberadi da sabagibagi, situwiitaghoma da simaghara, bi iyyawogha sabera da God yinuwamiise na mourina toudi yaveredi. Mmko teya, na basuna gegha - ware yanunu taya veraverakwavini.

3

Sawara tupadi ere kadi gabudara

¹ God, sawara tupadi kiiravidiye na kadi iri itoura.

Bera tupadi mma kubura debane satubutubugha na ere kadi gabudara waghata:

² Touna gabudara itore da wawayu inatubugha

bi bada rabobo kana gabudara,

wawa gabudarina itore

bi bada yaba kana gabudara.

³ Kasunugha gabudarina itore

bi bada wiyyawa kana gabudara,

tayinarika gabudarina itore

bi bada yoghana kana gabudara.

⁴ Dou gabudarina itore

bi bada maniwa kana gabudara,

wiinuwapoya gabudarina itore

bi bada riku kana gabudara.

⁵ Touna akima wiirubusarana gabudarina itore

bi bada wiitaghota ghoma kana gabudara.

Wiiaghaghuwana gabudarina itore

bi bada gewiaghaghuwana kana gabudara.

⁶ Sawara wiinogha gabudarina itore

bi bada wiwapewapeyana kana gabudara,

sawara kabitawana gabudarina itore

bi bada wiitavetaveyana kana gabudara.

⁷ Gara gosira gabudarina itore

bi bada popo kana gabudara,

wiiraborabobo gabudarina itore,

bi bada wiisisiya kana gabudara.

⁸ Wiinuwayuyuna gabudarina itore,
bi bada wiigiyaguveyana kana gabudara,
wiiaviya gabudarina itore, bi bada nuwaruriri kana gabudara.

4

⁹ Wawaya tanaduma yamakamake na wasina,
bi gegha da wawaya bata sinamakena inamiise kirakii.
Toudi yadi bagibagiye siniwiitakabivivirana da miisena sinabanani.
¹⁰ Memeda toudi, tana inabeku,
na tana inageghomiiri da kwiinana iniwiiteni.
Bi meboda wawaya tana makedumana bi inabeku na noko ibero kirakii,
basuna getana iiyabo nama da iniwiitenina.
¹¹ Mayimayiyina, wawaya bata sinikena rereghana na sinidi sinamuyamuya,
bi wawaya tanagha na metagha tanaduma bi sinina inamuyamuya?
¹² Rubana aviya wawaya inagogona wawaya tanaduma makamakena biidi na inageei-
wayi,
bi wawaya bata na sinimiiri kubukubutana na aviyina sinageebodeni.
Wawaya yadi aroba na parapa maragata ghamana ware kwaro, urawa yadi arobama
sametanina naboni.
Tam gerubana noko kwarona kunayaragha yaininenina.

5

Moura kirakii basuna gegha

¹⁰ Memeda mane kuninuwayuyuneni, na kate gegha inanunurimna;
bi meboda kwakayokayoveni da kuna moura,
na kate geyamkayowana tupadi kunayounana.
Yam nuwagiura na kwebuna.

¹¹ Kunamoura kirakii,
na wawaya korotodi sinapiika siniwiitem
da yam moura koniawaviyaneni,
bi yam moura kunakita bi kuna ruruwiitetewosi da inayorikovi.
¹² Wawaya iyawogha sabagibagi kirakii na sakena yapora,
bagune memeda sakam kirakii bo gesiyakamkam kirakiina;
bi wawaya moura ghamana teya, na geiyakenakena yaporana.
¹³ Nuwapoya tana bero kirakiina kubura debane akita na mmko:
Wawaya tana iiyabo inamoura kirakii,
bi memeda inakabitawani tounamani kiravine,
na mourina inageghomiiri wawayina inakasiwiilbero.
¹⁴ Meboda wawaya tana yana mane wiigimogimone itore,
bi gegha, yikuwamira da yabero na noko manena yiwapeni.
Wasina bi raghanina inarabobo,
na natunatuna kate gegha ere yadi manena.
¹⁵ Noko naboni touda ighanidagha tatubugha,
getana mane bo sawara,
bi raghanina tanarabobo, na mmko kuburina tanakuyoveni,
na kate getana awaki tanakawarina.
Touda yada bagibagi tupadi kiiravidiye na
getana miisana imadae tanakawarina.

7

Yawa kana nuwagiura

¹⁵ Yagu yawa na basuna gegha, bi gegha da kamone na sawara tupadi akita:
Rotomana wawayidi na God yana gwara sakivikivini bi gegha da saraborabobo,
bi berabero wawayidi na God yana gwara gesiyakivikivini na bi gegha da samake da
raghani gurina.
¹⁶ Noko biidi gekonanoghosi da tami parapa rotomanimi,
Bi gekoniyaba da tami yami nuwagiura parapa miisedi.
Da kowiiwiini tamimani konirabobo mayemi?
¹⁷ Gegha konabera da tami bero kirakiimina,

- gekonabera da parapa wawaya kawakeekeedi.
 Metagha, kowiiwiini da konarabobo yaninagha,
 muriye da gabudara waghata inakabi?
¹⁸ Augunai da bera miisena na meboda mmkodi wonawiikatagha konakabitawana:
 Wawaya iyyabo God yakabikabikarawayeni,
 na mmkodi keda berodi yadi bata gwabidima inamiiritaveyana.
¹⁹ Nuwagiura yabera da wawaya tana yimaragata kirakii,
 geware kiikiwawo yadi 10 kwanatu tanagha kamone sibatana naboni.
²⁰ Getana wawaya nama mmko kuburina debane iyyabo nonowa bera rotomanidi
 yaberabera,
 da tamumu geiyaberaberana.

8

Abawiiyeveyana yana sisiya

- ¹⁶ Raghanina yagu gayama ayiteteni da nuwagiura parapa ayakovi bi kate wawaya yadi
 bagibagi ayaruruwiitete mma kubura debane, nubabasuve da raghaniye na gerubana
 ayakenana.
¹⁷ Wasina bi God awaki beradi tupadi ibera na akitadi. Awaki bagibagidi mma tanawa
 debane satubutubugha na getana iyyabo iyakakovidina. Bagune memeda wawaya parapa
 yakayopika da akovina iyakabi, kate gerubana inakovina. Wawaya akowa woraworana
 meboda iwona da iyakovi bi gegha da wiisuwona touna geakovina iyakabina.

11

Wawaya woudi kadisiya

- ⁹ Wawaya woumi, yami kayowiikomerowana konuwasisireni.
 Tami patana yaragimiye na yawa kovinuwamiiseyeni.
 Awaki kokayokayoveni na kobera,
 bi nuwanuwami yana wiina kokivini.
 Bi konoghosi da raghani damone,
 na God mmkodi sawaridi tupadi kiiravidiye na wiitupawamiwamira inaveremi.
¹⁰ Na nuwabero nuwanuwamiye kokabitavetaveyana,
 bi sinimiye piropiro tupadi kokabitavetaveyana,
 kiiravine kayowiikomerowana da kate tubugha rubodeyana na basudi gegha.

12

- ¹ Na yami kayowiikomerowana gabudaridiye,
 na kami berabera wawayina konoghotaboga,
 muriye da piropiro gabudaridi sinapiika bi bodu sinapiika
 na noko raghanine konawona bo
 "Yawa kata geiyamiise kamoghana,"
² muriye da noko raghanina na gabudara, matu
 da kewokewo yeghanidi sinarusowa tami biiyadi,
 bi kiyara uuwadi dumadumadi gemeyani sinanaghotaveyanana,
³ raghanina bare koyakoyagha sinakiroro* bi
 tomotomogha maragasidi sinaturayoudi,[†]
 raghanina gudaguda[‡] siniraborabobo basuna toudi gepeyaridi, bi
 nokodi kitawiiiverama[§] sinakitakita na sinarusowa.
⁴ Tainam sinapotepoteyana
 da kwaritu kedae gekunawaiyanana.
 Tami kate gerubana da parawa kana gudaguda kwarituna konawaiyaneni,
 bi bada gerubana manu gamodi kenama sinakasikasi wiimatakim bi kunawaiyana.
⁵ Tami gawara kiidamo kirakiidi konanagharedi,
 bi kedae pepewa na sinikumakumararayina.
 Raghanina almond** kiina yapopona;

* **12:3:** Mmkona miiba sisiyina wawaya tubuyina yisisiyeni raghanina inamorabana,   † **12:3:** Mmkona wawaya
 kayena yimiibeyeni,   ‡ **12:3:** Mmkona wawaya nighona yimiibeyeni,   § **12:3:** Mmkona wawaya matana
 yimiibeyeni,   ** **12:5:** Almond touna kii tana bi Isrel kubure yagogogo bi yanunu raghanidiye na yapopo da
 poepoena.

bi tatata tounamani yatayinakwaro mayeni - miimiikiidigha yatete yanagho,
bi wiina tupadi na sinamomogha.

Kiiravine wawaya na sanono yadi wiiyawiiitaveyana gawarina makewaghawaghasine,
wasina bi nama kedae na duudu inaghaaghari i yawogha sirabobo na kiiravidiye.

⁶ Bi kwaro silvama siberana inatamoyaragha,
bi kaboma gouldma beraberana inagawowori;
bi kiyabu wusire makamakena inatamogawowora;
bi kwaro doguve yarororoga na inatamoyaragha;
bo wil doguve inatamorika.

⁷ Bi popoku sinaveramagha sinidobodobo mema sipiikana,
bi yawa yawiina na inaveramagha God biidi, iiyabo iveredana.

⁸ Abawiiyeveveyana iwona da, "Sawara tupadi basudi gegha,
parapa basudi gegha!"

God metagha iwonemina naboni kobera

⁹ Abawiiyeveveyana na geakakovina kawagha bi gegha da touna nonowa wawaya
bada akowa kiiravine iyiiyevevedi. Touna wona kayowiiwiiyaka igirumeyana da yadi
wiisuwona ikabirubatabatadi bi iriri yapoyaporidi.

¹⁰ Abawiiyeveveyana ivimatipo da sisiya waghata iyabanana bi iyagiruma da wiisu-
wona iyimaghatara yapori.

¹¹ Wawaya nuwagiura kirakiina yana sisiya na ware kii gamgamna naboni meko sip
bodaboda sakabi da sip situwiiitetedina, bi yadi wonawiiyoyowana na ware kii ere tutuna
gamgamna damone meko amama sarouwiimasiyeni yayowogha na naboni.

¹² Iikatayim natugu, kuberawiimasi da wiiyeveveyana mududi gwabidima kumiiri-
taveyana. Buka girumidi na getana meme damodina, bi akowa kabikirakiyenina na
inabera da tubuyim inamameyeni.

¹³ Mmkodi bera murine,
na sawara tanagha anawoneni:

God kumararayenina bi yana sisiya bagibagidi kunakabisisiredi,
basuna wawaya situbugha na mmkodi bera tupadi kiiravidiye.

¹⁴ Sawara tupadi taberabera na kiiravidiye, God kate inageghomiiri da initupawami-
wamireda,
memeda miisena bo berona,
bo meboda wiikowoye bera situbugha na kiiravidiye.

Aisaiya

Wonawiiakowa

Mmko bukana na peroveta tana ghamana iviwaghaneni, kana waghawagha na Aisaiya. Touna bodu 750 BC kamone Jerusalemne imakae. Bukana sitore rereyi da riba aroba:

Chapter 1 da inagho Chapter 39 na Asariya kubura kana kiiwawo maragasina yana iyo damdi teya dam tupadi Isrel da Jiuda damdi riiridiye siyiaveyedi bi siyageegeei-wayidi na yisisiyeni. Perovetina Jiuda damdi iwonedo da toudi gegha kiiwawo da wiiyogha damdi siyitumaghanedina bi God kawagha siyitumaghaneni da yana sisiya siyakivini.

Chapter 40 da inagho Chapter 55 na Babilon kana kiiwawo igeghomiiri dam Jiuda igeeiwayi bi kana wawaya korotodi yawayawiidi ikabidi sinagho Babilone siyamakae. Peroveta noko kuburine Jiuda damdi iwonawiiikayokayowanidi bi iwonedo da metagha God inakabidi sinaveramagha Jerusalemna bi yawa wouna nama inaveredi.

Chapter 56 da inagho Chapter 66 na Jiuda damdi siveramagha Jerusalemne siyamakae bi murine yisisiyeni. Peroveta na God yana nuwagiura Jerusalem da kate dam tupadi kubura debane kiiravidiye yisisiyeni.

2

Nuwaruriri Makewaghawaghasina

¹ God awaki Jiuda kubura da Jerusalem kwanatuna kamodiye inabera, na warana mmakatanina Eimos natuna Aisaiya iverenina.

² Raghani tughurina yapiipiika na mmkona awaki inatubugha:

Koya meme Yawe God yana bare yamiimiiri na inamakewaghata.

Touna inagee kirakii geware koya mududi naboni.

Dam tupadi kubura debane na sinikabiriyeni nabo da sinakabepepa.

³ Bi wawaya korotodi nabo sinanagho na sinawona bo,

“Kopiika, tananagho Yawe God yana koyae,
nabo tananagho Isrel kana God yana bareye.

Name iniyeveda da metagha tanamake

bi yana kedae tanapepewa.”

Basuna wiiyeveyana na Zaiyonma inakanibu,

bi Yawe God ivisiya na wonana Jerusalem kamonama inakanibu.

⁴ Raganina dam siniaviya kabivivirana na

God initupawamiwamiredi da yadi berona inakabiwirotomani.

Dam gisigisidi yadi wiigamowana inakabiwiidouvidi.

Toudi yadi seri ghamadi sinakasiwiibena da roverove yewadi,
bi yadi iyo sinakasiwiibena da wawa kana yewakwiikwii gisigisidi.

Dam tana geyadi seri sinayouna bi dam tana siniaviyena mayedina,
bi kate bada gewiirouwa kiiravine sinakabununaghana.

⁵ Isrel dammi, kopiika, tanabera

da Yawe God yana yeghane tanapepewa meko iviyevedana.

5

Ayi wain kwabuna kiiravine

¹ Kowaiyana bi kwiinagu avinuwayuyuneni na kiiravine mmko ayina anatawori.

Tagu, touna da yana wain kwabuna kiiravidiye anatawora.

Kwiinagu, koya nawanawane dobodobo miisene wain kwabuna ibera.

² Touna tanavina irove bi akima ikabitavetaveyana,

wasina bi greip imatupidi miisedi kamone iwawa.

Bi wiikighukighu barena kwabuna basukiine iyoghani,

da kate gawara tana akime ibani da greip rubotodi kiiravine.

Touna ivikoyakoyagha da greip siyameni,

bi gegha da mekodi sigogo na berodi.

³ Na kata kwiinagu iwona bo, “Jerusalem kwanatuna kamone makamakemi da Jiuda kubura dammi,
iibabiimi da konanuwagiura iiyabo ibera bero.
Tagu abera bero bo yagu wain kwabuna?

⁴ Bo nama getana awaki ayabera touna kiiravine?
Na wasina, kowonegu awaki biidi greip berodi sigogo
bi gegha miisedi ayatumatumayedina?

⁵ Kata awonewonemi da konakovi
awaki anabera yagu wain kwabuna kiiravine.
Tagu kii iyyodi simiiri kewakewa sivikenavivireni, na anataratavetaveyana
bi gari iyabababareni na anakourikataveni,
da ribiribi sinarughu bi sawara tupadi
sinakamtavetaveyana da kwabuna sinibero.

⁶ Bi kwabuna anakuyoveni da inabubu.
Tagu uravidi ragharaghadi geanyaragha da anakabununayidi bo tanavina
anarovena,
bi dinamona berodi iyyodi sinagogo da sinibonuvi.
Bi kate bada geaniwaghasinedi da uuwa
kiyara sinapiikeni debanena.”

⁷ Na wasina dam Isrel na naboni,
toudi na Yawe God Maragata Kirakiina yana wain kwabuna,
bi uravidi iwawa yana nuwamiise kiiravine na toudi ware Jiuda damdi.
Touna itumayedi da awaki miisena siyabera,
bi gegha, wasadi na toudi kasunugha sibera.
Itumayedi da awaki rotomanidi siyabera,
bi gegha, wasadi na duudu iwaiyaneni wiiwiita kiiravine.

6

Aisaiya kana kwatu

¹ Mmkona awaki itubugha Jiuda kana kiiwawo, Usaiya irabobo na bodune. Tagu, Bada akita kiikiwawo yadi abamakamake geekirakiina debane iyamakamake, bi kana kwama pusiridi na Bare Kabikabikuwayina ivibonuvi.

² Bi Serapim* na Bada sigwagwara wiikenavivireni siyibodaboda da awaki ikayoveni na toudi siyabera bi tatadigegha na mabemabedi yadi 6. Tatadigegha na mabemabedi batama mayiyidi sikasibabara, bi mabemabedi batama na bada kayedi sikasibabara, bi tughuridi yadi bata na toudima siyaroworowogha.

³ Bi siyikwatu kabivivirana siyawonawona bo,
“Yawe God Maragata Kirakiina,
na kabikabikuwayina, kabikabikuwayina, kabikabikuwayina!
Yana kiniwa kubura tupana ivibonuvi.”

⁴ Gamodi gugurina ibera da yana Bare Kabikabikuwayina kayena da matamketana koghoridi sividagudagu, bi buu barena kamona ivibonuvi.

⁵ Wasina bi awona bo, “Aiyo! Kabikwarakwara anabanani! Yagu sisiya na dadabudi, bi wawaya iyyawogha yadi sisiya dadabudi na kamodiye amakamake, bi kate bada Yawe God Maragata Kirakiina akita na anarabobo!”

⁶ Wasina bi Serapim tana suwara gabugabuna gawarine kavinama umeka muya-muyana ikavini, bi irowogha iyowogha ipiika tagu biidi.

⁷ Da tounama kawagu ikasitowoyi bi iwona bo, “Kuwaiyana! Mmko umekina kawam ikasitowoyi da nokove na Yawe God yam berona ikabitavedi bi yam tamumu inoghotataveni.”

⁸ Wasina bi Bada gamona awaiyaneni, iwona bo, “Iiyabo anadaru da sawariyonayona? Iiyabo kiiravidaye inanagho?”
Na awona bo, “Tagu ananagho! Kudarugu.”

7

Yawe God, kiiwawo Ahes matakira iyyeveyeni

¹⁰ Yawe God **peroveta** Aisaiya kawanama ivisisiya magha Ahes biidi iwona bo,

* **6:2:** Serapim na aneyaneya bi kadi kita ware ribiribi ere mabemabedi bi ere karakarasidi. Bi toudi na God yana bagibagi damdi.

¹¹ “Yawe yam God kibabiini da matakira iniyevevem. Tam rubana meboda wawaya raborabodi yadi gawara kamonakinama, bo abame kiidamonakiye matakira kiiravine kunibaba.”

¹² Bi Ahes iwona bo, “Tagu gematakira kiiravine Yawe God anibabiinina, bi tagu geyaguwiina Yawe God anaruyaghanina.”

¹³ Na Aisaiya iwonabodeyana bo, “Tami iiyawogha kiiwawo Deivid nosinosina, mmko kowaiyaneni! Tami yami kawakeekeema wawaya koberaberadi na samameyedi. Bo gerubana noko kiiravine, na yami kawakeekeema, bada koberabera na Yawe God yamameyeni?”

¹⁴ Noko kiiravine Bada touna wosina matakira iniyevevemi. Na mma naboni: Wasike mamaragina inaropeya da inituwa tomogha, bi iniwaghawaghayeni Imaniwel.”*

9

Raghani murina kiiwawona

¹ Wawaya iiyawogha siyiinuwapoya na gewiididibare sinamakena. Naghove Zebulan kubure da Neptalai kubure na wawaya wiikayotaketowane siyamakamake, bi gegha raghani muriye na nokodi kubura kabikarawagha sinakabi - keda ghamana Mediteriyen Yegii ririnagha, bi kubura Jodan rarimina nawane da kate bada Galili kubure meme dam bi dam sipiika samakamakena.

² Wawaya wiididibare sapeepewa
na yeghana matakonakonana sikita;
bi iiyawogha wiididibara ghamane samakamake,
na yeghana irukarata debadiye.

³ Bada, dam Isrel kubera da sikoroto kirakii,
tam nuwasisira ghamana kuveredi.
Awaki kiiravidiye kubera na iberadi da sinuwamiise kirakii,
kedana mayimayiyina ware wawaya kabipura raghanine sinuwamiisena naboni,
bi kedana mayimayiyina ware wiiruwa tomotomogha nuwamiise kiiravine saruruk-
watu na naboni
raghanina kadiaviya gwabidima yapi sawaridi sikawara bi sareereghana.

⁶ Simira kiiravida itubugha, Yawe God natutomogha ivereda.
Touna maragata inakabi da inibadeda.

Bi wawaya sinakwatuveni da:
“Wiyyoyowana Verevereyana Waratetena,”
“God Maragata Kirakiina,”
“Tamada Makewaghawaghasina,”
“Nuwaruriri Badana.”

⁷ Yana wiibada da nuwaruriri inapiikeni na
inatuwa wiikarukaru da geere damonana.
Touna kiiwawo Deivid kana gaware inikiwawo,
da kubura tupana inibadeni,
inabera da inimaragata bi wawaya rotomane inakoyayidi da wiisuwona teya,
kata da inanagho wiikarukaru waghata.
Yawe God Maragata Kirakiina mmko inabera
basuna yana nuwayuyuna wawaya biyadi na iragata kirakii.

11

Yawe God, kiiwawo inadaru na nuwaruririye inibada

¹ Kiiwawo wouna Jese* nosinosina kamodima inapiika;
ware kiighabi naboni iyakarapumka iyanikananibu,
ragharagha wouna kiikotowa ramramnama inagogo da inuwagha.

² Yawe God kanumina na touna gwabine,
bi noko kanumina nuwagiura da akowa inavereni na yana wawaya inibadena
yaporidi,
kanuma iiyabo ininaghoveni bi noghota rotomanidi inabera da yana nuwagiura
inakivina,
kanuma iiyabo iniwiiteni na inakowa da Yawe God inakabikarawayeni.

* 7:14: Imaniwel yana basuna na God touda yawata.

* 11:1: Jese na kiiwawo Deivid tamananaki.

³ Touna, Yawe God kabisisireninama ininuwamiise.

Bi sawara matanama yakitakitadi bo tainanama yawaiwaiyanedi na gegha initu-pawamiwamiredina.

⁴ Touna wawaya moyamoyakidi keda rotomanine inutupawamiwamiredi,

bi wawaya noganogadi na noghota miisedi inabera kiiravidiye.

Yana sisiya na ware kii kakokakonama tanawa yarurouvina naboni,
da wawaya kawakeekeedi yikasunughana.

⁵ Wiitupawamiwamira rotomanidi na ware kikiru borine iyiruvivireni na naboni,
bi wiisuwona na ware sineyetutura geyageyane iyiruvivireni.

⁶ Noko raghanine, na ribiribi geananamanidi da ananamanidi na nuwaruririye sinamake patapata,

noko biidi garagara daghasi na sip wotuwtudi teya sinimakeyana,

lepord na gout wotuwtudi teya sinikeneyana,

laiyon na kau wotuwtudi teya sinakam patapata

bi ededa gisigisidi sinageghomiiri da sinakoyayidi.

⁷ Kau da Beya sinakam patapata,

bi natunatudi na nuwaruririye sinikena reereghana.

Laiyon na rei sinakam ware kau sakamkamna naboni.

⁸ Pepeya, mota ere tuwamorobidi kadi bonagha riridiye sinirekwa;

bi ededa gisigisidi bada mota googonidi kadi nighuve imadi sinatoura bi gesinakani-dina.

⁹ Toudi gesinivisi sinayouna bo gesiniyogha kabivivirana da bero sinayouna yagu koya kabikabikuwayina debanena,

basuna wawaya iyyawogha Yawe God sakovi na kubura tupana sinibonuvi

ware rarima yegii ivibonuvina naboni.

¹⁰ Noko raghanine na kiiwawo wouna Jese nosinosina kamodima

na ware matakira naboni wawaya kiiravidiye kubura debane.

Toudi sinariyeni touna biidi yana kwanatu kiikiwawone

bi gawarina meme yamakamake na kabikabikarawayina.

35

Keda Kabikabikuwayina

¹ Nokodi raghanidiye na mayaba da warere sininuwamiise;

bi saru gubure na sinapopo.

² Mayaba debane kii sinagogo da sinibonuvi na ininuwamiise

da nuwasisire inarukwatu.

Touna kana kita ininuwakayowana ware Lebinon koyadi naboni

bi inamoura ware kwabu kubura Kamel

da Seron ruwiipikapikadi kamodiye naboni.

Bi name Yawe God yana kiniwa iniyeveveyana,

da nama wawaya tupadi yada God yana waratete da maragata sinakita.

³ Touna iyyawogha imadi noganogadi na inakabi wiimaragasidi

bi kayedi kirokilorodi na maragata inaveredi.

⁴ Wawaya iyyawogha sanaghanaghara na kuwonedu bo,

“Gekonanagharana, kovimaragata!

Kokita, yami God yapiipiika da kana aviya iniberodi.

Bi yapiipiika na aro inaveredi bi tami iniyawiimi.”

⁵ Raghanina inapiika na inabera da wawaya mata potapotadi sinakita

bi taina potapotadi sinawaiyana.

⁶ Wawaya digadigadi sinikapokapoka ware diya,

bi kawa gumegumedi nuwamiiseye sinarukwatu.

Rarima tanawama sinawusira sinagae da mayaba sinavera rughuwonedu;

⁷ Egha muyamuyana inawamiri da initarabu,

bi tanawa kanakanana na rarima wusiridi sinarumaghatara.

Ribiribi geananamanidi yadi makamake gawaridi meme sakenayowoghana sinisawa-sawa

bi taritariga da kanikani peyaridi nama sinagogo.

⁸ Keda ghamana kana waghawagha “Keda Kabikabikuwayina”

na noko gawarina inavera rughuwoneni.
 Berabero wawayidi gemeyani debane sinapepewana,
 nokona God yana wawaya kawagha kiiravidiye;
 wawaya kawakeekeedi geririnagha sinapepewa wapawapana.
⁹ Laiyon kate genoko kedana debanena, bo getana ribiribi googonidi geananamanidi
 sinagae debanena.
 Wasina iyyawogha Yawe God iviyawiidina toudi namagha sinapepewa.
¹⁰ Wiwiiyawiiidi na nuwasisire bi
 sinatawora sinaveramagha Jerusalemma.
 Nuwasisira makewaghawaghasina gayamidiye
 sinakunapi ware pinawa naboni.
 Toudi parapa nuwamiise da nuwasisira inibonuvidi,
 na nuwabero da dou sinamomogha waghata.

40

Wonawiitora God yana wawaya kiiravidiye

- ¹ Yami God iwona bo, “Wonawiitora sisiyidi kovisisiya yagu wawaya biiyadi,
 wonawiitora sisiyidi kovisisiya.
² Nuwapikae kovisisiya wawaya biiyadi Jerusalem kamone
 bi kowonedi da yadi kabikwarakwara raghanina ikovi,
 da kate bada Yawe God yadi tamumu inoghotatavedi.
 Bi touna wasina yadi tamumu kiiravine aro kasiwiikapuna iveredi.”
- ³ Kowaiyana, tagu wawaya tana yarurukwatu na gamona awaiyaneni,
 “Warereye keda kogigiri Yawe God kiiravine.
 Mayabe keda rotomanina kobera yada God kiiravine.
⁴ Anagha tupadi kotounamumu,
 bi koyapoko da koyanuwa kotarawiiipikapika.
 Tanawa opopukidi siniruwiiipikapika,
 bi gawara akakimidi komumutavedi.
⁵ Wasina bi Yawe God yanakiniwa inarumaghatara,
 da wawaya tupadi meghamegha na raghanina tanagha sinakita.
 Bi Yawe God touna wosina mmko wiisuwonina ibera, kiiravine mmko ivisisiyeni.”
- ⁹ Zaiyon, tam na sawariyonayona iyyabo wara miisena kwapiipiikeni,
 na kugae, kunagho koya kiidamo debane.
 Jerusalem, tam na sawariyonayona iyyabo wara miisena kwapiipiikeni,
 na gamo kiitowanama kurukwatu,
 kurukwatu bi gekunanagharana.
 Jiuda kubura kwanatudi kuwonedi bo,
 “Kokita yami God mmakatanina!”
¹⁰ Eka, Yawe God ere maragasina yapiipiika da inibada.
 Bi wawaya iviyawiidi na yawata yapiipiikedi.
¹¹ Yana wawaya inakoyagha yaporidi
 ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyaidina naboni.
 Touna sip wotuwtudi imanama inarukabepidi,
 inadogaredi da inakawaridi,
 bi sip yagayagaridi ere natunatudi,
 nuwatepane ininagho kedaridi sinanagho.

42

Yawe God yana wiivinevinegha tamariyina

- ¹ Yawe God iwona bo, “Kokita, yagu tamariyana, iyyabo akabiwiimaragasina,
 Tagu avineyi bi iinuwamiise touna biidi.
 Bi kanumigu touna debane atore,
 na keda rotomanine initupawamiwamira wiimasi,
 wawaya tupadi kiiravidiye kubura debane,
 da inapiikedi God yana wiibadana rogune.
² Touna geinarukwatu bo gamona inarukabepina,

gegha kedae inisisiya gwaruna.

³ Sawasawa reina kiina tuwayowanina gerubana inaturagiinina,
bo rampa vikina pepana nuwatepane karakarasina gerubana inuvenawiipekina.
Touna keda rotomanine initupawamiwamira wiimasi
bi nuwayuyune kayowiiyayeyana inapiikeni wawaya tupadi biidi kubura debane.

⁴ Touna geinakabibeku bo inanagharana,
patana da kayowiiyayeyana kubura debane
inatoura wiikayokayowana inakovi.

Wawaya kubura rabarabae
patana yana wiiyeveveyana sinakoyayi.

⁶ Tagu, Yawe God, yagu miisenama na akwatuvem,
imam anakabitawani
da anitara babaranem.

Anaberam da ware wiiwaghasina maragasina naboni wawaya biiyadi
bi kate yeghana kubuna damdi kiiravidiye.

⁷ Tam wawaya mata potapotadi matadi
kuna kimotaatara,
bi biwakabikabi damdi biwa gawarinama
kunikanibuvedi,

bi iiyawogha biwa gawaridi wiididibaridiye makamakedi,
na tam kuniyawiidi.”

49

Yawe God yana tamariyana

³ Yawe God iwonegu bo, “Isrel, tam na yagu tamariyana,
basuna tamve na wawaya yagu kiniwa kiiravine na sinakabepepigu.”

⁵ Muriye da sinagunaki raparapanama ayakanibu,
na Yawe God ivineyigu da yana tamariyana.

Mmko ibera na kiiravine yana wawaya
iyakabiwiiveramayidi touna wosina biidi,
bi Isrel damdi iyakasiwiitaghoma mayedi touna wosina biidi.
Yawe God ikabikarawayena kirakiyegu,
da touna na yagu maragata kayena.

⁶ Yawe God iwonegu bo, “Tam yagu tamariyana
bi bagibagi averem da kunabera, bi mmkona bagibagi gisina,
Jeikap kana dam kitaghoma mayedi bi
Isrel damdi kabiwiiveramayidi iiyawogha aviyawiidina.
Na kata anaberam da tam na yeghana maghatara damdi biiyadi,
bi wawaya tupadi kubura debane kunawonedi
da tagu aniyawiidi.”

¹⁴ Bi wawaya Jerusalem kamone siwona bo,
“Yawe God ikuyoveda, touna ivinuwapida.”

¹⁵ Na Yawe God iwona bo, “Rubana sinada natuna waghata sususuna ininuwapida,
bi geininuwayuyuneni da touna ivitubuyi?
Meboda sinada natuna ininuwapida
bi Tagu kate geininuwapimina!”

50

Yawe God yana tamariyana kabikabisirina

⁴ Yawe God iviyevevegu da metagha anisisiya,
da tagu wawaya amameyanidi anawonawiiitoradi.

Didibara patepatena na yakasiwiimatakigu,
bi tainagu yakimobubu
da awaki iniyevevegu na anawaiyanedi ware giruma ededa.

⁵ Yawe God tainagu ikimobubu
na geayiaviyeni bo ayamiiri kubutenina.

⁶ Tagu kubukiigu avereyana da wawayaya sirouvi,
bi nawanawagu avereyana da kagu mudukoro sitayinaraguragu.
Bi raghanina siyiinamayegu da siyakanukanugu,
na mayiyigu geayikowoyina.

⁷ Bi gegha da Yawe God iviwiitegu
na gesinakitayowoyeguna.
Noko biidi tagu iitepatora,
bi akovi da yagu kabikwarakwara sinimayagha geinavereguna.

⁸ God na ririguve bi iwonayaragha
da tagu getana awaki ayabera berona.

Iiyabo teya kanikawakereyana?
Piika, tani sisiya patapata.

Iiyabo yiwawugu?
Touna iyamiiririya da yana wiiwawu iyawonegu.

⁹ Kita, Yawe God na yagu nawae da yiwiitegu;
Iiyabo inawona da tagu bera berona abera?
Kagu wiiwawu wawayidi tupadi na sinamomogha
ware gara katamanidi beba sakamna naboni.

52

⁷ Sawariyonayona tana koya nawanakinama
wara miisena ikabiyapiipiika,
na touna kayena waratete wosina,
basuna warana yapiipiikeni na nuwaruriri
da metagha God wawayaya iniyawiidina kiiravidiye.

Bi Zaiyon iwoneni bo, “Yami God ivikiwawo!”
⁸ Kuwaiyana, wawayaya iyawogha yam kwanatu sakighukighu na sarurukwatu;
bi toudimani matadima sikita da

Yawe God yaveraveramagha Zaiyonma,
na nuwamiiseye sarurukwatu patapata.

⁹ Tami, Jerusalem kamone gawara kasikasiwiiberodi,
nuwamiiseye korukwatu patapata
basuna Yawe God yana wawayaya na yawonawona wiikayokayowanedi,
bi yana kwanatu yabababari.

¹⁰ Yana maragata kabikabikuwayina yidebeni dam tupadi biiyadi,
bi wawayaya tupadi kubure sinakita
da yada God, wawayaya yadi tamumuma iniyawiidi.

Yawe God yana wiitamariyana yakabikwarakwara

¹³ Kita, yagu wiitamariyana yana bagibagi inabera wiimasiyeni da yana bagibagi uwadi
sinatubugha;

Tagu anarukabepi da wawayaya tupadi inageetawanidi
bi kabi karawagha ghamana sinavereni.

¹⁴ Wawayaya korotodi raghanina sikitana sikabinokeni;
toudi sirouvi siviberobrowaneni da mayiyina kitana ivibogae,
bi kanakita iwamiri da gegha naboni ware wawayaya.

¹⁵ Da dam tupadi ininokadi,
bi kiikiwawo sinakabinokeni na kawadi sinapota gesinisisiyana.
Kiiravine awaki sawaridi gesiyawonedi, na sinakita,
bi awaki sawaridi gesiyawaiyanedi, na akovidi sinayouna.

53

¹ Iiyabo mmko sisiyina kavisisiyeni na yigeruveni?

Yawe God iiyabo biidi yana maragata ividebeni?

² Bi Yawe God matane na yana tamariyana igogo igae
ware kii wouna naboni, da tanawa kanakanane bi ramramna ituwa.
Touna gekiwwawo mayiyidi iyakabi bo iyikomerozana da kayakitani,

getana awaki iynuwatayinimii da iyatainariyamii touna biidi,
bo iyaberamii da touna kivinina kayakayovenina.

³ Touda takita kayobareni da tawona sinighiiyeni,
tomogha kabikwarakwara yawata da sinivisi teya,
bi tamiirikubutuni da bogae takita,
touda getayakabikarawayeni
bi tanoghosi da touna getana awaki.

⁴ Tanoghosi da yana kabikwarakwara na tounamani kana aro,
God iviaviyeni da sinivisi ivereni ware yana berabero kiiravine.
Bi gegha da yada sinivisi touna ikabi,
da yada kabikwarakwara ikawari.

⁵ Touda yada tamumu kiiravine, na ririwana sigwari
bi yada berabero kiiravine na sirouvi,
bi aro meko ikabi na nuwaruriri ipiikeni touda biiyadi,
bi rouwae na yawa takabi.

⁶ Bi tupada, na ware sip naboni tasiwana,
touda tatadigegha, yada kedae yada kedae tanono;
bi gegha da Yawe God yada berona da yada tamumu na tupadi touna ivikawari.

⁷ Toudi sivikayotaketowanena beroveni bi iviraborabobo
da getana awaki iyisisiyenina.
Touna geiyituyakayakata
ware nigenige wawaya sanaveni kasunuyina biidi na naboni
bo ware sip ghunighunina sasikasika
bi yiraborabobo na naboni.

⁸ Toudi sikabitawani da siviwawu wapawapa
bi sikabisinaveni.

Bi iyyabo, wawaya kamodima iyakovi da touna sivraboboni,
toudi yada wawaya yadi tamumu kiiravine na sigwari?

⁹ Touna getana awaki berona iyabera bo iyyiabana,
bi gegha da wawaya kawakeekeedi teya karawage sitoredi,
bi wawaya mounouridi yawata sidogu wiikapudi.

¹⁰ Bi gegha da mmkona Yawe God yana nuwagiura da yana tamariyana ivikasigiiyaneni
bi iberani da ikabikwarakwara.

Raghanana tamariyana inaveremayeni ware suwara naboni da
tamumu kabitavenina na noghotataveyana yapiikeni
na touna nosinosina sinakoroto kirakii,
da raghani gurina inamake,
bi tounae na Yawe God yana nuwagiura inarumaghatara.

¹¹ Touna yana kabikwarakwara kamna inakita da ininuwamiise,
bi inakovi da geiyakabikwarakwara wapawapana.
Yawe God iwona bo, “Yagu rotomana berabera tamariyina
wawaya korotodi yadi tamumu inakawari bi inaberadi da sinarotomana kirakii.

¹² Noko biidi, akabigeegeeyeni da gawara kabikabikarawayina avereni,
bi gawarina na wawaya maragasidi da ghamaghamadi kamodiye,
basuna touna rabobo geiyasinighiiyenina

da wawaya kawakeekeedi yawata sikabiyawa wiikapu.
Bi berabero wawayidi korotodi yadi tamumu ikawari
bi kiiravidiye irupari.”

54

Yawe God, Isrel damdi ivinuwayuyunedi

⁵ Kam berabera wawayina na ware moghanem naboni
bi kana waghawagha na Yawe God Maragata Kirakiina.

Isrel kana God kabikabikuwayina iniyawiimi,
touna wawaya sakwatuvuni da “Kubura tupana tumtumpipinina kana God.”

⁶ Isrel, tam na ware wasike katotawota inayina naboni
da moghanena iwonasinighiiyeni bi ikuyoveni na wasikena iyyinuwapoya kirakii.

- Bi gegha da Yawe God ikwatuwiiveramayim touna biidi bi iwona bo,
⁷ “Raghani tupona kiiravine akuyovem,
 bi wiinuwanuwaghaneyana ghamana teya na anakabimayem.
⁸ Nuwanuwagu ipughu kirakii na raghani tupona amiirikubutem
 bi nuwayuyuna makewaghawaghasina teya, na yagu nuwamiise aniyevevem.”
 Nokona metagha Yawe God kambabara wawayina iwona.
- ⁹ “Nowa iyamakamake raghanine na avisuwona
 da gemuriye kutukutuwa noko naboni kubura debane yawa iyibero mayeni,
 na kata iisuwonem da gemuriye nuwanuwagu inapughu tam biidi
 bi geanawonaghakiyemna.
¹⁰ Bagune meboda koya kiidamo sinanaghotaveyana
 da koyanuwa sinamomogha,
 bi gegha da yagu nuwamonika tam kiiravimve na gemeyani inakovina,
 bi wiisuwona abera da nuwaruriri ayapiikeni tam kiiravimve na inamakewaghata.”
 Nokona metagha Yawe God iiyabo ivinuwanuwaghanemna iwona.

55

*God, wawaya kanigho rugawoworidi yiyonedi
 Yawe God iwona bo,*

- ¹ “Tami iiyawogha kanighomi sirugawowora,
 na tupami kopiika rarima konaniuna,
 bi tami iiyawogha mane gegha,
 na kopiika, kam konagimona da konakam!
 Kopiika, wain da milk gemanema konagimona,
 bi miisanidi gegha!
² Geyami mane konikawawanana awaki gekanikanina kiiravina,
 gegha kam meko kunakani da geinanunurim
 bi kiiravine kunabagibagina!
 Gamogu konawaiyaneni, na tami awaki miisena na konakani,
 tami kam metevina parapa koninuwamiiseyeni.
- ³ Yagu sisiya kowaiyana, kopiika tagu biidi,
 tagu konawaiyanegu na yawa wiisuwonina konakabi!
 Tagu wiwaghasina maragasina makawaghawaghasina tami biiyadi anabera,
 aninuwayuyunemi bi miisena anabera tami biiyadi
 ware kiiwawo Deivid biidi avisuwonana naboni.”
God yana peroveta iwona bo,
⁶ “Yawe God kata kovinoyeni, tami patana mmko raghanine na konabanani,
 touna biidi kata korupari, touna patana riirimiye.
⁷ Tami berabero wawayimi, yami keda berodi kokuyowana,
 da yami noghota berodi kowamira.
 Yawe God biidi komiiri wamira, touna ininuwanuwaghanemi,
 yada God biidi korupari, da yami bera beroderodi tupadi inanoghotatavedi.”
- ⁸ Yawe God iwona bo, “Yagu nuwagiura na getami yami nuwagiura naboni,
 bi yagu bera na getami yami bera naboni.
⁹ Abama na parapa igee kirakii, kubura ikuyovena kirakiiyeni,
 na noko naboni yagu bera na parapa igee kirakii, getami naboni
 bi kate yagu nuwagiura na parapa igee kirakii, getami naboni.
- ¹⁰ Wonagu na ware kiyara da youra duduvina
 abamama yayowoyowoghana naboni,
 gesiyaveraveramagha yaininagha,
 dagudagune na yadi bagibagi sabera,
 tanawa rarima savereni,
 na kii sakarapumpunka sagogo,
 na pei wawaya saveredi da sawawa bi kam sakam.
¹¹ Yagu sisiya na wasina noko naboni,
 geiyaveraveramagha wapawapa tagu biidina,

dagudagune na yana bagibagi yabera,
touna sawara tupadi akayokayowana da iyabera na inadibera,
da uwana inatore meko akayoveni da iyuwayenina.”

56

Rupari barena wawaya tupadi kiiravidiye

¹ Yawe God iwona bo,
“Tagu pinimina bi wiiyawii kiiravine na anaveramagha,
bi wawaya tupadi yagu bera rotomanidi aniyevevedi,
na rotomane da wiisuwone wawaya kokoyagha yaporidi
bi bera miisedi kobera.

⁶ Muriye, na kubuna damdi sinaveremayedi Tagu, Yawe God biidi
da yagu kayowana sinabera;
toudi sininuwayuyunegu bi sinakabikuwayegu.
Toudi yagu **wiiyawii taveyana gabudarina** sinakabikarawayeni
bi noko gabudarina kana gwara ayavereveredi na
gesinikasigiyyeni da siniberona.
Bi yagu wiiwaghasina maragisina sinakabitawana kikisi.

⁷ Nokodi kubuna damdi anakabidi anapiika
yagu koya kabikabikuwayine, Jerusalem kwanatune,
bi yagu pari barene nuwamiise anaveredi.
Yadi suwara gabugabunidi da puyo mududi Tagu yagu suwara gabugabuna gawarina
debane aniwaghasinedi,
basuna wawaya yagu Bare Kabikabikuwayina sinakwatuvuni da pari barena dam
tupadi kiiravidiye.”

58

Wiiya wiisuwonina

*Yawe God iwona bo, “Memeda mmkodi bera mma naboni konabera na yami wiiya
mataguve na sinamiise:*

⁷ Kami kam wawaya wiiwiivitonanidi yawata
kovi kamvereyana,
bi wawaya moyamoyakidi gegha ere yadi bare na
kotayinarughuvedi yami bareye.
Bi wawaya iiyawogha gegha ere kadi gara da siniyagha na
kokabirereyedi,
bi gegha yami ganigani rakarakadi
konamiiri kubutedina.

⁸ Wasina bi yeghana inarukarata debamiye,
ware raghani diidibara gabudara yageegeena naboni,
bi kami gubaga na yaiyainagha sinayawa.
Tagu nonowa na tami gwabimiye da aniyawiiimi
bi yagu gwabiyana na inababaremi nawanawa tupadima.
⁹ Wasina bi konarukwatu Tagu, Yawe God biidi na anawonabodemi,
bi wiiwiita kiiravine Tagu biidi konadou na anawona bo, “Tagu mma!”

Gegha vita ghamana wawaya konikawaridina,
bi gekonatupakoghata bo konisisiya berovedina,
¹⁰ Yami maragata tupanama wawaya wiiwiivitonanidi koviwiitedi
bi kobagibagi kirakii da wawaya piropiro kamodiye na koniwiitedi,
wasina bi yami yeghana wiididibara kamonama inarukarata
bi yami nubabasu na sinarukarata da ware yubasu gabudarina yeghanina naboni.”

61

Wara Miisena moyamoyakidi kiiravidiye

God yana wiivinevinegha tamariyina iwona bo,
¹ “Yawe God Maragata Kirakiina kanumina iveregu,
touna ivineyigu da wara miisena anadimeni

- wawaya moyamoyakidi biiyadi.
 Bi idarugu da wawaya i yawogha wiiwi nuwaberodi aniyawiidi.
 Wawaya i yawogha siburavidi bi sikou patupatumidi
 na anakaradeba da toudi sirupamatavedi siyawa,
 bi wawaya biwa gawarina kamone na anawonedi
 da gawara wiididibarina sinakanibutaveni.
² Bi idarugu da wawaya anawonedi da raghanina ipiika
 da Yawe God miisena inabera toudi biiyadi.
 Gabudarina mmakatanina da kana aviya biiyadi kana biwa inasarobi,
 bi idarugu da wawaya i yawogha saduudu na aniyororoyidi.
³ Bi wawaya tupadi Jerusalem kamone
 i yawogha sinuwabero kirakii na aniwiiitedi,
 bi yapukare gayamidiye wasadi na
 tagu kepamara pinavina anaveredi.
 Toudi oilma gayamidi sinighoudi da yadi nuwamiise kana matakira
 bi gemuriye sinadou maghana.
 Bi nuwavisi wasadi, na kabepepa ayidi ware kadi gara naboni.
 Yadi bera na parapa rotomanidi,
 toudi ware kii miisedi bi maragasidi;
 Yawe God touna wosina kiidi iwawa da wawaya iyieyevevedi
 da yana miisena iwaratete awaki patana.
- ⁶ Wawaya sinakwatuvemi da, 'Yawe God yana **priest**
 bi 'yama God yana bagibagi tomotomoyidi.'
 Tami mmko kuburina debane dam tupadi
 yadi gararabama sawara miimiisedi kunayouna
 bi yadi mourae na kuna kabigegeeyem da tam kumoura."
Yawe God iwona bo,
⁸ "Tagu bera rotomanidi iinuwayuyunedi
 bi kabiyouna da bera riwariwadi iisinighighiiyana.
 Basuna tagu wiinuwayuyunigu na yagu wawaya yadi miisana anaveredi
 bi yagu wiiwaghasina maragasina makewaghawaghasina toudi biiyadi anabera.
⁹ Dam tupadi mma kubura debane na yagu wawaya nosinosidi sinakovidi
 bi sinakabikarawayedi.
 Wawaya tupadi sinakitadi na sinawona bo,
 'Yawe God vikodi dam parapa ivimiiseyedi!' "
Isrel iwona bo,
¹⁰ "Tagu parapa nuwasisira ikabigu
 basuna Yawe, yagu God yabera da iinuwamiise kirakii.
 Na iviyawiigu, bi iberagu da rotomana berabera wawayina touna naboni,
 bi noko wiiyawina da bera rotomanidi na ware kagu gara naboni!
 Na tagu ware tomogha raghanina yanayi na naboni
 gayama kounagha waratetena yakotenina naboni.
 Bi ware wasike raghanina yanayi na
 posaru da kakatema yakounagha na naboni.
¹¹ Wasina ware tanawa yabera da kii matagha sagogo sageena,
 bo ware kwabu yabera da pei sagogo sageena naboni,
 na noko naboni Yawe God, inabera da bera rotomanidi da kabepepa
 sinatubugha dam tupadi biiyadi kubura debane
 bi yana berabera rotomanidi nokodi gawaridiye sinarumaghatara."

64

Pari God yana wiinuwanuwaghana kiiravine

- ⁴ Naghove, naghove waghata
 getana iyabo iyawaiyana da God tana meme tam naboni,
 bo wawaya getana God tam naboni iyakita towoyina!
 Iiyabo yiwiita da i yawogha siyitumaghanem na kiiravidiye.
⁵ Raghanina wawaya nuwamiimiiseye bera miisedi saberabera,
 bi yam keda rotomanidi sakivikivina, na kwiwiitedi.
 Tam nuwanuwam ipughu toumii biiyadi,
 bi gegha da toumii patana raghani gurina bera berona kaya berabera.

Metagha wawaya toumii naboni, rubana kuniyawiiimii?

⁶ Yama tamumu saberaberamii da tam matamve na toumii dadabumii.

Bagune raghanina kiimatipo da bera miisedi kayabera,

bi gegha da matam kamone na nokodi bera na

ware gara dadabudi tamogosigosiridi naboni.

Bi yama tamumu kiiravine na toumii kakanakana,

ware rugurugu mekodi sipokina naboni

da yama tamumu sakabitavemii ware yanunu rugurugu yatapi karuvedi sanagho-taveyana naboni.

⁷ Bi getana iiyabo tam biidi iyarurupari,

bo iyapiipiika tam biidi wiiwiita kiiravine iyibabana,

basuna tam kumiiri kubutemii,

na kubera da yama tamumu siviberomii.

⁸ Bi gegha da Yawe God tamna tamamiinaki.

Toumii na ware nau kana dobodobo naboni,

bi tam na berabera wawayim.

Tam imamma toumii tupamii kuberamii.

⁹ Na genuwanuwam inapughu kirakii toumii biiyadi,

bi gegha yama tamumu kunanoghota wiikarukaruvenina.

Kita! Toumii tupamii na tam yam wawaya,

na kinuwanuwaghanemii.

Jerimaiya

Wonawiiakowa

Jerimaiya na bada peroveta ghamana tana Jerusalem kamone, bi Yawe God yana sisiya wawaya iyavereveredi. Touna wawaya ivikatayidi da metagha God aro inaveredi, kiiravine toudi simiiri kubuteni bi god mududi siyakivikivina.

Jerimaiya kanakwatu

- ⁴ Mmkona Yawe God yana sisiya tagu biidi, iwona bo,
⁵ “Muriye da sinamnaki raparapane ayakabi wiipakipakim,
 na tagu nada waghata akovim.
 Bi muriye da kuyatubugha, na tagu avineyim
 da yagu **peroveta** dam tupadi kiiravidiye.”
⁶ Na awona bo, “O Yawe God, tagu tomogha gisigisi kawagha, bi geayakovi da metagha anisisiya!”
⁷ Bi Yawe God iwona bo, “Gegha kunawona bo, ‘Tagu tomogha gisigisi kawagha.’ Basuna megghamegha aniporam na kunanagho, da awaki anawonem da kuyisisiyedi na kunisisiyana.
⁸ Bi tagu gwabimve da anitara babaranem, na wawaya gekunanagharedina.” Nokona Yawe God yana sisiya tagu biidi.
⁹ Wasina bi Yawe God imana ikoghasi ikanibu da kawagu ikabitowoyi bi iwona bo, “Kita, yagu sisiya kawam kamone atutoura!”
¹⁰ Tagu kata avineyim da yagu maragatama
 kunisisiya dam tupadi biiyadi da yadi kiikiwawo teya.
 Mududi na kuni tainaraguwana da kuni kourikeyana,
 tam kuna gawoworodi da kuniberodi,
 bi mududi na kunayoghanidi da kunawawa.”
¹⁷ Yawe God iwonegu bo, “Kabununagha!
 Geghomiiri bi wara tupadi averem da kuyisisiya na kuwoned.
 Gegha kunanagharedina, bi meboda kunanagharedi,
 na anaberam da parapa kunanagharegu da sinakitam!
¹⁸ Kata aberam da parapa kuvimaragata kirakii
 ware kwanatu kanagari geekirakiina naboni,
 ware koghora aiyanma sibera na yana maragata naboni
 bo papa bronsma sibera na naboni.
 Tam Jiuda kubura tupana rubana kunageebodeni,
 kana kiikiwawo, kana babada, kana **prist** da wawaya tupadi.
¹⁹ Toudi siniaviyem da konirouwa,
 bi gerubana sinageeiwayimna,
 basuna tagu na tam yawata da anababarem.”
 Noko na God yana sisiya tagu biidi.

6

Yawe God iwona bo,

- ¹³ “Yagu wawaya tupadi, moyamoyakidi bi mounmouridi na wawaya nuwabanigovidi,
 toudi wawaya siyabedi bi mane sayouna toudimani kiiravidiye.
 Bi kate peroperoveta da **prist** na bada naboni,
 Toudi tupadi na wiwiyyabidi.
¹⁴ Yagu wawaya na kadi gubaga ghamana, bi peroperoveta da prist siyabera da siyabunami,
 bi gegha, sabera da ware tupakwari gisina naboni.
 Na sawona bo, ‘Sawara tupana na wasina,’
 Bi gegha da noko gewaghasina!”

17

Yawe God kovitumaghaneni

- ⁵ Yawe God mma naboni iwona,
 “Tagu nokodi iiyawogha wawaya yadi maragata kawagha situmaghanedi na anawonaim-imagidi.

Bi sanoghosi da maragata na wawaya gwabidima yapiika,
 na nuwanuwadiye Tagu Yawe God samiiri kubutegu.
⁶ Wawayidi na ware kii pokidi mayabe samiimiirina naboni.
 Toudi gawara kanakanane meme kii gesiyagoogo na name sinamakae,
 tanavina rariyegayegiina bi getana iyyabo nama iyamakamakena.
 Getana awaki sawaridi miisedi sinakita bagune raghanina sinatubughana.

⁷ Bi iyyawogha Tagu Yawe God situmaghanegu na animiiseyedi,
 toudi parapa yadi tumagha Tagu biidi sitore.
⁸ Toudi ware kii rarima kawabarane sagoogo na naboni,
 ramramdi sayowogha sanagho rarima ririne.
 Toudi gabudara muyamuyana gesiyinuwapoyenina,
 bi raghanina kiyara gegha na
 naghara gesiyakovina,
 basuna toudi rugurugudi na nonowa matayidi samakamake;
 bi nonowa suwuwagha.

⁹ Getana iyyabo rubana da wawaya nuwanuwana inakita wiimasiyeni,
 touna wiyyabaworaworana, ware gubaga tarabu naboni,
 gerubana iyyabo inabunamina.
¹⁰ Bi gegha da Tagu, Yawe God na wawaya nuwanuwadi akitakita,
 Tagu yadi noghota da wiina aruruwiitete yapoyaporidi,
 bi yadi bera rubane iimiisanena mayedi,
 bi awaki sabera kiiravinena yadi miisana waghata averedi.”

20

*Jerusalem kana sawara miisedi Babilon ikawara
 Yawe God iwona bo,*

⁵ “Tagu anabera da mmko kwanatuna mourina tupana kana aviya aniruveredi, toudi
 tupeyane sinayouna da sinakawara sinanagho Babilonma. Noko na sawara miisanidi
 ghamadi, sawara mekodi kiiravidiyi kobagibagi kirakii da koberana, bi kate Jiuda kana
 kiikiwawo yadi gararaba tupadi aniruveredi da sinakawara.”

Jerimaiya yana gwini

Jerimaiya iwona bo,

⁷ “O Yawe God, tam kukuwiitupi
 da yam sisiya wiwiyyabidi avigeruvedi.
 Tam parapa maragasim bi tagu noganogagu,
 na kugeeiwayigu.
 Gabudara patepatena wawaya sawonawinamayena pomegu,
 sanoghosi da tagu geakakoviguna.
⁸ Raghanina wawaya biiyadi aniisisiya, na ere duudugu anarukwatu bo,
 ‘Kami aviya sinagogona tami biiyadi na
 yawata konirouwa da siniberomi!’

Noko yam sisiyina awonedi, na nonowa siwawugu
 bi tagu biidi sisiya berodi sawonegu.

⁹ Bi raghani viya na awona bo, ‘Yawe God wonana kate geanisisiyenina,
 bo gemuriye kana waghawaghave tagu anisisiya maghana.’

Bi gegha da, wonam nuwanuwagu kamone yaruwiikarata,
 noko ware keyama naboni nuwanuwagu kamone yakarakarata!
 Tagu iimatipo da kamoguve ayakabitawani,
 bi gegha da amameyegu,
 tagu gerubana anaberana!

¹⁰ Wawaya tupadi sayanuyanueyegu na yadi sisiya awaiwaiyana.

Sawara tupadi sivikenaviviregu na tagu anaghanagharedi.
 Toudi siwonegu bo, ‘Memeda awaki kunawoneni, na yama babada kanimagham-
 aghataredi, da aro sinaverem.’
 Bi kate bada turaturagu waghata saruruwiitetegu,
 yadi wiina da awaki tana anaberabero.
 Na sawona bo, ‘Memeda rubana taniyabeni,
 da sisiya mududi berodi inisisiya,

na tanakabitawani bi kada biwa gwabine tanakabi.'

- ¹¹ Bi gegha da, Yawe God tamna ririguve kwamiimiiri,
tam ware wiiyogha tomoyina maragasina naboni,
bi iiyawogha sikayotaketowanegu na sinaririgha,
da gesinageeiwayiguna.
Toudi gerubana sinageeiwayigu, na sinimayagha ghamana ikabidi,
wawaya gerubana noko sinimayayina sininuwapapina.
- ¹² O, Yawe God Maragata Kirakiina,
wawaya iiyawogha yadi bera rotomanidi mata kamomve,
na yadi berabera kwaruruyaghadi,
tam yadi noghota da wiina tupadi kwaruruwiitete yapoyaporidi.
Na mmko yagu nuwapoyina ima debamve atoretore,
bi awiiwiini anakita da kagu aviya aro kunaveredi."
- ¹³ Kotawora Yawe God biidi da kokabeepepi!
Raghanina wawaya beroberodi sageghomiiri
bi moyamoyakidi da noganogadi nuwapoya saveredi,
na Yawe God nokodi wawaya berodi yadi maragatama yiyawiidi.

23

Yawe God, wawaya kadi bada wouna inavineyi

- ¹ Yawe God iwona bo, "Nuwapoya ghamaghamadi sinapiika yagu wawaya kadi babada biiyadi! Toudi ware sip bodaboda berodi naboni, toudi sip sakasiwiiberodi bi saberadi na siveramosaredi kubura bogaebogae."
- ² Na mmkona Yawe, Isrel kana God yana sisiya nokodi sip bodaboda biiyadi, "Tami yagu sip gekoyakoyagha yaporidina, korukwavina sinagho kubura bogaebogae, na yami bera berona toudi biiyadi kiiravine na aro anaveremi.
- ³ Tagu yagu wawaya akasiwiimosaridi kubura bogaebogae samakamake, na anakasiwi-itaghomidi, mekodi kata yawayawiidi samakamakena, bi anakabidi sinaveramagha yadi kubura waghate. Bi sinituwa wiipeyara da yadi koroto inaragata.
- ⁴ Tagu sip bodaboda anatupavinegha da sinakoyayidi, bi wawayidi na gesinanaghara maghana, bi getana sininuwapoyana, bi getana inasiwanana." Mmkona Yawe God gamogu.

- ⁵ Yawe God iwona bo, "Raghani yapipiikana,
tomogha tana anavineyi kiiwawo Deivid yana kayenama,
touna mataguve na inamiise kirakii
bi noghota miisedima wawaya ininaghovedi
bi bera miisedi da rotomanidi inabera mmko kuburine.
- ⁶ Bi mma naboni siniwaghawaghayeni,
'Yawe God keda rotomanidi kiiravidaye yabera.'
Yana wiibada kamone, na Jiuda damdi na nuwabeye sinamake
bi Isrel damdi na nuwaruririye sinamake."

31

Yawe God, Isrel inakabiwiiveramayi

- ⁷ Yawe God iwona bo,
"Isrel kiiravine kotawora da kovinuwamiise,
kami dam ghamanakina kiiravine korukwatu!
Yami kabepepa ayidi rukwatuma mma naboni kotawora,
'O Yawe God yam wawaya kiyawiidi,
Isrel damdi mekodi patana yawayawiidi samakamakena!'
- ⁸ Tagu yagu wawaya kikiramutumutuba kwanatudima aniveramayidi,
bi kate kwanatu rabarabae tupadi mma kubura debane.
Kamodiye na wawaya mata potapotadi da kaye beroberodi,
wasiwasiike roperopeyidi bi wasiwasiike saburaburawa da sinituwa na sinapiika,
koroto ghamanakina sinaveramagha!
- ⁹ Nokodi sinapiipiikana ere duududi da kate wiinuwanuwaghaneyana kiiravine sinaru-rupari
bi anitutayitayina kanaveramagha.

Tagu rarima riridigha aninagho kedaridi kananagho,
 bi keda mumumudigha sinapepewa da gerubana sinatamotabirana.
 Kiiravine tagu na Isrel tamananaki,
 bi Ifreim* na natugu tubugha yainina,
 noko biidi mmko anabera.”

Yawe God yana Wiiwaghasina Maragasina wouna

³¹ Yawe God iwona bo, “Raghani yapiipiika, na Tagu wiiwaghasina maragasina wouna Isrel da Jiuda damdi yawata kana bera.

³² Bi wiiwaghasinina maragasina wouna na noko geware nosinosidinakim yawata kabirana naboni, meme imadi ayouna bi avinagho kedaridi da Ijipt kubura kakanibutavenina. Noko raghanine akoyayidi da ware moghanedi naboni, bi gegha da yagu wiiwaghasina maragasina sivikasigiiyeni.

³³ Bi raghani yapiipiika na tagu wiiwaghasina maragasina wouna Isrel damdi yawata kanabera na mma naboni; Tagu yagu gwara gayamidiye anatore, da nuwanuwadiye anagirumi. Bi tagu na yadi God bi toudi na yagu wawaya.

³⁴ Getana iyyabo kwiinana inawonawiiyeveni da Tagu Yawe God inakoviguna, basuna toudi tupadi na nada sinakowa wiimasimasiyegu, nokona wawaya moyamoyakidi bi inagee inanagho wawaya mounouridi biyadi. Bi yadi tamumu ananoghotatavedi bi geanoghotata mayedina. Tagu, Yawe God gamogu.”

33

Yawe God yana wiisuwona Isrel biidi inakabitawani

¹⁴ Mmkona Yawe God gamona, “Raghani yapiipiika, na Tagu miisena anabera Jiuda da Isrel damdi biyadi, metagha avisuwonedina naboni.

¹⁵ Noko raghanine na kiiwawo Deivid yana kayenama tomogha tana anavineyi, touna mataguve na inamiise kirakii,
 bi bera miisedi da rotomanidi inabera mmko kuburina debane.

¹⁶ Yana wiibada raghanine na Jiuda damdi na sinayawa,
 bi Jerusalem damdi na nuwaruririye sinamake.

Bi kwanatuna sinakwatuvuni da

‘Yawe God bera rotomanidi kiiravidaye yabera.’ ”

38

Jerimaiya dogu kamone sitoreyowoyeni

⁴ Raghani tane, babada ghamaghamadi yadi 4 sinagho kiiwawo biidi bi siwona bo, “Yama kiiwawo, rubana Jerimaiya iyarabobo. Yana sisiye na yada wiyyogha totomoyidi, iyyawogha patana mma kwanatuve simiirikuyovedi, na yikumararayidi da kate bada wawaya tupadi mma kwanatu kamonena. Bi touna geyanakayowana da wawaya iniwiitedina, bi gegha, yimatipo da inakasiwiiberodi.”

⁵ Wasina bi kiiwawo Zedekaiya iwonabodedi bo, “Waghasina, awaki touna biidi konakayokayoveni na kobera, tagu kate geanigesiyemina.”

⁶ Wasina bi Jerimaiya sikabi da kiiwawo natuna kana waghawagha Melkisaiya yana doguve, nokona kiiwawo kanabodaboda yadi bare garina kamone. Na kwaroma saghiri bi siruwiiyoyoyi iyowogha dogu kamone. Bi getana rarima doguna kamone, wasina dohodobo kawagha na Jerimaiya iyori iyowogha dohodobo kamone.

* **31:9:** Ifreim na Jousep natuna bi tamananaki Jeikap ikabi da iyabiya ware natuna iyarokona naboni. *Ifreim na noko keda tana raghanina Isrel wiisisiyenina kiiravinena.* **31:31:** Mrk 14:24 **33:14:** Jer 23:5,6

Nuwapoya Ayidi (Lamentations)

Wonawiiakowa

Mmko bukana na Isrel damdi yadi wiinuwabero ghamana raghanine, kadi aviya bodu 586 BC kamone sipiika da Jerusalem siviberona, bi kate kana wawaya da kana sawara miimiisedi teya sikawara na yisisiyeni. Bi getayakovi da iyyabo mmko bukana igirumi, bi wawaya mududi sanoghonoghosi da augunai Jerimaiya igirumi.

Nuwavisi Jerusalem kamone

¹ Naghove, na wawaya korotodi Jerusalem kamone,
bi katana noko kwanatuna ikwebu.
Roro kubura debane na kwanatu tupadi kamodiye,
na touna kwanatu maragasina tana,
bi katana tanaduma ware wasike kwabukwaburina naboni.
Roro na touna ware kiiwawo wasikena naboni,
bi katana touna wiibagubagurana.

² Nubabasuve na yaduu raghani,
matadoga mayiynagha sitototo sayowogha.
Kana tomotomogha tupadi subukwari kuyoveni,
gerubana siniororogha mayenina.
Turaturana sigiyaguveni bi nuwanuwadi sipughu touna biidi
da katana toudi na kana aviya.

³ Aviya sigeghomiiri da Jiuda damdi siburavidi bi sikabidi sinaghotaveyana,
bi situpedi da yadi bagubagurana bi nuwapoya ghamadi debadiye sitoura.
Katana toudi dam wiibata yadi kubure samakamake,
bi getana gawara meme siyabanani da siyiyawiitaveyanana.
Kadi aviya sigeghomiiri da sirukwavinidi bi sikabitawatawanidi,
toudi gerubana da kadi aviya gwabidima sinaverataveyanana.

⁴ Keda sanono Zaiyonma na sibubu,
kiiravine getana iyyabo gabudara kabikabikuwayidiye
namagha iyanono God kabepepina kiiravine.
Getana iyyabo kwanatu matamketadigha iyarughurughuna,
bi **priest** ere nuwaberodi sakabikabida.
Wasiwasike woudi saduudu,
bi kwanatu kana wawaya tupadi kabikwarakwara ghamaghamadi sabanabanana.

⁵ Katana kadi aviya sigeghomiiri da sibadedi,
bi sawara tupadi sakayokayovedina gwabidiye.
Yawe God igeghomiiri da Jerusalem
yana tamumu peyaridi kiiravidiye na aro ivereni.
Aviya sigeghomiiri da natunatudi siburavidi
bi sikabidi sinagho kubura rabarabae.

⁶ Naghove, Jerusalem na maragasina bi wiinuwakayowanina,
bi katana nokodi tupadi sikovi.
Kana babada na ware ribiribi kadi waghawagha diya* vitonana sirabobo
na kam sininoghana naboni.
Toudi panapana irouvidi da sinoganoga,
gerubana kadi aviya gwabidima sinaverataveyanana.

⁷ Katana Jerusalem damdi kabikwarakwara sabanabanana,
da yadi wiikedakeda kubura mududiye,
na yadi noghota yaveramagha da naghove sawara miisedi tupadi rapediye na sanogho-
sidi.

---

* 1:6: Diya na ribiribi tana bi touna rei yakamkam, bi wawaya touna ribiribina sayebayebayeni iyuwa kiiravine.

Wasina bi aviya sipiika da siburavidi,
 bi getana iiyabo da iyiwiitedi.
 Nokodi aviya kwanatuna sikitani,
 bi raghanina siyibero na simaniveni.

3

Wiitumaghana God yana wiiwiita kamone

- ¹⁹ Raghanina yagu kabikwarakwara,
     da yagu wiikedakeda kubura rabarabae anoghosidi,
     na noko damina ware rarima kawaororana naboni.
- ²⁰ Nokodi sawara anoghosidi,
     na nuwanuwagu yabero kirakii.
- ²¹ Bi gegha da yagu noghota yaveramagha da Yawe God anoghosi
     na wiigeruwana adagumayeni.
- ²² Yawe God yana nuwamonika kiiravidaye na getughurinana,
     bi yana wiinuwaghaneyana gegha iyakovikovina;
- ²³ didibara patepatena yanavereyana na yanono wiikarukaru,
     touna nonowa yaberabera ware metagha ivisuwonana naboni.
- ²⁴ Tagumani awonena mayegu bo, “Yawe God na nonowa gwabiguve,
     na getana awaki ayakayokayoveni,
     noko kiiravine tagu anitumaghanena kirakiiyeni.”
- ²⁵ Raghanina wawaya yadi tumagha Yawe God gwabine bi sinoyeni,
     na touna miisena yabera toudi biiyadi.
- ²⁶ Na noko biidi imiise da touda tanikoyakoyagha wiiraborabobo touna kiiravine,
     basuna touna iniyawiida.
- ²⁷ Imiise bi touda akowa tana kabi da Yawe God tanakabisisireni,
     raghanina touda patana woudayena.
- ²⁸ Raghanina Yawe God piropiro debadae yatoura,
     na touda duma tayamakeyowogha tayiraborabobo,
     ²⁹ touda tayituwapore oghogheyana,
     bi mayiyida siyayowogha dobodobove na,
     meboda God iyiwiiteda.
- ³⁰ Raghanina wawaya tana nawanawam inarouvi, bo inisisiya berovem,
     na kiwaghasineni da awaki ibera.
- ³¹ Kiiravine Yawe God geyana wawaya iyamiimiiri kubutena wagiyyedina.
- ³² Raghani mududiye na kabikwarakwara yapiikeni,
     bi kate bada wiinuwawaneyana yidebeni touda biiyadi,
     basuna yana nuwamonika touda kiiravidaye na getughurinana.
- ³³ Wiisuwona, raghani mududiye na sinivisi da nuwapoya yapiikedi wawaya biiyadi,
     bi gegha, touna geiyinuwamiise da nokodi bera inaberana.

Igikel

Wonawiiakowa

Isrel damdi sigeghomiiri da God sisinighiiyeni bi god wiiwiiyaba siyapeepetedi. Toudi nonowa God matane bera berodi siyaberabera na kadi aviya iwiwaghasinedi da sigeiwayidi naboni kadi aro, bi siyakabidi siyanagho yadi kubure naboni biwa kabikabi wawayidi.

Igikel na touna **prist** bi Livai kana dam kamonama, iiyabo yana tumagha God gwabine itore da ikabisisireni. Touna Jiuda kubure iyamakamake raghanine bi Babilon wiiyogha tomotomogha sigogona toudi biiyadi na touna da Jiuda damdi mududi sikabidi sinagho Babilon kwanatune naboni biwa kabikabi wawayidi.

Igikel touna name, na God ivineyi da yana peroveta, wasina bi sisiya ivereni da yana wawaya biiyadi iyisisiya, nokodi Babilonne da kate bada Jiuda damdi mududi iiyawogha Jerusalemne patana siyamakamakena. God yana sisiya Igikel ivereni da nokodi wawaya iyikatayidi bi meboda patana sinasinighiiyeni, na kadi aviya sinagoga toudi biiyadi da yadi kwanatu sinibero. Raghanina nokodi Jiuda damdi patana God gesiyakabikabisireni, na Babilon wiiyogha tomotomogha sipiika da Jerusalem sivibero ware metagha naghove iwonedni na naboni.

Igikel na God yana sisiya Isrel damdi biiyadi iyavereveredi da yadi bera beroberodima sinamiiri wamira God biidi bi rotomane sinamake. Bi memeda sinamiiri karona God biidi da sinakabikarawayeni, na meboda yadi yawa iyiwouwamireni.

2

Igikel na Jiuda damdi mududi teya Babilon kwanatune siyamakamake meme kadi aviya sikabidi sinagho. Raghani tana mimeu kamone abama itamotataru na Igikel, God yana kiniwa ikita.

God, Igikel ikwatuveni da iniperoveta

¹ Yawe God iwona bo, “Wawaya wota, geghomiiri, Tagu yagu wiina tam teya tanisisiya.”

² Raghanina iyisisiya, na God kanumina irughu kamoguve, bi itayina wiigeghomiirigu, bi iiyabo iyisisiya na ayawaiwaiyaneni.

³ Bi iwona bo, “Tam wawaya wota, tagu adarudarum da kunanagho dam Isrel biiyadi, nokodi wawaya iiyawogha gesiyakabisisireguna, bi patana sisinighiighiiyegu ware nosinosidnakim naghove siberana naboni.

⁴ Bi nuwanuwadi sikotaki da gesiyakabikarawayeguna, noko kiiravine adarudarum kunanagho toudi biiyadi da Tagu, Yawe God nokodi sawaridi iisisiyedi na kunawonedi.

⁵ Bi meboda nokodi wawaya wiigeruwiiranidi sinawaiyanem bo gegha, bi meboda gesinawaiyana na toudi wawaya kawakeekeedi, bi gegha da rubana sinakovi da **peroveta** tana nama toudi gwabidiye.”

17

Yawe God ivimiiba da yana wawaya iniwouwamiredi

²² Mmko na metagha Yawe God iwona,

“Tagu wosina ragharagha karapumkina anakabi, kii kana waghawagha sida, bi kiina gekirakiina debane Tagu numonumona anakiyapiini da koya gekirakiina debane anawavi.

²³ Nama noko koyana debane Isrel kubura kamone inagogo inagae patana da sidana inikii kiitowana da waratetena, bi inaruragharagha da inuwagha.

Manu kadi kita bogaebogae nama ragharaghane sinakema da rogune sinikiirogu.

²⁴ Bi kii tupadi kubura debane sinakovi da Tagu na Yawe God.

Kii guridi atarayidi sayowogha bi kii gisigisidi aberadi da sagogo da saguri.

Kii matayidi abera da sarabobo, bi kii raborabodi aberadi da sayawa.

Tagu Yawe God avisisiya, Tagu anabera.”

33

God, Igikel ikabiguba da kighukighu tomoyina

⁷ God iwonegu bo, “Tam wawaya wota, tagu akabigubam da dam Isrel kamone kadi kighukighu tomoyina, na awaki anisisiyeni na kuwaiyana bi yagu wonawiiyoyowa na kikatayidi.

⁸ Raghanina anakararumaghatara da wawaya kawakeekeena inarabobo bi geku-nikatayi da yana yawa inawamiri bi inamake, na touna yana tamumu kiiravine inarabobo, bi gegha da tagu aro anaverem basuna tam kubera na irabobo.

⁹ Bi meboda kunikatayi da yana bera iyawamiri bi inasinighii, na touna yana tamumu kiiravine inarabobo, bi tamna yawa kunakabi.”

34

Sip bodaboda miisena

¹¹ Yawe God mma naboni iwona, “Tagumani yagu sip aninoyedi patana da anabananidi.

¹² Memeda sip sivera siwasiwana, na kadi bodaboda wawayina ininoyedi, noko naboni tagu yagu sip aninoyedi. Uuwa wiididibaridiye raghanine na sip sivera siwasiwana, bi gegha da megghamegha sivimosaredi kubura tupane, na tagu anabananidi da anyawiidi.

¹⁵ Tagu, Yawe God yagu sip kam anaveredi bi anabera da gawara tane anatorede meme nuwaruririye sinakena yowogha siniyawitaveyana.

¹⁶ Tagu verasiwasiwanidi aninoyedi, bi mekodi verawapawapadi anakabidi sinavera-magha magha. Bi nokodi sidasidabidi na anabunamidi bi gubagubagidi na maragata anaveredi. Bi nokodi iyyawogha gwarugwarudi bi maragasidi, na anikasunughana. Basuna tagu na sip bodaboda iyyabo awaki beradi rotomanidi na anabera, na aro meko sakayokayoveni na tounama anikanidi.

¹⁷ Bi tami yagu sip kiiravine, na Tagu, Yawe God mma naboni awonewonemi, ‘Ware sip bodaboda naboni da sip inibogaedi sip turadima, bi sip makidi na gout makidi gwabidima, Tagu anibogabogaemi, wawaya miisedi kadiboga bi berodi kadiboga.’”

36

Isrel kana yawa wouna

¹⁶ Wasina bi Yawe God ivisisiya magha tagu biidi iwona bo,

¹⁷ “Tam wawaya wota, raghanina Isrel damdi yadi kubura waghate siyamakamake, na yadi keda na berodi da yadi bera beroberodima kuburina sibera da idadabu, bi tagu biidi nokodi keda na ware wasike kubuwipum yakabina dadabuna naboni.

¹⁸ Toudi mmko kuburina sibera da idadabu basuna wawaya sivikasunughana da tarabiibiisaka siyapeepetedi, noko kiiravine yagu nuwapughu ghamana debadiye atore.

¹⁹ Tagu yadi keda da yadi bera beroberodi kiiravine na aro averedi, abera da akasiwiimosaridi bi sinagho kubura wiibate da wawayidi yawata simakae.

²⁰ Bi raghanina sinagho nokodi kubura wiibate, na kagu waghawagha kabikabikuwayina sikasiwiibero, basuna wawaya nokodi kuburidiye siwona bo, ‘Mmkodi na Yawe God yana wawaya, bi gegha da yadi kubura waghata sikuyoveni sinaghotaveyana.’

²¹ Tagu akayoveni da wawaya kagu waghawagha kabikabikuwayina siyakabikar-awayeni bi gegha, nokodi kubura nunudigha Isrel damdi sinagho na sinimayagha sipiikeni debaguve.

²² Noko biidi, Isrel damdi kuwonedo da Tagu, Yawe God kadi wara na gwabiguve da: Awaki anabera na getami Isrel dammi kiiravimiyena, bi gegha da mmkona tagu kagu waghawagha kabikabikuwayina kiiravine, nokodi kubura tupadiye meme koyamakamake na koviberonina.

²³ Bi aniyeveveyana da kagu waghawagha maragasina na kabikabikuwayina, waghawaghana meko dam wiibata kamodiye kokasiwiiberona, bi tami Isrel dammiye na nokodi kubura bogaebogae aniyevevedi da kabikabikuwayigu, bi raghanina mmko anabera, na nokodi wawaya sinakovi da, Tagu na Yawe. Tagu, Yawe God avisisiya.

²⁴ Bi wawaya wiibata kamodima da kubura wiibata kamodima anakabikanibuvemi bi anituwiitaghomimi da aniveramayimi yami kubura waghate.

²⁵ Wasina bi rarima miirarina debamiye anakawariwayi, da konamiise magha, tagu yami berona anakoghataveni bi gemuriye tarabiibiisaka konapepetedina.

²⁶ Bi nuwanuwa woudi anaveremi bi kate kanuma woudi kamomiye anatoura. Tami nuwanuwami sikotakii ware akima naboni, na anakabitavetaveyana bi wasadi na nuwanuwa mekodi tagu sinakabisisiregu na toudi anaveremi.

²⁷ Tagu kanumigu kamomiye anatoura na yagu wonawiiyoyowana konakabikar-awayedi bi kwakowa wiimasi da yagu gwara konakabisisirena yapoyaporidi.”

37

Irike kanakanadi anayina

¹ Yawe God yana maragata iyowogha debaguve, na Kanumina ikabigu da anagha tane itoregu meme dobodobo na wawaya irikedi ibonuvi.

² Bi ivinagho kedarigu da anayina tupana kapepewa wiikenavivireni irike kamodigha, bi akita da irikedi sipeyara kirakii bi parapa kanakanadi.

³ Bi ivitarakiyanegu bo, “Wawaya wota, da kwanoghonoghosi mmkodi irike sinawamiridi da siniwawaya magha?”

Bi awona bo, “Yawe God, tam kawagha noko kwakovi.”

⁴ Na iwona bo, “Mmkodi irikedi biiyadi wonagu kisisiyeni kuwona bo, ‘Tami irike kanakanami, Yawe God wonana kowaiyana!’

⁵ Yawe God Maragata Kirakiina yawonewonemi bo: Kowaiyana! Anabera da yawiimi konatavenamagha da konayawa.

⁶ Bi kwaro anikarapasipasi bi vigho anaveremi, bi bekama anageremi. Bi yawii anaveremi na konayawa magha, wasina bi tami konakovi da Tagu na Yawe God.’ ”

⁷ Noko warana iveregu na irike awonedi. Bi patana ayiisisiya na wiiteriteri awaiyaneni, bi ayakita da irike tatadigegha siyapiipiika siyitupetupena mayedi.

⁸ Bi ayaruruwiiteted, na kwaro da vigho sirumaghatara irike debadiye, wasina bi beka tubuyidi igeremumu, bi yawiidi gesiyatavetaveyana.

⁹ Wasina bi Yawe God iwonegu bo, “Tam wawaya wota, wonagu kisisiyeni yanunu biidi, kuwona bo, ‘Yawe God Maragata Kirakiina yawonawona bo: Yanunu keda tupadima piika, da kouvenatataba kunarughu mmkodi tubugha raborabobodi biiyadi da sinayawa magha.’ ”

¹⁰ Noko warana iwonegu na avisisiya, wasina bi yawii ipiika da nokodi tubugha kamodiye irughu, na tupadi sipapara magha da sigeghomiiri. Toudi sikoroto kirakii rubana da wiiyogha tomotomogha ribana tana siyitubuyi.

¹¹ Wasina bi Yawe God iwonegu bo, “Tam wawaya wota, Isrel damdi na ware mmkodi irike naboni. Sawonawona bo, ‘Toumii kiivivi, getana iiyabo iniyawiiimiina, tumagha tupana ikovi.’

¹² Noko kiiravine, kuwonakasiyaragha yagu wawaya Isrel damdi biiyadi bi kuwoned, da mmkona metagha Yawe God iwona, ‘Kami karawaga anakabitavetaveyana da anikanibuvemi bi anakabimi konaveramagha Isrel kubure.

¹³ Raghanina karawaga meme yagu wawaya sidogudi bi anakabitavetaveyana bi anikanibuedi, na tami konakovi da Tagu, Yawe God.

¹⁴ Bi kanumigu kamomiye anatore, da konayawamagha bi anakabidi konaveramagha yami kubura waghate. Raghanina mmko inatubughana, tami konakovi da Tagu, Yawe God. Avisuwona da mmko anabera. Tagu, Yawe God avisisiya, na anaberani!’ ”

Deniyel

Wonawiiakowa

Isrel damdi God sivilinighiighiyeni da tarabiibiisaka siyapeepetedi. Toudi nonowa berona God matane siyaberabera na metagha naghove ivikatayidina naboni da kadi aviya iviporadi da tounama aro iveredi na siyageiwayidi bi siyakabidi siyanagho yadi kubure naboni biwa kabikabi wawayidi. Babilon kana kiiwawo maragata kirakiina Nebukednesa igogona Jerusalemma da Isrel damdi korotodi ikoupatupatumidi.

Wawayata tana iiyabo sikabi sinagho Babilonma na tomogha yaragina kana waghawagha Deniyel. Bi bada turaturana mududi yawata sirutayinidi. Bodu aroba na Babilon damdi yadi gamo da nuwagiura miisedi sigirumeyana bi muriye da kiiwawo naghone sirumaghatara. Deniyel waghawagha wouna sivereni, sikwatuveni Beltesaja bi touna ivi-tamudu badana. Deniyel turaturana teya gegha Babilon damdi yadi god siyapepetenina, bi patana God sivitumaghanena waghawaghasi bi touna biidi siyarurupari. God, Babilon damdi beroberodima ibabaredi iiyawogha sikayoveni da siyikasunughanedi.

Na God, Deniyel mimeu ivereni nokona iiyiveeveni da raghani muriye na God wiibadana kedana wouna initubuyi bi kana kiiwawo na maragata inakabi da inikiiwawo waghata. Piropiro da kabikwarakwara raghanidi muridiye, na wawayata tupadi iiyawogha kadi waghawagha God yana buka kamone na yawa sinakabi. God mmko yana sisiyina Isrel damdi ikabiwiitoratoradi raghani murina kiiravine.

7

Deniyel wawayata iiyabo inibada waghata na ikita

¹³ Yagu wiiguba kitakita nubabasu kamone, na awaki akita da ware wawayata wota iyapiipiika, touna uuwa sigwagwara wiikenavivireni, bi sikabi siyanono Iiyabo Makewaghawaghasina biidi.

¹⁴ Noko Iiyabo Makewaghawaghasina igeghomiiri da wiibada, bi kabikarawagha da maragata ivereni da iyibada, bi wawayata kubura tupane, mayiyi bogaebogae, da gamo bogaebogae tupadi touna siyabagibagiyeni. Yana maragata na inamakewaghata, bi yana wiibadana gegha siniberona.

12

Aneya, Deniyel wara iwonavereni

¹ Wasina bi aneya iwonegu bo, “Muriye nokodi raghanidiye na aneya maragata kirakiina kana waghawagha Maikel, iiyabo yam wawayata Isrel damdi yabaabaredi na inarumaghatara. Wasina bi nama noko raghanine na nuwapoya da sinivisi ghamanakidi, geware nuwapoya mududi naboni, nokona raghanina kami dam itubughana gabudarine bi patana da kata. Bi noko raghanine, tami wawayata tupami iiyawogha kami waghawagha God yana buka kamone na yawa konakabi.

² Wawayata korotodi iiyawogha nada sirabobo bi karawage sidogudi na sinayawamagha, mududi na yawa makewaghawaghasina sininuwamiiseyeni, bi mududi na sinimayagha da kitakayobara makewaghawaghasina sinakabi.

³ Bi wawayata nuwanuwagiuridi, nokodi iiyawogha sageghomiiri da wawayata mududi siyevevedi da metagha God matane sinarotomana na toudi damdi na kiniwa makewaghawaghasina sinakabi, bi kadikita na mata konakonana ware gabudara, abama yagigiri na raghanine naboni bo ware kewokewo nubabasuve.”

Hoseya

Wonawiiakowa

Hoseya na God yana peroveta iiyabo God warana iyadimadima Isrel damdi biiyadi. God noko iwonedo na basuna touna sisinighiiyeni bi god wiiwiiyaba siyapeepetedi da bera beroberodi siyakivikivina na aro inaveredi da kadi dam inakasiwiibero.

Hoseya wavinena igeghomiiri da moghanena ikuyoveni bi inagho tomogha tana biidi naboni madawara wasike, nuwavisi ghamana teya bi gegha da ivinuwayuyunena wagiwagiyeni na ivinoyeni da irutayina mayeni ipliika yana bareye. Mmko bukana yiyeveveda da kedana mayimayina, bagune Isrel damdi God sisinighiiyeni, touna patana yinuwayuyunedi bi ivisuwona da inakabiwiiveramayidi touna wosina biidi.

11

Yawe God yana nuwayuyuna Isrel kiiravine

- ¹ Yawe God iwona bo, “Raghanina dam Isrel gisine,
ware simira naboni na avinuwayuyuneni,
bi Ijipt kuburama akwatu kanibuveni naboni natugu tomoyina.
- ² Tagu dam Isrel biidi ayakwatukwatuvena kamokamoyidi,
bi gegha da simiiri kubutena wagiwagiyegu.
Yagu wawaya na god wiiwiiyaba Baal siyasuwasuwareni,
bi yadi kabepepama sikoko siyagabugabuna tarabiibiisaka biiyadi.”

Emos

Wonawiiakowa

Emos na kwanatu gisina tana kamone iyamakamake Betlihem riirine, Jiudiya kubura kamone raghanine na God ikwatuveni da yana peroveta. Bi God yana sisiya Isrel damdi da dam mududi riiridiye iwonaveredi, bi ivikatayidi da God aro inaveredi yadi bera berodi kiiravine. Nokodi wawayidi, God gesiyakabikarawayeni, toudi kuwiitupima siyyaba bi moyamoyakidi siyayapiyapiyedi.

God yana wiisuwona bada Emos, irereyi da muriye God dam Isrel iniwouwamiri da Jerusalem sinayoghana mayeni bi kiiwawo Deivid yana kayenama sinibada magha kuburina meme wawayi nuwaruririye sinamake.

8

Moyamoyakidi wiyyabedi kiiravine Yawe God iwonaghaki

⁴ Tami iyyawogha wawayi wiikanighughuvidi kwiitutugudadi

bi kwiimatipo da wawayi moyamoyakidi yami kubura kamone konakasiwiiberodi, na mmko kowaiyaneni.

⁵ Tami kokayokayoveni da **wiiyawiiitaveyana gabudarina**

da gabudara kabikabikuwayidi porayidi sinakovi yayiainagha

da kam konigimona magha da gimogimona damdi koniyabedi.

Bi gewiisuwone kam miisanidi kogeeyana wapawapa,

kam kokabiyawa wapawapa,

bi yadi vita koruba wapawapa da gimogimona damdi kwiyyabedi.

⁶ Tami kam bowadi da miisedi kowamira bi kwiigimona.

Bi wawayi moyamoyakina iyyabo kana pagiri geinasarobina kobera

da yami bagubagurana,

bagune sawarina miisanina gisina,

ware mane pinimaruruna tana bo kaye tourababara miisanina naboni.

⁷ Yawe God wiisuwona maragasina ibera touna wosina kana waghawaghae,

noko waghawaghana meko Isrel damdi sakabikabikarawayeni, na iwona bo,

“Tagu gemeyani nokodi bera beroberodi kobera na aninuwwawapidina.”

¹⁰ Tagu kabikwarakwara ghamana anaveremi na yami poragha sinakovi, wasadi na konaduudu,

yami nuwamiise taworidi konakabitoura bi konasiyasyapa.

Bi dogudogu garadi konikote

da yami wiinuwabero matakirina kiiravine na gayamimi konamura.

Anaberam da kunadou ware natunuwam iyarabobona naboni.

Noko duuduna patana inanono da damone na wiisuwona nuwapoya kiitowana.

Jona

Wonawiiakowa

Mmko bukana kana wara na touna God, wawaya tupadi yinuwayuyunedi, gegha Isrel damdi kawaghana. God, Jona ivineyi da yana peroveta bi idaru iyanagho Asiriya kubure da wawaya iiyawogha nama Ninive kwanatune samakamakena iyawonedi da yadi bera beroberodi sinakuyowana bi God sinakabisisireni. Memeda mmko siyabera, na aro gegha iyaveredina bi iyimiiseyedi.

Jona, Yawe God geiyakabisisirenina

¹ Yawe God yana sisiya iwonataveni Amitai natuna Jona biidi.

² Iwona bo, “Kabununagha bi kunanagho kwanatu ghamana kana waghawagha Ninivema. Bi kuwonedi da tagu aro anaveredi kiiravine yadi bera beroberodi na akovina akabi.”

³ Bi gegha da Jona yana sawara ikabununagha yaiyainagha bi keda nawana ikabi da ware Yawe God gwabinama iyanaghotaveyana. Da iyowogha inagho kikire Jopa kwanatune, meme waga tana ibanani itouya kubura kana waghawagha Tasisma. Yana waga ivimiisaneni bi igeru, touna ikayoveni da Yawe God gwabinama iyaverawikowogha wagagha iyanagho Tasis kwanatune.

⁴ Bi gegha da Yawe God ibera na yanunu maragasina yegii maghatate iyatapitapi da bogibogi ghamana igae na wagana pinimina bi iyagawowora wiitavetaveni.

⁵ Na waga bagibagi damdi sinaghara kirakii da tatadigegha wiiwiita kiiravine yadi god biidi sirukwatu. Wasina bi sawara waga kamone sidagu siyitavena yowoyowoghana yegiiye da waga siyitekani bi iyarutenami. Bi Jona, noko raghanine na iyowogha katamana waga kamone da ikenayakuka nuwanuwana iwapewapeni.

⁶ Wasina bi yabiyabi tomoyina iyowogha Jona biidi bi iwoneni bo, “Awaki kiiravine tam kwakenakena? Geghomiiri bi yam god biidi kunarupari. Augunai da touna inawaiyanem na iniwiiteda, da getana rabobona.”

⁷ Wasina bi waga bagibagi damdi sivisiya kabivivirana siwona bo, “Kokayo akimama wiirekwa tana bera bi akovina tanakabi da iiyabo mmko berana berokirakiina wawuna inakabi.”

⁸ Na siwoneni bo, “Tam kuwonemii! Iiyabo mmko wawuna inakawari? Yam bagibagi awaki mma? Mema kupiika? Yam kubura meme? Bi kam dam awaki?”

⁹ Wasina bi Jona iwona bo, “Tagu na Hibru wawaya, bi Yawe God akabekabepepi, God abame makamakena, iiyabo yegii da tanawa kanakanana iberana.”

¹⁰ Bi gegha da Jona raghani katamane waga bagibagi damdi iwonedi da touna iyimatipo da Yawe God gwabinama iyaverataveyana, na raghanina yana wonabodeyana siwaiyaneni na toudi sinaghara kirakii, na siwoneni bo, “Tam parapa bera berokirakiina kubera!”

¹¹ Bi yanununa patana iyiiimaragata kamokamogha na waga bagibagi damdi sivitaraki- iyaneni bo, “Awaki kana bera tam biidi da mmko bogibogina kana kawarawiidouvi?”

¹² Na Jona iwona bo, “Akovi da noko tagu yagu kerere na mmko bogibogina berona yarurouvimi, na kokabigu bi yegiiye kovitavenayowoyegu, na ininighorovi.”

¹³ Bi waga bagibagi damdi geyadi kayowana da Jona yegiiye siyitavenayowoyeni, na siwoye wiimaragata da wagana siyakabi siyaveramagha kayetanave, bi gerubana siyaberana basuna yanununa patana iyiiimaragata kamokamogha.

¹⁴ Na sirukwatu Yawe God biidi siwona bo, “O Yawe God, kiibabii gekunaberamii da mmko tomoyina kiiravine kana rabobona. Gekuniwawumii da mmko tomoyina miisena kaya kasukasunuyina. Yam basuna miisena kiiravine na mmko bogibogina kudaru touna debane.”

¹⁵ Wasina bi waga bagibagi damdi sivisiya ikovi, na Jona sikabi da yegiiye sivitave- nayowoyeni, na yaininagha yanununa iviraborabobo!

¹⁶ Raghanina waga bagibagi damdi mmko sikita, na Yawe God sinagharena kirakiiyeni, noko kiiravine suwara sigabuna God biidi bi kate wiisuwona sibera touna biidi.

¹⁷ Bi gegha da Yawe God yana sisiya bagibagine na ighana ghamana ipiika, bi raghanina Jona yegiiye siyitavenayowoyeni na ivitonani, da gabudara aroba bi nubabasu aroba na noko ighanina kamokamone imakae.

¹ Raghanina Jona patana noko ighanina kamone na Yawe yana God biidi irupari.

² Iwona bo,

“O Yawe God, yagu nuwabero ghamana kamone bi tam biidi arukwatu,
na kuwonabodegu.

Bi wawayi raborabobodi yadi kubura kamonakinama wiiwiita kiiravine adou
na tam kuwaiyanegu.

³ Tam boga dumadumaye kuvitavenayowoyegu,
da ayowogha anagho dibune,

meme yegii yana maragata tupana ivikenaviviregu,
bi yam yabarata ghamanakidi tupadi na debaguve siyatamotamo gawowora.

⁴ Tagu anoghosi da ware gwabimma kudrutavegu,
bi gegha, akovi da kate yam Bare Kabikabikuwayina anakitamayeni.

⁵ Bi yegii isowomumugu da gerubana yawiigu ayatavenina,
bi boga dumaduma ivikenaviviregu,
da watawata gayamigu sivrivivireni.

⁶ Tagu ayori ayowogha koya kaye parapine.

Bi noko kuburine avibiwa kabikabi wawayina,
noko gawarine na matamketa gudu makewaghawaghasina.

Bi gegha da tam, Yawe yagu God kuviyawiiigu,
da noko doguna wautapunama yawayawiiigu bi kukabiwiiveramayigu.

⁷ Bi raghanina ayaparoparoro,
na Yawe God anoghosi,

da arupari tam biidi,
bi yam Bare Kabikabikuwayine kuwaiyanegu.

⁸ Nokodi iyyawogha god wiiwiiyaba sapeepetedi,
na yam nuwamonika simiiri kubuteni.

⁹ Bi kiiraviguve, na tam anakabepepim;
tagu na tam anasuwarim,
bi avisuwona da nokodi sawara ayabera tam biidi na anabera.
Yawe God, tam kawagha kuviyawiiigu.”

¹⁰ Raghanina gabudara viya sikovi, na Yawe God yana sisiya bagibagine na ighana, Jona kikiire tepaye iguruwiitaveni.

3

Jona, Yawe God ikabisisireni

¹ Wasina bi Yawe God yana sisiya idaru mayeni Jona biidi.

² Iwona bo, “Kabununagha bi kunagho kwanatu ghamana kana waghawagha Ninive,
da name nokodi wawayi mumko sisiyina averem na kunawonedi.”

³ Na Jona, Yawe God yana sisiya ikabisisireni, da ikabununagha bi inagho Ninive kwanatune. Kwanatuna na iragata kirakii, bi wawayi tana memeda iyapepewa rughuwoneni, na gabudara aroba bi iyikovi.

⁴ Wasina bi Jona irughu kwanatune da gabudara tanagha iyapeepewa pom na wawayi biiyadi iyadimadima bo, “Raghanina gabudara 40 sinakovi muridiye, na Ninive sinibero.”

⁵ Wasina bi Ninive damdi God yana sisiya sivitumaghaneni, nokodi damdi na: wawayi kiikiwawodi bi iyowogha inagho wawayi wota tupadi, svinuwanoghonoghoti da kam siyiya, bi gara imimona siberana siviya, nokona iyiyeveveyana da toudi yadi bera beroborodima simiiri karoni.

⁶ Raghanina Ninive kana kiiwawo warana iwaiyaneni, na yana kiiwawo abamaka-makenama igeghomiiri da yana wiibadana garadi ikabitavetaveyana, bi wasadina gara imimonama sibera na iviyagha, bi yapukare ribana imakeyarayi, noko iyiyeveveyana da touna ivinuwapoya.

⁷ Wasina bi sisiya bagibagina iwonataveni Ninive damdi tupadi biiyadi iwona bo,
“Mumko sisiyina na tagu yami kiiwawo da yagu babada gwabimiima. Tami tupami, bi yami ribiribi ghamaghamadi da gisigisidi yawata geawaki konakam bo konaniunana.

⁸ Wawayi tupami da ribiribi tupadi, na gara imimodi siberana toudima sinikasibabara. Bi wawayi tupadi nuwanuwadi toradima God biidi sinarupari bi tupadi yadi bera beroborodi sinamiiri kubutedi da bera kayotirana beradi sinakabitoura.

⁹ Getayakovina, augunai da God noghota inawamiri na yana nuwapughu ghamana inakabitore na getana rabobona.”

¹⁰ Wasina bi raghanina God nokodi sawara sibera ikitadi bi yadi keda beroberodima simiiri wamira, na yana noghota iwamiri da geiyiberodina ware iwonana naboni.

4

Jona yana nuwapughu bi God yana kayowiiyayeyana

¹ Bi Jona ivinuwapoya kirakii da God nokodi wawaya geiyiberodi na nuwanuwana ipughu.

² Na irupari bo, “O Yawe God, raghanina tagu patana yagu kubura kamone, na awona da mmko iyatubugha, noko kiiravine tagu akabununagha bi avera ayanono Tasis kwanatune. Tagu akovi da tam na kayowiiyayeyana da wiinuwaghaneyana kana God, genuwanuwam iyapughupughu yaininagha bi yam nuwamonika na makewaghawaghasina, bi gegha da yam noghota kuwamiri da wawaya gekuyakasiwi-iberodina.

³ Na noko kiiravine geyagu wiina da anamakena. Yawe God imiise kirakii da tagu ayarabobo, na yagu yawa kabitaveni.”

⁴ Bi gegha da Yawe God iwona bodeyana bo, “Gegha iyamiise da mmko berana kiiravine nuwanuwam iyapughuna.”

⁵ Wasina bi Jona noko kwanatune raghani matana yana nawae ikanibutaveni inagho da yobe ibera bi ivinuwamiise kirakii basuna noko kiina kiiravine. Ninive kwanatuna biidi.

⁶ Wasina bi Yawe God ibera da kii gisina nama igogo, bi igogo igae da iruragharagha na Jona sirogutawani da gabudara gwabinama kiirugu ivereni. Mmko ibera na Jona sinina isisira, bi ivinuwamiise kirakii basuna noko kiina kiiravine.

⁷ Bi gegha, raghani ibori na God gamone na puwari kiina sunagha rughuwoneni na yivivi.

⁸ Raghanina gabudara igae, na God ibera da yanunu muyamuyana raghani matanama ivera na gabudara Jona gayamina irarayi da pinimina bi iyaparoro. Touna yana kayowana da iyarabobo na iwona bo, “Geyagukayowana da anamakena, iyamiise kirakii da ayarabobo.”

⁹ Wasina bi God, Jona iwonen bo, “Gegha iyamiise da tam mmko kiina kiiravine parapa nuwanuwam inapughuna.”

Na Jona iwona bo, “Bada, tagu nuwanuwagu ipughu kirakii noko kiiravine akayokayoveni da anarabobo!”

¹⁰ Bi gegha, Yawe God iwona bo, “Mmko kiina nubabasu tanagha kamone igogo bi raghani ibori na bada irabobo, tam gekuyakoyayi bo gekuyabera da iyagogo, bi gegha da irabobona kwiinuwapoyeni.

¹¹ Bi kwanatu ghamana Ninive noghosina, na noko imiise tagu parapa iinuwanuwaghaneni basuna nama na wawaya yadi koroto naboni 120,000 bi nabo, toudi iiyawogha na gesiyakovi da bera miisedi mebo bi bera berodi mebo, bi kate ribiribi peyaridi nama kamone samakamake!”

Maika

Wonawiiakowa

Wara mmko bukana kamone na toudi God yana keda rotomanidi kiiravidiye bi kate yana kayowana da yana wawaya bada naboni sinamakae. God, Maika ivineyi da yana peroveta bi yana sisiya ivereni da Jiuda damdi bi kate Isrel damdi iyiwaraveredi. Touna yadi yabigogona, kabigeegeeyana, wiiyaba bi gewiisuwone wawaya moyamoyakidi siiyabedi na kiiravine sisiyama iviaviyedi. Bi iwonedo da yadi bera beroberodima sinamiiri wamira bi God yana keda sinakivini.

Maika bada iwonakasiyaragha da Keriso inapiika bi kate meko kuburine inatubugha.

5

God ivisuwona da Bada, Betlihemma inapiika

¹ Tami Jerusalem dammi, yami wiiyogha tomotomogha kokwatu wiitaghomidi.

Kada aviya sigawgwara wiikenavivireda sikoyakoyagha da sinagogona. Toudi kiima Isrel kana wiibadana nawanawana sinarouvi.

² Yawe God iwona bo, “Betlihem Iparata,*

tam Jiuda kamone na kwanatu gisigisi kawagha, bi gegha da tam gwabimma na wawaya tana inapiika da kiiraviguve Isrel inibadeni, iiyabo na yana kayena inaveramagha inanagho raghani katamanidiye.”

³ Noko kiiravine Yawe God, Isrel inakabidi da kadi aviya imadebadiye inatoredi, bi patana inanaghonagho da raghanina wasike yiburaburawa bi inituwa na gabu-darine.

Wasina bi wiibadana yana wawaya sivibaretaya na sinaveramagha magha da Isrel turaturadi yawata sinikapu mayedi.

⁴ Bi raghanina Badana inapiikana, Yawe God yana maragatama yana wawaya inabodadi ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyaidina naboni, yana God, Yawe wiibadana ivereni na touna inabera.

Yana wawaya kadi aviya gwabidima sinamake nuwabeya, basuna wawaya tupadi kubura debane na sinakabikarawayena kirakiiyeni.

---

* 5:2: Meboda noko Betlihem kana waghawagha tana bo kubura ghamana tana bi kamone na Betlihem kwanatuna (Ruti 4:11 kokita).

Jakaraiya

Wonawiiakowa

Wara mmko bukana kamone na God sawara tupadi yibadedi da kate yana wawaya yitarababaranedi na yisisiyeni, da maragata yavereveredi bi miisena yaberabera toudi biiyadi. God, Jakaraiya ivineyi da yana peroveta bi yana sisiya wawaya biiyadi iyiwaraveredi da gegha ere kumararayidi God siyabagibagiyeni, da bada berabero wawayidi aro inaveredi bi yana wawaya na inakabiwiiveramayidi touna wosina biidi.

Jakaraiya iwonakasiyaragha da Keriso inapiika, bi wawaya sinasinighiiyeni. Bi muriye na God yana wawaya waghata iniyawiidi bi Yawe God na kubura tupana kana kiiwawo.

9

⁹ Yawe God iwona bo,
 “Tami Zaiyon dammi parapa kovi nuwamiise,
 bi Jerusalem dammi korukwatu gwaru.*
 Kokita, yami kiiwawo yapiipiika tami biiyadi.

Yana keda na rotomanidi, bi sawara tupadi igeeiwaiyidi,
 touna wawaya wawumina bi donki debane inageru bi inapiipiika.

Bi donki wotuna debane inageru, nokona donki yagarina natuna.

¹⁰ Tagu, Isrel kamone seriyot da kate

Jerusalem kamone hosi, mekodi wiirouwa kamone sigerugeru na anakabitavetaveyana.

Bi wiirouwa sawaridi tupadi aniberodi,
 yami kiiwawo nuwaruriri inapiikeni dam tupadi biiyadi.

Yana wiibadana yegii nawane inadaguni da inanagho yegii nawane,
 bi kate Iparate rarimine da inanagho kubura tupana damone.”

12

Iiyabo sigwari na kiiravine dou

¹⁰ Yawe God iwona bo, “Nokodi wawaya iyawogha na Deivid nosinosina da kate wawaya Jerusalem kamone samakamake, na anaberadi da sininuwanuwaghaneyana bi kate rupari nuwasisirina anaveredi. Bi sinakitarorona da sinakitagu, iiyabo sigwari da irabobona, bi kiiravine sinaduu ware nokodi iyawogha natudi nuwanuwadi iyarabobo da siyaduuduvanina naboni. Bi sinaduu siyapa ware nokodi iyawogha natudi tubugha yainina iyarabobona naboni. ¹¹ Noko gabudarine na nuwawisi da duudu Jerusalem kamone na inaragata kirakii, ware Megido anayine raghanina Hadad-Rimon kiiravine siyaduudu na naboni.”

13

Tamumuma koghataveyana

¹ Yawe God Maragata Kirakiina iwona bo, “Raghanina noko gabudarina inapiika na name na wusira rarimina veraverana inatubugha meko Deivid nosinosina da kate Jerusalem damdi inakoghadi, bi yadi tamumu da yadi berona inakoghatavedi.”

---

* **9:9:** Mmkodi waghawagha yadi bata Zaiyon da Jerusalem na kwanatuna tanagha sisisiyeni, bi gegha da Zaiyon na touna gawara meme Bare Kabikabikuwayina yamiimiirina yisisiyeni.

God Warana Miisena Mak Igirumi

Wonawiiakowa

Mmko bukana na Yesu yana bagibagi da yana wiiyeveveyana girumina dagudaguna. Wawaya iyyabo mmko bukana igirumina gegha kana waghawagha iyawonedana bi taparoro dagudaguna babadidi tupadi sinoghosi da Mak igirumi. Mak na gegha Yesu kana kiviivina yadi twelve bi kamodiye tana bi akowa damdi korotodi sigeruwana da touna Pita yawata Rounne simakae na Pita igeghomiiri da Yesu yana bagibagi da yana wiiyeveveyana waragututudi peyaridi Mak iwonen. Na Mak nokodi waragututudi igiruma da wiigeruwana damdi Rounne siyakovi da Yesu na iyyabo bi awaki ibera.

Sisiya dagudaguna mmko bukana kamone yawonewoneda da “Yesu Keriso, God natuna warana miisena.” Mmko bukana kamone takita da Yesu maragata gwabine da bera iberana. Mmko takita na raghanina wawaya yiyevedina, kanuma ber-oberodi wawaya gwabidima yarukwawina, wawaya gubagubadi yiyawiidi da yadi berona yanoghotatavedi. Mak na Yesu yana bagibagi kiiravine igiruma kirakii, bi gegha yana wiiyeveveyana kiiravine iyagiruma kirakiina. Yiyeveda da metagha Yesu korosiye irabobo da wawaya tupadi iyyawiidi bi metagha God raboboma ikabiwiigeghomiiri.

Jon Babataito idima

Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jhn 1:19-28

¹ Yesu Keriso, God natuna, warana miisena mma naboni yadagudaguni.

² Naghove waghata **peroveta** Aisaiya yana buka kamone igiruma da God ivisisiya iwona bo,

“Kowaiyana! Yagu sawariyonayona anawonataveni naghomiye ininagho da touna yami keda inagigiri.

³ Wawaya mayabe yakwatukwatu yawonawona bo,

‘Tami Bada kiiravine kokabunagha,

bi yana keda kovirotomani da inapepewa.’ ”

⁴ Wasina bi Jon ipiika, mayabe wawaya iyabaabataitodi bi God warana iyadimedimeni iyawonewonedi bo, “Yami bera beroberodi kokabitoura bi konatubuwamira da God yami tamumu inanoghotatavedi, bi konababataito na inimatakira da yami beronama kotubuwamira.”

⁵ Wawaya Jiudiya da Jerusalem kamodima sikanibu Jon siyawaiyaneni. Yadi bera beroberodi siyimaghamaghatara bi Jon iyabaabataitodi Jodan rarimine.

⁶ Jon kana kwama na, ribiribi kana waghawagha kamel ghunighuninama ibera bi iyakotekoteni, bi kana kiide na ribiribi bekanama ibera bi borine iviruvivireni. Bi nonowa kana kam na ghuro da manigewa.

⁷ Wasina, Jon nonowa iyisisiya bo, “Yagu maragata igisi. Wawaya muriguve yapiipiika na, touna yana maragata iragata kirakii. Tagu gegha kiimatanigu da anawasikuwaya bi kayena kana tourababara uravidi ayarupama.

⁸ Tagu rarimama abaabataitomi bi touna Kanuma Kabikabikuwayinama inababataitomi.”

Jon, Yesu ibabataitoni

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Noko raghanine Yesu Galili kubure Nasaret meyiagiina ikuyoveni ipiika Jon biidi, bi Jon Jodan rarimine Yesu ibabataitoni.

¹⁰ Bi Yesu rarimama iyageegeena, ikitada abama itamotatara bi Kanuma Kabikabikuwayina, ayabo mayimayiyina iyayoyo touna biidi.

¹¹ Bi God gamona abame iwona bo, “Tam na tagu natugu, iinuwayuyunem, bi tamve iinuwamiise.”

Seitan, Yesu iruyaghani

Mat 4:1-11; Luk 4:1-13

¹² Yaininagha Kanuma Kabikabikuwayina Yesu ivipora ikanibu mayabe.

¹³ Bi gabudara 40 Yesu mayabe iyamakamake na **Seitan** iyaruruyaghani da ware iyibekuni. Bi touna ribiribi dipa yawata siyamakamake, bi God yana aneyaneya sikoyayi.

Yesu, wanowanota damdi ruwamaruwa ikwatuvedi

Mat 4:12-22

¹⁴ Herod, Jon irubiuveni murine na, Yesu inagho Galili kubure God Warana Miisena iyadimedimeni wawaya biyidi.

¹⁵ Nonowa iyisisiya bo, “God yana raghani nada ipiika! God yawa woune yana wawaya inibadedi na inoratu. Yami bera beroberodima kotubuwamira bi Warana Miisena konigeruveni.”

¹⁶ Bi raghani tana Galili sawana ririnagha ipepewa iyanono, da wanowanota wawayidi yadi bata ikitadi, Saimon da tiinaru Andru teya, sawae sewari siyitavenayowoyeni.

¹⁷ Na iwonedo bo, “Kopiika, kokivinigu. Bi aniyevemi da wawaya konakonadi da tagu sinigeruvenu, metagha ighana sewarima kokonakonadi na naboni.”

¹⁸ Wasina bi, yaininagha yadi sewari sikuyowana bi sikivini.

¹⁹ Bi kikiragha sinagho gerabarabana bi Zebedi natunatuna, Jemes da Jon yadi waga kamone sewari siyataratara bodaboda na ikitadi.

²⁰ Bi yaininagha ikwatuvedi, “Kokivinigu.” Wasina bi, tamadinaki da yana bagibagi damdi waga kamone sikuyovedi bi Yesu sikivini.

Yesu, Kanuma berona ivikanibuvuni

Luk 4:31-37

²¹ Wasina, Yesu kana kivitivina teya Kaponiyam kwanatune siverakanibu, bi **wiiyawiitaveyana gabudarine** na irughu **kabepepa barene** God warana wi-iyevveyana idaguni.

²² Wawaya yana wiyeveveyana sivosokoveni, basuna touna iyyiyevevedi na ere maragasina, gegha gwara wiyeveveyana damdi naboni.*

²³ Wasina, bi kabepepa barena kamone iyyiyeveveyana, na tomogha kanuma berona itowatawani na irukwatu

²⁴ yawonawona bo, “Awaki toumii biidi kunabera, Yesu, Nasaret tomogha? Bo kupiika toumii kunakasiwiiberomii? Akovi da tam iyyabo, tam na God yana Wiivinevinegaha Kabikabikuwayina tana.”

²⁵ Bi Yesu iwonatagureni, iwona bo, “Kuviraborabobo, tomogha kuyoveni!”

²⁶ Wasina, kanuma berona tomogha inuke kirakiiyeni, bi irakapara da ghamana bi ivikanibutaveni.

²⁷ Bi wawaya tupadi sivosokovena kirakiiyeni bi toudimani siyisisiya vivirana siya-wonawona bo, “Mmko kokita? Mmkona wiyeveveyana wouna ere maragasina. Mmko tomoyina maragata gwabine na kanuma beroberodi yawonedi na sakabisisireni.”

²⁸ Yaininagha Yesu warana, Galili kuburina tupane wawaya siviwarareerebeni.

Yesu, wawaya korotodi iviyawiidi

Mat 8:14-17; Luk 4:38-41

²⁹ Bi yaininagha Yesu kana kivitivina teya **kabepepa barena** sikuyoveni sinagho Saimon da Andru yadi bareye bi Jemes da Jon yawata sivitugwagwaridi.

³⁰ Saimon rawananaki wasikena igubaga, sinina imuyamuya kirakii kepane iyake-nakena, bi rotomanina Yesu siwoneni da touna metagha.

³¹ Irughu touna biidi, imana ikabi bi itainawiigeghomii. Yaininagha sinimuyamuya wasike ikuyoveni bi igeghomii di da ikoyagha yaporidi.

³² Gabudara iyowogha bi muriye ravidine, wawaya turadi gubagubagidi da iyyawogha kanuma beroberodi sitowatawanidi na korotodi sipiikedi Yesu biidi.†

³³ Bi kate wawaya tupadi noko kwanatune bare naghone sivitaghomidi.

³⁴ Bi wawaya korotodi gubagegubage iviyawiidi, bi kanuma beroberodi wawaya gwabidima ivikanibuvedi. Bi kanuma beroberodi sakovi da touna iyyabo na iwonedo bo, “Gegha konimaghamaghatara da tagu God natuna.”‡

Yesu, Galiline idima

Luk 4:42-44

³⁵ Raghani kana didiguba iyoghoyeni, na Yesu igeghomii, bare ikuyoveni bi inagho kubura nighorovine meme wawaya gegha na God biidi iyarurupari.

³⁶ Bi muriye Saimon turaturana teya sikanibu siyininoyeni.

³⁷ Bi sibanani na siwoneni bo, “Wawaya korotodi sitarakiiyanem.”

^{1:14} Mrk 6:14-29   * ^{1:22} Naghove waghata, God yana gwara Mosis ivereni da Israel damdi siyakabisisireni.

† ^{1:32} Jius yadi wiiyawiitaveyana gabudarina na Fraide ravidie yadaguni da yanagho Satade ravidie yakovi.

‡ ^{1:34} Yesu yakovi da kanuma beroberodi iyyiwaghasinedi da toudi siyawona da touna God yana wiivinevinegaha tana na wawaya siyabera towoyi bi siyakabi wiimiiri da wiyyogha badana iynaghovedina naboni.

³⁸ Iwonabodedi, bo “Tana nagho meyagii mududi mma riridae, bi God warana toudi biidi bada anadimeni. Touna kiiravine apiika.”

³⁹ Wasina, Galili kuburina iverabouni God warana **kabepepa baredigha** iyarerereyi bi wawaya gwabidima kanuma beroberodi iyikanibuwana.

Yesu, tomogha iviyawiini

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Raghani tana tomogha sinine gubaga korekore ikabi, na ipiika Yesu biidi bi ivi-tuwapore oghogheyana bi ivipepeyana iwona bo, “Kunawiini tagu wiiyawiguna, rubana kunimiiseyegu.”[§]

⁴¹ Wasina bi, Yesu tomoyina ikita na nuwanuwana ivisi da ivikanighughuveni, na imana ikoghasi da ikabitowoyi bi iwona bo, “Wasina akayokayoveni da aniyawim. Yam berona avikovini.”

⁴² Bi yaininagha gubaga tomogha gwabine ikovi bi touna iyawamagha.

⁴³ Bi Yesu sisiya bagibaginama iwona wiiyoyowaneni bi iviporani, iwona bo,

⁴⁴ “Wasina, kunagho. Wawaya getagu kiiraviguve kunawonedina. Rotomanina kunagho da **priist** biidi, bi kunidebena mayem. Bi Mosis yana gwara nunune kunasuwara bi noko iniyevevedi da tamna kuyawa.”**

⁴⁵ Bi gegha, tomogha ivisuwiibogae wawaya korotodi biiyadi iyisisiya awaki touna biidi itubughana, bi kubura tupana warana iyarererei. Wasina noko kiiravine gerubana da Yesu debagha kwanatu kamodiye iyarughuna, bi kubura makewapawapadiye iyamaka-make. Bi wawaya kubura tupadima toudimani siyapiipiika touna biidi.

2

Yesu, tomogha digadigana iviyawiini

Mat 9:1-8; Luk 5:17-26

¹ Yesu kana kiviivini teya siveramagha Kaponiyamma. Bi gabudara viya sikovi murine, na wawaya siwaiyana da touna bareye na

² koroto sivitaghomidi name, da getana gawara bare kamone iyamakamakena, kate matamketa naghone teya. Bi God warana toudi biidi iyadimedimeni.

³ Bi wawaya ruwamaruwa sipiika touna biidi, tomogha imana da kayena raborabobodi ritoma sikawari.

⁴ Bi wawaya sikoroto kirakii da simiiri babaridi, na gerubana tomoyina siyapiikeni Yesu biidi. Na toudi maghatate teteboruborugha sigae bare kubune, bi katovina muduna sikabitavetaveyana, meme rogune Yesu iyamiimiirina. Wasina bi, bare kubuve bonagha sibera ikovina, tomogha ere ritona sivionayi iyowogha naghone.

⁵ Wasina bi, yadi wiitumaghana ikita, na tomoyina iwoneni bo, “Natugu, yam berona anoghotataveni, bi God kate gegha aro inaverem.”

⁶ Nama God yana gwara kana wiiyeveveyana damdi siyamakamake. Na toudimani nuwanuwadiyena naboni siyanuwanuwagiura,

⁷ “God touna kawagha bera beroberodi yanoghotataveyana. Awaki biidi mmko tomoyina naboni yisisiya? Touna God yigiboyi, yawonawona da God teya sivikoupopo.”

⁸ Yaininagha Yesu nuwanuwana kamone damina ikabi, bi iyakovi da toudi awaki siyanoghonoghosi, na iwonedo bo, “Awaki kiiravine nuwanuwamiye naboni konuwanuwagiura?

⁹ Meko sisiyina gegha iyapiropirona, tomogha imana da kayena raborabobona tanawoneni bo, ‘Yam tamumu anoghotataveni,’ bo tanawona bo, ‘Geghomiiri yam kepana kabi bi kunapepewa?’

¹⁰ Noko biidi bera tana anabera da tami konakovi da God, yana **Wiisuwona Tomoyina** maragata iveregu, da bera beroberodi ananoghotatavedi bi kate wawaya mmko kuburine aniyawidi.” Wasina bi tomoyina iwoneni bo,

¹¹ “Awona, geghomiiri, yam kepana kabi bi kunagho bareye.”

¹² Wasina, bi wawaya tupadi siyakitakita bi tomoyina igeghomiiri, bi yaininagha yana kepana ikawari bi ikanibutaveyana. Tupadi siviisokoveni bi God sikabepepi, bi siyawonawona bo, “Gegha meme bera naboni kayakitana.”

[§] **1:40:** Jius yada gwara nununena, wawaya iyyabo gubaga berona sinine na touna dadabuna bi gegha Jiu wawaya. Toudi gegha siyiwighasinedi da wawaya sinidi gubagubagidi siyakabikabi towotowoghana. Wawaya dadabudi na gegha siyiwighasinedi da pari barene siyakabepepa bo meyagii kamone siyamake. Noko biidi wawaya dadabuna touna yayawa magha, bi God yiwaghasineni da wawaya teya sinamake bi pari barene sinakabepepa. **1:44:** Priist touna inisuwona da tomogha kana gubaga yakovi.

Yesu, Livai Ivineyi

¹³ Yesu Kaponiyam kwanatuna ikuyovena mayeni bi kana kivikivina teya Galili sawana ririnagha sipepewa siyanono. Na koroto ghamana sipiika touna biidi, bi God warana iviyevevedi.

¹⁴ Ipepewa inagho gerabarabana, bi Livai ikita, touna Arupiyas natuna. Yana bagibagi barene iyamakamake, bi teks iyayuyuna. Yesu iwoneni bo, “Kivinigu da kagu kivikivina.” Wasina igeghomiiri bi inagho da ikivini.

¹⁵ Muriyena, Livai yana bareye kamkena iyakamkam. Teks yuyuna da wawaya berodi korotodi na Yesu siyakivikivini nabo bi mabo, bi Yesu da kana kivikivina teya yawata siyakamkam.*

¹⁶ God yana gwara kana wiyeveveyana damdi na toudi **Perisis** yadi wawaya mududi noko berana sikita. Bi Yesu sikita teks yuyuna da wawaya berodi yawata siyakamkam, na kana kivikivina siwonedi bo, “Awaki biidi teks yuyouna da wawaya beroberodi teya samkam?”

¹⁷ Yesu iwaiyana bi muriye, iwonedo bo, “Wawaya yawawawiidi na gedokta siyakayokayoveni. Gegha, gubagubagidi toudi dokta sakayoveni.” Bi iwona bo, “Apiika na gewawaya miisedi anakwatuvedina, bi apiika iyawogha bera berodi saberaberana anakwatuvedi.”

Bera katamanidi da wiyeveveyana woudi

¹⁸ Gabudara tana, Jon **Babataito** kana kivikivina da **Perisis** mududi kam siyiya. Wawaya mududi sipiika Yesu biidi bi siwoneni bo, “Jon kana kivikivina da Perisis kadi kivikivina siyiya, kam gesiyakamkamna. Awaki kiiravine kam kivikivina patana samkam?”

¹⁹ Bi Yesu iwonedo bo, “Memeda tomogha wasike yarawarawayi, na turaturana gekamsiniya memeda touna patana yawatana, bo? Gegha. Touna yawatana, kam gesiniyana basuna toudi sinuwamiise patapata.

²⁰ Bi raghani murine, kana aviya sinakabitavenina. Nokodi raghanidiye, na toudi kam siniya, basuna toudi sinuwapoya.”

²¹ Bi kate iwona bo, “Sawara wouna apiikeni, da gegha yami kiki yawata inikoupopoveni. Gegha iyyabo kwama wouna pinimina iyakabi da kwama katamanine iyatupaghiri. Bi naboni inaberana, muriye inarubotona kwama pinimina inatapikokoma na kwama wouna pinimina inatamogosiira da kwama katamanina inagosiri, na bonayina inaragata kamokamogha.

²² Naboni bada, gegha iyyabo wain wouna iyiviwayi wain kadi kabikabiwiitaghoma ribiribi bekadima saberana katamanidi kamodiye. Inaberana, noko wain iniposi da kabikabiwiitaghoma inatamobewara, basuna gerubana inakasiironi, raghanine wain inapuro bi inaruwana. Noko kiiravine wain da kabikabiwiitaghoma iniberodi. Gegha, wawaya na wain wouna, kabikabiwiitaghoma wouna siniwagha na inakasiironi.”

Yesu na Wiyawiiitaveyana Gabudarina kana Bada

²³ **Wiiyawiiitaveyana gabudarina** tana Yesu kana kivikivina yawata wit kwabuna kamonagha sirughuwona. Bi toudi siyanono, na kana kivikivina wit kamdi siyapunepuneka kam biidi.

²⁴ **Perisis** mududi sikitadi noko berana siyaberabera, na Yesu siwoneni bo, “Kita, kwakovi da God yana gwara yigesu, da wiiyawiiitaveyana gabudarine bagibagi gegha. Bi awaki biidi sabagibagi?”

²⁵ Yesu iwonabodedi bo, “Buka kamone sigiruma da awaki Deivid ibera kam ikayovenina, touna yana wawaya teya vitonana sirabobona. Tami waragututuna kokabiyavi bo, bi awaki kiiravine yana basuna gekoyanoghonoghosina?”

²⁶ Deivid irughu God yana bareye bred kiiravine. Abiyata, touna **prist** kiikiwawona yana gabudare, bi nokodi bred nada God biidi isuwara. Prist wiibadadi toudi kawagha nokodi bred samkam, bi Deivid bred mududi ikam, bi yana wawaya mududi iveredi.”

²⁷ Yesu iwoneni mayedi bo, “God wiiyawiiitaveyana gabudarina itore, na wawaya kiiravidiye da iniwiitadi, gegha wawaya iyaberadi da wiiyawiiitaveyana gabudarina kiiravine siyiwiitenina.

²⁸ Noko biidi, God yana **Wiisuwona Tomoyina**, na tagu wiiyawiiitaveyana gabudarina kana Bada.”

* **2:15:** Mosis, God yana gwara igirumi, da Perisis mmkodi gwaradi sakabi sisirena yaporidi. Toudi bada Jius yadi kiki mududi sakabi sisirena yaporidi. Siwona da wawaya iyawogha mmkodi gwara gegha siyakabikabi sisireyana yapora, na toudi wawaya berodi. **2:26:** 1 Sa 21:1-6

3

Yesu, tomogha ima raborabobona iviyawiini

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ **Wiiyawiitaveyana gabudarina** tana Yesu iveramagha irughu **kabepepa barene** bi tomogha imana raborabobona ikita nama iyamakamake.

² Na **Perisis** yadi kayowana da siyiawawuni na siyaruruwiiteteni bi siyakita da noko tomoyina iviyawiini wiiyawiitaveyana gabudarine.

³ Bi Yesu tomoyina iwoneni bo, “Piika, wawaya naghodiye kunamiiri.”

⁴ Bi kate nokodi wawaya ivitarakiyanedi iwona bo, “Meko sirana imiise wiiyawiitaveyana gabudarine: Miisena tana bera bo berona tana bera? Tani yawa bo tanaka-sunugha?” Bi getana iyyabo iyawonabodenina.

⁵ Na Yesu nuwanuwana ipughu bi ikita wiiveravera. Toudi tainadi sikuru na touna ivinuwapoya na tomogha imana raborabobona iwoneni, “Imam kuroroni inakanibu.” Na imana ikoghasi ikanibu na iyawa.

⁶ Wasina, Perisis yaininagha sikuyoveni bi sinagho kiiwawo Herod turaturana* biiyadi bi keda sivinogha da metagha Yesu siyiraboboni.

Yesu, koroto ghamana sikivini

⁷⁻⁸ Wasina bi, Yesu kana kiviivivina yawata siveramagha sawa kikirine, na Galilima koroto ghamana sikivini sinagho. Wawaya korotodi siwaiyana da **berakayowiiwiiyaka** iyaberabera, na wawaya Jiudiyama, Jerusalemma, Idumeyama, bi kwanatu mududi Jodan rarimina nawane bi Taya da Saidon kwanatudi riridigha tupadi sipiika.

⁹⁻¹⁰ Wawaya korotodi nada iviyawiidi, na gubagubagidi mududi siyibusura da yadi wiina Yesu siyakabitowoi. Na kana kiviivivina iwonedni da waga tana sinakabigubeni touna kiiravine, da gewawaya sinagwagwarina.

¹¹ Raghanine kanuma beroberodi wawaya siyibadedi bi sikita, na naghone sivituwapore oghogheyana bi sirakapara, “Tamna God natuna!”

¹² Bi Yesu sisiya bagibaginama iwonedni da gegha siyisisiya da touna iyyabo.

Yesu, apasol ivineyidi

Mat 10:14; Luk 6:12-16

¹³ Yesu koyae igae bi tomotomogha ikayovedina ikwatuvedi, sipiika touna biidi.

¹⁴ Bi tomotomogha yadi twelve ivineyidi da touna teya siyamakae bi siyapepewa na ikwatuvedi toudi **apasol**. Bi iwonedni bo, “Yagu wiina da yawata tana makae, bi raghani murine aniporami konakanibu da wawaya biidi wonagu koniwarareerebeni.”

¹⁵ Bi maragata iveredi da kanuma beroberodi wawaya gwabidima siyikanibuvodi.

¹⁶ Nokodi yadi twelve ivinegha na kadi waghawagha mma naboni:

Saimon (Yesu, iviwaghawaghayeni da Pita),†

¹⁷ Zebedi natunatuna Jemes da tiinaru Jon, Yesu iviwaghawaghayedi Boaneges (yana basuna warikeakeya natunatuna),

¹⁸ Andru,

Piripo,

Batoromiu,

Matiu,

Tomas,

Jemes, Arupiyas natuna,

Taidiyas,

Saimon touna Zelot wawaya‡

¹⁹ bi Jiudas Iskariyot (touna ivikedawaga da Yesu sinaburavi).

Wawaya siwona da Yesu yana maragata na Seitan gwabinama ipiika

Mat 12:22-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰ Yesu yana **apasol** yawata sinagho bare tane bi koroto ghamana bada siriyena mayeni, na gerubana da siyakam.

²¹ Yana rakaraka noko sisiyina siwaiyaneni na siwona bo, “Touna ineghanegha,” bi muriye na sipiika da siyarutayini.

* **3:6:** *Herodiyans* Herod turaturana toudi Jius damdi, bi Roume tamudu damdi yawata siyisisiya bi siyabagibagi, kiiwawo Herod (Herod Antipas) yana wiibadana rogune. Na Jius da Perisis siyanoghonoghoti bi siyigeruwana da toudi wawayidi, (Herodiyans) Herod turaturana na yadi kubura siyaverevereyana. **3:9-10:** Mrk 4:1 † **3:16:** *Pita* yana basuna *akima*. ‡ **3:18:** *Zelot* yana basuna, wawaya ribana mududi yadi kayowa na da Roume babada yawata siyiaviya.

²² God yana gwara Mosis iverenina kana wiiveveveyana damdi, mududi Jerusalemma siyowogha bi siwona bo, “Belsabub, touna na kanuma beroberodi kadi bada ghamana na Yesu yibadeni! Bi touna yana maragate na Yesu kanuma beroberodi yikanibuvedi.”

²³ Wasina bi, Yesu, gwara kana wiiveveveyana damdi ikwatuvedi bi miibama iwonedo bo, “Metagha bi **Seitan** inageghomiiri da Seitan inikanibuveni?

²⁴ Memeda kwanatu tana inarutoni damvedamve bi toudi siyogha virirana, na noko kwanatuna gegha inamiiri wiimaragatana.

²⁵ Bi rakaraka tana yayarayi da damvedamve, bi toudi siyogha virirana, na noko rakarakana gegha inamiiri wiimaragatana.

²⁶ Bi wasina, memeda Seitan yana dam inayarayi bi siniyogha na gesinamakena bi toudi sinaroukwa.

²⁷ Seitan kana miiba waragututuna tana mma: Getana iyabo rubana tomogha maragasina yana bareye inarughu da yana sawara inayapina, da dagudagunena noko tomoyina inaghira tawatawani, bi muriye na yana bareye inayapi.

²⁸ God wawaya bera berodi sabera bi kate siwaghawagha beroveni na tupadi inanoghotatavedi.

²⁹ Bi iyabo Kanuma Kabikabikuwayina iniwaghawagha beroveni, na God noko berona gegha inanoghotatavenina, bi yana berona inamakewaghata.”

³⁰ Yesu naboni iyisisiya na basuna Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate kanuma beroberodi yikanibuvedi, bi toudi Kanuma Kabikabikuwayina siyiwaghawagha beroveni siyawonawona bo, “Touna kanuma berona itowatawani.”

Yesu yana rakaraka waghata

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Yesu sinananaki da warewaresina siverakanibu, bi maghatate siyamiimiiri, na wawaya tana siviwara da touna iyawoneni.

³² Koroto ghamana sigwagwari siyamakamake, na nokodi wawayidi mududi siwoneni bo, “Sinamnaki da warewaresim maghatate sakayokayovem.”

³³ Bi iwonabodedi bo, “Sinagunaki iyabo, bi warewaresigu iyawogha?”

³⁴ Wasina, ikita wiipatedi da nokodi wawaya simakegwagwari na iwonedo bo, “Kowaiyana! Mmkodi na sinagunaki bi warewaresigu!

³⁵ Iyabo God yana wiina inabera na touna waresigu, nughuguru bi sinagunaki.”

4

Tanawa ruwamaruwa miibidi

¹ Yesu Galili sawane* wiiveveveyana idagu mayeni. Wawaya korotodi sinagho iyisisiyana na siyawaiwaiyana, sikoroto kirakii, na touna wagae igeru bi imakekira bi wawaya rarima ririne siyamiimiiri.

² Miiba sisiyidi ivisisiya, bera peyaridi iyivevevedi. Miiba sisiyidi iwonedo bo,

³ “Mmko kowaiyaneni, tomogha tana kana tarana kamone tanawa iroveni, bi pei ivirubusareni. ⁴ Pei mududi keda ririne siririgha, na manu sipiika sikam.

⁵ Pei mududi tanawa akakimine siririgha, meme dobodobo gegha ghamana, na nokodi pei sirugogo yaininagha,

⁶ bi ramramdi gesiyayowogha kirakii, na raghanina gabudara igae bi irarayidi, na gogodi siviwi.

⁷ Pei mududi dinamona iyiyodi kamodiye siririgha, bi sigogo sigae na pei sirogutawanidi na gesiyuwaghana.

⁸ Bi pei mududi tanawa misene siririgha, na sigogo yapora kiidi mududi sitaveyana na 30, mududi 60 bi mududi 100.”

⁹ Bi iwonedo bo, “Memeda ere tainamina, awaki awonemina kowaiyana.”

Yesu yana wiimiiba basuna awaki

Mat 13:10-17; Luk 8:9-10

¹⁰ Noko murine Yesu kana kivikivina yadi twelve da wawaya mududi miiba kiiravidiyi sivitarakiyana.

¹¹ Iwonabodedi bo, “Tami avineyimi na sisiya kowoyidi anawonemi da metagha God wawaya keda woune inibadedi, bi maghatara damdi geanawonena yaporidina, bi miibama anawonedi.

¹² Anabera da God yana **peroveta** naghove waghata igirumina inarumaghatara. ‘Patana sinakitakitawivera

* **4:1:** Galili sawana na kana kita ware boga tarakibubuna. Wawaya wagagha debane siwagawaga bi kate ighana saburaburawa, bi gegha da noko rarima wota gegha yegii.

bi gerubana sinakitana,
bi sinawaiwaiyana
bi gesinakovina,
kate bi sinamake karona,
na yadi beronama ananoghotatavedi.' ”

Tanawa ruwamaruwa miibina yana basuna

Mat 13:18-23; Luk 8:11-15

¹³ Yesu ivitarakiyanedi bo, “Tami mmko miibina yana basuna kwakovi? Metagha, bi, tami miiba mududi gekoyakakowana?

¹⁴ Upi tomoyina pei yirubusarenina, bi wawayina touna God warana wawayi biidi yarereirei.

¹⁵ Wawayi mududi na naboni ware pei keda ririne siririghana - sisiya sawaiyana, bi **Seitan** yapiika na sisiyina yakabitaveni.

¹⁶ Wawayi mududi na ware tanawa akakimina naboni - sisiyina nuwamiiseye sawaiyana-neni

¹⁷ bi ramramdi gegha, na gesiyamakamake wiigurina. Sisiya kiiravine na, nuwabero bo wiikayotaketowana sapiikana raghani tana sabeku.

¹⁸ Wawayi mududi na ware tanawa meme dinamona iyiyodi sagogona naboni. Mmkodi wawayidi sisiya sawaiyana,

¹⁹ bi yawa nuwapoyina, moura nuwayuyunina mekodi siyabedina, bi kate bera mududi sarughu kuridina sisiya sarogurogu tawanidi na, gegha siyuwuwaghana.

²⁰ Tanawa miisena na naboni ware wawayi sisiya sawaiyana, sakabisisireni na suwagha, mududi 30 mududi 60, bi mududi 100.”

²¹ Yesu iwonededi bo, “Da name meyani wawayi kibe yakabi yapiika dabira kamone bo kenakena kemana rogune yatore? Gegha, kibe na kadi miimiiri debane yatore,

²² noko kiiravine yawa kowoyidi tupadi naboni, na anakabiwiimaghataridi debae, bi bera kasikawitanidi naboni, na anatetetavedi.

²³ Memeda ere tainamina kowaiyana.”

²⁴ Bi toudi iwonededi bo, “Koviraborabobo bi konuwiggiura, kowaiyana wiimasi na tami konakowa kirakii.

²⁵ Yagu sisiya basuna konakovina aniwitemi da konakowa yapora. Bi iyyawogha gesiyakakovina, akowa gisina gwabidiyena siniwapeni.”

God yana wiibada yagogogo

²⁶ Yesu iwona bo, “Mmko waragututuna, na metagha God yana wawayi inibadedi na yadagudaguni. Tomogha kana tarane pei iwavi.

²⁷ Nubabasuve yakenakena bi gabudare na yabagibagi, na nonowa pei sagogogo, bi tomoyina geiyakakovi da metagha sagogogo.

²⁸ Tanawa touna kawagha yaberana kiidi sagogo, dagudagune, na sakarapumka da gisidi, bi kiidi saragata, na suwagha sakasiyuyu.

²⁹ Uwadi sitora siyamenameni, na tomogha kabipura idaguni.”

³⁰ Yesu iwona bo, “Awaki miibidima anawonemi, da metagha God wawayi inibadedi na yadagudaguni?

³¹ Noko naboni ware aveya basuna. Bi basuna na igisi kirakii gebasu mududi naboni bi wawayi sawavi,

³² bi yagogo, yaragata kirakii gekiiuwa mududi naboni, bi ragharaghana saragata kirakiina rubana da manu kadi kema rogune sinayoghana.”

³³ Yesu miiba waragututudi peyaridi mma naboni wawayi iwonededi, awaki siwaiyana na rubadiye, bi gesiyawaiyana kamoghana.

³⁴ Touna miiba waragututudi kawagha ivisisiya, bi raghanina kana kiviivina yawata na, bera tupana yawonena yaporidi.

Yesu, yanunu maragasina ikabiwiidoui

³⁵ Noko gabadarina, ravidie, Yesu kana kiviivina iwonededi bo, “Tana towawona sawa nawane.”

³⁶ Touna patana wagae, bi sigeru da touna yawata sikabisitowawona. Sitouyana koroto ghamana sikuyovedi, bi waga mududina yawata sinagho.

³⁷ Yanunu ghamana iyatapitapi bi yabarata waga iyarurouvi, na rarima wagae iyarughurughu.

³⁸ Name waga murine na Yesu ivikasepa iyakenakena. Kana kiviivina sikasiwi-imataki siwona bo, “Abawiiyeveveyana, touda pinimina bi tana rabobo. Tam noko kwanoghonoghosi bo?”

³⁹ Igeghomiiri bi yanunu iwoneni bo, “Kiraborabobo!” Bi yabarata iwonedo bo, “Kovinighorowa.” Yanunu ikabitoura na yabarata sivinighorowa. ⁴⁰ Bi iwonedo bo, “Awaki kiiravine konaghara? Bo gegha koyitumaghaneguna?”

⁴¹ Toudi sinaghara kirakii na siwona bo, “Agii mmko awaki tomoyina? Gemeyani wawaya naboni tayakitakitana, iiyabo mmkodi **berakayowiwiyyaka** iyaberaberana. Bi maragata gwabine na yanunu da yabarata yawonedo na siraborabobo, bi sikabisisireni!”

5

Yesu, kanuma beroberodi ivikanibuvedi

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Yesu kana kivikivina teya sipiika Galili sawana nawane, Gerasa damdi yadi kubure.

² Bi wagama itarakapoka wota na, tomogha epamana bonayina kamodima ikanibau, meme wawaya raborabobodi siyadogudogudina. Mmko tomoyina kanuma berona iyyadeni,

³⁻⁴ getana iiyabo rubana da iyakabiwiipikana raghani ipeyari kayena da imana seinma saghira, bi nonowa seinma sanigori, na nigora yayaragha, na gerubana iiyabo iyanigoratawanina.

⁵ Raghani da nubabasu koya boridigha iyapeepewa wapawapa, iyakabikabida bi akimama iyarigharigha mayeni, bi epamana bonayidi kamodiye iyamakamake.

⁶ Touna Yesu vimenaki ikita na iverainagho naghone ivituwapore oghogheyana,

⁷⁻⁸ bi Yesu tomoyina iwoneni bo, “Kanuma beroberomi kokanibutaveni!”

Bi tomoyina ikabida gwaru, “Yesu, God kiidamo kirakiina natuna! Awaki biidi tagu kwawiiwiinegu? God waghawaghane, ipepeyana tam biidi, gearo kunavereguna.”

⁹ Yesu ivitarakiyaneni bo, “Kam waghawagha iiyabo?”

Iwonabodeni bo, “Toumii kapeyara kirakii, na kagu waghawagha na ‘Yawo.’ ”

¹⁰ Touna patana iyyepeyana tupetupeyana da Yesu kanuma beroberodi noko kuburi-nama geiyporatavedi.

¹¹ Bi nama riridiyena waghita yawodi, koya borine siyakamkam,

¹² na kanuma beroberodi Yesu sivibabiini bo, “Waghita biiyadi kuviporami, kanarughu.”

¹³ Iviwaghasinedi na kanuma beroberodi tomogha sivikanibutaveni bi waghita kamodiye sirughu. Yawo tupana yadi 2,000 tarapakove sivera siyowogha sawa kamone da siniudona.

¹⁴ Waghita kadi bodaboda tomtomoyidi sivera sinagho, da kwanatu ghamana damdi siwonedo, bi kate meygagii tupadi riridiye. Wawaya sinagho awaki itubughana siyakita,

¹⁵ bi sipiika Yesu biidina noko tomoyina naghove kanuma beroberodi yawona ikabina sikita. Nama iyamakamake ere tarasowona, bi iyanuwanuwagiura wiimasi, na toudi sinaghara.

¹⁶ Wawaya iyyawogha sikitana turadi siwonedo da awaki itubugha kanuma beroberodi tomogha siyibadenina da kate waghita biiyadi.

¹⁷ Noko kiiravine Yesu sivibabiini da yadi kubura iyakuyoveni.

¹⁸ Raghanina Yesu wagae iyagerugeru na tomoyina kanuma beroberodi gwabine siyamakamake na, Yesu ivibabiini da yawata siyanagho.

¹⁹ Bi Yesu geiyiwaghasineni, bi iwoneni bo, “Kuveramagha yam rakaraka waghata biiyadi, bi kuwonedo da Bada bera ghamanakina tam kiiravimve ibera, bi metagha touna ivinuwayuyunimna.”

²⁰ Noko kiiravine tomoyina iveramagha kwanatu yadi 10 kamodigha, iymagham-aghataru awaki Yesu touna biidi ibera, bi tupadi iyyawogha siwaiyana na sinuwagiura kirakii.

Mmko waragututuna kubura tane itubugha meme wawaya na toudi gegha Jius. Touna takovi basuna waghita peyaridi name. Naghove God yana sira Mosis iverenina, iwona da waghita toudi gegha ribiribi miisedina, na Jius gegha waghita siyakabitowogha bo iyuvina siyakanina.

Mmko yawonawona wiikavida, da awaki biidi Yesu tomogha iwoneni da yana rakaraka iyawonedo awaki God touna biidi ibera. Raghanina Yesu Jius kamodiye na wawaya iwonedo da turaturadi gegha siyawonedo da touna iviyawiidi.

Yesu, Jairas natuna wasike da wasike gubagubagina iviyawiidi

Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ Yesu wagagha sawa itowawoneni bi ipiika nawane, bi patana kikire na wawaya korotodi sigwagwari.

²² Tomogha tana ipiika touna biidi, kana waghawagha Jairas, bi touna **kabepepa barena** kanakoyakoyagha. Jairas, Yesu ikitana kayene ivituwapore oghogheyana.

²³ Bi kate ivibabiini iwona bo, “Natugu wasike gisina yaraborabobo, piika da imam debane kunatore da inayawa bi inamakae.”

²⁴ Na Yesu yawata sinagho. Bi wawaya korotodi sikivini, na toudi ririnagha sigwagwari.

²⁵ Wasike magurina tana nama, kubuwiipum ikabi da bodu 12 sikovi.

²⁶ Yana mane tupana dokta biiyadi ivitaveni, bi gerubana da siyiwiiteni, patana geiyidami bi gubagina iragata kamokamogha.

²⁷⁻²⁸ Yesu sisiyina iwaiyaneni na inoghotamayeni, “Memeda kana kwama anakabitowoghawosi na anayawa.” Na koroto basudigha iveravivira murine bi kana kwama ikabitowoyi.

²⁹ Iyakabitowoyi na yaininagha kubuwiipum ikanakana, bi sinina kamone ividami da gubaga ikovi.

³⁰ Yesu damina ikabi da maragata ikanibutaveni na koroto basudiye imiiri wamira bi iwona bo, “Iiyabo kukwama ikabitowoyi?”

³¹ Kana kivikivina siwoneni bo, “Kukita, wawaya tupadi sigwagwarim, bi metagha na kuwona da, ‘Iiyabo ikabitowoyigu?’ ”

³² Bi ikitawiininogha, da yana wiina iiyabo ikabitowoyina iyakita.

³³ Wasike iyakovi da awaki touna biidi itubugha na inaghara bi ikiro, na ipiika Yesu naghone ivituwapore oghogheyana bi bera tupana ivisuwoneni.

³⁴ Yesu wasikena iwoneneni bo, “Natugu, kuvitumaghanegu na kuyawa, kam gubaga ikovi, nuwamiiseye kunagho.”

³⁵ Yesu patana iyiisisiya, bi wawaya mududi yona sipiikeni Jairas yana barema bi siwoneni bo, “Natum ikuyovem. Abawiiyeveyana gekunitaina irirenina.”

³⁶ Yesu taina damonama noko sisiyina iwaiyana na Jairas iwoneneni bo, “Gekunanaghara, kitumaghanena wosigu.”

³⁷ Yesu, wawaya mududi geiyiwaghasinedi da yawata siyanagho bi Pita, Jemes da waresina Jon ikabidi da toudi kawagha sinagho.

³⁸ Jairas yana bareye sikanibu, na Yesu wawaya korotodi ikitadi, sigiirara siyaduudu bi kate siyasiyasiyapa,

³⁹ irughu bareye bi iwonedeni bo, “Awaki biidi kwiinuwapoya bi koduudu? Simira gegha iyarabobona - touna yakenakena wota.”

⁴⁰ Bi wawaya simaniveni, bi Yesu simira sinananaki, tamananaki da kana kivikivina yadi aroba ikabidi, bi wawaya muduna iviporadi sikanibu, bi toudi sirughu bare kamove, meme simira iyakenakena.

⁴¹ Yesu wasike gisigisi imana ikabi bi iwoneneni bo, “*Talita, kum!*” yana basuna, “Wasike gisigisi, awonem da geghomiiri!”

⁴² Rotomanina igeghomiiri bi iyapeepewa, (bi touna kana bodu 12). Toudi sinokeni bi sisisokoveni.

⁴³ Yesu iwonawiiyoyowanedi da awaki sikitana gegha wawaya siyimaghamaghataredi bi iwona bo, “Simira kam kovereni inakam.”

6

Nasaret damdi, Yesu sivilinighiighiyyeni

¹ Yesu kana kivikivina teya noko meyiagiina sikuyoveni bi siveramagha yana ragata kwanatune.

² **Wiiyawiiitaveyana gabudarine** na wiiyeveyana **kabepepa barena** kamone idaguni. Wawaya korotodi nama; bi siwaiyanenina tupadi sisisokoveni. Sivitarakiyana vivirana, “Meme noghota tupadi iyouna?” bi “Metagha da iyakowa kirakii da **berakayowiiwiiyaka** yabera?”

³ Na siwonena mayedi bo, “Touna abayoghayoghana kawagha, bo Meri natuna bi Jemes, Joseph, Judas bi Saimon waresidi iyarokona. Bi nughunughuna yoghoyogho mma samakamake, bo?” Na toudi sivilinighiighiyyeni.

⁴ Yesu iwonedeni bo, “Kubura mududi wawayidi, **peroveta** sakabikuwayedi, bi yadi meygii waghata wawayidi, bi turaturadi da kadi dam gesiyakabikikuwayedina.”

⁵⁻⁶ Wawaya gesiyigeruveni, na ikabinokeni. Nama, gegha berakayowiiwiiyaka iyaberrana, bi wawaya gubagubagidi viyagha imana debadiye itoura bi iviyawidi.

Bi touna meyiagiigha iyapeepewa bi wawaya iyieveyedi.

Yesu kana kivikivina yadi 12 iviporadi

⁷ Yesu kana kivikivina yadi 12 ikwatu wiitaghomidi bi meygii bogaebogae iviporadi sikanibu yadi batabatiighate. Touna maragata iveredi da kanuma beroberodi sinibadedi,

⁸ bi iwonawiiyoyowanedi bo, “Geawaki tana wagawaga kiiravine konakabi da dighona kawagha - kam gegha, ghagu gegha bi mane kutu kamonena.

⁹ Kaye turababara kokoteyana, bi gegha kwama tana konakawari.”

¹⁰ Kate iwonededi bo, “Meko meyagiine konanagho bi sinikiikiivemi na, noko barene kawagha komake, patana da noko meyagiina konakuyoveni.

¹¹ Konapiika meyagii tane meme wawaya gegha sinikiikiivemi bi sinawaiyanemi na kokuyoveni bi kayemi popokudi kokasiwiiririgha. Noko wiikatagha toudi biiyadi!”*

¹² Na sikanibu bi wawaya biiyadi siyadimadima, Yami bera beroberodi komiiri kubutedi bi komiiri karoni God biidi.

¹³ Toudi kanuma beroberodi sirukwavina sikanibu bi oliv miina naboni ware tamanuwa otonama wawaya gubagubagidi sivituborodi na siyawa.

Jon Babataito yana rabobo

¹⁴⁻¹⁶ Wawaya memegha na Yesu siyisisiyeni, da tupadi kana waghawagha sakovi. Wawaya mududi siyawonawona bo, “Nokodi **berakayowiiwiyaka** inabera na basuna touna Jon **Babataito**, bi touna wawaya raborabobodi kamodima iveramagha.”

Mududi siyawonawona bo, “Noko Elaija - touna iveramagha.”

Bi mududi siyawonawona bo, “Noko **peroveta** tana, ware peroperoveta naghove waghata simakena naboni.”

Kiiwawo Herod† mmkodi sisiya iwaiyana na iyawonawona bo, “Jon Babataito kanighona awonana sikasiyaraghi, bi iyawamagha.”

¹⁷⁻²⁰ Waragututu na mma naboni. Muriye da Yesu yana bagibagi wiiyeveveyana iyadaguni, na Herod waresina Piripo wavinena ivituario, bi irawaiyi. Bi wasikena kana waghawagha na Herodiyas. Noko murine Jon, Herod iyawonewoneni bo, “Waresim wavinena gegha kunakabina,” na Herod yana wiiyogha tomotomoyidi iviporadi da Jon siburavi bi saghri da biwa gawarine sitorerughuveni. Herod iyawonawona na Jon iyapiipiika iyisisiya touna biidi, bi Herod iyinoghta bata, bi nuwamiiseye Jon iyawaiwaiyaneni. Herodiyas na Jon inuwapughuveni bi yana wiina da iyakasunui, bi Herod iyakovi da Jon na wawaya miisena bi God biidi iveremayeni, na inaghara, bi ikoyaghayapori. Noko kiiravine, wasikena gerubana da Jon iyrabobona.

²¹ Bi Herodiyas yana nuwapughu kedana ibanani na raghanina Herod yana tubugha gabadarina kiiravine siyakamkamna. Na kepo tana ibera tamudu babada gham-aghama, wiiyogha babadidi bi Galili kana wiinaghowana wawayidi kiiravidiye.

²² Herodiyas natuna wasike† irughu bi iriku na Herod kana kiiwaga teya ivinuwamiimi-iseyedi. Kiiwawo, wasike wabuwabuna iwoneni bo, “Awaki yam wiina kunakabi? Awaki sawarina kunakayoveni na anaverem.”

²³ Bi Herod ivisuwona mma naboni iwoneni bo, “God naghone iisuwonem da awaki sawarina kiiravine kunibaba na anaverem, bo memeda yagu wiibadana muduna!”

²⁴ Na wasike wabuwabuna ikanibu bi sinananaki ivitarakiyaneni, “Awaki kiiravine anibaba?”

Sinananaki iwonabodeni bo, “Jon Babataito gayamina.”

²⁵ Wasike wabuwabuna rotomanina idaru ivera magha kiiwawo biidi da ivibabiini iwona bo, “Yagu kayowana Jon Babataito gayamina, dabira debane kunatore bi katota kunaveregu.”

²⁶ Kiiwawo ivinuwapoya, bi gegha da nada kana kiiwaga naghodiye ivisuwona, na gerubana wasike wabuwabuna yana wiibaba iyigeyeni,

²⁷ na Herod yanawiiyogha tomoyina ivipora, iwoneni da Jon kanighona inakasiyaraghi bi gayamina inapiikeni. Tomoyina ikuyovedi inagho biwa gawarine, Jon kanighona ikasiyaraghi bi gayamina,

²⁸ dabira debane itore bi ikawari ipiika wasike wabuwabuna ivereni, bi touna sinananaki ivereni.

²⁹ Raghane Jon kana kivikivina mmko siwaiyaneni, na toudi sipiika da tubuyina sikawari sinagho epamana bonayina kamone sitore.

Yesu, wawaya 5,000 ivikanidi

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jhn 6:1-14

6:11: Acts 13:51 * 6:11: Jius abapepewa damdi kubura wiibate simakeyana bi raghanine saveramagha sapiika wiibarabarate, na name kayedi popokuna sakasiwiiririyi, bi miisedima Israelna sitowawona. Yesu kana kivikivina mmko berana sinaberana, noko kwanatuna wawayidi sinanoghosi, “Toudi sawonawona, touda dadabuda naboni ware gegha Jius wawayidi.” 6:14-16: Mrk 8:28 † 6:14-16: **Kiiwawo Herod**: Herod Antipas, Galili kanabada. ‡ 6:22: Mmko bukana mududi katamanidiye mmko sisiyina yamakamake, “Natuna wasike Herodiyas.”

³⁰ Yesu kana kivikivina yadi 12 siveramagha bi siviwaragututuveni, da metagha bagibagi sibera da wawaya siyiyevedina.

³¹ Bi noko raghanine wawaya korotodi siyapiipiika kuridi bi siyaveraveramagha, na Yesu kana kivikivina teya getaraboga da siyakamna. Na Yesu iwonedni bo, “Tamiduma kopiika, mmko korotona tana kuyovedi, bi tananagho gawara nighorovine, meme wawaya gegha na koniyawiitaveyana gisina.”

³² Na toudiduma wagagha sawa sitowawoneni da gawara nighorovine meme wawaya gegha.

³³ Bi siyanonona wawaya korotodi sikitadi bi sakovidi, na meygii nunudigha wawaya kikiragha sivera sivinagho da meko gawarine Yesu kana kivikivina teya siyanonona, toudi sikanibuyaininagha.

³⁴ Raghanina Yesu wagama itarakapoka wota kikire, na koroto ghamana ikita na ivinuwapoyedi, basuna toudi ware naboni sip gegha ere kadi bodaboda, na God warana miisena wiyevevedi idaguni.

³⁵ Ravidi gabudare na kana kivikivina sipiika touna biidi bi siwona bo, “Gegha tana mmko gawarine iyyabo iyamakamakena, bi gabudara nada yayoyo.

³⁶ Wawaya kuviporatedi sinanagho, guburagha da meygii gisigisidigha, kadi kam sinagimona da sinakam.”

³⁷ Bi Yesu kana kivikivina iwonabodedi bo, “Tamimani kam koveredi sinakam.”

Bi siwona bo, “Yam kayowana da toudi kananagho bi 200 dinari rubane kanitaveni, da bred kanagimona bi mmko korotona kanikanidi?”§

³⁸ Yesu ivitarakiiyanedi bo, “Bred yadi viya gwabimiye? Konagho da konakita.”

Sinagho sikita ikovi bi Yesu siwoneni bo, “Toudi gwabimiye bred imiikovi bi ighana bata.”

³⁹ Bi Yesu noko korotona iwonedni bo, “Kokabiwiitaghomi bi idu debane komakekira.”

⁴⁰ Na sikabiwiitaghomi bi simakekira, riba mududi wawaya 50 bi riba mududi wawaya 100.

⁴¹ Bi Yesu, bred imiikovi da ighana yadi bata ikabidi, bi ikayogagawa abame da kiiravidiye, God biidi ivikiikiwa bi bred ikiyagimagima. Kate kana kivikivina nokodi bred da ighana iveredi da wawaya sirereyedi.

⁴² Tupadi sikam da inunuridi,

⁴³ bi kana kivikivina nokodi bred da ighana kawatupodi siripu yadi 12 sivibonuvidi.

⁴⁴ Wawaya 5,000 noko kamna sikani.

Yesu, rarima debane ipepewa

Mat 14:22-33; Jhn 6:15-21

⁴⁵ Yaininagha Yesu kana kivikivina iwonedni da wagae siyageru, bi sininagho sinatowawona sawa nawane, kubura Betsaidama bi touna koroto muriye iyporadi.

⁴⁶ Ivikukuvendi ikovina, muriye igae koyae da iyarupari.

⁴⁷ Nubabasuve, na kana kivikivina yadi wagae bi sawa basukiine, bi Yesu tana duma kayetanave.

⁴⁸ Bi kana kivikivina ikitadi, yanunu siyawoewoe bodebodeni bi yabarata siyibageni. Na nubabasu kamone nada raghani boriboriye touna inagho kuridi, sawa debane iyapeepewa bi ibera da ware iyaveratupiiredi.

⁴⁹ Bi raghanine sikita sawa debane iyapeepewana, sinoghosi da touna momosika bi sirakabikwarakwara.

⁵⁰ Raghanine sikita na tupadi sinaghara kirakii. Bi yaininagha Yesu ivisisiya iwonedni bo, “Yami noghota inimaragata, mmko tagu. Gekonanagharana!”

⁵¹⁻⁵² Bi touna wagae toudi teya sigeru na yanunu iviraborabobo. Bi kana kivikivina sikita da metagha wawaya 5,000 ivikanidi, bi patana noko yana berana yana basuna gegha siyakowayaporina. Toudi nuwanuwadi sikotakii bi gayamidi siviakima.

Yesu, Genasaratne wawaya gubagubagidi iviyawiidi

Mat 14:34-36

⁵³ Toudi sawa sitowawoneni bi sipiika Genasaratma, na waga nama saghiratawani.

⁵⁴ Raghanine waga sikuyoveni, na wawaya yaininagha Yesu sikita na nada sakovi.

⁵⁵ Kubura tupana siverabuni; bi toudi siwaiyana da touna meme, na wawaya gubagubagidi ritoma sipiikedi.

⁵⁶ Yesu meghamegha inagho, meygii gisidi bi ghamadi da wawa baredigha, na wawaya turaturadi gubagubagidi siyakawakawara siyanono nokodi gawaridiye, da

§ 6:37: Grik 200 denari. Denarius na gabudara tanagha miisanina mayimayiyina.

debadebae siyatoretdredi bi Yesu biidi siyibaba, “Kuviwaghasinemii da kam kwama damona kawagha kanakabitowoyi.”

Bi wawaya iyyawogha sikabitowoyi, na toudi yana maragate siyawa.

7

God yana gwara yada kiki siradi igetawanidi

¹⁻⁴ **Perisis** da Jius wawaya mududi na yadi kiki siradi nosinosidinakim gwabidima siyouna na sakivikivina. Yadi redu, rarima kibubudi da nau sakimokimokogha yapora da nokodi sawaridi na God matane, na toudi wasina. Raghanina maketima saveramagha na yadi gwara nununena imadi samagha, bi kate sakam. Nonowa na yadi kiki siradi nosinosidinakim siveredina sakivina da naghove imadi samagha, bi muriye da sakam. Raghani tana God yana gwara kana wiyeveveyana mududi Jerusalem sippiika bi kate Perisis mududi yawata, tupadi Yesu biidi sippiika da sigwagwari bi siyawaiyaneni. Toudi sikita da kana kiviikivina, genaghove imadi siyamagha bi kadi kam siyakamkamna.

⁵ Na touna siwoneni bo, “Kam kiviikivina sakamkam bi God matane na toudi imadi dadabudi. Awaki biidi na nosidam yadi kiki siradi gesiyakivikivinana?”

⁶ Bi iwona bodedi bo, “Tami na wiwiiyabiimi, kokabiguba da tami miisemi! Naghove waghata **peroveta** Aisaiya, wiisuwona igiruma tami kiiravimiye. Naboni igiruma, God yawonawona bo, ‘Mmkodi damdi kawadima sakabikuwayegu bi nuwanuwadi kamonena tagu samiirikubutegu.

⁷ Toudi yadi kiki siradi waghata siyeveveyana, bi sawona da mmko God yana gwara, na yadi kabepepa gegha ere daminana.’ ”

⁸ Bi Yesu iwona magha bo, “Tami God yana gwara kokabitaveni bi yami wiyeveveyana kokivikivini.”

⁹ Bi kate iwoned bo, “Memeda konoghosi da koberabera yapor, bi raghanine God komiirikubutene bi yami kiki siradi nosidam gwabidima koyouna, na kokivikivina yapora.

¹⁰ God yana gwara kamone Mosis naboni igirumi, ‘Tam tamamnaki da sinamnaki kunakabikuwayedi,’ bi ‘Iiyabo tamananaki bo sinananaki inisisiya beroveni, na noko tomoyina konakasunuyi.’

¹¹ Bi tami naboni kwiyeveveyana - memeda iyyabo mane bo sawara tamananaki bo sinananaki inavereni da iniwiitene, na inawonedi bo, ‘Sawara gwabiguve na ayaveremi da ayiwiitene bi atoura irirana da God anavereni, na tagu gegha tami anaveremina.’

¹² Memeda naboni inisisiyana, tami konawona da yana sisiyana wasina, bi konigesiyeni da sinananaki da tamananaki gegha iniwiitedina.

¹³ Bi naboni kunaberana, tami nosidam yadi wiyeveveyana kawagha kokivikivina bi God yana gwara kobera da yigwara wapawapa, bi gegha ere yana maragatana. Bi tami God yana gwara, keda bogaebogaema bada kogiigiini.”

Awaki beradi wawaya saberana, toudi God matane na dadabudi

Mat 15:10-20

¹⁴ Yesu wawaya ikwatuvena mayedi sippiika bi iwoned bo, “Tami tupami, yagu sisiya kowaiyana wiimasi bi basuna konakovi.

¹⁵⁻¹⁶ Gegha wawaya kam tana yakani bi kawane yarughuna inaberada God matane na touna dadabuna. Bi awaki nuwanuwana kamone da kawanama yakanibuna, noko yaberana touna God matanena touna dadabuna.”*

¹⁷ Wasina Yesu wawaya ikuyovedi bi irughu bareye na kana kiviikivina sivitarakiyane ni bo, “Mmko miibina katota kuwonene na yana basuna awaki?”

¹⁸⁻¹⁹ Iwona bo, “Tami bada yagu sisiya awaki basuna gegha koyakovina? Gekoyakovida raghanina wawaya inakam, na noko kamna gegha nuwanuwane iyarughurughuna, bi kamokamone yarughu da tubuyinagha yakanibu, noko kiiravinena touna wawayina God matane na gegha dadabuna.” Raghanina Yesu naboni iwona, yiyeveveyana da kam tupadina miisedi God matane, bi gegha kam tana inaberada touda dadabuda.

²⁰ Bi kate bada iwona bo, “Awaki beradi bo nuwagiuridi wawaya nuwanuwana kamonama yakanibu, na toudi sabera na God matane na touna dadabuna.

²¹ Mmkodi beradi na wawaya yana nuwagiura nuwanuwana kamonama sakanibu - noghota beroderodi, wiimururana, kabiyouna, kasunugha, madawara,

²² kitakirorwana, bera berodi, wiyyaba, noghota mayeyana, nuwapughu, gigitu, kabigegeeyana, bi beraneghanegha.

²³ Mmkodi beradi tupadi na wawaya nuwanuwana kamonama sakanibu, na God matane na touna tamumu.”

Wasike yana wiigeruwana

Mat 15:21-28

²⁴ Wasina Yesu noko meyagiina ikuyoveni, bi inagho meyagii tane Taya kwanatuna ririne bi irughu bare kamove. Geiyakayoveni da wawaya siyakovi da touna nama bi gegha, gerubana da iyakowoghana.

²⁵⁻²⁶ Wasike tana iwaiyana da Yesu nama na ipiika touna biidi. Mmko wasikena touna gegha Jius, bi kubura wiibata wasike. Touna Ponisiyane itubugha Siriya kubura kamone. Bi natuna wasike gisina, kanuma berona iyibadenina kiiravine ipiika Yesu biidi, bi naghone ivituwapore oghogheyana, bi ivibabiini da kanuma berona iyanibuvuni natuna kamone.

²⁷ Yesu iyakovi da noko wasikena touna gegha Jius na miibama iwoneni bo, “Gegha iyamiise da ededa kadi kam tanakabi bi tanitaveni daghasi biidi, da naghove na ededa sinakam da inanunuridi.”†

²⁸ Bi wasike iwona bo, “Bada, awaki kuwoneni na wiisuwona, ededa sakam, bi kam yoghoyoghodi saririgha kiinabonabo rogune na daghasi bada sakam, na noko wasina da kuniwiitegu.”

²⁹ Na Yesu iwoneni bo, “Tam ere wiigeruwanim kuwonabodegu kiiravine na kanuma berona natum kamonama avikanibuvuni. Kuveramagha yam bareye.”

³⁰ Wasina wasikena iveramagha yana bareye, na ikita da natuna yana kepane iyaakenakena. Bi kanuma berona nada wasike gisigisi ikanibutaveni.

Yesu, tomogha taina potapotana bi kawaneghaneghana iviyawiini

³¹ Yesu, Taya kwanatuna ikuyoveni bi Saidon kuburina basunagha igae inagho. Gegha Galili kubure iyarughuna, bi gegha, kwanatu yadi ten kuburidigha iverarughuwonedi da inagho Galili sawane.

³² Bi name tomogha taina potapotana touna gerubana da iyisisiya wiimasi, na wawaya sirutayini sipiiken Yesu biidi, bi sivibabiini da imana debane iyatore da iyawa.

³³ Yesu tomoyina ivinaghokedari, da wawaya sikuyovedi bi yadi bata kawagha sinogho-taveyana, bi imakwarukwaruna tomoyina tainana bonayidiye itoura bi imana ikanu da tomoyina pepana itupatowoyi.

³⁴ Tomoyina ivinuwapoyena kirakiiyeni, na abame ikayogagawa, bi iviyawiiguri iwona bo, “Efata!” Noko sisiyina yana basuna “Kotamobubu!”

³⁵ Yaininagha tomogha tainana sitamobubu, bi pepana ivikuwamira da iyisisiya wiimasi.

³⁶ Na Yesu wawaya ivigesiyedi da geturaturadi siyawonedi da awaki itubugha. Na iwonawiiyoyowanedi, bi toudi gegha yana sisiya siyawaiyana bi sinagho wawaya korotodi sivimaghamaghataredi da metagha Yesu tomogha taina potapotana bi kawaneghaneghana iviyawiini.

³⁷ Raghanina wawaya noko sisiyina siwaiyaneni, na sinokeni bi siwona bo, “Touna bera tupana yaberabera yapori. Wawaya taina potapotadi da kawaneghaneghadi yiyawiidi na sawaiyana bi bada sisiyia.”

8

Yesu wawaya 4,000 ivikanidi

Mat 15:32-39

¹ Noko raghanine, wawaya korotodi siriyenamayeni. Bi mmko korotona kadi tamiina sikawara na gwabidiye sikovi, na Yesu kana kiviikivina ikwatuwiitaghomidi sipiika, bi iwoned bo,

² “Mmko korotona yawata tamake da gabudara aroba sikovi, bi kadi kam sikovi, na tagu iikanighughuedi.

³ Memeda ere vitonanidi aniporadi sinanagho yadi bareye, na kedae vitonana sinarabobo sinamameyedi. Basuna mududi na rabarabama sipiika.”

⁴ Kana kiviikivina siwonabodeni bo, “Getana iiyabo mma iyamakamakena, da meme bred tana youna bi mmkodi wawaya tani kanidi?”

⁵ Bi Yesu ivitarakiiyanedi bo, “Bred yadi viya gwabimiye?”

Toudi siwona bo, “Bred yadi seven.”

† 7:27: Ededa mmko miibina kamonena Jius damdi yisisiyedi, sanoghosida toudi miisedi gegha wawaya wiibata naboni na wawaya wiibata taraghaniye sakwatuvodi da daghasi.

⁶ Wasina bi noko korotona iwoned i da tanave simakeyowogha. Bi bred yadi 7 ikabidi da God biidi ivikiikiwa, bi bred ikiyagima, da kana kiviKivina iveredi da koroto siyarereyedi, bi sireregha da wawaya sikabipatadi.

⁷ Toudi ighana gisigisidi viya bada gwabidiye, na ighana kiiravidiye na God biidi ivikiikiwa bi kana kiviKivina iwoned i da wawaya siyarereyedi.

⁸ Wasina bi wawaya tupadi sikam, da inunuridi. Bi kam kawatupodi peyaridi siyamakamake; na kana kiviKivina kam kawatupodi siripu yadi 7 sivibonuvidi.

⁹ Namana wawaya meboda 4,000. Bi muriye na Yesu wawayidi iviporadi sinagho yadi bareye.

Peris mududi God gwabinama matakira kiiravine Yesu sivibabiini

Mat 15:39–16:4

¹⁰ Yaininagha Yesu kana kiviKivina teya wagae sigeru bi sinagho Dalmanuta kubure.

¹¹ Bi **Peris** mududi sipiika da Yesu teya wiikawakereyana sidaguni. Toudi sikayoveni da siyakayetayini, na kiiravine sivibabiini da God gwabinama matakira tana iyabera, noko iyivevedi da touna God gwabinama ipiika.

¹² Touna nuwanuwana kamone iviyawiguri iwona bo, “Tami mmko kimsina woumi awaki biidi God gwabinama matakira kiiravine kwiibaba? Iisuwonemi, tami matakira kate gegha anabera da konakitana.”

Peris da Herod yadi wiiveveyana berobero

¹³ Wasina bi Yesu, **Peris** ikuyovedi bi kana kiviKivina teya wagae sigeru bi sitowawona Galili sawana nawane.

¹⁴ Bi kiviKivina gesiyanoghosi da bred siyakawara bi gwabidiye na tanagha nama wagae.

¹⁵ Wasina Yesu iwona wiyoowana iwona bo, “Kokita yapori da Peris da Herod yadi yist getami kamomiye sinamakena.”*

¹⁶ KiviKivina, Yesu noko yana sisiyina sikaboveni bi toudimani siwona bo, “Memeda touda bred gegha tayakawara, noko kiiravine yist ivisisiyeni.”

¹⁷ Iyakovi da awaki siyanoghonoghosi na iwoned i bo, “Awaki kiiravine kwiinuwapoya da bred gwabimiye gegha? Bo patana gegha koyakakoviguna? Tami nuwanuwami sikotakii!

¹⁸ Tami ere matami bi gekoyakitakita yaporana! Bi ere tainami bi gekoyawaiwaiyana yaporana!

¹⁹ Konoghosi da metagha bred yadi 5 akiya gimagima wawaya 5,000 kiiravidiye. Bi kam kawatupodi pinipinimidi siripu yadi viya kovibonuvidi?”

Na siwona bo, “Siripu 12.”

²⁰ Bi bada ivitarakiyanana mayedi bo, “Bi raghanina bred yadi 7 akiya gimagima wawaya 4,000 kiiravidiye? Na kam kawatupodi pinipinimidi siripu viya kovibonuvidi?”

Na siwona bo, “Siripu 7.”

²¹ Bi kate iwona bo, “Da tami patana awaki awonemina gegha koyakovina?”

Yesu, tomogha mata potapotana Betsaida kwanatune iviyawiini

²² Wasina bi Yesu kana kiviKivina teya sinagho Betsaida kwanatune. Bi name wawaya mududi tomogha mata potapotana sikabi sipiikeni Yesu biidi bi sivibabiin da iyakabitowoyi da iyiyawiini. ²³ Na Yesu tomoyina imana ikabi bi ivinagho kedari kwanatu sikanibutaveni maghatare. Tomoyina matana ikanu, bi imana matane itoura bi kate iwonen i bo, “Awaki sawarina tana kwakitakita bo?”

²⁴ Tomoyina ikayogagawa bi iwona bo, “Wawaya akitadi, bi kadi kita ware kii siyigadivivira.”

²⁵ Wasina imana tomoyina matane itoura magha, na matana sikitarunagha da siyawa na sawara tupadi ikita yapora.

²⁶ Bi Yesu iwonen i bo, “Gegha kunaveramagha meyagiye, rotomanina kunagho yam bareye.”

Pita ikararumaghatare da Yesu na Keriso, God yana Wiivinevinegha Kiiwawona

Mat 16:13-16; Luk 9:18-20

²⁷ Wasina bi Yesu kana kiviKivina teya sinagho meyagii mududi Sisiriya Pilipai ririne. Siyanono na kedae kana kiviKivina ivitarakiyanedi bo, “Wawaya sawonawona da tagu iiyabo?”

* **8:15:** Jius yadi noghota kamone na yist na miiba, sawara bo bera berodi meko sitowatowawona wawaya kamodiye, ware yist parawa yarughuwonenina. Bi Yesu yist mma iwonenina, touna yisisiyana Peris da Herod yadi wiiveveyana berodi da yadi makamake kedana. **8:18:** Mrk 4:12

²⁸ Toudi siwona bo, “Wawaya mududi sawona da Jon **Babataito**, mududi sawonawona da Elaija, bi patana mududi sawonawona da tamna **peroveta** tana, naghove waghata irabobo na bada iyawamagha.”

²⁹ Bi ivitarakiyanedi bo, “Bi bada tami, kowonegu da tagu na iiyabo?”

Pita iwona bodedeni bo, “Tam na Keriso, God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**.”

³⁰ Bi Yesu iwona wiioyowanedi da gegha wawaya sinawonedi da touna Keriso.

Yesu kana kiviikivina iwonedni da inarabobo bi muriye raboboma inageghomiiri magha
Mat 16:21-23; Luk 9:21

³¹ Wasina bi awaki inatubugha touna biidi na idagu kana kiviikivina iniyevevedi. Iwona bo, “Tagu, God yana **Wiisuwona Tomoyina** sinivisi ghamana anakabi, bi kwanatu kadi dogadogara da **prist** babadidi bi kate God yana Gwara kana wiieveyana damdi sinisighiighiyege. Na sinakasunuyigu bi gabudara 3 murine raboboma anageghomiiri magha.”

³² Yesu mmkodi bera debagha iyisisiya na Pita ikabireni ririne bi ikini iwoneni da gegha yana sinivisi da rabobo iyisisiyana.

³³ Bi Yesu imiiri wamira da kana kiviikivina ikitadi bi Pita ikini iwona hakiyeni bo, “**Seitan**, gwabiguma kunaghotaveyana! Yam noghota gegha God gwabinama iyapiikana bi wawaya gwabidima ipiika!”

Yesu kivinina yana basuna

Mat 16:24-28; Luk 9:23-27

³⁴ Wasina bi Yesu noko koroto da kana kiviikivina ikwatuedi sipiika touna biidi bi iwonedni bo, “Memeda iiyabo kivinigu inakayoveni, na yana wiina inakuyoveni bi yana korosi inakabi da inakawari[†] bi inakivinigu.

³⁵ Iiyabo yana wiina kubura yawana kedane make inakayoveni, na touna yawa makewaghawaghasina iniwapeni. Bi iiyabo yana wiina sawaridi inakabitoura da tagu inakivinigu bi wara miisena inakabisisireni, na yawa makewaghawaghasina inakabi.

³⁶ Bi meboda wawaya tana yana wiina sawaridi tupadi mmko kuburine inayouna bi gegha yawa makewaghawaghasina inakabina, nokodi sawara tupadi gesiniwiitenina.

³⁷ Basuna meboda wawaya yawa makewaghawaghasina iniwapeni, na kate gegha awakima inimiisana da yawa inagimona mayenina.

³⁸ Memeda wawaya i yawogha kata samakamake na yadi kayowana beroberodi saberabera da samiiri kubutegu. Bi kate tagu bi yagu wiieveyana sinisighiighiyeeni, na muriye tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** anawona da geayakovidina. Raghanina mmko kuburine anaveramagha tamagunaki yana maragate bi yana aneyaneya kabik-abikuwayidi yawata bi mmko inatubugha.”

9

¹ Bi kate Yesu iwonenamayedni bo, “Tagu iisuwonemi, tami mudumi mma gekonarabobo patana da God konakita inapiipiika ere maragasina wawaya wiibadedi kiiravine.”

Yesu kana kita ivibogae

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

² Gabudara 6 sikovi murine Yesu, na Pita, Jemes da Jon kawagha irutayinidi bi ivinaghovedi toudi duma sigae koya kiidamove, bi name kana kita ivibogae toudi matadiye.

³ Kana kwama siyikarakeyana bi sipoe kirakii. Getana iiyabo mmko kuburine rubana da iyakogha da naboni siyapoena.

⁴ Wasina bi Elaija da Mosis sirumaghatara da Yesu teya siyisisiya.

⁵⁻⁶ Pita da nokodi kiviikivina bata sinaghara kirakii na gegha iyakovi da metagha iyisisiya, na Yesu iwoneni bo, “Abawiiyeveyana, imiise kirakii da touda mma. Tourni yobe aroba kanayoghanidi, tana tam, tana Mosis, bi tana Elaija.”

⁷ Wasina bi karekarewa irumaghatara da tupadi isowodi bi God nama karekarewa kamone iwona bo, “Mmkona tagu natugu iiyabo avinuwayuyuneni. Kowaiyaneni!”

⁸ Rotomanina kiviikivina sikitawininogha bi getana iiyabo siyakitana, wasina Yesu kawagha nama.

⁹ Wasina koyama siyayoyo na Yesu iwona wiioyowanedi da awaki koya debane sikita, na gegha noko raghanine siyimaghamaghatarana. Bi patana da God yana **Wiisuwona Tomoyina** raboboma inageghomiiri, bi kate muriye na wawaya sinawonedi.

8:28: Mrk 6:14,15   [†] **8:34:** Mmkona miiba sisiyina. Yana basuna na Yesu kana kiviikivina sinimayagha da sinivisi sinakabi basuna touna sinakivini. Gegha iyawonawona da kana kiviikivina korosiye sinarabobo naboni touna iberana.

9:7: Mrk 1:11

¹⁰ Na Yesu sikabisisireni da wawaya gesiyawonedina bi toudimani siyisisiya kabivivirana, “Awaki basuna Yesu iwona da raboboma geghomiiirimagha?”

¹¹ Wasina bi sivitarakiyaneni bo, “Awaki kiiravine God yana gwara kana wiyeveveyana damdi sawona da dagudagune Elaija inaveramagha bi muriye na God yana **Wiivinevinegħa Kiiwawona** inapiika?”*

¹² Yesu iwonabodedi bo, “Noko wiisuwona, Elaija yinagho yapiika bi sawara tupadi yakabununagha da Keriso yana piikina kiiravine. Bi bada awaki kiiravine God warana meko sigirumi na bada yawonawona da tagu God yana Wiisuwona Tomoyigu sinivisi anakabikirakiyeni bi sinitupaketowanegu?”

¹³ Iisuwonemi, Elaija nada ipiika bi wawaya yadi kayowana sibera touna biidi. Noko awaki itubugħa na, naboni ware naghove wagħata God warana sigirumina kamone touna kiiravine.”†

Yesu, tomogħa gisigisi gwabinama kanuma berona ivikanibuvēni
Mat 17:14-21; Luk 9:37-43

¹⁴ Yesu kana kivikivina yadi 3 yawata koyama siveramagħa siyowogħa, na koroto għamana sikitadi kivikivina turaturadi sigwagwaridi, bi gwara kana wiyeveveyana damdi teya siyikawakereyana.

¹⁵ Raghana wawaya Yesu sikita, na sinokena kirakiyeni bi sivera sinagħo da sivikiikiivēni.

¹⁶ Kana kivikivina ivitarakiyanedi bo, “Tami awaki kiiravine toudi teya kwiikawakereyana?”

¹⁷ Tomogħa koroto kamone iwonabodēni bo, “Abawiiyeveveyana, kanuma berona irughu natugu kamone na gerubana inisisiya, na apiikēni tam biidi.

¹⁸ Bi ragħana kanuma berona yana maragata tomogħa gisigisi kamone yadaguni, na yitavenayowoyeni tanave, bi ere kawapuropurona, nighona yitaragiigiyēni, da yapatokii. Kam kivikivina avibabiidi da kanuma berona siyikanibuvēni, bi gerubana siyaberana.”

¹⁹ Yesu iwonabodedi bo, “Agii da tami, gekoyigeruvegħa! Nada mmko ragħani gurina tagu tami teya tamakae! Ragħani viya tagu yami vita anakawari? Tomogħa gisigisi kopiikēni mabo!” Na sipiikēni touna biidi.

²⁰ Bi ragħana kanuma berona Yesu ikita, na tomogħa gisigisi inukēni da iviparoroni, na ibeku tanave bi ere kawapuropurona ivikuwamiwamira.

²¹ Yesu tomoyina tamananaki ivitarakiyaneni bo, “Awaki ragħanine mmko gubagina gwabine idagu?”

Iwonabodēni bo, “Ragħana dodone bi irumagħata.

²² Kanuma berona iwiini da iyirabobo na ragħani ipeyari ibera da keyame ivitave-nageyēni bi rarime ivitavenayowoyēni. Bi meboda tam rubam, na kuyikanighughu-venii da kuyiwiitēni.”

²³ Yesu iwoneni bo, “Metagħa kuwona da, ‘Meboda tam rubamna?’ Iiyabo yigeruvegu, na rubana God bera tupadi kiiravine inabera!”

²⁴ Yaininagħa simira tamananaki ikwatu iwona bo, “Tagu iigeruvem. Bi yagu wiigeruwana geiyaragata, na kiwiitegu da inaragata kamogħa!”

²⁵ Ragħana Yesu ikitada noko korotona sivera siyapiipiika, na kanuma berona ikini iwonaghakiyēni bo, “Tam kanuma berom, wawaya kwaberadi da tainadi sapota bi kate gesiyisisiyana, awonewonem da tomogħa gisigisi kanibutaveni bi gekunarughukura mayenina!”

²⁶ Kanuma berona irukwatu, bi tomogħa gisigisi inuke kirakiyēni, da ivikanibutaveni. Na kana kita ware sirage, bi wawaya korotodi nama siwona bo, “Touna irabobo!”

²⁷ Na Yesu imana ikabi bi itaiyina wiieghomiiri da imiiri.

²⁸ Muriyena Yesu irughu bare kamove, na kana kivikivina toudi kawaghana wiikowoye, sivitarakiyaneni siwona bo, “Awaki kiiravine toudi gerubana da kanuma berona kayikanibuvēni?”

²⁹ Bi iwonedī bo, “Mmko kanuma berona naboni na, touda gerubana tanikanibuvēni, wasina kiiravine memeda tanaruparina.”

Yesu yana rabobo ivisisiyana mayeni
Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

* **9:11:** Jius siyitumagħana da Elaija inaveramagħa kubure ragħani gisina muriyeda God yana Wiivinevinegħa Kiiwawona inapiika (Malakai 3:1, 4:5-6). Bi toudi gegħa siyanoghosi da ragħana Elaija inaveramagħa na sinivisi inakabi. † **9:13:** Yesu na Jon Babataito kiiravine iyisisiya iiyabo naboni ware Elaija (Matu 11:13-14, 17:10-13).

³⁰⁻³¹ Wasina bi Yesu kana kivikivina teya noko kuburina sikuyoveni, da kubura Galili sivera rughuwoneni. Kana kivikivina iyiyevevedi na geiyakayoveni da wawaya siyakovi da touna noko kuburina kamone na iyawonawona bo, “Kagu aviya siniwaghasina da tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** wawaya mududi imadiye sinatoregu, bi kate toudi sinakasunuyigu, bi gabudara yadi 3 murine anageghomiiri magha.”

³² Naboni ivisisiya, na yana wiieveyeyana gegha siyakovi, na sinaghara da gesiyyitarakiyaneni.

Kivikivina sivigamowana da iyyabo kana waghawagha ghamana

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Wasina bi Yesu kana kivikivina teya siveramagha Kaponiyamma na sirughu bare kamove, bi ivitarakiyanedi bo, “Kedae awaki kiiravine koyigamowana?”

³⁴ Toudi sivikawapotapota, basuna kedae sivigamowana vivirana da kamodiye iyyabo kana waghawagha ghamana.

³⁵ Yesu imakewiipikapika, bi yana **apasol** yadi 12 ikwatuwiitaghomiidi sipiika, bi kate iwonededi bo, “Iiyabo yana wiina ininagho, na inatoreyowoyena mayeni bi initughura waghata da wawaya tupadi kiiravidiye inabagibagi.”

³⁶ Simira tana imana ikabi itainariya bi basudiye ikabiwiimiiri. Bi imana simira borinagha itaraghuni bi iwonededi bo,

³⁷ “Iiyabo kagu waghawaghae simira mmko naboni inakayowiiyayeni, na getouna kawagha bi tagu teya yakayowiiyayegu, bi iyyabo tagu yakayowiiyayegu, na gegha tagu kawagha iyakayowiiyayeguna, bi bada iyyabo iviporagu na yakayowiiyayeni.”

Iiyabo gegha kada aviya na touda kwiinada

Luk 9:49-50

³⁸ Bi Jon iwoneni bo, “Abawiiyeveyeyana, toudi tomogha tana kakita kam waghawaghae kanama beroberodi iyikanibuwana. Na kavigesiyeni da geinabera mayenina basuna touna gegha touda kwiinada.”

³⁹ Na Yesu iwona bo, “Gegha konigesiyeni. Gerubana wawaya iyyabo kagu waghawaghae **berakayowiiwiiyaka** inabera bi katotawota kagu waghawagha inawon-awiiiberona.

⁴⁰ Iiyabo gegha kada aviya na touda kwiinada.

⁴¹ Tagu iisuwonemi, memeda wawaya iyyabo wiiwiita gisina inaveremi, naboni rarima inighu bi inaveremi, na basuna tamina kagu kivikivina, na yana miisana kate gegha iniwapeni bi inakabi.”

Ruyagha sisiyina

Mat 18:6-9; Luk 17:1-2

⁴² Yesu ivisisiya wiikaru iwona bo, “Memeda iyyabo wawaya gisina tana ware mmko simirina naboni, tagu yigeruwegu bi inaberani da berone inarughu, na God kate aro berokirakiina inavereni. Memeda gegha naboni akima ghamana kanighone sayiratawani bi sitavenayowoyeni yegiiye na noko gegha aro ghamanana.

⁴³⁻⁴⁴ Yami yawa kokita yapora, memeda imam inaberam da berone kunarughu, na kasiyarayi. Imiise kirakii da imam tanagha bi kunarughu God yana wiikiiwawo kamone kunamakae, bi ibero kirakii da imam bata bi kunarughu **keyama karakarasine**, keyamina karata makewaghawaghasina.†

⁴⁵⁻⁴⁶ Bi memeda kayem inaberam da berone kunarughu, na kasiyarayi. Imiise kirakii da kayem tanagha bi kunarughu God yana wiikiiwawo kamone kunamakae, bi ibero kirakii da kayem bata bi sinitavena rughuvev keyama karakarasine.‡

⁴⁷ Bi memeda matam inaberam da berone kunarughu, na kutupawiisi. Imiise kirakii da matam tanagha bi kunarughu God yana wiibadana kamone kunamakae, bi ibero kirakii da matam bata bi sinitavena rughuvev keyama karakarasine.**

9:35: Mrk 10:43,44 † 9:43-44: Keyama karakarasina (Hell) na gawara tana meme God aro Seitan inavereni, Seitan yana aneyaneya da wawaya mududi iyyawogha na gegha God rapenena (Matiu 25:41, Revaleison 20:10-15). Grik yadi gamoma *Hell* na noko *Hinnom* anayina yawonewoneni, nokona anagha kasigawowora Jerusalem ririne meko iviyogho wiitiitaveyana meme keyama raghani nonowa yakarakarata. Muriyena sisiyina ivikuwamira da ivimiiba sisiya meko yawonawona da touna aro makewaghawaghasina gawarina. § 9:45-46: Verses 44-46, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verses na gegha.

*** 9:47: Yesu sisiya ghamaghamadima ivimiiba veses 43, 45, 47 kamodiye da wiieveyeyana metagha berona yana maragatana. Yesu gegha iyawiini da wawaya imadi bo kayedi siyisukasiyaragha bo matadi siyitupawitana - noko gegha bera miisena. Touna yana wiina da wawaya nuwanuwadiye berona kayena sinakabi taveni da yadi berona sinamiiri kubuteni, bi God biidi sinamiiri karona, bi yana wiine sinamake.

⁴⁸ Noko kuburina kamone, na miikopu wawaya sakamkam na gemeyani sinarukwana, bi keyamina gegha meyani inapekina.

⁴⁹ Kagu kivikivina tupadi ruyagha vitadi sinabanana mekodi damidi ware keyama, bi mmkodi ruyagha kamodiye na inaberadi da sinamiise na yadi wiigeruwane sinimara-gata, naboni ware yegii kam iyimetevina.

⁵⁰ Yegii touna sawara miisena, bi memeda yana metewa maragasina inakovi, na gegha rubana tana bera da inayegii maghana. Memeda waghawagha ghamana kiiravine konig-amowana, na tami naboni ware yegii yana metewa yakovina. Genaboni konaberana, bi kobera da kam yegiima teya yatawoghana - nuwaruririye komake patapata.”

10

Yesu, nayi da wiiyakira ivisisiyana

¹ Yesu Kaponiyam ikuyoveni, bi inagho Jiudiya kubure da Jodan rarimina itowawoneni inagho raghani matana nawane. Bi wawaya korotodi touna biidi sipiikamagha, na nonowa iyaberaberana naboni iyyevededi.

² **Perisis** mududi siwiini da siyikayetayi, na sipiika touna biidi bi sivitarakiyaneni bo, “Da yada gwara yiwaghasina da tomogha wavinena rubana iniyakiri?”

³ Iwonabodedi bo, “Mosis gwara iveremina kamone awaki iwoneneni?”

⁴ Toudi siwona bo, “Mosis yana gwara iwiwaghasina da tomogha wiiyakira sisiyina in-agirumi bo, ‘Gegha ayawiiwinimna, kunaghotaveyana,’ bi sisiyina igirumina wavinena inavereni bi muriye iniporataveni.”

⁵ Bi Yesu iwonabodedi bo, “Tami nuwanuwami gegha siyatamotatarana bi gayamimi siviakima, noko biidi Mosis mmko gwarana igirumi tami kiiravimiye.

⁶ Bi konoghosi da dagudagune, raghanina God wawaya iberadi na, ‘Tomogha da wasike iberadi.’

⁷ ‘Na tomogha tamananaki da sinananaki inakuyovedi, bi inanagho wavinena teya sinikapudi sinamake,

⁸ bi yadi bata na ware tubugha tanagha.’ Na gegha muriye yadi bata bi toudi tanagha.

⁹ Bi awaki God ikasiwiikapu, na gegha iyyabo inibogabogaedina.”

¹⁰ Muriye siveramagha bareye, na kana kivikivina mmko sisiyina kiiravine sivitaraki-yaneni.

¹¹ Yesu iwonabodedi bo, “Memeda tomogha wavinena yiyakiri bi wasike bogae yarawayi, na wavinena katamanina yitutuwiyyogho bi God matane na bera berona.

¹² Kedana mayimayiyine, memeda wasike moghanena yiyakiri bi tomogha bogae yarawayi, na moghanena katamanina yitutuwiyyogho.”

Yesu da ededa gisigisidi

¹³ Wasina wawaya mududi ededa sirutayina sipiika Yesu biidi da imana debadiye iyatoura bi iarupari da God iyimiiseyedi, bi kana kivikivina taghunudinaki sivigesiyedi.

¹⁴ Yesu mmko ikitana nuwanuwana ipughu bi kana kivikivina iwonedni bo, “Ededa kokuyovedi sinapiika kurigu, gekonitara babaranedi, basuna wawaya mmkodi ededa naboni na God yana wiikiwawo kamone sinamake.

¹⁵ Iisuwonemi, memeda wawaya tana gegha iynuwamiise da God yana wiibadana ini-waghasineni naboni mmkodi ededidi sabera, na kate gegha meyani God yana wiikiwawo kamone inamakena.”

¹⁶ Wasina bi ededidi iyouna da manonone ivimakedi, bi imana debadiye itoura bi irupari da God iyimiiseyedi.

Tomogha moumourina Yawa makewaghawaghasina kiiravine Yesu biidi ivitarakiyana
Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷ Wasina, noko raghanine Yesu igeghomiiri iyanono na kedae, tomogha tana ivera ipiika da naghona ivituwapore oghogheyana bi iyitarakiyaneni bo, “Abawiiyeveveyana miisem, awaki anabera da yawa makewaghawaghasina anakabi?”

¹⁸ Bi Yesu iwoneneni bo, “Awaki kiiravine kuwonegu da miisegu? Gegha tana iyyabo miisena, wasina God kawagha miisena.

¹⁹ Wasina, yam wiitarakiyana kiiravine, na God yana gwara nada kwakovid: ‘Gegha kunakasunugha; gekamkawakapu kunituwiyyoghona; gekunayapina; gekwiinam wi-iyabama kuniwawu beroveni; gewiiyabama wawaya yadi moura kunayouna; tamam-naki da sinamnaki kabikarawayedi.’ ”

²⁰ Bi tomoyina iwona bo, “Abawiiyeveveyana, raghanina ddoguue da patana kata, mmkodi gwaradi akivikivina.”

²¹ Bi Yesu tomoyina iyakitakita na ivinuwayuyuneni na iwona bo, “Bera tanagha patana isiwana. Kunagho da yam moura kunigimona bi manena moyaka kuveredi, bi yam miisana na kate abame God gwabinama kunakabi. Wasina naboni kunabera murine, na piika kunakivinigu.”

²² Tomoyina imoura kirakii na geiyawiini da yana moura iyavereyana tavetaveyana, na raghanina mmko sisiyina iwaiyana na ivinuwapoya bi ere nuwavisina inagho.

²³ Wasina Yesu ikita wiipata bi kana kiviivina iwonededi bo, “Ipiropiro kirakii da moura wawayidi sinaveremayedi bi God siniwaghasineni da inibadedi.”

²⁴ Kiviivina yana sisiya kiiravine sivisokovena kirakiiyeni.* Bi Yesu iwonena mayedi bo, “Natunatugu, ipiropiro kirakii da wawayi sinaveremayedi bi God siniwaghasineni da inibadedi.

²⁵ Ipiropiro da ribiribi ghamana kana waghawagha kamel inobu mata bonayine inarughuwona, bi bada ipiropiro kirakii da tomogha mounourina iniwaghasina da yana yawa God inibadeni.”

²⁶ Kana kiviivina sinokena kirakiiyeni bi toudimani sivitarakiiyana kabivivirana, “Meboda naboni, na iiyabo bada yawa makewaghawaghasina inakabi?”

²⁷ Yesu ikitadi bi iwona bo, “Wawayi gegha rubana siniyawii mayedina, bi God na wasina, basuna touna bera tupadi rubana inabera.”

²⁸ Bi Pita iwona bo, “Wasina, bada toumii metagha? Yama moura nada waghata kakuyowana bi tam kakivinim.”

²⁹ Yesu iwona bo, “Wiisuwona awonewonemi, memeda iiyabo yana bare, warewaresina, nughunughuna, sinananaki, tamananaki, natunatuna bo kana tarana inakuyowana da inakivinigu bi wara miisena tagu kiiraviguve wawayi mududi inawonedi,

³⁰ na God miisana ghamana debane inatoremayeni bi inavereni mmko yawane. Na naboni bare, warewaresina, nughunughuna, sinananaki, natunatuna da tarana inayouna, bi wawayi bada sinikayotaketowaneni, bi raghani yapiipiika, na yawa makewaghawaghasina inakabi.

³¹ Bi iiyawogha kata korotodi sivinagho, na noko raghanine na sinimuri, bi iiyawogha kata korotodi sivismuri na noko raghanine, na sininagho.”

Raghani kana wiiroba Yesu yana rabobo ivisisiyena mayeni

Mat 20:17-19; Luk 18:31-33

³² Toudi kedagha sipepewa siyageege Jerusalem, na Yesu ivinagho bi kana kiviivina sivismuri. Na sikabinokeni, bi wawayi iiyawogha murigha siyakivikivini na sinaghara. Wasina bi kiviivina yadi 12 ikabirenamayedi, bi iwonededi da mekodi beradi tupadi raghani muriye touna biidi sinatubugha

³³ na iyawonewonedi bo, “Kowaiyana, tageege Jerusalem, bi nama wawayi tana, tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** kagu puke inakabi, **priist** babadidi da gwara kana wiiveveyana damdi biiyadi. Toudi sinigiugero gerora da inarabobo bi dam wiibata sinirouveredi.

³⁴ Sininamayeni, sinakanuni da sinakwapuni bi sinakasunuyi. Bi gabudara yadi 3 murine na raboboma inageghomiiri magha.”

Jemes da Jon yadi kayowana

Mat 20:20-28

³⁵ Muriye na Zebedi natunatuna, Jemes da Jon sipiika Yesu biidi siyawonawona bo, “Abawiiyeveyana, awaki kanibabiim na kunabera, yama kayowana da tam kiiravimiye kunabera.”

³⁶ Na ivitarakiiyanedi bo, “Yami wiina awaki anabera kiiravimiye?”

³⁷ Siwonabodeni bo, “Raghanina yam wiikiwawo gabudarine wawayi kuniibadedi, na kuniwaghasinemi da yawata tani makerereghana, tana katiyamve bi tana dugemve.”

³⁸ Bi Yesu iwonededi bo, “Gekoyakovi da awaki kiiravine kwiibaba. Tami rubami, ananiuna na redunama konanina, bo rubami kona **babataito** naboni ware tagu anababataitona?”†

³⁹ Bi siwoneni bo, “Toumii rubamii!”

Bi Yesu iwonededi bo, “Redu ananiuna na konanina, da konababataito naboni tagu anababataitona.

* **10:24:** Jius siyi geruwana da moura na God yana wiwaghasina maragasina matakirina wawayi biidi bi iyimiiseyedi (Psam 128, Proverbs 10:22). Na Yesu kana kiviivina sinokena kirakiiyeni. † **10:38:** *redu ananiuna da babataito meko tagu sina babataitoguna mmkodi sisiyidi batana yana kabi kwarakwara da rabobo ivisisiyeni. Raghanina Yesu Getseminine inipoghana, mmko reduna kiiravine ere-nuwavisina ivisisiyeni (Mak 14:36). Yesu, Jon da Jemes iwonededi da toudi sinivisi sina kabi.*

⁴⁰ Bi gegha rubana anavinegha da tani makerereghana, da iiyabo katiiyaguve inamake bi iiyabo dugeguve. God iiyawogha ivineyidi na nokodi gawara inaveredi.”

⁴¹ Raghanina kana kiviivina yadi 10 mmko siwaiyaneni, na nuwanuwadi sipughu Jemes da Jon biidi.

⁴² Na ikwatuwiitaghomi sipiika bi iwonedo bo, “Tami nada kwakovi da iiyawogha kubuna damdi yadi kiikiwawo, bi yadi kayowane sinibada, na nokodi babada wawaya wiitupaketowane sakoyayidi.

⁴³ Na tami, genaboni konigubegubeyana. Bi iiyabo yana kayowana inibada, na touna wiibagubagurana.

⁴⁴ Bi iiyabo yana kayowana ininagho, na inabera da touna wawaya tupadi yadi bagubagurana.

⁴⁵ Berana mayimayiyina, **Wiisuwona Tomoyina** gegha iyapiika da wawaya touna sinabigenina bi ipiika wawaya inabigedi, da nuwasisire inarabobo bi mmkona touna miisana wawaya korotodi kiiravidiye.”[‡]

Yesu, Tomogha matapotapotana iviyawiini

Luk 18:35-43

⁴⁶ Wasina bi Jeriko kwanatune sinokanibu. Bi muriye, Yesu kana kiviivina teya da koroto ghamana Jeriko siyakuyokuyoveni, na tomogha tana matapotapotana kana waghawagha Batimiyas, Timias natuna, keda riirine iyamakamake bi iyipepeyana.

⁴⁷ Raghanina iwaiyana da Yesu Nasaret tomogha iyapiipiika, na irukwatu iwona bo, “Yesu, Deivid natuna kuvinuwanuwaghanegu!”[§]

⁴⁸ Wawaya korotodi sikini bi siwoneni bo, “Kuviraborabobo!”

Bi ivikawakeke irukwatu gwaru, “Deivid natuna, kuvinuwanuwaghanegu!”

⁴⁹ Na Yesu ivituramiiriyeni bi iwona bo, “Kokwatuveni inapiika mabo.”

Na tomogha matapotapotana sikwatuveni siwona bo, “Kinuwamiise! Geghomiiri! Yakwatukwatuvem.”

⁵⁰ Na yana sowo ivirupiitaveni, igeghomiiri ivikapoka bi ipiika Yesu biidi.

⁵¹ Wasina ivitarakiyaneni bo, “Awaki yam wiina, kiiravimve anabera?”

Tomogha matapotapotana iwonabodeni bo, “Abawiiyeveyana, akayokayoveni da anakitamagha.”

⁵² Yesu iwoneni bo, “Yam wiigeruwana iviyawiim, kunagho.” Yaininagha ikitarunagha bi kedagha Yesu ikivini.

11

Yesu, Jerusalemne siverabodeni ware kiiwawo

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jhn 12:12-19

¹ Raghanina Yesu kana kiviivina teya Jerusalem siyitutukabikabina, Betapage da Beteni kwanatudi riridiye na sipiika koya kana waghawagha Oliv Koyane. Bi kana kiviivina bata iviporadi sivinagho ² bi iwonedo bo, “Konagho korughu noko meyagiina naghomiye. Raghanina konanokanibu name, na donki wotuna konabanani saghiratawani getana iiyabo naghove iyagerutowoyina. Korupami bi korutayini kopiika mabo.*

³ Meboda wawaya sinitarakiyanemi bo, ‘Awaki kiiravine mmko koberabera?’ Na kowonedi bo, ‘Bada yawiiwiini bi kate inipora inaveramagha.’”

⁴ Wasina bi sinagho da donki wotuna sibanani, maghatara kedae, bi bare tana matamketana ririne koghore saghiratawani bi raghanina siyaruparupami,

⁵ na wawaya mududi riridiye siyamiimiirina sivitarakiyanedi bo, “Awaki kiiravine donki wotuna koruparupami?”

⁶ Na toudi metagha Yesu iwonedo, na naboni wawaya siwonedi, na siviwaghasinedi da sirutayini.

10:43: Mrk 9:35 [‡] **10:45:** Raghanina Yesu ikabi kwarakwara da irabobo tamumu wawayidi kadi gaware, touna mmko sisiiyina itorewiimghatari peroveta Aisaiya 53 kamone ivisisiya da yana bagibagi kiiravine naboni touna God yana ababagibagi. [§] **10:47:** Raghaina tomogha mata potapotana Yesu ikwatuveni da “Deivid natuna,” na touna waghawagha meko Jius tupadi sakovi da noko Keriso yisisiyeni. Jius na siyanoghonogho da Keriso wawaya iyiyawiiidi da iylbadei ware Kiiwawo Deivid naghove waghata nosinosidinakim ivibadei na naboni (Psm 89:3 da inagho 37; Aisaiya 29:18 da inagho 19, 35:5 da 6; Jerimaiya 23:5 da 6; Igikel 34:23 da 24).

^{*} **11:2:** Jius yadi noghotena **donki** toudi bagibagi kadi ribiribi. Toudi sawara sakawara, bi wawayawota sageru bi sawagawaga. Yesu donki debane igeru, na wawaya sikitada ware wawaya Kabikabikuwayina iyapiipiika bi gegha naboni kiiwawo kayowiikomerowane. Noko donkina, gegha tana iyabo naghove iyabagurena towoyina, naboni ribiribi Kabikabikuwayina. Mmko yiyeveyana Yesu na Keriso.

⁷ Wasina donki wotuna sirutayini sipiika Yesu biidi bi yadi sowo sivitavenageegeeyana kubukiine, bi Yesu debane imakegae.

⁸ Bi wawaya korotodi yadi sowo sirutatara keda debane sikepana bi mududi kii ghabighabi ere rugurugudi kwabuma siyaragha na kedae sikepana.[†]

⁹ Bi wawaya naghone da iyyawogha murine siyakivikivini, na sikarayewoveni bo, “Hosanna!

Tam, God kana waghawaghae kwapiipiika na kakabekabepepim.[‡]

¹⁰ Nosida Deivid yana kunukunuma

tam kwapiipiika kunibademii na kakabekabepepim!

God abame makamakena kakabekabepepi!”

¹¹ Yesu, Jerusalemma inokanibu na inagho God yana bareye irughu, bi sawara tupadi nama ikiti yapoyaporidi. Bi noko murine, nada iravidi na touna da kana kivikivina yadi

¹² yawata sikanibu sinagho Betenima.

Yesu, Kogheya kiina imagi

Mat 21:18-19

¹² Raghani ibori bi Yesu kana kivikivina teya Beteni sikuyoveni siyaveravera magha Jerusalemma, na vitonana damina ikabi.

¹³ Rabarabama ikitawiivera da kiiuwa kiina kana waghawagha kogheya inumo na ikiti, na inagho iyakita da iuwagha bo gegha. Bi raghanina ipiika kiine, na ikiti da rugurugu kawanagha, basuna gegha kogheya kana iri.

¹⁴ Na kogheya kiina iwoneni bo, “Gegha tana iiyabo uwam inakam towogha mayenina!” Na kana kivikivina mmko sisiiyina siwaiyaneni.

Yesu, wiigimona da gimogimona damdi God yana bareye irukwawina

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jhn 2:13-22

¹⁵ Raghane Jerusalemma sinokanibu, na Yesu irughu God yana bare garina kamone bi wiigimona da gimogimona damdi, idagu iyarurukwavinidi siyakanikanibu. Bi mane wiikabivereyana damdi yadi kemakema da iyyawogha ayabo siyigimona, na yadi makamake ivikouririghana,[§]

¹⁶ bi getana iiyabo iyyiwaghasineni da wiigimona sawaridi God yana bare garina kamonagha iyakawara iyarughuwonana.

¹⁷ Bi iviyevevedi iwona bo, “God wonana buka kamone nada sigirumina iwona da, “Yagu Bare na sinakwatuvuni da touna pari barena,

wawaya damvedamve kiiravidiye,

bi tami kobera da naboni yapiyapi damdi yadi kowokowogha.’”

¹⁸ Na **prist** babadidi da gwaru kana wiieveyeyana damdi mmko siwaiyaneni. Na sidagu keda siyininogha da Yesu siyakasunuyi. Toudi sinaghareni, basuna koroto tupana yana wiieveyeyana siyisokoveni.

¹⁹ Wasina bi ravidiye, na kana kivikivina yawata Jerusalem sikuyoveni.

Kogheya kiina irabobo

Mat 21:20-22

²⁰ Raghani ibori didibara wote, kedagha sipepewa siyanono Jerusalemma, na kogheya kiina sikita. Touna i rabobo iyowogha inagho ramramne.

²¹ Pita inoghosi da awaki itubugha na Yesu iwoneni bo, “Abawiiyeveyeyana, kukita, kogheya kiina kuvimagi na irabobo!”

²² Yesu iwonabodedi bo, “God kovigeruvuni!

²³ Iisuwonemi, da iiyabo mmko koyana inawoneni bo, ‘Geghomiiri bi yegiiye kitaveyayowoyena mayem,’ bi nuwanuwana kamone gegha ininuwabata, bi inigeruwana da awaki iwona na inatubugha, na God inabera kiiravine.

²⁴ Yana basuna mmko kiiravine awonewonemi: raghanina kwarupari bi sawara kiiravine kwiibaba, kigeruwana da nada kukabi, na awaki kiiravine kunibaba na kunakabi.

[†] **11:8:** Jon 12:13, yawonawona da mmkodi na notuveya ragharagha. Wawaya yadi sowo bo yarayara ere-rugurugudi kedaye sigawara da kabikuwaye bi Yesu saverabodeni naboni kiiwawo. [‡] **11:9:** *Hosanna na Aramik gamodi meko dagudagune yana basuna* kuviyawiimii, bi muriye yana basuna kaveraverabodem da kakabekabepepim. *Veses*

9 da 10 kamodiye wawaya na Psam 118 kamonama sisisiya. § 11:15: Mane wiikabivereyana damdi kubura wiibata damdi yadi mane sikuwamiridi da gegha wawaya gubadi nama bi noko manena Jius sakayoveni. Bi wawaya God yana

bareye noko manenama da yadi puyo sagimona (Exodas 30:13). **11:17:** Isa 56:7

²⁵⁻²⁶ Bi raghanina kwageghomiiri da kwarupari, bi iiyawogha berona tam biidi sibera na kunanoghotatavedi, na noko tamamnaki abame kate yam tamumu inanoghotatavedi.”**

Yesu yana maragata kiiravine jius sivitarakiiyana

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Yesu kana kiviivina yawata Jerusalemma siverakanibu magha, bi raghanina God yana bare garina kamonagha iyapeepewa, na **prist** babadidi, God yana gwara kana wiiyeveyana damdi da kwanatu kana dogara sipiika Yesu biidi

²⁸ bi sivitarakiiyaneni bo, “Awaki maragasina kukabi na mmkodi bera kubera? Bi iiyabo mmko maragasina iverem?”

²⁹ Iwonabodedi bo, “Wiitarakiiyana tana anawonemi, bi tami wonabodeyana kon-averegu, na anawonemi da awaki maragasine mmkodi bera abera.

³⁰ Kowonegu, Jon mema yana maragata ipiika na iyabaabataito: God gwabinama bo waway?”

³¹ Na wiikawakereyana toudimani kamodiye sidaguni, “Awaki tanawoneni? Memeda tanawona bo, ‘God gwabinama,’ na inawona bo, ‘Awaki kiiravine Jon gekoyigeruvenina?’

³² Bi meboda tanawona bo, ‘Waway gwabidima’ na kate bi koroto sinanuwatupa touda biiyadi.” (Na toudi koroto sinagharedi, kiiravine waway tupana sinoghosi da Jon, na **peroveta** waghata).

³³ Na yadi wonabodeyana Yesu biidi na, “Toumii gegha kayakovina.”

Na Yesu iwonedni bo, “Wasina gegha anawonemi, da awaki maragasine mmkodi bera abera.”

12

Kwabu bagibagi damdi kadi miiba

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Wasina bi Yesu miibama iwonedni bo, “Tomogha tana kwabu wain iwavi. Igari wiikenavivireni, dogu tana ibani wain kana ruruboto kiiravine, da wiikighukighu kana bare iyoghani. Bi waway iyouna da yana kwabu ivikoyayidi da siyigimogimoneni, bi iwagawaga inagho takubure.*

² Raghanina kabipura gabudarina ipiika, na kwabu wiibadana yana wiitamariyana tana ivipora inagho kwabu bagibagi damdi biiyadi, da kanareregha kabipura kamonama iyakabi.

³ Bagibagi damdi, wiitamariyana siburavi, da sigudani, bi ima kawanagha sivipora iveramagha.

⁴ Wasina wiibadana yana wiitamariyana tana ivipora; bi kwabu bagibagi damdi gayamina sirouvi bi siwona wiisinimayamayai.

⁵ Na yana wiitamariyana tana bada ivipora, na touna bada sikasunuyi; bi wiitamariyana mududi kedana mayimayiyina siviberaberowanedi, mududi sirouwa bi mududi sivikasunughana.†

⁶ Kwabu wiibadana waway tanagha iyamakamake da iyipora na tomoyina touna wosina natunuwana. Tughura waghate, na natuna ivipora inagho bagibagi damdi biiyadi bi iwona bo, ‘Anoghonoghosi da natugu sinakabikarawayeni.’

⁷ Bi gegha, nokodi bagibagi damdi toudimani sivisisiya vivirana bo, ‘Mmkona kwabu wiibadana natuna. Kopiika, tana kasunuyi, bi yana kwabu na tani rapeneni.’

⁸ Na tomoyina natuna siburavi bi sikasunuyi da tubuyina sivitavena kanibuveni kwabu garina kubune.

⁹ Awaki, bada kwabu wiibadana inabera? Inapiika da bagibagi damdi inikasunughana, bi woudi imadiye yana kwabu inatore.

¹⁰ Wiisuwona, God wonana kamone nada kokabiyavidi da iwona bo,

** **11:25-26:** Waway mududi akowa kirakiidi sinoghoti da sisiya mududi na ves 26 kamone da sisiyina mma naboni: Bi memeda gegha kunanoghoti tavedina, tamamnaki abame gegha inanoghoti tavemna. **12:1:** Isa 5:1,2

* **12:1:** *Wain kwabuna na touna tanawa pinimina meme urawa tana sawavi. Mmko uravina uwana, bariyawa gamodima sakwatuvedi grapes.* Waway mmkodi greip kayedima situgudaguda da sarubototavedi ruruboto gawarane, bariyawa gamodima sawona wine press. Bi miina kabikabiwiitaghoma satore rughuveni, bi yiwamiwamira da ninina, kana waghawagha wain. Jius kiiravidiyena, noko wain na raghani nonowa kana rarima. Israel na God yana wain kwabuna. † **12:5:** Isrel damdi peroveroveta sisivinihiighiyyedi ware kwabu bagibagi tomotomoyidi kadi bada yana wiitamariyana naboni sisivinihiighiyyedi na naboni (Jerimaiya 7:25 da 26; Emos 3:7 bi Jakaraiya 1:6 kokita).

‘Akima meko abayoghayoghana sivisinighiighiiyeni, na kata iviakima kiitowana;‡

¹¹ Mmko berana Bada ibera, ayagha matadae yinuwakayowana.’”

¹² Jius babada siberatowoyi da siyaburavi, basuna sakovi da Yesu mmko iyisisiyeni na toudi kadi miiba. Bi gegha da, koroto sinagharedi na sikitawiitaveni bi sinagho.

Teks wiimiisana kana wiitarakiyana

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ Muriye na Jius babadidi, **Perisis** da Herod turaturana mududi siviporadi sinagho Yesu biidi da wiitarakiyanama siyikayetayina.

¹⁴ Sipiika bi siwona bo, “Abawiiyeveveyana, kakovi da wonawaghata kwiisisiyedi, bi wawaya awaki siyanoghonoghotana gekuyinuwapoyedina. Gegha kuyanoghonoghosi da kadi waghawagha ghamadi, bi tam wiisuwone God yana keda kwiyeveveyana wawaya biiyadi. Kuwonemii, wasina da teks tani miisana Sisa^S biidi bo gegha?”

¹⁵ Bi iyakovi da siyaberaberatowoyi da siyiyabeni^{**} na iwonedo bo, “Awaki kiiravine tagu kwiikayekayegu? Dinarias tana kopiikeni anakita.”

¹⁶ Na dinarias tana sikabi sivereni, bi ivitarakiyanedi bo, “Mmkona iyyabo gubana da kana waghawagha?”

Toudi siwona bo, “Sisa.”

¹⁷ Na Yesu iwonedo bo, “Wasina, awaki Sisa rapene na Sisa kovereni, bi awaki God rapene na God kovereni.” Bi yana sisiya siviokovereni.

Nayi kana sisiya geghomiiri magha gabudarina murine

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ Sadusis^{††} iyyawoghana sawona da wawaya gegha raboboma sinageghomiiri. Na mududi sipiika Yesu biidi bi siwona bo,

¹⁹ “Abawiiyeveveyana, Mosis mma naboni gwara igirumi kiiravimiiye: Memeda tomogha inarabobo da wavinena inakuyoveni bi natunatuna gegha, na tomoyina waresina tana kwaburina inarawayi da sinituwa, bi nokodi ededidi na naboni waresina raborabobona natunatuna.

²⁰ Raghani tana tomatomogha rakarakadi yadi 7. Iyarokona wasike irawayi, bi gesiyituwa bi irabobo.

²¹ Na tiinaru murine kwaburina irawayi, gesiyituwa bi irabobo. Berana mayimayiyina tomogha kana wiiraroba biidi itubugha inayi bi irabobo.

²² Nokodi rakarakadi yadi 7 wasikena sirawayi, da gesiyituwa bi sirabobo. Tughurine, na wasikena irabobo.

²³ Kata, raghanina raborabobodi tupadi geghomiiri magha gabudarine sinageghomiiri, na touna iyyabo wavinena? Basuna yadi 7 tupadi sirawayi.”

²⁴ Yesu iwonabodedi bo, “Tami yami noghota sisiwana! Yana basuna God wonana bo yana maragata gekoyakovina.

²⁵ Raghani wawaya raboboma sinageghomiiri, na toudi naboni aneyaneya abame bi gegha sinanayina.^{‡‡}

²⁶ Bi kata, wawaya raboboma sageghomiiri magha kiiravine, na memeda nada kokabiyavi da awaki Mosis yana bukae igirumi, raghanina God irumaghatara touna biidi kiikiiruku iyakararakasina kamone. Name God, Mosis iwonen bo, ‘Tagu, Abraham yana God bi Aisik yana God bi Jeikap yana God.’

²⁷ Na noko kiiravine na tanakovi da God, na gegha wawaya raborabobodi yadi God, bi wawaya yawawawiidi yadi God. Na yami noghota tupadi siwasiwanidi.”

‡ **12:10:** Jius raghani tupana akima sabori da gimadi ghamadi bi bare sayoghana da yoghayoghana. Papasusu akimina na gimana kiitowanina nama papasusuve meme papa bata sibanana. Touna na bare kunukununa bi papa yakabitawana gogona da barena tupana yakakokako. Yesu touna papasusu akimina God yana bare wouna kiiravine, touna taparoro (Efesiens 2:19-21 kokita). ^S **12:14:** *Sisa na touna Roume damdi yadi kiiwawo.* ^{**} **12:15:**

Wiirubasina mma naboni: memeda Yesu iyawona bo, “Gegha Sisa biidi teks konimiisana,” na Roume babada Jiudiya siyakoyakoyayina na rubana siyapatumi. Bi memeda iyawona bo, “Sisa biidi teks kovimiisana,” na Jius damdi gegha sinakayovenina. **12:18:** Acts 23:8 ^{††} **12:18:** *Sadusis toudi dam tana, mounouridi da babada ghamaghamadi Jius kamodiye. Toudi yadi wiigeruwana ivibogaye gegha Perisis naboni na raghani tupadi na sikawakereyana. Sadusis gegha siyigeruwana da wawaya raborabobodi muriye raboboma sinageghomiiri. Toudi gegha siyigeruwana da nama aneyaneya bo kanukanuma mududi. Toudi yadi wiigeruwana na Mosis yana buka yadi imiikovi igirumana (Genesis, Exodus, Livitikas, Nambas, Diutoronomi) bi gegha giruma kabikabikuwayenidi mududina.* ^{‡‡} **12:25:** Aneyaneya toudi gegha siyaraborabobona, bi gegha siyanayinayina bo siyituwana. **12:26:** Exo 3:6

*Gwara ghamanakina**Mat 22:34-40; Luk 10:25-28*

²⁸ God yana gwara kana wiyeveveyana tana ipiika, bi Yesu da Sadusis naboni siyikawakereyana, na iwaiyanedi. Iwaiyana da Yesu iwona bodena wiimasiyedi, na ivitarakiyaneni bo, “God yana gwara meko iragata kirakii?”

²⁹ Yesu iwona bo, “Gwara meko igekirakii na mmko: ‘Isrel dammi, kowaiyana! Bada yada God, touna kawagha Bada.

³⁰ Bi God nuwanuwam tupana, kanumim tupana, yam noghota bi yam maragata tupadima kinuwayuyuneni.’

³¹ Gwara kana wiibata ghamanakina, na mma naboni: “Turaturam kuvinuwayuyunedi, mayimayiyina tammani kwiinuwayuyunemna.’ Mmkodi gwaradi yadi bata na siragata kirakii, genaboni mududi.”

³² Gwara kana wiyeveveyana tomoyina iwona bo, “Abawiiyeveveyana, kuvisisiya wiimasi, wiisuwona da God tanagha, bi gegha god tana nama ririnena.

³³ God nuwanuwada tupanama, yada noghota tupanama bi yada maragata tupanama taninuwayuyuneni. Bi turaturada taninuwayuyunedi mayimayiyina naboni toudamani tiinuwayuyunedana. Mmkodi gwara yadi bata kabisisiredi na sigekirakii gegha naboni ribiribi tagibudi da God biidi tasuwarana bi kate suwara mududi.”

³⁴ Yesu iyakovi da tomogha noghota miisenama iwona bodeyana, na iwoneneni bo, “Tam gegha iyarabaraba da God yana wiibadane kunarughu.” Na wawaya sinaghara da getana iiyabo wiitarakiyana mududi iyawonenina.

*Waghawagha Keriso wiitarakiyanina**Mat 22:41–23:36; Luk 20:41-47*

³⁵ Raghanina Yesu, God yana bare garina kamone iyiyeyeveveyana, na iwona bo, “Awaki kiiravine Gwara kana wiyeveveyana damdi sawona da Keriso na Deivid tubuna?”

³⁶ Kanuma Kabikabikuwayina Deivid ivinuwasisiri, na iwona bo,

“Bada God yagu Bada iwoneneni,

“Mabo ririguve kumakekira

bi kam aviya anakabidi da kaye rogumve anatore. ” ‘SS

³⁷ Deivid tounamani Keriso ikwatuveni da yana Bada. Na metagha konoghonoghosi, Keriso na touna Deivid tubuna bo?” Koroto ghamana Yesu yana sisiya nuwamiiseye siyawaiyaneni.

Yesu, God yana gwara kana wiyeveveyana damdi irugiuvedi

³⁸ Yesu iyiyeevede, na iwona bo, “Kokita yapori da gwara kana wiyeveveyana damdi gesiniyabemina. Tarasowo rukarukaruwanidi siniyagha bi sinapepewa, bi yadi wiina wawaya kabikarawaye sinikiikiivedi wiigimona gawaridiye.

³⁹ Bi yadi wiina makamake gawaridi miisedi **kabepepa baredi** kamodiye bi kate babada ghamaghamadi yadi gaware sinamake, poragha raghanidiye.

⁴⁰ Bi sarupari wiiguriguri na wawaya sanaghosi da toudi kabikabikuwayidi, bi kwabukwabura yadi bare sakita kirorovedi na siyabedi da baredi sirapeneyana. Mmkodi wawayidi, na God aro ghamanakina inaveredi.”

*Kwabura yana vereyana**Luk 21:1-4*

⁴¹ Yesu suwara kabomidi gawarina riridiye imakekira God yana bare kamone, bi wawaya metagha mane siyatutoura na iyaruruwiiteted. Wawaya mounouridi korotodi mane peyaridi siyatutoura.

⁴² Wasina bi kwabura moyamoyakina ipiika da kopa mane busobusodi bata, itourarughuwana suwara kabomina kamone. Bi mmkodi manedi yadi maragata damina igisikirakii.

⁴³ Na Yesu kana kivikivina ikwatuvedi sipiika bi iwonedeni bo, “Wiisuwona awonewonemi, mmko kwaburina moyamoyakina puyo ghamanakina itore, gegha naboni wawaya mududi.

⁴⁴ Yana basuna, mmkodi wawaya mounouridi tupadi yadi maura ghamadi bi pinimidigha sivereyana, bi noko kwaburina bagune moyamoyakina, bi awaki kana makekawakawa na tupana itore.”

13

Yesu iwona da God yana bare muriye Jius kadi aviya sinibero

Mat 24:1-2; Luk 21:5-6

¹ Wasina raghanine Yesu, Bare Kabikabikuwayina garina iyakuyokuyoveni, na kana kivikeyina tana iwona bo, “Abawiiyeveyana, kukita mmkodi bare warawaratetedi, da mmkodi akima ghamanakidi.”

² Yesu iwona bo, “Nokodi bare ghamanakidi kwakitakita! Na raghani murine na Jius kadi aviya tupana siniberodi. Gegha akima tana kwiinana debane inamakena.”

Wawaya sinakabikwarakwara, bi Yesu kana kivikeyina tounaye sinamiiri kikita

Mat 24:3-14; Luk 21:7-19

³ Wasina God yana bare bi nawane Oliv koyana debane Yesu iyamakamake, na Pita, Jemes, Jon da Andru wiikowoye sivitarakiyaneni,

⁴ “Kuwonemii, meyani mmkodi beradi sinatubugha. Awaki matakirina iniyeveyana da mmkodi bera pinimina bi sinatubugha?”

⁵ Na iwone bo, “Kokita wiimasi da gegha iiyabo iniyabemina.

⁶ Tomotomogha korotodi waghawaghaghuve sinapiika sinawona bo, ‘Tagu na Keriso!’ na wawaya korotodi siniyabedi.

⁷ Bi raghanina wiirouwa kwarituna bo aviya waradi rabarabae konawaiyana na gegha konanagharana. Mmkodi beradi sinatubugha naghove, bi noko geraghani damona.

⁸ Dam sinageghomiiri da siniaviya virirana bi kiiwawo sinageghomiiri da sinirouwa virirana. Nukenuke kubura bogaebogae sinatubugha da kate gomara. Mmkona dagudaguna kawagha, ware wasike roperopeyina wiitua sinivisina dagudaguna yakabikabina naboni.

⁹ Tami wosina kokoyagha yaporimi. Sinakabimi bi sinitupawamiwamiremi da bada **kabepepa barediye** sinavididimi. Bi tami kagu kivikeyina kiiravine na sinakabimi da sinatupemi bi kiikiwawo naghodiye konamiiri da wara miisena konawonedi.

¹⁰ Bi dagudaguna na wara miisena God yana wiibadana kiiravine tami da iiyawogha sigeruwegu na konadimeni damve damve biyadi, muriye da damona inapiika.

¹¹ Bi raghanina kami aviya sinakabimi da sinitupawamiwamiremi, na gekonin-uwapoya yaininagha da metagha konisisiya. Gegha tami yami noghotama konisisiyana bi Kanuma Kabikabikuwayina tamiye inisisiya na awaki inaveremina kovisisiya.

¹² Tomotomogha sinageghomiiri da warewaresidi sinavereyana bi kadi aviya sinikasunughana, bi tamadam mayimayiyina natunatudi biidi sinabera. Ededa taghunudinaki siniaviyedi bi sinavereyana da kadi aviya sinikasunughana.

¹³ Tami kagu kivikeyina kiiravine na wawaya tupana sinasinighiiyemi. Bi iiyabo inamiiri kikita da damone na God iniyawini.”

Kabikwarakwara ghamana gabudarina

Mat 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴ “Bi raghanina konakita da awaki **peroveta** Deniyel ivisisiyeni meko bera tupana yiberodi, na gawara kabikabikuwayine inamiiri, meme gewasina da iyamiirina (Kabiya wawayim: Kunuwagiureni mmko awaki basuna). Wasina nokodi Jiudiya kubura kamone samakamake na sinaverataveyana koyae.

¹⁵ Wawaya bare kubune na geinayowogha inarughu bare kamone yana sawara inayounana,

¹⁶ bi bada, iiyabo yana kwabuve yabagibagi, na geinaveramagha bareye da kana tarasowo inakabina.

¹⁷ Bi noko raghanine na kabikwarakwara ghamanakina wasiwasike biyadi iiyawogha siropeya da pepeya sisusuna.

¹⁸ God biidi korupari da mmkodi beradi gegha boduve sinatubughana!

¹⁹ Yana basuna noko raghanine na kabikwarakwara ghamanakina nama. Bi raghanine God kubura ibera na kabikwarakwara ghamadi roro nokodi naboni gesiyatubughana, patana da kata bi raghani muriye kate gegha naboni sinatubugha maghana.

²⁰ Na Bada, nokodi gabudaridi iruwitupo. Bi memeda gegha iyayaraghana, wawaya kate gesiyayawana. Bi iiyawogha ivineyidi na noghosidiye, touna mmkodi gabudaridi iyaragha.

²¹ Noko raghanine, memeda wawaya tana inawonemi bo, ‘Keriso mmakatanina, kokita!’ bo, ‘Vinikatanina!’ gekonigeruvenina.

²² Yana basuna Keriso wiiwiiyaba da peroveta wiiwiiyaba sinarumaghatara bi **berakayowiiwiiyaka** da matakira sinabera, bi sinaberatowoyi da God yana wiivenevinegha wawayidi siniyabedi, da sinigeruvedi.

²³ Na kokabunagha, bi kokoyagha mayemi! Bera tupadi kadi sisiya awonena kamanemi, muriye da raghanina inapiika.”

God yana Wiisuwona Tomoyina yana piikamagha gabudarina

Mat 24:29-31; Luk 21:25-28

²⁴ “Bi kabikwarakwara ghamanakidi gabudaridi sinakovi, muriye na gabudara raragha inakabitore bi matu bada gegha inikonakona.

²⁵ Kewokewo abame sinaririgha, bi abama kana sawara mududi maragasidi sin-inukenuke.

²⁶ Bi noko raghanine wawayi sinakita da God yana **Wiisuwona Tomoyina** inarumaghatara, uuwa debadigha inapiiika, maragata ghamana teya da ere kinivina.

²⁷ Wasina bi aneyaneya iniporadi kubura tupane da God yana wiivenevinegha wawayidi sinituwiitaghoma kubura damone da inanagho abama damone.”

Kogheya kiina miibina

Mat 24:32-35; Luk 21:29-33

²⁸ Wasina Yesu iwona bo, “Konoghosi awaki itubugha kogheya kiina biidi da akowa nokove konakabi. Raghanina ragharaghana sameyu da samatagha bi numonumo sarumaghatara, na kwakovi noko gogo raghanina yapiiika.

²⁹ Mayimayiyina, raghanina konakita da mmkodi beradi sinatubutubugha, na konakovi da God yana **Wiisuwona Tomoyina** yana piikina inoratu, bi ikabunagha da inidagu.

³⁰ Iisuwonemi, mmko kimsina wawayimi tupana gekonarabobo patana da mmkodi beradi sinatubugha naghove.

³¹ Abama da kubura sinamomogha, bi wonagu kate gegha inamomoghana.”

Tana kabunagha Yesu yana piikamagha kiiravine

Mat 24:36-44

³² “Getana iiyabo iyakovi, da meyani noko gabudarina bo raghanina inapiika, gegha aneyaneya abame, bo Natu iyakovina; Tamada God kawagha iyakovi.

³³ Kokabunagha da kokoyagha mayemi, gekoyakovi da meyani noko raghanina inapiika!

³⁴ Ware tomogha tana yana bare yakuyoveni yawagawaga yanagho takubure. Na wiitamariyana imadiye yana sawara yatoura bi tatadigegha yadi bagibagi yaveredi. Bi iiyabo matamketa yakoyakoyayi na yawoneni da inikighukighu.

³⁵ Wasina bi tami bada kokabunagha, basuna gekoyakovi da meyani bare badana inaveramagha. Memeda ravidie bo kenakenaruwamire, bo kokorereko sinaduuduna bo didibare.

³⁶ Bi raghanine inapiika na gegha yana wiina da inabananimi konakenakenana.

³⁷ Awaki awonewonemi, na bada wawayi tupadi anawonedi: Kokabunagha!”

14

Jius siyisisiya wiikowogha da Yesu siyirabobo

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jhn 11:45-53

¹ Kata na gabudara bata kawagha siyamakamake da **Koughanu** bi **Parawa Gegha Yist Teya** porayidi. Na **prist** babadidi da gwara kana wiiveveveyana damdi wiikowoye keda siyininogha da Yesu siyiyabeni bi siyakabitawani da siyakasunuyi.

² Na siwona bo, “Gegha poragha raghanine tana berana, kate bi wawayi wiirouwa sinidagueni.”

Wasike mayawagama Yesu gayamina iwayi

Mat 26:6-13; Jhn 12:1-8

³ Bi raghanina Yesu Betenine na Saimon, tomogha iiyabo naghove korekore ikabina yana bareye. Bi siyakamkam, na wasike tana verikoko alabastama* sibera bi mayawaga kamone na ikawari irughu. Da verikokona kanighona ikiyagiini bi Yesu gayamine mayawagina iwayi. Bi mayawagina miisanina ghamana bi nadima† sibera.

13:26: Dan 7:13   14:1: Exo 12:1-27   * 14:3: *Alabasta touna akima waratete kirakiina bi pikapikana. Bi wawayi sakabi bi ipagama kiyabu da tarabiibisaka tunama satarakepokepo.*   † 14:3: *Nadi touna kii tana kana waghawagha, bi noko kiina ramramnama mayawaga sabera. Bi kiina touna India yadi kubure yagogogo.*

⁴ Wawaya mududi nama nuwanuwadi sipughu na sivisisiya kabivivirana bo, “Awaki kiiravine mmko mayawagina ivikawawaneni?”

⁵ Siyigimogimoneni da mane ghamana siyakabi bi manena moyaka siyaveredi,” na siki kirakiiyeni.

⁶ Bi Yesu iwonedo bo, “Kokuyoveni, awaki kiiravine kwiisinimayamayayi? Touna bera waratena ibera tagu biidi.

⁷ Tami nonowa moyaka teya konamakamake, bi yami kayowane koniwiitedi bi tagu gegha nonowa yawata tana makena.

⁸ Bi awaki rubana da iyabera na ibera; da mayawaga tubuyiguve iwayi da raghani katamane ikabununagha kagu dogudogu kiiravine.

⁹ Iisuwonemi, meghegheghe mmko kuburine, meme wawaya waragu miisena sinadimedimeni, na awaki mmko wasikena tagu biidi ibera na kate sinisisiyeni da raghani nonowa sinanoghonoghosi.”

Jiudas iviwaghasina da Yesu, prist babadidi imadiye iyatoren

Mat 26:14; Luk 22:3-6

¹⁰ Noko murine Jiudas Iskariyot, kivikivina 12 kamodiye bi tana, inagho **prist** babadidi biiyadi da Yesu kiiravine iyapuke.

¹¹ Damdi mmko sisiyina siwaiyaneni na svinuwamiise bi svisuwoneni da mane siyavereni. Wasina bi Jiudas keda wiinogha idagu da metagha Yesu, imadiye iyatore.

Yesu da kivikivina, Koughanu kamkena, na sikam

Mat 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jhn 13:21-30

¹² **Parawa Gegha Yist Teya** porayina gabudarina dagudagune, bi gabudarine na nigenige sikasunughana da **Koughanu** kiiravine, na kivikivina Yesu sivitarakiyaneni bo, “Mebo yam wiina kananagho da Koughanu kamkenana kiiravimve kana kabununayi?”

¹³ Wasina bi kana kivikivina bata iviporadi, iwonedo bo, “Konagho konarughu kwanatuve, bi tomogha rarima kibubuna yakawakawari na konakita. Na kokivini,

¹⁴ da meme inarughu, na barena wiibadana kowoneni bo, ‘Abawiiyeveveyana iwona da, “Tupayarayina meme, tagu da kagu kivikivina kiiravimiye Koughanu kamkenana kana kam?”

¹⁵ Wasina bi tupayaragha ghamana kiidamove iniyevevemi, tourawiikeyowanina da kabukabununayina, na name bera tupana kokabikuya kiiravidaye.”

¹⁶ Kivikivina sinagho sirughu kwanatuve, bi bera tupana metagha Yesu iwonedina sibanani, da Koughanu kamkena, na sikabikuyi.

¹⁷ Bi ravidide na Yesu, kivikivina yadi 12 yawata siverakanibu.

¹⁸ Bi siyakamkam raghanine, iwonedo bo, “Iisuwonemi, da kamomima tana kagu puka inakabi iiyabo yawata kakamkamna.”

¹⁹ Kivikivina noko sisiyina siwaiyana na svinuwapoya bi sidagu tatadigegha sinitaraki-iyani, “Wiisuwona tagu bo?”

²⁰ Yesu iwonabodedo bo, “Tami 12 kamomiye tana, iiyabo kana parawa dabira kamone tagu teya kakutuwana.

²¹ **Peroveta** metagha sigirumana naboni da **Wiisuwona Tomoyina** inarabobo. Bi God noko tomoyina iiyabo yana Wiisuwona Tomoyina kana puke inakabina kate aro ghamanakina inavereni! Na iyamiise kirakii da noko tomoyina gegha iyatubughana.”

Yesu kana kivikivina teya raghani tughurina sikampatapata

(The Lord's Supper)

Mat 26:26-30; Luk 22:15-20; 1 Kor 11:23-25

²² Bi siyakamkam raghanine, Yesu parawa tana ikabi, God biidi ivikiikiwa, bi ikiyagima da kana kivikivina iveredi, iwona bo, “Kokabi; mmko na tubuyigu.”

²³ Bi wain reduna ikabi, God biidi ivikiikiwa, bi iveredi da tupadi tounama siniuna.

²⁴ Bi iwona bo, “Mmko tagu ganiganigu, meko inororotaveyana wawaya korotodi kiiravidide. Ganiganigu touna inabera da God yana wiiwaghasina maragasina wouna inatarakirami yana wawaya biidi.

²⁵ Iisuwonemi, gegha meyani mmko wainna ananiuna mayeni patana da God wawaya keda wouna inibadedi na gabudarine wain wouna ananiuni.”

²⁶ Wasina bi ayii tana sitawori bi Jerusalem sikanibutaveni sinagho Oliv koyane.

Yesu iwona da kate Pita inawona wiinagonagoveni

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jhn 13:36-38

²⁷ Yesu iwonedni bo, Tupami konavera da konakuyovegu, basuna God wonana buka kamone iwona da:

‘God sip kadi bodaboda inakasunuyi,
na sip tupadi sinimosaredi,’

²⁸ bi muriye raboboma anageghomiiri magha, na aninagho ananagho Galilima, bi tami murigha.

²⁹ Pita iwona bo, “Memeda turagu sinavera da sinakuyovem, bi tagu geanakuy-ovemna!”

³⁰ Yesu, Pita iwoneni bo, “Tisuwonem, kata nubabasuve muriye da kokorereko inaduu da bata, na naghove kunawona raghani aroba da tagu gegha kuyakoviguna.”

³¹ Pita iwonabodeyana wiimaragata bo, “Tagu kate genaboni anisisiyana, bagune tam da tagu sinikasunughaneda, kate gemeyani anawona wiinagonagovemna.” Bi kivikivina mududi bada sisiyina mayimayiyina sivisisiyeni.

Getsemenine Yesu iyarurupari

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

³² Wasina sipiika gawara kana waghawagha Getsemenima, na kana kivikivina iwonedni bo, “Mma komakae bi anarupari.”

³³ Na Pita, Jemes da Jon irutayinidi yawata sinagho. Bi nuwavisi da nuwapoya ikabi kirakiyi,ni,

³⁴ na iwonedni bo, “Nuwapoya nuwanuwaguve iragata kirakii da damina ware pinimina bi inirabobogu. Mma komakae bi kovikighukighu.”

³⁵ Inagho gisina bi ere nuwavisina ivitavenayowoyena mayeni tanave, bi irupari da nuwavisi da sinivisi naghone sapiipiika na memeda rubana bo gegha da siyanagho-taveyana.

³⁶ Na ruparima iwona bo, “Abba,† Tamagunaki! Tam bera tupadi rubana kunabera, na mmko kabikwarakwara reduna gwabiguve kabitaveni. Bi geawaki ayakayovenina, bi tam awaki kukayovenina.”

³⁷ Wasina bi Yesu iveramagha da kivikivina aroba ibananidi siyakenakena. Na Pita iwoneni bo, “Saimon, da kwakenakena? Raghani gisinagha kunabanenega bo gegha?”

³⁸ Na iwonedni bo, “Kovikighukighu, bi korupari da gegha ruyagha kamone konabekuna. Kanuma yakayokayoveni da bera miisena bi tubugha inoganoga.”

³⁹ Inagho magha bi irupari, sisiyidi mayimayiyidi ivisisiya.

⁴⁰ Bi iveramagha na ibananidi siyakenakena, kiiravine gerubana matadi siyakitatora. Na gegha siyakovi da awaki touna siyawoneni.

⁴¹ Bi raghani wiirabina iveramagha, na iwonedni bo, “Tami patana kokenakena da kwi yawiitaveyana? Wasina rubana! Gabudarina ipiika! Kokita, puke wawayina, **Wisuwona Tomoyina** yitowawoneni tamumu damdi biyyadi.

⁴² Kogeghomiiri, tana nagho, kokita tomoyina mmakatanina iiyabo kagu puke ikabina.”

Yesu sipatumi

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jhn 18:3-12

⁴³ Yesu patana iyisisiya bi Judas, kivikivina 12 kamodiye bi tana, iverakanibu. Bi murinagha na koroto ghamana seri da kepata sivimakabikabiye. Bi mmkodi wawayana na **prist** babadidi, gwara wiyeveveyana damdi, da kwanatu kana dogara siviporadi.

⁴⁴ Bi Judas nada ivikatayidi matakira kiiravine, iwonedni bo, “Tomogha anamaghanina,§ wasina touna. Koburavi, kokabitawani bi korutayini konanagho.”

⁴⁵ Raghanina Judas iverakanibu, na yaininagha inagho Yesu biidi bi iwona bo, “Abawiiyeveveyana!” bi nawanawana imaghani.

⁴⁶ Na sipatumi da sikabikikisi.

⁴⁷ Bi wawayana tana nama iyamiimiiri na yana seri itaiyina kanibuvani bi prist kiikiwawona yana wiibagubagurana tainana ikasiyaraghataveni.

⁴⁸ Bi Yesu iwonedni, “Tagu ware kasukasunugha, bo? Na seri da kepatama kopiika da konapatumigu.

⁴⁹ Raghani nonowana tagu tami yawata, God yana bareye ayiyeveveyana, bi gegha koyapatumiguna. Bi gegha, da buka **peroveta** sigirumina inatubugha.”

⁵⁰ Wasina bi kivikivina tupadi sikuyoveni bi siverawitaveni.

⁵¹ Bi tomogha yaragina, gara yabuyabunama ivitarasowowota, da Yesu iyakivikivini, na siberatowoyi da siyaburavi,

⁵² bi kana gara imadebadiye ikuyoveni bi ighaninagha iverataveyana.

† 14:36: *Abba, noko Aramik yadi gamo, meko Yesu iyisisiyana. Bi Abba yana basuna tamada.*
yadi kikiyena wiituran miisidina, toudi maghanama sikiikiwa kab ivivirana nawanawadiye.

§ 14:44: Jius

Wiigiugerogetora damdi Yesu sivikeekeeni

Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jhn 18:13-14,19-24

⁵³ Wasina Yesu sikabi sinagho prist kiikiwawona yana bareye, meme **prist** babadidi tupadi, kwanatu kana dogara da gwara wiiveveyana damdi sivitaghomidina.

⁵⁴ Bi Pita kana taraboga murigha ikivini da irughu prist kiikiwawona yana bare garina kamone. Da name keyama ririne imakeyowogha iyiraragha, koyakoyagha damdi yawata.

⁵⁵ Bi prist babadidi da **Wiigiugerogetora damdi**** tupana siberatowoyi da Yesu yana berona siyabanani bi siyaviyeni da rabobove siyatore, bi gegha tana siyabanana.

⁵⁶ Wawaya korotodi sipika da sisiya wiyyaba sivisiya da Yesu siyaviyeni, bi yadi waragututu gegha mayimayiyidina.

⁵⁷ Tomotomogha mududi sigeghomiiri da mmko wiyyabinama Yesu siyaviyeni:

⁵⁸ "Kawaiyaneni iwona da, Tagu, mmko God yana bare, meko wawaya imadima siyoghanina anatainrika, bi gabudara aroba murine na tana anayoghana mayeni gegha naboni wawaya imadima siyaberana."

⁵⁹ Bi gegha, yadi waragututuna tupadi na sivibogae.

⁶⁰ Na prist kiikiwawona, Wiigiugerogetora naghodiye igeghomiiri da Yesu ivitaraki-yaneni bo, "Mmkodi sisiyama siyayemna, awaki biidi gekuyawonawona bodeyana?"

⁶¹ Bi Yesu ivikawa potapota da gegha awaki tana iyawoneni. Na prist kiikiwawona ivitarakiyanena mayeni bo, "Tamna God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**, iyyabo kakabekabepepi na Natuna?"

⁶² Na Yesu iwona bo, "Wasina Tagu, bi tupami konakita da **Wiisuwona Tomoyina**, Maragata Kirakiina ririne inamakamake bi abama uuwadigha inapiipiika!"

⁶³ Na prist kiikiwawona kana kwama itainagosiri†† bi iwona bo, "Gegha bada sisiya mududi taya kayokayowana maghana!"

⁶⁴ Tami tupami, yana sisiya kowaiyaneni, touna God ivigiboyi. Awaki konoghonoghosi?"

Bi noko korotona siwona bo, "Touna iberabero na inarabobo."

⁶⁵ Bi mududi sidagu Yesu siyakanukanu, matana sigere bi sirouvi. Da siwoneni bo, "Memeda tam **peroveta**, na kuwonemii iyyabo irouvim!" Wasina bi koyakoyagha damdi sikabi da sitapitapi.

Pita, Yesu iwona wiinagonagoveni

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jhn 18:15-18

⁶⁶ Wasina bi Pita patana petakone gari kamone, bi **prist** kiikiwawona tana yana wiitamariyana wasikena imiriiriya.

⁶⁷ Na raghanina ikita da Pita keyame iyiraragha, na rotomanina ikitarorona bi iwoneni bo, "Tam teya, na Yesu Nasaret tomogha yawata."

⁶⁸ Bi Pita iwona wiinagonagoveni bo, "Geayakovi bi geyaguakowa da awaki kwii-sisiyeni," bi ikanibutaveyana gari matamketane bi kate noko raghanine kokorereko iduu.‡‡

⁶⁹ Bi wiitamariyana wasikena, raghanina Pita nama ikita na idagu wawaya nama ririne siyamiimiiri na iwonenana mayedi bo, "Mmko tomoyina, na Yesu kwiinana tana!"

⁷⁰ Bi Pita iwona wiinagonagoveni.

Raghani gisina bi murine na nama iyyawogha miimiiridi bada siwoneni bo, "Gekuna-keena, wiisuwona tam Yesu yana wawaya tana, bi tamna Galili tomogha."

⁷¹ Na Pita iwona bo, "Isuwona, gegha ayyabana, bi meboda aniyaba na God aro inaveregu! Tagu noko tomoyina kwiisisiyenina gegha ayakovina."

⁷² Wasina bi kokorereko idou iyibata, na Pita inoghosi da metagha Yesu iwoneni, "Muriye da kokorereko inadou inibata, na naghove raghani aroba kunawona da tagu gekuyakoviguna." Na nuwanuwana idugari da iwasigorita idou.

**

14:55: *Sanhedrin touna jius babada damna meko igekiraki, Yesu yana raghaniye na Roume tamudu, toudi siyi waghasedi da taparoro beradi sanuwagiureyana da yapiyapi situpa wamiwamiredi, bi gegha sini poradi rabobove. Prist kiikiwawona touna Wiigiugerogetora damdi gayamina bo wiibadana, bi tomotomogha yadi 71 mmko damna kamone: prist babadidi, kwanatu babadidi, gwara wiiveveyana damdi.* 14:62: Dan 7:13 †† 14:63: Jius yadi kiki kamonena wawaya kana gara inatainagosiri na touna nuwanuwana yapughu kirakii bo nuwanuwana yasibakuku na mmko berana yabera. ‡‡ 14:68: Buka katamanidi mududi mmko sisiyina gegha siya girumina bi noko raghanine kokorereko iduu.

15

Yesu sipiikeni Pailat biidi

Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jhn 18:28-38

¹ Raghani sowasowae **prist** babadidi, kwanatu kana dogara, gwara kana wiyeveveyana damdi, da **Wiigiugerogerora damna** tupadi yawata nada sivitaghomidi bi siwonaruyarayaragha ikovi, na Yesu imana sikutawatawana, bi sivinaghoveni sinaveni, da Pailat siviruvereni.

² Pailat, Yesu ivitarakiyaneni bo, “Tam Jius yadi kiiwawo bo?”

Na Yesu iwona bo, “Wasina kwiisisiya namakatanina.”

³ **Prist** babadidi Yesu wiiwawu sisiyidima siyikeekeeni.

⁴ Na Pailat ivitarakiyanena mayeni bo, “Kunawonabodeyana bo gegha? Yadi wiiwawu tupana da kuwaiyana!”

⁵ Bi Yesu geiyawonabodeyana magha, na Pailat ivisokoveni.

Jius damdi yadi wiina Yesu inarabobo

Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jhn 18:39–19:16

⁶ Raghana **Koughanu** porayidi nunudigha na Pailat ibera nuwaneni da biwa gawarina kamonama wawaya tana yikanibuvuni, iyyabo, dam Jius sakayoveni na kiiravine sibabana.

⁷ Bi noko raghanine tomogha kana waghawagha Barabas na biwa gawarina kamone, da wawaya iyyawogha wiirouwa kamone kasunugha sibera na yawata.

⁸ Raghana koroto sivitaghomidi, na sidagu Pailat siyibabiini da nonowa iyaberaberna naboni, da yadi kayowana iyabera,

⁹⁻¹⁰ Bi Pailat iyakowa katamaneni da **prist** babadidi, na Yesu sivitowawoneni touna biidi basuna sinuwapughuveni. Na koroto ivitarakiyanedi bo, “Yami kayowana da Jius yadi kiiwawo anikanibuvuni kiiravimiye bo?”

¹¹ Na prist babadidi koroto nuwanuwadi sipiro bi siwonedida Pailat siyibabiini bi Barabas iyikanibuvuni kiiravidiye, Yesu wasana.

¹² Wasina bi Pailat koroto iwonena mayedi bo, “Bi awaki, anabera mmko tomoyina biidi, kokwatuveni da Jius yadi kiiwawo?”

¹³ Bi sirabodeyana bo, “Kotuparatuni!”

¹⁴ Na ivitarakiyanedi bo, “Awaki kiiravine? Bi awaki berana berona ibera?”

Bi koroto sirukwatu kamokamogha bo, “Kotuparatuni!”

¹⁵ Na Pailat yana kayowana da koroto iyinuwapikadi, na Barabas biwa gawarinama ivikanibuvuni kiiravidiye. Bi kawane na Yesu sikwapu kirakiyeni bi iwonataveni da siyatuparatu.

Iyo wawayidi Yesu sivinamayeni

Mat 27:27-31; Jhn 19:2-3

¹⁶ Wasina iyo wawayidi Yesu sikabi sinagho Pailat yana bare garina kamone bi iyo turaturadi tupadi sikwaturiyariyadi sipiika.

¹⁷ Bi kwama ididurina Yesu sivikoteni da kapi iyiyona sibera bi gayamine siviya.

¹⁸ Da ere wiinamayidi siyikayekayeni siyawonawona bo, “Kiiwa, kiiwa Jius yadi kiiwawo!”

¹⁹ Bi dighonama gayamina siyarurovi da siyakanukanu, bi siyituwapore oghogheyana da ere wiinamayidi siyapepeteni.

²⁰ Raghana sivinamayeni ikovi, na kwama ididurina sikabitaveni bi kana kwama waghata sivikotena mayeni. Bi sirutayini sikanibu da siyatuparatuni.

Yesu situparatuni

Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jhn 19:17-27

²¹ Jerusalem sikanibutaveni bi kedae na tomogha kana waghawagha Saimon sibanani, wawa kuburinama ipiika iyarughurughu kwanatuve, na iyo wawayidi siruwiiyaiyaini da Yesu kana korosi iyakawari (Saimon na Sairin tomogha bi Aleksanda da Rufas tamadinaki). ²² Wasina bi iyo damdi Yesu sirutayini sinagho gawara sakwatuveni Golgota, waghawaghana yana basuna *deudeu gawarina*.

²³ Name siberatowoyi ware wain da kii otona kana waghawagha myrrh yawata siwamiri na siyavereni, bi Yesu gegha iyaniunina.*

²⁴ Wasina situparatu, bi kana kwama sikabireregha toudimani kamodiye, bi wiirekwa tana sibera da mekodi kwama yadi kayowane siyayouna.

* **15:23:** wain, myrrh yawata na sinivisi kana muramura.

²⁵ Didibare, gabudara iyarurumuyamuya (9:00 o'clock) bi situparatu. ²⁶ Bi wiiwawu sisiyina siyiaviyeni na kiisepiye sigirumi da gayamina wowone situturatu naboni iwona, "Jius yadi kiiwawo."

²⁷⁻²⁸ Bi yapiyapi damdi bata situparatudi, Yesu yawata, tana katiiyane bi tana dugene.†

²⁹ Wawaya ririnagha siyanono piika na gayamidi siwiineyana bi Yesu siwonawiiigiboyi bo, "Eka damina kabi! Tam kuwona da God yana bare kuyatainarika bi gabudara aroba kamone kuyayoghana mayeni!

³⁰ Na kata korosima kuyowogha da kuniyawii mayem!"

³¹ Bi berana mayimayiina, **prist** babadidi da gwara kana wiiveveveyana damdi Yesu sivinamayeni, siyawonawona bo, "Wawaya mududi iviyawiidi bi kate gerubana tounamani iniyawii mayenina!

³² Mede tana kita, iwona da touna God yana Wiivinevinegha Tomoyina, Isrel kana kiiwawo kata korosima inayowogha, na tanigeruveni." Bi nokodi bata, Yesu yawata situparatudi na bada siwona wiiberoveni.

Yesu irabobo

Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jhn 19:28-30

³³ Gabudara yubasune na wiididibara kubura tupana isowomumu, patana da ravidu gabudare.

³⁴ Bi ravidu gabudare (3:00 o'clock) na Yesu irukwatu da ghamana, "Eloi, Eloi, lama sabatani?" yana basuna, "Yagu God, Yagu God, awaki biidi kukuyovegu?"

³⁵ Wawaya mududi nama siyamiimiiri bi siwaiyaneni na siwona bo, "Kowaiyana, touna Elaija yakwatukwatuveni."

³⁶ Wasina bi tomogha tana iverainagho gumba ikabi da wain tomatomane isirakutuvi, bi kii damone ivikavini. Bi ikoghasi igae Yesu biidi da iyaniuna bi iwona bo, "Kokoyai! Tana kita memeda Elaija yapiipiika korosima inatoreyowoyeni!"‡

³⁷ Bi Yesu irakapara da yawiina itavenatughureni.

³⁸ Wasina bi God yana bareye bebera meko tupayaragha Kabikabikuwayina itoreboda iyarororoga na itamogosira da bata, wowone da iyowogha kabine.

³⁹ Iyo damdi kadi bada nama korosi naghone iyamiimiiri na ikita da metagha Yesu irabobo, na iwona bo, "Wiisuwona mmko tomoyina na God natuna!"

⁴⁰ Wasiwasike mududi nama, kadi taraboga siyaruruwiitete. Bi kamodiye na Meri Magdalin, bi Meri tana, Jemes murimurina da Joses sinadinaki da Sayome.§

⁴¹ Raghanina touna Galiline, na mmkodi wasiwasikedi siyakivikivini da yana kayowana siyaberabera. Bi wasiwasike mududi iyyawogha Yesu teya sipiika Jerusalem na bada yawata nama.

Jousep, Yesu tubuyina idogu

Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jhn 19:38-42

⁴²⁻⁴³ Ravidipikae, Jousep Arimatiya tomogha, bi bada ghamana **Wiigiugerogerora damna** kamone, bi touna wosina bada God keda woune wawaya wiibadedi kiiravine iyakoyakoyayi na iverakanibu. Bi kabununagha gabudarine (noko na **wiiyawiiitaveyana gabudarina** naghone ravidie), na Jousep idebawowora inagho Pailat biidi da Yesu tubuyina kiiravine ivibaba.** ††

⁴⁴ Bi Pailat ikabinokeni da Yesu nada irabobo, na iyo badana ikwatuveni ipiika bi ivitarakiyaneni da nada waghata irabobo bo gegha!

⁴⁵ Bi iyo badana yana sisiya iwaiyana ikovi na Jousep iviwaghasineni da Yesu tubuyina iyakabi.

⁴⁶ Na Jousep bebera poina yeyeghanina igimoni bi Yesu tubuyina itoreyowoyeni da igere bi karawaga akima kakokakone sibanina name itore. Bi akima ghamana itabiri ipiikeni karawaga kawabonayina itoreboda.

⁴⁷ Meri Magdalin da Meri tana, Joses sinananaki na siyaruruwiitete bi sikita da meme Yesu tubuyina sitore.

15:27-28: Isa 53:12 † **15:27-28:** Giruma mududi katamanidiye na mmko sisiyina siviikiitayineni: bi awaki siberana peroveta yana sisiya itarawiiikim iwona da, "Sikita da naboni ware bera bero wawayina" (Aisaiya 53:12 kokita). **15:29:** Mrk 14:58 ‡ **15:36:** Psam 69:21 yawonawona wiimaghatara da God yana Wiivinevinegha Kiiwawona wain tomatomana sinavereni. § **15:40:** Matiu 27:56 kamone, igirumi da Jousep gegha Joses.

** **15:42-43:** Jius wiiyawiiitaveyana na Fraide ravidie yadagu da yanagho Satade ravidie yakovi. †† **15:42-43:** Jius yadi gwara iwona da wawaya inarabobona noko gabudarine sinadogu. Bi wiiyawiiitaveyana ravidie iyadagu, na Jousep Yesu doguna kiiravine iviyaininagha.

16

Yesu igeghomiiiri magha

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jhn 20:1-10

¹ **Wiyyawitaveyana gabudarina** ikovi bi murine, Meri Magdalin da Meri tana, Jemes sinananaki da Sayome, wane ghabughabu sigimona bi siyanagho da Yesu tubuyina siyituboro.*

² Na Sande didibara wote gabudara iwasepi iyageege, na sinagho karawaga epamana bonayine.

³ Bi kedagha sidune siyanono na toudimani siyisisiya kabivivirana, “Iiyabo akima karawaga epamana bonayina kawane kiiravidaye inatabirataveni?”

⁴ Bi raghanina siyakayogagawa na sikita da akimina nada sitabirataveni (akimina ghamanakina).

⁵ Na karawaga epamana bonayine sivitavena rughuvedi, bi siyakita da katiiyadiye na tomogha yaragina ere kwama poepoena iyamakamake na sikumararagha.

⁶ Bi iwonedni bo, “Gekonakumararaghana, akovi da Yesu Nasaret tomogha kwiininoyeni, iiyabo situparatuna. Touna gegha mma - nada igeghomiiiri! Kokita gawarina mmakatanina meme sitorena.

⁷ Bi konagho da kana kivikivina mududi da kate Pita yawata mmko warana kowonedi; touna ivinagho yanono Galilima, bi name konakita, metagha iwonemi na naboni.”

⁸ Na karawaga epamana bonayine sikanibutaveni, nuwapoya bi kiiroro teya, na getana iiyabo siyawoneni da awaki, kiiravine toudi sinaghara kirakii.

MAK 16:9-20

(Mak yana buka katamanidi naghove waghata na peyaridi. Bi yadi bata katanamanakidi kamodiye na veses 9 da inagho 20 na gegha, bi memeda nokodi buka mududi kamodiye na yana sisiya itubotayinidi da veses 9 da inagho 20 igiruma.)

Yesu irumaghatara Meri Magdalin biidi

Mat 28:9-10; Jhn 20:11-18

⁹ Sande raghani diidibare pom sowae, Yesu raboboma igeghomiiiri magha murine, na ghuyoghuyone Meri Magdalin biidi irumaghatara, iiyabo roro kanuma beroberodi yadi 7 gwabinama ivikanibuvetina. ¹⁰ Wasikena awaki itubugha kiiravine, na inagho da turaturana iwonedni, toudi siyaduudu da siyasiyasiyapa.

¹¹ Bi raghanina wasikena iwonedni da Yesu nada raboboma igeghomiiiri bi matanama ikita, na toudi, yana sisiya siwaiyana bi gesiyigeruwanana.

Yesu irumaghatara kivikivina yadi bata biiyadi

Luk 24:13-35

¹² Noko murine, kivikivina bata raghanina Jerusalem sikanibutaveni siyanono wawa kuburidiye na Yesu kana kita ivibogae bi irumaghatara toudi biiyadi na sivinagogo-nagoveni.

¹³ Bi muriye sakovi, na siveramagha da turaturadi siwonedi, bi toudi yadi sisiya gesiyigeruvenina.

Yesu, kana kivikivina 11 biiyadi irumaghatara

Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jhn 20:19-23; Acts 1:6-8

¹⁴ Tughura waghate, na Yesu kivikivina yadi 11 biiyadi irumaghatara raghanina siyakamkamna. Bi ikidi kiiravine yadi noghota sigisi, basuna nuwanuwadi sikotakii da gayamidi siviakima da iiyawogha sikitana, yadi sisiya gesiyigeruvedi da iyawa magha.

¹⁵ Bi iwonedni bo, “Kokanibu konagho kubura tupane da wara miisena dam bi dam biiyadi konadimeni.

¹⁶ Iiyabo inigeruwana da inababataito na inayawa, bi iiyabo geinigeruwana na yana tamumu kiiravine aro inakabi.

¹⁷ Bi wiigeruwana damdi maragata sinakabi da **berakayowiiwiyyaka** sinabera; toudi kanuma beroberodi kagu waghawaghae wawaya gwabidima sinikanibuwana, bi gamo wiibatama sinisisiya.

¹⁸ Bi imadima mota sinayouna, bo memeda tuwamoroba sinaniuna, na kate gesinarabobona. Bi imadi wawaya gubagubagidi debadiye sinatoura, na siniyawidi.”

* **16:1:** Jius yadi kiki da sirage na wane ghabughabuma sinituborodi bi muriye da sinadogudi, na mmkodi wasiwasikedi yadi wiina da mmko kikina siyakivini. **16:7:** Mrk 14:28 **16:15:** Acts 1:8

God, Yesu ikabi igae abame

Luk 24:50-53; Acts 1:9-11

¹⁹ Bada Yesu, kana kivikivina iwona wiiyoyowanedi ikovi murine, na God yana maragate na ikabi igae abame da ririne ivimakeni.

²⁰ Wasina bi kivikivina sinagho kubura tupane wara miisena wawaya biiyadi siyadimedimeni, bi Bada yawata kamodiye sibagibagi na ikabirubata da yadi dima na wiisuwona, basuna yana maragate **berakayowiiwiiyaka** sibera bi wawaya sikitana sivigeruwana.

Apasol (Acts)

Wonawiiakowa

Yesu kana kivikivina Luk touna buka tana kana waghawagha na *Yesu Warana Miisena* igirumi. Muriye yana buka ivikiitayini da *Acts* igirumi.

Bi mmko bukana kamone yiakovida da metagha Kanuma Kabikabikuwayina, Yesu kana kivikivina ivinaghovedi da Keriso Warana Miisena kubura nununagha sidimeni, Jerusalem kwanatuna kamone, Jiudiya da Sameriya kuburidi kamodiye, bi muriye kubura tupane.

Dagudagune na Jius damdi kawagha Keriso siyigeruveni da sivikeresiyana. Bi muriye na Warana Miisena ikanibu da kubuna damdi biiyadi. Da kata na kubura tupane wawaya Keriso sigeruveni.

Mmko bukana kamone Luk touda biiyadi ividebeni da Jius damdi yadi bera bi yadi wonawiiyoyowana buka katamanina kamone iviyevevedi da metagha God sinakovi. Bi awakigha Jius damdi kamodiye idaguni na Yesu Keriso ipiika da ivikovini bi wawaya kubura nununagha God yawata nuwanuwadi tanagha. Luk mmko bukana kamone igiruma da apasol Yesu Keriso Warana Miisena siyadimedimeni da keresiyana kubura nununagha itubugha bi keresiyana yadi koroto iyaragaragata.

Bi Luk igiruma da Yesu kana kivikivina mmko naboni sikanibu da Warana Miisena sikabirereyi.

Yesu raboboma igeghomiiri igae abame bi murine kana kivikivina yadi bagibagi sidaguni na wawaya Jerusalem kamone sivikeresiyana.

Kana kivikivina Jerusalem sikanibutaveni bi Jiudiya da Sameriya kuburidi kamodiye yadi bagibagi sibera.

Muriyena Jiudiya da Sameriya sikanibutavedi bi Mediteriyen Yegiina sipepewakovi da kubura bogaebogae sidima siyanono da Roumma sikanibu.

Noghotu ghamanakina *Acts* bukana kamone na Kanuma Kabikabikuwayina yana maragata. Touna iyowogha da wiigeruwana damdi Jerusalem kamone itowatawanidi. Noko berana na Pentikos raghanine itubugha bi noko murine Kanuma Kabikabikuwayina gabudara nonowa, keresiyana da yadi babada yawata iyiinaghovedi bi maragata iyavereveredi da bera peyaridi mmko bukana kamone igirumi na itubugha. Keresiyana damdi rorowaiyinagha sidima na mmko bukana kamone igirumi da takovi metagha ivisisiya. Bi tana kita da wiigeruwana damdi yadi yawa kamone na God wonana ivimaragata kirakii. Bi noko maragasina debane na keresiyana nuwanuwadi tanagha.

Luk yana noghotu mmko naboni irereyi.

Chapter 1:1 da inagho 26 Yesu kana kivikivina sikabunagha da Keresiyana bagibagina siyadaguni.

Chapter 1:1 da inagho 14 Yesu yana sisiya tughurina bi yana wonawiiyoyowana maragasidi kana kivikivina biiyadi.

Chapter 1:15 da inagho 26 Judas wasana sivineyi.

Chapter 2:1 da inagho 8:3 Yesu kana kivikivina yadi bagibagi da yadi dima Jerusalem kamone.

Chapter 8:4 da inagho 12:25 Yesu kana kivikivina yadi bagibagi da yadi dima Jiudiya da Sameriya kuburidiye.

Chapter 13:1 da inagho 28:31 Pol yana yawa.

Chapter 13:1 da inagho 14:28 Pol yana bagibagi idaguni bi metagha ipepewa.

Chapter 15:1 da inagho 35 Apasol yadi dughu ghamana Jerusalem kamone.

Chapter 15:36 da inagho 18:22 Pol yana pepewa wiibatana.

Chapter 18:23 da inagho 21:16 Pol yana pepewa wiirabina.

Chapter 21:17 da inagho 28:31 Pol na biwa kamone, Jerusalem, Sisariya da Roum kamodiye.

¹ Wayakapo, Tiyopilas.

Roro buka tana agirumi na kamone Yesu yana wiyeveveyana da yana bagibagi metagha ibera, dagudagune da tughurine na tupana atore.

² Muriye da abame iyagae na iiyawogha ivineyidi da yana **apasol** na Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate iwonawiiyoyowanedi da awakigha siyabera.

³ Yesu irabobo murine na gabudara 40 kamone iyarurumaghata yana apasol biyadi bi raghani peyaridi iyiidebena mayeni da wonawaghata touna yawayawiina. Bi God yana wiikiwawona toudi biyadi iyisisiyeni.

⁴ Raghani tana yawata siyakamkam bi sisiya bagibaginama iwonedo bo, “Jerusalem gekonakanibutaveni, kovikoyakoyagha raghani gisina. Nada awonemi da tamagunaki yana wiisuwona maragasina itore da kami puyo inawonataveni.

⁵ Jon, rarimama wawaya ibabataitodi bi gabudara viya murine na tami Kanuma Kabikabikuwayinama konababataito.”

Yesu igae abame

Mrk 16:19-20; Luk 24:50-53

⁶ Raghani na **apasol** siriyena mayedi Yesu biidi na sivitarakiiyaneni bo, “Bada, rubana da tam mmko raghanine Roum kunagetawanidi bi Isrel damdi yadi wiikiwawona kuniveramayi, bo?”*

⁷ Bi Yesu iwonabodedi bo, “Tamagunaki touna kawagha yana wiibadana da nokodi raghani da iri itoura bi getami yami bagibagi da akovina konakabi.

⁸ Bi raghanine Kanuma Kabikabikuwayina inatowatawanimi na maragata inaveremi. Da tagu kiiraviguwa na wawaya konimaghamaghataredi, Jerusalem kamone bi Jiudiya kubura tupane da Sameriya kubure bi kate kubura tupana.”

⁹ Raghanina mmkodi ivisisiya ikovi, na siyaruruwiitete bi God ikabi iyageege da matadiye bi uwa ivikowoyi.

¹⁰ Raghanina iyageege abame bi patana siyaruruwiitete na yaininagha tomotomogha bata kadi kwama poepoedi riridiye sirumaghata.

¹¹ Bi siwona bo, “Galili dammi, awaki kiiravine komiiri bi abame kogagaagawa? Mmko Yesu na, iyyabo gwabimima sikabitaveni igae abame, na kedana mayimayiina muriye inaveramagha metagha kokita iyageege abamena.”

Jiudas wasana Mataiyas sivinei

Mat 27:3-10

¹² Wasina bi **apasol** siveramagha Jerusalem kwanatune, Oliv Koyanama bi noko tarabogina yana rabaraba na gegha gurina da Jerusalem kwanatuna.[†]

¹³ Raghanina Jerusalem kwanatune siverakanibu na sigae bare kamove tupayaragha meme siyamakamakena. Kadi waghawagha mma naboni: Pita, Jon, Jemes da Andru, Piripo da Tomas, Batoromi da Matiu, Jemes (touna Arupiyas natuna), da bada Saimon (touna Zelot wawaya)[‡] bi kate Jiudas (touna Jemes natuna). ¹⁴ Bi toudi raghani nonowa nuwanuwadi tanagha bi rupari kiiravine na siyiitaghomidi, wasiwasike viya yawata da Yesu sinananaki Meri teya bi kate tiitiinayoghoyogho.

¹⁵ Nokodi raghanidiye wiigeruwana damdi siriyedi da kamodiye na wawaya yadi 120. Bi Pita igeghomiiri da ivisisiya iwona bo,

¹⁶ “Warewaresigu, buka katamanina kamone metagha igirumina inatubugha da kamone Kanuma Kabikabikuwayina naghove waghata ivisisiya Deivid kawanama iwonakasiyaragha Jiudas kiiravine. Touna ivikedawaga da wawaya Yesu sipatumi.

¹⁷ Kiiravine Jiudas na touda kamodae bi yawata tabagibagi patapata.”

¹⁸ (Bi Jiudas yana wiiyaba berona miisanina ikabi na manenama tanawa muduna igimoni. Noko tanavina kamone Jiudas ibeku da kamokamona ivikwata da kamowarawarana iruwayi.

¹⁹ Wawaya tupadi Jerusalemne makamakedi noko rabobona warana siwaiyaneni na Hibru gamodima tanavina sikwatuveni Akeldama, noko waghawaghana basuna, ganigani tanavina.)

²⁰ Bi Pita sisiya ivikiitayini iwona, “Psam kamone kiiwawo Deivid igiruma bo,

‘Yana bare inakwebu,

da gewawaya sinamakena.’

Bi kate,

‘Wawaya tana kana gawara inakabi.’

²¹ Noko biidi tomogha tana tanavineyi da Jiudas kana gawara inakabi. Touna tomoyina na touni yawata raghani patepatena Bada Yesu yawata kayapepewa,

1:5: Mrk 1:8 * 1:6: Yesu kana kivikivina na kubura wiikiwawona sivisisiyeni. Sinoghosi da Yesu Roum damdi iyakwavinidi bi touna iyikiwawo da Isrel damdi iyibadedi. 1:8: Mrk 16:15 1:9: Mrk 16:19 † 1:12: Sipepewa na gerabarabana 1,000 mita naboni. 1:13: Mrk 3:16-19 ‡ 1:13: Zelot: Zelot damdi siyawiwiini da Isrel kamone Roum yadi babada siyakuwiitavedi. 1:21: Mrk 1:9, 16:19

²² dagudaguna na Jon wawaya iyabaabataitodi raghanine, patana da Yesu yana gae abame gabudarine - mmko tomoyina tana iniwiiteda da wawaya biiyadi tani magham-aghatara da Yesu raboboma igeghomiiiri.”

²³ Na tomotomogha bata sikabigubadi: Jousep sakwatuveni Basabas (kana waghawagha tana Jastas) bi kate Mataiyas.

²⁴ Wasina bi tupadi sirupari bo, “Bada, wawaya tupadi nuwanuwadi tam kwakovi. Kiyevemii da meko tomoyina kwawiiwiini,

²⁵ da mmko bagibagine yana gawara inakabi da apasol bigana inabera meko Jiudas imiiri kuyoveni, basuna ikuyovemii inagho yana kubure.”

²⁶ Na wiirekwa tana^S sibera, da Mataiyas sivineyi, da touna iviapasol nokodi yadi 11 iviagagudi.

2

Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha

¹ Raghantina **Pentikos** gabudarina ipiika na wiigeruwana damdi tupadi gawara tanagha sivitaghomidi.*

² Yaininagha gugura abame siwaiyaneni naboni ware yanunu maragasina. Bi gugurina iyowogha da bare kamona tupana inunuri meme siyamakamakena.

³ Bi siyakita da sawara tana, naboni ware keyama wiibububuna pepana iyowogha bi itamodididigha da tatadigegha debadiye sitowa. ⁴ Bi Kanuma Kabikabikuwayina tupadi ivibonuvumi da maragata iveredi na sidagu gamo bogaebogaema siyiisisiya.

⁵ Noko raghanine na Jius damdi iiyawogha yadi bera da God nonowa siyakabik-abikuwayeni na kubura bogaebogaema sipiika da Jerusalemne siyamakemake.

⁶ Bi raghanina noko gugurina siwaiyaneni na koroto ghamana siriyeni bi sikeyekeyedi basuna siwaiyana da wiigeruwana damdi tatadigegha na dam bi dam yadi gamoma toudi siyiisisiya.

⁷ Na noghota kawakawama sivosokovedi siwona bo, “Kokita, metagha bi naboni, nokodi wawaya tupadi na Galili damdi.

⁸ Metagha bi tatadigegha tawaiwaiyanedi da toudi yada gamoma sisisiya?

⁹ Touda kubura bogaebogaema tapiika, mududa na Patiya, Midiya, Elam, Mesapotemiya, Jiudiya, Kapadosiya, Pontas da Eisiya.

¹⁰ Praigiya, Pampiliya, Ijpt da Libiya kuburina muduna, noko na Sairin kubura ririne. Bi kate viya na touda Roum damda tavikiiwaga,

¹¹ Jius waghata da kubuna damdi yadi wiigeruwana siwamira bi Jius yadi wiitu-maghana sivigeruveni. Bi kate viya na Krite da Areibiya, bi mmkodi damdi tawai-waiyanedi da God yana bera ghamanakidi iberana kiiravidiye, na toudamani yada gamoma sisisiyana.”

¹² Na tupadi sinokeni bi sinoghotu kawakawa na sivitarakiyana kabivivirana bo, “Mmko touna awaki berana?”

¹³ Bi viya noko korotona kamone wiigeruwana damdi sivinamayedi, siwona bo, “Nokodi wawayidi na siniuna neghanegha.”

Pita irumamata

¹⁴ Pita da **apasol** turaturana yadi 11 sigeghomiiiri bi koroto biiyadi iwona bo, “Yagu wawaya, Jius turaturagu da iiyawogha Jerusalem kamone makamakemi. Kowaiyana wiimasi, bi mmko berana yana basuna animaghatari tami biiyadi!

¹⁵ Gekonanoghosi da mmkodi damdi siyaniuna neghaneghana. Gabudara yana muyamuya 9 o’klok kawagha, katare inagepaka bi tupada takovi da rarima maragasidi na gedidibare taya niniuna.[†]

¹⁶ Gegha, raghani katamanine **peroveta** Jowel iwona da mmko matakirina ghamana iyatubugha.

¹⁷ Igiruma da God iwona bo, ‘Raghani damona inapiika[‡] na

Kanumigu anawonataveni inayowogha wawaya tupadi biiyadi. Natunatumi tomotomogha da wasiwasike sinawonakasiyaragha

^S 1:26: Jius metagha wiirekwa siyaberabera na touna waghawagha sagiruma bo akima debadiye satarakatugha bi redu kamone suwana. Bi reduna siruguguveni patana da akimina tana yikapoka yakanibu maghatate. Na wasina iiyabo kana waghawagha akimina debane na, wasina touna wawayina savineyi. * 2:1: Koughanu porayina ikovi murine bi gabudara 50 murine na Pentikos porayina. † 2:15: Mmkodi bera na 9 o’klok didibare situbugha. ‡ 2:17: Raghani tughurina idaguni na raghanina Yesu ipiika kubure bi inakovi raghanine na touna inaveramagha magha kubure.

Anabera da yami yaraga bera gubagubadi sinakita,
bi yami magumagura mimeu sinamimeu.

¹⁸ Bi noko raghanidiye Kanumigu anawonataveni inayowogha
yagu bagibagi tomotomoyidi da wasiwasikedi biiyadi
da yagu bera kiiravine sinawonakasiyaragha.

¹⁹ **Berakayowiiwiyaka** abame aniyeveveyana,
bi matakira kubure aniyeveveyana.

Ganigani, keyama karakarasina da buu ghamana kubure konakita.

²⁰ Bi gabudara inididibari

bi matu kana kita inawamiri da inidura.

Mmkodi bera sinatubugha bi murine na

Bada yana gabudara ghamanakina inanokanibu bi noghota kawakawana.

²¹ Bi naboni iyyawogha Bada kana waghawaghae
wiiwiita kiiravine sinakwatu na iniyawiidi.’ ”

²² Bi Pita yana sisiya ivikiitayini bo, “Isrel dammi, yagu sisiya kowaiyaneni: Yesu, touna
na Nasaret tomogha, bi God maragata ivereni na berakayowiiwiyaka, bera ghamanakidi
da matakira noghota kawakawadi gwabimiye ibera, noko wiyeveveyana tami biiyadi da
wiisuwona touna God gwabinama ipiika.

²³ Bi God yana noghota kamone na tupana nada waghata iwonawiikim da awakigha siy-
atubugha Yesu biidi. Na tami wawaya kawakeekeedi siviwiitemi bi korosiye kotuparatu
da koviraboboni.

²⁴ Bi gegha, God rabobo sinivisina ghamanama ikabiwiigeghomiiri da iyawamagha,
basuna rabobo gerubana iyakabitawani.

²⁵ Na kiiwawo Deivid, mma naboni ivisisiya Yesu kiiravine,

‘Akita da Bada na nonowa gwabiguve,
bi ririguve kiiravine na geananagharana.

²⁶ Noko kiiravine nuwanuwagu imiise kirakii
bi kawaguma akabekabepa.

Bagunakine tubuyigu inoganoga
nuwanuwagu na duvine Bada iigeruveni,

²⁷ basuna tam gekunakuyovegu da karawaga kamone anakena,
bo yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina tubuyina
gekunakabitore da inatamoririghana.

²⁸ Tam yawa makewaghawaghasina kedana kuviyevevegu.
Bi tam kwagwabigwabiyege kiiravine na nuwamiise inibonuvigu.’ ”

²⁹ Bi kate Pita iwonaamagha bo, “Warewaresigu, wonawaghata awonewonemi.
Kayekikida Deivid irabobo da sidogu, bi kana karawaga na patana da gwabidae
yamakamake na tanakovi da getounamani iyisisiyena mayenina.

³⁰ Bi touna na peroveta, na iyakovi da God tounamani waghawaghane wiisuwona
maragasina ibera da Deivid nosinosina tana kana gawara inakabi da inikiiwawo.

³¹ Kiiravine Deivid ikita da God raghani muriye awaki iyabera, noko kiiravine nada
Keriso yana geghomiiri magha ivisisiyeni iwona bo,
‘God yana wiivinevinegha Wawayina geinakuyoveni karawaga kamone inakena,
bo tubuyina geinakabitore da inatamoririghana.’

³² Bi God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri, na toudii tupamii kakitana kiimagham-
aghatara

³³ bi itoregeeyeni da ririne ivimakeni da yawata siyibada. Bi tamananaki God wiisuwona
maragasina itore na naboni ibera da Kanuma Kabikabikuwayina iyavereni. Bi kata
Yesu noko Kanumina iwonataveni iyowogha toudii biiyadi da basuna kokitakita bi
kowaiwaiyaneni.

³⁴ Kiiwawo Deivid na gegha iyagee abame ware Yesu naboni, na getouna iyisisiyena
mayenina, raghanine iwona bo,

‘Bada God yagu Bada^S iwoneni bo,

“Mabo ririguve kumakekira

³⁵ bi kam aviya anakabidi da kaye rogumve anatoreti.” ’

³⁶ Noko kiiravine wawaya tupami Isrel kamone, akovina konakabi yapor! Da God,
mmko Yesuna ibera da yami Bada bi yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** iyyabo korosiye
kotuparatuna.”

³⁷ Raghanine wawaya mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi iyogha, na Pita da apasol biiyadi siwona bo, “Warewaresimii, awaki toumii kanabera?”

³⁸ Bi Pita iwonedo bo, “Tami tupami, yami bera beroberodi kokabitora bi konatubuwamira, bi Yesu Keriso waghawaghane konababaito, tamumu noghotataveyanina kiiravine da Kanuma Kabikabikuwayina puyona konakabi.

³⁹ Mmko wiisuwonina na tami da natunatumi kiiravimiye bi kate kubuna damdi kiiravidiye iyyawogha tupadi na Bada yada God inakwatuvodi touna biidina.”

⁴⁰ Bi Pita sisiya mududi yawata ivisisiyana bi sisiya maragasinama toudi iwonawiiyoyowanedi bo, “Mmko inasina kawakeekedima kokoyagha yaporimi, toudi sisiwana na kate biwa berona sinabanani.”

⁴¹ Wasina bi, iyyawogha Pita yana sisiya sivigeruveni na sibabaito, bi wawaya 3,000 noko raghanine wiigeruwana damdi siviagagudi.

Wiigeruwana damdi yadi yawa

⁴² Wiigeruwana damdi nuwanuwadi tupana tanagha bi **apasol** yadi wiiveveyana siyawaiwaiyana da siyakamkam patapata. Bi kate noko kamone siyarurupari da Bada yana kamkena siyakabikabi.

⁴³ Apasol na God yana maragate na **berakayowiiwiyaka** da matakira ghamanakidi siyaberabera na wawaya tupadi siyakitakita na siyanoghonoghotu kawakawa.

⁴⁴ Wiigeruwana damdi tupadi raghani nonowa siyiitaghomi bi yadi sawara siyiregeha kabivivirana.

⁴⁵ Bi yadi sawara bo yadi tanawa siyigimona, na manedi turaturadi viya gwabidiye gegha na siyarerereyedi.

⁴⁶ Gabudara patepatena Bare Kabikabikuwayina garina kamone siyitaghomi. Bi kate yadi bare kamodiye Bada yana kamkena siyakabikabi bi siyakamkam patapata, nuwamiiseye da nuwanuwadi yagharine,

⁴⁷ bi noko kamone God siyakabekabepepi, bi tupadi yadi yawa miisena kiiravine na Jerusalem damdi nuwanuwadi sikabi. Raghani nonowa wawaya woudi siyigeruwana bi yawa makewaghawaghasina siyakabikabi. Na Bada iyirughuvedu wiigeruwana damdi siyiagagudi da yadi koroto iyaragaragata.

3

Pita tomogha digadigana iviyawini

¹ Raghani tana Pita da Jon ravidu gabudare 3 o'klok bi siyageege Bare Kabikabikuwayine, rupari kiiravine.*

² Na tomogha tana sibanani, itubuyeni da digadigana. Bi raghani nonowa wawaya siyakawakawari da Bare Kabikabikuwayine bi garina matamketana tane siyatoreto. Matamketana kana waghawagha na *Wiinuwakayowana*. Meme wawaya siyarughurughu na digadigana iypepeyana toudi biiyadi.

³ Raghanine ikita bi Pita da Jon nada rughu biidi na mane kiiravine ivibaba toudi biiyadi.

⁴ Yadi bata rotomanina sikitabogaboga, bi Pita iwona bo, “Tam kitamii.”

⁵ Na nuwasisire ikayogagawa, iyanoghonoghosi da awaki sawarina tana siyavereni.

⁶ Bi gegha Pita iwona bo, “Tagu getana mane gwabiguve, bi awaki gwabiguve na anaverem; Yesu Keriso, Nasaret tomogha waghawaghane awonewonem. Geghomiiri da kupepewa.”

⁷ Bi Pita imanama katiyana ikabi da itaina wiieghomiiri; bi yayainagha kayena da kayetupina sivimaragata.

⁸ Imake geghomiiri da imiiri bi pepewa idaguni, na Pita da Jon yawata sirughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone, bi tomoyina iyapeepewa da iyikapokapoka bi God iyakabekabepepi.

⁹ Raghani wawaya tupadi tomoyina sikita da iyapeepewa bi God iyakabekabepepi,

¹⁰ na sakovi da touna noko tomoyina iyyabo digadigana gabudara patepatena matamketa kana waghawagha *Wiinuwakayowana* riirine iyamakamake bi iypepeyanana; wawaya sisivoko bi sinoghotu kawakawa da awaki itubugha touna biidi.

Pita Bare Kabikabikuwayina garina kamone ivisisiya

^{2:44:} Acts 4:32-35   * ^{3:1:} Prist, gabudara tanagha kamone sasuwara da raghani bata Bare Kabikabikuwayine (9 o'klok da 3 o'klok). Noko raghane sasuwara na wawaya sarupari bi pari raghanina tana na ravidu.

¹¹ Tomoyina iyawa na Pita da Jon itaraghouidi da yawata sirughu gawara sawoneni *Solomon yana Tupatayina*,[†] bi wawayi tomoyina sikita na sivera sipiika toudi biiyadi bi sivilisoko kirakii.

¹² Bi raghanina Pita mmko ikita na iwonedo bo, “Isrel dammi, awaki biidi mmko ivinokami? Bi awaki kiiravine kokitakita bogamii, da ware mmko tomoyina toumiiamani yama maragatama kayabera da iyapepewa. God matane na toumii gewawaya kiimatanimii bi mmko berana kabera.

¹³ God, touna Abraham, Aisik bi Jeikap yadi God bi kate kayekikida tupadi yadi God, touna yana Wiitamariyana Yesu ikabepi bi wiibadana iyavereni kiiravine na mmko berana ibera. Wasina tomoyina tami kokabi bi wawayi koviruveredi da siyakasunuyi, bi tami Pailat naghona kovisinighiighiyyeni, bagune iwiini da iyawonatawani.

¹⁴ Tami wawayi Kabikabikuwayina bi kiimatanina kosinighiyyeni na yami wiina kobera, bi kovibaba da kasunugha wawayina biwa kamone iyikanibuvuni kiiravimiye,

¹⁵ bi Yawa Badana kokasunuyi. Bi God ibera da raboboma igheghomiiri, matamiima kakita da wonawaghata.

¹⁶ Bi Yesu waghawaghane wiitumaghana, na mmko tomoyina iiyabo kokitakita bi kwakovi na ivimaragata; bi Yesu waghawaghane wiitumaghana sipiika na mmko tomoyina iyawa, da matamima itubugha na kokita.

¹⁷ Na warewaresigu, akovi da tami yami babada yawata gekoyakovi da awaki kobera Yesu biidi, basuna gekoyakovi da touna na Keriso.

¹⁸ Bi mmko berana na raghani katamanine awaki God peroperoveta biiyadi iwona-akasiyaragha da yatubugha na itubugha, iwona da yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** iyakabikwarakwara.

¹⁹ Da kata na yami bera berobero kokabitoura bi konatubuwamira, bi komiiri karona God biidi, da yami tamumu inakoghatavedi.

²⁰ Na Bada God kanume maragata inaveremi da koniyawiiitaveyana da kanumimi sinimaragata. Bi Yesu inawonataveni tami biiyadi, wawayina iiyabo nada ivineghataveni da yami Keriso.

²¹ Bi touna abame inamakamake patana da kana raghani waghata inapiika na God inawonataveni. Bi noko raghanine God bera peyaridi iniwuwamiredi, ware naghove waghata yana wiisuwona maragasina yana peroperoveta kabikabikuwayidi biiyadi itore da berana yatubugha na naboni inatubugha.

²² Basuna Mosis iwona bo, ‘Bada yami God **peroveta** tana inavineyi tami kiiravimiye, naboni tagu. Wawayina kami dam kamone inavineyi, bi yana sisiya tupana kowaiyana yapora bi kokabiteketekekeni.

²³ Iiyabo noko perovetina geinawaiyaneni na God yana dam kamonama inakwawini bi inakasunuyi.’

²⁴ Awaki sisiyidi peroperoveta siwonakasiyaragha na kata satubutubugha. Raghani katamanine peroveta Samwel da peroperoveta tupadi murine sisiyina tanagha sitore.

²⁵ Bi God yana wiisuwona nokodi peroperoveta gwabidima na tami kiiravimiye, da kate wiiwaghasina maragasina makamakena God yana wiisuwona kayekikimi yawata sibera na touna initowawoneni tami biiyadi. Na God, Abraham iwonen bo, ‘Tam nosinosimve na dam tupadi mmko kuburina debane animiiseyedi.’

²⁶ God yana noghote na yana Wiitamariyana, Yesu naghove iwona-taveni tami Jius dammi biiyadi da tupami tatadigegha inimiiseyemi da yami bera berobero-dima inatayi-nawamirimi.”

4

Pita da Jon, Wiigiugero gerora babadi naghodiye sivilisisiya

¹ Raghanina Pita da Jon wawayi biiyadi siyisisiya na **prist** babadidi da Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu kadi bada da Sadusis* damdi sipiika toudi biiyadi.

² Mmkodi babada nuwanuwadi sipughu kiiraki basuna **apasol**, na wawayi siyiyevevedi da Yesu yana gheghomiiri na yimatakira da wawayi raboboma sinageghomiiri.

³ Pita da Jon sipatumidi, bi iravidi kiiravine, na tomotomoyidi biwa gawarine sitore-di patana da raghani iyabori na siyitupawamiwamiredi.

⁴ Bi gegha da, wawayi viya yadi wiyyeveyana siwaiyaneni na sivigeruwana, da wiigeruwana damdi, tomotomogha yadi koroto iragata da 5,000.

[†] 3:11: Solomon yana Tupatayina na gawara tana Bare Kabikabikuwayina garina kamone. Touna gawara gurina gari ririne bi kana koghara peyaridi. 3:13: Exo 3:15 3:14: Mrk 15:6-14 3:22: Deu 18:15,18 3:23: Deu 18:19

3:25: Gen 22:18 * 4:1: Sadusis Mak 12:18 kamone kokita.

⁵ Raghani ibori na Jerusalem kamone babada ghamaghamadi sivitaghomidi dughu kiiravine. Kamodiye na Jius babadidi bi dogadogara da gwara wiiveveveyana damdi,

⁶ bi prist kiikiwawona Anas na nama bi yana rakaraka Kayapas, Jon da Aleksanda, da kate tomotomogha viya rakaraka kamonama yawata.[†]

⁷ Wasina bi Pita da Jon sirutayinidi sipiika naghodiye bi sivitarakiyanedi bo, “Mmko berana iyyabo yana maragata bo kana waghawaghae kobera?”

⁸ Bi Pita, Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi na iwonededi bo, “Jius babadimi da kwanatu kana dogadogara,

⁹ memeda kata kwiitupawamiwamiremii bera miisena digadigana biidi kabera. Na awaki kiiravine kowiiwiini da konakovi metagha bi iyawa?

¹⁰ Wasina, kowaiyana, tami da wawaya tupami Isrel kamone koyakovi da Yesu Keriso Nasaret tomogha, iyyabo kotuparatu bi God raboboma ikabiwiigeghomii, na touna kana waghawagha maragasine na mmko tomoyina digadigana iyawa bi kata naghomiye yamiimiiri.

¹¹ Giruma katamanina ivisisiya Yesu kiiravine, iwona bo, ‘Mmko akimina[‡] meko tami abayoghayoghana kosinighiiyeni, na kata iviakima kiitowana.’

¹² Yawa na getana iyyabo gwabine tana banani da Yesu Kerisove. Basuna abama rogune na getana waghawagha iymakamakana da touna yawa inavereda.”

¹³ Bi raghanina babada **Wiigiugerogetora damna** kamone sikita bi Pita da Jon yadi noghota ivimaragata kirakii bi sakovi da toudi gegirugirumidi, bi wawayawota na sivosokovedi, bi noghota sikabi da mmkodi tomotomoyidi na Yesu yawata siyapeepewa.

¹⁴ Bi tomoyina iyawa na kamodiye iyamiimiiri bi matadima siyakitakita, na noko kiiravine getana awaki siyisisiyeni,

¹⁵ bi Pita, Jon da noko tomoyina naghove idigadiga na siwonededi da Wiigiugerogetora yadi dughu gawarina siyakanibutaveni raghani tupona bi muriye toudimani kawagha siyisisiya.

¹⁶ Bi siwona bo, “Awaki tana bera mmkodi tomotomoyidi biiyadi? Wawaya tupadi Jerusalem kamone na sakovi da toudi **berakayowiiwiyaka** ghamanakina sibera, noko kiiravine gerubana da tana keeyedina.

¹⁷ Bi tana gududi da mmko berana warana gegha wawaya kamodiye inaragatana, tani gesiyedi da gemeyani Yesu waghawaghane sinisisiya magha wawaya biiyadi.”

¹⁸ Wasina bi Pita da Jon sikwatuvedi sirughu magha bi sisiya maragasinama siwonededi da gemeyani Yesu waghawaghane sinisisiya bo siniyeveveyana.

¹⁹ Bi yadi bata siwonabodedi bo, “Nuwanuwami koviteteni da meko na imiise God matane. Tami kana kabisisiremi bo God kana kabisisireni?

²⁰ Awaki beradi kakita bi kawaiyaneni na gerubana da kani kawapotapota bi kani-sisiyeni.”

²¹ Na babada Wiigiugerogetora damna kamone Pita da Jon siwonawinagharidi bi siwonatavedi sinagho. Getana keda siyabanani da biwa siyaveredina, basuna wawaya tupadi noko berana ghamana itubugha na kiiravine God siyakabekabepepi.

²² Bi noko tomoyina digadigana iyawa na kana bodu 40 ikuyoveni.

Wiigeruwana damdi yadi rupari

²³ **Prist** babadidi da kwanatu kana dogara Pita da Jon siwonatavedi sinagho murine na yadi bata siveramagha wiigeruwana dam turaturadi biiyadi. Bi babadidi metagha siwonededi na tupana sivismaghamaghatara.

²⁴ Wiigeruwana damdi siwaiyanedi na tupadi yadi noghota tanagha bi God biidi rupari sidaguni, “Bada Ghamam, tam abama da kubura da yegii kubera da bera tupana kamodiye.

²⁵ Tam Kanuma Kabikabikuwayine kuvisisiya yam wiitamariyana, kayekikimii Deivid kawanama kuwona bo,

‘Awaki kiiravine dam bi dam nuwanuwadi sapughupughu, bi wawaya sitarapiri kawakawa God wiaviyenina kiiravine?

²⁶ Kubura kana kiikiwawo da kadi wiinaghowana sinitaghomidi sinakabunagha, bi Bada siniaviyeni yana **Wiivinevnegha Kiiwawona** yawata sinirouwa.’

[†] **4:6:** Roum babada, Anas rawana tomogha kana waghawagha Kayapas sikabiguba da Anas kana gawara iyakabi naboni prist kiikiwawona mmko raghanine. Jius yadi kiki na prist kiikiwawona yana wiibadana yakabitawani patana da yarabobo. [‡] **4:11:** *akima Mak 12:10 kamone kokita.* **4:24:** Exo 20:11

²⁷ Wonawaghata Herod, Pontis Pailat, da kubuve makamakedi da Isrel damdi yawata mmko kwanatuna kamone sivitaghomidi da Yesu, yam Wiitamariyana Kabikabikuway-ina, siviaviyeni, touna na tam, yam Wiivinevinegha.

²⁸ Toudi awaki sibera na tam yam maragata da yam wiina naghove waghata kunuwag-iurenina iyatubugha.

²⁹ Wasina katana, Bada, yadi wonawiinaghanaghara kuwaiyana da yam wiitamata-mariyana maragata kuveremii da mayitepamii sinatora bi wonam kanadimeni.

³⁰ Bi imam kukoghasi da wawaya kuniyawii di bi yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina Yesu waghawaghane **berakayowiiwiyyaka** da matakira ghamadi kunabera.”

³¹ Sirupari ikovi bi meko gawarine sivitaghomidi na barena ivinukenuke. Bi Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvdi, na noko raghanine sidagu da ere sinitoradi God wonana siyadimedimeni.

Wiigeruwana damdi yadi sawara debae sitoura

³² Wiigeruwana damdi tupadi nuwanuwadi bi yadi noghota na tanagha. Bi getana iyyabo iyawona da yana sawara na touna rapenena, bi gegha, yadi sawara tupadi na debae siyatutoura.

³³ Bi God yana wiiwiita ghamana toudi biyyadi iragata da ivimiiseyedi, na **apasol** siyimaghamaghatara da Bada Yesu raboboma igeghomii.

³⁴ Bi kamodiye na getana iyyabo gomagomarina, basuna iyawogha bare bo tanawa rapediye na siyigimona bi manena

³⁵ apasol siyavereveredi da turaturadi gomagomaridi siyarerereyedi.

³⁶ Bi tomogha tana, kana waghawagha Jousep, kana dam Livai bi yana kubura Saipras, bi touna apasol sikwatuveni Banabas, (waghawaghana basuna *Wonawiiyoy-owana wawayina* mma bada naboni ibera).

³⁷ Da tanawa rapene na ivigimoneni bi manena ikabi ipiikeni da apasol iveredi.

5

Ananaiyas da Sapira

¹ Wasina tomogha tana kana waghawagha Ananaiyas, da wavinena Sapira yawata, yadi tanawa bada pinimina sivigimoneni.

² Bi wavinena yana wiiwaghasine na Ananaiyas manena muduna ikabigudu touna kiiravine bi muduna ipiikeni da **apasol** iveredi.

³ Bi Pita iwona bo, “Ananaiyas, awaki kiiravine kuviwaghasina da **Seitan** nuwanuwam ivibadeni bi Kanuma Kabikabikuwayina kuviyabeni bi yam tanawa manena muduna kukabigudu kiiravimve?

⁴ Tanavina tam rapemve bi muriye kuvigimoneni; bi kuvigimoneni ikovi murine na manena na tam yam mane, yam kayowane kuyabera. Awaki kiiravine mmko berana berona kubera? Gegha wawaya biyyadi kawagha kuyiyabana, bi God biidi kwiiyaba!”

⁵ Raghanina Ananaiyas mmko sisiyina iwaiyaneni na yaininagha ibeku iyowogha da irabobo. Wawaya tupadi awaki itubugha bi siwaiyaneni na naghara ikabikirakiyedi.

⁶ Wasina bi, yaraga simiiririya da tubuyina sigere bi sikawari sikanibu da sidogu.

⁷ Geraghani gurina* bi murine na wavinena irughu bi geiyakovi da awaki itubugha.

⁸ Na Pita wasikena ivitarakiyaneni bo, “Kuwonegu, tam da Ananaiyas tanawa kovigimoneni na miisanina tupana mma naboni bo?”

Bi wasikena iwona bo, “Eka, wasina miisanina namakatanina.”

⁹ Na iwonabodeni bo, “Metagha konoghosi bi Bada Kanumina Kabikabikuwayina koyaruyaghani? Kita, yaraga iyawogha moghanem sidogu na siverakanibu matamkete samiimiiri, bi tam bada sinakawarim sinakanibu.”

¹⁰ Na yaininagha wasikena Pita naghone ibeku iyowogha da irabobo. Raghanina yaraga sirughu da sikita irabobo na sikawari sikanibuveni da moghanena ririne sidoguni.

¹¹ Bi wiigeruwana damdi tupadi da kate wawaya mududi mmko berana sisiyina siwaiyaneni na naghara ikabikirakiyedi.

Apasol gubagubagidi korotodi siviyawii di

¹² **Apasol berakayowiiwiyyaka** da matakira peyaridi wawaya kamodiye siyaberabera. Bi raghani nonowa na wiigeruwana damdi Solomon yana tupatayina kamone siyiitaghomidi.

¹³ Bi ere nagharidi na getana iyyabo iyiikapuvedi, bagune wawaya na siyiyayedi da toudi sigekirakii.

¹⁴ Bi gegha, raghani nonowa na wawaya korotodi siyarughurughu kamodiye, tomotomogha bi wasiwasike sidagu da Bada siyigeruveni na yadi koroto siyiagagu.

¹⁵ Bi apasol yadi bera ghamanakidi kiiravine, na wawaya turaturadi gubagubagidi siyakawakawaridi siyakanikanibu, keda riridiye bi rito da kepana debadiye siyikenedi, da Pita iyapepewa iyanono na memeda mekeyu kawanagha iyarogutawanadi.

¹⁶ Bi kate koroto ghamana meygii gisigisidi Jerusalem ririne bada siyariyeriyeni, bi yadi wawaya gubagubagidi da iyyawogha kanuma beroberodi gwabidiye na siyapiipi-ikedi da tupadi siyawa.

Wawaya apasol sivitupaketowanedi

¹⁷ Noko murine **prist** kiikiwawona babada turaturana iyyawogha, toudi na Sadusis damdi, sinuwakapi kirakii **apasol** biyayi.

¹⁸ Noko kiiravine sipatumidi da biwa gawarine sitorerughuedi.

¹⁹ Bi nubabasuve na Bada yana aneya biwa gawarina matamketadi ikabitavedi bi ivinaghovedi sikanibu.

²⁰ Bi iwonedo bo, “Konagho, Bare Kabikabikuwayina garina kamone komiiri bi wawaya biyayi yawa makewaghawaghasina sisiyina tupana konadimeni.”

²¹ Raghani ibori na metagha aneya iwonedo na sibera. Da sirughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone bi wiiveveyana sidaguni wawaya biyayi.

Raghanina prist kiikiwawona babada turaturana yawata siverakanibu na **Wiigiugero gerora damna** sikasiwiitaghomi nokona Isrel kana babada ghamaghamadi tupadi sipiika dughu kiiravine bi Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu damdi siwonatavedi biwa gawarine da apasol siyapiikedi.

²² Bi raghanine Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu barene sinokanibu, na sikita da apasol gegha nama. Noko biidi siveramagha na sivimaghamaghatara,

²³ siwona bo, “Matamketa guduguduna bi wiikighukighu damdi nama, siyabodaboda. Bi raghanina kakabitaveni na kamone wawaya gegha.”

²⁴ Bi prist babadidi da Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu yadi bada mmko sisiyina siwaiyaneni na yadi noghota siruragharagha, bi nuwanuwadi siyiteteni da awaki inatubugha.

²⁵ Bi wawaya tana ipiika bi iwonedo bo, “Kowaiyana, tomotomogha biwa gawarina kamone kotoredi na Bare Kabikabikuwayina garina kamone samiimiiri bi wawaya siyevevedi.”

²⁶ Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu damdi gegha tupeyanama Apasol siyarutayinidi siyapiikedi basuna sinaghara kirakii kate bi wawaya akimama siyarouvidi.[†]

²⁷ Wasina bi apasol sirutayinidi sipiika na Wiigiugero gerora naghodiye sivimiiridi da prist kiikiwawona iyitupawamiwamiredi.

²⁸ Bi touna iwonedo bo, “Sisiya maragasidima kawonemi da gegha Yesu waghawaghane koyiweveyana. Bi gegha, kovikawakeeke na yami wiiveveyana Jerusalem inunuri, bi kate kowiiwiini da Yesu yana rabobo kiiravine koyiwawumii.”

²⁹ Bi gegha Pita, apasol turaturana yawata siwonabodedi bo, “Toumii God kana kabisisireni bi gegha wawaya!

³⁰ Kayekikidam yadi God ibera da raboboma Yesu igeghomiiri iyyabo kiye kovirorogi da koviraboboni murine,

³¹ bi ikabepi da ririne ivimakeni bi wiibadana ivereni da touna Kiiwawo bi Wiiwiiyawa, bi mmkodi bera ibera na Isrel damda tana miiriwamira bi yada tamumu tana kabitoura da God noghotataveyana inavereda.

³² Toumii mmkodi bera tupadi matamiima kakita na kiimaghamaghatara, bi kate Kanuma Kabikabikuwayina yawata yimaghamaghatara meko God ivereyana da wawaya iyyawogha sakabikabisisireni na kadi puyo.”

³³ Raghanina Wiigiugero gerora damdi mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii bi yadi wiina da apasol siyikasunughana.

³⁴ Bi Perisi tana, kana waghawagha Gamariel, touna na gwara kana wiiveveyana tomoyina, bi wawaya tupadi yadi kabikuwaya touna biidi, na Wiigiugero gerona damna kamona igeghomiiri iwonnayaragha da apasol bare kamoma siyikanibuedi kubuve raghani gisina siyamake.

³⁵ Wasina bi Gamariel, Wiigiugero gerora damdi iwonedo bo, “Isrel turaturagu, kovin-uwanoghonoghota yapora muriye da awaki konabera mmkodi tomotomoyidi biidi.

[†] 5:26: Jius wawaya wiirabobona biidi na akimama saruruvi patana da yarabobo; Roum yadi sira kamonena Jius gegha siyiwaghasinidi da wawaya rabobove sinatore bi gegha, da koroto nuwapughupughudi taraghaniye wiwaghasina gegha bi wawaya sakasunuyi.

³⁶ Rorowainagha tomogha tana kana waghawagha Tiyyodas igeghomiiiri bi iyawonawona da touna na bada ghamana tana, bi tomotomogha yadi 400 sivigeruveni na sikivini; bi gegha da sikasunuyi na kana kiviikivina sivivera bogabogae da awaki iyabera na imomogha.

³⁷ Bi touna murine na Galili tomogha tana kana waghawagha Jiudas, bi sensis raghanine igeghomiiiri bi yana wawaya ivinaghovedi da Roum babada biiyadi siyaviya. Bi touna bada sikasinuyi na kana kiviikivina siviverabogabogae.

³⁸ Noko biidi, tagu iikatayimi, da mmkodi tomotomoyidi kokabitorei bi kokuyovedi sinanagho! Memeda toudimani yadi noghotama mmkodi bera saberabera na katara sinakovi.

³⁹ Bi memeda mmkodi noghota God gwabinama sipiika, na gerubana da kate konagei-wayidi; bi gududi konibageni na konabanana mayemi da tami wosina God koniaviyeni.”

⁴⁰ Gamariel yana sisiya kiiravine Wiigiugeroogerora damdi yadi noghota iwamiri. Na apasol sikwatuvedi sirughu da siwakiwakiridi. Bi sisiya maragasina siwonedi da gemeyani Yesu waghawaghane siyisisiya maghana, bi siwonatavedi sinagho.

⁴¹ Apasol Wiigiugeroogerora damdi sikuyovedi ere nuwamiisedi, basuna God ivineyidi da Yesu kana waghawagha kiiravine siyakabikwarakwara.

⁴² Bi raghani nonowa Bare Kabikabikuwayina garina kamone da bare nunudigha na wara miisena siyiyeveyana bi siyadimedimeni da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**.

6

Wiiwiita tomotomoyidi yadi 7 sivinegha

¹ Mmkodi raghanidiye, raghanina wiigeruwana damdi patana yadi koroto iyaragara-gata da Yesu siyigeruveni, na wiigeruwana damdi iyyawogha na Jius bi Grik gamoma siyisisiya na Jius wadubo iyyawogha Hibru gamoma sisisiyana toudi biiyadi siyagwinigwini, basuna nokodi wawaya iyyawogha mane gabudara nununagha, siyareeregha kwabukwabura biiyadi na Grik kwabukwabura gesiyakitakita yaporidina.

² Na wasina bi **Apasol** yadi 12 wiigeruwana damdi tupadi sikwatu wiitaghomidi bi siwonedi bo, “Gegha iyamiise da God wonana dimana kana kabitore bi mane kana kabirereghana.

³ Noko biidi warewaresimii, tomotomogha miisedi kabikabikarawayidi yadi 7 kamomima kovinegha, iyyawogha na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvidi bi nuwanuwagiuridi. Da maragata kanaveredi bi mmko bagibagina sinibadeni

⁴ bi toumii wosina na pari bi kate God wonana kana kabikikisidi bi kanadimeni.”

⁵ Wawaya tupadi Apasol yadi sisiya siviwaghasineni na Sitivin sivineyi, tomogha iyyabo yana wiigeruwana God gwabine bi Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvina. Bi kate bada mmkodi tomotomogha sivinegha Piripo, Prokoras, Nikano, Timon, Pamenas bi Nikoras (touna Antiyok tomogha. Nikoras touna gegha Jiu bi gegha da Jius yadi kabepepa ivigeruveni).

⁶ Wiigeruwana damdi mmkodi tomotomoyidi sipiikedi Apasol biiyadi, na sirupariyedi da imadi gayamidiye sitoura bi maragata siveredi da bagibagi siyabera.

⁷ Wiigeruwana damdi patana God wonana siyiisisiyena wiikaruveni na wawaya korotodi Jerusalem kamone Yesu sivigeruveni bi kate **prist** korotodi Yesu wiigeruwanina kana wiyeveyana sikabisisireni.

Sitivin sipatumi

⁸ Wasina bi God, Sitivin ivimiiseyena kirakiiyeni na wiiwiita da maragata ivereni na **berakayowiiwiyyaka** da matakira wawaya kamodiye iyabera.

⁹ Bi gegha da Jius mududi siviaviyeni, toudi na kwanatu ghamaghamadi Sairin da Aleksandriya tomotomogha bi **Kabepepa Barena** kana waghawagha, Gemuriye Wiibagubagurana kana babada, bi mududi na Silisiya da Eisiya damdi. Mmkodi tomotomogha sivimatipo da Sitivin teya siyigamowana,

¹⁰ bi gegha, gerubadi da awaki Sitivin iwonedni na siyawonabodeni basuna yana nuwagiura igekirakii bo Kanuma Kabikabikuwayina mekoma iyisisiyana.

¹¹ Na tomotomogha mududi wiikowoye sivitamariyedi da siyiya siyawona bo, “Toumii kawaiyana da Sitivin, sisiya berodima Mosis da God ivigibogha berovedi.”

¹² Mmko kedane na toudi wawaya nuwanuwadi sipiro, dogadogara da gwara wiyeveyana damdi yawata, na tupadi Sitivin sikabitawani bi sitayitayini sinagho Wiigiugeroogerora babada biiyadi,

¹³ wasina bi wawaya mududi sirutayinidi sirughu da wiiyaba sisiyidi siyabera. Wawayidi siwona bo, “Mmko tomoyina nonowa sisiya berodi iyisisiyana Bare Kabik-abikuwayina da Mosis yana gwara kiiravidiye;

¹⁴ kiiravine kawayana iwona da mmko Nasaret tomogha Yesu, Bare Kabikabikuwayina inakourika bi kate yada kiki mekodi Mosis, nosinosidanakim iviyevevedi bi siviyeveveda na inawamira.”

¹⁵ Wawaya tupadi **Wiigiugerogetora damna** kamone Sitivin sikitarukunukunuveni bi sikita da mayiyina na ware aneya mayiyina naboni.

7

Sitivin yana sisiya Jius babada biiyadi

¹ Wasina bi **prist** kiikiwawona Sitivin ivitarakiyaneni bo, “Mmkodi wawu sisiyidi wiiuwona bo gegha?”

² Na Sitivin iwona bo, “Warewaresigu bi tamagunakim, yagu sisiya kowaiyana. Muriye da nosidanaki Abraham iyanagho Haranne iyamaka, bi patana Mesopotemiyane iyamakamake, na God Kiidamo Kirakiina irumaghatara touna biidi,

³ bi iwonenen bo, ‘Yam kubura da yam rakaraka kuyovedi bi kunagho da gawara tana meko aniyevevemna nabo.’

⁴ Na Abraham noko gawarina ikuyoveni, bi inagho Haran kwanatune imakewi-
ipikapika. Bi tamananaki irabobo murine, na God ivipora mmko kuburine iyamaka
meme kata tamakamakena.

⁵ Noko raghanine God getana tanawa iyavereni da iyirapeneni, getana pinimaru-
runana, bi ivisuwona da muriye na Abraham da nosinosina tanavina inaveredi da
sinirapeneni, bagune noko raghanine na gegha ere natunatuna.

⁶ Muriye na God, Abraham mma naboni iwonenen, ‘Nosinosim na kubura wiibate
sinibaretaya mekona gegha rapediyena. Bodu 400 kamodiye na noko kuburina damdi
sinakabidi da kiiravidiye sinabagibagi bi bada sinitupaketowanedi.

⁷ Bi raghani muriye nosinosim kadi biwa nokodi dam siyabagibagiyedina gwabidiye
anakabi bi nosinosim kuburina sinikanibutaveni da sinapiika mmko gawarine
sinakabepepigu.’

⁸ Wasina bi God wiiwaghasina maragasina makamakena Abraham yawata sibera, kana
matakira na **sinibori**. Na raghanine Abraham natuna Aisik itubugha, bi gabudara
8 sikovi murine na mayinaghona matabekana iboritaveni, muriye na Aisik natuna
Jeikap bada mayinaghona matabekana iboritaveni bi Jeikap natunatuna yadi 12 bada
mayinaghodi matabekadi iboritavedi. Mmkodi tomotomoyidi na nosinosidanakim.

⁹ Jeikap natunatuna tiiduru Jousep sinuwakapiyeni na wiigimona damdi biiyadi
sivigimonenen naboni wiibagubagurana da sinaveni Ijiptma. Bi gegha da God na Jousep
gwabine

¹⁰ na raghanina wawaya nuwapoya siyaverevereni na iyiiwiiteni, God nuwagiura
ivereni bi ibera da Ijipt kana kiiwawo ikabikuwayeni, na kiiwawona, Jousep itore da Ijipt
kana wiibadana bi kate yana bare tupana.

¹¹ Wasina bi kapoe Ijipt da Kenen kuburidiye itubugha, na wawaya siyakabikabik-
warakwara kirakii, bi Jousep warewaresina, touda nosinosidanakim sigomara da kam
gegha.

¹² Bi raghanine Jeikap iwaiyana da Ijiptne kam iyamakamake, na nabo natunatuna
iviporadi, touda nosinosidanakim da kam mududi siyagimona. Nokona yadi wagawaga
dagudaguna sinagho Ijiptma.

¹³ Bi raghanina yadi wagawaga wiibatane siveramagha nabo kam siyagimona magha,
na Jousep warewaresina biiyadi ivimaghamaghatara da touna iyyabo, na Ijipt kana
kiiwawo, Jousep yana rakaraka akovidi ikabi.

¹⁴ Wasina bi Jousep wara idaru tamananaki Jeikap da yana rakaraka tupadi biiyadi
iwonedi da sinapiika Ijiptma. Bi noko raghanine na wawaya tupadi yadi 75.

¹⁵ Na Jeikap iyowogha inagho Ijiptma, kubura meme muriye, touna da natunatuna
nosinosidanakim sirabobo.

¹⁶ Na tubuyidi sikawara siveramagha Sikem kwanatune da karawaga akima
kakokakone sibanina name sitoredi, meko Abraham ghuyoghuyone Hamo natunatuna
gwabidima igimonina.

¹⁷ Raghanina God yana wiisuwona Abraham biidi itore da awaki iyabera na gabudarina iyitutukabikabi, na yada wawaya Ijpt kamone sivituwawiipeyara da nada yadi koroto iragata kirakii.

¹⁸ Wasina bi kiiwawo wouna idagu Ijpt kuburina iyibadeni, touna Jousep geiyakovina.

¹⁹ Touna yada wawaya iyiyabedi bi nosinosidanakim iyikayotaketowanedi. Bi iberadi da natunatudi pepeyidi woudi siyiitavena kanibuwana da siyarabobo.

²⁰ Noko raghanine na Mosis itubugha, bi simirina God matane na ivikomerowana kirakii.* Nawaravi aroba kamone taghununanaki wiikowoye bare kamone sikoyayi.

²¹ Bi raghanina sitorekanibuvuni maghatare, na kiiwawo natuna wasike ikabi da iyabiya bi ikoyayi naboni touna wosina natuna.

²² Bi Ijpt damdi yadi akowa tupana Mosis siviyeveveni na yana sisiye da yana beraye na touna ivimaragata kirakii.

²³ Muriye, raghanina Mosis kana bodu 40, na noghota ikabi da touna wosina yana rakaraka, Isrel damdi iarubodadi.

²⁴ Na yana pepewa kamone ikita da Ijpt wawaya tana Isrel tomogha iyikayotaketowaneni na kana babara ikabi, da Ijpt wawaya ikasunuyi da biwa ivereni.

²⁵ Mosis inoghosi da touna wosina yana wawaya akowa siyakabi da wiiyawii kiiravine na God ivipora da gesiyibagubagurana Ijpt damdi kiiravidiye, bi gegha da gesiyakovina.

²⁶ Raghani ibori, na Mosis, Isrel tomotomogha bata ikitadi siyirouwa na iberatowoyi da yadi wiirouwa siyakabitore bi nuwaruriri siyakabi. Na iwona bo, ‘Turaturagu, tami na rakarakami, bi awaki biidi kwiirouwa kabivivirana?’

²⁷ Bi gegha da tomogha meko kwiinana iarurouvi na Mosis irubukiitaveni bi iwona bo, ‘Iyabo itorem da kunibademii da kunitupawamiwamiremii?’

²⁸ Bi yam wiina da kunakasunuyigu ware raviravi Ijpt wawaya kukasunuyina naboni bo?’

²⁹ Raghanina Mosis noko sisiyina iwaiyaneni na inaghara da Ijpt ikuyoveni bi iverataveyana inagho ivikuburawiiyata wawaya Midiyan kubure imakae. Name iyamakamake da muriye na Midiyan wasike irawayi da natunatuna tomotomogha bata situbugha.

³⁰ Bi bodu 40 sikovi murine, na raghani tana mayabe Sainai Koyana ririne aneya irumaghatara touna biidi, kana kita ware keyama gweyurina naboni kiikiiruku basunama iyapiipiika.

³¹ Raghanina Mosis noko ikita na inokena kirakiiyeni na inagho wiitupo da kiikiirukuna iyakita. Wasina bi Bada God gamona iwaiyaneni iwona bo,

³² ‘Taguna nosinosiminakim yadi God, Abraham yana God, Aisik da Jeikap yadi God.’ Na Mosis noko sisiyina iwaiyana na idagu iyakirokiroro bi inaghara kirakii na geiyakayogagawa da iyakitana.

³³ Wasina bi Bada, Mosis iwoneni bo, ‘Kam kayeturababara kabitavetaveyena basuna tanawa meme kwamiimiiri na Kabikabikuwayina.

³⁴ Tagu akita da metagha Ijpt damdi yagu wawaya sikayotaketowanedi. Bi yagu wawaya yadi kabikwarakwara kamone siyakabikabida na awaiyana na ayowogha da aniyawii. Na kata kuwaiyana, Tagu aniporam kunaveramagha Ijptma da kuniwitedi.’ ”

³⁵ Wasina bi Sitivin ivisisiya wiikaru iwona bo, “Mmko tomoyina, Mosis na tomogha waghassina Isrel damdi sivilinighiighiiyeni raghanina siwona bo, ‘Iyabo itorem da kuni-bademii da kunitupawamiwamiremii?’ God, Mosis idaru da aneya meko irumaghatara touna biidi kiikiiruku iyakararakasina kamone na yana wiiwiitama iyibadedi bi Ijpt damdi yadi wiibadanama iyiyawii.

³⁶ Bi **berakayowiiwiyaka** da matakira name Ijptne ibera bi ivinaghovedi sikanibutaveyana bi kate Yegii Idurine da kate mayaba kamone bodu 40 siyamakamakena raghanine.

³⁷ Mmko Mosis na, mayimayiyina bada Isrel damdi iwonedni bo, ‘God, **peroveta** tana kiiravimiye inavineyi tamimani kamomima, ware ivineyigu na naboni wonana anisisiyeni tami biiyadi.’

7:17: Exo 1:7,8   7:19: Exo 1:10,11,22   7:20: Exo 2:2   * 7:20: Mmkona Grik yadi sisiya wiigayagaya meko yawonawona da Mosis ivikomerowana da awaki patana.   7:21: Exo 2:3-10   7:23: Exo 2:11-15   7:30: Exo 3:1-10
 7:35: Exo 2:14   7:36: Exo 14:21; Num 14:33   7:37: Deu 18:15,18

³⁸ Mosis na Isrel damdi yawata raghanina mayabe sivitaghomidina, touna nama nosinosidanakim yawata, bi kate aneya yawata iiyabo ivisisiya touna biidi Sainai Koyana debane. Bi name God wonana makewaghasinina ikabi da iytowawoneni touda biiyadi.

³⁹ Bi gegha da nosinosidanakim gesiyakabisisirenina, toudi sisivisighighiyeeni bi siwiini da siyaveramagha Ijptma.

⁴⁰ Raghanina Mosis, Sainai Koyana debane na toghanaru Eron siwoneni bo, 'Mosis iiyabo Ijpt kuburama ikabikanibuvada, na gekayakovi da touna meme, na tam kiiravida tarabiibiisaka kunaberadi da toudi god bi sininaghoveda.'

⁴¹ Na noko raghanine tarabiibiisaka sibera da yadi god, kanakita ware kau natuna makina naboni bi sisuwari da awaki imadima siberana noghosine sikam kepokepo.

⁴² Na God imiirikubutedi bi ivitamariyedi da kewokewo, gabudara da matu abame siyapepetedi, metagha peroveroveta God wonana buka kamone sigirumina naboni, iwona bo,

'Isrel dammi, bo gegha ribiribi koyunugha koyagibu da koyasuwariguna, raghanina bodu 40 mayabe koyamakamakena?

⁴³ Tami yami god Molek[†] yana kiregoru kokawari, bi kate Ripen[‡] gubana yami kewokewo godna, nokodi sawara mekodi kobera da koyapepetedi.

Na wawayana aniporadi da yami kuburama sinakabitavemi bi sinanavemi kubura rabarabae Babilon bi nabo.' "

⁴⁴ Sitivin ivisisiya wiikaru bo, "Nosinosidanakim, raghanina mayabe siyamakamake na God yana gwabiyana kiregoruna sikawari, God, Mosis iwoneni da metagha iyabera, bi kitana ware God, Sainai Koyana debane guba Mosis iviyevevenina naboni.

⁴⁵ Muriye raghanina Josuwa nosinosidanakim ivinaghovedi bi God yana wiiwiitae mmko kuburine iyawogha mma siyamakamake na sigewayidi, bi God yana gwabiyana Kiregoruna mabo sikawari sipiika, bi mma imakae patana da kiiwawo Deivid yana raghaniye.

⁴⁶ Na God yana wiina ghamana na Deivid, noko biidi God ivibabiini da iyyiwaghasineni bi bare God kiiravine iyayoghani da kamone iyamake meme Jeikap nosinosina Isrel damdi siyakabepepi.

⁴⁷ Bi gegha Deivid natuna Solomon touna Kabepepa Barena iyoghani.

⁴⁸ Bi gegha, God Kiidamo Kirakiina, gewawaya imadima bare sayoghana na kamodiye iyamakamakena, ware naghove waghata peroveta igrumana naboni da Bada iwona bo,

⁴⁹ 'Abama na yagu wiikiwawo gawarina meme anamake bi anibada, bi kubura na kayegu kana kepana.

Na awaki barena kiiraviguve konayoghani?

Tami gerubana gawara miisena kiiraviguve konabera da aniyawiiitaveyana.

⁵⁰ Basuna Tagumani bera tupana abama kamone da kubure debane abera.' "

⁵¹ Wasina bi Sitivini ikidi iwona bo, "Tami nuwanuwami sikotakii! Bi God gegha koyakabikabi sisirenina bi tainami sipota da yana sisiya gekoyawaiwaiyana. Tami Kanuma Kabikabikuwayina kwiiaviyeni, ware nosinosiminakim siberana naboni.

⁵² Nosinosiminakim peroveroveta tupadi God iviporadi toudi biiyadi na sivikayotake-towanedi. Bi kate peroveroveta iyawogha naghove waghata siwonakasiyaragha da Keriso, Wiitamariyana kiimatanina iyapiika na sivikasunughana. Bi raghanina ipiika na kana puke kokabi bi kokasunuyi.

⁵³ Tami wosina God yana gwara kokabi, meko aneya ivitowawoneni nosinosidanakim biiyadi bi gegha da gekoyakabi sisirenina!"

Sitivin akimama sikasunuyi

⁵⁴ Raghanina Jius babada mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii bi nighodi sivitaragiigiiyana Sitivin biidi.

⁵⁵ Bi gegha da touna Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi, na ikayogagawa abame da God yana kiniwa ikita, bi kate Yesu gawara kabikabikarawayine iyamiimiiri God katiyane.

⁵⁶ Wasina bi iwonedni bo, "Kowaiyana, Tagu akita da abama itamotatara, bi **Wiisuwona Tomoyina** gawara kabikabikarawayine yamiimiiri God katiyane."

7:38: Exo 19:1–20:17   7:40: Exo 32:1   7:41: Exo 32:2-6   † 7:43: Molek touna gabudara da abama godna Kenen damdi kiiravidiye.   ‡ 7:43: Ripen touna tuwuwara kana waghawagha Saten godna Ijpt damdi kiiravidiye.
7:44: Exo 25:9,40   7:46: 2 Sa 7:1-16   7:47: 1 Ki 6:1-38

⁵⁷ Bi gegha Jius babada sirukwatu gwaru bi tainadi sigudubodaboda bi sidabuririyi Sitivini biidi.

⁵⁸ Da sitainakwarokwaro kwanatu sikanibutaveni bi sidagu akimama siyarurouvi; Tomotomogha iyyawogha siwiwawu na kadi kwama wowodiye sikabitavetaveyana da tomogha yaragina, kana waghawagha Sol kayekunukunune sitoura da iyakoyagha.

⁵⁹ Raghanina Sitivin akimama patana siyarurouvi, na mma naboni irupari, “Bada Yesu, kanumigu kabi.”

⁶⁰ Wasina bi ivitwapore oghogheyana bi gamo ghamanama irukwatu iwona bo, “Bada, mmko tamumunama gearo kunaveredina.” Bi mmko naboni ivisisiya murine, na nuwanuwana iwapa.

8

¹⁻² Bi mmkodi bera situbugha na Sol matanama ikita na iviwaghasina da Sitivin sikasunuyi. Jius babada Sitivin sikasunuyi bi murine, na tomotomogha iyyawogha God siyakabekabepepi, na mududi siduu siyapa kirakii bi tubuyina karawaga epamana bonayine sitore.

Sol idagu wiigeruwana damdi iyikayotaketowanedi

Noko gabudarina mayimayiyine na wawaya sidagu wiigeruwana damdi siyikayotake-towanedi mekodi Jerusalem kamone siyamakamakena, na tupadi sivivera bogabogae meyagii mududiye Jiudiya da Sameriya kuburidiye. Wasina **apasol** kawagha Jerusalemne simakae.

³ Bi Sol na iyiimatipo da wiigeruwana damdi iyakasiwiiberodi. Na bare nunudigha iyiirughukanibu da wiigeruwana damdi, tomotomogha da wasiwasike iyatayitayina kanibuwana bi biwa gawarina kamone iyatoretoredi.

Piripo Wara Miisena Sameriya damdi biiyadi idima

⁴ Wiigeruwana damdi iyyawogha Jerusalem sikuyoveni na sinagho kubura bi kubura, Yesu Warana Miisena siyadimedimeni wawaya biiyadi.

⁵ Bi Piripo inagho kwanatu tana Sameriya kubura kamone da God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** kiiravine wawaya biiyadi iyadimadima.

⁶ Raghanina wawaya, Piripo iyadimadima na siwaiyaneni bi kate **berakayowiiwiyaka** iyaberabera sikita, na yadi noghota tanagha bi yana sisiya siyawaiwaiyana wiimasi.

⁷ Basuna Piripo na kanuma beroberodi wawaya gwabidima iyarurukwavina na siyak-abikabida bi siyakanikanibu. Bi kate bada wawaya sinidi raborabobodi da digadigadi iyiiyawiiidi.

⁸ Na wawaya noko kwanatuna kamone svinuwamiise kirakii.

Saimon kiiikirapuna

⁹ Wasina bi tomogha kana waghawaga Saimon noko kwanatuna kamone iyamakamake bi raghani iguri iyikiirapu, na Sameriya damdi awaki iyaberabera na siyisokoveni. Bi nonowa na iyatoretooregeegeeyeni da touna wawaya ghamana.

¹⁰ Wawaya tupadi, babada bi iyowogha inagho wawaya wota, yana sisiya siwaiyana wiimasiyeni bi siwona bo, “Mmko tomoyina na God yana sawariyonayona maragasina meko sakwatuvuni da Maragata Ghamana!”

¹¹ Raghani gurina yana wiikiirapu siyisokoveni na noko biidi siyawaiwaiyanena wiimasiyeni.

¹² Bi raghanina Piripo, God yana wiibadana da Yesu Keriso kana waghawagha Waradi Miisedi toudi biiyadi iyadimadima, na yana sisiya sivigeruvuni da ibabataitodi, tomotomogha da wasiwasike.

¹³ Saimon touna wosina bada ivigeruwana da ibabataito. Bi idagu Piripo iyakivikivini megghamegha iyanonona bi iyisokovena kirakiiyeni basuna ikita da Piripo, matakira da **berakayowiiwiyaka** iyaberabera.

¹⁴ Wasina raghanina **apasol** Jerusalem kamone siwaiyana da wawaya korotodi Sameriya kubura kamone God wonana sivigeruvuni, na Pita da Jon siviporadi toudi biiyadi,

¹⁵ bi raghanina apasol nama siverakanibu, na sirupari da God, Kanuma Kabik-abikuwayina iyipora nokodi wiigeruwana damdi woudi biiyadi;

¹⁶ basuna Kanuma Kabikabikuwayina genada iyyawogha da wiigeruwana damdi woudi iyibonuvidina, toudi Bada Yesu waghawaghane kawagha sibabataito.

¹⁷ Wasina bi Pita da Jon imadi wiigeruwana damdi woudi gayamidiye sitoura na God, Kanuma Kabikabikuwayina ivipora toudi biiyadi.

¹⁸ Wasina bi raghanina Saimon ikita bi apasol imadi wiigeruwana damdi woudi gayamidiye siyatutoura na Kanuma Kabikabikuwayina wawaya iyibonuvidi, na Pita da Jon manema ipuyodi

¹⁹ bi iwonedo bo, “Mmko maragasina tagu bada koveregu, da iyyawogha gayamidiye imagu anatoura na Kanuma Kabikabikuwayina sinakabi.”

²⁰ Bi gegha da Pita, tomoyina iwoneni bo, “Rubana da God, tam da yam mane iniberomi basuna kunoghosi da rubana manema Kanuma Kabikabikuwayina kunagimoni, meko God yavereyanawota wawaya biiyadi!

²¹ Bi getana kamreregha mmko bagibagina kamone, basuna nuwanuwam God matane na gerotomaninana!

²² Noko biidi yam noghota beronama kumiiri karon, bi Bada biidi kurupari da, rubana memeda yam noghota berodima inanoghotatavem!

²³ Kiiravine akovi da tam kunuwakapi bi kate noghota berona yibadem.”

²⁴ Na Saimon iwona bo, “Kiiraviguve, Bada biidi korupari, da awaki kowonegu na getagu biidi inatubughana.”

²⁵ Bi raghanina Pita da Jon yadi wiitumaghana sivimaghamaghatara da kate Bada Yesu wonana, wiigeruwana damdi woudi biiyadi sidima ikovi murine, na siveramagha Jerusalemma. Bi raghanina siyaveraveramagha na Wara Miisena wawaya biiyadi siyadimadima, meygii peyariidiye Sameriya kubura kamone.

Piripo, Itiyopiya kana bada ghamana ibabataiton

²⁶ Gabudara tana Bada yana aneya, Piripo iwoneni bo, “Kugeghomiiri da war-eregubugubura yana nawae kunagho Jerusalemma bi warere kedana kunakabi meko iyowogha inagho Gasa kwanatune.” (Kedana kata mmko raghanine na ibubu).

²⁷ Na Piripo itouya iyanono, na kedae Itiyopiya tomogha ikita. Tomoyina na wawaya ghamana noko kuburine bi yana bagibagi na, Itiyopiya yadi kiiwawo wasikena kana waghawagha Kandake* yana moura iyakoyakoyayi. Tomoyina igae Jerusalemma da God ikabepepi ikovi ²⁸ bi iyaveraveramagha na yana seriyot kamone iyamakamake bi **peroveta** Aisaiya yana buka kamonama iyakabikabiyawa.

²⁹ Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina Piripo iwoneni bo, “Kunagho noko seriyot na ririnagha kunapepewa.”

³⁰ Na ivera inagho seriyot ririne bi iwaiyana da tomoyina peroveta Aisaiya yana buka iyakabikabiyavi, na Piripo ivitarakiiyana bo, “Da awaki kwakabikabiyavi na yana basuna kwakabikabi yapori bo gegha?”

³¹ Wasina bi seriyot badana iwona bo, “Gegha, tagu gerubana warana anakowa yaporina, bi memeda wawaya tana tagu biidi inidebeni na wasina.” Na tomoyina Piripo iwoneni da iyagae iyageru bi yawata siyimakerereghana.

³² Bi God wonana sisiyidi muduna mekodi noko tomoyina ghamana iyakabikabiyawa na mma naboni iwona,

“Touna sirutayini sinagho da siyakasunuyi naboni ware sip,
da siyirabobo

bo ware nigenige raghanina ghunighunina savoribori,
bi yiraborabobona naboni.

Kedana mayimayiyina touna kawana geiyatatarina.

³³ Wawaya siwona wiisinimayamayayi

bi gewonawaghata debane siyitupawamiwamireni.

Bi kayekikina kiiravidiye, na wawaya kate gesinisisiyedina,
basuna toudi yana yawa sikabitaveni.”

³⁴ Wasina bi tomoyina, Piripo ivitarakiiyaneni bo, “Kuwonegu, peroveta iyyabo kiiravine yisisiya? Tounamani kiiravine bo wawaya bogae kiiravine yisisiya?”

³⁵ Na Piripo, God wonanama wiiveveyana idaguni, noko girumina kamonama bi Yesu Warana Miisena ividebeni touna biidi.

³⁶ Bi raghanina kedagha siyanono, na sipiika tenamve, na tomoyina iwona bo, “Kukita, rarima makatanina! Mma kuyababataitogu bo gegha?”†

* **8:27:** Kandake na Itiyopiya yadi kiiwawo wasikena kana waghawagha. **8:32:** Isa 53:7,8 † **8:36:** Giruma mududi kamodiye mmko sisiyina bada sigirumi: “Wasina bi Piripo iwona bo, ‘Memeda nuwanuwam tupanama Yesu Keriso kunigeruvenina, wasina da anababataitom.’ Itiyopiya tomogha iwona bo, ‘Tigeruwana da Yesu Keriso na God natuna!’ ” Bi akowa damdi korotodi sanoghonoghosi da noko sisiyina gegha Luk iyagirumina.

³⁸ Na tomoyina seriyot badana iwoneni da iyitouramiiriyeni, bi touna da Piripo siyowogha sinagho rarime, bi Piripo tomoyina ibabataitoni.

³⁹ Wasina bi raghanina rarimama sigeetaveyana, na Bada Kanumina Kabikabikuwayinainagha Piripo ikabitaveni. Na Itiyopiya tomogha Piripo geiyakitamayenina, bi patana nuwamiimiseye iyanaghonagho basuna God iviyawiini.

⁴⁰ Wasina bi Piripo, Asotas kwanatune irumaghatara bi patana iyanaghonagho na idagu kwanatu nunudigha, Yesu Warana Miisena wawaya biyadi iyadimadima patana da Sisiriya kwanatune iverakanibu.

9

Sol itubuwamira da Yesu kana kiviikivina

¹ Bi noko raghanine, na Sol patana ere nuwapughupughuna iyiisisiya bo, “Tagu iiyawogha sigeruwana da Yesu na Bada na anikasunughana!” Na inagho Jerusalemma **prist** kiikiwawona biidi

² bi ivibabiini da pepa iyagiruma siyanagho **kabepepa bare** babadidi biyadi Damaskas kwanatuna kamone. Nokodi pepa kamodiye na prist kiikiwawona maragata, Sol ivereni da wawaya nama iiyawogha noko kuburine, Yesu yana keda sakivikivini bi inabananidi na inapatumidi, tomotomogha da wasiwasike bi inanavedi Jerusalemma.

³ Sol nokodi pepa iyouna bi itouya iyanono Damaskasma. Raghanina noko kuburina iyyitutukabikabi, na yaininagha gweyura ghamana abamama ikabinamari na yeghanina Sol iviveravivireni.

⁴ Na ibeku iyowogha dobodobove bi gamo iwaiyaneni iyiisisiya touna biidi iwona bo, “Sol, Sol, awaki biidi kwiikayotaketowanegu?”

⁵ Na Sol iwona bo, “Tam iyabo, Bada?”

Bi gamona iwonabodeyana bo, “Tagu na Yesu, iyabo kwiikayotaketowanenina;

⁶ bi geghomiiri da kunagho kunarughu kwanatu ghamana Damaskasma bi wawaya tana name inawonem da awaki kunabera.”

⁷ Tomotomogha iiyawogha Sol yawata siyapeepewa na sinaghara da simiiri waghata da gerubana siyisisiyana. Toudi gamo siwaiyaneni iyiisisiya, bi getana wawaya siyakitana.

⁸ Sol dobodoboma imakegeghomiiri; bi raghanina matana sitamotatara, na gerubana da awaki tana iyakita; na turaturana imana sikabi da sivinaghokedari sinagho sirughu Damaskasma.

⁹ Matana sipota kiiravine na gabudara aroba geiyakitawiivera, da getana iyakam bo iyaniuna.

¹⁰ Bi nama Damaskas kamone na tomogha tana wiiwiigeruwanina kana waghawagha Ananaiyas. Na Bada mimeu kamone ikwatuvuni bo, “Ananaiyas.”

Na iwonabodeyana bo, “Tagu mma, Bada.”

¹¹ Bi Bada iwona bo, “Kugeghomiiri kunagho Jiudas yana bareye, bi barena na keda sakwatuvuni Keda Rotomanina ririne. Bi raghanina name kunaverakanibu na Tasus tomogha kana waghawagha Sol kiiravine kitarakiyana bi katotawota na tagu biidi yarurupari.

¹² Touna imimeu bi ikita da tomogha kana waghawagha Ananaiyas ipiika da imana debane itoura da rubana inakitamagha.”

¹³ Bi gegha Ananaiyas iwona bo, “Bada, wawaya korotodi noko tomoyina kiiravine siwonegu, bi kate metagha kam kiviikivina iyikayotaketowanedi Jerusalem kamone;

¹⁴ bi kate prist babadidi maragata sivereni da mabo iyapiika da iiyawogha tam sakabekabepepim na iyapatumidi.”

¹⁵ Bi gegha, Bada, Ananaiyas iwoneni bo, “Kunagho! Tagu avineyi da kagu waghawagha inakabi inanagho dam wiibata da kiikiwawo biyadi bi kate Isrel damdi inawonedi. Basuna Sol na yagu wiivinevinegna tomoyina da inabagibagiyege;

¹⁶ Tagu wosina na kabikwarakwara ghamadi tupadi inayuna na aniyeeveni basuna touna kiiraviguve na wawaya inawonedi.”

¹⁷ Na Ananaiyas inagho da irughu bare kamove. Bi imana Sol gayamine itoura bi iwoneni bo, “Wareta Sol, raghanina mabo kuyapiipiika na kedae Bada Yesu kukita, na touna iviporagu tam biidi da tam kunakita magha bi Kanuma Kabikabikuwayina inibonuvim.”

¹⁸ Yaininagha sawara ware ighana yadadi Sol matanama siririgha na rubana ikitawimasi magha. Na iggehomiiri da ibabataito,

¹⁹ bi ikam ikovi na yana maragata iveramagha.

Sol Damaskas kamone idima

Bi Sol gabudara viya wiigeruwana damdi yawata Damaskas kamone simakae.

²⁰ Bi yaininagha idagu **kabepepa barediye** iyadimadima Yesu kiiravine, iyawonawona bo, “Yesu na God Natuna.”

²¹ Bi wawaya iyyawogha yana dima siwaiyaneni na svisokoveni, na svisisiya kabi-vivirana bo, “Bo gegha mmko tomoyina iyyabo Jerusalem kamone Yesu kana kivi-kivina iyikayotaketowanedi? Bi kanoghosi da noko berana mayimayiyina kiiravine mabo ipiika, da kivi-kivina inapatumidi bi inakabidi inaveramagha **prist** babadidi biyadi Jerusalem kamone da biwa sinaveredi.”

²² Bi gegha da Sol yana dima ibera da ivimaragata kirakii, bi wonawaghata ividebeni toudi biyadi da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**, na Jius iyyawogha Damaskas kamone makamakedi gerubadi da yawata siyikawakereyana.

²³ Gabudara viya sikovi murine, Jius babada nama sivigiugero-gerora da Sol siyakasunuyi,

²⁴ na gabudara da nubabasu nokodi Jius, kwanatu matamketa nunudigha siyaruruwite,* da raghanina Sol siyakita na siyakasunuyi, bi Sol yadi wiigiugero-gerora noghosina nada iwaiyaneni.

²⁵ Na noko biidi nubabasuve, turaturana† mududi iriga ghamana kamone suveni bi kwanatu garina taraboginagha sivionayi iyowogha kubuve.

Sol Jerusalem kamone

²⁶ Bi raghanina Jerusalemma iverakanibu, na ikayoveni da kivi-kivina iyirukapuvendi; bi gesiyigeruwana da wiisuwona touna Yesu kana kivi-kivina, na sinaghareni.

²⁷ Bi gegha, Banabas yana wiitama, na ikabi inagho **apasol** biyadi, bi iwonedida metagha Bada kedae irumaghatara Sol biidi da kate ivisisiya touna biidi. Bi kate metagha Sol Damaskas kamone geiyanaghara bi Bada kiiravine idima.

²⁸ Wasina bi yawata simake patapata bi Jerusalem sipepewa wiikenavivireni, naghara gwabine gegha bi Yesu waghawaghane iyadimadima.

²⁹ Touna ivisisiya bi kate bada Jius damdi iyyawogha Grik gamoma siyisisiya na yawata siyiikawakereyana, na noko biidi keda sivinogha da siyakasunuyi.

³⁰ Raghanina wiigeruwana damdi mududi mmko siwaiyaneni, na Sol sirutayini siyowogha Sisiriya‡ da wagagha sivipora inagho Tasusma, yana kwanatu waghate.

³¹ Wasina bi wiigeruwana damdi Jiudiya, Galili da Sameriya kubura kamodiye nuwaruririyen simakae; bi Kanuma Kabikabikuwayina ikasepepida da yadi wiitumaghana ivimaragata. Na yadi koroto iragata kamokamogha bi Bada sikabikarawayena kirakiyeni.

Pita inagho Lida da Jopa meyagiidiye

³² Raghanina Pita iyapeepewa kubura bi kubura, na inagho Yesu kana kivi-kivina biyadi da iarubodadi Lida meyagiine makamakedi.

³³ Name tomogha kana waghawagha Aineyas ibanani, bi tomoyina kayena sirabobo da gerubana yana kepanama iyamakegeghomiiri da bodu 8 sikovi.

³⁴ Pita iwona bo, “Aineyas, Yesu Keriso iviyawim; Geghomiiri bi yam kepana kunoku.” Yaininagha iggehomiiri.

³⁵ Wawaya korotodi Lida meyagiina kamone da Seron ruwiipikapikane, Aineyas iyawa sikita na Bada sivitumaghaneni.

³⁶ Name Jopa meyagiina kamone na kivi-kivina wasike tana kana waghawagha Tabita, (waghawaghana Grik gamodima na Dokas). Raghani nonowa bera miisedi iyaberabera wawaya biyadi bi kate moyamoyakidi iyiwiitedi.

³⁷ Bi wasikena igubaga da irabobo, na tubuyina sikabununayi bi bare tupayarayine kiidamove kamone sitore.

³⁸ Bi Lida meyagiina na Jopa meyagiina ririne, geiyarabarabana noko biidi, raghanina kivi-kivina siwaiyana da Pita name, na tomotomogha bata siviporadi da siyawoneni bo, “Rubana da kuyapiika yaininagha touni biyadi.”

³⁹ Na Pita, iggehomiiri da tomotomoyidi yawata sinagho. Bi raghanina siverakanibu, na sirutayini sigae tupayaragha kiidamove. Kwabukwabura korotodi nama Pita sigwagwari, siyaduudu bi kwama da gara mududi mekodi Dokas yawayawiine siyamakamake raghanine kiiravidiye ibera na siyiyeveveni.

* **9:24:** Kwanatuna ghamana Damaskas na kana matamketa peyaridi bi kana papa na igekirakii bi akima tupatupadima sibera. Noko raghanine kwanatu peyaridi sipa wiikenavivireni da wawaya kamodiye kadi aviya gwabidima siyababaredi. † **9:25:** Mmko yisisiyeni na wawaya iyyawogha Sol iyiwiitedi simiiri karona da Yesu kana kivi-kivina.

‡ **9:30:** Sisiriya kwanatuna kedagha naghona na yana rabaraba 100 kilomitas yanono kwanatu ghamana Jerusalemma.

⁴⁰ Bi Pita tupadi ivibabiidi da tupayaragha siyakanibutaveni, wasina bi ivituwapore oghogheyana da irupari; bi irupari ikovi na imiiriwamira wasikena raborabobona biidi bi iwona bo, “Tabita, geghomiiri.” Na wasikena matana sitamotatara, da Pita ikitani na ikenageghomiiri.

⁴¹ Pita imana ikoghasi da wasikena imana ikabi bi itaina wiigeghomiiri. Wasina bi wiigeruwana damdi da kwabukwabura ikwatuvedi sirughu bi Dokas yawayawiina bi iviruveredi.

⁴² Awaki itubugha na warana Jopa meyagiina inunuri, na wawaya korotodi Bada sivigeruveni.

⁴³ Wasina bi Pita, Jopa meyagiine gabudara peyaridi tomogha kana waghawagha Saimon yawata simakae, bi tomoyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima gara iyaberabera.[§]

10

Pita da Koneriyes

¹ Sisiriya meyagiina kamone na tomogha tana kana waghawagha Koneriyes, bi touna Roum aviya badana, bi kate iyo tomotomogha yadi 100, damna sakwatuveni da *Itali wiirouwa damna* kadi bada ghamana.

² Touna patupatutuna, bi yana rakaraka yawata God siyakabekabepepi.* Yana nuwaveriyana iragata kirakii wawaya moyamoyakidi biyadi bi raghani nonowa God biidi iyarurupari.

³ Raghani tana ravidu gabudare 3 o'klok naboni,[†] na Koneriyes noghotama ikitarutaveyana da God yana aneya ipiika touna biidi bi iwona bo, “Koneriyes.”

⁴ Na Koneriyes inaghara na ikitabogaboga bi iwona bo, “Bada, yam wiina awaki?”

Bi aneya iwona bo, “God, yam pari yinuwamiiseyeni bi kate yam vereyana wawaya moyamoyakidi biyadi. Toudi ware suwara gabugabunidi ghabudi miisedi naboni.

⁵ Noko biidi tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyagiine da tomogha kana waghawagha Saimon bi bada sakwatuveni Pita sinarutayini sinapiika.

⁶ Touna ivikiwaga da Saimon teya samakamake, tomoyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima gara yaberabera, bi yana bare na kikire yegii ririne.”

⁷ Raghanina aneyina ivisisiya ikovi bi ikuyoveni murine, Koneriyes yana bare kana wiwiitamariyana yadi bata bi kate iyo tomoyina wiwiitamariyina, touna teya God yakabekabepepi na ikwatuvedi sipiika,

⁸ bi awaki tupana iwonedu ikovi murine, na iviporadi sinagho Jopama.[‡]

Pita noghotama ikitarutaveyana

⁹ Raghani ibori, gabudara yubasune naboni na mmkodi tomotomogha Jopa meyagiina siyitutukabikabi, bi noko raghanine Pita igae bare kubuve da iyarupari.

¹⁰ Bi vitonana irabobo da yana wiina awaki iyakam; Wawaya patana kam siyakabikabikuya, na touna nuwanuwana iwapewapeni na noghotama ikitarutaveyana:

¹¹ Da taraboga abame ikita da sawara tana iyayoyo kanakita naboni bebera ghamana bi pusirina yadi ruwamaruve na ware wawaya siyakabiwiiteka bi iyayoyo kubure.

¹² Bi beberina kamone na ribiribi bogaebogae kayedi ruwaruwamiighate, bi kate ghamoghamo sasasadi da kiidamo manudi geananamanidi.

¹³ Wasina bi gamo iwoneneni bo, “Pita; geghomiiri, kunugha bi kunakam.”

¹⁴ Bi gegha Pita iwona bo, “Gegha, Bada; tagu gerubana noko anabera, Jius yama gwara nunune na gemeyani sawara gemiisedi bo dadabudi ayakamtowogha.”[§]

¹⁵ Bi gamo, Pita iwonenana mayeni bo, “Awaki sawaridi God yawonedu da toudi miisedi, na gekunawonedu da dadabudi.”

§ 9:43: Jius yadi noghota kamone na mmko tomoyina na touna *dadabuna basuna touna ribiribi raborabobodi bekadu ikabitowotowogha* (Livitikas 11:39-40). Raghanina Pita mmko tomoyina yawata simakaye na yiyeveveyana da touna *ikabununagha* da Jius yadi sira siyakabi wamira na iyiwaghasinedi da Kubumakamake teya siyirukapwana siyabagibagi.

* **10:2:** Koneriyes yana rakaraka yawata na toudi gegha Jius, bi gegha da God siya kabekabepepi naboni Jius siya beraberana. Raghani mududi sakwatuvedi da God sakumararayeni. Toudi nonowa Jius yadi gwara sakivikivina, bi gegha da sisinighii da gesiyi siniborina (Apasol 11:3). Toudi sanagho kabepa barediye, bi gegha noko damna kamonena. [†] **10:3:** Mmko nonowa na pari kana raghani, meko Jius damdi sarupari (Apasol 3:1 kokita wonavereyana tana kiiravine). Koneriyes memeda bada iyarurupari. [‡] **10:8:** Jopa yana rabaraba na 53 kilomitas da Sisariyama wareregubugubura yana nawaye. **§ 10:14:** Memeda Jiu tana ribiribi *dadabuna inakabitowoyi bo inakani*, na touna God matane na kanume na *dadabuna* (Livitikas 11). Noko yana basuna toudi gerubana da turadi yawata God sina kabepa patana da suwara sina gibu da toudi simiise magha.

¹⁶ Mmko noghotama kitarutaveyana itubugha da raghani aroba, wasina bi beberina yaininagha iveramagha igae abame.

¹⁷ Raghanina Pita patana noghotama kitarutaveyanina basuna iyanuwanuwagiureni, na tomotomogha aroba iiyawogha Koneriyes iviporadi, na Saimon yana bare sibanani, bi matamketa naghone sivituramiiriyedi,

¹⁸ Bi sivitarakiiyana siwona bo, “Mma kiiwaga tana kana waghawagha Saimon Pita yamakamake bo gegha?”

¹⁹ Bi Pita na patana noghotama kitarutaveyanina iyanuwanuwagiurena kirakiiyeni, bi Kanuma Kabikabikuwayina iwonedeni bo, “Kuwaiyana, tomotomogha aroba sininoyem.

²⁰ Na geghomiiri, kuyowogha da yawata konanagho kiiravine tagu aviporadi. Bi gekuninoghotata bata basuna toudi gegha Jius.”

²¹ Bi Pita iyowogha bi tomotomoyidi iwonedeni bo, “Tomogha iiyabo kwiininoyeni na wasina tagu mmakatanina; awaki kiiravine kopiika?”

²² Tomotomoyidi siwonabodeni bo, “Kama bada Koneriyes, touna Roum yadi iyo badana gwabinama kapiika. Touna tomogha kabikabikarawayina, bi God yakabek-abepepi, bi Jius damdi tupadi sakabikabikarawayeni. Bi God yana aneya tana ivikatayi na iviyonem kuyapiika yana bareye, da yam sisiya iyawaiyana.”

²³ Pita iwiwaghasina bi tomotomoyidi iviyonedi sirughu da noko pomne nama siyakena.

Pita, Koneriyes yana bareye

Raghani ibori na ikabununagha bi yawata siyanono, na Jopa meyiinama wi-igeruwana damdi mududi bada yawata sinagho.

²⁴ Wowonama gabudarine na Sisiriya meyiigine siverakanibu. Bi Koneriyes, yana rakaraka da turaturana iviyonedi sipiika da yana bareye Pita siyakoyakoyayi.

²⁵ Raghanina Pita bareye iyitavenarughuveni, na Koneriyes ipepeta iyowogha Pita kayekunukunune bi ikabepepi.

²⁶ Bi gegha da Pita, Koneriyes itayina wiieghomiiri bi iwona bo, “Geghomiiri; tagu wawaya wota** tam naboni.”

²⁷ Bi toudi siyisisiya patapata, da sirughu bare kamove na Pita ikita da wawaya korotodi sivitaghomidi.

²⁸ Na iwonedeni bo, “Tami tupami kwakovi da toudi Jius yama gwara geiyiwaghasinemii da tami gegha Jiu dammi teya tanirukapuwana bo kanikiiwagemi;†† bi gegha da God iyeyevegeu da geananoghosi da wawaya wapawapa tupadi na dadabudi bo gemiisedina.

²⁹ Na raghanina kuvibabiigu da ayapiika, na apiika bi geayinipuwana. Na kowonegu, awaki biidi kiiraviguve kovibaba na apiika.”

³⁰ Koneriyes iwonabodeni bo, “Rorowagha‡‡ ravidu gabudare, gabudara mma naboni, na yagu bareye ayarurupari; raghani tana, tomogha kana gara kabinamanamarina naghoguve ivituramiiriyeni

³¹ bi iwona bo, ‘Koneriyes, God yam pari iwaiyana da yam vereyana wawaya moyamoyakidi biyiyadi na ivinuwamiiseyeni.

³² Na tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyiigine da Saimon bi bada sak-watuveni Pita sinarutayini. Touna ivikiiwaga Saimon teya samakamake, tomoyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima gara yaberabera bi yana bare na kikire yegii ririne.’

³³ Na yaininagha, yam sisiya awonataveni bi imiise kirakii da kupiika. Noko biidi toudi mma God matane kavitaghomimii, da Bada metagha sisiya iverem na tupadi kunawonemii kanawaiyana.”

Pita yana sisiya

³⁴ Na Pita sisiya idagu iyawonawona bo, “Kata akowa yapori da wiisuwona God, wawaya yakawoiyayedi da tupadi mayimayiyidi,

** **10:26:** God sisiya bagibaginama iwona da touna kawagha tana kabepepi (Exodus 20:3-5, Diutoronomi 5:7-9, 6:13, 10:20; Luk 4:5-8; Revaleison 19:10, 22:8-9 kokitadi). †† **10:28:** Noghotata ghamana tana meko Jius damdi sasinghiyeni da gegha kubuna damdi teya siyi rukapuwana na Kubumakamake kam peyaridi sakamkam mekodi Jius sawona da dadabudi, kamdi naboni, ribiribi dadabudi iyuvidi, iyuwa meko tarabiibisaka biidi sisuwara na bo iyuwa ganigani kamodiye na. Memeda Jiu tana wawaya naboni inirukapuvina, na memeda yawata sina kamna, touna dadabuna. Noko naboni na touna, wawaya mududi geinirukapuvuveni bo yawata God sina kabepepi patana da suwara inagabuni da touna imiise magha (Livitikas 11). God kata noko marana Jius da kubuna damdi basudiye igigira taveni. ‡‡ **10:30:** Jius yadi gabudara noghosina tana kabina, rorowagha na gabudara meko wawaya iiyabo noko gabudarine yisisiyana nama kabiayina sadaguni yavera magha da rorowagha gabudarina sabanani. Bi bariyawa gamodima (English) na meboda roro na raviravi kabiayina sadaguni yavera magha da roro gabudarina sabanani.

³⁵ bi bagune dam bogaebogae bi gegha da i yawogha God sakabikabikarawayeni bi awaki beradi rotomanidi saberabera na yiwaghasinedi.

³⁶ Tami Wara Miisena God ivipora Isrel damdi biyadi na kwakovi, da wawaya na God gwabine nuwaruriri sinabanani raghanina Yesu Keriso sinitumaghanenina, bi touna na wawaya tupadi kadi bada,

³⁷ kwakovi da **babataito** warana Jon idimeni ikovi bi murine, na Yesu awaki beradi ghamadi Jiudiya kubura tupane ibera bi dagudaguna na Galiline:

³⁸ tami Nasaret tomogha Yesu kwakovi da kate metagha God, Kanuma Kabikabikuwayina da maragata ivereni; na inagho meyangii peyaridiye bera miisena iyaberabera bi i yawogha **Seitan** yana maragata kamone na iyyawiidi, basuna God na gwabine.

³⁹ Tourni bera tupadi Jiudiya kubura da Jerusalem kwanatune iberadi bi matamiima kakita na kiimaghamaghatara, wasina bi korosiye situparatu da sivarabobo.

⁴⁰ Bi gegha da gabudara wiirrobine, na God raboboma ikabiwiigeghomiiri bi ibera da tourni biyadi irumaghatara na kakita,

⁴¹ gegha wawaya tupadi siyakitana wasina wiimaghamaghatara dammi kawagha, i yawogha na God rorowainagha ivinegga katamana, nokona rabobo murine igeghomiirina, touna da tourni yawata kakam da kaniuna.

⁴² Yesu sisiya bagibaginama iwonezii da Wara Miisena wawaya biyadi kanadimeni, bi kanimaghamaghatara da God, Yesu ivineyi da raghani damone na touna wawaya tupadi yawawawiidi da raborabobodi kadi wiitupawamiwamira.

⁴³ God yana peroperoveta tupadi kiiravine bada siviisiya. Bi sigiruma siwona da wawaya, Yesu situmaghaneni na waghawaghane tamumu noghotataveyanina sinakabi.”

Kanuma Kabikabikuwayina, kubuna damdi ivibonuvidi

⁴⁴ Raghanina Pita patana iyyiisiya, bi wawaya tupadi i yawogha wara siyawaiwaiyane ni na Kanuma Kabikabikuwayina i yawogha da ivibonuvidi.

⁴⁵ Bi Jius wiigeruwana damdi i yawogha Jopa meyangiinama Pita yawata sipiika na siviisoko kirakii da God yana puyo, Kanuma Kabikabikuwayina kubuna damdi iveredi.

⁴⁶ Mmko sakovi basuna siwaiyanedi da gamo bogaebogaema siyiisiya bi God siyakabekabepepi.

Wasina bi Pita iwona bo,

⁴⁷ “Toudi Kanuma Kabikabikuwayina sikabi ware touda naboni. Noko biidi getana iyyabo inigesiyezii da rarimama kana babataitodina.”

⁴⁸ Na sisiya bagibaginama wiigeruwana damdi iwonezii da Koneriyes, yana rakaraka da kate turaturana yawata, Yesu waghawaghane siyababataitodi. Bi muriye na Koneriyes turaturana teya Pita siviibabiini da gabudara viya yawata siyamake.

11

Pita yana bera ivisiisiya rutughutughureni

¹ Bi **apasol** da wiigeruwana damdi mududi Jiudiya kubura kamone samakamakena sisiya siwaiyana da kubuna damdi, God wonana siwaiyaneni da bada sivigeruwana.

² Na raghanina Pita igae Jerusalemma na Jius wiigeruwana damdi mududi sikini

³ siwona bo, “Tam kunagho kubuna damdi yadi bareye da kate yawata kokam!”

⁴ Wasina bi Pita bera awaki itubugha na tupana ivisiisiya rutughutughureni toudi biyadi.

⁵ Iwona bo, “Raghanine Jopa meyangiine ayamakamake na gabudara tana ayarurupari da nuwanuwagu iwapewapeni na amimeu, da sawara tana akita abamama iyayoyo kanakita naboni bebera ghamana bi pusirina yadi ruwamaruwa na ware wawaya sikabiwiiteka bi i yawogha tagu biidi meme ayamakamakena.

⁶ Bi raghanina arugenara kamone na ribiribi kayedi ruwamaruwa ananamanidi da geananamanidi, ghamoghamo sasasadi da kiidamo manudi geananamanidi akitadi.

⁷ Wasina bi gamo awaiyaneni iyawonewonegu bo, ‘Pita, geghomiiri, kunugha bi kunakam.’

⁸ Bi awonabodeni bo, ‘Bada, tagu gerubana noko anabera! Bi gemeyani sawara gemisedi bo dadabudi ayakamtowoghana.’

⁹ Na gamo abamama iwonamagha bo, ‘Awaki sawaridi God yawonedi da miisedi na gekunawonedi da dadabudi.’

¹⁰ Mmko mimeuna itubugha da raghani aroba bi muriye na sawarina iveramagha igae abame.

¹¹ Noko raghanina mayimayiyine tomotomogha aroba Sisariyama siviporadi tagu biidi, da bare meme ayamakamakena name siverakanibu.

¹² Na Kanuma Kabikabikuwayina iwonegu da geayinoghotata bata bi tomotomoyidi yawata kayanagho. Bi mmkodi wiigeruwana damdi yadi 6 sivimataturanegu da yawata kanagho Sisariyama da Koneriyes yana bareye karughu.

¹³ Wasina bi Koneriyes iwonegii da yana bareye aneya irumaghatara na ikita bi iwoneneni bo, "Tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meiyagii da Saimon bi bada sakwatuvani Pita sinarutayini.

¹⁴ Touna iniwaraveremi da metegha God, tam da yam rakaraka yawata iniyawiiimina.'

¹⁵ Wasina bi raghanina adagu wiisisiya biidi, na Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha da ivibonuvidi ware ghuyoghuyone touda biiyadi iyowoghana naboni.*

¹⁶ Na anuwagiura da Bada Yesu yana sisiya anoghosi iwona bo, 'Jon **Babataito** rari-mama wawaya ibabataitodi, bi God na Kanuma Kabikabikuwayinama inababataitomi.'

¹⁷ Noko biidi iyeghani da God, kubuna damdi puyona mayimayiyina iveredi, touda iveredana naboni raghanina Bada Yesu Kerisove tanitumaghanana. Na noko kiiravine, tugu iyyabo da God gebodenina ananoghosi?"

¹⁸ Raghanina Jius wiigeruwana damdi mmko siwaiyaneni, na Pita siyakikini na sikabitore bi God sikabepepi siyawonawona bo, "Naboni da God wiiwaghasina kubuna damdi iveredi da yadi berona sinamiiri kubutedi bi yawa makewaghawaghasina sinakabi."

Wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune

¹⁹ Wawaya Sitivin sikasunuyi ikovi bi raghani viya murine na bada iyyawogha Yesu siyitumaghaneni na siyakayotaketowanedi da sivivera bogaebogae sinagho kubura mududiye. Viya sinagho Ponisiya kubure, viya Saipras nuwane bi viya sinagho Antiyok kwanatune bi sidagu Jius damdi biiyadi kawagha Yesu Warana siyadimedimeni.

²⁰ Bi wiigeruwana damdi mududi, tomotomogha Saipras nuwana da Sairin kwanatuna damdi sinagho Antiyokma bi sidagu kubuna damdi biiyadi siyadimadima, bi Bada Yesu Warana Miisena bada kiiravine siyawonewonedi.

²¹ Bi Bada yana maragata gwabidiye kiiravine, na wawaya korotodi Warana sivigeruveni da Bada biidi simiiri karona.

²² Wasina bi wiigeruwana damdi Jerusalem kamone siwaiyana da awaki iyatubu-tubugha na Banabas sidaru inagho Antiyokma.

²³⁻²⁴ Banabas na tomogha miisena, na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi bi yana wiitumaghana God biidi ivimaragata kirakii. Na raghanina nama iverakanibu bi ikita da metagha God miisena iyaberabera wawaya biiyadi, na ivinuwamiise kirakii bi tupadi ikasepepidi da nuwanuwadi tupanama wiisuwonaye Bada Yesu sinigeruveni. Bi wawaya korotodi Banabas yana sisisiya siwaiyaneni na Bada sivitumaghaneni.

²⁵ Wasina bi Banabas, Antiyok ikuyoveni bi inagho Tasusma da Sol iyinoyeni;

²⁶ bi raghanina ibanani, na irutayini siveramagha Antiyokma. Bi bodu tanagha Banabas da Sol wiigeruwana damdi yawata siyitaghomidi da wawaya korotodi siyiyevevedi. Bi noko raghanine Antiyokne, wawaya sidagu da wiigeruwana damdi siwiwaghawaghaedi da Keresiyana.

²⁷ Nokodi raghanidiye God yana peroperoveta mududi Jerusalemma siyowogha sinagho Antiyokma.

²⁸ Bi tana kana waghawagha Agabas, igeghomiiri bi Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate iwonakasiyaragha da kapoe ghamakirakiina inapiika kubura bogaebogae bi Roum yadi wiibadana rogune inakamowanidi; mmko kapoena Roum damdi yadi kiiwawo Klodiyas yana wiibada raghanine na itubugha.

²⁹ Na wiigeruwana damdi Antiyok kamone sinuwagiura da tatadigegha awaki gwabidiye, gisina bo ghamana na rubae siyaveresana kirakii bi siyipora iyanagho wiigeruwana turaturadi biiyadi Jiudiya kamone da siyiwiitedi;

³⁰ bi noko sibera ikovi, na yadi puyo Banabas da Sol imadiye sitore da siyakawari siyanagho bi wiigeruwana damdi kadi babada Jerusalem kamone siyaveredi.

12

Herod Agripa, wiigeruwana damdi ivikayotaketowanedi

¹ Wasina bi kiiwawo Herod Agripa noko raghanine idagu wiigeruwana damdi mududi ivikayotaketowanedi.

² Bi touna gamone na Jon toghanaru Jemes serima kanighona sikasiyarayi da sivrabobo;

* **11:15:** Pita na awaki Pentikos raghanine itubughana yisisiyeni (Apasol 2:4 kokita).

11:16: Acts 1:5

11:19:

³ bi raghanina Herod ikita bi Jius babada Jemes yana rabobo sivinuwamiiseyeni, na iwona da Pita bada siyakabi da biwa gawarine siyatore. Mmko berana **Koughanu** porayina raghanine sibera.

⁴ Bi Pita sipatumi murine na biwa gawarine sitorerughuveni, bi Herod gamone na wiiyogha damdi riba ruwamaruwa siberadi, nokodi riba ruwamaruwa kamodiye na iyo tomotomogha ruwaruwamiighate da Pita siyakoyayi, Herod ikayoveni da Koughanu porayina murine koroto matadiye bi debae Pita iytupawamiwamireni.

⁵ Bi Pita biwa gawarina kamone na siyabodaboda, bi gegha da wiigeruwana damdi God biidi sirupari wiimaragata da Pita iyiwiiteni.

Pita biwa gawarinama ikanibutaveyana

⁶ Wasina bi Poragha ikovi murine raghani iyabori bi Herod, Pita iytupawamiwamireni bi noko nubabasune, na Pita kighukighu damdi bata basudiye iyakenakena, bi sein yadi batama saghira tawatawani bi kighukighu mududi na biwa gawarina matamketana siyakoyakoyayi;

⁷ Bi yaininagha, God yana aneya tana irumaghatara na yeghana irukarata biwa barena kamone; bi aneyina, Pita katiiyana ikasitowotowoyi na ikasiwiimataki bi iwoneni bo, “Geghomiiiri yaininagha.” Wasina bi Pita imane nokodi sein sitamotaveyana siririgha.

⁸ Na aneyina iwona bo, “Kukounagha bi kam kayeturababara kiyagha.” Na Pita ibera, bi aneyina bada iwona bo, “Kam tarasowo sinimve kiruvivireni bi kivinigu.”

⁹ Na Pita ikounagha ikovi bi aneya ikivini da biwa gawarina sikanibutaveni; bi geiyakovi da aneya awaki iyaberabera na wiisuwona, touna inoghosi da iyamimeu.

¹⁰ Wasina bi wiikighukighu damdi ribana dagudaguna siveratupiiredi da bada riba wiibatana damdi siveratupiiredi, bi sipiika matamketa aiyanna sibera bi kedana na ikanibu inagho kwanatuve. Bi kiiravidiye na matamaketana nuwane itamotatarata da sikanibutaveyana. Bi kedagha sipepewa siyowogha gegurina, bi aneyina yaininagha Pita ikuyoveni.

¹¹ Raghanina Pita noghota ikabi da awaki itubugha touna biidi na iwona bo, “Kata akovi da wiisuwona God yana aneya ivipora da Herod yana maragatama iyyiawiiigu da kate dam Jius awaki sikayoveni da iyatubughana.”

¹² Wasina Pita akowa ikabi da God iviyawiini, na itouya inagho Jon Mak sinananaki Meri yana bareye, meme wawaya korotodi sivitaghomidi siyarurupari.

¹³ Bi raghanina maghatara matamketane irupisipisika na wiitamariyana wasike kana waghawagha Roda iwaiyaneni na ipiika iyakabi taveni.

¹⁴ Raghanine Pita gamona iwaiyana rukunukunuveni na ivinuwamiise kirakii da matamketa geiyakabitaveni bi ivera iveramagha irughu bareye bi irukwatu bo, “Pita matamkete yamiimiiri!”

¹⁵ Bi gesiyitumaghaneni na siwoneni bo, “Gayamim ineghanegha boni!” Bi gegha da iwonatupetupeyana da Pita maghatara, na siwona bo, “Memeda noko Pita yana aneya.”

¹⁶ Bi gegha da Pita patana iyarurupisipisika, bi raghanina matamketa siyakabitaveni na Pita nama sikita, na sikabinokena kirakiiyeni.

¹⁷ Bi Pita imanama ivimatakira da siyiraborabobo, bi iwonedni da metagha Bada biwa gawarinama ikabikanibuveni, bi kate iwona bo, “Jemes da wiigeruwana damdi tupadi awaki itubugha na kowonedni.” Wasina bi Pita, Jerusalemne ikuyovedi bi inagho kubura tane.

¹⁸ Raghani ibori na biwa gawarine kabokabo ghamana itubugha iyo tomotomogha kamodiye basuna gesiyakovi da Pita mebo inagho.

¹⁹ Raghanina Herod iwaiyana da Pita mebo inagho na yana iyo tomotomogha iwonedni da siyinoyeni bi getana siyabanani. Na wiikighukighu damdi iyyawogha Pita siyakoyakoyayina ivitupawamiwamireni, bi gamone na iwona da sivikasunughana. Wasina mmko berana murine na Herod, Jiudiya kubura ikuyoveni bi inagho Sisariya kwanatune imakae raghani gisina.

Herod yana rabobo

²⁰ Wasina bi Herod na Taya da Saidon damdi teya siyikawapata, na sivituwiiikapuka-pudi bi sinagho da Herod siyakita. Ghuyoghuyone na Brastas, touna kiiwawo yana bagibagi wawayina ghamana tana na yana wiiwiita sikayoveni, bi yana wiiwiite na Herod sivibabiini nuwaruriri kiiravine, basuna kadi kam kedana na touna kiiwawo yana kuburama iyapiipiika.

²¹ Gabudara sivineyina raghanine Herod, kana kwama miisedi ivikote, bi yana wiikiwawo gawarine imakeyowogha bi wawaya biiyadi sisiya ibera.

²² Bi raghanina wawaya yana sisiya siwaiyaneni, na sirukwatu bo, “Mmkona god gamona, bi gegha wawaya!”

²³ Yaininagha God yana aneya tana ivikubuwonayaragha na igubaga kirakii, basuna touna gegha God iyakabikarawayeni kiiravine na miikopu sinina situpabubu na irabobo.

²⁴ Bagunakine mmkodi beradi, bi gegha da God wonana patana ituwawiiwoneni, na wawaya korotodi sivigeruwana.

²⁵ Wasina raghanina Banabas da Sol yadi bagibagi Jerusalemne sivikovini, na Jon Mak sirutayini da yawata siveramagha Antiyok kwanatune.

13

Banabas da Sol siviporadi

¹ Nama Antiyok kwanatune keresiyana mududi na peroperoveta da abawiiyeveyana: Toudi na Banabas, Simiyon (kana waghawagha tana *tomogha dumadumana*), Lusiyas (touna Sairin tomogha), Manayen (touna Herod Antipas yawata siragata patapata), bi kate Sol.

² Gabudara tana raghanina mmkodi babada tupadi God siyakabekabepepi da siyiya, na Kanuma Kabikabikuwayina iwonedo bo, “Banabas da Sol kotore iredi tagu kiiraviguve basuna avineyidi da yagu bagibagi sinabera.”

³ Na wiya da rupari ikovi murine, na imadi Sol da Banabas gayamidiye sitoura bi God sivibabiini da maragata iyaveredi bi yana bagibagi siyabera, wasina bi siviporadi sinagho.

Banabas da Sol Saipras nuwane sidima

⁴ Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina, Banabas da Sol iviporadi Antiyok sikanibutaveni sinagho Selusiya kwanatune bi nama wagae sigeru da sinagho Saipras nuwane.

⁵ Raghanina Salamis kwanatune siverakanibu, na Jius yadi **kabepepa bareidiye** God wonana sidimeni. Noko raghanine na Jon Mak yawata da toudi kadi wiwiita.

⁶ Toudi nuwana tupana siverabouni patana da sipiika Papos kwanatune, bi name Jius tomogha kana waghawagha Erimas (kana waghawagha tana na Ba-Yesu) sibanani, touna imimapuna bi **peroveta** wiiwiiyabina.

⁷ Bi Sodiya Polas, na Roum tomogha bi ivituraneni. Sodiya Polas na tomogha nuwanuwagiurina bi noko nuwana iyibadeni. Bi yana wiina da God wonana iyawaiyaneni kiiravine na Banabas da Sol yadi sisiya idaru da siyapiika siyakita.

⁸ Bi gegha da Elimas, imimapuna (Grik gamodima kana waghawagha yana basuna na namakatanina), sisiyama iviaviyedi bi ivimatipo da nuwa wiibadana iyatayina wamiri da gegha Yesu iyigeruvenina.

⁹ Bi gegha da Sol (kana waghawagha tana Pol), Kanuma Kabikabikuwayina maragata ivereni, na Elimas ikita bogaboga,

¹⁰ bi iwonen bo, “Tamna **Seitan** yana wiitamariyana, tam nonowa kwiyyaba bi bera beroberodi kwaberabera, tam bera miisedi kwiisinighiighiyyana, bi Bada yana Keda miisena kiiravine wiyyaba gemeyan kuyakabikabitore!

¹¹ Na kuwaiyana, Bada yana maragate na aro kunakabi da raghani tupona matam sinadidibara da gerubana gabudara yeghanina kunakitana.”

Yaininagha sowa da wiididibara Erimas matana sikabimumu da gerubana awaki tana iyakita, na iyakasikasigwamgwam da wawaya tana iyabanani bi imana iyakabi da iynaghoveni.

¹² Raghanina Sodiya Polas ikita da awaki itubugha Erimas biidi, na ivigeruwana, basuna Bada yana Keda kana wiyeveyana kiiravine na ivisoko kirakii.

Pol, Antiyok kwanatune Pisidiya kubure idima

¹³ Wasina bi Pol turaturana yawata Papos kwanatuna sikuyoveni bi wagae sigeru da sinagho Pega kwanatune, Pampiriya kubura kamone. Bi noko kuburine Jon Mak ikuyovedi bi iveramagha Jerusalemma.

¹⁴ Bi Pol da Banabas, Pega sikuyoveni da sinagho Antiyokma Pisidiya kubura kamone. Bi **wiiyawiiitaveyana gabudarine** na sirughu **kabepepa barene** da simakewiipikapika.

¹⁵ Bi raghanina Mosis yana gwara da peroperoveta yadi giruma sikabiyawa ikovi murine, na kabepepa barena babadidi sisiya sidaru Pol da Banabas biyadi siwona bo, “Warewaresimii, memeda wonawiiyokayowana sisiyidi gwabimiye wawaya kiiravidiye, na kopiika da konisisiya.”

¹⁶ Na Pol igeghomiiri imanama ivimatakira da wawaya siyiraborabobo siyawaiyaneni bi iwona bo, “Isrel dammi da tami gegha Jiu dammi wiiwiitumaghanimi iiyawogha God kokabekabepepina, kowaiyanegu.

¹⁷ Touda Isrel damda, yada God naghove waghata kayekikida ivineyidi bi iberadi da ividam kiitowana Ijpt kubure siyamakamake raghanine, ware kubura wiibata damdi naboni. Bi God yana maragata ghamanama Ijpt kuburama ikabikanibuvedi.

¹⁸ Da bodu 40 mayabe sipepewa bi noko kamone na sivikawakeekeeyeni bi gegha da ikoyagha yaporidi.

¹⁹ Wasina bi raghanine God, dam yadi 7 Kenen kubure igeiwayidi, na yadi kubura yana wawaya Isrel damdi iveredi da sivrapieneni.

²⁰ Raghanina kayekikida ghuyoghuyone sipiika Ijpt kubure, bi bodu 450 kamodiye mmkodi bera situbugha, bi sikovi murine na Kenen kubure make sidaguni. Bi noko murine God wiitupawamiwamira damdi iveredi bi sivibada patana da **peroveta** Samwel yana raghaniye.

²¹ Wasina bi Isrel damdi kiiwawo kiiravine sivibaba; na God dam Benjiman kamonama Kis natuna Sol ivineyi da bodu 40 kiiravidiye iyikiwawo.

²² Bi God, Sol wiikiwawoma ikabitaveni murine, na Deivid ikabiwiimiiri da iyibada, bi Deivid kiiravine mma naboni iwona ruyaragha, 'Abanani da Jese natuna Deivid na nuwanuwagu ikabikirakiyeni da awaki tupadi akayokayoveni da iyabera na inabera.'

²³ Bi mmko tomoyina nosinosina gwabidima na God, Isrel kana wiiwiiyawa Yesu ipiikeni, ivisuwona na naboni.

²⁴ Muriye da Yesu yana bagibagi iyadaguni, na Jon **Babataito**, Isrel damdi tupadi biyayi idima iwona da yadi tamumuma siyatubuamira da God iyanoghotatavedi da siyababataito.

²⁵ Raghanina Jon yana bagibagi wiikovinina biidi na ivitarakiyana bo, 'Konogonoghosi tagu God yana wiivinevineghe? Gegha, getagu. Bi kowaiyana, wawaya muriguve yapiipiika, na yana maragata iragata kirakii bi tagu gekiimataniyu da anawasikuwaya bi kana kayeturababara anakabitavetaveyana.'

²⁶ Warewaresigu, Abraham nosinosina, da tami gegha Jiu dammi wiiwiitumaghamimi iyyawogha God kokabekabepepina, kowaiyana! God metagha wawaya iniyawiidi kiiravine na wara idaru touda biyayi.

²⁷ Bi wawaya Jerusalem kamone yadi babada yawata gesiyakovi da Yesu na God yana **Wiiivinevineghe Kiiwawona**. Wiyawiiitaveyana gabadaridi nunudigha na Keriso kiiravine peroperoveta sigirumana wawaya **kabepepa barene** sakabikabiyawa na sawaiwaiyana, bi gegha da geakovina siyakabi na sivitupawamiwamireni da iyarabobo bi mmko siberana peroperoveta yadi sisiya sibera da iyarumaghatara.

²⁸ Nokodi wawaya kadi babada yawata getana Yesu yana berona tana siyabanani da iyarabobo, bi gegha da Pailat sivibabiini da siyakasunuyi.

²⁹ Raghanina Jius damdi peroperoveta naghove waghata awaki kiiravine sisisisiya na tupana sibera ikovi murine, na tubuyina korosima sitoreyowoyeni bi karawaga epamana bonayine sitore.

³⁰ Bi gegha da God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiiri;

³¹ bi gabudara peyaridi kamodiye na iyyawogha yawata Galilima sipepewa sigae Jerusalemma na iyarurumaghatara toudi biyayi na siyakitakita. Na kata toudi kana wiimaghamaghatara wawayidi Isrel damdi biyayi.

³² Bi katana toumii mmko warana miisena kawonewonemi. God naghove waghata awaki ivisuwona da iyabera kayekikida biyayi

³³ God kayikikida ivisuwonedi iwona bo, "Tomogha iyyabo iniyawiimi na inapiika." Kata touda, toudi nosinosidi takita da noko wiisuwonina irumaghatara. God, tomoyina kiiravine ivisisiyenina, touna Yesu. God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiiri. Touna na God natuna. Noko berana na ware Deivid, Psam wiibatana kamone igirumina naboni meme God, Keriso iwonen bo,

'Tamna tagu Natugu,

bi kata Tamamnaki na Tagu.'

³⁴ God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiiri da gemeyani inarabobo maghana. Bi mmko berana na ware God giruma kabikabikuwayidiye ivisisiya nosinosidanakim biyayi iwona bo,

'Tagu iisuwona da animiiseyemi ware metagha avisuwona

da Deivid ayimiiseyeni na naboni.'

³⁵ Bi bada giruma mududiye Deivid iwona bo,

'Yam wiitamariyana kabikabikuwayina tubuyina gekunakabitore

da karawage inatamoririghana.'

³⁶ Mmkona gegha Deivid kana sisiya, kiiravine raghanina Deivid yawayawiine iyamake na God awaki ikayoveni da iyabera na iberadi. Wasina bi irabobo na nosinanakim yawata sidogudi bi gegha da tubuyina itamoririgha.

³⁷ Gegha, touna Yesu iyiisisiyeni, God raboboma ikabiwiigeghomiiiri da tubuyina geiyata-moririghana.

³⁸⁻³⁹ Na warewaresigu, kowaiyana wiimasi. Toumii kakayokayoveni da mmko warana kawonewonemi na konakowa yapor. God na rubana yami tamumu inanoghotatavedi basuna Yesu awaki iberana kiiravine. Bi memeda Yesu konigeruveni na God matane na tami wasina, bi Mosis yana gwara wiimatipo da kivinina, na gerubana inaberami da God matane na tami wasina.

⁴⁰ Noko kiiravine kokita yaporimi da peroperoveta awaki sigirumana gegha tami biiyadi sinatubughana. Kiiravine siwona bo,

⁴¹ 'Kowaiyana, tami iyyawogha kwiisinighiighiiyeguna!

Konakabinoka bi konarabobo.

Basuna yami gabudare na aro ghamanakina anapiikeni
tami gewiigeruwana dammi biiyadi.

Bagune memeda arona kiiravine wawaya tana inawonemi
bi gegha da tami kate gekonigeruwanana.'

⁴² Wasina bi raghanina Pol da Banabas kabepepa barena siyakuyokuyoveni, na wawaya siyibabiidi da muriye wiyyawitaveyana gabudarina tane na bada sinaveram-
agha da God warana sinisisiyena mayeni toudi biiyadi.

⁴³ Bi wawaya kabepepa barena sikuyoveni murine, na Jius da kubuna damdi (toudi Jius yadi wiitumaghana siyakivikivini) korotodi Pol da Banabas sikivinidi. Toudi yawata siviisiya patapata bi siwonawiiyoyowanedi da God yana nuwamonika ghamana warana sinigeruvena wiikarukaruveni.

⁴⁴ Wasina bi wiyyawitaveyana gabudarina tane, bi tanawona da memeda kwanatu damdi tupana kabepepa barene sivitaghomidi da Bada warana siyawaiyaneni.

⁴⁵ Bi raghanina Jius babada noko korotona sikita, na Pol da Banabas biiyadi sinuwakapi, na sidagu Pol siyakikini bi yana sisiya tupadi siyigeruwiiredi.

⁴⁶ Bi Pol da Banabas gegha siyanagharedi bi siwona bo, "God iwonemii da dagudagune na warana tami biiyadi kanadimeni, bi gegha da tami kwiisinighiighi-
iyeni. Mmko yiyeveveyana da gekoyanoghonoghosi da noko wasina da tami yawa makewaghawaghasina konakabina, na kana kuyovemi bi God warana kubuna damdi biiyadi kanadimeni.

⁴⁷ Bi Bada God sisiya bagibaginama iwonemii bo,
'Tagu avineyimi da naboni kubuna damdi yadi yeghana

da kubura tupane wawaya tupadi konawonedi
da metagha yadi berona kiiravine aro siyakabi bi aniyawiidina.'

⁴⁸ Raghanina kubuna damdi Pol yana sisiya siwaiyaneni, na svinuwamiise ki-
rakii bi Bada sikabepepi warana kiiravine; bi iyyawogha nada ivineyidi da yawa makewaghawaghasina sinakabi, na sivigeruwana.

⁴⁹ Wasina bi Bada wonana noko kuburina tupana ikabimumu.

⁵⁰ Na Jius babada sigeghomiiiri da kubuna wasiwasike moumouridi iyyawogha God sakabekabepepi, da kate kwanatu kana wiinaghowana tomotomoyidi nuwanuwadi sipiro. Da nokodi damdi wawaya mududi sitarepepidi na Pol da Banabas siviaviyedi bi yadi kuburama sivikanibuedi.

⁵¹ Wasina bi Pol da Banabas kaye popokudi sikasiwiiririgha (nokona wiyeveveyana da God nuwanuwana ipughu nokodi damdi biiyadi), bi sitouya sinagho Ikoniyamma.

⁵² Bi wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune svinuwamiise kirakii bi Kanuma Kabik-
abikuwayina iyakoyakoyayidi.

14

Pol da Banabas Ikoniyam kamone

¹ Wasina bi ware Antiyokne, berana mayimayiyina Ikoniyam kwanatuna kamone Pol da Banabas sinagho, Jius yadi **kabepepa barene** bi sidima kayowiiwiyyaka na koroto kiitowana, Jius da kubuna damdi sivigeruwana.

² Bi Jius mududi sisinighii da gesiyigeruwana na sigeghomiiiri da kubuna damdi nuwanuwadi sipiro da sitayina wamiridi bi Pol da Banabas siviaviyedi.

³ Bi gegha da Pol da Banabas nama raghani gurina simakae, da geere sinimayayidi bi Bada yana nuwamonika kiiravine siyadimadima. Na Bada, wawaya iviyevevedi da yadi dima na wiisuwona kiiravine da maragata iveredi bi mmko kedane na **berakayowiiyaka** da matakira sibera.

⁴ Bi Ikoniyam kwanatuna kamone nawa wawaya sivibogaebogae da dam bata: mududi na Jius gewiwiigeruwanidi muridiye bi viya na **apasol** muridiye.

⁵ Wasina bi kubuna damdi da Jius damdi mududi da yadi babada teya sivigiugero gerora bi Pol da Banabas siyagogona kuridi siyikayotaketowanedi bi akimama siyika-sunughanedi.*

⁶ Bi gegha da akovina sikabi na siverawiikowogha sinagho Listra da Debi kwanatudiye, Laikoniya kubura kamone bi kate kubura riridiye.

⁷ Bi name Bada Yesu warana miisena bada siyadimadimeni.

Listra da Debi kwanatudi

⁸ Nama Listra kwanatuna kamone na tomogha tana nama itubugha da digadigana bi gemeyani iyapepewa towoghana.

⁹ Gabudara tana imake bi Pol iyiisisiya na iyawaiwaiyana. Na Pol, tomoyina ikitabogaboga bi iyakovi da ivigeruwana da iyayawa,

¹⁰ na Pol irukwatu iwonen bo, “Geghomii, kumiiri rotomana!” Yaininagha tomoyina iyawa na imakegeghomii da pepewa idaguni.

¹¹ Raghanina wawaya sikita da Pol awaki ibera, na sidagu yadi gamo waghata - Laikoniya gamoma sirukwatu† bo, “God yadi bata sivi wawaya wota bi kiidamoma siyowogha kurida!”

¹² Na Banabas waghawagha sivereni Zeus,‡ bi Pol na Hemes, basuna touna wiisisiya woraworana.

¹³ Na god Zeus kana kabepepa barena na kwanatu matamketana bi kubuve, na kana **prist**, kau makidi da saru gerogeroridi ikawara ipiika da matamketa basune, bi touna da yana wawaya sikayoveni da **apasol** Pol da Banabas biyadi siyasuwara.

¹⁴ Bi raghanina apasol siwaiyana da awaki iyatubutubugha na kadi gara sitayina gosigosira§ bi sivera sikanibu koroto kamodiye siwona bo,

¹⁵ “Turaturamii, awaki biidi mmko koberabera? Tourni na wawaya wota, tami naboni. Bi kapiika da wara miisena kanawonemi, da mmkodi god wiiwiiyaba gekonapepetedina bi konadagu God Makewaghawaghasina konapepeteni. Mmko God na abama, kubura da yegii ibera, bi kate awaki kamodiye.

¹⁶ Naghove wawaya iwiwaghasinedi da yadi god rapediye siyakabekabepepa.

¹⁷ Bi gegha da yiyeveveyana da touna yamakamake bi yana miisena ivimaghatari touda biyadi mmkodi matakirama: Abamama amra ivereda bi moura kadi raghani nunudiye: kam yaverevereda bi yabera da tinuwamiise.”

¹⁸ Bagune mmkodi siisiyama Banabas da Pol sibera towogha kirakiyi ni da Listra damdi siyigesiyedi da gesiyasuwaridina.

Pol akimama sirouvi

¹⁹ Wasina bi Jius damdi mududi Antiyok da Ikoniyam kwanatudima sipiika, bi koroto nuwanuwadi sipiro. Na sitarawiikapudi da akimama Pol sirouvi bi sinoghosi da irabobo na sitayina kwarokwaro sikanibu kwanatu kubune.

²⁰ Bi gegha da raghanina wiigeruwana damdi mududi sigwagwara wiikenavivireni, na igeghomii da iveramagha irughu kwanatuve.

Raghami ibori na touna da Banabas sitouya sinagho Debi kwanatune.

²¹ Pol da Banabas, Debi kwanatune God warana miisena sidimeni na wawaya korotodi Bada sivigeruveni. Murine na siveramagha Listra kwanatune, da sinagho Ikoniyam kwanatune, da kate bada sinagho Antiyokma, Pisidiya kubure.

²² Bi kwanatu nunudigha wiigeruwana damdi siwonawiiitoratori da siwonawiiyo-oyowanedi da yadi wiitumaghana inimaragata, siwonedi bo, “Wiigeruwana damda

* **14:5:** Jius yadi gwara yawonawona da iiyabo God geinakabi karawayenina, wawayina akimama sina kasunuyi (Livitikas 24:16 kokita). † **14:11:** Kubura tupane wawaya Grik gamoma siyisisiya na Pol da Banabas na touna gamonama bada siyisisiya. ‡ **14:12:** Zeus na touna Grik yadi god kiikiwawona. Bi wawaya siyi tumaghana da touna iyitarababaranedi. Hemes na Zeus natuna bi bada wiwiisisiya tomoyina Zeus da god mududi kiiravidiye. Wawaya sivi tumaghana da Hemes inaberadi da sini siyi wiimasi da sina pepewa yapora. Bi siyi tumaghana da touna sawara miisena wawaya biyadi satubutubugha na kana bada da kate wiituwa kiiravine. § **14:14:** Raghanina wawaya God sawona wiigiboyi, na Jius kadi gara satayina gosigosira na siyeveveyana da toudi sanaghara. **14:15:** Exo 20:11

nuwapoya bogaebogaema tana kabikwarakwara bi muriye na God yana wiikiwawo kamone tanarughu.”

²³ Wasina bi Pol da Banabas wiigeruwana damna nunudigha kadi babada sivinegha, bi wiya teya sirupari Bada biidi da babadidi imane sitoredi, kiiravine yadi noghota da wiitumaghana na touna gwabine siyatoreto.

²⁴ Bi Pisidiya kubura siverarughuwoneni murine, na Pampiliya kubure siverakanibu,

²⁵ da Pega kwanatune wara miisena sidima ikovi, bi murine na siyowogha sinagho kikire, Ataliya kwanatune.

²⁶ Da name wagae sigeru bi sinagho Antiyokma, Siriya kubura kamone, meme yadi wagawaga sidagunina. Bi rorowainagha noko kwanatune wiigeruwana damdi rupariye sivibaba da God, Pol da Banabas iyakoyayidi bagibagi meko kata sinakivinina kiiravine na imane sitoredi.

²⁷ Raghanina Pol da Banabas Antiyokma siverakanibu, na wiigeruwana damdi sikasi-wiitaghomidi bi siwonedi da God awaki beradi toudiye ibera da kate metagha keda ikabitaveni kubuna damdi kiiravidiye da siyigeruwana.

²⁸ Wasina bi Pol da Banabas nama raghani gurina wiigeruwana damdi yawata simakae.

15

Dughu Jerusalem kwanatune

¹ Wasina bi totomogha mududi Jiudiya kuburama sipiika siyowogha Antiyokma bi sidagu wiigeruwana damdi siyiyevevedi siyawonawona bo, “Mosis yana gwara nunune na tami konisinibori na wasina, bi mmko matakirina gegha konakabina kate gekonayawana!”

² Mmko sisiyina kiiravine na Pol da Banabas, Jiudiya damdi yawata sivikawakeereyana. Noko kiiravine wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune Pol, Banabas da wiigeruwana damdi mududi sivineyidi da siyagae siyanagho Jerusalemma bi mmko piropirana kiiravine **apasol** da dogadogara siyakitadi.

³ Wasina bi wiigeruwana damna wawayidi Pol, Banabas da wiigeruwana damdi vinevineyidi siviporadi Jerusalemma, bi yadi pepewa kamone na wiigeruwana damdi Ponisiya da Sameriya kubura kamodiye, siwonedi da metagha kubuna damdi simiiri karona God biidi: Bi mmko sisiyina kiiravine na wiigeruwana damdi nama sivinuwami-ise kirakii.

⁴ Bi raghanina Jerusalema siverakanibu, na wiigeruwana damna wawayidi tupana, apasol bi kate dogadogara sigeghomiiri da turadi sivikiikiyidi, na Pol da Banabas wonavereyana sitore da God metagha yadi bagibagi kamone ibera.

⁵ Bi wiigeruwana damdi mududi, toudi na **Perisis** sigeghomiiri da siwona bo, “Kubuna damdi sinisinibori bi tanawonedi da Mosis yana gwara sinakabisisiredi.”*

⁶ Na apasol da dogadogara sivitaghomidi da mmko berana siyidughuveni.†

⁷ Berana sisivisiyena kirakiiyeni bi murine na Pita igeghomiiri bi iwona bo, “Ware-waregus, kwakovi da God rorowainagha‡ touda kamodama ivineyigu da kubuna damdi biyiyadi Wara Miisena anadima bi sinawaiyana da Yesu sinigeruveni.

⁸ God wawaya tupadi nuwanuwadi iyakowa bi iviyeveveyana da kubuna damdi iviwaghasinedi bi Kanuma Kabikabikuwayina iveredi, ware touda biidi ibera na naboni.

⁹ Bi yabera da touda bi kate kubuna damdi na mayimayiyida, na yadi bera beroberodi inoghotatavedi, basuna Yesu sivigeruveni kiiravine.

¹⁰ Na awaki kiiravine, koberaberatowoyi da God konarubuni? Touda bi kate nosinosis-danakim getayimaragata kirakii da mmkodi gwara[§] tayakabisisirena yaporidi. Bi kata tami mmko vitana kubuna damdi katiyiyadiye kotoretore.

¹¹ Gegha da, touda tavigeruwana da Yesu Keriso yana nuwamonika kawae na tayawa. Na mayimayiyina bada kubuna damdi kiiravidiye.”

¹² Wasina bi wawaya tupadi siviraborabobo bi Banabas da Pol siyisisiya na siyawai-waiyanedi da God metagha **berakayowiiwiyaka** da matakira toudiye ibera kubuna damdi wiitumaghanidi biyiyadi.

* **15:5:** Mmko raghanine, Jius siyi tumaghana da Yesu na God yana Wiivinevinegha Kiiwawona, bi Jius gegha Yesu siyi tumaghaneni na patana yawata siya kabekabepepa patapata. Jius wiitumaghanidi na patana Perisis da Sadusis yadi koroto kamone. † **15:6:** Mmko dughuna na AD 49 - 50 kamodiye itubugha. **15:7:** Acts 10:1-43 ‡ **15:7:**

Mmko AD 40 bi nokona bodu 10 naghone (Apasol 10:1; 11:18). **15:8:** Acts 10:44, 2:4 § **15:10:** Mosis yana gwara kamone na gwara yadi 613. Bi Jius gwara mududi toudima sibera bi siya kabikabi karawayedi da Mosis yana gwara naboni. Toudi taraghaniye na nokodi gwara siyi sisiyedi naboni vita ghamadi (Galeisiyen 5:1). Yesu yana vita na bogae (Matiu 11:28-29).

¹³ Raghanina sivisisiya ikovi na Jemes igeghomiiiri bi iwona bo, “Warewaresigu, kowaiyanegu,

¹⁴ Pita nada iwonedda da metagha God dagudagune iviyeveveyana da kubuna damdi nuwanuwadi ikabi, bi kamodiye viya iyouna da touna yana wawaya.

¹⁵ Bi peroperoveta yadi sisiya na mmko sisiyina teya sivikapudi, da sigirumina iwona bo,

¹⁶⁻¹⁷ ‘Bada iwona bo, “Muriye anaveramagha da Deivid yana wiikiiwawo ibeku na anakabiwiimaragasi.

Gharaghuna anakabunayi da anayoghana mayeni, bi anabera da inimaragata magha.

Noko biidi wawaya tupadi tagu, Bada sininoyegu sinapiika, da kate kubuna damdi wiwiitumaghanidi iyyawogha avinegha da rapeguve na tupadi yawata.”

¹⁸ Mmkona Bada naghove waghata ikabiwiimaghata na yawonewoneni.’ ”

¹⁹⁻²¹ Wasina bi Jemes yana sisiya ivikiitayineni iwona bo, “Mmko raghani gurina kubura nunudiye wawaya na Mosis yana gwara sakabikabiyawa bi **wiiyawiitaveyana gabudaridiye** na **kabepepa barediye** nonowa sadimedimedi. Touna kiiravine tagu yagu noghota na kubuna damdi wiwiitumaghanidi iyyawogha God biidi samiimiiri karona, na getana bera da inapiropiro toudi biiyadi. Bi meboda pepa tayagirumi tayipora toudi biiyadi bi tayawonedi da iyuwa mekodi tarabiibiisaka biidi sasuwara na gesinakamna, bo ribiribi kanighona turaturaviroyina iyuvina meko, ganiganina geiyororotaveyana bi gesinakani bo ganigani gesinaniunina da kate gewiimurana beradi bogaebogae sinabera da sinitamumuna.”

Babada pepa sigirumi

²² Wasina bi noko murine **apasol**, dogadogara da wiigeruwana damna tupadi noghota sitore da wawaya viya nama kamodima siyavinegha bi siyiporadi Pol da Banabas yawata siyanagho Antiyok kwanatune, Siriya kubure da awaki sividughuveni na wiigeruwana damdi siyawonawiikatayidi. Na tomotomogha bata sivineyidi, Jiudas (sakwatuvuni Basabas) da Sailas bi toudi na wiigeruwana damdi yadi kabikarawagha gwabidiye.

²³ Bi pepana sigirumi da sivipora na mma naboni iwona,

Toumii apasol da dogadogara na warewaresimi bi Jerusalemma kagiruma. Tami gegha Jiu dammi wiwiitumaghanimi Antiyok kwanatuna kamone, Siriya kubura da Silisiya kubura kamodiye, kiiwa kiiwa.

²⁴ Toumii kawaiyana da wawaya kamomiima iyyawogha gekayiporadi bi sinagho tami biiyadi na yadi wiyeveveyanama nuwapoya siveremi.

²⁵ Na kavidughu bi tupamii kaviwaghasina da tomotomogha kavinegha bi kaviporadi sinagho tami biiyadi turaturada nuwayuyunidi Banabas da Pol yawata da mmko warana siyawonemi.

²⁶ Toudi yada Bada Yesu kana waghawaghae yadi yawa siveremayedi da sinabag-ibagiyeni.

²⁷ Na toumii Jiudas da Sailas kaviporadi tami biiyadi bi konimayiyi kitakita bi kawadima awaki kagirumina sinawonemi.

²⁸ Bi imiise kirakii Kanuma Kabikabikuwayina da toumii yama noghotana gegha sira peyaridima kani vita kawarimina, bi mmkodi sira ghamanakidi kawagha sinawonemi da konakabisisireyana:

²⁹ gegha wawaya iyuwa tarabiibiisaka biidi sinasuware bi konakanina, gegha ganigani konaniunina, gegha ribiribi kanighona wawaya sinaturaviroyi bi ganiganina geiyororotaveyana bi konakanina da kate wiimurana beradi bogaebogaema tamumu konaberana. **

Bi memeda mmkodi sira konakabisisirena wiimasiyedi na awaki konaberabera na tami wasina kawakawa.

Kiiwa kiiwa.

³⁰ Na tomotomoyidi siviporadi da Jerusalem sikuyoveni bi sinagho Antiyok kwanatune; bi name wiigeruwana damdi tupadi sikwatuwiitaghomidi bi pepana siveredi.

³¹ Bi raghanina pepana sikabiyavi, na wawaya tupadi sivinuwamiise kirakii noko wonawiiyoyowanina warana kiiravine.

15:19-21: Lev 18:6-23, 17:10-16
**

15:29: Wiimurana tamumudi na bogayebogaye bi peyaridi. Toudi na wiirakara nayina, utuwiiyogho, veruwana, tomotomogha kawakawa bo wasiwasike kawakawa sini mumuranana da kate wawaya da ribiribi sini mumuranana (Livitikas 18 kamone gwara kokita).

³² Wasina bi Judas da Sailas, toudi wosina na peroperoveta kiiravine na wiigeruwana damdi biiyadi sisiya miisedima siwonawiiyoyowanedi da yadi wiitumaghana siyimara-gasidi.

³³⁻³⁴ Judas da Sailas, Antiyok kwanatune simakae raghani gisina bi murine, na wiigeruwana damdi sigeghomiiiri nuwamiimiiseye da nuwaruririye siviporadi da sivera-magha Jerusalemma iiyawogha siviporadina toudi biiyadi.^{††}

³⁵ Bi Pol da Banabas na Antiyokne simakae, bi toudi da wawaya mududi yawata Bada wonana siyiyeveveyana da siyadimadima.

Pol da Banabas sivibogabogae

³⁶ Bi gabudara viya sikovi murine na Pol, Banabas iwoneni bo, “Kayo tanaveramagha kwanatu tupadiye da wiigeruwana damdi tana rubodadi, meme Bada wonana tadimana, bi tana kita da yadi wiitumaghana metegha.”

³⁷ Na Banabas iviwaghasina bi ikayoveni da Jon (sakwatuveni Mak) siyarutayini,

³⁸ bi Pol inoghosi da geiyamiise da siyarutayini, basuna roro yadi wagawaga patapata kamone na Jon Mak, Pampiliya kubure iveramagha da geyawata siyamake patapata bi yadi bagibagi tughurina siyabera na kiiravine ivigesu.

³⁹ Bi noko sisiyina kiiravine na sivikawakeereyana kirakii, da sivibogabogae; Banabas na Jon Mak irutayini bi wagae sigeru da sinagho Saipras nuwane,

⁴⁰ bi Pol na Sailas ivineyi bi muriye da sitouya na wiigeruwana damdi sivitaghomidi bi Bada sivibabiini da iyakoyayidi.

⁴¹ Wasina bi Siriya da Silisiya kwanatudi tupadi sipepewakovi da wiigeruwana damdi siyarurugenareni bi sisiya miisedi siyadimadima da yadi wiitumaghana siyimaragasidi.

16

Timoti, Pol da Sailas ivirukapuvodi

¹ Pol da Sailas sinagho Debi kwanatune da bada sinagho magha Listra kwanatune. Bi name na tomogha tana wiiwiigeruwanina iyamakamake kana waghawagha Timoti, touna sinananaki na Jius wasike wiiwiigeruwanina bi tamananaki na Grik tomogha.

² Wiigeruwana damdi Listra da Ikoniya kwanatudi kamodiye na siyawonawona da Timoti na wawaya kiimatanina.

³ Bi Pol yana kayowana da yawata siyawagawaga patapata kiiravine na Timoti sinina ibori basuna Jius tupadi nokodi kuburidiye samakamake na sakovi da tamananaki na Grik tomogha noko biidi Timoti ivisinibori.*

⁴ Wasina bi Pol, na Sailas da Timoti yawata kwanatu nunudigha siyanono, na sira mekodi, Jerusalemne **apasol** da dogadogara gwabidima sikabi na wiigeruwana damdi siyawonewonedi bi sidimanaveni da kubuna damdi wiiwiitumaghanidi siyakabisisireni.

⁵ Na wiigeruwana damdi yadi wiitumaghana ivimaragata kirakii na gabudara patepatena wawaya korotodi siyiigeruwana da yadi koroto iragata kamokamogha.

Pol noghotama ikita da Masedoniya tomogha ikita

⁶ Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina geiyiwaghasina da Pol turaturana yawata Eisiya kubure God wonana siyadimeni, na Praigiya da Galeisiya kubura kamodigha siveravivira.

⁷ Raghanina sipiika Maisiya kubura kana wiibarabarate, na siberatowoyi da Bitiniya kubure siyarughu bi gegha da Yesu Kanumina geiyiwaghasinedi da nabo siyanaghona.

⁸ Na noko biidi Maisiya kubura siverarughuwoneni da siyowogha sinagho kikire Troas kwanatune.

⁹ Wasina bi noko nubabasune Pol noghotama ikita, bi noghotama ikita kamone na ikita da Masedoniya tomogha iyamiimiiri bi iyiipepeyana wiimaragata Pol biidi iyawonawona bo, “Kutowawona mabo Masedoniya kubure da kuniwiitemii!”

¹⁰ Wasina bi Pol mimeu ikita ikovi murine, na tounii kakabununagha yaininagha da kayatouya Masedoniyama basuna kakovi da God ikayovemii da warana miisena name wawaya biiyadi kayadima.

Lidiya, Yesu ivitumaghaneni

¹¹ Wasina bi Troas kwanatuna kakuyoveni na wagae kageru bi katowawona Samotreis nuwane. Bi raghani ibori na katowawona Neyapolis kwanatune.

^{††} **15:33-34:** Verse 34, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha. **15:38:** Acts 13:13 ***** **16:3:** Timoti sinananaki na Jius wasike noko biidi na touna bada Jius. Bi tamananaki na Grik, memeda noko kiiravine na pepeiyne gesinina siyabori ware Jius tomotomogha gisigisidi naboni. Pol inuwagiura da memeda Timoti sinina geiyaborina, Jius mududi kate Timoti gesiyakabikarawayeni bo yana sisiya siyawaiyana.

¹² Bi name na kayegha karughu Pilipai kwanatune. Noko kuburina na Roun yadi wiibadana kamone bi Masedoniya kubura kwanatuna ghamana tana bi nama gabudara viya kamakae.

¹³ Bi **wiiyawiiitaveyana gabudarine** na kwanatu kakanibutaveni kanagho rarime, bi kanoghosi da rupari gawarina tana namameme kayabanani. Wasiwasike mududi nama sivitaghomidi rupari kiiravine, na kamakeyowogha bi wiisisiya kadaguni toudi biiyadi.

¹⁴ Wasike tana nama kamodiye iyawaiwaiyanemii na kana waghawagha Lidiya, touna yana kwanatu na Tayatira bi gara dugadugaridi iyigimogimona. Bi God iyakabekabepepi na ibera da nuwanuwana itamotatara da iyakowa na Pol yana sisiya Yesu kiiravine na ivigeruwana.

¹⁵ Wasina bi Pol da Sailas, Lidiya da wawaya iiyawogha nama yana bareye siyamakamakena sibabaitodi, bi murine na iviyonemii iwona bo, “Memeda kwiiwaghasina da tagu wiisuwona Bada iigeruveni, na kopiika yagu bareye konamake.” Bi ivibaba tupetupemii patana da kaviwaghasina.

Pol da Sailas biwa gawarina kamone

¹⁶ Gabudara tana raghanina kayayoyo rupari gawarine, na wiibagubagurana wasikena ibananimii. Bi kanuma berona iyiiibadeni na awaki raghani muriye sinatubughana iyiiidebedi. Touna yana bada kiiravine na wonaruyaraghama mane ghamana iyakabikabi.

¹⁷ Bi Pol da tounii iyakivikivina wiitetemii bi iyakwatukwatu bo, “Mmkodi to-motomogha na God Kiidamo Kirakiina Makamakena yana wiitamamariyana, toudi sawonewonemi da metagha God iniyawiiimi.”

¹⁸ Bi wasikena patana naboni iyisisiya make da gabudara viya sikovi, na Pol nuwanuwana ivisi, na imiiriwamira bi kanuma berona iwonenii bo, “Yesu Keriso kana waghawaghae awonewonem da wasike kanibutaveni!” Na yaininagha kanuma berona wasikena ikanibutaveni.

¹⁹ Bi raghanina kana babada sikabibanani da kanuma berona wasike ikanibutaveni, bi yadi wiimane kedana iwapa, na Pol da Sailas siburavidi bi sitayinakwarokwarodi sinagho wiigimogimona gawarine, da kwanatu babadidi naghodiye siyamiiri;

²⁰ bi raghanina sirutayinidi sinagho babadidi biiyadi na siwona bo, “Mmkodi to-motomogha na Jius bi piropiro situbutubugha yada wawaya kamodiye mma yada kwanatuve.

²¹ Toudi yada wawaya kiki beradi siyevevedi mekodi yada gwara geiyiwaghasinedi, bi touda Roun tubutubugha na gerubana mmkodi kiki taniwaghasinedi bo tanabera towoghana.”

²² Bi koroto bada sivrakapuwana sigeghomiiiri Pol da Sailas sigogona kuridi; na kwanatu babadidi iyo to-motomogha siwonedi bo, “Pol da Sailas kadi gara kokabitave-taveyana bi vidima korouvidi.”

²³ Bi sirou kirakiyedi ikovi murine na biwa gawarine sitorerughuvedi, bi badana siwoneni da inakubodebodedi bi inakoyagha yaporidi.

²⁴ Mmko sisiyina kiiravine na biwa gawarine tupayarayina tana basukiine itoredi, bi kayedi kii tupodi bi vitadi ere bonayidiye ivitupatetedi bi ipoyakavinidi.

²⁵ Bi pom kambasune Pol da Sailas siyarurupari bi ayi siyatawotawora da God siyakabekabepepi, bi turaturadi biwa kabikabi damdi viya na siyawaiwayanedi, ²⁶ bi yaininagha nukenuke ghamanakina itubugha da biwa gawarina barena ere kayena inukeni; raghani tana biwa gawarina matamketadi sitamotatara bi biwa kabikabi damdi kadi sein sitamotavetaveyana.

²⁷ Bi raghanina biwa badana ikenamataka bi ikita da matamketa tupadi sitamotatara, na inoghosi da biwa kabikabi damdi tupadi siviveraveruwana, na yana seri itainayamuri da pinimina bi tounamani iyagwarunugha mayeni.[†]

²⁸ Bi Pol irukwatu da ghamana iwonenii bo, “Gekunirabobo mayemna, tounii tupamii mma.”

²⁹ Na biwa badana bagibagi turaturana biiyadi kibe kiiravine irukwatu da siyakawari siyapiika, bi ivera irughu biwa gawarina kamone tupayarae bi ere kirokirorona Pol da Sailas naghodiye ipepeta iyowogha.

³⁰ Wasina bi irutayinidi sikanibu bi iwonedii bo, “Babada, awaki anabera da yawa makewaghawaghasina anakabi da God yagu tamumu kiiravine gegha aro inavereguna?”

³¹ Na Pol da Sailas siwoneni bo, “Bada Yesu kitumaghaneni na tam kunayawa, da yam rakaraka yawata.”

[†] **16:27:** Iyo damdi iyawogha biwa gawarina sakoyakoyayi bi biwa kabikabi damdi sinavera na kadi wawu. Raghanina biwa kabikabi wawayina inavera na kwanatu babadidi, biwa badana sinakasunuyi naboni kana aro. Waragututu kamone na mmko tomoyina ikayoveni da iyakasunugha mayeni bi gegha yana kayowana sinivisiye bi siyakasunuyina.

³² Wasina bi Bada wonana sidimeni touna da yana rakaraka tupadi biiyadi.

³³ Bagune patana pom kambasune bi biwa badana, irutayinidi sinagho da kadi gubaga iyamagha, bi yaininagha Pol da Sailas, biwa badana da yana rakaraka yawata sibabataitodi.

³⁴ Wasina bi noko murine na irutayinidi sirughu yana bareye da kam iveredi sikam. Bi touna da yana rakaraka yawata tupadi sivinuwamiise kirakii basuna katana God sivitumaghaneni.

³⁵ Bi raghani ibori na kwanatu babadidi, iyo damdi siviporadi sinagho biwa badana siyawoneni bo, “Nokodi tomotomogha kuyovedi sinanagho.”

³⁶ Na biwa badana Pol iwonen bo, “Babada sisiya sidaru da tam da Sailas kana kabitavemi. Wasina katana kokanibu, nuwaruririye konagho.”

³⁷ Bi gegha Pol, iyo tomotomogha iwoned bo, “Toumii na Roun tubutubugha bi getana awaki kaya berabero. Bi awaki kiiravine gesiyitupawamiwamiremii bi debae wawaya tupadi naghodiye sirou kirakiiyemii bi biwa gawarine sitorerughvemii. Bi kata yadi kayowana da wiikowoye sinawonatavemii? Gegha, gerubana, kwanatu babadidi toudimani sinapiika da sinikanibuvemii.”

³⁸ Wasina bi iyo tomotomogha siveramagha sinagho babadidi biiyadi da Pol yana sisiya siwonaveredi bi raghanina siwaiyana da toudi na Roun tubutubugha na sinaghara kirakii;

³⁹ na sinagho biwa gawarine Pol da Sailas biiyadi da awaki berana berona sibera na kiiravine siwonawiipekipedi. Wasina bi sikabikanibuedi bi sivibabiidi da yadi kwanatu siyakuyoveni.

⁴⁰ Raghanina Pol da Sailas biwa gawarina sikanibutaveni, na sinagho Lidiya yana bareye; da name wiigeruwana damdi yawata sivitaghomidi bi siwonawiiyoyowanedi da yadi wiitumaghana inimaragata. Wasina bi murine na kwanatuna sikuyoveni sinagho.

17

Pol da Sailas Tesalonika kwanatune

¹ Pol da Sailas, Ampipolis da Apoloniya kwanatudigha sipepewa rughuwona sipiika da Tesalonika kwanatune siverakanibu. Bi nama na **kabepepa barena** tana noko kwanatune Jius damdi kiiravidiye.

² Pol nonowa iyaberaberana naboni, na inagho kabepepa barene irughu, bi God wonanama iyiveveyana bi toudi siyawonawonabodeyana. Bi mmko berana na **wiiyawiitaveyana gabudaridi** nunudiye taparoro aroba kamone ibera.

³ Bi God wonana yana basuna waghata iyiidebeni wawaya biiyadi bi nokove na iviveveyana da meboda God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** inakabikwarakwara da inarabobo bi rabobo murine inageghomiiri. Pol iwoned bo, “Mmko wawayina iisisiyeni tami biiyadi, na Yesu touna na Keriso, God yana wiivinevinegha kiiwawona!”

⁴ Wasina bi Jius damdi mududi da kate Grik damdi korotodi iyawogha God siyakabekabepepi, da kate bada wasiwasike kadi waghawagha ghamaghamadi korotodi, Pol yana sisiya sivigeruveni da Yesu sivitumaghaneni na Pol da Sailas sivrurukapuedi.

⁵ Bi gegha da Jius mududi sinuwakapi basuna wawaya korotodi Pol yana sisiya sivigeruveni kiiravine, na wiigimogimona gawaridiye wawaya berodi wiikedapepevidi sikasiwiitaghomidi da sivrurukapuwana bi wiikayotirana sidaguni. Sivera sinagho to-mogha kana waghawagha Jeison yana bare sigauwowori da sirughu kamone Pol da Sailas siyiinoyedi, memeda siyakabidi siyakanibu koroto naghodiye.

⁶ Bi raghanina gesiyabanandi, na Jeison da wiigeruwana mududi siburavidi bi sirutayinidi sinagho kwanatu babadidi biiyadi da sirukwatu siwona bo, “Nokodi tomo-tomogha iyawogha kubura tupane piropiro sibera na kata sipiika yada kwanatune,

⁷ na Jeison itayinariyadi yana bareye! Toudi, Roun kana kiiwawo Sisa yana gwara sikasigiyyeni sawonawona da kiiwawo tana yamakamake, kana waghawagha na Yesu.”*

⁸ Raghanina kwanatu damdi da yadi babada mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii.

⁹ Wasina bi kwanatu babadidi sibera da mane sikabiguba na rubane Jeison da wi-igeruwana turaturana viya yawata siyimiisana ware wonawaghata da gemuriye piropiro naboni inatubugha maghana bi sisiya bagibaginama siwonedi bi siviwaghasinedi da sikabitoredi sinagho.

Pol da Sailas Bereya kwanatune

* **17:7:** Roun yadi kiiwawo dagudaguna tana kana waghawagha Sisa. Irabobo murine, na Roun damdi tupadi yadi kiiwawo tupadi siya kwatukwatuvedi “Sisa”.

¹⁰ Wasina bi noko nubabasune wiigeruwana damdi, Pol da Sailas siviporadi sinagho kwanatu kana waghawagha Bereyama. Raghanina siverakanibu na sinagho **kabepepa barene**.

¹¹ Bi Bereya damdi yadi bera da nuwanuwadi na miisedi genaboni Tesalonika damdi. Toudi nuwanuwadi sisirisa kirakii basuna yadi kayowana ghamana da Yesu warana miisena siyawaiyaneni. Bi gabudara patepatena God wonana bukae girugirumina siyakabikabiyavi bi akowa siyakabikabi da memeda Pol yana sisiya na wonawaghata bo gegha.

¹² Na noko kiiravine Jius korotodi Bereya kamone Yesu sivitumaghaneni, bi kate Grik wasiwasike kadi waghawagha ghamaghamadi korotodi da kate bada Grik tomotomogha korotodi yawata.

¹³ Bi raghanina Jius damdi Tesalonika kwanatune akowa sikabi da Pol, God wonana Bereya kwanatune iyadimadima, na bada nabo sinagho da wawaya nuwanuwadi siyapiro bi siyabera da wawaya nuwanuwadi siyapughu Pol biidi.

¹⁴ Na wiigeruwana damdi yaininagha Pol siviporataveni ikanibu kikire, bi Sailas da Timoti na nama Bereya kwanatune simakae.

¹⁵ Bi tomotomogha iiyawogha Pol sivikayeturaneni na sikabi sinagho Etens kwanatune. Wasina nama bi Pol yana sisiya sikabi siveramagha Bereya kwanatune, Sailas da Timoti siyawonedi yaininagha siyanagho Pol biidi, Etens kwanatune da siyikapuvena mayeni.

Pol, Etens kwanatuna kamone

¹⁶ Wasina bi Pol patana Etens kwanatuna kamone Sailas da Timoti iyakoyakoyayidi, na tarabiibiisaka peyaridi noko kuburine ikita na ivinuwapoya kirakii.

¹⁷ Na noko kiiravine idagu **kabepepa barene** Jius damdi da Grik damdi iiyawogha God sakabekabepepi na yawata Yesu kiiravine siyidimeyana. Bi kate gabudara patepatena iyanono wiigimogimona gawarine da iiyawogha nama na yawata siyisisiya.

¹⁸ Bi kamodiye viya na abawiiyeveyana damdi iiyawogha yadi wiina da wiisuwona sisiyana bi kate yawa yana basuna kiiravidiye sinisisiyana, sakwatuvadi Iplikuriyan da Stoiki damdi.[†] Toudi Pol yawata bada sivigamowana, Pol na Yesu Keriso warana miisena kiiravine iyadimadima da wawaya raboboma sinageghomiiri. Na nokodi damdi mududi sivitarakiyana bo, “Mmko kawa neghaneghana awaki yisisiyeni? Yana sisiya gedamidina.”

Na mududi siwona bo, “Augunai kubura wiibata yadi god kiiravidiye yisisiya.”

¹⁹ Wasina bi Pol sikabi sinagho yadi wiidughu gawarine kana waghawagha Eriyopagas bi name siwoneni bo, “Toumii kakayokayoveni da kanakovi, mmko awaki wiieveyeyana wouna tam kwiisisiyeni?”

²⁰ Tam sawara mududi mekodi kuvisisiyedi na toumi naghove gekayawaiyanedi, na yama kayowana da yadi basuna kunidebedi da kanakowa yaporidi.”

²¹ (Mmko sivisisiyenina basuna Etens damdi da kubura wiibata damdi nama makamakedi na getana awaki sinabera da noghota woudi sisiyidi sinawaiyana bi sinidimeyana pome).

²² Wasina bi Pol dughu kamone igeghomiiiri da kwanatu babadidi naghodiye imiiri bi iwona bo, “Akitakita da tami Etens dammi na nonowa yami god kopeepetedi.

²³ Noko awonenina basuna yami kwanatu ayiitubata wiikenavivirena raghanine, na yami kabepepa sawaridi akita bi bada suwara gabugabuna gawarina tana abanani bi debane na mma naboni girugirumina, MMKO GAWARINE GOD MEKO GEKAYAKOVINA KIIRAVINE KASUWARI. Tami noko God na gekoyakovi bi kopeepeteni - na tagu noko God na kiiravine anawonemi.

²⁴ God, kubura ibera da kate sawara tupadi kamonenana. Touna abama da kubura kana wiibadana, na gegha bare meko wawaya imadima siyoghanina kamone inamekena.

²⁵ Bi gewawaya yadi wiwiita iyakayokayovenina, basuna touna wosina yabera da wawaya sayawa bi sawara tupadi sakayokayowana na yaveredi.

[†] **17:18:** Iplikuriyan damdi na tomogha kana waghawagha Iplikuras yana wiieveyeyana sakivikivina. Iviyeveyeyana da yawa basuna na nuwamiise. Na mmkodi damdi yadi kayowana da sawara mekodi tubuyidi da yadi noghota, nuwamiise yaveredi, bi sawara mekodi sinivisi bo yaberadi da sanaghara na geyadi kayowana. Sawona da god, gewawaya iyinuwapoyedina. Bi Stoiki damdi na tomogha kana waghawagha Zenos yana wiieveyeyana sakivikivini. Iviyeveyeyana da wawaya, God sina kabi karawayeni, bi yadi kayowana sina kabitoura, bi yadi bera toudimani sina kabepi da sina nuwagiura wiimasi bi gewawaya yadi wiwiita sina kayowana. Sina wona da nuwamiise yabera da sawara satubugha metagha siya tubughana. **17:24:** 1 Ki 8:27; Acts 7:48

²⁶ Ghuyoghuyone na tomogha tana ibera bi noko tomoyina gwabinama na dam tupadi situbugha da kubura tupane samakamake. Bi gabudara kiiravidiye itoura bi kate bada kubura kadi barata itoura da meme sinamake da meyani sinarabobo.

²⁷ God mmko ibera da wawaya siyinoyeni bi kabigwamma meboda siyabanani, bi gegha da touda tatadigegha gwabidayena touna gerabarabana.

²⁸ Ware naboni wawaya tana iwona bo,
'Touna ibera da tamakamake bi tiidagudagu
da bera awaki taberabera na tana bera.'

Bi bada yami girugiruma wawayidi sigiruma bo,
'Touda na touna natunatuna.'

²⁹ Wonawaghata touda na God natunatuna, noko kiiravine getananoghosi da touna naboni tarabiihisaka gould bo silva bo akimama siberana. Wawaya akakovid yadi nuwagiurama na mmkodi sawara imadima sabera.

³⁰ Naghove waghata na wawaya, God gesiyakovina bi gegha da touna kiiravine na aro geiyaveredina, bi kata na wawaya kubura tupadiye samakamake na yawonewonedi da yadi noghota bo berabero sinamiiri kubutedi,

³¹ basuna touna gabudara itore da awaki raghanine wawaya tupadi initupawami-wamirena yaporidi. Bi tomogha tana ivineyi da tounaye mmko berana inabera. God noko tomoyina raboboma ikabiwiigeghomiiri, da noko inimatakira wawaya biiyadi da tomoyina na vinevineyina tana bi touna initupawamiwamira."

³² Raghanina wawaya, Pol yana sisiya siwaiyaneni bi iwona da wawaya raboboma in-
ageghomiiri, na mududi sivanamayeni bi mududi siwoneni bo, "Toumii yama kayowana
da raghani tane na bada mmko berana kunisisiyena mayeni da kanawaiyana."

³³ Wasina bi Pol dughu kamonama ikanibu da inagho.

³⁴ Bi wawaya mududi Pol sivrakapuvuni da Yesu sivitumaghaneni, bi kamodiye na tomogha kana waghawagha Diyonisias touna kwanatu wiibadana tana da wasike kana waghawagha Damaris bi kate wawaya mududi yawata.

18

Pol, Korint kwanatuna kamone

¹ Mmko berana murine na Pol, Etens kwanatuna ikuyoveni bi inagho Korint kwanatune.

² Da name Jius tomogha tana ibanani kana waghawagha Akwiila, touna yana kubura wadubo na Pontas bi wavinena Prisila yawata katotawota Itali kuburama sipiika, basuna Roum kana kiiwawo Klodiyas, Jius damdi tupadi iwonedi da Roum siyakanibutaveni.*
Pol inagho da iyakitadi

³ basuna toudi kiregoru kadi berabera wawayidi ware touna naboni, na nama yawata simakae da sibagibagi patapata.

⁴ Bi **wiiyawiiitaveyana gabudaridi** nunudigha na Jius da Grik damdi yawata **kabepepa barene** siyidimeyana, bi iyimatipo da iyatayina wamiridi da God yana sisiya Yesu kiiravine siyitumaghana.

⁵ Raghanina Sailas da Timoti, Masedoniya kubura sikanibutaveni bi siyowogha sipiika Korint kwanatune, na Pol kiregoru beradi ikabitoura bi raghani nonowa God warana miisena iyadimadima Jius damdi biiyadi, iyawonawona da Yesu na God yana **Wiivinevinegga Kiiwawona**.

⁶ Bi gegha, raghanina Jius damdi Pol sivisinighiighiyyeni bi sivisisiya beroveni, na kana gara popokuna naghodiye ikasiwiiririyi† bi iwonedi bo, "Meboda God aro inaveremi, na tamimani koviwawu mayemi. Getagu koniwawuguna! Kata bi nabo inagho na tagu ananagho kubuna damdi biiyadi da God warana anadimeni."

⁷ Wasina bi Pol kabepepa barena ikuyoveni bi inagho tomogha kana waghawagha Taitus Jastas yana bareye. Noko tomoyina na kubuna wawaya, bi gegha da God iyakabekabepepi bi yana bare na kabepepa barena ririne.

⁸ Bi kabepepa barena kana bada, Krispas da yana rakaraka yawata tupadi Bada Yesu sivitumaghaneni: bi bada mayimayiyina Korint damdi korotodi Pol yana sisiya siwaiyaneni, na sivrigeruwana da sibabataito.

⁹ Nubabasu tana Bada mimeu kamone ivisisiya Pol biidi iwona bo, "Gekunanagharana! Kudima waghawaghata wawaya biiyadi kiiraviguve, gekunikawapotapotana!

* **18:2:** Roum kwanatuna na Itali kubura kana kwanatu ghamana Roum yadi wiibadana kamone. AD 49 kamone na name wiikayotirana ghamana Roum kamone itubugha na kiiwawo Klodiyas, Jius damdi tupadi iwonedi da noko kwanatuna siyakuyoveni. † **18:6:** Mmko berana yiyeveveyana da God geiyinuwamiise nokodi Jius damdi biiyadi (Mak 6:11 kokita).

¹⁰ Kiiravine tagu gwabimve, na getana iiyabo inarouvim da iniberomna, basuna wawaya korotodi mmko kwanatuna kamone na yagu wawaya.”

¹¹ Wasina bi Pol nama Korint kwanatune imakae da bodu tana bi nawaravi 6 kamone, God wonana wawaya iyivevevedi.

¹² Bi Roum bada ghamana tana, Galiyo sitore da Akaiya kubura iyibadeni raghanine, na Jius mududi sigeghomiiri Pol siviaviyeni da sikabitawatawani bi sikabi sinaveni mmko badana ghamana biidi da iytutawamiwamireni.

¹³ Toudi siviaviyeni siwona bo, “Mmko tomoyina, yaberaberatowoyi da wawaya nuwanuwadi inawamira da keda bogaema God sinakabepepi[‡] meko gwara geiyiwaghasi-nenina!”

¹⁴ Wasina bi Pol idagu wiisisiya biiyadi na Galiyo, Jius damdi iwonedni bo, “Tami Jius dammi kowaiyana, augunai da mmko tomoyina bera gisigisidi bo ghamaghamadi iyaberabero da Roum yadi gwara iyikasigiyyeni, na tagu, yagu bagigabi da yami sisiya ayawaiyana.

¹⁵ Bi gegha da mmkona, sisiya da waghawagha bi kate tami Jius yami gwara kiiravidiye kwiikawakereyana, noko biidi na tamimani konakabi wiitotomani. Bi mmkodi bera getagu anitupawamiwamiredina.”

¹⁶ Wasina bi irukwavinidi da wiitupawamiwamira gawarina sikanibutaveni.

¹⁷ Bi kabepepa barena badana Sostines sikabitawatawani da nama wiitupawamiwamira gawarina naghone sirouvi. Bi Galiyo mmko yadi berana geiyinuwapoyenina.

Pol iveramagha Antiyok kwanatune

¹⁸ Pol, Korint kwanatune wiigeruwana damdi yawata simakae da raghani gurina, wasina bi ikuyovedi inagho Kenkriya kwanatune, Prisila da Akwiila yawata. Bi name Pol, wawaya tana iwoneni na gayamina isabutaveni bi nokona ivimatakira da yana wiisuwona God biidi ivikovini.[§] Bi Pol, Prisila da Akwiila wagae sigeru bi siyanagho Siriya kubure.

¹⁹⁻²¹ Bi siyanono na dagudagune na Epesis kwanatune sirughu soghata, bi raghanine sitarakapoka na tanaduma inagho irughu **kabepepa barene** da Jius damdi yawata siyidimeyana. Bi raghanina sivibabiini da yawata siyamakewiiguri, na isinighii. Bi gegha da iyatutouya na iwonedni bo, “Memeda God iniwaghasinge na kate bada anaveramagha kurimi.” Wasina bi nama Prisila da Akwiila, Epesis kwanatune ikuyovedi bi wagae igeru da itouya inagho.

²² Raghanina Sisariya kwanatune iverakanibu, na igae inagho Jerusalem da wiigeruwana damdi ivikiikiivedi, bi iveramagha bada iyowogha inagho Antiyokma.

²³ Bi wiigeruwana damdi yawata simakae raghani gisina, bi ikuyovedi da inagho kubura bi kubura tupadiye ipepewa kovi, Praigiya kubura ririnagha da Galeisiya kubure wiigeruwana damdi biiyadi iyisisiya da nuwanuwadi iyimmaragasi.

Apolos, Epesis kwanatune God warana idimeni

²⁴ Noko raghanine Jius tomogha tana kana waghawagha Apolos, bi yana kwanatu na Aleksandriya, Ijipt kubura kamone iverakanibu Epesis kwanatune. Touna wiisisiya yapoyaporina bi akakovina na God wonana iyakowa kirakiyyeni.

²⁵ Touna nada waghata wawaya gwabidiye Yesu yana Keda akovina ikabi, bi nuwanuwana maragasina bi iyadimadima. Bi Yesu kiiravine iyisisiya na rotomanina kawakawa, bi gegha da touna **babataito** warana kawagha iyakovi meko Jon Babataito wawaya iyivevedina.

²⁶ Na naghara gwabine gegha bi idagu **kabepepa barene** iyisisiya. Raghanina Prisila da Akwiila mmko siwaiyaneni na sirutayini sinagho yadi bareye bi God yana Keda mekodi geiyakowana sisivisiyena rutughutughureni touna biidi.

²⁷ Wasina bi noko raghanine Apolos yana wiina da iyanagho Akaiya kubure da name iyadima, na wiigeruwana damdi Epesis kamone siwonawiiyoyowaneni bi pepa tana sigirumi wiigeruwana damdi biiyadi Akaiya kubure, da Apolos yapiipiika na siyaverabodeni da siyikiikiiveni. Raghanina iverakanibu na iyyawogha nada God yana nuwayuyune Yesu sivitumaghaneni kiiravine, na toudi wawayidi iwiitena kirakiyyedi.

[‡] **18:13:** Mmkodi Jius siwona da Pol gegha Jius yadi wiitumaghana waghata iyiveveyana mekodi Roum yadi gwara yiwaghasedina, bi siwona da kabepepa kedana wouna iyiveveyana meko Roum yadi gwara geiyiwaghasedina. Na yadi kayowana da Roum kana bada ghamana Pol aro iyavereni (Apasol 16:20-21, 17:7 kokita). [§] **18:18:** Akowa damdi siwona da Pol, iberda da Yesu kiiravine Korint kwanatune iyadima wiikaru metagha God iwoneni na naboni. Pol gayamina isabutaveni Jius yadi gwara nunune (Nambas 6:1-21) iyimatakira da yana wiisuwona ivikovini God biidi.

²⁸Yana wiiwiita kedana tana na deba dughudiye wiikawakereyana sibera da Jius damdi igeiwayidi. Bi God wonanama ivisisiya da iviyevededi da Yesu na Keriso, God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**.

19

Pol, Epesis kwanatuna kamone

¹Noko raghanine Apolos na Korint kwanatune bi Akaiya kubura kamone iyamaka-make, bi Pol garagara kedana ikabi ipepewa patana da kikire, Epesis kwanatune iverakanibu bi name wiigeruwana damdi mududi ibananidi.

²Na ivitarakiyanedi bo, “Raghanina Yesu kovitumaghaneni na Kanuma Kabik-abikuwayina kokabi bo gegha?”

Na siwonabodeni bo, “Gegha, getana kayawaiyana da nama Kanuma Kabikabikuwayina tana meme.”

³Na Pol ivitarakiyana magha bo, “Memeda noko naboni, na meko babataitona kokabi?”

Na siwona bo, “Jon, wawaya iyivevedina touna babataitona.”

⁴Pol iwonededi bo, “Jon, wawaya ibabataitodi na iyimatakira da yadi bera berodima simiirikubuta. Bi iwonededi da iyabo murinagha yapiipiika na siyitumaghaneni. Touna na Yesu.”

⁵Raghanina Pol yana sisiya siwaiyaneni, na Bada Yesu waghawaghane ibabataitodi.

⁶Wasina bi Pol imana gayamidiye itoura, na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvidi, da gamo wiibatama sidagu siyisisiya bi siyawonawonakasiyaragha.

⁷Bi nama na totomogha tupadi yadi 12.

⁸Bi nawaravi aroba kamodiye, na Pol raghani nonowa iyanono **kabepepa barene** iarughurughu bi ere mayitorana iyisisiya wawaya biyadi. Bi toudi yawata God yana Wiibadana siyadimedimeni.

⁹Bi gegha da mududi nuwanuwadi sikotakii da gesiyitumaghana, na debae wawaya biyadi Yesu yana Keda siyawonawona wiiberoveni. Na touna kiiravine Pol ikuyovedi bi wiigeruwana damdi irutayinidi da yawata sinagho bare tane, touna na Tairanas yana wiiveveyana barena, bi raghani nonowa na noko barene God yana wiibadana kiiravine siyiidimeyaneni.

¹⁰Pol noko naboni iyaberabera da bodu bata sikovi, na wawaya tupadi, Jius bi kate kubuna damdi Eisiya kubure makamakedi Bada wonana siwaiyaneni.

Skeva natunatuna

¹¹Bi God yana maragate na Pol **berakayowiiwiyaka** ghamaghamadi iyaberabera,

¹²na raghanina agesi bo eipron mekodi Pol sinina sikasitowoyi bi sakawara sanagho wawaya gubagubagidi debadiye satoura na kadi gubaga sayawa bi kanuma beroberodi sakanibutaveyana.

¹³Bi Jius mududi iiyawogha siyapeepewa kubura bi kubura, kanuma beroberodi wawaya gwabidima siyarurukwawina siyakanikanibu, na bada siberatowayi da Bada Yesu waghawaghane mmko siyabera. Na damdi sigeghomiiri da kanuma beroberodi siwonededi bo, “Yesu waghawaghane, iiyabo kiiravine Pol iyadimadima na, awonaghakiyem da mmko wawayina gwabinama kanibutaveyana.”

¹⁴Bi Jius yadi **prist** kiikiwawona tana kana waghawagha Skeva natunatuna yadi 7 na bada mmko berana siyaberabera.

¹⁵Bi gegha da raghani tana siberatowoyi, na kanuma berona iwonededi bo, “Yesu na akovi da kate Pol na bada akovi, bi tami - tami iiyawogha?”

¹⁶Wasina bi tomogha kanuma berona gwabine na igogona kuridi da igeiwayidi. Bi irovuvidi da ivirouberowanedi na ighanidigha barema sivera sikanibutaveyana ere ganiganidi.

¹⁷Bi raghanina Jius da kubuna damdi wiiwiitumaghanidi, Epesis kwanatuna kamone makamakedi mmko sisiyina siwaiyaneni, na sinaghara kirakii da Bada Yesu kana waghawaghana parapa sikabikuwayena kirakiyeni.

¹⁸Wasina bi wiigeruwana damdi korotodi sinagho da wiigeruwana turaturadi naghodiye yadi berona siyimaghamaghatara.

¹⁹Bi wawaya imimapudi korotodi yadi buka mekodi sawonedi da metagha sinikiirapu bo sinayapune na wawaya korotodi naghodiye sivitaghoma bi sigibu. Bi memeda

mmkodi buka siyigimona, na miisanina augunai da iyaragata kirakii silva pinipinimidi 50,000 rubana.*

²⁰ Mmkodi bera maragasidiye na yaininagha Bada warana miisena kubura tupana ikabimumu, na wawaya korotodi sivitumaghana.

²¹ Nokodi bera situbugha murine, na Pol inuwagiura bi noghota ikabi da Masedoniya da Akaiya kuburidigha iyapepewa rughuwonedi da wiigeruwana damdi iyarugenaredi da iyanagho Jerusalemma. Na wiigeruwana damdi iwonededi bo, “Dagudagune na ananagho Jerusalemma, bi muriye na ananagho Roumma.”

²² Na kana wiiwiiteyana yadi bata, Timoti da Irastas iviporadi sinagho Masedoniyama, bi touna wosina na nama Eisiya kubure imakae raghani gisina.

Wiiruwa ghamana Epesis kwanatuna kamone

²³ Bi noko raghanine Yesu yana Keda kiiravine nuwapoya ghamana Epesis kwanatuna kamone itubugha.

²⁴ Bi nuwapoyina kayena na tomogha tana gwabinama itubugha, kana waghawagha Demetriyas, touna yana bagibagi na silvama sawara bogaebogae iyaberabera. Bi Grik damdi na ere yadi god wasikena kana waghawagha Artemis na Demetriyas, Artemis yana kabepepa barena gubadi gisigisidi iyaberabera na wawaya siyagimogimona. Bi yana bagibagi wawayidi tupadi mmkodi siyaberabera da mane ghamana mmko tomoyina, Pol yaberabera mma Epesis kwanatune bi kate bada Eisiya kuburina tupane. Touna wawaya korotodi yadi noghota yataitainawamira da Artemis kabepepina samiimiiri kubuteni. Bi yawonawona da, ‘God wawaya imadima saberana toudi gegha god waghata.’

²⁵ Na noko biidi yana bagibagi damdi tupadi da kate turaturadi iyyawogha teya bagibagina mayimayiina siyaberabera na ikwatuwiitaghomidi bi iwonededi bo, “Yagu wawaya, tami kwakovi da touda mmko bagibaginama na mane ghamana tayakabikabi. ²⁶ Bi katana tamimani kokitakita bi kowaiwaiyana da metagha mmko tomoyina, Pol yaberabera mma Epesis kwanatune bi kate bada Eisiya kuburina tupane. Touna wawaya korotodi yadi noghota yataitainawamira da Artemis kabepepina samiimiiri kubuteni. Bi yawonawona da, ‘God wawaya imadima saberana toudi gegha god waghata.’

²⁷ Na tana kita yapori da touda tarabiibiisaka berabera wawayida, gekada waghawagha inabero bo yada mane kedana inaguduna. Bi kate tanakita yapori da gegha yada god wasikena Artemis yana kabepepa barena sinabera da gebasunana, kiiravine wawaya tupadi Eisiya da kate kubura tupana kamone na Artemis sakabekabepepi na tanakita yapori da yana wiibada gesinatore yowoyenina.”

²⁸ Bi raghanina noko korotona Demetriyas yana sisiya siwaiyaneni, na nuwanuwadi sipughu kirakii da rukwatu sidaguni siyawonawona bo, “Touda Epesis damda yada god wasikena Artemis kana waghawagha iragata kirakii!”

²⁹ Wasina bi wawaya tupadi kwanatu kamone siwaiyanedi siyarurukwatu na toudi bada geere basuna bi sidagu siyarurukwatu wapawapa. Bi Gaiyas da Aristakas, toudi na Masedoniya damdi bi Pol yawata siyapeepewa patapata na sikabitawatawanidi da sitayina wiiveraverudi yawata sirughu sinagho kwanatu wiidughu gawarine.†

³⁰ Na Pol ikayoveni da iyarughu, bi gegha da wiigeruwana damdi gesiyiwaghasineni da naboni iyabera.

³¹ Bi kate bada Eisiya kubura babadidi yawata, toudi na Pol turaturana, yana sisiya sidaru siwonena kirakiyeni da gegha wiidughu gawarine iyarughuna.

³² Bi nama wiidughu gawarine, na koroto yadi noghota iruragharagha da siyarurukwatu wapawapa. Wawaya mududi sisiya tana siyawonewoneni, bi mududi na bada sisiya bogae siyawonewoneni, koroto muduna na sinegheneghedi da awaki kiiravine sivitaghomidi.

³³ Wasina bi Jius damdi, tomogha tana, kana waghawagha Aleksanda sirubukiini ikanibu koroto naghodiye, bi wawaya mududi koroto kamodiye sirukwatu siwoneni da iyisisiya. Wasina bi Aleksanda imanama wawaya itapitawanidi da siyiraborabobo, bi koroto iyawonedi da Jius geyadibagibagi mmko piropirona kamone iyamakamakena.

³⁴ Bi gegha raghanina koroto akowa sikabi da touna Jius tomogha, na sikarayewoveni siyarurukwatu da raghani iguri‡ sisiyina tanagha siyawonewoneni bo, “Touda, Epesis damda yada god wasikena Artemis kana waghawagha na iragata kirakii!”

³⁵ Wasina bi kwanatu badana tana ikawarawipikadi bi iwonededi bo, “Epesis dammi, wawaya tupadi kubura debane sakovi da Artemis kana waghawagha iragata kirakii

* 19:19: Diutoronomi 18:10-14 kamone God yana wawaya yawonewonedi da toudi geiyiwaghasinedi da imapu beradi sinaberadina. † 19:29: Kwanatu wiidughu gawarina na bare ghamana bi gegha ere bare kubunana. Bi sibera da kana kita naboni yarewa sepina. Wawaya korotodi naboni 26,000 rubana da mmko gawarine sinamakeyowogha. Wawaya sanagho mmko gawarine wiirekwa bo waragututu gubadi wawaya sirekweyana na sarurugayo. ‡ 19:34: Mmko gabudarina na bariyawa gamodima sawona da 2 hours.

na touda Epesis damda na kana kabepepa barena da yana akima kabikabikuwayina abamama ibeku iyowogha na kadi koyakoyagha!

³⁶ Wawaya tupadi sakovi da wonawaghata, na touna kiiravine koyiraborabobo da gebera wapawapa koyaberana.

³⁷ Tami mmkodi tomotomogha kopiikedi mabo, bi getana awaki kabepepa barene siyayapi bo yada god wasikena siyawona wiiberovenina.

³⁸ Memeda Demetriyas da yana bagibagi damdi iyyabo wiiwawuna sinakayoveni, na sinanagho wiitupawamiwamira barene, bi babada nama da toudi siniwiitedi.

³⁹ Bi memeda yami gwiini sawara mududi kiiravidiye, na kwanatu babadidi yadi dughu kamone konarughu, da kiiravidiye konisisiya da konirotomanidi.

⁴⁰ Tagu kata awaki itubugha kiiravine na anaghanaghara, na tanakita yapori bi gegha na Roum babada siniwawuda sinawona da touda mmko kayoghakighakina taya berabera. Kiiravine mmko wiirouvina na geere basunana, bi memeda naboni sinanoghosi na touda gerubana wiirouvina yana basuna miisena tanaveredina.”

⁴¹ Wasina bi kwanatu badana mma naboni ivisisiya ikovi murine, na wawaya iviporadi dughu gawarina sikanibutaveni bi sikuyoveni sinagho.

20

Pol inagho Masedoniya da Akaiyama

¹ Raghanina noko bera ghakighakina Epesis kwanatune ikovi, na Pol wiigeruwana damdi ikwatu wiitaghomidi bi iwonawiiyoyowanedi murine, na ivikukuvedi bi itouya Masedoniya.

² Masedoniya kuburidigha ipepewa rughuwona da wara miisedima wawaya iwonawiiyoyowanedi, patana da Gris kubure iverakanibu,

³ da name nawaravi aroba imakae. Bi raghanina iyakabukabununagha da wagagha iyanagho Siriya kubure na sisiya iwaiyana da Jius damdi siyigiugerojerora da siyakasunuyi. Noko biidi yana noghota iwamiri da Masedoniya kuburidigha bada iyaveramagha.

⁴ Tomotomogha viya Pol yawata sinagho, toudi na Pairus natuna Sopate, yana kubura na Bereya; Tesalonika tomotomogha yadi bata Aristakas da Sekundas, bi Debi tomogha Gaiyas; bi Timoti; da kate Eisiya tomotomogha yadi bata Taisikas da Toropimas.*

⁵ Bi mmkodi tomotomogha wagagha sivinagho sinagho da Troas kwanatune siyakoyakoyayimii.

⁶ Wasina bi **Koughanu** porayina ikovi murine, na wagae kageru da Pilipai kwanatuna kakuyoveni, bi gabudara 5 murine na Troas kwanatune kaverakanibu da turaturamii yawata kavibanana, bi name taparoro tanagha toudi yawata kamakae.

Pol, Troas kwanatune Eutikas raboboma ikabiwiiveramayi

⁷ Sande ravidie na wiigeruwana damdi yawata kavitaghomimii da Bada yana kamkena kayakiyagima da kaya kam patapata, bi Pol wawaya biyadi iyisisiya na idima wiikaru da pomkambasune, kiiravine raghani iyabori na iyatouya.

⁸ Bare gekirakiina kawiiina yadi aroba bi tupayarayina tana kamone meme kayiidughu, na oil kibedi peyaridi nama siyakarakarata.

⁹ Tomogha tana yaragina kana waghawagha Eutikas kitawiiverana debane iyamakamake, bi raghanina Pol iyisisiya wiiguriguri na iyarurudune da nuwanuwana iwapa na kitawiiverama ibeku iyowogha dobodove. Raghanina siyowogha da tubuyina siyarukabepi na touna nada irabobo.

¹⁰ Pol bada iyowogha, da tomoyina debane ikenawiiiguriguri da iyaghouni. Bi iwona bo, “Gekoni nuwapoyana, touna patana yawayawiina!”

¹¹ Wasina bi Pol iveramagha igae bare gekirakiina tupayarayine, bi bred ikiyagima bi ireregga da wiigeruwana damdi yawata sikam patapata, bi murine toudi biyadi iyadimadima patana da raghani ibori na noko kuburina ikuyoveni.

¹² Wiigeruwana damdi tomoyina yawayawiina sikabi sinagho bareye na tupadi sivinuwamiise.

Pol wagagha inagho Miletas kwanatune

¹³ Wasina bi Pol iwonemii na wagae kageru da kavinagho Asosma, basuna touna kayegha iyanono noko kuburine da name iyageru.

¹⁴ Raghanina Asosne ibananimii, na wagae igeru bi kanagho Mitileni kwanatune.

* **20:4:** Mmkodi tomotomogha yadi bata Taisikas da Toropimas na toudi Eisiya damdi bi gegha Timoti yawata.

¹⁵ Raghani ibori na nama katouya kanagho Kiyos nuwane. Bi kanagho Semos nuwane, da yaminama na Miletas kwanatune siyapiika da yawata siyisisiya.

¹⁶ Pol geyanawiina da gabudara viya Eisiya kubure makewiiguri na yana noghota iwamiri da gegha Epesis kwanatune iyarughu, kiiravine touna iyiyaininagha da memeda Jerusalemma iyaverakanibu bi muriye da **Pentikos** porayina gabudarina.

Pol Epesis dogadogara ivikukuvedi

¹⁷ Raghanina Miletas kwanatune na Pol sisiya iwonataveni wiigeruwana damdi kadi dogadogara Epesis kwanatune siyapiika da yawata siyisisiya.

¹⁸ Raghanina siverakanibu na iwonedo bo, “Tami yagu makamake kwakovi da metagha raghanina kamomiye ayamakamakena, name ghuyoghuyone Eisiya kubure averakanibu na gabudarine da kata.

¹⁹ Kwakovi da metagha Jius damdi mududi sivigiugero gerora da siyiberogu da nuwapoya siyaveregu, bi gegha da atoreyowoyenamayegu da Bada abagibagiye, bi raghani mududiye na nokodi bagibagidima adou.

²⁰ Bi tami kwakovi da raghanina God yana sisiya ayadimadima tami biiyadi, na geayanaghara bo ayimuritayina wiwiitemi kiiravine. Tagu debae sisiya miisedi ayadimadima tami biiyadi bi kate yami baregha ayiyeveveyana.

²¹ Bi wiisuwona sisiyina tanagha Jius da Grik damdi awonedo da yadi tamumu siyamiiri kubutedi bi siyamiiri karonu God biidi da Yesu Keriso siyitumaghaneni.

²² Bi katana mmko sisiyina kowaiyaneni; Kanuma Kabikabikuwayina ivitamariyegu na anono Jerusalemma. Bi geayakakovi da awaki name inatubugha tagu biidi,

²³ bi gegha, tagu kwanatu nunudigha ayanono na nada Kanuma Kabikabikuwayina iyikataiyu da kabikwarakwara anabanani bi biwa gawarina kamone sinatoregu.

²⁴ Bi yagu yawa na geayinuwapoyeni, touna gebera ghamana yagu noghota kamone na. Wiisuwona bera ghamana na bagibagi meko Bada Yesu iveregu ayabera na awiwiini da anadiwiikovini. Nokona wara miisena wawaya anawonedo, da God yana nuwamonika waratetena kiiravine.

²⁵ Tagu gwabimigha ayapeepewa na God yana wiibadana kiiravine ayadimadima, bi katana akovi da kata bi nabo inagho na mayiyigu gekonakita mayenina.

²⁶ Na tagu mmko gabudarine akarakarumaghatara tami biiyadi: memeda tami tana inasiwana, na getagu kaguwawu.

²⁷ Basuna God yana wiina kiiravine ayadimadima na getana awaki ayanuwatawanina.

²⁸ Na koboda mayemi da kate God yana wawaya, toudi na Kanuma Kabikabikuwayina tami imadebamiye itoredi da konakoyayidi. Kokoyagha yaporidi ware bodaboda wawayina sip yakoyakoyayidi na naboni. Toudi na God yana kwatuwana wawayidi tounamani ganiganinama igimonidi.

²⁹ Akovi da ananagho bi muriye na wiibaba wiyeveveyana wawayidi sinapiika kamomiye sinarughu da wawaya yadi wiitumaghana siniberodi, ware garagara daghasi yapiika sip yawodi kamodiye yarughu da yunughana naboni.

³⁰ Bi kate bada tamimani kamomima, na wawaya mududi sisiya gewiisuwonidi siniyeveveyana da wiigeruwana damdi nuwanuwadi sinatainawamira, da yadi wiyeveveyana beroberodi sinakivina.

³¹ Noko biidi, kokita yapura! Konoghosi da tagu bodu aroba kamone, na gabudare da nubabasue na ere matadogagu, bi tami tupami ayawonawona wiioyowanemi basuna avinuwapoyena kirakiyemi.

³² Bi katana God imane atoretoremi, bi yana wiwiita waratetena sisiyina tami biiyadi, na kovitumaghanena waghawaghahi. Memeda noko sisiyina konakivini na yami yawa inagogo wiimaragata, bi God wiimiiseyana inaveremi mekodi ivisuwona da yana wawaya waghata iyaveredina.

³³ Bi tagu, ayiimatipo da gemeyani wawaya yadi mane bo kadigara waratetedi ayakita kitorovedina.

³⁴ Tami wosina kwakovi da tagumani imaguma abagibagi da mane akabi, kam da sawara mududi kiiraviguveya ayagimona bi kate bagibagi turaturagu teya kiiravidiye.

³⁵ Noko naboni abera, na tagu nonowa ayiyevevemi da metagha tana bagibagi wiimaragata bi mane tana kabi da wawaya moyamoyakidi taniwiitedi. Bada Yesu yana sisiya konoghosi iwona bo, ‘Awaki yabera da tiinuwaremi, na touna sawara tavereyana wawaya mududi biiyadi, bi genaboni sawara gwabidima tayounana.’ ”

³⁶ Raghanina Pol ivisisiya ikovi, na touna da Epesis dogadogara yawata sivituwapore oghogheyana bi God biidi sirupari.

³⁷⁻³⁸ Bi yana sisiya kamone na iwonedo bo, “Tami gemuriye mayiyigu konakita mayeni,” na noko sisiyina kiiravine sivinuwapoya kirakii. Da tupadi siduu kirakii, bi Pol

siyatarataraghuni da siyamaghamaghani. Wasina bi noko murine na sivitugwaagwari da sinagho wagae.

21

Pol yana wagawaga Jerusalemma

¹ Epesis wiigeruwana damdi kadi dogadogara kavikukuvedi ikovi murine, na wagae kageru bi rotomanina kanagho Kos nuwane da nubabasuve na name kakena. Bi raghani ibori na kanagho Rodes nuwane bi name na kanagho Patara kwanatune da wagama katarakapoka.

² Name na waga tana bada kabanani, iyatowatowawona Ponisiya kubure na kageru da katouya kanagho.

³ Bi kayaveravera da Saipras nuwana kakita banani, na wareregubugubura yana nawae kataveyana da kaveratupiireni, bi kakuka kanagho da Siriya kubura kamone, Taya kwanatune koghata da kana sawara iyiyowoyeni.

⁴ Nama katarakapoka da wiigeruwana damdi mududi kabanani, na yawata kamakae da taparoro tana ikovi. Bi mmkodi wiigeruwana damdi, Kanuma Kabikabikuwayina yana maragata na siwonakasiyaragha da Pol geinanagho Jerusalemma.

⁵ Bi gegha, raghanina yama gabudara ikabi, na kayatouyama gha da kayanagho. Na wiigeruwana damdi tupadi, natuwavinedi da natunatudi teya kwanatu sikuyoveni bi yawata kayowogha kikire, wasina bi tupamii kavituwapore oghogheyana da karupari.

⁶ Wasina bi rupari ikovi na kavikuku kabivivirana, murine na wagae kageru bi toudi siveramagha yadi bareye.

⁷ Wasina bi Taya kwanatuna kakanibutaveni kanagho Tolemays kwanatune koghata. Wiigeruwana damdi nama kavikiikiivedi bi gabudara tanagha yawata kamakae.

⁸ Raghani iborimagha na noko kuburina kakuyoveni bi kanagho Sisariyama, da name na abadimadima wawayina kana waghawagha Piripo yana bareye kamakae. Bi tomoyina na rorowainagha **apasol**, tomotomogha yadi 7 sivinegna na kamodiye tana da Jerusalem kamone kam kadireeregha.

⁹ Touna natunatuna mamaragidi yadi 4, getana siyanayina bi kadipuyo na wonakasiyaragha.

¹⁰ Gabudara viya sikovimurine, na **peroveta** tana kana waghawagha Agabas, touna bada kanapuyo wonakasiyaragha bi Jiudiya kuburama iyowogha Sisariyama.

¹¹ Bi ipiika toumii biidi da Pol kanakikuru irupamataveni bi tounamani kayena da imana iyaghira bi iwona bo, “Kanuma Kabikabikuwayina mma naboni iwona, ‘Iiyabo mmko kikiruna yirapeneni, na Jius babada Jerusalem kamone kate mma naboni sinaghira tawatawani, bi kubuna damdi imadiye sinatore.’”

¹² Raghanina noko sisiyina kawaiyaneni na toumii da wiigeruwana damdi mududi nama Pol kawonena kirakiyi ni da geiyanagho Jerusalemmata.

¹³ Bi gegha Pol iwona bo, “Awaki kiiravine kodudu? Tami nuwanuwagu kwiibero! Tagu akabunagha da gegha Jerusalemne aghiratawatawanigu kawagha kiiravine, gegha! Akabunagha da Bada Yesu kana waghawagha kiiravine bada anarabobo.”

¹⁴ Toumii gerubana da nuwanuwana kayatainawamiri, na kakabitoura bi kawona bo, “Karurupari da metagha Bada yawiwiini na naboni inatubugha.”

¹⁵ Mmkodi bera murine, na kakabunagha da katouya kana nagho Jerusalemma.

¹⁶ Kivikivina mududi Sisariya kwanatune sivimataturanemii, da sikabimii kanagho Nason yana bareye da name kayamakae. Touna Saipras tomogha, bi ghuyoghuyone wawayi Wara Miisena siyisisiyeni na raghanine Yesu kivinina idaguni.

Pol ivikiiwaga Jemes biidi

¹⁷ Raghanina Jerusalemmne kavera kanibu, na wiigeruwana damdi nuwamiiseye siverabodemii da sivikiikiivemii.

¹⁸ Raghani ibori na Pol yawata kanagho da Jemes kayakita, bi wiigeruwana damdi kadi dogadogara bada name.

¹⁹ Na Pol ivikiikiivedi bi bera tupana mekodi tounae God ibera kubuna damdi kamodiye na iwonaveredi.

²⁰ Raghanina yana sisiya siwaiyana ikovi, na tupadi God sikabepepi bi siwona bo, “Waresimii, kuwaiyana; kwakovi da Jius damdi kamodiye na koroto ghamana nada Yesu sivitumaghaneni, bi God yana gwara sakivikivina yapori.

²¹ Bi siwaiyana da Jius damdi iyyawogha kubuna damdi yadi kubure samakamake na kuyiyevevedi da Mosis yana gwara siyasinighiiyeni. Na kuwonedida natunatudi gegha siyisinibori bo Jius yadi kiki siyakivinana.

²² Toudi akowa sinakabi da nada mabo kupiika, na awaki tana bera bi iniyeveyana da mmkodi sisiya siyawaiwaiyana na gewiisuwona?

²³ Na awaki kanawonem na kuber; Tomotomogha yadi 4 mma gwabimiiye bi toudi wiiwaghasina maragasina God biidi sibera.

²⁴ Na toudi yawata konagho Bare Kabikabikuwayine da yami berona konakogha taveyana da God matane na tami miisemi. Bi yadi suwara kimiisana kiiravidiye, bi toudi gayamidi sinasabu tavetaveyana nokona inimatakira da awaki sisvisuwona siyaberabera na sivikovini. Raghanina wawaya noko berana kunabera sinakita, na sinakovi da tam kam sisiya na gewiisuwona bi sinakovi da tam Mosis yana gwara kwakivikivini.

²⁵ Bi kubuna damdi wiiwiitumaghanidi kiiravidiye, iyyawogha Bada Yesu situmaghaneni na nada pepa kagirumi mma naboni kawonedi, 'Wawaya iyuwa sasuwara tara-biibiisaka biidi na gesinakamna, ganigani gegha sinaniuni, ribiribi meko kanighona sakiyaviroyi bi ganiganina geiyororotaveyana na iyuvina gegha sinakanina, gegha wiimumurana tamumu sinabera.' '*"

²⁶ Raghani ibori na Pol nokodi tomotomogha ruwamaruwa ikabidi da yawata yadi berona sikoghataveyana da God matane na toudi miisedi. Wasina bi irughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone sisiya itore da gabudara viya yadi berona sinakoghataveyana na inakovi. Noko na gabudara 7 sinakovi murine bi suwara sinabera da toudi tatadigegha kiiravidiye bi iniyeveyana da yadi wiisuwona siyaberabera na sivikovini.

Pol Bare Kabikabikuwayina garina kamone sipatumi

²⁷⁻²⁹ Wasina bi gabudara 7 damona ivitukabikabi, na Jius damdi viya yadi kubura na Eisiya, Bare Kabikabikuwayina garina kamone Pol sikita. Bi ghuyoghuyone na sikita da Epesis tomogha kana waghawagha Toropimas teya kwanatu kamone siyapeepewa, na sinoghosida da ikabiirughu Bare Kabikabikuwayina kamone. Na sigeghomiiri da koroto nuwanuwadi sipiro wiitavetavedi na Pol sikabitawatawani, bi siyarurukwatu bo, "Isrel dammi, koviwiitemi! Tomoyina mmakatanina, touna yana pepewa kamone na wawaya korotodi iyyiyevevena berodi da touda Jius damda iyaviyeda, bi wawaya iyawonewonedi da Mosis yana gwara gesiyakabisisirenina, da yada Bare Kabikabikuwayina iyisisiya beroveni. Bi kate bada kubuna damdi ikabidi sirughu gawara Kabikabikuwayine da God matane na ibera da idadabu!"†

³⁰ Wawaya kwanatuve tupana siwaiyana da bera ghakighaki Bare Kabikabikuwayine, na nabo sivera sinagho da Pol sikabitawatawani bi sitayina kwarokwaro sikanibu maghatate bi yaininagha matamketana sigudu.

³¹ Noko korotona Pol kasunuyina biidi siyimatipo, na sisiya inagho da Roum wiiyogha badana ghamana iwaiyana da Jerusalem damdi Bare Kabikabikuwayina kubune siyirouwa.

³² Na yana wiiyogha tomotomogha da kadi babada irutayina, bi sivera sinagho noko gawarine. Raghanina noko korotona sikita bi iyo damdi da kate kadi bada ghamana yawata siyapiipiika na Pol gudana sikabitore.

³³ Wiiyogha badana ghamana ipiika Pol biidi da ikabitawani, bi yana wiiyogha tomotomogha iwonedida sein yadi batama siyaghira tawatawani. Wasina bi koroto ivitarakiyanedi bo, "Mmko awaki tomoyina? Bi awaki ibera?"

³⁴ Wawaya mududi koroto kamone sisiya tana sakarataveni, bi mududi na bada sisiya bogae sakarataveni. Toudi sirukwatu kirakii da wiiyogha badana ghamana gerubana da awaki itubugha na basuna iyabanani, na yana iyo tomotomogha iwonedida Pol siyakabi siyarughu barikiye.

³⁵ Raghanina Pol ipiika wiitupotupo bariki kedawagine, na koroto siyimatipo da siyakabitawani na iyo damdi sirukabepi bi sikawari.

21:25: Acts 15:29 * **21:25:** Mmkodi na wiimumurana tamumudi: Wawaya tana moghanena bo wavinena teya wiimumurana. Wawaya tana teya wiimumurana sawara da mane kiiravinena. Rakaraka kamone naboni tomogha natuna wasikena teya bo wasike natuna tomoyina teya wiimumurana. Tomogha, tomogha turana bo wasike, wasike turana teya wiimumurana. Wawaya, ribiribi teya wiimumurana. Wawaya gekuyarawayina bi yawata konimumurana. Wawaya tana tupeyanama wiimumurana. **21:27-29:** Acts 20:4 † **21:27-29:** Jius damdi sinoghosida da kubuna damdi na dadabudi. Na Jius yadi gwara nunune na kubuna damdi sinarughu kubuna damdi yadi gari kamone bi Jius kawagha sinarughu sinagho gari kamobasune nokona Isrel yadi gari da wasiwasike yadi gari. Meboda iyyabo noko gwarana inikasigiyeni na sinakasunuyi.

³⁶ Koroto ghamana sikivini bi siyarurukwatu bo, “Kokasunuyi, kokasunuyi!”

Pol ivisisya koroto biidi

³⁷ Raghanina Pol pinimina bi siyakabi siyarughu bariki kamone, na Grik gamoma wiiyogha badana iwoneni bo, “Rubana sisiya tana ayawonem?”

Wiiyogha badana ikabinokeni na iwona bo, “Da Grik gamo kwakovi?”

³⁸ Tagu anoghosi da tam noko Ijipt to moyina rorowainagha, ivimatipo da yama babada iyaviyedi, na kedapepewa beroberodi yadi 4,000 ikabidi sikanibu sinagho mayabe. Tam noko to moyina bo?”

³⁹ Pol iwona bodeyana bo, “Gegha, tagu na Jiu tomogha bi kwanatu ghamana Tasusne atubugha Silisiya kubure. Iibabiim, rubana da ayisisiya wawaya biiyadi.”

⁴⁰ Wiiyogha badana iwiwaghasina, na Pol kedawage imiiri bi imanama wawaya itapitawanidi da siyiraborabobo. Raghanina siyiraborabobo, na Hibru gamoma ivisisiya toudi biiyadi.

22

¹ Iwona bo, “Warewaresigu da tamadam, kowaiyanegu! Bi kagu babara naghomiye anabera da getana awaki ayabera berona.”

² Raghanina koroto siwaiyana bi yadi gamo waghatama iyisisiya toudi biiyadi, na rukwatu sikabitoro bi siyiraborabobo. Wasina bi Pol iwonedo bo,

³ “Tagu na Jiu tomogha, Tasus kwanatune atubugha, Silisiya kubura kamone. Bi mma Jerusalem kwanatune aragata da agiruma Gamariel yana wiibadane. Nosidam yadi gwara da kiki kamodima iviyevevena yaporigu. Tagu akayovena kirakiiyeni da God ayakabisisirena yaporu, ware tupami kata kokayokayovenina naboni.

⁴ Na wawaya iiyawogha Yawa Kedana siyakivikivini, na avikayotaketowanedi da mududi sirabobo. Bi kawaguve na wawaya sigeghomiiri da wiigeruwana damdi, tomo-tomogha da wasiwasike siyapatupatumidi, bi biwa gawarina kamone siyatoretoredi.

⁵ **Prist** kiikiwawona da **Wiijugerogerora damdi** na yagu bera sakovi bi sinawonemi da yagu sisiya na wiisuwona. Na wiiwaghasina pepana bada sigirumi warewaresidi bi-yiadi bi siveregu ayakawari ayanagho Damaskas kwanatune, na anagho nabo da wawaya iiyawogha Yawa Kedana siyakivikivini na ayapatumidi ayapiikedi mabo Jerusalem da aro siyakabi.”

Pol yana tubuwamira ivisisiyeni

⁶ “Gabudara yubasune raghanina kedagha ayanono, nada Damaskas ayitutukabikabi na yaininagha yeghana ghamana abamama igweyura wiikenaviviregu.

⁷ Da abeku ayowogha dohodobove bi gamo tana awaiyana iyawonewonegu bo, ‘Sol, Sol! Awaki biidi kwiikayotaketowanegu.’

⁸ Awonabodeyana bo, “Tam iiyabo, Bada?”

Bi iwonegu bo, “Tagu na Yesu, Nasaret tomogha iiyabo kwiikayotaketowaneguna.”

⁹ Wawaya iiyawogha siyimataturanegu na bada yeghanina sikita bi gamo iyisisiya tagu biidi na gesiyawaiyanenina.

¹⁰ Na avitarakiyana bo, “Bada awaki anabera?”

Bi iwonegu bo, ‘Geghomiiri bi kunagho kunarughu Damaskas kwanatune, bi name wawaya sinawonem da awaki beradi akayokayoveni na kunabera.’

¹¹ Yeghanina iragata kirakii da matagu ikaraboda na sawara gerubana ayakita, na turaturagu imagu sikabi bi sivinaghokedarigu karughu Damaskas kwanatune.

¹² Tomogha kana waghawagha Ananaiyas name iyamakamake, bi God iyakabik-abikuwayeni da yana gwara iyakabikabisisirena yaporidi. Bi Jius damdi tupadi noko kuburine na siyakabikabikarawayeni.

¹³ Touna ipiika da imiiri gwabiyege bi iwona bo, ‘Wareta Sol, kitamagha!’ Na noko raghanine matagu ikasigigiri da Ananaiyas akitan!

¹⁴ Wasina bi iwonegu bo, ‘Nosinosidanakim yadi God ivineyim, bi ikayovem da yana noghota kunakovi, na yana Wiisuwona tamariyanina kukita, bi ivisisiya tam biidi da gamona kuwayaneni.

¹⁵ Tam na yana sawariyonayona, bi awaki kukita da kuwaiyana na kunimagham-aghataru wawaya tupadi biiyadi.

¹⁶ Na gekunabodana, geghomiiri, da kunababataito. Raghanina kunarupari Bada biidi na yam tamumu inanoghotatavedi.’”

Pol inagho kubuna damdi biiyadi inadima

¹⁷ “Wasina bi averamagha Jerusalem kwanatune bi Bare Kabikabikuwayina garina kamone ayarurupari raghanine, na nuwanuwagu iwapewapeni na mimeu akita.

¹⁸ Da Bada iyisisiya tagu biidi iwona bo, ‘Kabireso, Jerusalem kukuyovena yaiyai neni, basuna wawaya mma kate gegha yam sisiya tagu kiiraviguve sinawaiyanenina!’

¹⁹ Bi awonabodeyana bo, ‘Bada, sakovi da **kabepepa baredi** tupadi kamodiye nokodi iiyawogha siyigeruven na ayarouvidi, bi biwa kamone ayatoretdedi.

²⁰ Bi raghanina yam sawariyonayona Sitivin sikasunuyi na noko berana aviaghasi-neni, na tagu nama ayamiimiiri bi iiyawogha siyakasukasunuyina kadi kwama wowodiye ayakoyakoyagha.’

²¹ Bi gegha, Bada iwonegu bo, ‘Kunagho, Tagu iiporatavem rabarabae kubuna damdi biiyadi.’ ”

Pol iwona da touna Roum tomogha

²² Koroto tupana Pol iyisisiya na patana siyawaiwaiyaneni bi iwona da ware God iviporataveni inagho kubuna damdi biiyadi. Bi gegha, raghanina mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii da sidagu sinarukwatu bo, “Noko tomoyina kokasunuyi, touna gerubana da kubure inamakena!”

²³ Raghanina siyarurukwatu, da kadi tarasowoma siyarurutapitapi bi popoku siyirupitaveni iyageege kiidamove,*

²⁴ na Roum wiyyogha badana yana iyo tomotomogha iwonedo da Pol siyarutayini siyanagho yadi bare garina kamone. Bi iwonedo da siyawakiwakiri bi siyitupawamiwamireni da awaki kiiravine Jius nuwanuwadi sipughu touna biidi da siyarurukwatu.

²⁵ Bi sikutawatawani da siyawakiwakiri na raghanine Pol, wiirouwa badana nama iyamiimiiri na iwoneneni bo, “Roum gwara kogegeeiwayi da tami, tagu Roum wawaya bi konawakira wapawagu. Tami dagudagune koyitupawamiwamiregu bi memeda koyabanani da berona abera, na noko murine na koyawakiwakirigu!”

²⁶ Raghanina wiirouwa badana, Pol yana sisiya iwaiyaneni na inagho yana bada ghamana iwoneneni bo, “Awaki kunabera? Mmko tomoyina na Roum wawaya.”

²⁷ Na wiyyogha badana ghamana inagho Pol biidi da ivitarakiyaneni bo, “Kuwonegu, wiisuwona da tam Roum tomogha?”

Na Pol iwona bo, “Eee, tabo naboni.”

²⁸ Wasina bi wiyyogha badana ghamana Pol iwoneneni bo, “Tagu mane ghamana avimiisana da kata tagu Roum wawaya!”

Bi Pol iwona bo, “Tagu atubugha da Roum tubutubugha.”

²⁹ Yaininagha nokodi iyo damdi iiyawogha pinimina bi Pol siyitupawamiwamireni na sinaghara sivimuritayina. Bi wiyyogha badana ghamana bada raghanina ikabibanani da Pol na Roum tomogha bi gamone na saghiratawatawani kiiravine na inaghara kirakii.

Wiigiugero gerora damdi naghodiye

³⁰ Raghani ibori na wiyyogha badana ghamana yana kayowana iyakowa yapori da awaki basuna Jius damdi Pol siyiawu, noko biidi na biwa gawarinama ivikanibuvuni bi sisiya iwonataveni **prist** babadidi da **Wiigiugero gerora damdi** biiyadi da siyitaghomidi. Wasina bi wiyyogha badana ghamana, Pol irutayini ipiika da naghodiye ikabiwiimiiri.

23

¹ Pol, wiigiugero gerora babadidi ikita bogabogadi bi iwonedo bo, “Warewaresigu, nonowa yagu yawa na rotomanina God matane noko biidi nuwanuwagu na yeghanina patana da kata.”

² Ananaiyas touna **prist** kiikiwawona raghanina mmko sisiyina iwaiyaneni na yaiyainagha nuwanuwana ipughu, da wawaya iiyawogha nama Pol ririne siyamiimiiri na iwonedo da kawana siyarouvi.

³ Wasina bi Pol, Ananaiyas iwoneneni bo, “Tam, God inarouvim, tam wiimiiribatatabatam! Wawaya biiyadi na kam kita na miisena bi gegha, nuwanuwam kamone na idadabu kirakii. Tam nama kwamake bi yam kayowana da Mosis yana gwara kamonama kuyitupawamiwamiregu, bi gegha da tammani noko gwarana kwiikasigiyei bi wawaya kuwonedi da siyarouvigul!”

⁴ Bi iiyawogha nama Pol ririne siyamiimiiri na siwona bo, “Awaki biidi God yana prist kiikiwawona kwiwaghawagha beroveni?”

22:20: Acts 7:58   *   **22:23:** Jius damdi popoku siyirupii tavedi siyagege kiidamove, na kiiravine toudi nuwanuwadi sipughu kirakii Pol biidi, basuna iwona da touna God ivipora inagho kubuna damdi biiyadi.

⁵ Pol iwonabodedi bo, “Warewaresigu, tagu geayakovi da touna prist kiikiwawona. God wonana giruma katamanine yawonawona bo, ‘Gegha yada Bada kuniwaghawagha berovenina.’”

⁶ Pol iyakovi da **Wiigiugero gerora damna** kamone na mududi Sadusis bi mududi na **Perisis**. Na irukwatu iwonedo bo, “Warewaresigu, tagu na Perisi bi tamagunaki na bada Perisi. Tagu iigeruwana da God, wawaya raboboma inakabiwiigeghomiridi da sinayawa magha, noko biidi na tami kwiitupawamiwamiregu!”

⁷ Bi raghanina Pol naboni ivisisiya, na Perisis da Sadusis wiikawakereyana sidaguni da noko yadi wiitaghomina dughuna siyarayi da wawaya borudi bata situbugha.

⁸ Bi wiikawakereyana yana basuna mma naboni da Sadusis gesiyitumaghana da God raborabodo inakabiwiigeghomiri mayedi, bi gesiyitumaghana da nama aneyaneya bo kanukanuma; bi gegha, Perisis na mmkodi bera tupadi siyitumaghanedi.

⁹ Wasina bi wiikawakereyana iragata, da Perisis mududi toudi na gwara wiieveyana damdi sigeghomiri da siwonaghakighaki bo, “Mmko tomoyina getana awaki iyabera berona! Meboda kanuma bo aneya tana ivisisiya touna biidi!”

¹⁰ Raghanina wiikawakereyana iragata kamokamogha, na wiyyogha badana ghamana inaghara, kiiravine rubana da Pol siyataina miimiini, na yana iyo tomotomogha iwonedo da siyayowogha tupeyanama, wiigiugero gerora yadi dughu kamonama Pol siyataina kanibuvuni bi siyanaveni yadi Barikiye.

¹¹ Noko nubabasune Bada ividebena mayeni Pol biidi da iwoneni bo, “Gegha kulanagharana! Tam, kiiraviguve mma Jerusalemne wawaya biiyadi kuyimaghamaghatara na kedana mayimayiyina Roum kwanatuna ghamane bada kiiraviguve wawaya kunawonedi.”

Jius iri sitore da Pol siyakasunuyi

¹² Raghani ibori gabudara igae bi Jiu damdi mududi sivitaghomidi bi siviugiugero gerora da Pol siyaviyeni, na wiisuwona maragasina sibera God biidi da gesiyakam bo siyaniuna patana da Pol siyadikasunuyi bi muriye na wasina.

¹³ Tomotomogha 40 bo naboni siviwaghasina da mmko berana siyabera.

¹⁴ Na sinagho **prist** babadidi da Jius dogadogara biiyadi bi siwonedo bo, “Toumii wiisuwona maragasina kabera God biidi da getana awaki kanakani patana da Pol kanadikasunuyi bi muriye.

¹⁵ Yama noghota mma naboni, tami da **Wiigiugero gerora damdi** tupami wiyyogha badana ghamana konibabiini da memeda Pol inakabi inayowogha tami biiyadi ware wiitupawamiwamira mayenina biidi da yana sisiya akovina koyakabiya poro. Toumii kedae kanikoyakoyagha da inapiipiika na kanakasunuyi.”

¹⁶ Bi gegha, Pol nughunaru natuna tomogha mmko noghosina sisiyina iwaiyaneni, na inagho iyo damdi yadi barikiye da Pol ivikatayi.

¹⁷ Wasina bi Pol wiirouwa badana tana ikwatuveni ipiika bi iwoneni bo, “Mmko tomogha gisigisina kabi kunagho yam wiyyogha badana ghamana biidi, da meboda sisiya ghamaghamadi inawoneni.”

¹⁸ Na wiirouwa badana, tomoyina ikabi inagho wiyyogha badana ghamana biidi da iwona bo, “Biwa kabikabi tomoyina kana waghawagha Pol ikwatuvegu bi ivibabiigu da mmko tomogha gisigisina ayakabi ayapiika tam biidi basuna touna sisiya tana inawonem.”

¹⁹ Wiyyogha badana ghamana, tomoyina imana ikabi da ikabireni bi ivitarakiyaneni bo, “Awaki sisiyina kunawonegu?”

²⁰ Na tomogha gisigisina iwona bo, “Jius damdi siviwaghasina bi sinibabiim da maram Pol kunakabi kunayowogha Wiigiugero gerora damdi naghodiye, bi siniyaba da ware sisiya waghata gwabinama kabiyaporina biidi.

²¹ Bi gegha kunawaiyanedina, basuna tomotomogha yadi 40 kanaboda sinakeneni bi sinikoyakoyagha da sinkasunuyi. Toudi wiisuwona maragasina sibera bi siviwaghasina da gesinakam bo sinaniuna patana da Pol sinakasunuyi na wasina. Katota na toudi sikabunagha, bi tam sabodabodam da yadi wiibaba kuniwaghasineni bo gegha.”

²² Na wiyyogha badana ghamana, tomogha gisigisina iwoneni bo, “Kitaboga da mmko sisiyina getana iyyabo kunimaghamaghatareni da tam kuwonegu.”

Pol sidaru inagho Gavena Pirikis biidi

²³ Wasina bi wiyyogha badana ghamana, yana wiirouwa babadidi yadi bata ikwatuvedi sipiika bi iwonedo bo, “Seri tomotomoyidi yadi 200 bi hosi kadiwiyyogha tomotomoyidi

yadi 70 da kate bada iyo tomotomoyidi yadi 200 kokabidi. Bi kokabunagha da 9 o'klok kata pome konanagho Sisariya kwanatune.

²⁴ Bi kate bada hosi mududi kokabunagha da Pol inageru bi konakoyaghayapori da konakabi konanagho gavena Pirikis biidi.”

²⁵ Bi wiiyogha badana ghamana pepa mma naboni igirumi:

²⁶ “Tagu, Klodiyas Lisiyas agirugiruma tam wawaya ghamam, gavena Pirikis biidi. Kiiwa kiiwa.

²⁷ Mmko tomoyina, na Pol bi Jius damdi sikabitawatawani da pinimina bi siyaka-sunuyi, bi wawaya tana iwonegu da touna Roum tubutubugha na yagu iyo tomotomogha teya kanagho da kaviyawiini.

²⁸ Yagu kayowana basuna ayakovi da awaki iberabero na siyiawawu, noko biidi arutayini anagho yadi **Wiigiugeroogerora damdi** biiyadi.

²⁹ Bi akabibanani da yadi wiiwawu sisiyidi touna biidi na getana awaki da toudi wosina yadi gwara kiiravine, bi getana yana berona da ayirabobo bo biwa gawarina kamone ayatore.

³⁰ Bi gegha, raghanina wawaya siwonegu da Jius damdi siyiiritutura da Pol siyaka-sunuyi, na yayainagha adaruni tam biidi. Bi bada wawaya iyyawogha siyiawawu na awonedi da yadi wiiwawu siyiaviyeni na sisiyidi tam naghomve sinabera.”

³¹ Na iyo damdi metagha wiiyogha badana ghamana iwonedi, na naboni sibera. Noko nubabasune Pol sikabi bi sitouya siyaveravera da Entipetris kwanatune siverakanibu.

³² Raghani ibori na seri tomotomogha da iyo tomotomogha siveramagha yadi bareye Jerusalem, bi iyo tomotomogha hosi debadiye gerugerudi toudi kawagha Pol sikabi sinagho Sisariya kwanatune.

³³ Raghanina Sisariya kwanatune siverakanibu, na pepana bada ghamana kiikiwawona sivereni, bi kate imane Pol sitore.

³⁴ Wasina bi bada ghamana pepana ikabiyavi ikovi murine na Pol ivitarakiyaneni da touna mema wawaya. Pol iwona bo, “Tagu yagu kubura Silisiya.”

Raghanina Pirikis, Pol yana sisiya iwaiyana ikovi,

³⁵ na iwona bo, “Iyawogha siwawum na sinapiika mabo bi muriye na anitupawami-wamirem.” Wasina bi yana iyo tomotomogha mududi iwonedi da Pol siyakabi bi kiiwawo Herod yana bare wiinuwakayowanine biwa gawarine siyatore bi siyakighu yapori.

24

Pol, Gavena Pirikis naghone inamiiri

¹ Gabudara 5, sikovi murine, na Ananaiyas touna **prist** kiikiwawona da Jius dogadog-ara mududi Jerusalem siyowogha sinagho Sisariyama. Tomogha kana waghawagha Tetulas sirutayini. Touna Roum yadi gwara iyakowa kirakiyeni. Toudi sinagho da kiiwawo naghone simiiri bi yadi wiiwawu sisiyidima Pol siyiaviyeni.

² Raghanina Pol sikwatuvuni irughu, na Tetulas igeghomiiri da wiiwawu sisiyidima Pol siyiaviyeni na toudima Pirikis iwoneni bo, “Wawaya ghamam! Tam parapa bada waratetem da noghota miisedi gwabimve na toudi raghani gurina nuwaruririye kamakae da kate sawara miisedi peyaridi mmko kuburine situbugha.*

³ Mmkodi bera kiiravine, na kubura tupane raghani nonowa kiiyayem.

⁴ Bi geayakayokayoveni da anisinighiimna bi tagu yaguwiina da yama sisiya tupokawanagha kunawaiyaneni.

⁵ Toudi kabanani da mmko tomoyina Pol touna kerere wiitubutubugha wawayina, bi kubura tupane touna beraghakighaki Jius damdi kamodiye yitubutubugha. Bi bada wawaya boruna sakwatuvuni Nasarin kadi bada ghamana.†

⁶ Bi kate ivimatipo da Bare Kabikabikuwayina iytuwiiudadabu, na kapatumi.‡

⁸ Raghanina tammani mmko tomoyina kunitupawamiwamireni, na kunakabibanani da awaki wiiwawu sisiyidima kiiaviyeni na wiisuwona.”

* **24:2:** Pirikisi yana wiikiwawo raghanine na gnuwaruriri gabudarina. Tetulas, Pirikis nuwanuwa iyanikanani na memeda iyawoneni da Pol bera berona ibera. Pirikis nuwapoya ghamadi wawaya iyavereveredi, na bodu bata Pol ivitupawamiwamireni ikovi, na Roum yadi kiiwawo Nero itupataveni. Nama wiiruwa ghamana itubugha na Jius damdi, Roum damdi yawata siviaviya, da Roum sigeghomiiri Jerusalem sivibero tuwanonoyi. † **24:5:** Nasarin boruna na wawaya Yesu sakivikivini na kiiravine, basuna touna Nasaret wawaya. Raghanina mma naboni yisisiya na yakwatukwatuvadi da Nasarin boruna. Tetulas keresiyana damdi yatoretoyowoyedi. Jius damdi Jerusalemne da Jiudiya kubura tupane wawaya Galili kubura kamonama sakitakitayowoyedi, nokona Nasaret kwanatuna kamone (Jon 1:46 kokita). Touna kate bada yawonawona da keda Pol yakabekabepepa na touna Roum yadi gwara yiaviyeni. ‡ **24:6:** Ves 7 na giruma katamanidi mududiye kawagha kamodiye, bi Grik giruma katamanidiye mmko ves na geiyamakamakena.

⁹ Wasina bi Jius tupadi Tetulas murina sikousi da Pol siviaviyeni siwona bo, “Mmkodi sisiya tupadi na wiisuwona.”

Pol kana babara ikabi Pirikis naghone

¹⁰ Wasina bi gavena Pirikis itupakoghata Pol biidi da iyisisiya, na Pol iwonabodeyana bo, “Bada ghamam Pirikis, akovi da bodu ipeyari tam na wiitupawamiwamira wawayim mmko kuburine, na noko kiiravine iinuwamiise kirakii da naghomve anamiiri da mmkodi wiiaviyegu sisiyidima kagu babara anakabi.

¹¹ Tammani wawaya kitarakiiyanedi da sinawonem bi tagu raviraviwota agae Jerusalemma kabepepa kiiravine, katana gabudara 12 sikovi.

¹² Wiiwawu damdi getana siyabananigu da wawaya yawata Bare Kabikabikuwayine kayikawakereyana, bo siyabananigu da wawaya ayinuwapughupughudi, meboda **kabepepa bare diye** bo gawara tana meme kwanatu kamone da nuwanuwadi siyapughu da siyirowwana.

¹³ Bi gerubana awaki sawaridi kiiravine kata siaviyegu na inimatakira da yadi wiiwawu sisiyidi na wiisuwona.

¹⁴ Bi gegha da, wiisuwona tubumiinakim yadi God akabekabepepi bi tagu, na Bada yana Keda kana kivikivina. Jius damdi sanoghosi da mmko Kedana na wiiyaba, bi gegha da tagu sawara tupana gwara kamone Mosis da kate God yana peroperoveta sigiruma na iitumaghanedi ware Jius babada situmaghana na naboni.

¹⁵ Tagu God iitumaghaneni ware toudi naboni da raghani tana kate rotomana wawayidi da tamumu wawayidi raboboma inakabiwiigeghomiiiridi.

¹⁶ Noko kiiravine, God matane bi wawaya matadiye na iimatipo da keda kayowiiwi-iyake anamake da yagu yawa rotomanina bi nuwanuwagu yeghanine.

¹⁷ Jerusalem nadawaghata bodu viya akuyoveni bi raviraviwota averamagha, da yagu wawaya moyamoyakidi yadi puyo ayaveredi bi kate Bare Kabikabikuwayine God biidi ayasuwara. §

¹⁸ Tagu mmko naboni Bare Kabikabikuwayine ayaberabera na sibananigu. Tagu yagu berona akoghataveyana bi akabunaghamayegu da ayakabepepa, bi nama na getana da koroto tagu yawata da siyakabowiikurukuru.

¹⁹ Bi gegha, Jius damdi mududi Eisiya kuburama sipiika na nama. Toudi siyinagho mabo Siriya siyapiika da awaki berona sikita ayaberabera na kata naghomve siyi-wawugu.

²⁰ Bo kadi babada mma siyawonem da yagu berona awaki sibanani, da **Wiigiugero gerora damdi** naghodiye ayamiimiiri bi siyitupawamiwamiregu raghanine.

²¹ Memeda mmko sisiyina tanagha kiravine na siwawugu, raghanina Wiigiugero gerora damdi naghodiye ayamiimiiri na arukwatu awona bo, ‘Tagu iitumaghana da God, wawaya tupadi raboboma inakabiwiigeghomiiiridi! Yana basuna touna kiravine na kata mma naghomve amiimiiri da kwiitupawamiwamiregu.’ ”

²² Bi kiiwawo Pirikis rorowainagha Bada yana keda sisiyina iyakowa katamaneni kiiravine, na dughuna igudu bi iwonedo bo, “Raghanina wiiyogha badana ghamana Lisiyas inapiika mabo, na Pol yana sisiya anawaiyaneni da bera berona ibera bo gegha.”

²³ Bi kiiwawo Pirikis, wiirouwa badana tana iwoneni da Pol iyakoyagha yapori bi inakuyoveni da inapepewayawara bi kate turaturana sinarugenareneni da yana wiina sinabera.

Pol, Pirikis da Drusila naghodiye imiiri

²⁴ Gabudara viya sikovi murine, na Pirikis wavinena Drusila, touna Jius wasike yawata siveramagha dughu gawarine. Bi wara sidaru na Pol iipiika toudi biiyadi, da Yesu Keriso wiitumaghanenina kiiravine ivisisiya na Pirikis iwaiyana. **

²⁵ Bi yana sisiya kamone iwonedo da God yawiiwiini yada yawa rotomanina kawakawa, bi kate metagha tana kabiwiipotepoteda bi berona getana bera da kate bada raghani damone metagha God, wawaya initupawamiwamiredi, na Pirikis inaghara kirakii na

---

24:17: Acts 21:17-28   § **24:17:** Bodu 5 sikovi bi Pol, Jerusalem rubodana biidi na iveramagha raghani tupokawanagha da wiigeruwana damdi nama iyawonedi yana pepewa kamone Wara miisena iyadimadima na kiiravine (Apasol 18:22).   **24:21:** Acts 23:6   **   **24:24:** Meboda basuna Durusira na Jiu wasike na Pirikis iyakovi da mmko boruna siyakwatukwatuveni Keresiyana. Touna Siriya kiiwawo tana naghove irawayi, bi iviyakiri murine na touna kana bodu 16 bi Pirikis irawayi. Durusira na Herod Agripa natuna murimurina bi memeda kana bodu 20 bi mmko waragututuna itubugha. Mmko na yana nayi wiibatana bi Pirikis na yana nayi wiirabina.

iwona bo, “Kabitore kunagho bi kate taraboga anabanani raghanine na anakwatuvena mayem.”^{††}

²⁶ Bi noko murine Pirikis raghani nonowa Pol yana sisiya iyadarudaru na iyapiipiika yawata sisiyisiya, basuna Pol na biwa gawarina kamone iyamakamake bi Pirikis yana wiina da Pol wiikowoe iyimiisaneni na iyakabitaveni.

²⁷ Bodu bata sikovi murine na, Posiyas Pestas ivikiwawo da Pirikis kana gawara ikabi. Pirikisi yana wiina da Jius babada iynuwamiimiseyedi kiiravine, na muridiye imiiri da Pol biwa gawarine ikabitorekuyoveni.^{‡‡}

25

Pol ivibaba da Sisa naghone inamiiri

¹ Kiiwawo Pestas iverakanibu Sisariya kwanatune bi name imake da gabudara 3 sikovi, bi muriye na igae inagho Jerusalem Kwanatune.

² Bi noko kuburine na **prist** kiikiwawodi da Jius dogadogara, Pestas yawata sivitagho-midi bi Pol wiwawu sisiyidima siviaviyeni. Bi kate sivibabiini,

³ da iyiwiitedi Pol iyawonataveni iyagae iyanagho Jerusalemma, basuna toudi wikowoye siyigiugerogetora da kedae siyakasunuyi.

⁴ Bi gegha, Pestas iwona bo, “Pol touna Sisariya kwanatune biwa gawarina kamone awonatawani yamakamake. Bi tagu geraghani gurina bi anaveramagha nabo.

⁵ Na noko kiiravine yami babada viya yawata kana yowogha Sisariyama da noko kuburine, memeda Pol awaki sawarina ibera bero, na name konitupawamiwamireni.”

⁶ Pestas, Jerusalem kwanatune imakae da gabudara 8 bo 10 sikovi murine, na iveramagha iyowogha Sisariyama. Bi raghani ibori, na wiitupawamiwamira gawarine imakeyowogha bi gamone na iyo tomotomogha Pol siyakabi siyapiika da naghodiye iyamiiri.

⁷ Raghanina Pol iverakanibu, na Jius babada iyyawogha Jerusalemma siyowogha na simiiri gawgari bi sidagu da wawu bogaebogaema siyaviyeni, bi getana iyyabo rubana iyisisiya da yana wiwawu sisiyidi na wiisuwona da Pol berona ibera.

⁸ Wasina bi Pol igeghomiiri da kanababara ikabi iwona bo, “Tagu getana awaki berona ayabera da Jius gwara ayiaviyeni bo Bare Kabikabikuwayina da kate Roum yadi Sisa biidi!”

⁹ Bi gegha da Pestas, Jius babada muridiye imiiri, na Pol ivitarakiiyaneni bo, “Da kwiiwaghasina bo gegha da tanagae Jerusalemma, bi name mmkodi wawudi kiiravidiye anitupawamiwamire?”

¹⁰ Bi Pol iwona bo, “Gegha! Tagu na kiiwawo yana wiitupawamiwamira gawarine amiimiiri, na mmko gawarine kawagha koyitupawamiwamiregu. Tami kwakovi da getana awaki berona ayabera Jius damdi biiyadi.

¹¹ Bi memeda bera berona ghamana ayabera na kagu aro na koyakasunuyigu, na tagu ayiwaghasina da koyakasunuyigu. Bi mmkodi tomotomogha awaki sisiyidima siaviyegu na gewonawaghata, noko kiiravine getana iyyabo yana maragata iyamakamake da Jius babada imadiye inatoreguna. Tagu akayokayoveni da Sisa naghone anamiiri da touna initupawamiwamiregu!”*

¹² Wasina bi Pestas yana wawaya akakovidi ikwatuvedi da yawata sivisiya ikovi, na Pestas iwonabodeni bo, “Tam yam kayowana da kunanagho Sisa biidi, na wasina kunanagho touna biidi.”

Pestas, Kiiwawo Agripa yawata sivisiya

¹³ Gabudara viya sikovi na kiiwawo Agripa nughunaru Benis yawata siverakanibu Sisariya kwanatune da kiiwawo wouna Pestas siyikiikiiveni.[†]

^{††} **24:25:** Mmkona sisiya Rubana da yam wiina kuna woneni da gegha na touna wimumurana kayowanidima kuna koyagha mayem. Pirikis mmko berane na ivinuwapoya. Pol memeda mmko berana kiiravine Pirikis iwonawitakatayi da God metagha tamumu kiiravine aro inavereni na ivisiyeni. Nokona awaki iberana Pirikis inaghara. ^{‡‡} **24:27:** Roum yadi gwara yawonawona da bodu bata kamone memeda wawaya gesinitupawamiwamireni na biwa gawarinama sinikanibuvuni. Bi noko raghanine Pirikis, Pol wiikanibuvunina biidi, na Jius damdi nuwanuwadi sipughu kirakii kiiraravine bera peyaridi ibera. Na ikayoveni da bera tana iyabera Jius kiiravidiye da yadi nuwapughu touna biidi iyiduvu.

* **25:11:** Roum damdi tupadi na rubana Sisa biidi sinibaba da tounawosina wawaya wawu sisiyidima turadi siaviyedi na inawaiyana bi touna initupawamiwamiredi da berona sibera bo gegha. Memeda Roum wawaya naboni inibaba, na getana iyyabo inigesa bo inaguduna. [†] **25:13:** Mmko Agripa na touna kiiwawo Herod dagudaguna natuna tomogha tughurina. Touna nosinanaki wasikena na Jius wasike. Touna Jiudiya kubura tupana iyibadeni. Bi maragata gwabine da prist kiikiwawona inavineyi.

¹⁴ Bi simakae da gabudara nama viya, na Pestas, Pol siyiawu da siyaviyeni na sisiyidi kiiwawo Agripa biidi ivimaghatardi iwona bo, “Pirikis mmko kuburina iyibadeni na tomogha tana biwa gawarina kamone itore na patana yamakamake.

¹⁵ Raghanina anagho Jerusalemma, na **prist** babadidi da Jius dogadogara wawu sisiyidima siviaviyeni na siwonegu da ayakasunuyi.

¹⁶ Bi awonedi da toumii Roum dammii yama gwara yamakamake da wawaya gegha aro kana verewapawapana. Da dagudagune na kiiwawo naghone inamiiri, wiiwawu damdi yawata bi tounamani kanababara inakabi da inawonabodedi.

¹⁷ Raghanina Jius babadidi yawata kayowogha mabo na geayikoyakoyaghana. Raghani ibori, na wiitupawamiwamira gawarin amakeyowogha bi yagu iyo tomotomogha awonedi da tomoyina siyarutayini siyapiika da naghoguve siyakabiwiimiirini.

¹⁸ Raghanina wiiwawu damdi sigeghomiiri da yadi wiiwawu sisiyidi siyabera da siyaviyeni, na anoghosi bo ware sinawonegu da tomoyina berabero kirakiina ibera.

¹⁹ Bi gegha, yadi wiikawakereyana na Jius damdi yadi wiitumaghana kiiravine da kate tomogha raborabobona kana waghawagha Yesu kiiravine. Pol yawonawona da touna wawayina na yawayaiina.

²⁰ Tagu geayakovi da metagha sisiya waghata ayabanani, na avitarakiyaneni memeda iyyiaghasina bo gegha da kayagae Jerusalemma bi name nokodi wiiwawu sisiyidi kiiravine na ayitupawamiwamireni.

²¹ Bi gegha Pol isinighii, yana kayowana da Sisa naghone iyamiiri da touna iyitupawamiwamireni. Na noko biidi iyo tomotomogha awonedi da Pol biwa gawarina kamone sitorerughuvena mayeni. Bi raghanina taraboga pinimina ayabanani na ayipora iyanagho Sisa biidi.”

²² Wasina bi Agripa, Pestas iwonen bo, “Yagu wiina da Mmko tomoyina yana sisiya tagumani anawaiyana.”

Na Pestas iwona bo, “Wasina, maram yana sisiya kunawaiyana.”

Kiiwawo Agripa, Pol yana sisiya iwaiyana

Acts 9:3-8, 22:6-11

²³ Wasina bi raghani ibori, na kiiwawo Agripa da Benis kiikiwawo kadi kwama siviyaagha bi yawata na iyo tomotomogha da kwanatu kana babada ghamaghamadi ere gisugisumanidi, sideri sipiika sirughu dughu barena kamone. Bi Pestas gamone na yana iyo tomotomogha iwonedi na Pol sirutayini sirughu.

²⁴ Na Pestas iwona bo, “Kiiwawo Agripa da tami iyyawogha babada ghamaghamami kata mma toumii yawata, na mmko tomoyina kokita, mma naghodae yamiimiiri, na touna Jius damdi tupadi Jerusalem kamone da mma Sisariya kwanatuna kamone ere rurukwatudi sivibabiigu siwona da ayakasunuyi.

²⁵ Bi akabibanani da getana awaki berona iyabera da ayakasunuyi, bi gegha tounamani yana wiina da Sisa naghone inamiiri, na noko kiiravine anipora inanagho Sisa yana kwanatu ghamane Roumma.

²⁶ Bi tagu patana Pol kiiravine geayakovi da metagha anagiruma inanagho kiiwawo biidi, na noko kiiravine akabi apiika tupami naghomiye bi tam kiiwawo Agripa yawata, tupada tanitupawamiwamireni bi muriye na sisiya waghata anakabi da anagiruma Sisa biidi.

²⁷ Geiyamiise da biwa kabikabi wawayina aniporawapawapa inanagho, da dagudagune na yana berona anadibanani bi muriye na kanasisiya teya aniporani inanagho Sisa biidi.”

26

Pol tounamani kanababara ikabi

¹ Wasina bi kiiwawo Agripa, Pol iwonen bo, “Iiwaghasina da tammani kiiravimve kunisisiya da kambabara kunakabi.”

Noko raghanine Pol imana irukabepi bi wiisisiya idaguni da tounamani kanababara mma naboni ikabi:

²⁻³ “Kiiwawo Agripa, toumii Jius dammi yamakiki tupadi tam kwakowa bi kate wiitarakiyana mekodi kiikabowanedi na kiiravidiye, iinuwamiise da kata, kunawaiyana bi Jius kadi babada siwona da awaki abera na tupadi kiiravidiye anawona-bodeyana. Yana basuna noko kiiravine iipepeyana tam biidi da yagu sisiya kunawaiyana wiimasi.

⁴ Jius damdi yagu yawa sakovi ikovi, raghanina dodoguve patana da kata. Sakovi da metagha yagu kubura waghate amakae bi kate bada muriye Jerusalem kwanatuna kamone.

⁵ Toudi raghani gurina sakowa katamanegu, bi sinawonem da tagu Jius damdi yadi boru ghakighakina tana sakwatuveni **Perisis** kamone bi yadi bagibagi siradi tupadi ayakivikivina yaporidi.

⁶ Na kata sakayokayovem da kunitupawamiwamiregu, basuna tagu iitumaghana da God awaki nosidam ivisuwonedni na inabera.

⁷ Kama dam yadi 12 kamone na bada situmaghana da God awaki kiiravimiye ivisuwonemii na inabera, toudi gabudara da nubabasu na kabikarawaye sakabekabepepi. Kiiwawo kabikabikarawayina, yana basuna noko kiiravine na mmkodi Jius babada tagu siwawuwapawapagu.

⁸ Na tami awaki biidi konoghonoghosi da gerubarubana God, wawaya raborabobodi inakabiwiigeghomiiiridina?

⁹ Tagu rorowainagha anoghosi da bera tupana ayabera da noko Nasaret tomogha Yesu ayiaviyeni bi kana waghawagha ayibero.

¹⁰ Dagudagune na Jerusalem kwanatune abera, **prist** babadidi name maragata siveregu na God yana wawaya korotodi biwa gawarine atorerughuedi. Bi bada kiiravidiye aviaghasina da siyikasunughana.

¹¹ Raghani ipeyari wawaya ayawonewonedi na **kabepepa baredi** nunudiye wigeruwana damdi siyakwapukwapudi bi kate avimatipo ayaberadi da yadi wiitumaghana siyakabitoura. Bi kate yagu nuwapughu iragata toudi biiyadi, na ayanono kwanatu wiibatagha ayininoyedi da ayitupaketowanedi.”

Pol yana tubuwamira ivisisiyeni

¹² “Raghani tana **prist** babadidi Jerusalem kwanatuna kamone maragata siveregu bi sidarugho ayanagho Damaskas kwanatune.

¹³ Kiiwawo Agripa! Noko raghanine kedagha ayanono da gabudara yubasune bi abama ikabinamari na yeghanina iyowogha da turaturagu yawata igweyuravivirimii. Yeghanina ivimaragata kirakii, gegha ware gabudara naboni.

¹⁴ Tupamii karirigha kayowogha dobodobove, bi wawaya tana gamona awaiyaneni Hibru gamoma iyisisiya tagu biidi bo, ‘Sol, Sol, awaki kiiravine kwiitupaketowanegu? Ipiropiro kirakii da tam kwiaviyegu da gamogu gekuyawaiwaiyaneni, na tammani kwaburaburawa mayem.’

¹⁵ Bi avitarakiiyana bo, ‘Tam iiyabo, Bada?’

Na Bada iwonegu bo, ‘Tagu na Yesu, iiyabo kagu kivikivina kwiitupaketowanedina.

¹⁶ Bi gegha, geghomiiiri! Tagu avidebena mayegu tam biidi, bi avineyim da yagu wiitamariyana. Awaki kiiravine iyyevevem na wawaya kunawonedi, bi kate muriye raghanina anidebena mayegu tam biidi da awaki aniyevevem na kiiravine wawaya kunawonedi.

¹⁷⁻¹⁸ Tagu iiporam yam wawaya waghata biidi da kate bada kubuna damdi biiyadi. Kunagho matadi kunakimotatara da sinakowa, da bera berodima sinamiiriwamira bi sinapiika yeghane, **Seitan** yana maragatama sinakanibutaveyana bi sinapiika God biidi. Wasina bi yadi tamumu ananoghotataveyana bi aniwaghasinedi da toudi yagu wawaya kabikabikuwayidi, basuna toudi situmaghanegu kiiravine. Bi iyyawogha siniimatipo da kasunuyim biidi na gwabidima anitarababaranem.’ ”

Pol yana bagibagi ivisisiyeni

¹⁹ “Na kiiwawo Agripa, mmko matakirina abamama iyowogha akita na akabisisireni, geayasinihiina.

²⁰ Wasina bi Damaskas kwanatune dima adaguni Jius damdi biiyadi bi muriye na Jerusalem kwanatune da Jiudiya kubura tupana kamone Jius damdi biiyadi bada adimakovi. Noko murine, na akanibu gegha Jius damdi biiyadi bada adima. Yagu dima kamone na awonedi da yadi bera beroberodi sinakabitoura bi yadi yawa sinakabiwamira God biidi. Da bera miisedi sinabera na toudi sinimatakira da wiisuwona yadi beraberodi sikabitoura.

²¹ Bi mmko warana ayadimadima kiiravine na Jius damdi mududi sikabitawatawanigu, raghanina tagu Bare Kabikabikuwayina kamone bi sivimatipo da siyakasunuyigu.

²² Bi noko raghanine na God iyiiwiitegu, bi bada kata patana da yiwiitegu. Na mma amiiimiiri da tupami, wawaya ghamaghamami da iyowogha inagho wawaya gisigisimi, awaki peroperoveta da Mosis siwona da iyatubughana toudi kawagha anawonemi.

²³ Toudi siwona da wawaya sinabera da Keriso inakabikwarakwara. Bi ininagho inarabobo bi bada inageghomiiri magha da wara miisena inadimeni da noko yeghana naboni yana wawaya waghata biiyadi da kate kubuna damdi biiyadi.”

²⁴ Pol noko raghanine mmkodi beradi iyisisiyedi da tounamani kanababara iyakabikabi, na Pestas irukwatu bo, “Pol tam kuneghanegha! Yam akowa ghamana iberam na kuneghanegha!”

²⁵ Bi gegha Pol iwona bo, “Bada ghamam, Pestas, tagu gegha ayaneghaneghana! Gegha, awaki awonewonemi na wiisuwona bi wonawaghata!”

²⁶ Mmkodi bera iisisiyedi na gegha gawara kowoyidiye siyatubughana, na anoghonoghosi da Yesu yana kabikwarakwa, rabobo da geghomiirimagha na kiiwawo Agripa bera tupadi nada akovidi iyouna, noko biidi tagu kawadebae kiiravidiye anisisiya touna biidi.”

²⁷ Wasina bi Pol ivitarakiiyana bo, “Kiiwawo Agripa, peroperoveta awaki sigirumana kwiitumaghanedi bo gegha? Akovi da kwiitumaghaneni.”

²⁸ Na kiiwawo Agripa igeruwirana iwona bo, “Da kwanoghonoghosi kwiisisiya, na katotawota nuwanuwagu kunatainawamiri da anikeresiya bo?”

²⁹ Bi Pol iwona bo, “Memeda inakabi da raghani tupa bo raghani gurina, noko getana awakina. Bi God biidi arurupari da tam bi kate iiyawogha mma tupami kata kowaiwaiyanegu, na kate Yesu konitumaghaneni naboni tagu, bi geyaguwiina konabera da biwa kabikabi wawayidi konapatadi ware tagu naboni.”

³⁰ Wasina bi kiiwawo Agripa da Gavena Pestas bi kate Benis da kate wawaya mududi tupadi sigeghomiiri,

³¹ bare sikanibutaveni maghatare. Bi toudimani kamodiye sisivisiya kabivivirana siwona bo, “Noko tomoyina getana yana berona awaki da biwa gawarina kamone siyatore bo siyakasunuyi.”

³² Bi Agripa, Pestas iwonen bo, “Noko tomoyina biwa gawarina kamonama tayikanibuveneri iyanagho. Bi nada iwona da yanawiina Sisa naghone inamiiri da touna initupawamiwamireni. Noko biidi gerubarubana da tanikanibuveneri.”

27

Pol yana wagawaga Roum kwanatune inadaguni

¹ Raghanina touya gabudarina ikabi na Pestas inoghoti da kaya touya Itali kubure, na biwa gawarina kana koyakoyagha badana, Pol da biwa kabikabi damdi mududi ivitowawonedi Roum iyo badana ghamana kana waghawagha Jiuliyas biidi. Jiuliyas na Sisa tounamani yana iyo wawayidi kadi bada ghamana.

² Bi Masedoniya tomogha kana waghawagha Aristakas, yana kwanatu Tesalonika na tounii yawata. Bi Adramitiyam damdi yadi waga kageru. Noko wagana iyanono kwanatu tupadi kikire Eisiya kubura kamone.

³ Raghani ibori na Saidon kwanatune* kaverakanibu. Bi Jiuliyas na Pol biidi iviwayamiise na ikayowiiyayeni da itarakapoka iyowogha inagho turaturana iyakitadi, da yana kayowana awaki na siyavereni.

⁴ Muriye, na nama katouya kayanagho bi yanunu waga iyatapitapi bodebodeni kiiravine, na Saipras nuwana kaviruroguvuveni kanagho.

⁵ Wasina bi Silisiya da Pampiliya kuburidi kikiridigha, bi yegii maghataragha kavera da Lisiya kubure Maira kwanatune koghata.

⁶ Bi nama Aleksandriya damdi yadi waga tana iyanono Itali kubure na iyo totomogha kadibada ibanani, na noko wagane ivigerumii.

⁷ Bi gabudara viya nuwatepamiye kavera bi raghani iyawamiwamiri na ipiropiro kirakii da Nidus kwanatune kayaverakanibu yaininagha. Yanunu iragata da gerubana kayano kamogha na Krit nuwana kaviruroguvuveni kanagho da nuwa kana waghawagha Keip Salmon kaveratupiiireni.

⁸ Wasina bi miimiikidigha Krit nuwana kikirinagha kavera da kapiika kubura sakwatuveneri Gud Habas, nokona Lasea kwanatuna riirine.

⁹ Yama wagawaga ikabimii da raghani iguri da nada Wiiya Gabudarina† ghamana ikovi bi touna raghanina yimatakira da yabarata bi yanunu kana gabudara iverakanibu nokona yegii yana wiireporepo gabudarina ikabi, na Pol, wawaya tupadi iwonawiiyoy-owanedi

* **27:3:** Saidon kwanatuna na Sisiriya kwanatuna bi kikiramutumutuba yana nawae bi yana rabaraba na 120 kilomitas. † **27:9:** Jius damdi kabikuwaya porayidi sabera da raghani kadi wonawonawiiakowa. Wiiya na bada Jius sakabi da naboni yadi raghani ghamana tana bariyawa gamodima sakwatuveneri *Day of Atonement* bo *Grik gamodima sawona* bo *Yom Kippur*. Mmko gabudarine siya bi prist kiikiwawona suwara yagibu da wawaya yadi tamumu yimiisana (*Leviticus 16:23,26-32, Nambas 29:7-11* kokita). Mmko porayina na bada taraghaniye na *September* damone bo *October* dagudagune sabera. *September* basune wiikukakuana ibero kirakii bi *November* basune da inagho *February* na gerubarubana da wagawaga.

¹⁰ iwona bo, “Turaturagu, tagu anoghonoghosi da yada wagawaga mma da nabo inanagho na inabero kirakii: Waga kana sawara kouwana na taniwapewapeyana da wagana bada taniwapeni bi kate mududa tanarabobo.”

¹¹ Bi gegha, iyo tomotomogha kadi bada, Pol yana sisiya geiyawaiyaneni da noko kuburine kayadimakae. Gegha! Touna waga badadidi yawata sivisiya da sivi-waghasina.

¹² Basuna noko kuburina na gegawara miisena da yanunu raghanidiye kowogha, na koroto muduna waga debane geyadikayowana da makewiiguri bi kayatouya magha kayimatipo da Krit nuwana kayakabi bi ririnagha kayagae kayanagho da Piniks[‡] kwanatuna kawasusune kayoghata bi yanunu kana gabudara tupana na name kayamakae. Piniks kwanatuna na kawasusu miisena Krit nuwana rogune na touna raghani nonowa nighorowa miisena yakenakena.

Bogibogi ghamana yegiiye

¹³ Wasina bi noko raghanine wareregubugubura yananawama yanunu idagu iyiyam-sibesibe, na waga damdi noko sikita, na sinoghosi da metagha siyanoghonogho na rubana siyabera da Piniks kwanatuna kayakabi. Na waga kana anika sitayinageeyeni bi Krit nuwana kikirina ririwosinagha kagae,

¹⁴ bi gegha, kavera da gerabarabana bi bogibogi ghamana kana waghawagha *Nortistar* katiiyamiima iuvenatatabi koyama iyowogha.

¹⁵ Yanunu ibero kirakii da waga iyarurouvi na gerubana waga naghona yanunu matane kayatore, na kavibaguneni bi waga kakasiviviri da yanunu iuvenakwavinimii.

¹⁶ Da nuwa gisina kana waghawagha Kauda nighorovinagha kanagho da kaveratupi-ireni, bi noko kamone kavibaga kirakii da waga kana wiitarawonawona wagana gisina[§] katinageeyeni bi kaghiratawani da bagi.

¹⁷ Waga damdi noko sibera ikovi na urawa siyouna da waga ghamana borinagha siviruviviredi bi saghiratawatawani da bagi. Noko murine, na sinaghara kirakii da yanunu waga, Siritis rurerene iyitavenageeyeni, kiiravine na waga kukana da uravidi sikabitavetaveyana da noko kedane waga yanavera sividoui bi yanunu iyatapitapikwavini na iyaveravera.

¹⁸ Raghani ibori na reporepo iyaruru kirakiiyemi kiiravine, na sidagu sawara, waga kamone siyitavena yowoyowoghana yegiiye.

¹⁹ Bi gabudara wiiarobine na bada waga kukana, uravidi bi kiidi da kate awaki sawaridi debane siyamakamake na siyitavena yowoyowoghana.

²⁰ Raghani ibero kirakii na gabudara da kewokewo gekayakitatowogha bi kaverawapawapa da gabudara viya sikovi. Yanunu iragata kirakii da noghota tupadi sikovi da touni kanarabobo.

²¹ Noko raghani gurina murine nama waga debane wawaya gesiyakamtowoghana kiiravine, na Pol igeghomiiri da naghodiye iniiri bi iwonedo bo, “Kokita, tagu awonemi da Krit getayakuyovenina bi gegha da, yagu sisiya kowaiyanatawani. Noko kiiravine kata yami waga ivibero da yami sawara kovitavena yowoyowoghana.

²² Bi kata awonewonemi da gekonanagharana. Waga kawagha inamonu bi getana iiyabo inarobobona.

²³ God na yagu Bada bi taguna yana bagibagi wawayina bi nubabasuve yana aneya tana ipiika tagu biidi.

²⁴ Bi aneyina iwonegu bo, ‘Pol, gekunanagharana, tam Sisa naghona kunamiiri da initupawamiwamirem. Noko kiiravine God yam rupari iwaiyaneni na tam da wawaya tupadi iyawogha waga debane na iniyawiimi.’

²⁵ Yagu wawaya, noko kiiravine yami noghota ivimaragata. Tagu, God iitumaghaneni da awaki iwonegu na inatubugha.

²⁶ Bi gegha da yanunu na inatapitapida da nuwa tana kikirine inakasibareda.”

²⁷ Taparoro bata sikovi nubabasune patana Mediteriyen Yegiiine reporepo da yanunu iyatapitapi kwavinimii, da pomkambasune na waga damdi damidi sikabi da nada tepae kayageegge.

²⁸ Na touna kiiravine yegii yanawiiwautapu siruba da iyowogha awaki patana^{**} Bi sikabibanani da yanayowogha 40 mitas naboni. Bi simakae raghani gisina bada siruba mayeni bi sikabibanani da yanayowogha 30 mitas naboni.

[‡] **27:12:** Piniks kwanatuna na yana rabaraba 64 kilomitas da Gud Habas kwanatune. **§ 27:16:** Raghani peyaridi mmko wagana gisina na satayini bi raghani mududiye na satainageeyeni waga ghamana debane da saghiratawatawani; tounama wawaya sigerudi sayowogha kikire. **** 27:28:** Mmkona kirama tana urawama saghiri bi sitavena yowoyeni boga nuwanuwane da yegii yana wautapu saruba bi akovina sinakabi da iyowogha awaki patana.

²⁹ Waga damdi sinaghara kirakii bi sinoghosi da reporepona waga siyiitavenageeyeni akima debadiye. Noko kiiravine anika yadi 4 waga murinama sivitavena yowoyowoghana da siyatainatawani. Bi sirupari da yadiwiina raghani iyabori yayiainagha.

³⁰ Wasina bi waga damdi sivimatipo da waga siyaverakuyoveni kiiravine, na wiitara-wonawona wagana siruwiiyoyoyi iyowogha yegiiye, bi siviya da ware anika viya waga naghonama wiitavena yowoyowoghana biidi.

³¹ Bi Pol, wiiyogha badana da iyo tomotomoyidi iwonedo bo, “Memeda waga damdi sinaverawiitaveda, na tami tupami konarabobo.”

³² Noko biidi na iyo tomotomoyidi wiitarawonawona wagana uravidi mekodi sitayina tawatawani na sivikasiyaraghana da ikarunenataveni.

³³ Raghani iyarurutorewosi na Pol, wawaya tupana iwonena kirakiyedi da siyakam. Iwonedo bo, “Tami nuwanuwami irugawogawowori bi kovinuwapoya na getana awaki koyakam da taparoro bata sikovi.

³⁴ Tagu yaguwiina koyakam da koyimaragata. Kate getanarabobona. Kate getanakabi kwarakwara towoghana.”

³⁵ Pol tupadi naghodiye ivisisiya ikovi na bred ikabi da God biidi ivikiikiwa bi pinimina ikiyagima da kam idaguni.

³⁶ Na wawaya tupadi waga debane mmko sikita, na yadinoghota ivimaragata da tupadi bada yawata sikam.

³⁷ Nama waga kamone na tupamii yama 276.

³⁸ Bi tupadi sikamdona murine, na waga bagibagi damdi wit waga kamonama sivikanibuveni bi yegiiye siviowoyeni da waga iyatekateka.

Waga ivitavenageyeni, igawowori

³⁹ Raghani ibori na waga damdi kubura sikita, na gesiyakitarutavenina. Bi gegha da kawasusu tana sikita ere kikirina, na sinoghota da siyimatipo bi memeda waga siyakawaraviviri siyaveruveni nabo da kikire iyitavenageeyeni.

⁴⁰ Noko biidi waga bagibagi damdi anika uravidi sivikasiyaraghana bi bada waga kana yabiyabi woena sirupami da siyawoe. Bi kuka gisina waga naghona sitayinageeyeni da yanunu iyatapi iyayowogha kikire.

⁴¹ Bi gegha, kavera gegurina bi rurereye kavitavenageeyemii. Da waga naghona ikarapasi yayiainagha da geiyidaguna, bi reporepo ghamanakidi waga murina siyarurouvi na siyagawogawowori.

⁴² Bi iyo tomotomoyidi sivigiugeroogerora da biwa kabikabi wawayidi tupadi siyikasunughana, basuna siyayeka siyayowogha kikire na kate bi siyakayovera.

⁴³ Bi wiiyogha badana geyanawiina da Pol siyakasunuyi, noko biidi na kadibabara ikabi na iyo tomotomoyidi iwonedo da gesiyikasunughana, bi gamone na iyyawogha yeka sakovi na siyikapoka yegiiye da siyarere kikire.

⁴⁴ Bi wawaya muduna wagae na yadi keda siyinogha waga kiidi sepisepidiye siyakabikikita bi siyayeka kikire. Wasina bi noko kedane na wawaya tupamii kayeka kikire kakabigae da kayawa.

28

Pol, Malta nuwane

¹ Wasina raghanina kikire kakabigae, na kakabibabani da nuwana na kana waghawagha Malta.

² Bi wadubo damdi nama nuwae yadi nuwayuyuna iragata kirakii toumii biyadi. Na amra idagu iyayoyo da duwa iragata na keyama sikiiri bi tupamii sivikiikiivemii.

³ Wasina bi Pol kii gisigisidi ginabina ikabi da keyama debane iyatoura da siyakarata, bi kiidi kamodiye na mota berona nama bi raghanina keyama muyana damina ikabi na ikanibu da Pol imana irutarayi na iyarooroga.

⁴ Bi wadubo damdi nama nuwae sikita da mota berona Pol imane iyarooroga, na toudimani siwonena mayedi bo, “Meboda mmko tomoyina na kasukasunugha wawayina, bi waga imonu na yegiiye geiyaniudona, bi gegha, katana god kana waghawagha Jastis* geyanakayowana da inamakena, inakasunuyi.”

⁵ Bi gegha, Pol mota ivirupiitaveni da keyama karakarasina debane, bi getana gubaga iyabanana.

* **28:4:** Wawaya sanoghosi da mmko god na wasikena wawaya aro yavereveredi, raghanina bera beroberodi saberana, na sanoghosi da mmko god na mota ivipora na Pol ikani.

⁶ Wadubo damdi nama sinoghosi da Pol imana iyaruruwa bo yaiyainagha iyabeku da iyarabobo. Bi sivikoyakoyagha kirakii, siyakitakita da awaki iyatubugha Pol biidi. Bi getana awaki iyatubugha, na yadi noghota siwamira bi siwona bo, “Pol na god tana.”

⁷ Kikire meme kakabigae bi gerabarabae na nuwa kana kiiwawo Pabiliyas yana kwabu ghamana da yana bare siyamakamake. Bi ipiika da nuwamiiseye irutayinimii da yana bareye bi ikoyagha yaporimii patana da gabudara aroba sikovi.

⁸ Tournii gwabine kayamakamake, na akowa kakabi da tamananaki igubaga, sinina imuyamuya bi kamovera ikabi. Wasina bi Pol irughu tomoyina yana tupayarae da irupariyeni bi imana debane itoura na iyawa.

⁹ Raghanina mmko berana itubugha na noko nuwana kamone wawaya gubagubagidi tupadi korotove sipiika Pol biidi da iviyawiidi.

Pol, Malta nuwanama inanagho Roum kwanatune

¹⁰⁻¹¹ Tournii, Malta damdi yawata kayamakamake da nawaravi aroba sikovi. Bi sikoyagha yaporimi da siviwiitena kirakiyemii. Bi raghanina kayageru na wawaya sikabigunavemii da bada kama keda tamiina teya tupana siveremii bi waga tane kageru. Touna na Aleksandriya damdi yadi waga bi naghona na tarabiibiisaka bata wawayaruwa Kastor da Polux, toudi na yadi god na gubadi sitarakatukatugha. Wagana noko nuwane imiiri da duwa bi yanunu kana gabudara ikovi na kageru katouya.

¹² Kakuka bi kageru kavera da Sairakas kwanatune koghata bi nama kamakae da gabudara aroba sikovi.

¹³ Bi noko kuburinama kakuka kavera da Regiyam kwanatune, bi raghani ibori na yawara wareregubugubura yana nawama iyaveravera kiiravine, na katouya kaver-araghani da Puteori kwanatune koghata.

¹⁴ Bi name wiigeruwana damdi viya kabanani na siviyonemii nama yawata kayamaka da taparoro tanagha iyakovi. Wasina bi Roumma kaverakanibu.

¹⁵ Bi wiigeruwana damdi waramii siwaiyaneni na viya sigae wiigimogimona gawarina kana waghawagha Apiyas bi viya sigae kubura kana waghawagha Kiiwaga Baredi Aroba. Da nokodi kuburidiye siyikoyakoyagha da tournii siyaverabodemii. Bi raghanina Pol ikitadi, na ivikiikiivedi da yananoghota ivimaragata bi God ikabepepi.

Roum kwanatuna kamone

¹⁶ Raghanina Roum kwanatune kaverakanibu, na Roum babada siviwaghasina da Pol tanaduma inamakae. Na bare tana sivereni bi iyo tomoyina tanagha sitore da Pol iyaboda.

¹⁷ Gabudara 3 sikovi murine, na Pol, iviyanayona da Jius wadubo kadi babada siyariyeni. Bi sipiika sivitaghomidi na Pol iwonedo bo, “Warewaresigu, tagu getana awaki berona ayabera yada wawaya biiyadi da kate nosidam yadi kiki siradi ayikasigiiyana. Bi gegha da Jerusalem kamone sipatumigu bi Roum damdi imadiye sitoregu.

¹⁸ Roum babada sivitupawamiwamiregu bi sikabibanani da getana awaki berona ayabera da siyakasunuyigu, na sikayoveni da siyakabitavegu.

¹⁹ Bi gegha, Jius damdi geyadiwiina da tagu siyakabitavegu, noko kiiravine Roum babada awonedi da tagu Sisa naghona ayamiiri da touna iyitupawamiwamiregu. Bi geyagu wawaya waghata wiwawudi biidina.

²⁰ Mmkodi bera kiiravidiye na akwatuvemi kopiika ayakitami da yawata tayisisiya. Bi ayawonawiiakovimi da Isrel damda tupada tanitumaghana da God yana Wiivinevinegha Wawayina touda biiyadi inanokanibu da iniyawiiida. Bi tagu iitumaghana da wawayina nada inokanibu. Noko kiiravine na imagu seinma saghiratawatawani.”

²¹ Bi siwonabodeni bo, “Tournii getana Jiudiya kuburama tam kiiravimve pepa kayakabi bo warewaresida mabo siyapiipiikana, waram siyimaghamaghataremii bo getana siyiwaghawagha berovema.

²² Tournii kakovi da wawaya kubura bogaebogae kamodiye korotodi na tami yami wiikeresiyana satoretoreyowoyeni, na noko kiiravine yamawiina da yam wiitumaghana kuyawonemii da kayawaiyana.”

²³ Na yadi gabudara tana sitore da Pol siyawaiyaneni. Noko gabudarine wawaya korotodi sipiika Pol yana bareye. Bi raghani diidibare Pol ividagu, da God yana wiikiwawona kiiravine iviyeeveyana pomeni da inubabasu, bi Mosis yana gwara da peroperoveta yadi giruma debadiye ivitukikita iyiiisisiya toudi biiyadi. Yana wiina da nuwanuwadi iyatainawamira da Yesu siyitumaghaneni.

²⁴ Wawaya, Pol yana sisiya siwaiyaneni na viya nuwanuwadi siwamira da sivitumaghana bi viya na gegha.

²⁵ Touna kiiravine na toudimani kamodiye sivigamowana kabivivirana. Bi muriye da siyanagho na Pol yana sisiya tughurina itore toudi biiyadi, iwonededi bo, “Kanuma Kabikabikuwayina ivisisiya waghata nosinosiminakim biiyadi, **peroveta** Aisaiya yana giruma kamonama iwona bo,

²⁶ “Kunagho mmkodi wawaya biiyadi da kuwonededi bo,
“Tami, God yana sisiya konawaiyana da konawaiyana,
bi geakovidi konayunana.

Tami konakita da God awaki beradi yaberabera na konakita,
bi yadi basuna akovidi gekonayunana.”

²⁷ Basuna mmkodi damdi nuwanuwadi sikotakii,
toudi gesiyakakowana.

Ere tainadi, na awaki sawaiyaneni
bi akovina gesiyakabikabina,
ere matadi bi sigerebodaboda
basuna geyadiwiina sinakitana.

Kate bi, matadi sinakitarunagha da sinakita,
bi tainadi sinatamobubu da sinawaiyana iisisiyana,
nuwanuwadi sinayeghana bi akowa sinakabi,
da yadi bera berodima sinamiiri kubuta

bi sinamiiri karon tagu biidi da anakayowiiyawiiidi teya.’ ”

²⁸⁻²⁹ Bi Pol yana sisiya tughurina itore bo, “Tami, Jius dammi wonawaghata sisiy-
ina gegha koyawaiwaiyanenina, noko biidi na awonawonawiiakovimi da God, Yawa
makewaghawaghasina sisiyina iwonataveni kubuna damdi biiyadi. Da nokodi wawaya
na sinawaiyana.”†

³⁰ Wasina bi bodu bata kamone Pol, Roum kwanatune tanaduma yana maragate
imakae. Bi wawaya iiyawogha siyapiipiika kighuna biidi, na tupadi iyilkiikiivedi.

³¹ Pol sinitorae bi nuwanuwana tupanama God yana wiikiwawo kiiravine iyadi-
madima bi Bada Yesu Keriso kiiravine wara miisena iyiiyeeveyana. Bi getana iiyabo
iyimatipo da iyigesiyeni.

† **28:28-29:** Verse 29, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha.

Sisiya basudi

Aposol (apostle)

Toudi Yesu ivineyidi bi iviporadi sikanibu bi kana waghawaghae sinabagibagi. Toudi yadi bagibagi ghamana na Yesu warana sinadimeni wawaya biiyadi. Rabobo murine igeghomiiri magha bi iveramagha Tamananaki biidi, bi **apasol** toudi keresiyana tupana siyibadedi.

Babataito (baptise/baptist)

Raghanina wawaya Yesu yigeruveni na rarime sakiyakutuvu na yana berona God yanoghotataveni bi yana yawa wouna yadaguni. Tomogha wawaya yabababataitodi.

Berakayowiiwiiyaka (miracles)

Yesu berakayowiiwiiyaka ibera da wawaya matapotapotadi iviyawiidi da gubagubagidi, neghaneghadi bi kate mududi sirabobo bi iviyawiidi da siyawa magha.

Koughanu

Nokona Jius damdi yadi noghota yaveramagha da metagha God, kayekikidi iv-inaghovedi sikanibu taveyana, meme Ijipt damdi siyiibagubaguredi na raghanine. Noko raghanine Jius yadi bare nunudigha na sip natuna sakasunuyi bi yadi bare matamketana koghorina gaganinama sakwamiri. Waghawagha “Koughanu” yana basuna na: God yana kasunugha aneyina nokodi baredi ikoughanudi, mekodi ganigani yadi matamketa koghoridi sikwamiridina. Bi bare mekodi ganigani koghore gegha na, aneya Ijipt damdi natunatudi iiyarokodi da ribiribi natunatudi dagudagune situbugha na ivikasunughana (Exodus 12 kokabiyavi). Nokona koughanu noghota magha, bodu nununagha Jerusalemne saberabera. Bare nununagha sip natuna sinapiikeni God yana bareye bi sinakasunuyi da sinasuwara. Prist, sip nanaridi sagibu bi ganiganidi suwara gibugibu debane saruwagha. Bi bare nunudigha kadi sip wiiwikasunughanidi sakawara sanagho yadi bareye, bi ere tupadi sagibu bi Koughanu Noghota magha ravidine sakam.

Kabepepa bare (synagogue)

Na bare tana meme Jews sanagho kamone sakabepepa, bo sakabiwiiborudi sarupari, bo sanagho God sisiyina sagirumeni bi kate sanagho kamone sidughu.

Keyama karakarasina (Hell)

Keyama karakarasina (Hell) na gawara tana meme God aro Seitan inavereni, Seitan yana aneyaneya da wawaya mududi iiyawoghana gegha God rapenena (Mat 25:41, Revelation 20:10-15). Greek yadi gamoma “Hell” na Hinnom anayina yawonewoneni, nokona anagha kasigawowora Jerusalem ririne meko iviyogho wiiwiitaveyana, meme keyama raghani nonowa yakarakarata. Muriye na sisiyina ivikuwamira da ivimiiba sisiya meko yawonawona da touna aro makewaghawaghasina gawarina.

Kwama ribiribi ghunighunidima (sackcloth)

Jius na kadi kwama mududi waratetedi, bi raghani mududi na ribiribi ware gout da kamel ghunighunidima kwama sabera. Mmkodi kwamadi damidi sinidae na gegha siyamiisena. Jius yadi kiki tana na meboda rakaraka tana inarabobo, na kwama mmkodi naboni sikote da nuwapoya matakirina. Bi toudi yapukarema tubuyidi satouna bo yapukareye samakekira. Mayimayiyina, meboda yadi tamumu kiiravine sinuwapoya, na raghani mududi na toudi bada noko naboni sinabera.

Parawa Gegha Yist Teya

Na touna noghota magha bogae. Raghanina Jius yadi wiina da Ijipt siyakuyoveni bi geraghani gurina da parawa yist teya siyawamira da siyagibu, na toudi parawa kawadigha sikam. Toudi “Koughanu Noghota magha” da “Parawa Gegha Yist Teya Noghota magha” bodu nununagha Jerusalemne saberabera. Tana inakovi, bi muriye na bada tana. Noko kiiravine na toudi sibera da noghota magha tanagha. Toudi sip Koughanu gabudarina ravidine sakam. Bi “Parawa Gegha Yist Teya” noghota magha

yanagho da gabudara 7 bi yakovi. Noko raghanine na Jius parawa gegha yist teya sakam, mayimayiyina kayekikidi siberana naboni, Ijpt sikuyoveni na raghanine.

Pentikos

Pentikos na Jius yadi poragha bi bada sakwatuveni da Taparoro Porayina (Exodus 34:22), mmko yimatakira da kiiuwa kana waghawagha bali kabipurana tughurina (Levitikas 23:15 da inagho 21). Mmko wiiyawiiitaveyanina na tanawona da Yesu yana geghomiiri magha ikovi da inagho gabudara 50 sinakovi bi murine. Jius damdi na Roum yadi wiibadana tupana kamone Jerusalem kwanatune sitaghomidi da mmko wiiyawiiitaveyanina kabikuwayina ghamana sakitawiiikimni. Raghanina Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha apasol biiyadi, na toudi sidagu da “gamo wiibatama” siyisisiya, na mmkodi dam wiibata wawayidi apasol sakowa yapoyaporidi. (Acts 2:5 da inagho 13)

Perisis (Pharisees)

Perisis na toudi Jius damdi Mosis yana gwara sakivina yapori bi kate gwara mududi peyaridi meme kayekikidi siyakivikivina bo sitore wonewonenina. Toudi sibera da siyibogae kadi boga bi mmko gwarana gegha siyakivikivina yaporina. Toudi na siragata kirakii wawaya ghamadi na Jews damdi mududi siyakabikabikuwayedi.

peroveta (prophet)

Peroveta na awaki God yana wiinana wawaya biiyadi na sisisiyana; naghove waghata mmkodi wawayidi God kiiravine sivisisiya. Wawayina na sawara inisisiyana bi muriye sinatubugha.

Prist (priest)

Toudi Jerusalem kwanatuna kamone, God yana bare kamone siyabagibagi. Yadi bagibagi ghamana na God biidi sasuwara wawaya kiiravidiye. Mmko suwarina na ribiribi sikasunughana bi God yana bare kamone sagabuna. Dam Livai gwabinama sipiika bi toudi nosidinaki na Aron.

Seitan

Touna takovi da berona kana bada ghamana bo sakwatuveni da devil. Wawayina na wiiyaba kana bada.

Sinibori (circumcision)

Mmko berana na tomogha kusi matana, bekana savoritaveni da God yana wii-waghasina maragasina matakirina yana wawaya biiyadi. God, Abraham iwoneni da nosinosina mmko berana iniyevevedi da sinabera yadi pepeya tomotomoyidi biiyadi, raghanina sinatubugha bi kadi gabudara 8 sinakovina. Bi yadi bagubagurana kubura wiibatama sigimona na biiyadi sibera bi kate bada wawaya iiyawogha gegha Jius bi yadi wiina da Yawe yana dam kamone siyarughu da toudi Jius wawaya. (Genesis 17:10 da inagho 14 kokita.)

Wiigiugeroogerora damdi (Sanhedrin)

Mmko na Jius babada damna meko igekirakiina. Prist kiikiwawona touna wiigiugeroogerora gayamina bo wiibadana. Wiigiugeroogerora kamone na wawaya damdi aroba: 1. Prist babadidi 2. Kwanatu babadidi 3. Gwara wiiyeveveyana damdi, nokona tomotomoyidi tupadi yadi 71 mmko damna kamone. Toudi taparoro beradi bo yawa nuwapoyidi sakabiwirotomani, ware mmko kitakitana naboni, meboda wawaya tana bera yiyeveveyana, na toudi sinanuwagiureni da memeda wiiyeveveyana miisena bo berona. Bi raghani mududi na Roum tamudu maragata yaveredi da iiyawogha bera beroberodi gisidi sabera na sinitupawamiwamiredi naboni ware yapiyapi da kerere berabera wawayidi.

Wiisuwona Tomogha (Son of man)

Naghove waghata, peroveta Deniyel mmko waghawaghana, na iiyabo God iyipora da yana wawaya yadi tamumuma iiyawiidi na iviwaghawaghayeni. Yana basuna na mayimayiyina naboni Keriso (KERISO kokita). Yesu mmko waghawaghana ikabi da tounamani ivisisiyena mayeni. Raghanina Yesu tounamani yakwatuvena mayeni da Wiisuwona Tomoyina, na yawonawona da wawayina God ivipora, na wasina touna, bi iiyabo God gwabinama maragata ikabi. Touna wawaya wota, bi kate bada God.

Wiivinevinegha Kiiwawo/Keriso

Mmko sisiyina “Keriso” na touna Greek gamodi. Hebrew gamodima noko sisiyina kiiravine na sawona da “Mesaiya.” Bi “Keriso” (bo “Mesaiya”) yana basuna na touna gayamina debane oil siwayi. Noko wawayina iiyabo gayamina debane oil siwayi, na touna wawayina na vinevineyina. Naghove waghata memeda God wawayi tana yavineyi da Jews yadi kiiwawo, na toudi noko wawayina gayamina debane oil siwayi, da yimatakira. Buka katamanine God ivisuwona da wawayi tana muriye inipora da yana wawayi iniyawiidi bi God yana wiibadana inapiiken. Na Jews noko wawayina kana waghawagha sikwatuveni “Keriso” basuna touna na God yana wiivinevinegha wawayina.

Wiiyawitaveyana gabudarina (Sabbath)

Wiiyawitaveyana gabudarina, na touda gegha tana bagibagina. Name sisiya Buka Katamanine na Satade (Fraide ravidie yadaguni da Satade ravidie yakovi); giruma gabudarina kana wii 7 na Jews kiiravidiye. Mmkona Jews yadi gabadaraduma, sinabera da God ininuwamiise.